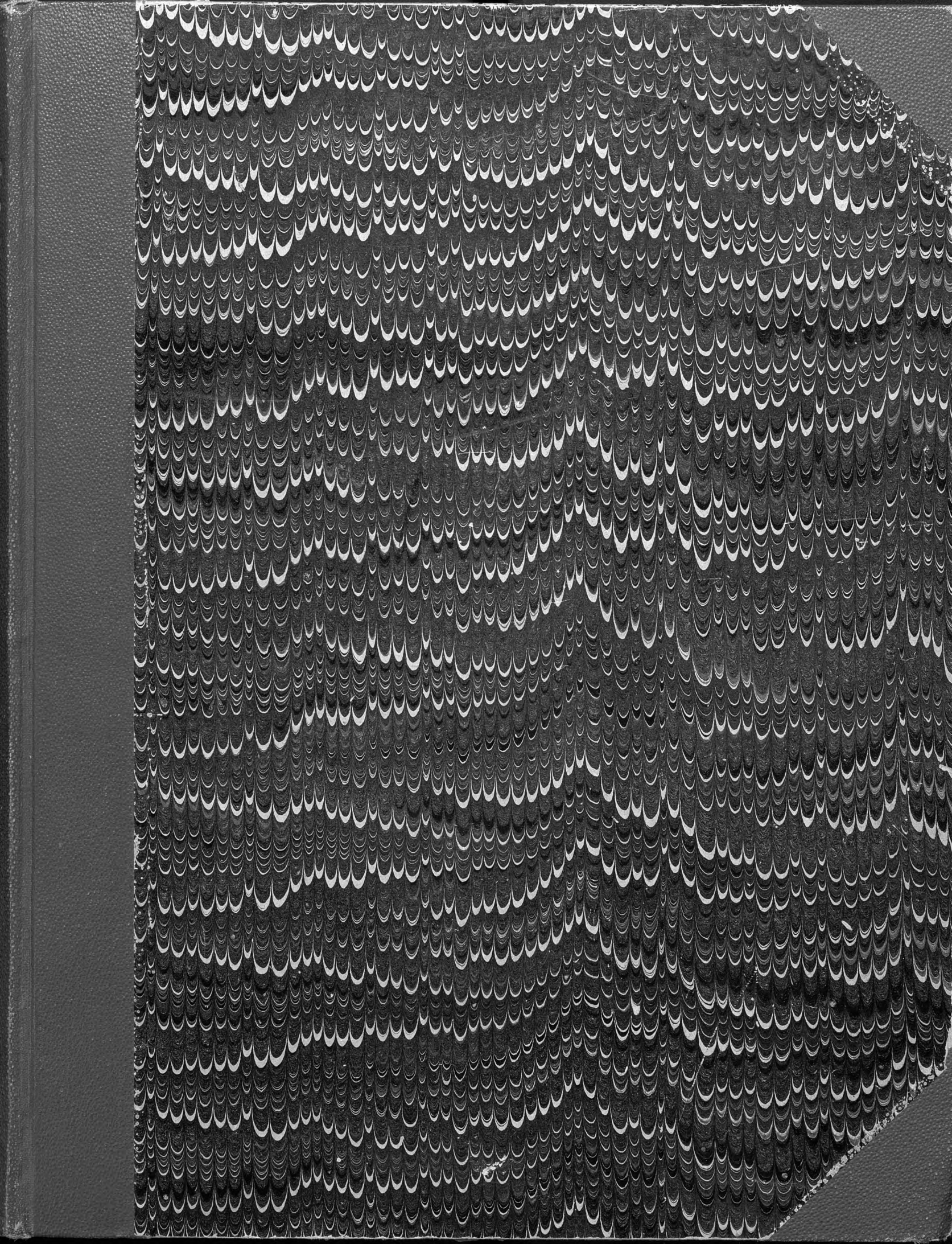

292814089 101 Københavns kommune

MAGASIN

Mag
09.46305 Fo

FORSKØNNELSEN

UDGIVET AF FORENINGEN TIL
HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

XX. AARG.

1937

Redaktionsudvalg:

CARL DUMREICHER

CHRISTIAN HOLM (ansvarshavende)

STEFAN HETSCH

ROLF SCHROEDER

185

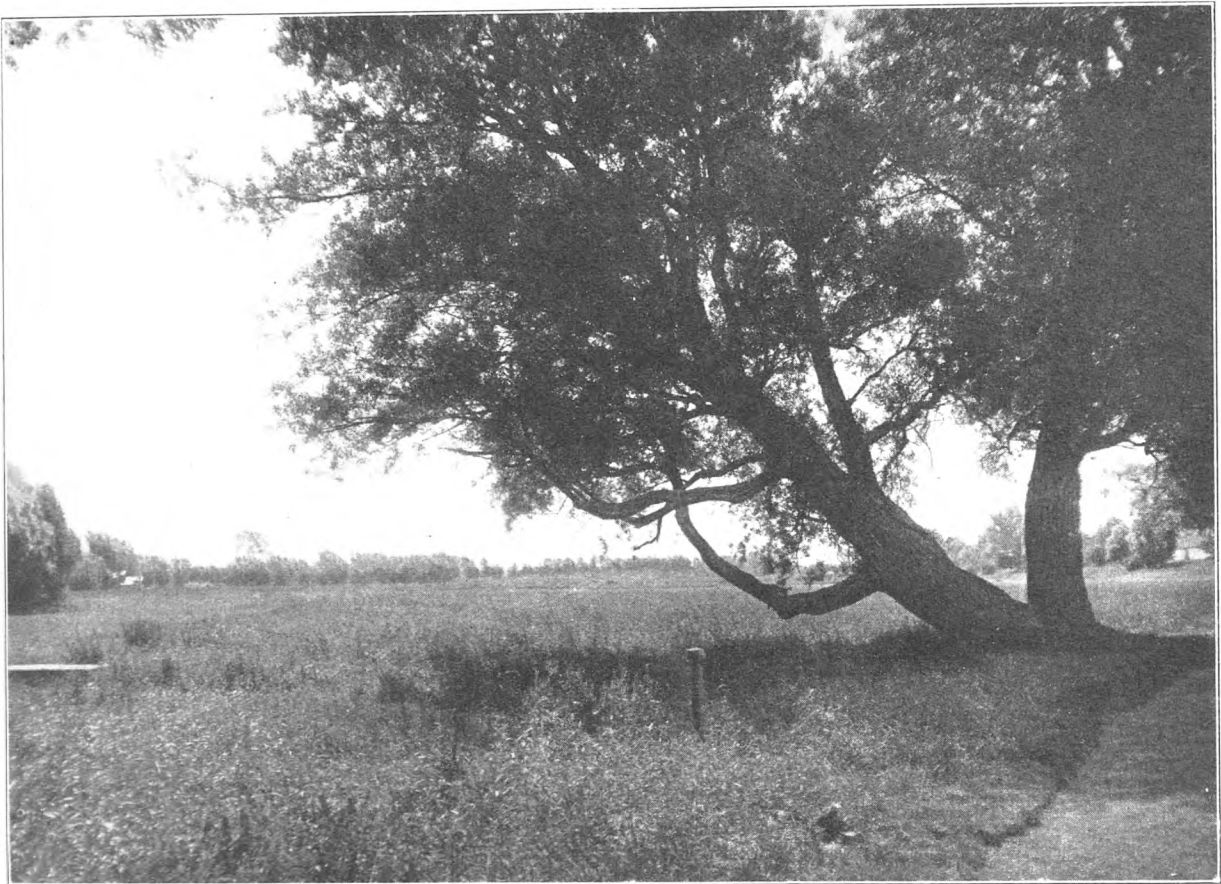
Indholdsfortegnelse

	Side
Forord.	1
Damhussoen. Af Havearkitekt <i>E. Erstad-Jørgensen</i>	2
Hædersgalleri eller Kunsts-kænderi. Af Arkitekt <i>Viggo Sten Møller</i>	4
Bakkehuset. Af Kontorchef <i>Carl Heman</i>	7
Idé-Konkurrencen om et Mindesmærke for Digteren H. C. Andersen.	10
Foreningsmeddelelser	12
Forslag til Kunstmuseets Udvidelse	13
Museum — Park — og Publikum. Af Arkitekt <i>Viggo Sten Møller</i>	14
Forslag til Kunstmuseets Udvidelse. Af Arkitekt <i>Rolf Schroeder</i>	16
Rundetaarn — en af Aarets Jubilarer. Af Arkitekt <i>Thomas Havning</i>	20
Tale af Folketingsmand <i>Jul. Bomholt</i> paa Christianshavns Vold — St. Bededagsaften den 22. April 1937	22
Foreningsmeddelelser	24
Konkurrencen om Mindesmærket for H. C. Andersen	25
Grosserer Christian Holm og Politiinspektør E. Møllerup i Statsradiofonien den 28. Juni 1937	35
Brandfaren for Hovedstadens Taarne	37
Beskyttelse af høje Taarne mod Brand. Af Brandinspektør, cand. polyt. <i>K. Wissing</i>	41
Belysning af Taarne	43
Et Belysningsspørgsmaal. Af Maleren <i>Sigurd Swane</i>	44
Indkik i Gaarde. Af Direktør <i>J. C. Petersen</i>	45
Hvitfeldt-Monumentets Omgivelser. Af Havearkitekt <i>E. Erstad-Jørgensen</i>	49
Foreningens Diplom	51
»Syge Bogstaver«.	52

Naar FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE hermed paany udsender sit Tidsskrift, sker det i Følelsen af, at hverken Foreningen eller Medlemmerne kan undvære et Organ, der kæmper for vore Anskuelser og drøfter alle Spørgsmaal og Synspunkter, der er af Interesse for vort Arbejde. Foreningens Opgaver er baade mange og betydningsfulde. København er ikke blot Landets Hovedstad, men tillige en Storby i stadig Vækst og bør i begge Henseender kræve Fremblik og planmæssig Behandling af alle Sager, som vedrører dens Udseende, efter ikke blot praktiske, men ogsaa skønhedsmæssige Hensyn. Vort Formaal vedrører derfor i Virkeligheden enhver Københavner, som holder af sin By, og bør paa enhver Vis søges fremmet og hævdet. Hertil hører i høj Grad et Tidsskrift, der ikke blot skal være et Bindeled mellem Bestyrelse og Medlemmer, men overfor Offentligheden et tydeligt Udtryk for hele vort Virke.

Bestyrelsen har derfor besluttet at fortsætte „Forskønnelsen“, forhaabentlig baade til Glæde for vore Medlemmer, som her faar bedre Lejlighed til at følge med i Arbejdet og Opgaverne, og til Gavn for Foreningen, som derved sikkert vil vinde stigende Tilslutning saavel hos Pressen som hos Byens Borgere.

BESTYRELSEN.

Engen Nord for Damhussoen. I Baggrunden skimtes den pilebevoksede Dæmning mellem Sø og Eng.

Damhussoen.

Damhussoen og Engdraget umiddelbart Nord for er et af de Arealer, der allerede fra Natu-rens Haand er bestemt til at blive Park for Hoved-
staden, og Stadsingeniør Olaf Forchhammers Bog „Københavnsegnens grønne Omraader“ bragte da ogsaa forskellige Billeder derude fra og en kort-
fattet Beskrivelse, hvori det hedder: „Det er be-
klageligt, at ikke Aernes Vestsider er blevet holdt
fri for Bebyggelse. Terrænet her er under stærk
Udstykning, som synes at ville brede sig uden at
de for Parkbæltets Gennemførelse fornødne Area-
ler sikres. Bebyggelsen er paa sine Steder, særlig
langs den sydlige Del af Damhusaaen, en temme-
lig daarlig Parcelbebyggelse, hvis Bagsider er et
skæmmende Naboskab til et kommende Park-
bælte.“ Ja! det er virkelig meget „beklageligt“, at
ikke Aernes Vestsider er blevet holdt fri for Be-
byggelse, men der er heller ingen Grund til Be-
undring for Autoriteternes Forudseenhed med
Hensyn til Udnyttelsen af Arealets nærmeste Om-

givelser mod de andre Verdenshjørner. Overalt
har Grundejerne haft frit Spillerum, ingen Steder
sporer man den allermindste Hensyntagen til Be-
varelse af Damhussoens Omraade, som det ene-
staaende Parkareal det er, eller rettere som det
indtil for nylig har været.

For meget af det, der allerede er sket, lader sig
kun redressere med stor Bekostning, og læs saa,
hvor let Bøgen og dens Forfatter mener at kunne
bøde paa Skaderne langs Aaens Vestsider. „Hvor
Udstykningerne gaar helt ned til Aaen, foreslaas
gennemført en Sti eller Vej mellem Grundene og
Bredden. En saadan Sti eller Vej vil bøde noget
paa Manglen af et sammenhængende Parkareal og
vil formentlig medføre, at Bebyggelsen og Haverne
med Tiden vil kunne vende Facaden mod Aaen.“

Den Aa, der tales om, er de sidste Rester af
den gamle Harrestrup Aa, der tidligere løb gennem
Damhussoen, men det, der nu er tilbage, er kun en
Kloakgroft, en smal, boblende og stinkende Rende,

som snarest mulig burde dele Skæbne med Søens andet Afløb, den gamle Ladegaardsaa, der nu fører en skjult Tilværelse som Kloak under Aaboulevardens Vejbaner.

Paa Billederne Side 4 ser man den ene af de to paralleltløbende Rander, der begrænser Omraadet mod Vest. Billederne er taget fra Dæmningen langs Søen. Paa den anden Side Renden ligger en lignende kun noget lavere Dæmning, bag hvilken den anden Rende, og umiddelbart ovenfor Grøftekanten staar den Tjørnehæk, der danner Skellet mellem Parkarealet og Parcelhusbebyggelsen.

Paa Billedet Side 4 ses den yderste Dæmning i Forgrunden og tæt bag denne Tjørnehækken, der er det eneste Dække mod den livlige Byggevirksomhed udenfor.

Det lyder temmelig uforstaaeligt, hvorledes Gennemførelse af en Sti eller Vej mellem Grundene og „Bredden“ skulde kunne rette paa de umulige Forhold, som her er skabt. Arealet til en saadan Sti eller Vej skulde altsaa købes eller eksproprieres fra Parcelhushaverne, for Grøftekanten (det, der i Bogen benævnes Aabredden) er saa stejl som alle andre Grøftekanter og kan ikke afgive en Meters Areal til en Vej. Det vil altsaa sige,

Dæmningen mellem Sø og Eng.

at der mellem Parken og Husene vilde komme en Sti eller Vej i Stedet for en Strimmel Have.

Det er ikke Vejforbindelse, der mangler. Gangen ovenpaa den inderste Dæmning giver fortrinligt Overblik over Søen, og kunde let gøres bredere, naar „Aaen“ bliver kloakeret, men det er Dække mod Bebyggelsen, der tiltrænges, og det opnaar man ikke ved at ombytte Havernes Træer med en Vejbane.

Under smaa Forhold inde i en By maa man nøjes med at skabe en lille grøn Oase i Stenørkenen uden Forsøg paa at skjule

Huse og Gader, men hvor der er vidt til Væggene, som ude ved Damhussøen, der er ethvert tilfældigt Hus, som trænger sig paa, en Forringelse af Stedets Skønhed og af dets rekreative Værdi.

Hvad vilde Frederiksberg Have have været, hvis der ikke var tæt Dækplantning til alle Sider, og var vi ikke alle enige om, at en Strimmel paa 15 Meter af Ørstedsparken langs Grønttorvet vilde berøve Parken dens Værdi, netop fordi det vilde gaa ud over de Træer, der dækkede mod de omgivende Huse?

Det, der skulde være sket ude ved Damhussøen før Udstykningen tog Fart, var Køb af en Strimmel Jord paa 40—50 m Bredde

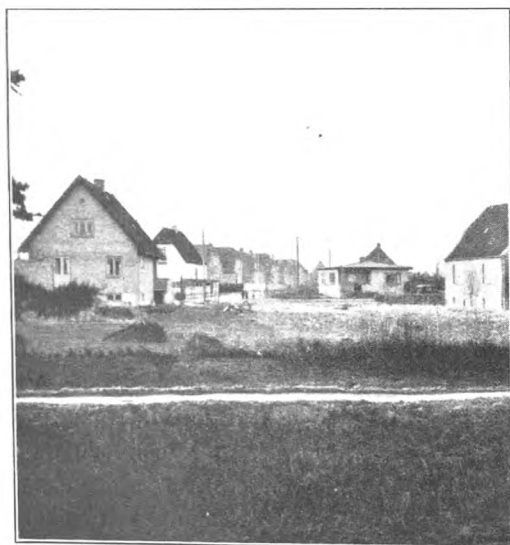
Damhussøen set fra Foden af Dæmningen mellem Sø og Eng. I Baggrunden Roskildevestens Trærække.

Parti af Bebyggelse Vest for Søen. Billedet er taget fra Dæmningen nærmest Søen, den anden Dæmning ses i Forgrunden og bag denne Tjørnehækken, der markerer Skellet ind mod Haverne.

udenfor Aaen, for yderst at anlægge en Vej med Kloak og Allétræer og indenfor en tæt Dækplantning. Aaen kunde saa være blevet Aa igen, og med denne forholdsvis ringe Bekostning vilde man have sikret sig en stor og ejendommelig Park.

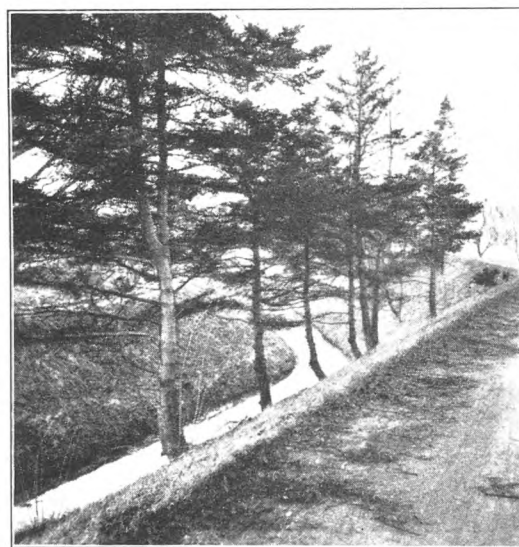
Men som allerede sagt, det er ikke alene langs Vestsiden af Søen, der er noget at beklage. Ogsaa langs Engen er Udstykningen igang. Rødvres Bønder parcellerer ud af deres Marker. Et stort Vaskeri er bygget tæt ind til Skellet og blander sit Sæbevand med Aaens øvrige Kloakindhold.

Bebyggelsen med Haver helt ind til Tjørnehækken, der er plantet umiddelbart ovenfor den yderste af de to parallelle Muddergrofter.

Det er altsammen saa forsomt og planløst derude. Gamle mishandlede Graner staar der Aar efter Aar, se Billedet Side 4. Der er efterplantet mellem Pilene med Ask og Elm i Stedet for at plante Pile igen, naar vi endelig engang har et stort Stykke Land med en ensartet, særpræget Bevoksning.

Selve Søen er 65 ha og Engen er af en lignende Størrelse. Fælledparken er godt 77 ha og Frederiksberg Have og Søndermarken tilsammen 63 ha. Det vil med andre Ord sige, at Damhussoen med sin Eng er Hovedstadens største samlede Parkareal. Det ligger ved Hovedindgangsvejen til København, og inden længe vil Byen være vokset uden om det med en Befolkning, der har samme

Fra Dæmningen Vest for Søen set mod Nord. Søen ligger til højre udenfor Billedet. Mishandlede Graner og lysegraat Kloakvand.

Trang og samme Ret som andre Bydeles Beboere til et Friluftsliv. Er det saa ikke utrolig sorgløst, at „Udviklingen“, hvilket vil sige Grundejernes private Initiativ, faar Lov at skalte og valte uden Hensyn til andet end den øjeblikkelige Profit. Endnu kan der paa visse Strækninger lægges Beslag paa en Strimmel Jord, bred nok til en dækkende Beplantning, endnu kan der sættes en Stopper for Etablering af uindhegnede Oplagspladser med Kulslugger, gamle Brædder og andet Skrammel, som oppe ved Ledagervej, og endnu kan det vel forhindres, at der kommer flere Fabriker klods op ad Parken. Med lidt fornuftig Udhugning og Beplantning kunde der uden nævneværdig Bekostning gøres et værdifuldt Forarbejde, og længe kan det vel ikke vare, før Vandvæsnet opgiver Søen

Den paabegyndte Udstykning ved Rødovre. Den gamle Kirke skjuler sig bag den store Pil midt i Billedet.

En lille Part af Villærækken set fra Foden af Dæmningen mellem Sø og Eng mod Øst hen over et Hjørne af Engen.

som Reservoir for Byens Drikkevandsforsyning, en nærliggende Tanke for enhver, der betragter det rige Fugleliv i den Smule Vand paa Søbunden og tænker, hvad det alt maa føre med sig.

Den, der har kendt Damhusøen for en Menneſkealder siden, der som Dreng har fisket Gedder, hvor der nu er en Eng, og som har lidt Fantasi til at forestille sig, hvad for en herlig Folkepark der her er Materiale til at fremstille, han kan ikke undlade at ærgre sig over den Uforstand, hvormed de gode Muligheder forspildes, Led for Led,

Dag for Dag, og haabe, at rette Vedkommende snarest mulig faar Øjnene op og siger stop.

Damhusøen og Damhusengen er kun et enkelt Omraade mellem de mange, det ovenfor nævnte fortjenstfulde Værk om Københavnsegnens grønne Omraader beskæftiger sig med. Dets Forfatter er nu Hovedstadens Stadsingeniør, under hvem den Art Opgaver sorterer, forhaabentlig vil det lykkes ham, maaske ved Hjælp af den forbedrede Naturfredningslov, at standse det Nedbrydningsarbejde, som foregaar derude, og redde, hvad endnu staar til at redde.

E. Erstad-Jørgensen.

Hædersgalleri eller Kunstskaenderi.

I Sommer var der i Paris i „Beaux-arts“ en Udstilling af Fotografier, som viste alle de Monument-Amfibier, Paris har rejst for sine store Aander, og Krigens manende Eksempel. Der blev taget skarpt paa det, der var rejst, og der blev ogsaa hentydet til det, der ikke var blevet godt kendt. — Herhjemmefra kender vi jo ogsaa en Del til Monumentmonomani. Der har været skrevet en hel Masse om det Spørgsmaal, og noget har vi faaet flyttet eller forhindret rejst. Andre Ting staar som stadig Mulighed for Bladens Enquêteubrik — naar Agurkerne blomstrer, springer ogsaa Hørup ud. Er der da noget i Vejen med Billedhuggerne? Begge Dele, efter min Mening. For det første synes jeg nok, vi er lidt vel ivrige efter at rejse Monumenter, for det andet synes jeg Komiteerne banker Opgaverne lidt vel højt op, for det tredje synes jeg ikke altid Billedhuggerne ta'r tilstrækkelig menneskeligt overvejet paa Sagen, og for det fjerde er jeg af den Anskuelse, at mange af de Mænd, der rejses prangende Minder over, af Sind var saa beskedne, at de gerne vilde have nøjedes med noget mindre.

Det er jo nemlig et meget alvorligt Spørgsmaal at rejse et offentligt Monument. Man fremholder derved for Folket et Livssyn eller et Livsværk, der har været af saadan Format, at det bør tjene som Eksempel. Hvor tit kan man det? Ikke hver Gang, der rejses et Monument i København. Hvem var f. Eks. Alexander Foss? Jeg, som er Tekniker, ved lidt om det; i hvert Fald, at han vistnok tjente en Masse Penge til Landet ved at lave Cementmaskiner og saadan noget. Maaske var han en fremragende Aand, men jeg ved det ikke; — og hvor mange af den brede Befolkning ved noget derom? Er der saa Brug for et kostbart, offentligt Monument ved en fremtrædende Plads? — Dette blot som et tilfældigt, men aktuelt Eksempel. Og endnu et Ord om samme Monument: Har man alvorligt overvejet, om *Stedet* egner sig for Opstilling af et Mindesmærke i gammeldags skulpturel Monumentaludformning? Skaber man paa denne Indkørsels- og Parkeringsplads en værdig Baggrund? Den Form for Monument, der her er Tale om, kræver, ligesom saa megen gammel Kunst, en vis dvælende Stemning; — Ro til Op-

fattelse af Form og Indhold, — Harmoni gennem Samspil af Genstand og Omgivelser. Den Stemning kan man ikke vente at fremkalde paa den lille grimme Parkeringsplads udfor Vesterboulevard Nr. 18 og Fords Udstillingsvindue. — Jeg har valgt dette Eksempel paa et Monument, der lige staaar overfor sin Realisation, og som allerede har givet Anledning til megen Polemik, fordi jeg der finder alt det koncentreret, som har gjort mange Monumenter ogsaa i vor By upopulære eller ukunstneriske i Virkning. Formaalet er uklart, og derfor prisgivet Ligeegyldighed eller snævre kritiske Betragtninger. Stedet er valgt uden Hensyn til Muligheden for Opnaaelse af et kunstnerisk fuldt lodigt Resultat, og reducerer dermed den kunstneriske Lejlighed til at give en grandios Virkning for Folket.

Man hædrer og gavner intetsomhelst ved at anbringe Søjler og Sten og Figurer rundt omkring ved Hovedfærdselsaarer, Haver og Pladser, fordi den kunstneriske Form, hvori vi stadig arbejder, skaber en uharmonisk Kontrast til den levende, stærkt bevægede Færdsel. Ogsaa de store Mosaikarbejder under Stærekassen tværs over en befærdet Gade er et slaaende Eksempel paa Kontrast mellem Kunst, der kræver dvælende Iagttagelse, Ro, Tavshed, og et Færdselsliv, der forlanger Spring for Livet, og samtidig bibringer os en glad bevæget Rytme. Vi maa gøre os dette klart, at Virkningen af Kunst i Byen skal være harmonisk, stor og folkelig i Ideen. De smaa Klatterier virker bare forstyrrende og stødende. Paa samme Maade: Sagen, der kræver et offentligt Monument, maa være stor, folkelig og indlysende. Men derfor vil vi alligevel gerne hædre de Kvinder og Mænd, hvis Indsats indenfor en bestemt Idékreds har været banebrydende og forbilledlig. Det gælder Videnskab, Kunst, Teknik, som andre Omraader. Hvordan nu opnaa dette? Jeg mener man skal skabe et Æresgalleri, hvor de dygtige Mænd og Kvinder kan faa et Minde, — et Æresminde. Ligesom Ynglingen i Grækenland modtog sin beskedne og dog saa eftertragtede Løn — Laurbærkransen — bør Anbringelse af en Æresplade i Galleriet i en af vore store offentlige Bygninger være en Hyldest, hvis beskedne Form maa tænkes at harmonere med aandeligt værdifulde Egenskaber hos dem, der hædres. Det kan skabes i Raadhushallen, eller i Universitetet, eller i Videnskaberne Selskab, eller udenpaa et Hus, eller i Christiansborg Slots Buegange, som tilsyneladende er lige ved at falde ned i Hovedet paa Folk. Eller

der kan rejses en Blok paa vor rode Plads — Raadhuspladsen — og Pladerne efterhaanden sættes der. Det Spørgsmaal kan vi lave Konkurrence om. Arbejdet paa Byens Forskønnelse maa da sætte ind paa de moderne, regulerende Omraader, hvor desværre Spørgsmaalet om Bortrensning af Monumenter kan komme paa Tale, fordi Udviklingen har medført Forhold, som ikke var herskende, da Monumentet rejstes. Dette gælder naturligvis Storkepringvandet f. Eks.

Man bør kritisk beskæftige sig med den harmoniske, hensigtsmæssige Kvarterdannelse; med Opnaaelse af Goder af folkelig Art som Legepladser og Hvileparker; ogsaa Udrensning af forældede Kvarterers Gaardkomplekser maa paa Programmet. Naturligvis skal vi arbejde paa Bevarelse af gamle Ting, der har Værdi, og naturligvis ogsaa med Opbygning af kunstnerisk berigende Arrangementer i Byen.

Monumenterne maa løses monumentalt, stort, af bred og grandios Virkning, som f. Eks. i sin Tid Anlægget af Amalienborg Plads, som nu er Vidnesbyrd om stor kunstnerisk Kultur i en historisk Periode, og stadig af Værdi for os. Eller Blaa-gaardsplads, der ejer en vis folkelig Kraft. Eller Placeringen af Grundtvigskirken paa en Bakke, hvorfra Kirken ses vidt over Landet og Byen.

Der har været Muligheder for en straalende Opbygning af nye Huse langs Holmens Kanal, men Chancen er forspildt, — man er nu igang med halvmoderne og gammeldags Facader i hver Ende af Gaden. Formentlig vil det gaa her som ved Østre Allé, hvor Bebyggelsen trods Censur blev til den rene Pærevælling.

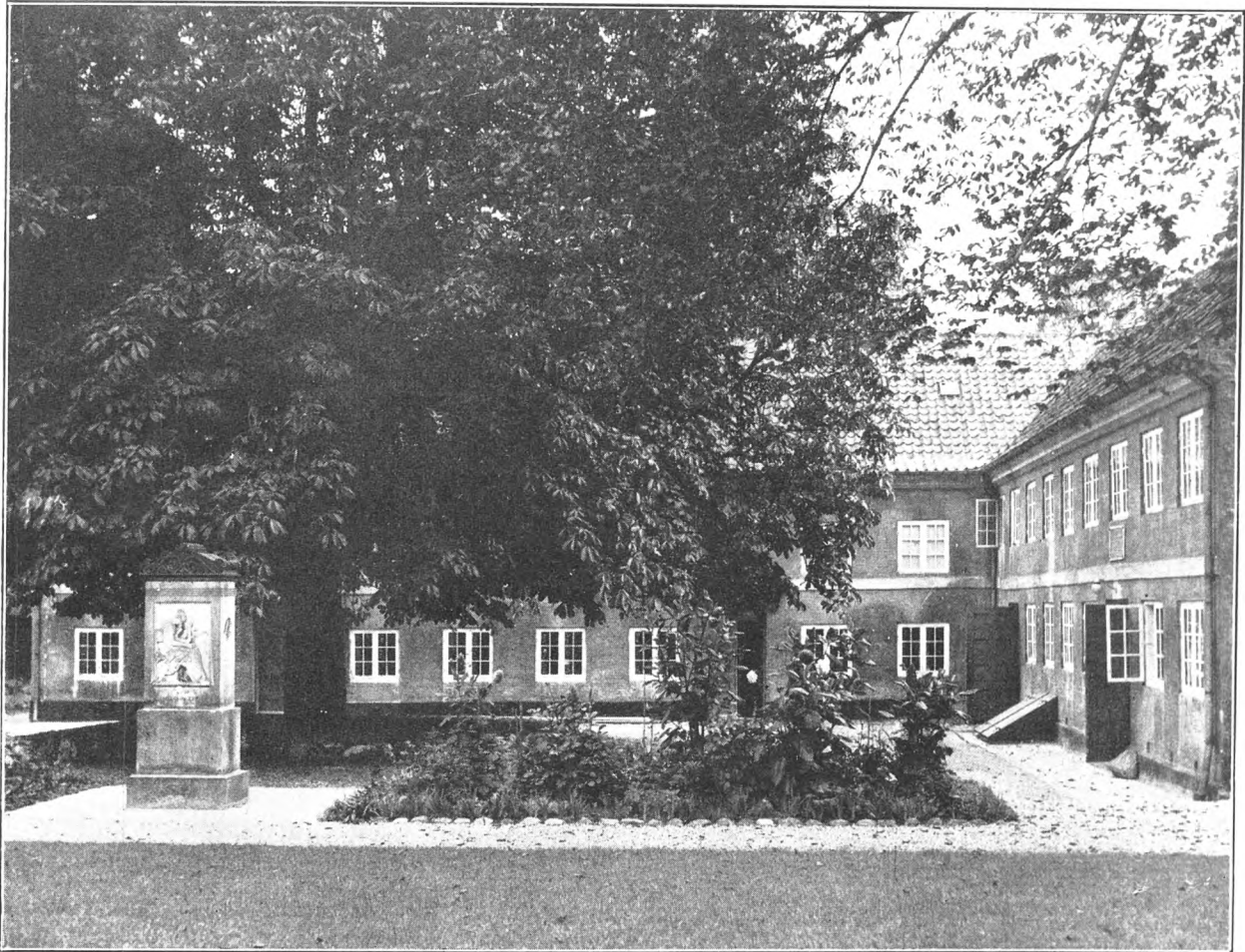
En kunstnerisk Regulering af Ridebanen, med Omdannelse af denne til Brug for Folkemøder eller lignende Formaal, maa ligge lige for. Ridebanen er nu et Morads, Springvandet en sød lille provinsiel Straale, og Buegangene i dybeste Forfald.

Borgergadekvarteret maa jo renses; — hvad planlægges der dér? Skal Arealet blot ved Kommunens Hjælp gøres til Genstand for sædvanlig Grundspekulation, eller kan Byen her skabe noget folkeligt værdifuldt.

— — —

Nogle faa Monumentalopgaver er nu nævnt, og jeg mener ikke, jeg dermed har fjernet mig fra Artiklens egentlige Formaal: Monumenterne; thi Løsning af disse Opgaver vil blive Æresmonumenter for de Folk, der bringer dem til Gennemførelse.

Viggo Sten Møller.

Bakkehusets Gaard med det gamle Kastanietræ og Mindestøtten.

Bakkehuset.

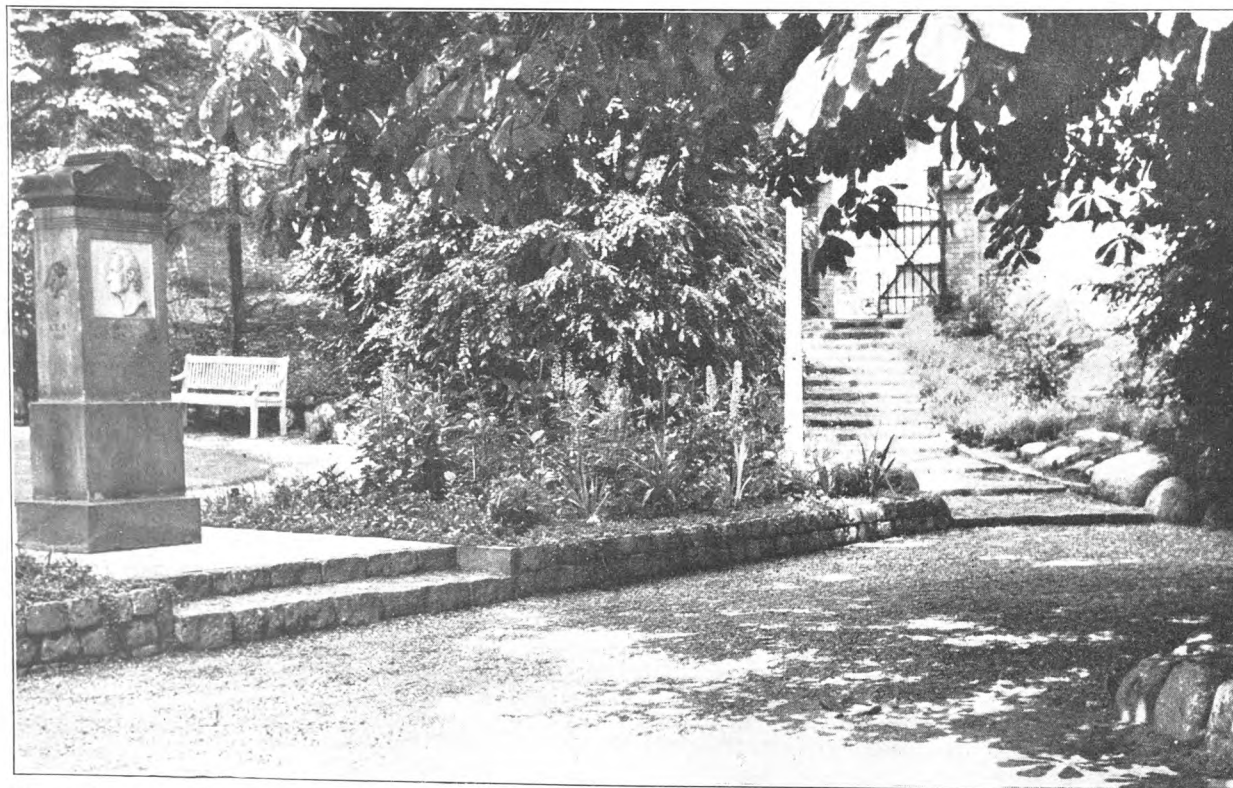
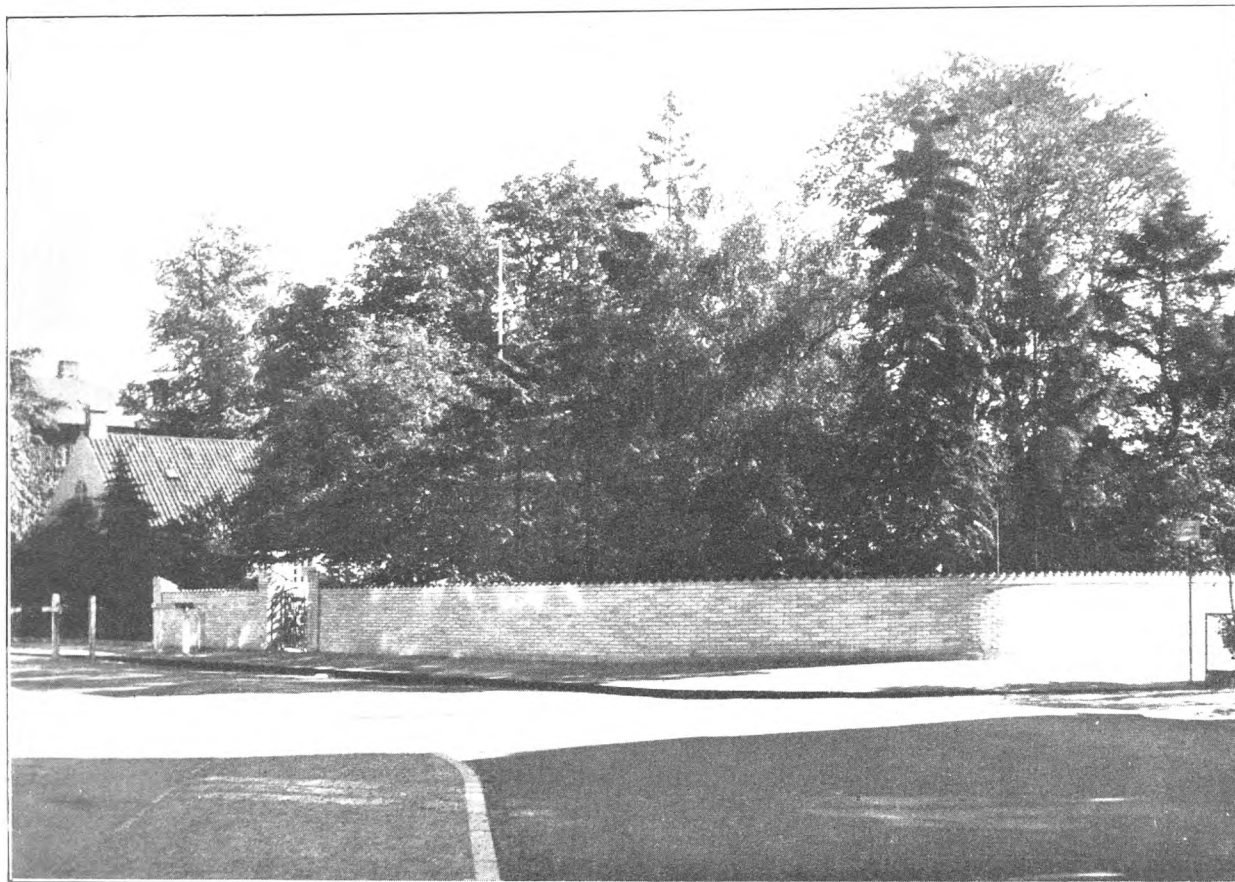
Bakkehuset“, Knud Lyhne og Kamma Rahbeks Hjem, der i Guldalder-tiden var Mødested for saa mange af Samtidens Skønaander, købtes i 1859 af Østifternes Aandssvageanstalt, der først benyttede det til Børneasyl og senere til Funktionsnærbolig og Oplagsmagasin. Omkring Aarhundredskiftet var Bygningerne meget forfaldne, men Aandssvageanstalten kunde dog ikke bevæge sig til at nedrive dem. I 1903 afholdtes der paa Bakkehuset en litterær- og kulturhistorisk Udstilling, som skulde danne Begyndelsen til et Museum for Minder og Navne fra Guldalder-tiden, og denne Udstilling vakte saa stor Interesse, at man i 1919 genoptog Arbejdet for dels at istandsætte Bygningerne og dels at indrette en Række Mindestuer.

I 1925 dannedes af en Kreds af interesserede Mænd og Kvinder „Stiftelsen Bakkehuset“, og det lykkedes dennes Bestyrelse med Støtte fra offent-

lig og privat Side at leje Hovedflojen af Aandssvageanstalten og derefter at aabne „De Rahbekske Mindestuer“.

I Februar 1935 skete der det, at kgl. Ordenshistoriograf Dr. phil. Louis Bobé, der alle Dage havde vist Bakkehuset en særlig Interesse, tilbød Frederiksberg Kommunalbestyrelse at stille et Beløb til Raadighed for Frederiksberg Kommune til Erhvervelse af Bakkehuset paa visse nærmere angivne Betingelser, bl. a. at Ejendommen fremdeles skulde bevares som Museum, at der ingensinde maatte opføres yderligere Bygninger paa Grunden, og at Frederiksberg Kommune skulde paatage sig den udvendige Vedligeholdelse af Bakkehusets Bygninger.

Efter Forhandling med Østifternes Aandssvageanstalt lykkedes det derefter den 1. November 1935 Frederiksberg Kommune at erhverve Bakke-

Øverst: Muren med Indgangen til Bakkehuset.

Nederst: Indgangen til „Bakkehushaven“, offentligt Anlæg. En Perle af en Have.

huset for de af Dr. Bobé til Raadighed stillede Beløb, og der indtræder nu en ny Epøke i Bakkehusets Historie.

Tidligt paa Foraaret 1936 gik man i Gang med en grundig Restaurering af Bygningerne og en gennemgribende Omlægning af Haven.

I Bygningerne installeredes Centralvarme og elektrisk Lys, og selve Mindestuerne udvidedes med to Værelser, der tidligere var benyttet til Beboelse. Værelserne blev indrettet til henholdsvis et Ewald- og et Oehlenschlägerværelse, og i Sideflojen indrettedes et Biblioteks- og Arkivværelse til Afbenyttelse for Studerende.

Samtidig med Restaureringen af Bygningerne udvendig indmuredes der over Sideflojens Indgangsdør en Marmortavle til Minde om, at Nic. Fr. Severin Grundtvig i Bakkehuset digtede Salmen „Kirkeklokke! Ej til Hovedstæder . . .“

Den smukke Gaardsplads med det gamle Kastanietræ blev planeret, og omkring Træet anbragtes en lav Jordforhøjning. Overgangen mellem Gaardspladsen og det egentlige Haveanlæg fik en smuk Aftrapning. Der anlagdes en stor Græsplæne, omkranset af Busketter og Blomster, og der opstilledes Bænke for de Besøgende. Endelig opførtes der en Hegnsmur omkring Haven langs med Kammasvej og Rahbeks Allé. Muren, der er 1½ m høj, er opført af gule Sten med rød Tegldækning. I Muren er anbragt to Jernlaager, hvorfra der fører Stentrapper ned til henholdsvis Have og Gaardsplads. For ikke at forstyrre Udsigten fra Rahbeks Allé ind over Gaardspladsen mod Bakkehusets Bygninger er Muren paa en Strækning af 17 m udfør Gaardspladsen afbrudt og erstattet af et Jerngitter.

Midt for Græsplænen paa Grænsen mellem Haven og den grusede Gaardsplads anbragtes Mindestøtten for Knud Lyhne og Kamma Rahbek, tegnet af Arkitekten G. F. Hetsch og udført af Billedhuggeren H. F. Freund. Som der staar paa Mindestøttens Bagside under den sorgende Erato (Kærlighedslyriken), blev den „sat af Medborgere“ i 1833 ved Laagen fra Haven ud til Alléen. Herfra flyttedes den i 1925 ind i Bakkehusets Baghave for endelig i 1936 at have paa sin nuværende Plads.

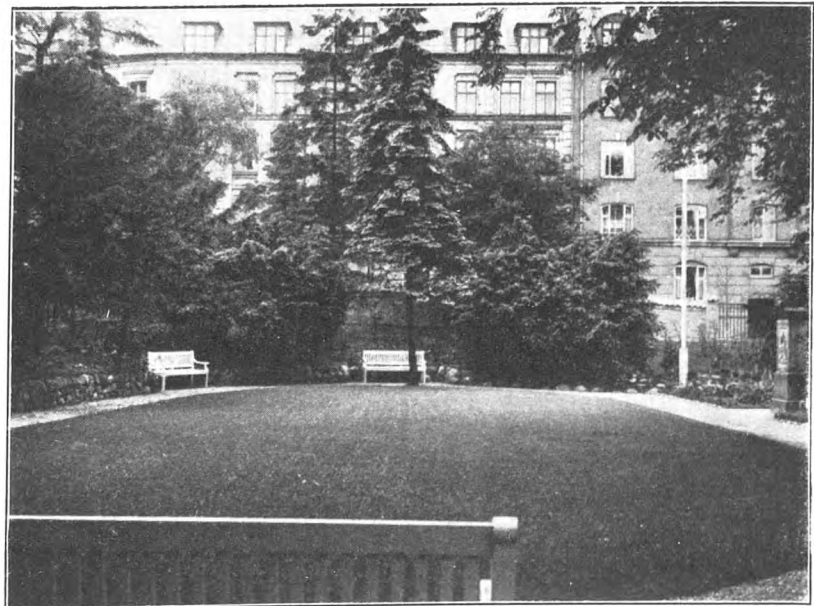
Paa Forsiden af Mindestøtten findes et karakterfuldt Portrætre relief af Rahbek og Indskriften: „Her boede Knud Lyhne Rahbek og hans elskelige Hustru“. Paa Siden ses to Symboler — en vinget Sirene (Digtingen) og en Svale (Troskab) — ovenover henholdsvis Knud Lyhne og Kamma Rahbeks Forbogstaver og Dødsaar.

Bakkehuset, som det er nu, med dets Gaardsplads og Have fremtræder i en smuk og velholdt Stil. De gulkalkede Toetages Længer med deres røde Tegltage giver et hyggeligt Indtryk af Datidens harmoniske Arkitektur. Hele Stedet virker som en herlig Oase, som midt i den travle By indbyder til Ro og Hvile, og man fornemmer, naar man betræder Bakkehusets Grund, en Duft af Minder fra en svunden Tid, en Tid hvor Bakkehuset laa landlig idyllisk fjernt fra Byens Støj og Larm.

Selvom Bakkehuset ikke længer kan kaldes en landlig Idyl, fortjener det dog stadig Betegnelsen Idyl. Saa velbevaret som det er og saa smukt i sin hele Fremtoning er det intet mindre end en Perle midt i Storkøbenhavns Bybillede.

Haven er nu offentlig tilgængelig for Publikum. Gaa derud en Foraarsdag, naar Kastanien staar nyudsprungen med alle sine Lys eller en Efteraarsdag, naar den pranger med sine gyldne Farver og hvorfor forresten ikke en Vinterdag, naar der er faldet lidt Sne, og hvor Øjet oplives af et Sceneri i hvid Uberørthed, der virker dobbelt betagende paa Baggrund af Byens sorte Gader.

Carl Heman.

Plænen i „Bakkehushaven“.

Idékonkurrence om et Mindesmærke for Digteren H. C. Andersen.

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse har som bekendt i Oktober f. A. udskrevet en Idékonkurrence om et Mindesmærke for *H. C. Andersen*. Meddelelse om Konkurrencen har fundet Sted i Dagspressen og Ugebladet *Arkitekten* og ved Omtale i Radioen. Konkurrenceprogrammet har nedenstaaende Ordlyd:

- Kunstart og Karakter.* De konkurrerende staar frit med Hensyn til Mindesmærkets Kunstart og Karakter.
- Beliggenhed.* Mindesmærket tænkes rejst i Københavns Kommune.
- Fremstillingsmaade.* Forslagene skal vises ved Tegninger, andre billedlige Fremstillinger eller Modeludkast i holdbart Materiale. Iøvrigt staar det de konkurrerende frit, hvilke Materialer og Fremstillingsmaader de maatte ønske at anvende ved Konkurrenceprojekterne.
- Maalestoksforhold.* Tegninger eller Modeller, der viser Placeringen, skal ligesom eventuelle Bygningstegninger udføres i Maal 1:200. Andre Fremstillinger skal udføres i Maal 1:20.
- Paa perspektiviske Fremstillinger eller Fotografier maa ingen Del af det viste være i større Maal end 1:20.
- Beskrivelse.* Projekterne skal være ledsagede af en kortfattet, maskinskrevet Beskrivelse, som bl. a. skal indeholde et summarisk Overslag, indbefattet Kunstnerhonorar.
- Projekterne skal endvidere ledsages af uigennemsigtige, forseglede Konvolutter, der indeholder Kunstnerens Navn og Adresse.
- Ufravigelige Betingelser.* Projekter, der ikke overholder samtlige foranstaaende Bestemmelser, bliver ikke optaget til Bedømmelse.
- Indlevering.* Konkurrenceprojekterne skal under Anonymitet indleveres i Udstillingsbygningen ved Charlottenborg Tirsdag den 25. Maj 1937 Kl. 9 Fm.—6 Em. Inden denne Dag og efter sidstnævnte Klokkeslet modtages ingen Projekter.
- Ved Indleveringen af et Projekt vil Overbringeren faa en Kvittering for Modtagelsen, og samme Nummer, som findes paa Kvitteringen, paaklæbes saavel Konvolutten som Projektets enkelte Dele.
- Efter endt Bedømmelse aabnes kun de Konvolutter, som er indleverede med og nummererede som de Projekter, der enten er præmierede eller anbefalede til eventuel nærmere Udarbejdelse.
- Præmier.* Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse har bevilget et Beløb af 3.000 Kr. til Præmier.
- Konkurrenceudvalget skal tildele dette Beløb samlet eller delt til Forfatterne af et eller flere af de indkomne Projekter. Beløbet maa dog ikke deles til Præmier, der er mindre end 500 Kr.
- Præmiebeløbene udbetales af Foreningen til de Forfattere, hvis Navn og Adresse findes i de med de præmierede Forslag indleverede Konvolutter.
- Dersom der ved et Projekt har fundet Samarbejde Sted mellem to eller flere Kunstnere, maa Konvolutten foruden disses Navn og Adresse tillige indeholde Meddelelse om, hvem der er berettiget til at modtage et eventuelt Præmiebeløb. Er dette ikke sket, fordeles Præmiebeløbet ligeligt mellem de angivne Forfattere.
- Ejendomsret.* Projekter, der præmieres med 1000 Kr. eller derover, tilhører Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, medens Forfatterne beholder Kunstner- og Forfatterretten.
- Bedømmelse.* Konkurrenceudvalgets Beslutninger tages ved simpel Stemme flerhed. Staar Stemmerne lige, gør Konkurrenceudvalgets Formands Stemme Udslaget.
- Konkurrenceudvalget skal skriftlig motivere Bedømmelsen og udtale sig om, hvilke Projekter Udvalget kan anbefale til nærmere Udarbejdelse og mulig Udførelse.

*) Kunstnere, der er født i Danmark, eller som har erhvervet Dansk Indfødsret.

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse brandassurerer hvert af Projekterne for indtil 500 Kr. fra den Dag, de er indleverede, til Udleveringen eller den Dag, de skal være afhentede, men Foreningen har iøvrigt intet Ansvar for Projekterne. Ansv.

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse vil foranledige Konkurrenceprojekterne udstillede offentlig, efter at Bedømmelsen har fundet Sted. Udstilling.

Det bekendtgøres ved Avertissementer i Berlingske Tidende, Nationaltidende, Politiken og Social-Demokraten, naar de Projekter, der ikke overgaar til Foreningens Ejendom, kan afhentes mod Tilbagelevering af ovennævnte Kvittering. Afhentning.

Foreningen har intet Ansvar for Projekter, der ikke er afhentede inden Udløbet af den fastsatte Tidsfrist, og har efter dennes Udløb Ret til at tilintetgøre dem.

O P L Y S N I N G E R

Som Vejledning for de konkurrerende anføres, at Konkurrenceudvalget anser H. C. Andersen-Monumentet i Kongens Have for saa godt og saa vel placeret, at der ikke bør foretages Ændringer af dette Monument.

Mindet om H. C. Andersen ønskes imidlertid hædret paa en Maade, der — selv om det vil kræve betydelige Midler og tage lang Tid at gennemføre — i højere Grad kommer til staa i Forhold til, hvad han har betydet for vort Folk og alle Folkeslag.

Dersom der ved denne Idékonkurrence fremkommer et eller flere Forslag, der ved Beliggenhed og Komposition baade i sig selv og i Forhold til Omgivelserne skønnes egnet til Videreførelse, er det Foreningen til Hovedstadens Forskønnelses Hensigt at stille andre 3.000 Kr. til Raadighed for en videre Udarbejdelse i noget større Maal.

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse har forpligtiget sig til ikke at videreføre Forslag, der ikke af Konkurrenceudvalget er anbefalet til Udførelse.

Dersom det ved nærværende Konkurrence eller paa ovennævnte Maade skulde lykkes at fremskaffe et Projekt til et Mindesmærke for H. C. Andersen, som vinder saa stor Anerkendelse, at det ogsaa af Foreningens Bestyrelse ønskes opført, og den skønner, at der er Mulighed for dets Gennemførelse, er det Foreningens Hensigt at danne en Monumentkomité — bl. a. med Repræsentanter for forskellige Institutioner og Foreninger — til Tilvejebringelse af Midler og til at gennemføre Sagen. Monumentkomité.

Dersom en saadan Komité bliver nedsat, har Statsminister *Th. Stauning* givet Tilsagn om at være Komitéens Formand.

Programmet og ovenstaaende Vejledninger og Oplysninger er udarbejdet af det af Foreningen nedsatte Konkurrenceudvalg, der bestaar af Arkitekt *Kaare Klint*, valgt af Akademisk Arkitektforening, Billedhugger *Rasmus Harboe*, Billedhugger *Jens Lund* og Billedhugger *Olaf Stæhr-Nielsen*, valgte af Dansk Billedhuggersamfund, Docent Dr. phil. *C. Elling*, Havearkitekt *E. Erstad-Jørgensen*, Arkitekt *Egil Fischer*, Grosserer *Christian Holm*, Kunstmaler *Emil Krause*, Billedhugger *Rikard Magnussen* og Arkitekt *Rolf Schroeder* (Udvalgets Formand), valgte af Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, samt Kunstmaler, Professor *Kræsten Iversen*, valgt af Konkurrenceudvalget. Konkurrenceudvalget.

Foranstaaende Program og Oplysninger er godkendt af Bestyrelsen for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, der foruden ovennævnte 7 Medlemmer, der er valgte af Foreningen, bestaar af Musikdirektør ved Livgarden *Th. Dyring*, Overretssagfører *Stefan Hetsch*, Materialforvalter, Borgerrepræsentant *Rich. Lillie*, Solodanser ved Det kgl. Teater *Karl Merzild*, Overretssagfører *I. Lehn Schioler*, Direktør *H. H. Schou*, Statsminister *Th. Stauning*, Overretssagfører, Folketingsmand *H. F. Ulrichsen*. Foreningens Bestyrelse.

København, den 25. Oktober 1936.

ROLF SCHROEDER
Konkurrenceudvalgets Formand.

CHRISTIAN HOLM
Formand for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse.

Formanden for Bestyrelsen, Grosserer *Christian Holm*, redegjorde for Planen om et nyt *H. C. Andersen*-Monument ved en Radioudsendelse den 22. Februar d. A. og udtalte blandt andet her:

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse har taget denne store Sag op som et naturligt Led i dens Arbejde, og den vil nu søge at realisere denne Tanke, saa meget desto mere, som der *derigennem kan gives vor Tids Kunstnere en betydelig Opgave*.

... Samtidig med, at der i vor Hovedstad rejses et Mindesmærke, der i fuldeste Maal bliver Digteren værdigt, vil der forhaabentlig kunne tilføres Byen et Monument af høj kunstnerisk Værdi, et Monument, som vi saa at sige daglig kan have for Øje, og som ogsaa for de Fremmede, der besøger Hovedstaden, kunde blive en Seværdighed, et uomgængeligt Maal for deres Færd — paa Række med Glyptotheket, Rosenborg, Thorvaldsens Museum.

Konkurrencen staar aaben for alle danske Kunstnere hjemme og ude og i og for sig for enhver Dansk, der har en Idé, der kan føre til Løsning af Opgaven.

... Naar vi nu søger at skabe dette nye Monument, er det vort Haab, at vore Kunstnere — muligt ved et *Samarbejde* indenfor alle Kunstarter — gennem deres Kunst — *arkitektonisk, billedligt, digterisk, sculpturelt* — vil være i Stand til, at vi alle — Danske og Fremmede — kan genfinde og gennem det skabte Kunstværk erindres om og glædes ved noget af alt det vidunderlige, som *H. C. Andersen* gennem sine Historier og Eventyr har fremkaldt i vor Fantasi.

... At der ude omkring i Verden allerede længe har været en betydelig Interesse for denne Sag, har man erfaret ved Henvendelser gennem Gesandtskaber og Konsulater med Anmodning om at faa tilsendt Indbydelsen til Idé-Konkurrencen. Ja selv fra Los Angeles har man modtaget en saadan Anmodning.

... For at kunne tilvejebringe de eventuelt store Midler til Sagens Gennemførelse vil Monument-Komiteén til sin Tid foranstalte en Verdensindsamling, til hvilken ikke alene danske, men sikkert ogsaa mange Fremmede, som har fundet Glæde igennem *H. C. Andersens* Eventyr, vil give deres Gave.

... Maatte det lykkes — om Tiden *nu* er der — at skabe det rette Kunstværk, saa Danske og med os hele Verden kunde begejstres og rejse et værdigt Minde i København, i Rigets Hovedstad, for vor verdensberømte Landsmand, Danmarks Eventyrdigter *H. C. ANDERSEN*.

Foreningens aarlige Generalforsamling.

Foreningens aarlige Generalforsamling afholdes *Onsdag d. 17. Marts Kl. 8 Aften* paa Hotel d'Angleterre (Gallerisalen), Kongens Nytorv.

Medlemmerne med Ledsagere indbydes.

DAGSORDEN:

1. Bestyrelsen aflægger Beretning om Virksomheden i det forløbne Aar og fremlægger det reviderede Regnskab.
2. Valg af Bestyrelsesmedlemmer.
3. Valg af Det raadgivende Udvalg.
4. Valg af Revisorer og Revisorsuppleanter.

Efter Generalforsamlingen vil der for dem, der ønsker det, være Lejlighed til Aftensmad. Der serveres 3 Snitter og The eller Kaffe (Kr. 2,25).

Aarsberetningen aflægges af Foreningens Formand og vil omfatte de Sager, som Bestyrelsen har beskæftiget sig med i det forløbne Aar. Da det formentlig vil være af Interesse for Medlemmerne, vil nogle af de større Sager blive nærmere belyst (tildels ved Lydbilleder) af flere af Bestyrelsens eller Det raadgivende Udvalgs Medlemmer:

1. a. Byens Renlighed og
b. Bygningers Forfald som Følge af mangelfuld Vedligeholdelse: Kommunalæge *V. Eilschou Holm*.
2. Smukkere Indkik i Gaarde: Direktør *J. C. Petersen*.
3. Tilbygning til Statens Museum for Kunst: Arkitekt *Rolf Schroeder* og Materialforvalter, Borgerrepræsentant *Rich. Lillie*.

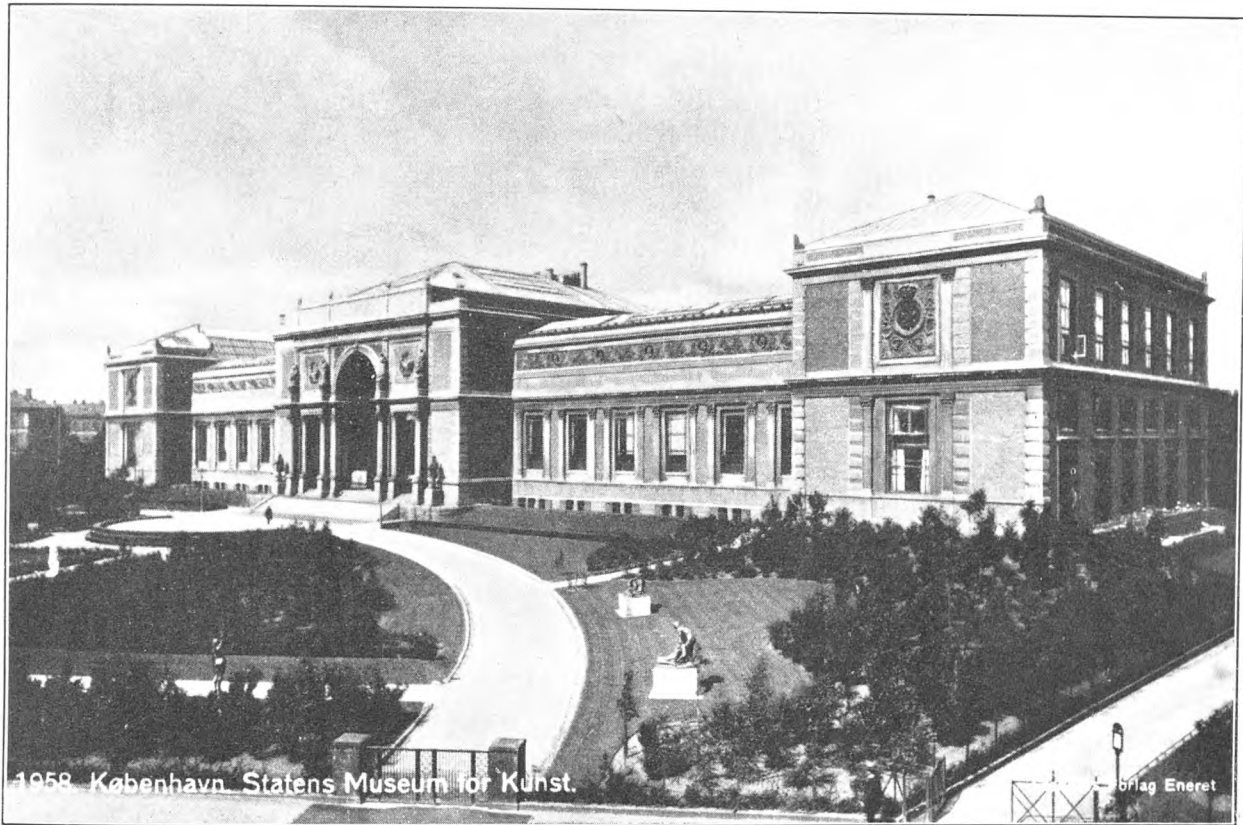
FORENINGENS BESTYRELSE:

Musikdirektor ved Livgarden *Th. Dyring*.
Docent ved Universitetet, Dr. phil. *C. Elling*.
Havenarkitekt *E. Erstad-Jørgensen*.
Arkitekt *Egil Fischer*.
Overretssagfører *Stefan Hetsch*.

Grosserer *Christian Holm*, Foreningens Formand.
Digteren *Hakon Holm*.
Maleren *Emil Krause*, 1ste Viceformand.
Borgerrepræsentant, Materialforvalter *Rich. Lillie*.
Billedhugger *Rikard Magnussen*.
Solodanser *Karl Merrill*.

Overretssagfører *I. Lehn Schioler*.
Direktør *H. H. Schou*.
Arkitekt *Rolf Schroeder*.
Statsminister *Th. Stauning*.
Folketingsmand, Overretssagfører *H. F. Ulrichsen*,
2den Viceformand.

REDAKTIONSUDVALG: *Carl Dumreicher*, *C. Elling*, *Stefan Hetsch*, *Christian Holm* (ansvarshavende), *Rolf Schroeder*.

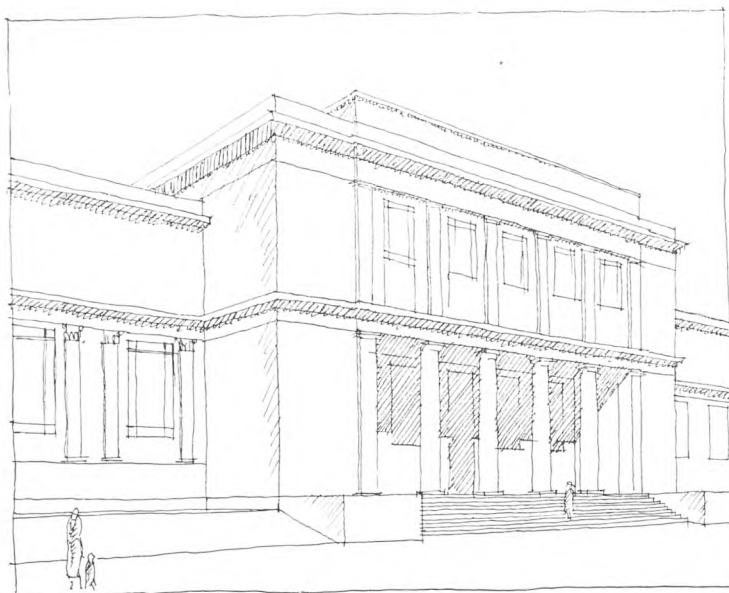
Forslag til Kunstmuseets Udvidelse.

FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE blev opskræmt, da der forrige Aar blev offentliggjort Projekter til Udvidelse af Statens Museum for Kunst ved Opførelse af en Randbebyggelse i Skulpturhaven foran Museet og ved Bebyggelse i Østre Anlæg langs Sølvgade; Bestyrelsen anmodede da Udvalget vedrørende kunstneriske Anliggender om at undersøge Mulighederne for at undgaa saadanne Bebyggelser.

Ud fra den Opfattelse, at en betydeligt øget Udstillingsplads alene vil kunne fremskaffes ved en større Tilbygning til Museet, har Formanden for nævnte Udvalg, Arkitekt Rolf Schroeder, søgt at løse denne Opgave paa en saadan Maade, at Tilbygningen hverken berører Museet dets høje, frie Beliggenhed eller overklipper Parkringen. Det er Foreningen en Glæde herved at kunne forelægge Arkitekt Schroeder's Projekt for Offentligheden.

Jævnside hermed har Foreningen ønsket at give Arkitekterne Viggo Sten Møller og Marinus Andersen Lejlighed til at præsentere et Projekt, der i sin første Skikkelse blev offentliggjort i 1933. Ved eventuel Udførelse af dette Projekt, der løser den stillede Opgave ud fra andre Forudsætninger (alene ved en indre Ombygning af Museet), vil Museumsbygningens Virkning i Parkbilledet blive uforandret. Af denne Grund har Foreningen, hvis Standpunkt i denne Sag kun kan være bestemt af de ovenfor nævnte byæstetiske Hensyn, villet fremlægge ogsaa Arkitekterne Viggo Sten Møllers og Marinus Andersens Forslag til nærmere Drøftelse.

BESTYRELSEN.

Kunstmuseets Midterparti i ombygget Skikkelse. Efter „Tilskueren“, 1933.

Museum — Park — og Publikum.

Af Arkitekt Viggo Sten Møller.

Forskønnelsen har bedt mig fremsætte nogle forklarende Bemærkninger om det snart 10-aarige Arbejde, jeg sammen med Arkitekt Marinus Andersen har udført vedrørende Kunstmuseets Reorganisation. — Arbejdet blev indledet i 1927, da daværende Museumsinspektør Leo Swane i „Kunstbladet“ fremsatte sit Syn paa Museets Pladsforhold og foreslog en Ombygning, hvis arkitektoniske Udformning var foretaget af os. Leo Swanes Idé var, at man skulde søge Museets store uudnyttede indre Rummaal, f. Eks. den monstrose Forhal udnyttet ved Overbygninger og Omlægninger. Han var tillige af den Anskuelse, at en passende Udsortering i Samlingerne burde finde Sted, baade af museumsmaessige og andre Grunde. Parken ansaa han det for uheldigt at røre ved med Tilbygninger, idet han mente, at vore sparsomme københavnske Parkarealer burde være Tabu. — Allerede i dette rent forberedende Projekt var vi klar over de arkitektoniske Værdier og Pladsvindinger, som kunde udløses af Museets Indre. Samspillet mellem den meget smukke Bagside af Museet, — den høje røde Væg, og Parken, — den opstigende grønne Flade, var Værdier, som absolut maatte bevares, hvorimod den meget uheldige Monumentalfacade og Hallen mod Sølvgadens Kaserne maatte ændres. — I de følgende 5—6 Aar beskæftigede vi os jævnlig med Sagen, foretog Opmaa-

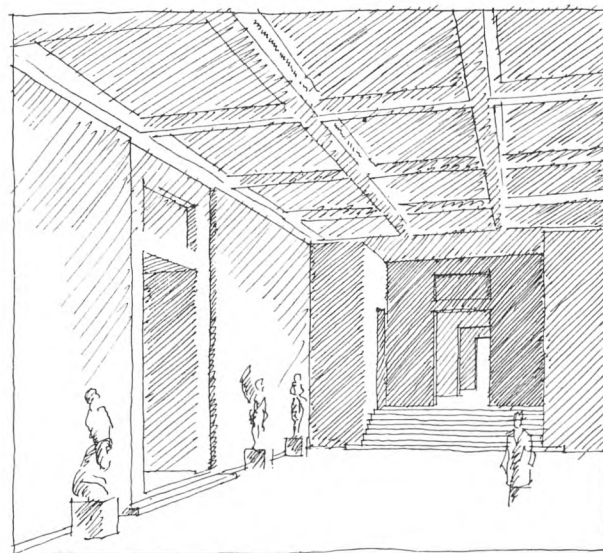
linger og Undersøgelser derude i Bygningen samt visse rent museumstekniske Undersøgelser af Samlingerne. Disse Undersøgelser resulterede i et udvidet Projekt, udstillet paa Foraarsudstillingen ved Charlottenborg 1933. Det var udarbejdet paa vort eget Initiativ, men Leo Swane gjorde det til Genstand for indgaaende Vurdering i „Tilskueren“, Februar 1933. Efter at Sagen havde været fremført der, bragte Dagbladene Artikler om den, — et meget positivt og interessant Indlæg var en Kronik i „Politiken“ 21. Februar 1933 af Professor Vilh. Wanscher, der paa overvejet Maade tilsluttede sig de arkitektoniske Idéer, som laa bag vort Arbejde. — Dette 2. Projekt arbejdede bl. a. med Spørgsmaalet: Tilvejebringelse af selvstændige, udvidede Lokaler for Afstøbningssamlingen. Blev denne flyttet fra Kunstmuseet, og Lokalerne dér passende ombyggede, var der jo vundet overordentlig meget udover det, som fremkom ved Projekt 1's Ombygninger. Men hvor skulde Afstøbningssamlingen hen? Der skulde jo bruges en meget stor Bygning, hvor Samlingerne kunde stilles godt op og tillige have Udvidelsesmuligheder. Dahlerup selv havde i sin Tid arbejdet med Idéer om Overbygning af Kunstmuseets Gaarde, om terrasseformede Udbygninger, — Professor Anthon Rosen skitserede en Tid paa Fløjbygninger foran Museet, men var ikke videre tilfreds med denne

Byggemaade. Vi undersøgte naturligvis ogsaa alle disse Muligheder, saavel som Anlæg af nye Fløje i Parken, men arkitektonisk fandt vi ingen af disse Metoder særlig tilfredsstillende, og navnlig var vi stærkt imod en Beskæring af Parkarealet, — ja i det hele taget mod et bygningsmæssigt Indgreb i det Grønne. *Vi vilde gerne væk fra den Tro, at Parkerne fortsat skulde være Reservater for fremtidige kommunale eller statslige Bygninger* — Filet'er, man skærer af, naar det passer i Krammet. Det københavnske Parkareal er for lille, det maa fastslaas med Firetommersom. Afstobningssamlingen burde da enten anbringes i en Nybygning i f. Eks. det nye Universitetskvartier, idet den er en udpræget Studiesamling, og i f. Eks. Berlin anbragt i Universitetet. Eller ogsaa maatte den ind i en ældre Bygning inde i Byen. Vi valgte dengang at foretage en Undersøgelse af Muligheden for at udnytte Garderkasernen langs Østervold. Det var en stor, primitiv Bygning, som taalte en Ombygning, og trods alt, hvad der kunde siges i modsat Retning fra Militæret, betød en Flytning af Soldater og Depoter *en decideret Sikring af Rosenborg*, foruden at Eksercerpladsen kunde lægges til Haven, *en meget positiv Gevinst, foruden Husrum*. Forslag til denne Bygnings ændrede Brug findes gengivet i ovennævnte Nummer af „Tilskueren“. Der blev indvundet betydelig forøget Plads til Samlingen (ca. 50 pCt.), og det blev muligt at skaffe en haardt tiltrængt „Ryttersal“.

Det er af Pladshensyn umuligt her at argumentere mod den almindelig udbredte Tro, at et Museum skal udvides i det uendelige. I en Krønik i „Politiken“ 20. April 1937 har jeg sammen med Maleren Egon Mathiesen skrevet om Spørgsmaalet. I Museets offentlige Udstillingsrum bør kun findes klare, typiske Udtryk for Højdepunkterne i den historiske og moderne Kunst. Alt det, der understøtter Videnskaben og tjener Interesserede til Studiemateriale, hører hjemme i Studiearkiver, saaledes som de nuomstunder indrettes i moderne Museer. At skaffe god Arkivplads er en af Opgaverne ved en Reorganisation af Kunstmuseet, og efter Udarbejdelsen af vort Projekt 2 har vi indledet Arbejdet med et 3. Projekt, hvor alle de skjulte Muligheder — lidt utilgængelige for os udenfor Murene — som ligger gemt i Gaarde, Kældre og Lofter, tages op til fornyet Bearbejdning. Der er for os ingen Tvivl om, at man indenfor Murene vil være i Stand til at løse Opgaven paa en Maade, der vil tilfredsstille i en lang Aarrække fremefter.

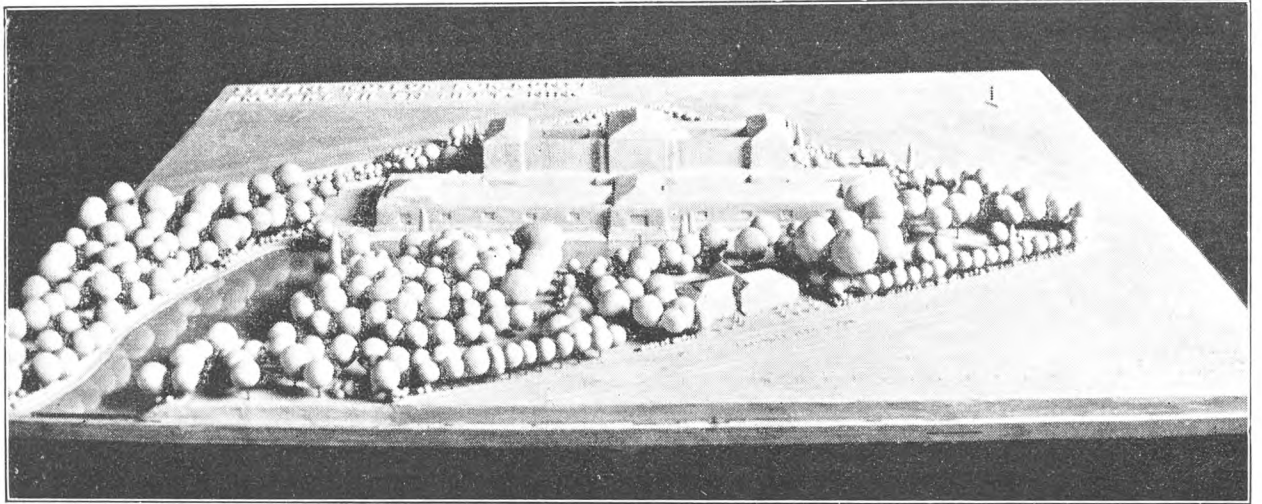
— Det maa efter min Mening være en Opgave for Forskønnelsesforeningen at kæmpe for ubeskaaret Bevarelse og, om muligt, Forbedring af vore sparsomme Parkarealer, saaledes som Foreningen med Held har kæmpet for Christianshavns Vold, og jeg betragter Henvendelsen til mig som Udtryk for en Interesse netop i den Retning. Det er i Virkeligheden indirekte Barnemord at indskrænke Byens grønne Omraader.

Viggo Sten Møller.

Skitse af Kunstmuseets nye Forhal.

Efter „Tilskueren“, 1933.

Museet med Tilbygning set fra Nord.

Forslag til Kunstmuseets Udvidelse.

Af Arkitekt Rolf Schroeder.

Pladsmanglen i Kunstmuseet har været en Kendsgerning fra den Dag, det blev taget i Brug, og er blevet saa stor, at Undervisningsministeriet for længst har givet vore Kunstmalere, Billedhuggere og Kunstakademiet Medhold i, at det er utilstrækkeligt at foretage Lapperier af det nuværende Museum ved Inddragning af Gaardsrum, Kælderrum og Loftsrum og ved en i Forhold til den indvundne Plads kostbar Ombygning af Forhallen og Trappeanlægget.

Museet skal ikke alene være til Nytte for en begrænset Kreds af Kunstkere, men skal være saa alsidigt, at det kan være til Glæde for Befolkningen.

Afstobningssamlingen er ikke alene egnet til Studie, men giver et kunsthistorisk Overblik, hvorfor den ikke maa fjernes fra Kunstmuseet.

Museets Stueetage kan iøvrigt ikke ændres til moderne belyste Udstillingslokaler, som savnes i en

saadan Grad, at Kravene til en større Tilbygning er uafviselige.

De mange forgæves Forsøg paa at projekttere den paakrævede Udvidelse af Museet paa god og forsvarlig Maade uden skadelige Indgreb i

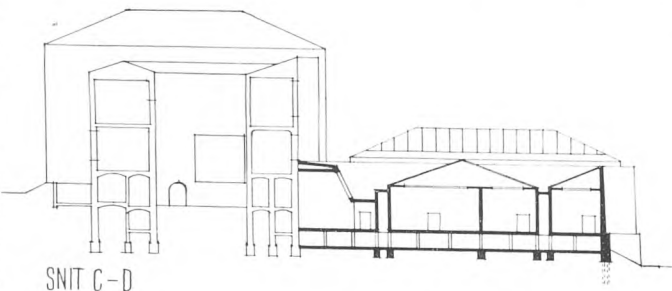
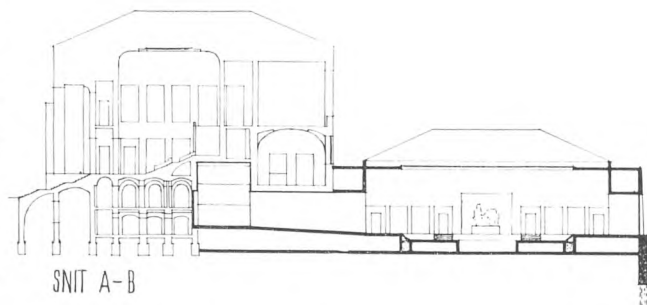
Friarealerne viser med al Tydelighed, at den rette Løsning af Opgaven har været savnet.

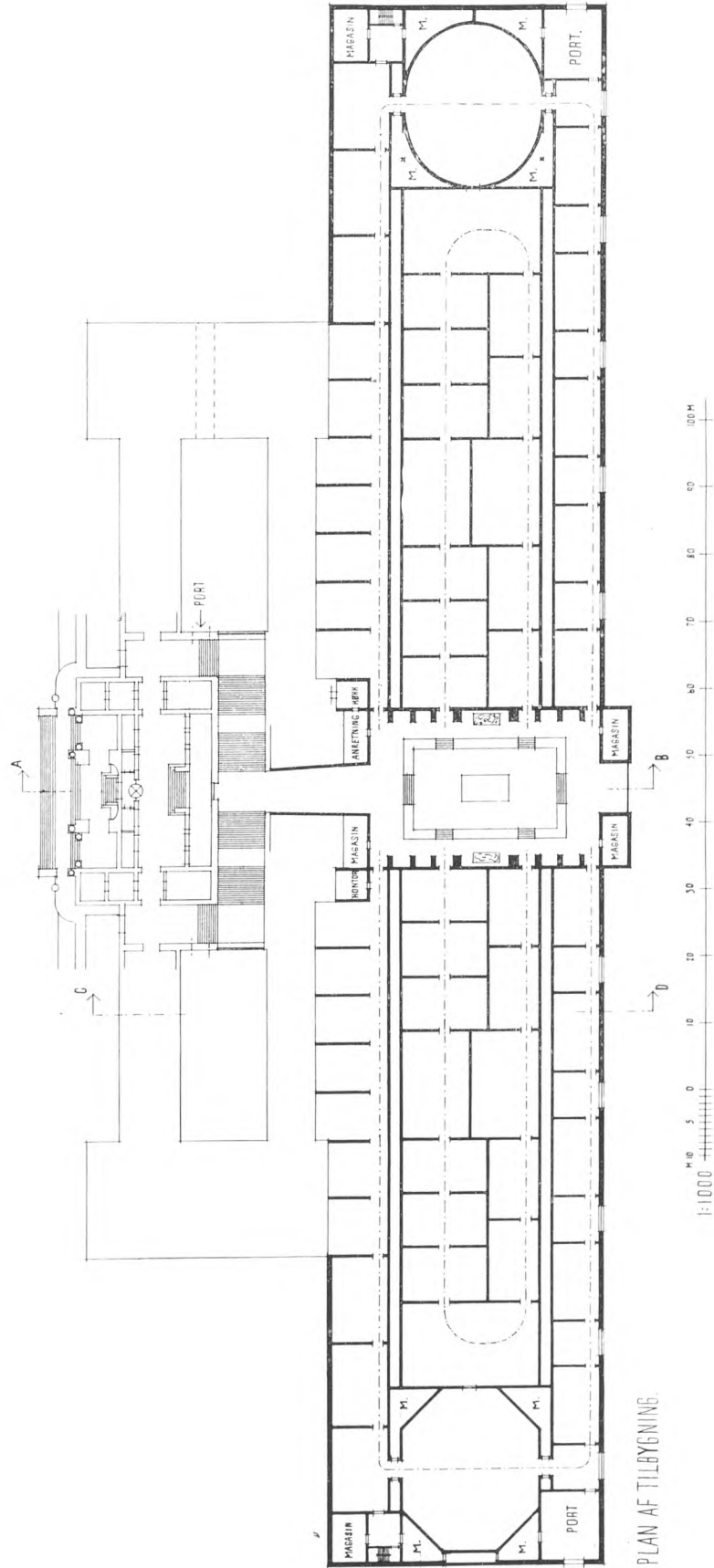
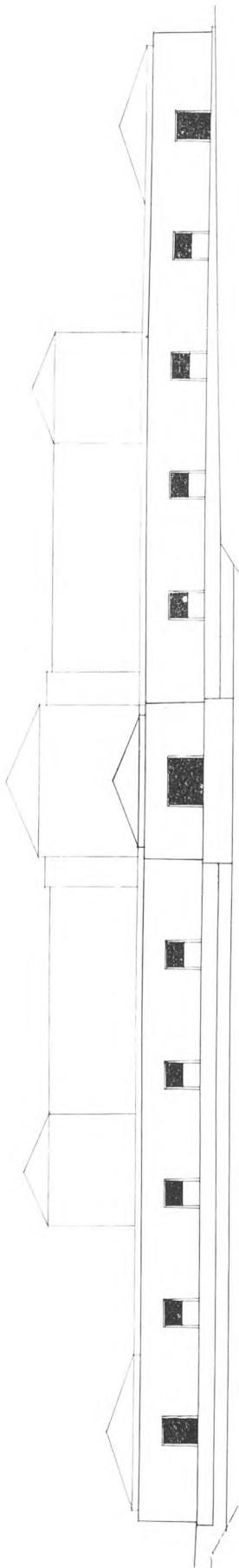
Det er vanskeligt at forstaa, at Forfattere til et Projekt, som er henlagt for flere Aar siden som ubrugeligt, atter fremkommer med

den forfejlede Løsning af Opgaven.

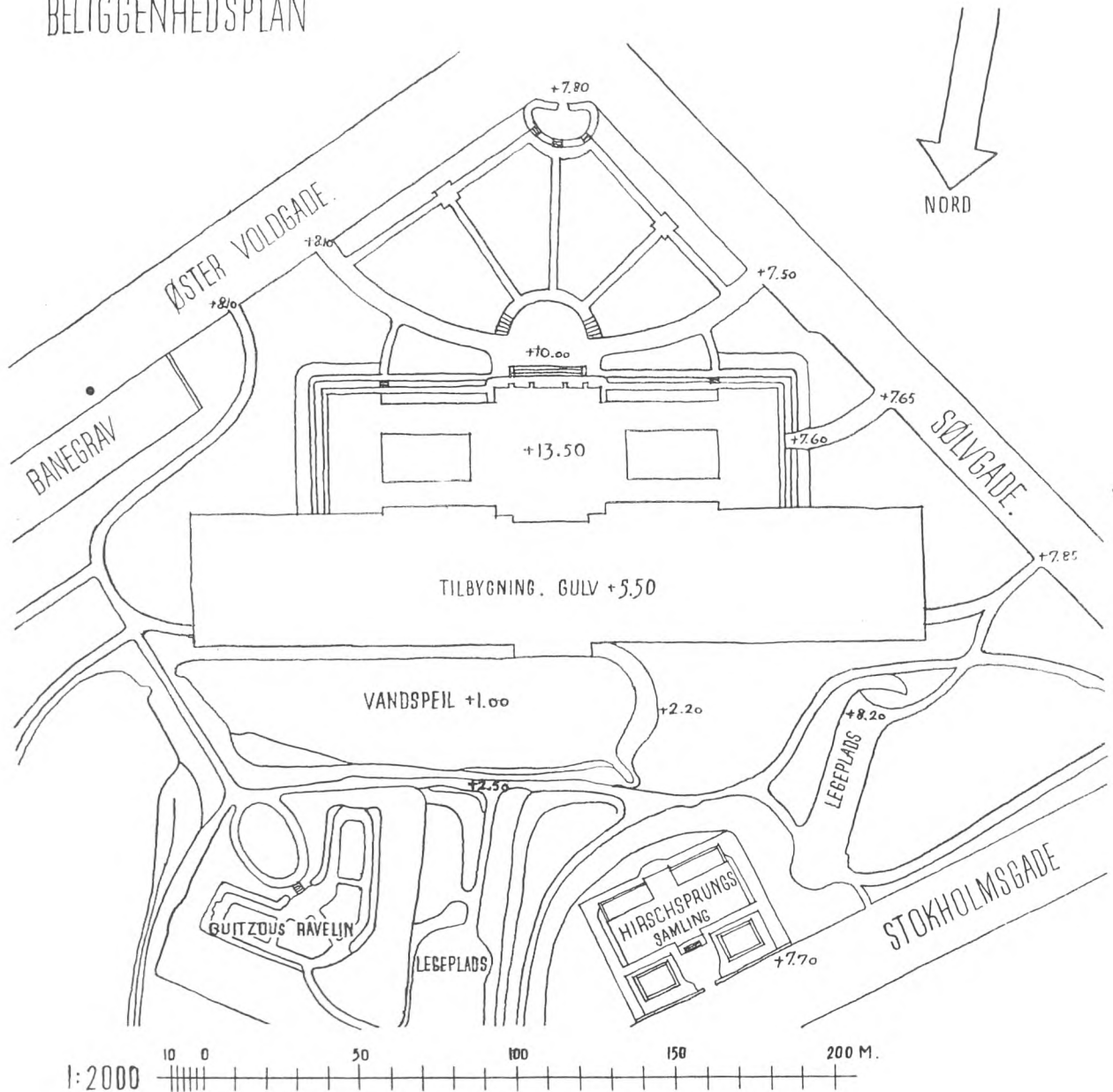
I det her viste Projekt fremskaffes et rigeligt Antal museumsmæssigt ideelle Udstillingslokaler i god Forbindelse med det nuværende Museum i en Tilbygning, der ikke skæmmer Friarealerne, idet den er indarbejdet i Terrainet ved Nedgravning i Skraaning nord for Museet og fremtræder som en Terrassebygning, der ikke bliver højere end Fæstningsvolden har været.

Forbindelsen mellem

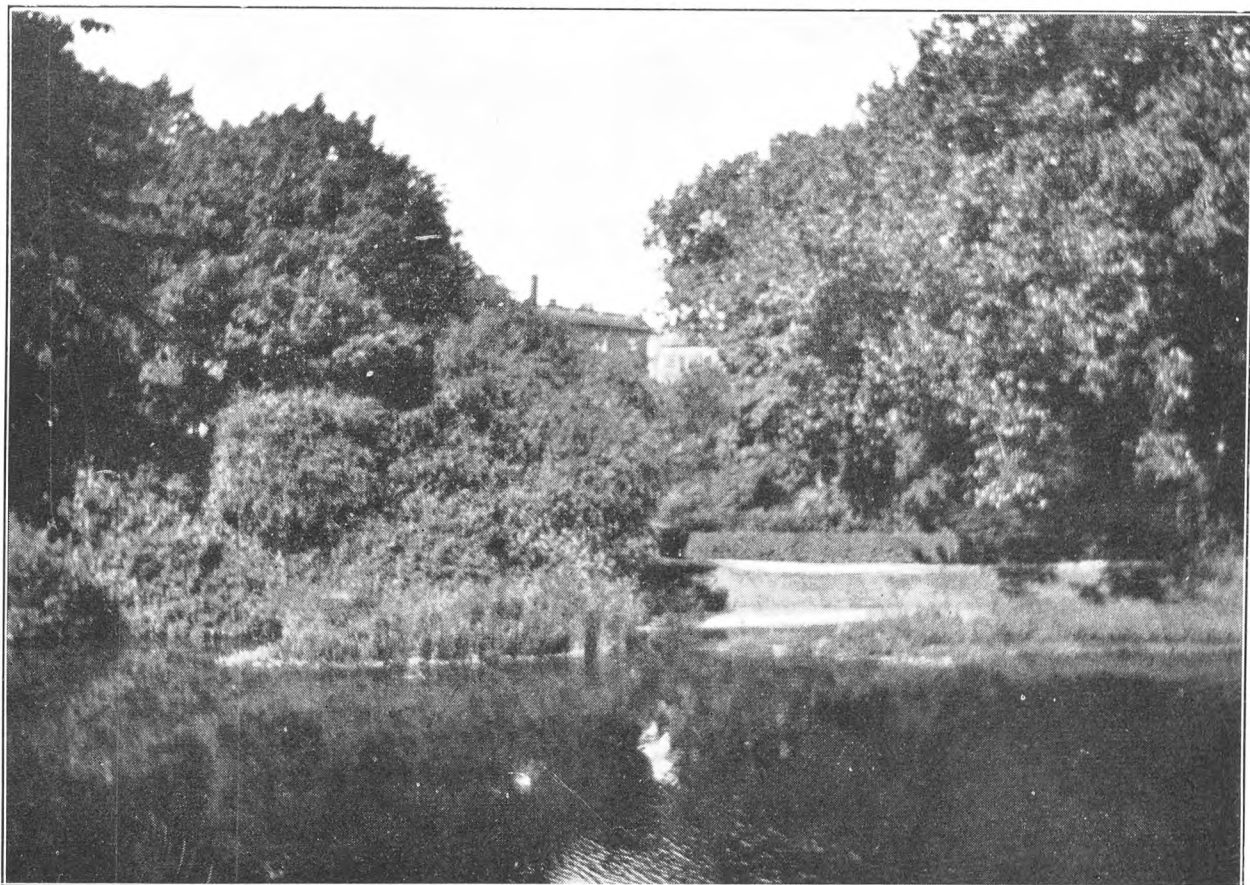
BELIGGENHEDSPAN

det nuværende Museum og Tilbygningen finder Sted ad et Trappeanlæg udenom den nuværende Forhal. Det 7 m brede og 8 m høje Trapperum tænkes forsynet med Glasmalerivægge for Enderne af Museets Gaarde. Fra den nederste Repos fører en ca. 7 m bred Gennemgang til en Midterhal i Tilbygningen. Fra Trapperepos'en faar man straks Udsigt til Parken gennem en Spejlglasvæg for Enden af Hallen. Virkningen forøges ved, at Gennemgangens Gulv gives et Fald paa 1:20.

Fra Midterhallen fører en 4 m høj Gang til hver Side gennem 8 m høje Udstillingsrum med højtsiddende Atelierlys mod Nord og videre gennem 6 m høje Ovenlyssale; fra den sidste Sal bliver man atter orienteret ved Udsigt til Parken gennem en større 9 m høj Sal. Yderst mod Parken findes skiftevis Ovenlyssale og Udstillingslokaler med højtsiddende Sidelys mod Nord.

Fra Forhallen findes desuden en indre Rundgang til hver Side gennem 6 m høje og 12 til 20 m lange Ovenlyssale med det gyldne Snits Format.

Udsigt fra Midterhallen.

Udstillingslokalerne bliver godt belyst, da ingen af Væggenes Lysindfaldsvinkler bliver mindre end 45°.

Efter Samraad med Ingeniørerne Birch og Krogboe finder de tekniske Installationer Sted i Kælderen og de viste Ingeniørgange under Passager mellem Ovenlystagen.

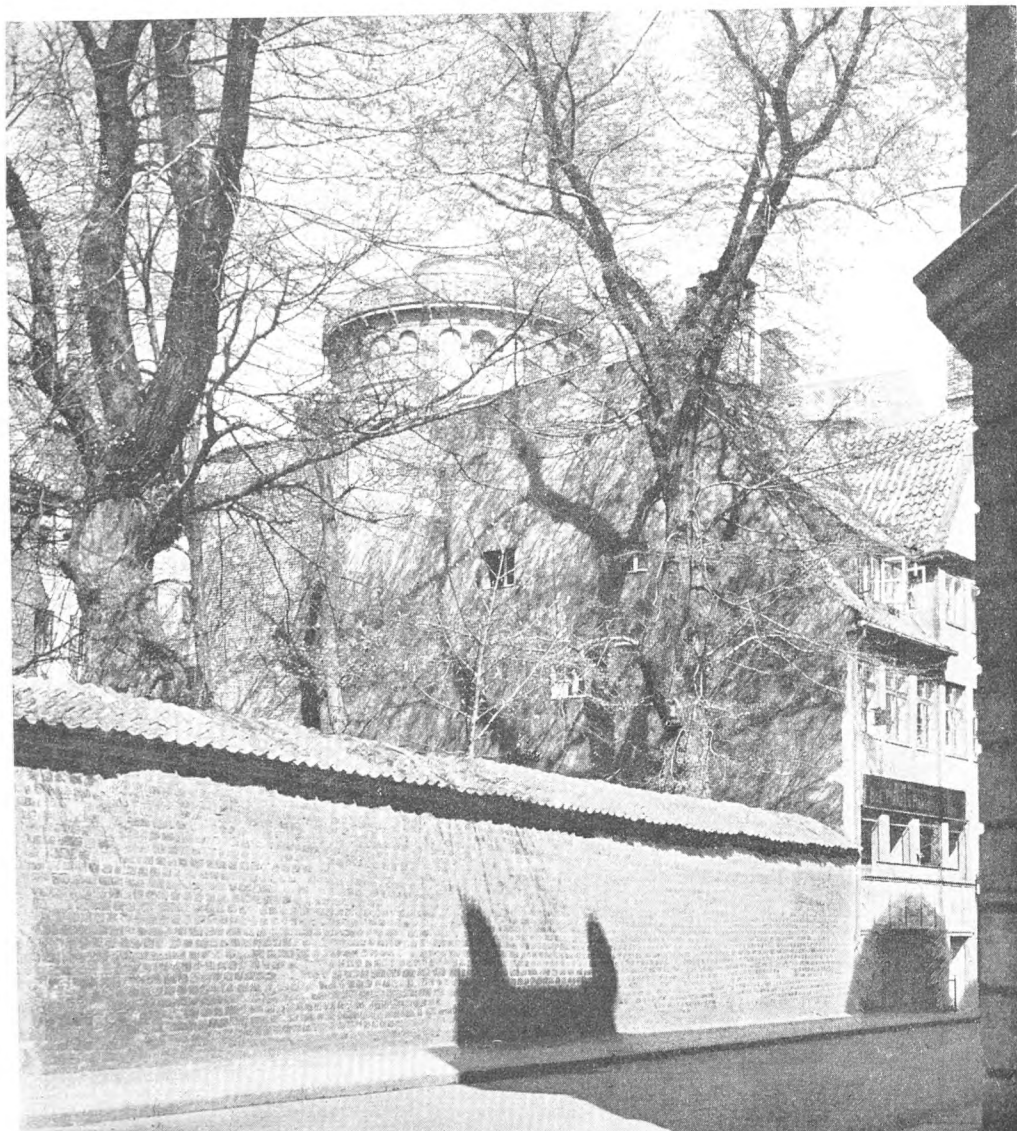
Benyttelsen af de forskellige Afdelinger maa selvsagt overlades til de gennem Tiderne skiftende Ledelser af Museet, men Museet bør deles i forskellige selvstændige Afdelinger og være fuldt moderne indrettet.

Den 34×21 m store og 9 m høje Forhal tænkes indrettet til en Skulpturhave med bekvemme Hvilepladser. I dens Midte kan tilvejebringes et stort Gulvareal og i dens umiddelbare Nærhed findes Køkken, Anretningsrum, Operatorrum,

Værelse til Foredragsholder og Stolerum, saaledes at Forhallen *kan* benyttes paa alsidig Maade.

Omkostningerne vil blive forholdsvis smaa paa Grund af den store Husdybde, fordi Kældergulvet ligger i samme Dybde som Undersiden af det nuværende Museums Fundamenter, og fordi Bygningen kan udføres som en ganske enkelt Terrassebygning.

Opførelsen af den ca. 9700 m² store Tilbygning vil ikke alene løse Spørgsmaalet om Fremskaffelsen af forskelligartede, ideelle Udstillingslokaler, hvor saavel gammel som ny dansk Malerkunst, grafisk Kunst, Tegninger og Akvareller kan komme til deres Ret uden Sammenstuvning, men løser tillige den hidtil helt forsømte Opgave at skaffe dansk Billedhuggerkunst værdige Museumsforhold i egne Lokaler. *Rolf Schroeder.*

Rundetaarn, set fra Skindergade.

Rundetaarn — en af Aarets Jubilarer.

Af Arkitekt Thomas Havning.

Det drejer sig om Runde Taarn“ — saadan omtrent indledede vistnok Forskonnelsesforeningens og min Telefonsamtale forleden — jeg ved det ikke nøjagtig; vist er det: nu drejer det sig atter om Runde Taarn, ligesom mange andre Københavneres Tanker gennem tre Aars hundreder har drejet sig om det kære Omdrejningslegeme.

Den unge norske Pige i Florens sagde næppe for meget, da hun udtrykte sig saadan overfor en

dansk Arkitekt: „Der kommer altid en mærkelig Klang i Stemmen, naar I Danske taler om Runde Taarn“.

Lige saa højt som Runde Taarn — med Øjne saa store som Runde Taarn — saa stor, at Runde Taarn kan staa under det — det er nogle af de sammenlignende Forbindelser, hvori Taarnet er den Maalestok for store og usædvanlige Ting, som vi alle har lettest ved at bruge; dets Dimensioner er vi vokset op med at kende, og Fore-

stillingen om Taarnet er altid levende og nærværende for os.

Nu i Sommer holder Taarnet Jubilæum. Den 7. Juli er det 300 Aar siden, at man nedlagde Grundstenen og tog fat paa Opførelsen. Og stadig staar denne mærkelige Bygning midt i Byen og hævder sig i Kraft af sin robuste Majestæt trods Lysreklamer, trods Plakater og Skilte og alle de andre højtaltende Elementer, som en By bestaar af nutildags.

Selvom man ikke kan give rige Gaver til Jubilæet, kan der nok være Grund til nu til 300 Aarsdagen at tale lidt med den gamle om Onskesedlen.

For at tage „det indre“ først, saa ønsker Taarnet sig sikkert kun eet: — at det maa blive ved at spille en Rolle i Byens Borgeres Liv. Runde Taarn haaber, at der altid maa være Børn, som synes det er morsomt at løbe nedad Sneglegangens Murstensgulv, at gemme sig i Murens Niecher og at høre Ekkot af egne Raab forstærket af den snoede Tøndehvælvning. Runde Taarn ønsker, at der altid maa være Fædre og Modre og Skolelærere, der fra dets — hvad Højden angaar — beskedne, men til Gengæld bekvemme Udsigtsplatform udpeger Taarne og Kupler og Skorstene for deres andægtige Tilhørere. Runde Taarn er glad for, at det paa sine gamle Dage kan bruges som Basis for Lægmands og Vismænds Granskning af Nattehimmels Mysterier, og Runde Taarn vil sidst, men ikke mindst se sin Fremtid sikret, hvis den særlige Stemmeklang, der kom frem ved Omtalen af Taarnet, og som den norske Dame havde lagt Mærke til, aldrig maa fortone sig helt.

Kommer vi til det mere haandgribelige, saa kunde jeg godt tænke mig, at Taarnet i sin store Fordringsløshed nøjedes med at sige: „Jeg ønsker bare at blive holdt skikkelig vedlig“; men vi, som har noget tilovers for den gamle Medborger, kan maaske nok finde en og anden Overraskelse, som alligevel vil vække Glæde.

Hvis vi begynder nedefra, saa er der straks Indgangsdøren. Den har vel de færreste tænkt noget ved, og det er maaske en Dyd, men naar man tvinges til at se nøjere paa den Slags, kan man godt se, at Christian den Fjerdes Taarn nok kunde fortjene en solidere Gadedør end den maledede Fyrretræsdør, som det nu har. Mens vi er ved Indgangen, skal ogsaa to Stentavler nævnes, som sidder ved Portalens to Sider; de er nu temmelig svære at granske, men hvis de blev ren-

set for Snavs og Bogstaverne blev forgyldt, som de vel en Gang har været, saa kunde man — i al Fald hvis man kunde Latin — læse noget her om Taarnets Historie.

Hvis vi derefter vil kigge op ad den trinde Krop, saa maa vi tænke paa, om den graa Cementpuds, som nu dækker Felterne mellem Taarnets otte Pilastre, ikke skulde skjule noget, som det var rart at faa frem. Pudselaget er ikke ældre end fra 1869; for den Tid var selve Murstenene synlige paa hele Taarnets Flade, og hvis Murværket ikke er altfor mangelfuldt indenfor (der maa vel have været en fornuftig Mening i, at man pudscde det), kunde det være interessant at prøve, om ikke en Murstensflade vilde klæde Taarnet og gøre det mere sammenhængende med Kirken.

I Taarnets Indre vilde der ogsaa være Mening i at foretage en Forandring tilbage til noget oprindeligt, som nu er anderledes: Øverst oppe i Taarnet er der en Etage med vandret Gulv; den har nu et fladt pudset Bræddeloft, men oprindeligt havde denne Etage Tøndehvælvning ligesom Sneglegangen. Hvælvingen blev vist først fjernet i 1869.

Saa er vi kommet helt op paa Platformen og kan nævne en Forandring, som kunde være ønskelig, men som vel desværre ikke er mulig: et Stykke indenfor Christian den Fjerdes gamle og kunstfærdige Gitter blev der i 1880'erne opstillet et højt Sikkerhedsgitter, som uomtvistelig misklæder Taarnet. Det ses tydeligt paa gamle Billeder, at den lave brede Linie af det ydre Gitter er meget bedre som Afslutning. Men — det gaar nok ikke at tage det væk; det gamle Gitter er kun godt en Meter højt, og det staar helt udenfor Gesims og Tagrende, saadan at man allerede i Sprækker under Gitret faar et Glimt at se af Gademylderet dernede. Selv i vore flyvende Tider giver saadan noget vel de fleste Mennesker ubehagelige Fornemmelser i Mellemgulvet, og hvor længe vilde det vare, før kaade Drenges Klatren endte med slem Forskrækkelse?

Tilbage er at tale om Observatoriet.

Indenfor Runde Taarns Historie danner Opbygningerne paa Toppen et særligt afvekslende Kapitel. Selve Taarnet har staaet fast og saa godt som uforandret gennem Tiderne; men ovenpaa det flade Tag har der i Tidens Løb været opført mindst fem forskellige Bygninger, eftersom Ildebrande har hærget og skiftende Krav har nødvendiggjort Ombygninger.

I sin nuværende Form er Opbygningen ikke ældre end fra 1929. Før den Tid fandtes der et lille muret Taarn, som dækkede over Vindeltrappen i Kernen, og som afsluttedes foroven med en Flagstang; det nederste Stykke af dette Taarn blev ved sidste Ombygning bevaret som Underlag for en astronomisk Kikkert, og udenom denne opførtes en cylindrisk Bygning af Træ, afsluttet med en Halvkugle-Kuppel, der kan drejes. Det hele er udført ganske enkelt og sparsommeligt — for saa vidt i Samklang med den midlertidige Karakter, Opbygningerne hidtil har haft — men alligevel kan man godt ønske for det gamle Taarn, at det fik en finere Hat. Mere tiltalende og passende end ru Brædder og Tagpap vil naturligvis en Kobberbeklædning af Observatoriets Væg og Kuppel forekomme os — navnlig naar Metallet ad Aare faar den lysende grønne Farve,

som vi glæder os over paa andre københavnske Taarne.

Denne sidste Forbedring har Forskønnelsesforeningen som bekendt gjort Skridt til Gennemførelsen af, og trods det Forlob, Sagen den Gang fik, er Foreningens Ønske i saa Henseende formentlig stadig lige brændende. Det er næppe utænkeligt, at Feststemningen omkring den 7. Juli vil give sig Udslag i en saa mangfoldig Tilslutning til dette og andre Ønsker, at Opfyldelsen af dem maa blive en nødvendig Følge.

Gid Runde Taarn maa faa en god Fødselsdag og mange lykkelige Aar frem i Tiden, og gid det ikke alene maa blive bevaret i ydre Forstand, men ogsaa maa bevare sin Plads i Byens Borgeres Hjærter som Symbol paa noget ægte og evigt københavnsk.

Thomas Havning.

Tale af Folketingsmand Jul. Bomholt paa Christianshavns Vold — St. Bededagsaften, den 22. April 1937.

I Voldens Historie er der store Perspektiver. For hundrede Aar siden var Volden en Ramme af Poesi omkring det gamle Haandværker-København, en Idyl med Lov og Fuglekvidder og vide Udsyn. De svære Bastioner forvandlede til et Stykke fredelig Natur, der ikke blot satte Grænse mellem By og Land, men forbandt de to Verdenser.

De kender alle Hunæus' Billede paa Kunstmuseet: de vandrende Par paa Volden St. Bededagsaften. Folk har faaet Helligdags-Pudset paa, og bag de afløvede Træer kan man se de rødtagede Huse og en kølig blaa Himmel — just som i Aften. Der kunde samles en Bog med Billeder, Poesi og Prosa-Skildringer fra Voldene og Volden her. Og Billederne vilde tilsammen tegne en Linje i vor kulturelle Udvikling.

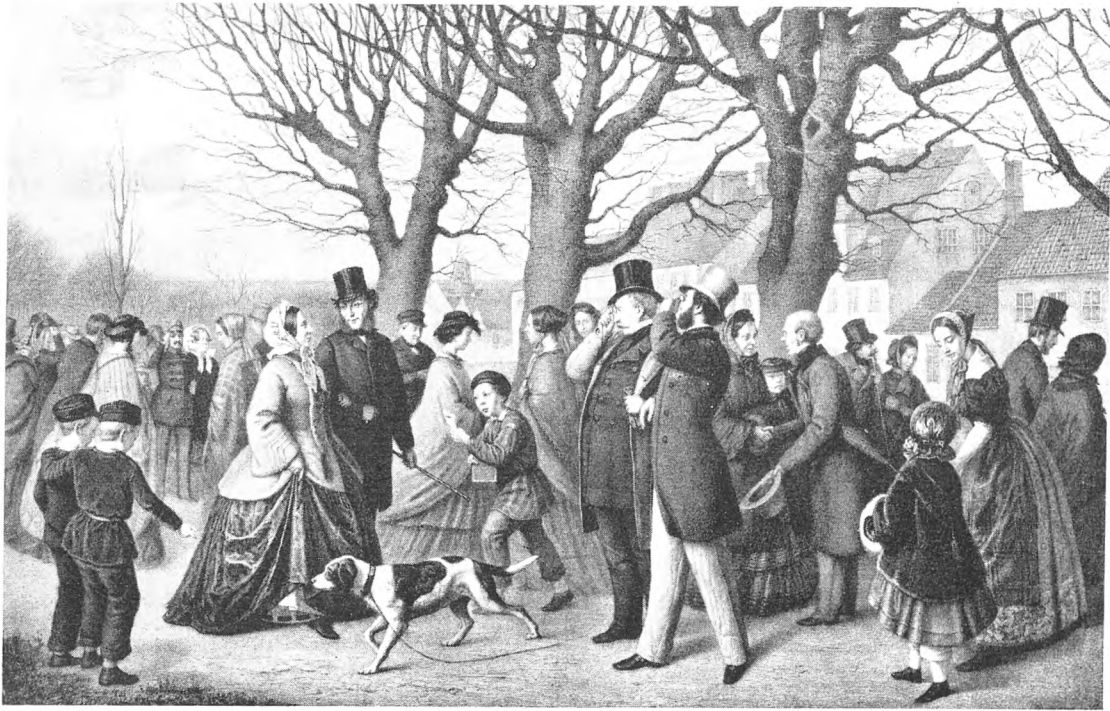
For hundrede Aar siden, da den Tids mest fremtrædende Kunstkritiker, Forf. Johan Ludvig Heiberg, boede i „Søkvæsthuset“ paa Kristianshavn, var det Voldene, der gav Inspiration til Poesien — ligesom det i 90'erne var de frederiksbergske Villaveje. Adam Homo boede ved Volden, og i Digtets tredje Sang kan De læse om Ynglingens poetiske Vandring, naar han skulde have Luft

efter at have „erholdt paa Christianshavn Informationer“. En Kæde af Digte fra Poul Martin Møllers Aprilvise (hvis Naturbillede svarer til Dagen i Dag: „Aftenen driver paa, mens de Skjønne gaa, bare de dem ikke skal forkjole“, — selvom det i 1819 var *lidt* tidligere Foraar) og til Kaalunds Mindedigt og Holger Drachmanns skønne Hyldest:

*Paa Kristianshavn med den grønne Vold
en skælvende Foraarssol skinner,
paa Udsigten ud over Kallebodstrand —
paa alle Barndommens Minder.*

Maaske De ogsaa erindrer det fjerde Kapitel fra J. P. Jacobsens „Marie Grubbe“, hvor Ulrik Frederik Gyldenløve skildres: han vandrede paa Volden og betragtede de hvide Maager, der „i sejrende Flugt strøg op og ned over Voldgravens blanke Vandflade“. En historisk Vignet, der kan afslutte *dette* Kapitel af Voldens Historie.

I 1870 blev Voldene gennembrudt, og Byen forvandlede sig fra Haandværkerens København til et moderne Industri-København. „Broerne“ blev be-

A. H. Hunæus: „Københavns Vold Aftenen før St. Bededag“. Efter „Hist. Medd. om Staden København“, III. Række, 2. Bind.

folket, og Sundby skød sine Stenkolonner længere og længere ud over Amager. I dette hastigt voksende Bysamfund gjaldt det om at skabe de mest rationelle Forbindelseslinjer i Teknik og Trafik, — og Voldene forfaldt. De blev en Slags Overdrev for Byens fattige. Her var billigt Logis, — en billig Underdyne. Her kom Frederik og Stine og de andre Typer, som vi kender fra Karl Larsen til Vilh. Bergstrøm og Harald Herdal. Følsomt er Tiden og Typen udtrykt i det lille Digt af Karl Larsen:

*Det er dog lisom lidt Sommer endnu,
om oss Luften er kold;
saa lad os sidde en Kende, du,
oppe paa Kresjanshavns Vold.*

*Jeg har en Pibe Tobak igen
a den fra min Fødselsda,
den tænder jeg mig, og min lille Ven
hun nøjes med Lugten der a.*

Et Par Minutters Gang fra dette Sted laa „Arken“, som er kendt fra Andersen Nexø's store Roman om Pelle Erobreren. Et Fattigdommens Hus, der vidnede om Krise og Undergang — men ogsaa om ny Begyndelse. For „Arken“s Beboere

var Volden en Proletariatets Dyrehave — indtil Pelle blev Erobreren.

Lad mig minde om, at Danmarks første Socialist, Fr. Drejer, var Kristianshavner, og at Danmarks største Arbejderfører Th. Stauning er født paa Kristianshavn. De to Navne angiver en Linje i dansk Historie. De fattige bag Voldene gik ind i en Dygtiggørelsesproces, der gradvist udviklede dem til selvbevidste Mennesker og Nationens medansvarlige.

Og nu, — nu er vi naaet saa vidt, at alle Kredse i Befolkningen ønsker at frede Volden. I disse Dage sløjfes „Arken“ med Jorden, og vi er naaet saa vidt, at Volden igen bliver Promenade for en ny Tids kulturbevidste Medborgere. Voldene har genvundet deres Anseelse.

Vi maa være Voldkomitéen og især dens Formand, Hr. Chr. Holm, taknemmelige, fordi Volden i det kritiske Øjeblik blev bevaret. Den skønne By og den skønne Vold vil faa Glæde af hinanden, og lad os ønske, at Mødet mellem de to maa blive til Poesi, — til den Poesi, der er Livets mere end Litteraturens.

Der er store Perspektiver i Voldens Historie. Den har oplevet Stortid og Forfald, — og nu forænes vi i Ønsket om, at den maa indgaa i en ny Tids Kulturbillede.

Jul. Bomholt.

Foreningsmeddelelser.

BYENS RENLIGHED er et Emne, som Bestyrelsen gennem en Række af Aar lige fra 1911 har beskæftiget sig med. Begrebet Byens Renlighed har vel nok til en Begyndelse haft sit Udgangspunkt i rent hygiejniske og sanitære Betragtninger, men det nævnte Begreb indholder tillige et *æstetisk Moment*, nemlig de *snavsede Façaders Indvirkning paa vore Gaders Udseende*.

I 1935 og 1936 udsendte Bestyrelsen en indtrængende Appel til Hovedstadens Grundejere om at lade deres Husfaçader vaske, og den havde den Glæde, at dens Appel i talrige Tilfælde bar Frugt.

Bestyrelsen rettede ogsaa i indeværende Foraar en indtrængende Opfordring til alle interesserede om ved Afvaskning især af malede Husfaçader — suppleret med nodtørfvig Istandsættelse, hvor saadan tiltrængtes — at bidrage deres til, at vor smukke Hovedstad kunde vise sig ogsaa som en ren By.

Det var glædeligt at se, i hvilket betydeligt Omfang Henstillingen denne Gang blev fulgt. Talrige Huse staar nu med rene Façader, og hvad der er det bedste ved det Hele: i langt de fleste Tilfælde har Renselsen vist sig at kunne indskrænkes til en *Afvaskning*. — — —

Under Problemet Byens Renlighed hører ogsaa den i den senere Tid stedfundne, gentagne *Bemaling af Hovedstadens Monumenter*. Om denne Sag har Bestyrelsen afholdt et Møde med Det raadgivende Udvalg.

Der var paa Mødet Enighed om, at de Bemalinger, som Smaabørn laver paa Mure og Plankeværker med Kridt og Kul, naturligvis er noget Griseri, men at det formentlig her gennem hensigtsmæssig — og vedvarende — Paavirkning fra Hjem og Skole maa kunne gøres Ungdommen begribeligt, at slikt maa man ikke. Gymnastikinspektør Frøken *Else Thomsen* udtalte saaledes bl. a., at der i Skolerne gøres et stort Arbejde for at oplade Børnenes Øjne for Kunsten i alle dens Former, herunder ogsaa Bygninger og Monumenter, men hun gjorde samtidig opmærksom paa, at der var for faa Legepladser, hvor Børns naturlige Trang til rigtig at slaa sig løs ikke mødte nogen Hindring.

Værre end Smaabørns Plankværkssmørerier er de fornylig stedfundne Bemalinger (med Oliefarve) af Monumenter. Her var saavel Frøken *Thomsen* som Kommunalæge *Eilschou Holm* enige i, at man stod overfor Individuer, paa hvem Skolen slet ikke og Hjemmene kun til Dels havde nogen Indflydelse.

Efter nogen Diskussion sluttede Mødets Deltagere sig til et af Direktør *Gunnar Gregersen* fremsat Forslag, dels om en forøget Propaganda i Skolerne og gennem Radioen, dels om effektiv Politiundersøgelse af de enkelte Tilfælde. Skoledirektør *Thorild Jensen* har nu bebudet Udsendelse af et Cirkulære til Kommuneskolerne. Endvidere vil Sagen i en nær Fremtid i Radioen blive gjort til Genstand for Drøftelse i Form af en Samtale mellem Politiinspektør *Møllerup* og Foreningens Formand.

DIPLOMER. Paa Foreningens sidste Generalforsamling uddeltes Diplomer til Manufakturhandler *P. Madsen* for den pietetsfulde Restaurering af den ham tilhørende, gamle Bindingsværksejendom paa Hj. af Fiolstræde og Krystalgade, og til *A/S St. Annæ Passage* for den virkningsfulde Opmalning af Façaderne i nævnte Passage (mellem Bredgade 25 og St. Kongensgade 40).

BESTYRELSEN. Efter de paa den sidste Generalforsamling foretagne Valg bestaar Bestyrelsen af følgende Medlemmer:

Musikdirektør ved Livgarden *Th. Dyring*.
 Docent ved Universitetet, Dr. phil. *C. Elling*.
 Havearkitekt *E. Erstad-Jørgensen*.
 Arkitekt *Egil Fischer*.
 Grosserer *Peter Heering*.
 Overretssagfører *Stefan Hetsch*.
 Grosserer *Christian Holm*, Foreningens Formand.
 Bankfuldmægtig *C. G. Jessen*, Foreningens Kasserer.
 Maleren *Emil Krause*, Iste Viceformand.
 Borgerrepræsentant, Materialforvalter *Rich. Lillie*.
 Billedhugger *Rikard Magnussen*.
 Overretssagfører *I. Lehn-Schiøler*.
 Direktør *H. H. Schou*.
 Arkitekt *Rolf Schroeder*.
 Statsminister *Th. Stauning*.
 Folketingsmand, Overretssagfører *H. F. Ulrichsen*,
 2den Viceformand.

BAKKEHUSET. I den i sidste Hæfte offentliggjorte Artikel blev det ved en Fejltagelse ikke anført, at det smukke Haveanlæg er udført efter Tegning af Kommunegartner *Mich. Gram*.

IDÉKONKURRENCEN OM ET MINDESMÆRKE FOR H. C. ANDERSEN. Naar Bedømmelsen er afsluttet, vil der blive givet Offentligheden Adgang til Udstillingen, der afholdes i Udstillingsbygningen paa Charlottenborg. Foreningens Medlemmer har *gratis* Adgang. Tidspunktet vil blive meddelt gennem Dagspressen.

UDFLUGTER FOR FORENINGENS MEDLEMME. Den 10. Juni vil der blive arrangeret en Udflugt til Bellahøj, Utterslev Mose og GrundtvigsKirken. Mødested: Vestre Boulevard ved Den lille Hornblæser Kl. 14. Befordringen sker med Omnibus eller Turist-Automobil. Nærmere Enkeltheder om Turen vil kunne faas efter den 6. Juni ved Henvendelse til Foreningens Kontor.

GrundtvigsKirken vil blive forevist af Kirkens Arkitekt *Kaare Klint*.

FORENINGENS KONTOR er St. Kannikestræde 13, K, aabent Kl. 9—10, Telefon Byen 7162. Formandens Telefon er Byen 6348.

Konkurrencen om

Mindesmærket for H. C. Andersen.

Den valgte Form for Konkurrencen — med størst mulig Frihed for Deltagerne — viste sig at være rigtig. I de 87 Forslag fandtes en saadan Rigdom af fantasifulde Idéer, at det blev en meget alsidig og interessant Kunstnerkonkurrence. De præmierede Projekter har hver især Tilhængere, som ønsker dem gennemført.

Inden Bestemmelsen om Sagens Videreførelse nedsættes et Udvalg til at foretage de fornødne Undersøgelser og udarbejde en Betænkning.

De præmierede Projekter med kortfattede Beskrivelser og Konkurrenceudvalgets Beretning findes i nærværende Hæfte. Iøvrigt henvises til Konkurrencens Udstillingskatalog, som er tilsendt Foreningens Medlemmer.

Konkurrenceudvalgets Beretning.

At der indkom 87 Projekter, hvoraf mange havde krævet et stort og dygtigt Arbejde, viser hvilken Interesse denne Konkurrence har vakt.

Som programstridige er udskudt 12 Projekter.

Resten kan for Oversigtens Skyld rubriceres under følgende Kategorier, nemlig:

- I. Projekter, der i Hovedsagen maa karakteriseres som rene Monumenter for H. C. Andersen med billedlig Fremstilling af ham eller Eventyrene eller begge Dele.
- II. Projekter, der foreslaar Indretning af H. C. Andersen Parker eller Haver, der danner Ramme om billedlige Fremstillinger af H. C. Andersen og Eventyrene.
Et Forslag indenfor denne Kategori adskiller sig fra de andre ved at lægge Haveanlægget i en Bygning, der placeres paa Grønttorvet i Forbindelse med Ørstedsparken.
- III. Projekter, der foreslaar at rejse et Mindesmærke i Form af en Bygning, hvis Anvendelse paa en eller anden Maade har Tilknytning til H. C. Andersen, dog saaledes at Bygningen i større eller mindre Grad afgiver Plads for billedlige Fremstillinger af Digteren og Eventyrene.

60 Projekter udgik ved de sidste Behandlinger, medens man fandt, at Prospekterne Nr. 17, 23, 32, 45, 55, 64, 65, 73, 74 og 83 indeholdt flere gode Ting, men var behæftede med visse Mangler, der gjorde, at de — med det begrænsede Præmiebeløb, der forefandtes — ikke kunde komme i Betragtning ved Præmieringen.

Efter at have gennemgaaet samtlige Projekter endedes man om, at Rejsningen af et Monument for H. C. Andersen i Form af en Statue og eventuelle Gengivelser af Eventyrene var berettiget, forsaavidt det ikke blev en Gentagelse af det eksisterende Monument, men et gyldigt Udtryk for vor Tids Syn paa H. C. Andersen og hans Digtning, og at det rejstes paa en mere central Plads, end det eksisterende har, men at et Mindesmærke i en helt anden Form end ved en Statue kan have det tiltrækkende ved sig, at det fjerner sig mere fra en Gentagelse af det eksisterende Monument.

Man mener, at en Løsning, der paa en Gang giver noget nyt fantastisk og eventyrligt og dog gennemførligt og levende, som er tiltrængt eller kan faa Betydning i Befolkningens daglige Liv, vil kunne skabe et smukt Mindesmærke for H. C. Andersen og vække Befolkningens Interesse og Støtte ved Rejsningen og gennem Tiderne.

Af de Placeringer for egentlige Monumenter, der er foreslaaet for Konkurrencen og i Projekterne, har formentlig kun fire — nemlig ved Nyhavn, Helligaandskirken, Nytorv og Raadhuspladsen — en saa fremtrædende Beliggenhed som ønskelig. Der er Enighed om, at et Monument paa eller ved Raadhuspladsen maa være meget kraftigt og dominerende for at gøre sig gældende i de urolige Omgivelser, og at det netop derfor vil faa en Karakter, der ikke helt kan blive i H. C. Andersensk Aand. Man foretrækker derfor Placeringen ved Nyhavn eller ved Helligaandskirken, men en nærmere Undersøgelse af de tekniske og praktiske Muligheder for en Opstilling paa Stedet og en passende Udformning af Omgivelserne maa her være afgørende.

Af de indleverede Monumentprojekter foretrækkes det meget smukke Arbejde Nr. 51 og Projektet Nr. 12.

Et Parkanlæg — som vist i Projektet Nr. 45 — kan være til Nytte og Glæde baade for Bornene og hele Befolkningen og Tilrejsende og danne en Ramme om et Hovedmonument og billedlige Fremstillinger af Eventyrene, men giver i og for sig en mindre original Gentagelse af, hvad man allerede kender andetsteds fra.

Fra de øvrige Have og Parkanlæg udskiller sig Projekt Nr. 84, som foreslaar en „H. C. Andersens Eventyrhave indfattet i en Bygning af Glas, let og luftig i sine Konstruktioner. Det skal ikke være et Drivhus, hvor Planterne er tæt pakkede; det skal virke som en fri og let Have under Glas. Det skal være et Sted, hvor hele Byens Befolkning og Byens Gæster kan gaa ind i surt og trist Vejr og opleve grønt, Farver og Fest, Foraarets Lunhed og Mildhed, medens det regner og sneer udenfor.“

Der skal være Fugle, og i det 111 Meter lange Vandbasin skal vokse Lotusblomster og leve spraglede Fisk. Man finder det rimeligt og bedst at dyrke Planter fra Middelhavslandene i denne Have, thi da vil man kunne holde Luften frisk og behagelig, og Driften vil ikke koste saa meget, som hvis der bliver Tale om ren tropisk Vegetation. Der foreslaas, at Haven efterhaanden smykkes med mange Kunstværker, saavel Billedhugger- som Malerkunst.

Trods visse tekniske Mangler ved Forslaget og til Trods for, at der næres Tvivl om Beliggenhedens Rigtighed, findes dette Forslag at kunne give en fantasifuld og smuk Nyskabelse i H. C. Andersens Aand, til Glæde for Voksne og Børn. Eventyrhaven giver et Udtryk for H. C. Andersen, ligesom Kirken paa Bispebjerg for Grundtvig.

Under den tredie Kategori af Projekter findes Forslag til Bygninger, der rummer et alment personalthistorisk Institut — hvad Udvalget finder har for ringe Tilknytning til H. C. Andersen —, et personalthistorisk Museum for H. C. Andersen — hvad man mener i nogen Grad har Kuriositetens Interesse, men allerede findes i hans Fødeby — og et Centralbibliotek for Københavns Kommune med en Mindehal for H. C. Andersen. En saadan Mindehal kan være begrundet, men i et Bibliotek *alene* at mindes H. C. Andersen kan ikke være rigtigt, og Skabelsen af et Pantheon for danske Forfattere ligger udenfor Konkurrencens Formaal.

Endelig findes en Række Projekter, der i større eller mindre Grad knytter Bornene til det Mindemærke, der foreslaas.

Selvom de sociale Reformer, der nu søges gennemført til Fordel for Bornene, har Udvalgets fulde Sympati, saa mener man, at de Projekter, der foreslaar storslaaede Anlæg for Børn, indeholdende ikke alene et Monument for Digteren, Foredrags- og Teatersale og Legepladser, men ogsaa Kollegier, Herberg, Hospitaler og Klinikker, ikke har tilstrækkelig Tilknytning til H. C. Andersen, hvor ønskeligt det end kan være, at saadanne kan gennemføres, og hvor udmærket Projekterne hertil end er udført. Skal H. C. Andersens Navn og eventuelt hans Monument knyttes til en Institution til Fordel for Børn, saa mener vi ikke, at denne i første Række bør have Karakter af social Borneforsorg, men at den fortrinsvis bør indrettes med det Formaal at tale til Børnenes Fantasi.

Et meget dygtigt udarbejdet Projekt, Nr. 77, ligger midt mellem de to nævnte Kategorier. Nærmest den sidstnævnte ligger Projektet Nr. 64, der indeholder et Biografteater med en Mindehal foran, og særlig Projekt Nr. 71, der paa et forholdsvis beskedent Areal, i en Størrelse, der kan tænkes at være gennemførlig, og paa et fortrinligt valgt Sted i alt væsentligt giver alt det, som et Barn kan ønske sig.

Det værdifuldeste af Projektet er Beskrivelsen, der viser Forfatterens indgaaende Forstaaelse af Børnenes Psykologi og en Fantasirigdom, der giver Tro paa, at Forfatteren vil kunne udforme et H. C. Andersensk Eventyrhus rigtigt efter Børnenes Hjerte, saaledes at det ikke bliver en Forlystelsespark, hvor Børnene blot skal underholdes og mores, men et Sted, hvor de selv kan være aktive og give deres Fantasi Spillerum paa en for deres Udvikling fremmende Maade. Det bør tilhøre hele Byen, hele Landet og hele Verden, og den viste Placering paa en Del af Tivolis Grund overfor Raadhuset vil derfor være fortræffelig. Det er sikkert en god Ide at give Børnene Lejlighed til at udføre Dekorationer inde i Bygningen, hvorimod Udvalget tager Afstand fra Tanken om at lade Voksne udføre Facadedekorationer i barnlig Stil.

Med ovenstaaende Motivering endes man om at tildele Projekterne Nr. 51, 84 og 71 hver 1000 Kr. og indstillede Projekterne Nr. 12 og 17 til en Ekstrapremie paa 500 Kr. til hver.

København, den 5. Juni 1937.

Billedhugger, Professor Utzon-Franks og Arkitekt Helweg-Møllers Projekt

(Nr. 51, Præmie 1000 Kr.).

Kravet om, at Monumentet skal rejses paa et Sted, som ikke alene er let tilgængeligt, men hvor det glider ind som et naturligt Led i Bybilledet, har været bestemmende for Valget af Nyhavn til Opstilling af et H. C. Andersens Monument. Stedet er tillige berettiget paa Grund af dets nære Tilknytning til Digteren, som i to Overgange af sit Liv boede i Nyhavn og holdt meget af Kvarteret. De maleriske Huse, Skibene — som kommer og gaar —, de fremmede Sofolk fra fjerne Lande, som færdes her, er den bedst mulige Baggrund for Monumentet. Pladsen har de rette Maal, stor nok til at rumme en Statue i Bronze af et usædvanligt Format, men ikke større end Virkningen kan blive koncentreret.

De viste Mure indrammer uden at lukke — de vil samle Billedet og gøre Pladsen fastere i Formen.

Det nuværende Anlæg med Trappen ned til Kanalen og Toiletterne bibeholdes i Hovedtrækene; alt gennemgaar en Forenkling, de brune Fliser ved Nedgangen ændres til Granitbeklædning med en Overfladebehandling som Soklen paa Charlottenborg, alle Profiler, opstaaende Granitforsiringer o. s. v. fjernes. Lygtepælene, ogsaa de kommunale Ledningsmaster, erstattes med ny, enklere og mindre fremtrædende. Pladsen belægges med en Brolægning af smaa Søsten med enkelte større imellem. Granitmurene funderes saaledes, at de smukke Kastanietræer ikke berøres af det. Ved den viste Bevægelse udenom Træerne skabes der gode Siddepladser langs Murene. Bænke, som er Egeplanker paa Granitfod, er lave og brede. Selv om der sidder nogen paa dem, vil man kunne se Reliefferne over dem.

Disse Relieffer er Motiver fra Vilhelm Petersens Illustrationer til H. C. Andersens Eventyr.

Udgifterne til Monumentet, incl. Fundamenter og Opstilling, vil andrage 250.000 Kr.

Arkitekt Flemming Teisens, Billedhugger Sigurjon Olafssons og Kunstmaler Egon Mathiesens Projekt

(Nr. 71, Præmie 1000 Kr.).

Ideen: Naar man stilles overfor den opgave at rejse et mindesmærke for *H. C. Andersen*, tror man i første øjeblik, at det kun kan være et traditionelt monument. Men vi har allerede en statue

Billedhugger, Professor Utzon-Franks og Arkitekt Helweg-Møllers Projekt.

af ham i Kongens Have — ovenikøbet fra hans egen tid. Det er naturligt. Skal man idag mindes hans fortjeneste, er der ingen grund til at falde for den traditionelle metode — en mand paa en sokkel — og man finder, at det rigtige maa være at føre interessen for børn og det barnlige i H. C. Andersens værker op i moderne tid. Det er *det internationale* i hans eventyr, at han har ramt det, alle børn har fælles. Kineserbørn, negerbørn og lollændere læser, hvad han har skrevet. Hvis man paa en levende og moderne maade kan udforme en ide, der først og fremmest bygger paa det fælles barnlige, har man truffet kærnen og hældret H. C. Andersen, som han fortjener.

Forslaget gaar da ud paa at bygge et *børnenes hus til minde om H. C. Andersen*, hvor børnene faar muligheder for frit at udfolde sig, faar noget at vide, udvikler deres værdifuldeste egenskaber!

Huset vil ha en samfundsmæssig opgave. Turistmæssigt er det bemærkelsesværdigt, at man mindes hans indsats paa denne maade fremfor ved en dod statue.

Beliggenheden: Grunden skal ligge saa centralt som muligt, og vi har valgt *det nordlige hjørne af Tivoli*, der for øjeblikket henligger temmelig forsømt, men i virkeligheden er den mest solbeskinde skraaning i Parken. Den ligger ved Raadhuspladsen og paa turisternes vej til Glyptoteket. Bygningen vil kunne ses i fuld udstrækning fra pladsen, og *V. Boulevard* kan omdøbes til *H. C. Andersens Boulevard*, som det vist tidligere har været foreslaaet. — Det er dog ikke udelukket, at bygningen kan tilpasses en anden grund.

Bygningen: *Forhallen* gir adgang til teater, bibliotek, eventyrstal, legestue, kontor og legeplads. Væggene er i stor udstrækning af glas, saa turister og andre besøgende kan se ind i teatret, i biblioteket og udover Tivoli, hvor børnene tumler paa legepladsen. I sydvinduet bredde er der en blomsterkumme og en volièrre med farverige fugle.

Teatrets garderobe kan man komme ind i baade fra forhallen og direkte udefra. Rummet faar lys fra betonglas i loftet.

Teaterrummet er formet som et cirkeludsnit. Bagvæggen over garderoben opføres af betonglas, saa at salen kan brues om daen uden kunstigt lys.

Væggen kan afblændes med fortræk. Naar forholdene tillader det, kan baade sidedørene og taget aabnes under spillet. Man vil da føle sig som i et friluftsteater. Gulvet følger terrænets fald, saa man kan se fra alle 500 pladser. Akustik-

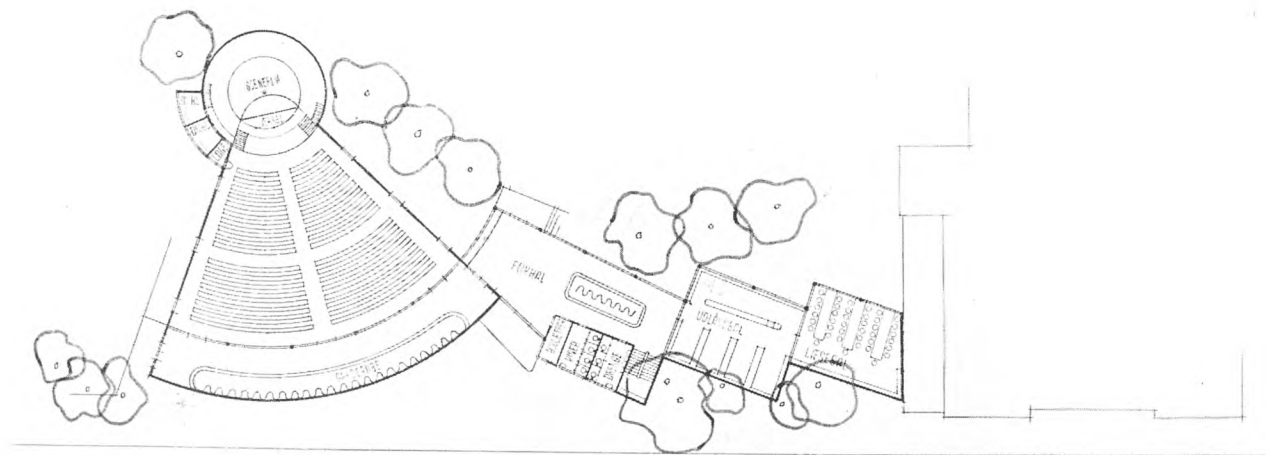
ken skal gennemarbejdes med henblik paa den forskelligartede brug — osse transmissioner.

Scenen kan brues til film, musik, optræden og marionetteater. Børnene spiller selv stykkerne (skriver dem) og maler dekorationer, og spillet foregaar som regel paa fremskudt scene, der gir en stærkere forbindelse med børnene i salen. Selv om det primitive udstyr er det naturlige i børneteateret, vil drejescenen alligevel være praktisk med den vekslende anvendelse. Mekanisk scene-skifte for aabent tæppe morer osse børn.

Biblioteket bestaar af en udlaanssal og en læsesal, adskilt ved en glasvæg. I udlaanssalen er der til den ene side aabne hylder i 1½ m højde — børnene kan selv naa — til den anden side en skranke foran bibliotekernes arbejdsplads. I skranken er der bogelevator til magasiner i underetagen. I læsesalen findes tidsskriftreoler og borde og stole langs vinduet. Trækronerne udenfor vil bryde sollyset saa meget, at der ikke blir brug for forhæng i større udstrækning.

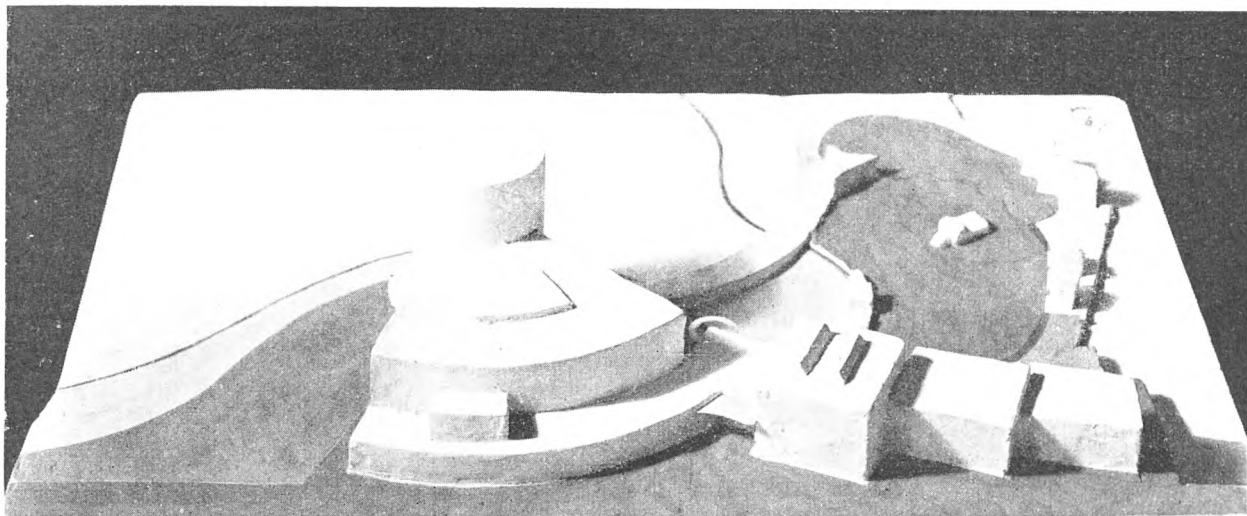
Eventyrsalen i overetagen kan anvendes til højtlesning og foredrag, men osse til udstillinger af børnekunst og hobbys. Belysningen kan indrettes efter de forskellige formaal, da baade shedtaget og glasdøren til terrassen mod syd kan afblændes. Væggen rundt anbringes fløje i dørhøjde paa hængsler. Den ene side af fløjene kan brues som tavle, og den anden side er dekoreret af børnene selv.

Legepladsen: Promenaden, der fores paa en dæmning over søen, danner pladsens begrænsning mod syd. Den afskaarne ende af søen udstøbes til en soppedam. Mod vest begrænses area-

Arkitekt Flemming Teisens, Billedhugger Sigurjon Olafssons og Kunstmaler Egon Mathiesens Projekt.

Grundplan.

idéen

Arkitekt Flemming Teisens, Billedhugger Sigurjon Olafssons og Kunstmaler Egon Mathiesens Projekt.

Model.

let af en dyregaard med kænguruer, zebraer og andre sjove dyr (giraffer er for kostbare). Børnene vil føle, at det kun er dyrene, der er indespærret.

I soen ligger et legeskib, støbt eller bygget af planker, med kommandobro og rat. Der er godt med stykgods, der kan trilles og hejses ombord. Paa land er der en brandbil. Legen vil inspireres af larmen fra de rigtige ba-bu-biler, der rykker ud fra hovedbrandstationen. — Av. — Der er lillebæltsbroen. Der skal selvfølgelig osse være butikker til at lege i, sandkasse osv.

Legepladsens indretning skal sætte børnenes fantasi i sving.

Konstruktion og Udformning: Bygningen tænkes udført i jernbeton og kan beklædes udvendig med glaserede fliser. Den er paa en gang udtryksfuld — opdelt efter sine funktioner (det er vist altid moderne) og klar i sine enkeltformer paa en maade, børn kan opfatte. De vil kunne forstaa overensstemmelsen mellem brug og ydre udformning og være optaget af den sjove facon paa deres hus. Hovedrummenes form ses hver for sig udefra paa en saadan maade, at man osse opnaar en *facdevirkning mod Raadhuspladsen*.

Udsmykning: Det er meningen gennem den skulpturelle og maleriske udsmykning at sammentrække idéen med *børnenes hus*. Udsmykningerne illustrerer ikke H. C. Andersens eventyr, det vilde være fantasiløst, men de søger at finde almene udtryk for børnenes fantasiverden uden at efter-

ligne barnekunst. Vi synes, at vi derigennem knytter den smukkeste forbindelse med det barnlige hos H. C. Andersen.

Udvendig paa bygningen findes der, foruden skulpturen, plakater, der fortæller om teatrets fornyelser, samt inskription om bygningens hensigt, med tekst i neonrør: *Teater, bibliotek, eventyrsal*.

Skulpturen paa teatrets buede betonglasmur er behandlet som broncerelieffigurer, der er helt fri af baggrunden. Man opnaar derved en skyggenvirkning, der er af væsentlig betydning for udsmykningens helhed. Om aftenen skal figurernes belyses af skjulte projektorer, saa skyggernes virkning igen fremkommer. Skulpturerne er beregnet til at kunne ses paa stor afstand (fra Raadhuspladsen), og de fortæller, at det er *børnenes hus*. Motivet er børn, der leger, og ting, der interesserer nutidsbørn og sætter deres fantasi i bevægelse. Der er ingen fortællende sammenhæng i kompositionen, fantasien knytter forbindelsen.

Den maleriske udsmykning findes i udlaanssal og læsesal i biblioteket.

Billedet paa langvæggen i udlaanssalen viser børn fra alle lande, kineserbørn, negerbørn, indianere, hvide, der tegner paa samme store billede. Som bekendt tegner børn fra hele jorden ligedan fra begyndelsen: det barnlige er fælles og ens for dem. De arbejder paa den samme tegning. *Det barnlige udtryk er internationalt*.

I læsesalen ser man paa endevæggen, hvordan

bornene flygter ud af byen, i tog, i biler og paa cykler. Paa langvæggen kommer bornene tilbage igen, men i flyvemaskiner, det er det bedste. Born elsker flyvemaskiner. Der er indsat smaa tekster paa billederne. Handlingen er af samme uindviklede karakter som i børns egne tegninger. Billederne skal være, saa børn let overskuer og forstaar dem.

Eventyrsalen dekorerer bornene selv. Paa den ene side af de drejelige plader kan de illustrere *H. C. Andersens* eventyr udfra deres egne forestillinger. Paa en udstilling af børnekunst i „Kunsternes hus“, Oslo 1936, saa man, hvordan bornene havde tegnet store tegninger af „Historien om en moder“ paa væggen i en af køjerne. Det var umiddelbart og godt — og helt anderledes end de voksnes opfattelse.

Bygningens drift: Biblioteket tænkes underlagt Københavns kommunebiblioteker, mens de andre funktioner har selvstændigt styre. Huset skal staa til raadighed for skoler, der her kan faa forestvist kulturfilm og teater langt bedre end i noen skolebygning. Tivolis direktion maa desuden kunne disponere over teatret til visse tider.

For provinsskolebørn vil huset være et naturligt samlingssted, og man kan udsende turnéer og ud-

stillinger fra *bornenes hus* til provinsen samt rulende bibliotek.

Realisation: Da kommunen ejer grunden, og Tivoli kun kan være interesseret i at faa *bornenes hus* anbragt i haven, maa man anse grundspørgsmaalet for realisabelt. Nedrivningen af den nuværende, grimme beværtning vil ingen modsætte sig, og den nødvendige dispensation til et større bebygget areal anses for opnaelig.

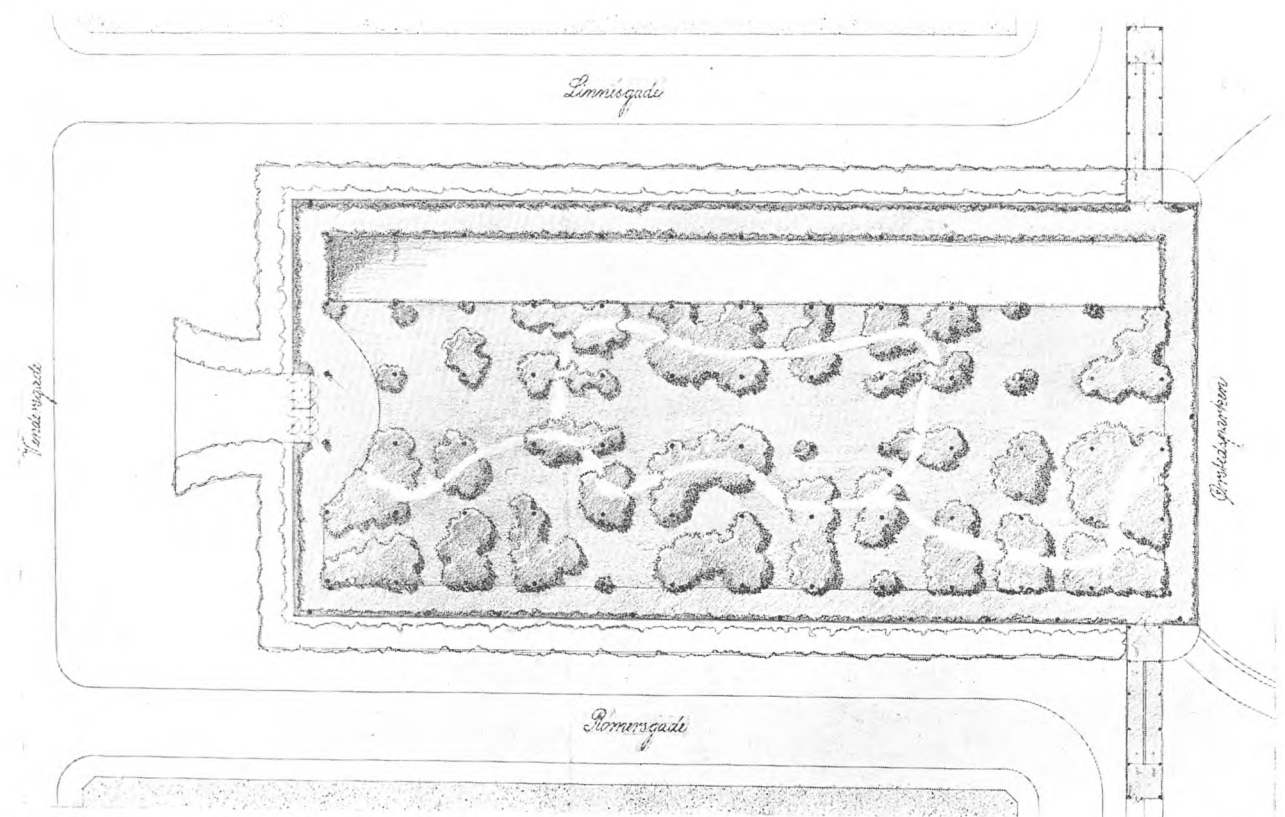
Til selve bygningens opførelse maa man kunne vente kommunens støtte. Staten gir tilskud til børnebiblioteker. Teatret vil kunne forrente sig. Bygningen kan forøvrigt opføres i to tempi, bibliotek og teater hver for sig, og legepladsen er ikke ubetinget nødvendig for gennemførelsen.

(Forkortet Beskrivelse med Forfatterens Retskrivning).

**Arkitekt Ole Falkentorps,
Arkitekt Mogens Lassens og
Havearkitekt C. Th. Sørensens Projekt**

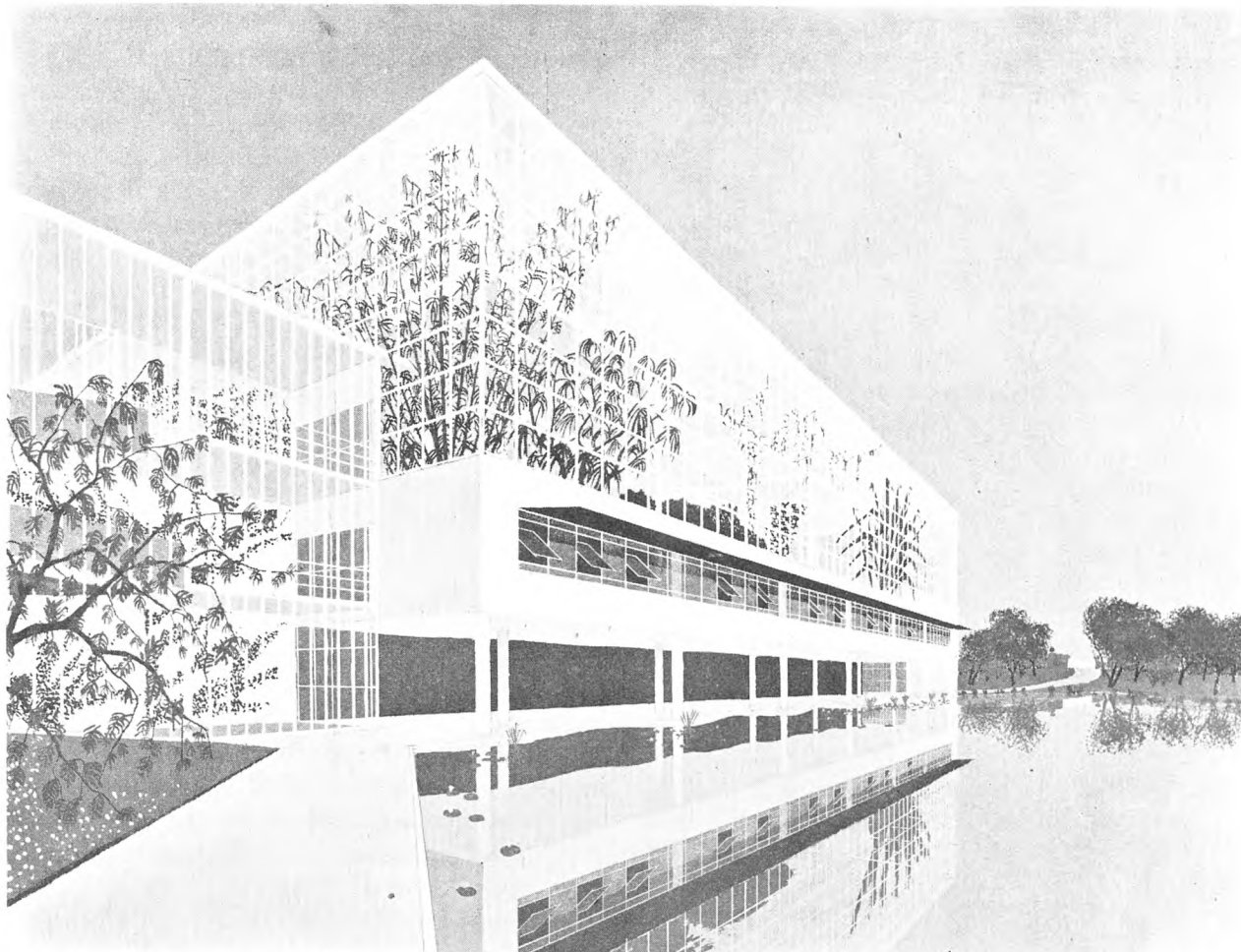
(Nr. 84, Præmie 1000 Kr.).

Det ligger i tiden at udføre havekunstneriske arbejder som monumenter, og det ligger nær at tænke sig et monument for *H. C. Andersen* i denne form. Det er kun et faatal af hans verdensberømte æventyr, hvori blomster og planter

Arkitekt Ole Falkentorps, Arkitekt Mogens Lassens og Havearkitekt C. Th. Sørensens Projekt.

Grundplan.

Arkitekt Ole Falkentorps, Arkitekt Mogens Lassens og Havearkitekt C. Th. Sørensens Projekt.

i det hele taget ikke omtales paa en eller anden maade.

Men et havekunstnerisk monument for *H. C. Andersen* bør sikkert være ualmindeligt, i sig selv bære et præg af noget æventyrligt. *H. C. Andersen* bør ikke mindes ved noget, der er for nemt og ubrugeligt, men ved et monument, der indgaar i folkets og byens daglige liv paa en festlig og smuk maade, og nøje i aanden med hans skønne æventyr.

Derfor foreslaar vi *H. C. Andersens Æventyrhave* indfattet i en bygning af glas, let og luftig i sin konstruktion, som slikt kan gøres nu.

Vi foreslaar den liggende midt i byen, paa Grønttorvet, tilgængelig for alle; direkte i forbindelse med Parken, som Magistraten paatænker at udvide paa den omhandlede del af Grønttorvet, naar dette er henlagt til Lundtoftegade.

Det skal ikke være et drivhus, hvor planterne er tæt pakkede; det skal virke som en fri og let have under glas. Det skal være et sted, hvor

hele byens befolkning og byens gæster kan gaa ind i surt og trist vintervejr og opleve grønt, farver og fest, foraarets lunhed og mildhed, medens det regner og sneer udenfor. Der skal være fugle, og i vandet spraglede fisk.

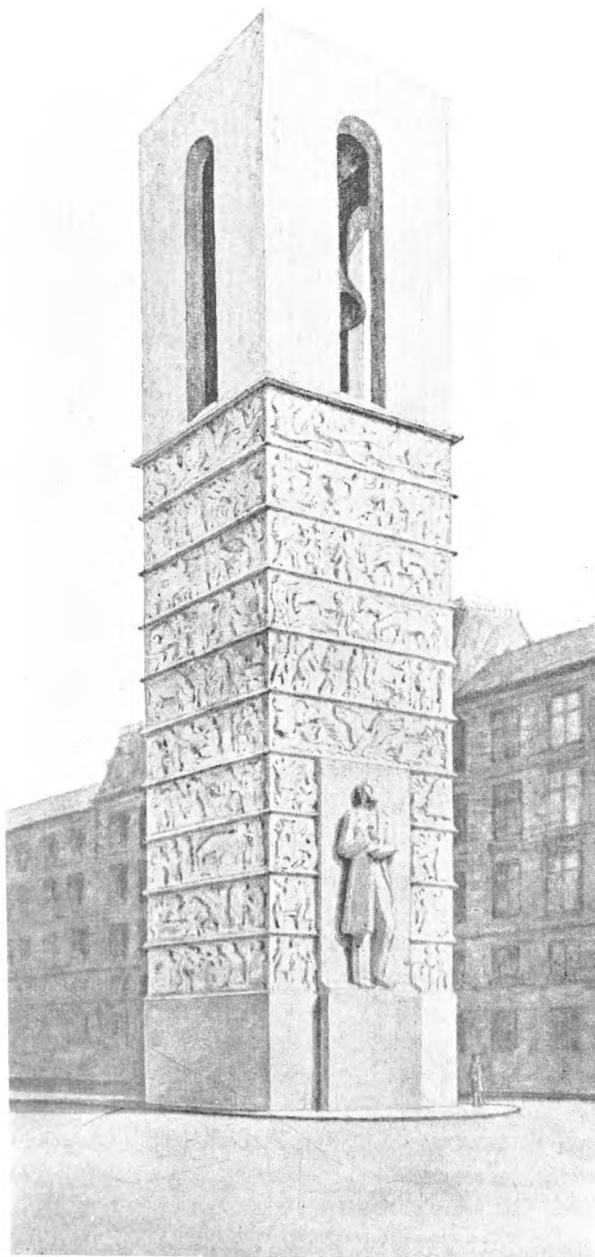
Det vil sikkert være rimeligst og bedst at dyrke planter fra Middelhavslandene i denne have, thi da vil man kunne holde luften frisk og behagelig, og driften vil ikke koste saa meget, som hvis der bliver tale om en tropisk vegetation.

Der skal vokse Figen og Mandel, Oliven og Oranger, Mimoser og Dværgpalmer, Bougainvillea, Hibiscus og Kaktus, og mange andre ting.

I den store have skal bunden være græs. I de omløbende gange, der delvis dækkes af et pergolatag, vil der være rigelig plads til de spadserende, og til siddepladser, medens en smallere sti ledes igennem græsslettens spredte plantninger, som planen viser det.

Det vil være naturligt, at haven efterhaanden smykkes med mange kunstværker, saavel billed-

huggerkunst som malerkunst; og navnlig den indskudte etage mod parken vil kunne smykkes med billeder af enhver art, medens skulpturer natur-

Billedhugger Axel Poulsens Projekt.

ligt vil finde plads, saavel i selve haven som i pergolaen ved soen.

Det beskyttende tag vil give mulighed for brug af materialer, som ellers ikke taaler vore barske vintre: Marmor, fresker, olie og deslige.

Havens fineste smykke er det 111 meter lange bassin. Der findes vist ikke noget andet sted i verden et bassin af denne længde under glas.

Søjlerne maa tænkes behængt helt op med farvestraalende Bougainvillea, Tecoma og Tropæolum.

Lotusblomster skulde vokse i vandet.

Ud mod de omlobende gader lægges en 1,5 meter høj beplantet mur af Neckso-sandsten, der kronnes af vilde Roser, som vel vil kunne yde glasvæggene en vis beskyttelse.

Mindet om *H. C. Andersen* bør hædres paa en maade, der kommer til at staa i forhold til, hvad han har betydet for vort folk og andre folkeslag. Og selv om dette forslag i sig selv er stort og bekosteligt, vil det sikkert kunne gennemføres, eventuelt i forskellige tempi, saaledes at jordarbejdet i forbindelse med fundamentering hurtigt kan paabegyndes, støttet af Kommunen, der bør, og sikkert ogsaa vil medvirke, dels ved udførelsen af disse arbejder, dels ved at stille den store velbeliggende plads til disposition.

Den samlede anskaffelsessum har vi beregnet vil andrage kr. 1.500.000, og driften vil kunne gennemføres for kr. 40.000 pr. aar.

Billedhugger Axel Poulsens Projekt

(Nr. 12, Præmie 500 Kr.).

Da *H. C. Andersen*s Eventyr og Historier er knyttet til Hverdagslivets mange smaa og store Begivenheder, er det naturligt at rejse Monumentet for vor store Digter i Byens Hjerte midt mellem Menneskene.

Ligesom hans Digtning har en dybere Mening, er Monumentet ikke blot tænkt som Monument alene, men samtidigt som en Tone i Byens levende Liv, der forbinder dette med Naturen, idet en vældig Klokke i Monumentets øverste Del hver Aften Aaret rundt skal ringe, medens Solen gaar ned.

„Om Aftenen i de snævre Gader i den store By, naar Solen gik ned og Skyerne skinnede som Guld oppe mellem Skorstenene, hørte tidt snart den Ene snart den Anden en underlig Lyd, ligesom Klangen af en Kirkeklokke . . . „Nu ringer Aftenklokken“, sagde man, „Nu gaar Solen ned!“

Eventyrets Klokke er virkeliggjort i Monumentet og minder paa en stærk og inderlig Maade Menneskene om Digteren og hans skønne Tanker.

Klokken skulde være meget stor, saa stor, at den faar en dybere Klang end Byens andre Klokker, og virkningsfuldt kontrastere mod Raadhusets lyse Klokkespil. (Ringningen vil jo paa de forskellige Aarstider altid ske paa en Tid, da ingen forstyrres deraf.)

Reliefferne skal paa en enkel og klar Maade gengive Figurer og Situationer af H. C. Andersens mest kendte og elskede Eventyr, en vældig Billedbog i Sten, hvori al Verdens Mennesker kan gængende de Eventyrfigurer, som de hver paa sit Sprog har hørt og læst om allerede som Børn.

Reliefferne skulde tillige som et rigt Ornament, en Kontrast til selve Monumentets enkle og strenge Opbygning, virke dekorativt omtrent paa samme Maade som Reliefferne paa Marcus Aurelius og Trajan Søjlerne i Rom.

Hele Monumentet tænkes udført i en lys Kalksten, og placeret, som Plantegningen viser, ved Raadhuspladsen, hvor det vil markere og afslutte dennes nordvestlige Hjørne. Efter Planen kommer Monumentet til at ligge lidt til højre for

Vestre Boulevards Midterlinie, men dette vil den perspektiviske Forskydning udligne, naar det ses fra Raadhuspladsens centrale Del.

Omkostningerne ved Projektets Gennemførelse anslaaes skønsmæssigt til 500.000 Kr.

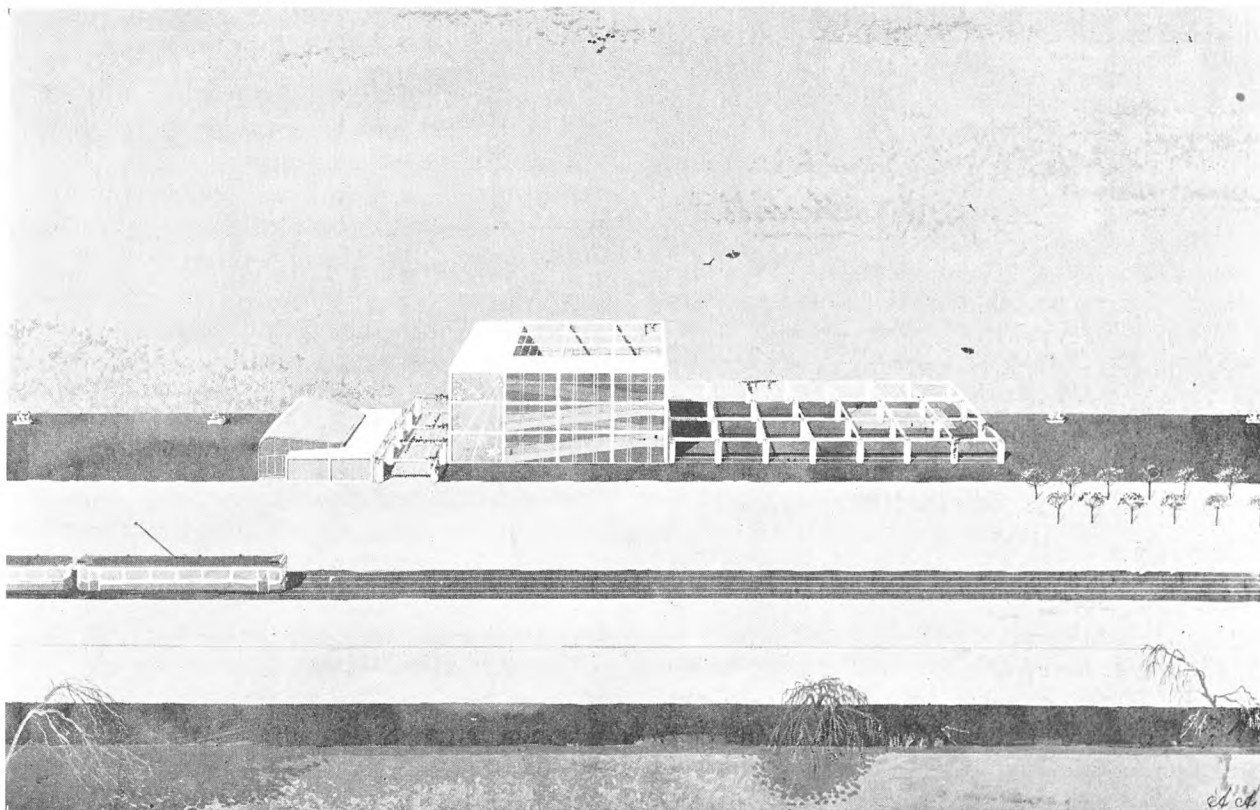
Arkitekt Arne Jacobsens og Billedhugger Anker Hoffmanns Projekt

(Nr. 77, Præmie 500 Kr.).

Naar man har valgt et Børnehjem til Mindesmærke for H. C. Andersen, er det for at knytte Digterens Navn til en levende Institution og derved sætte ham et større Minde end man vilde kunne give ham alene ved et almindeligt Monument i Sten.

Naar man har valgt Søpavillonens Grund, er det ikke alene den smukke og frie Beliggenhed, der har været bestemmende, men Stedet er planmæssigt rigtigt ved den nære Forbindelse med de tætbefolkede Kvarterer omkring Blaagaardsgade paa den ene Side af Søerne og Kvarteret mellem Nørre Sogade og Farimagsgade paa den anden Side.

Facaderne er delt i regelmæssige Felter, som er samlet i Grupper, og disse Felter er tænkt dekorerede med Motiver fra Digterens Eventyr, som

Arkitekt Arne Jacobsens og Billedhugger Anker Hoffmanns Projekt.

er saa ovenud righoldige paa inspirerende Motiver for en Kunstner. Facaden mod Peblingsøen er her vist i Maal 1.20 med sine dekorerede Felter. Man tænker sig Felterne og Figurerne udført i samme Materiale, Keramik med Glasur i hvide og graa Tøner, dog tættere ved hinanden end Skitsen viser. Ligeledes vil man foreslaa at vende de allerede placerede Skulpturer af Billedhugger Jens Lund, saaledes at de faar Front mod Gyldenløvesgade.

Man har ved Udformningen søgt at udnytte den frie Beliggenhed, idet de enkle og letfattelige Kompositioner paa lang Afstand giver en udmærket Virkning. Paa alle de frie Facadefelter tænkes anvendt Motiver fra Eventyrene. Paa Sydfacaden mod Gyldenløvesgade er som Motiv paa et Sotur fremstillet Børn, badende sig i Solen, symboliserende den Sundhed, der er skabt ved den moderne Børneforsorg — det, der skal være et levende Mindesmærke for Børnevennen, Digteren H. C. Andersen. Hans Figur tænker man sig anbragt, som skitseret, for Enden af Pergolaen ved Indgangen.

I Stuetagen er indrettet en særlig Sal: „Eventyr-salen“, hvor alle Børnene kan samles til Højtlesning, Sang o. s. v., og hvor de under primitive Forhold kan opføre Eventyrkomedier. Dette Rum, hvor H. C. Andersens Aand vil blive gjort levende ved hans Eventyr, har man tænkt dekoreret med Motiver fra disse. Salen er først og fremmest Børnehjemmets; men om Aftenen bør denne lille intime Sal anvendes til Oplæsning og ved Mindefester for Digteren, saaledes at en større Kreds kan have Glæde af dette Rums særlige Karakter, ligesom det turistmæssigt vil være af Værdi. Endvidere tænker man sig i Forbindelse med denne Sal en mindre Samling af H. C. Andersens mest karakteristiske Værker.

Det moderne Børnehjem er udformet i 3 Afdelinger, som her er lagt i tre Etager, Daghjemmet, Vuggestuen og Fritidshjemmet.

Daghjemmet og Vuggestuen har udadtil den samme Funktion, at erstatte Hjemmet, naar Forældrene er paa Arbejde eller andre Forhold gør sig gældende. Daghjemmet kan modtage ca. 100 Børn, der placeres efter Alder i forskellige Klasser, der alle ligger i Stuetagen, idet det er af Vigtighed, at Børnene har direkte Adgang til den store udendørs Legeplads, hvor der findes Soppedam og alle tænkelige Legeinstrumenter. Et stort Areal er overdækket med Glastag, saaledes at Børnene ikke behøver at være indendørs, selvom en Regnbyge forhindrer Legen under aaben Him-

mel. Til Etagerne fører fra Forstuen en bred Rampe, saaledes at der ikke er Fare ved at lade selv de ganske Smaa færdes op og ned i Huset. Paa Iste Sal ligger Vuggestuen, der kan modtage ca. 75 Børn, som her placeres i to Grupper, nemlig Spædbørn og Kravlebørn. Udenfor Vuggestuen, langs hele Sydøstfacaden ligger en bred, delvis overdækket Altan, som er delt i to Afdelinger, en hvor Vuggerne kan staa i Sol og frisk Luft, en anden til de lidt større Kravlebørn, der her kan færdes ugenert i Sol og Læ. I denne Etage ligger tillige Personalerum, Kjøkkener og Kontorer.

I Tagetagen er der tænkt indrettet et Fritidshjem til ca. 100 Børn, som efter Skoletid kan søge herhen og beskæftiges, hjælpes med Lektielesning etc. Til de indendørs Rum er knyttet en stor Taghave, hvor Børnene i Fred og Ro, i frisk Luft og Sol kan læse deres Lektier, idet al Leg maa henvises til den store Legeplads. Endvidere ligger der i Kælderetagen Kjøkkener, Barnevognsrum etc. Hele Bygningen tænkes opvarmet ved Fjernopvarmning fra København Kommune.

Bygningen uden Udsmykning vil kunne opføres for ca. 300,000 Kr. Den kunstneriske Udsmykning, udvendig og indvendig, inklusiv Kunstnerhonorar, vil andrage ca. 150,000 Kr.

Kritiken af Konkurrencen.

Foranlediget af den i Dagbladene fremsatte Kritik af Konkurrencen skal Bestyrelsen give nedenstaaende Oplysninger:

Efter at Konkurrencen var udskrevet, modtog Bestyrelsen en Del Henvendelser, hvoraf det fremgik, at Vejledning ved Indleveringen af Projekterne ikke kunde undværes, hvorfor Konkurrenceudvalget blev indkaldt til Tilrettelæggning af Modtagelsen, der blev ordnet saaledes, at Foreningens og Udvalgets Formænd ledede denne.

Forespørgsler vedrørende Indleveringen blev besvaret med, at denne skulde finde Sted ved Spejdtør eller anden Mellemmand.

Ved Indleveringen blev Anonymiteten brudt af nogle Konkurrenceudtagere, idet de indfandt sig personligt, hvorefter en af dem i Pressen offentliggjorde sit eget og andre Deltageres Navne.

Kritikken blev ikke rettet imod Anonymitetsbrudene, men mod Konkurrenceudskriverne, idet Konkurrenceprogrammet maaske burde have været suppleret med Bemærkning om, at Anonymiteten selvfølgelig skulde være absolut og f. Eks. ikke maatte brydes ved, at Konkurrenceudtagere

indfandt sig i Bedømmelselokalerne, inden Udstillingen af Projekterne fandt Sted.

Efter hvad der er oplyst, skal der ved Arkitektkonkurrencer være opstaaet den Praksis, at Konkurrencedeltagere overbringer deres Projekter personligt til en Kollega, der som Sekretær ved Konkurrencen overværer Bedømmelsesmøderne. Dette har foraarsaget en Uklarhed hos nogle Konkurrencedeltagere og en uberettiget Kritik, som ophørte, da nedenstaaende Udtalelse blev offentliggjort.

Bestyrelsens Erklæring.

Bestyrelsen for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse bringer sin bedste Tak til alle, der har vist Tanken om at rejse et værdigt Mindesmærke for H. C. Andersen Interesse og Tilslutning ved Henvendelser til Foreningen, Udtalelser

eller paa anden Maade. En særlig Tak bringes til Medlemmerne af Konkurrenceudvalget, fordi de uden Vederlag af nogen Art har udført et stort og udmærket Arbejde ved Udarbejdelsen af Konkurrenceprogrammet og Bedømmelse af Projekterne, og til de mange, der trods de smaa Præmiebeløb har nedlagt et stort Arbejde i Projekterne til Belysning af mange interessante Idéer til det paatænkte Mindesmærke.

Foranlediget af den i Dagbladene fremkomne Kritik af Idékonkurrencens Gennemførelse ønsker Bestyrelsen at fremføre, at den har besvaret Forespørgsler vedrørende Indleveringen med, at denne burde finde Sted gennem Speditører, og udtaler, at det i Indbydelserne til Konkurrencen muligt kunde have været tydeligere fremhævet, at Forfatterne ikke *personlig* maatte indlevere deres Projekter, og at en Overtrædelse kunde medføre Afvisning.

Grosserer Christian Holm og Politinspektør E. Møllerup i Statsradiofonien 28. Juni 1937.

Holm: Naar vi nu skal tale om noget af alt det meget, der bidrager til at ødelægge og tilgrise, hvad der har SkønhedsVærdi for os paa Land og i By, — tror De da ikke, at et Samarbejde mellem Landets Borgere og Autoriteterne kunde være af Betydning? Som De maaske ved, er „Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse“ stærkt interesseret i, at København ikke blot kan være en skøn, men ogsaa en *ren* By.

Møllerup: Det er ikke sandsynligt, at København har Eneret paa at huse Personer, som med Vilje eller tankeløst spreder Griseri om sig, og derfor kunde jeg tænke mig, at Deres Ord har lige saa godt Ærinde udenfor København som i København. Jeg kender selvfølgelig bedst Forholdene her i Byen, og jeg har jo som enhver anden god Københavner ved mangfoldige Lejligheder haft Anledning til at ærgre mig over, at Bygninger og Plankeværker er blevet griset til. Anbringelsen af Griseriet varer kun et Øjeblik, men Virkningen sidder desværre altfor længe og ærgrer Hundreder eller Tusinder af Mennesker, men kun altfor faa gør en Indsats for at faa det væk.

Holm: Nu forstaar jeg, at De gerne vil være vor Forening behjælpelig, og derved bliver jo ikke alene Foreningen hjulpet, men i Virkeligheden alle gode Borgere, der interesserer sig for dette Spørgsmaal.

Møllerup: Politiet ikke alene vil hjælpe, men Politiet skal hjælpe. Vi har en Paragraf i Københavns Politivedtægt, hvorefter enhver Art af Griseri paa Huse eller offentlige Genstande kan straffes. Her er Opgaver for Byraadsmedlemmer og Politifolk til at faa disse Bestemmelser sat ind i deres Politivedtægter; at Ministeriet vil stadfæste en saadan Tilføjelse er givet.

Holm: Skal vi ikke tage f. Ex. som det første, det vi gaar og vader i til daglig: Hundegriseriet. Vi holder alle sammen af Hunde, men ogsaa Hunde bør, lige saa vel som Mennesker, holdes i Tugt.

Møllerup: Det er i hvert Fald i København en udbredt Misforstaaelse, at naar man har betalt sin Hundeskat, har man samtidig betalt for at give Hunden Lov til at demonstrere sin daarlige Mave paa Byens Fortov. I den nye Hundelov, der træder i Kraft 1. Januar næste Aar, er gennemført den Bestemmelse, at en Hund altid i Byer, eller hvor der er bymæssig Bebyggelse, skal være i Snor, hvis den ikke i enhver Henseende er „i sin Ledsagers Haand“, for at bruge et teknisk Udtryk. Det vil blandt andet sige, at man skulde kunne forhindre Hundene i at tilgrise Fortovene. Det er særdeles nemt at dressere en Hundehvalp til at bruge Rendestenen og ikke Fortovet som W.C. Jeg har gennagne Gange set velopdragne Hunde forrette deres Morgentollette i Skraldebunker i Rendestenen.

Holm: Er det udelukkende de Hunde, der er i Snor, De tænker paa?

Møllerup: En Hund i Snor bør føres ud i Rendestenen, og om jeg saa maa sige holdes frem ved en Affaldsbunke. Hvis den unge Hund bliver vænnet dertil fra Hvalp, vil det efterhaanden være den en Selvfølge, men saa maa naturligvis Chauffører og Cyklister ikke forstyrre den, for derved bliver den forskrækket, og saa vil den gode Dressur blive spoleret.

Holm: Skal vi springe over til Opdragelsen i Skolerne? Nu er vi i Forskønnelsesforeningen saa heldige, at vi har selve Københavns Skoledirektør siddende i vor Midte som Medlem af vort saakaldte „store Raad“.

Bestyrelsen har netop fornylig haft et Møde med dette Raad; dette Spørgsmaal blev drøftet, og Skoledirektor Thorkild Jensen lovede ved den Lejlighed at sende Skolerne yderligere et Cirkulære udover, hvad der allerede er gjort, for at opfriske Sagen. Det er jo meget naturligt, at Børnene føler Lyst til at vise deres Evner ogsaa i Tegning, hvor de kan komme til det; men her er en stor Opgave for Myndighederne til at give Børnene Aflob for denne Lyst. Jeg tænker paa Legepladserne. Kunde der ikke under Tag indrettes Steder, hvor Børnene kunde tegne og male lige saa meget, de har Lyst til. Opgaven maa være: at opdrage Børnene til at lade være med paa Gader og Stræder at tilgrise Husene med deres Kridtstreger paa Murene. Det er jo væsentlig Smaa børn, som finder Morskab i det; men naar Børnene bliver større, er de tilbøjelige til at gaa videre. Naar man først begynder at overmale vore offentlige Bygninger, vore Monumenter, vore Minder, saa sker der jo en virkelig Skade, som ikke altid er let at faa udslettet, men som i hvert Fald kan staa i mange Aar uden at blive fjernet.

Mellerup: Ja, det har vi i København haft kedelige Eksempler paa, og det kan desværre stadigt ses. F. Eks. har vi paa Vesterbro i Lyrskovgade en Ejendom, hvis Bagmur Kommunen af dekorative Hensyn forlangte skulde opføres af røde Mursten, fordi Muren kunde ses tværs over et Anlæg. Her var der selvfølgelig paa denne Gavl Plads for Reklamer, og et politisk Parti gav sig da ogsaa til at oversmøre denne Mur med Propaganda. Ejeren blev opfordret til at fjerne Malingen, men han var lige glad, og da Kommunen heller ikke vilde, kan den skandaløse Paamaling ses af enhver den Dag idag. Jeg tror dog, at man kan sige, at der har været en lille Opgang til det bedre her i København, ikke mindst med Hensyn til Børns Misbrug af Kridt. For nogle Aar siden var det en fast Regel, at Københavns Politi betingede sig, at alle Plankeværker skulde være umalede, og at eventuelle Henvisninger kun maatte males med sort Farve. Disse Plankeværker var alt andet end opmuntrende at se paa og stimulerede næsten til at blive benyttede som Afløbssted for Skrivekløe. Saa fik nogle foretagssomme Firmaer Lov til rent forsøgsvis at dekorere Plankeværkerne om deres nye Bygninger med alle Slags spraglede Farver og morsomme Figurer. Det viste sig, at disse Plankeværker fik Lov til at staa praktisk talt uberørte baade af smaa eller voksne Gadedrenge. Belært af den Erfaring har Københavns Politi ændret Taktik og gaar nu særdeles gerne med til at bevilge dekorative Plankeværker.

Holm: Vi har altid syntes, at disse bare Plankeværker var kedelige, og er derfor gaet i Brechen, netop for at de kunde blive dekorerede.

Mellerup: Paa den anden Side mener jeg, at alle disse Valgopraab, som af ærligt menende Fanatikere anbringes paa Asfalt og Kørebane med Afbildning af vedkommendes politiske Partis Symbol, ikke har skaffet en eneste Tilhænger, men kun dokumenteret, at Partiet rummede Folk, som savnede fornøden Modenhed.

Holm: Nu vil jeg gerne sige lidt om Duerne, vore flyvende Venner. Der er vist for mange af dem, de bliver fodret ubetænksomt. Man kan ofte hen under Aften se Ærter og Majs ligge i store Mængder, dér hvor Duerne holder til, f. Eks. ved Vor Frue Kirke og ved Rundetaarn. Det Foder, som Duerne ikke æder, er lige til Rotterne. Disse er jo afgjort vore Fjender. Snart kommer jo heldigvis Rotteloven, saa bliver det forhaabentlig bedre, for som det er i Øjeblikket, er det mildest talt skandaløst.

Mellerup: Jeg har set andre Ting, som har stødt mig. Det er Flasker, som man har brugt til at kaste til Maals efter et Træ med. Selv oppe paa Hornbæk Strand har jeg set Glasskaar stikke frem af det Sand, hvor de badende i Sommertiden strækker sig; at knuse Flasker slige Steder er ikke blot tankeløst, men næsten forbryderisk. Efter det kommende Udkast til Politivedtægten for København vil det ogsaa kunne straffes.

Holm: Ja, der er jo mangfoldige Maader at tilgrise og ødelægge paa. F. Eks. Bemalingen paa Landets Fyrstaarne, Skæren i Bænke, Ridsen i Spejle og Ruder, f. Eks. Jernbanens.

Mellerup: Ja, her berører De netop noget, jeg gerne vil benytte Lejligheden til at henlede Opmærksomheden paa. Statsbanerne havde en fortræffelig Ide, dengang den ny Lillebæltsbro blev taget i Brug. En Mængde Mennesker forsynede den nye Maling med Inskriptioner, med Navn, Adresse og Dato for Besøget. Ved Henvendelse benyttede Politiet sig heraf, og alle disse Mennesker blev der efter Sigende givet Rapport paa for dette Griseri paa Broen. Her er maaske en Vej at anvise til at bremse lidt op for alle dem, der finder Lyst til at anbringe deres saa ligegyldige Navn paa Steder, hvor det kun prostituerer Skribenten.

Holm: Jeg vil for mit Vedkommende gerne til sidst udtale: Jeg har i over en Menneskealder været med i første Række til at kæmpe for Skønhed, og i de senere Aar ogsaa for dette Emne: Kampen mod Griseriet. Skal noget være *skønt*, maa det ogsaa være *rent*. Jeg tror nu ikke, vi Danske er værre end andre Nationer med Hensyn til Renlighed, men jeg tror, at der endnu kan udrettes noget, først og fremmest ad følgende tre Veje: Opdragelsen i Hjem og Skoler, Samarbejde med Øvrigheden og ikke mindst Borgernes Interesse og Hjælp.

Dette Nummer er udsendt Oktober 1937.

Tegning af Arkitekt *Thomas Havning*.

Brandfaren for Hovedstadens Taarne.

Den Ildsvaade, der Natten mellem den 5. og 6. November 1933 i Løbet af faa Timer ødelagde Taarnet paa Skt. Johannes Kirken, gav Foreningens Bestyrelse Anledning til at optage til Behandling Spørgsmaalet om, hvad der kunde gøres for at sikre Byens Taarne mod Ødelæggelse ved Brand. Bestyrelsen indbød til et Møde med Repræsentanter for de i Sagen interesserede Parter, og Mødet resulterede i, at der blev nedsat et Udvalg, der kom til at bestaa af følgende Herrer: Grosserer *Christian Holm* (Udvalgets Formand) og Billedhugger *Rikard Magnussen* for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse; Brandchef *A. E. Friis* for Københavns Brandvæsen; Direktør *N. Chr. Hafn* for Dansk Brandværnskomité; Stadsbygmester *Laur. J. Larsen* og Arkitekt *J. Chr. F.*

Olrik for Kirkebestyrelserne; Direktør, cand. jur. *Knud Christensen* for Københavns Brandforsikring samt Stadsarkitekt *P. Holsøe**).

Udvalget fik til Opgave at overveje, hvad der maatte kunne gøres for at sikre Byens Taarne — især de Taarne, der gennem mange Generationer har givet Hovedstadens Silhouet dens Særpræg, og hvis Ødelæggelse vilde betyde et uerstatteligt Tab i æstetisk og kulturhistorisk Henseende.

Brandchef *Friis* offentliggjorde i Januarumret 1934 af Tidsskriftet „Brandfare og Brandværn“ en Artikel „Sikring af høje Taarnspir mod Brand-

*) Udvalget er senere tiltraadt af Brandchef, Dr. techn. *Povl Vinding* (i Stedet for Brandchef *Friis*, der er afgaaet ved Døden) og Formanden for Foreningen til gamle Bygningers Bevarelse, Kommunalæge *V. Eilschou Holm*.

fare“, i hvilken Artikel han med Udgangspunkt i den før nævnte Brand i Johannes-Kirken gjorde opmærksom paa, at Sikringen af høje Taarnspir imod Brand er yderst slet. Han fastslog, at til Trods for, at Johannes-Kirkens Spir ikke var sær- lig højt (43 m) i Sammenligning med andre kobens- havnske Taarnspir, hvis Højde ligger omkring 100 m, lykkedes det kun ved et meget energisk og udholdende Arbejde at slukke Branden og hin- dre en Nedstyrtning, der vilde have truet hele Kirken med Ødelæggelse. Idet Brandchefen i denne Forbindelse mindede om Branden i Jeru- salemskirken i Rigensgade den 21. Januar 1914, hvor Brandvæsenet ikke var i Stand til at hindre, at Taarnspiret, der havde en lidt ringere Højde end Johannes-Kirkens, styrtede ned i Kirken og anrettede stor Skade, fastslog han, at der af Be- givenheden i 1933 kunde uddrages den Erfaring, at Brandvæsenet ved Overgangen fra Dampsprøj- terne til de mere effektive Motorsprøjter havde forbedret sin Slagkraft i væsentlig Grad, men ogsaa, at der næppe vil være nogen Udsigt til at slukke en Brand i andre, endnu højere og saa uendelig meget mere betydende Taarnspir her i Byen, med mindre Branden opdages saa betids, at Brandvæsenet kan faa nedkæmpet Ilden, inden den faar bredt sig for meget.

Efter at det før nævnte Udvalg havde faaet samlet det til Sagens Belysning fornødne Mate- riale, sendte man bl. a. ogsaa med Henvi- sning til de foran citerede Udtalelser af en paa dette Om- raade saa erfaren Mand som Brandchefen den 17. December 1934 en Skrivelse til samtlige de Auto- riteter, der i denne Sag maatte være interesserede, idet man pegede paa, at en Taarnbrand ikke alene vil kunne betyde en total Ødelæggelse af vedkom- mende Kirkebygning, men ogsaa vil kunne betyde en Fare for de omliggende Huse, især i tætbyg- gede Kvarterer. At saadanne Tilfælde kan ind- træffe, nævnedes Brandchefen i sin Artikel adskil- lige Eksempler paa. Mest bekendt i saa Henseende er Branden i Michaëlis-Kirkens Taarnspir i Ham- borg i 1906, hvor Spiret styrtede ned, dels over Kirken, dels over de nærmeste Huskarreer, og for- aarsagede betydelig Skade.

Udvalgets Skrivelse var stilet til Kirkeministe- riet og blev, da Udvalgets Bestræbelser tog Sigte ikke alene paa Kirketaarne, men paa Taarne i al Almindelighed, i Afskrift sendt til Indenrigsmini- steriet, Københavns Magistrat, Frederiksberg Kom- munalbestyrelse samt til en lang Række Kirke- bestyrelser.

Udvalget fremdrog som et forbilledligt Eksem- pel paa Sikring af Taarnspir det i Vor Frelser's Kirke indrettede Sprinkler-Anlæg, der efter alt foreliggende maa antages at frembyde en væsent- lig Sikring mod, at denne Kirkes Taarn ødelægges ved Ildsvaade indefra.

Udvalget var selvfølgelig klar over, at de med et saadant Sprinkler-Anlæg forbundne Udgifter er ret betydelige (Anlægget i Vor Frelser's Kirke havde kostet 21,000 Kr.), — at just den nævnte Kirkes Taarn er blevet det første herhjemme, der sikres, skyldes næppe nogen Tilfældighed, naar hen- ses til, at dette Taarn er et af Københavns skøn- neste og mest karakteristiske — og Kirkebesty- relsen for bemeldte Kirke har derfor Krav paa Offentlighedens Tak for den Offervilje, der her er lagt for Dagen ved i Tide at gøre, hvad der staar i menneskelig Magt for at sikre Taarnet mod Ødelæggelse.

Medens Sprinkler-Anlæg vel principielt altsaa maatte siges at være den mest effektive Sluknings- foranstaltning, saafremt de økonomiske Mulig- heder for dens Gennemførelse iøvrigt er til Stede, pegede Udvalget i sin Henvendelse til Myndig- hederne paa en Række subsidiære Forholdsregler, der ikke vilde kunne medføre uoverstigelige øko- nomiske Vanskeligheder, men som dog, *naar de blev gjort obligatoriske*, i nogen Grad vilde kunne betyde Forbedring i Sammenligning med de be- staaende Forhold.

Disse Forholdsregler er følgende:

1. Et absolut og kategorisk Forbud mod Tobaks- rygning overfor de Personer, der færdes i Taarnene, et Forbud der ogsaa maa omfatte de med Reparationsarbejder beskæftigede Haandværkere.
2. Forbud mod Anvendelse af aabent Lys ved Ringning o. l. og Paabud om Anvendelse af elektriske Lommelygter.
3. Effektivt Tilsyn med de i Taarnene beskæf- tigede Haandværkere, for saa vidt angaar An- vendelsen af aaben Ild. Især bør der sørges for et dagligt effektivt Eftersyn, naar Haand- værkerne har forladt Arbejdet. Saafremt det paagældende Arbejde kræver Anvendelse af aaben Ild i Taarnene, burde der være Brand- vagt til Stede i hele Arbejdstiden.
4. Effektivt Eftersyn af Lynaflederne med mindst en Gang aarlig foretaget Maaling af Lednin- gerne.

5. Effektivt Eftersyn af alle elektriske Installationer, herunder Fjernelse af alle gamle Ledninger, som ikke mere benyttes, men som man har forsømt at nedtage, og mindst en Gang aarligt Eftersyn til Sikring af, at Isolationen er, som den skal være.
6. Særlig omhyggeligt Tilsyn med elektrisk Lys- og Kraftinstallation, maskinel Indretning m. v. i Orglet, i hvilket det f. Eks. gælder om at undgaa Oliespild og Anvendelse af interimistisk, elektrisk Installation, herunder til Haandlampebelysning, samt at holde vel opryddet for brændbare Genstande. Tillige bør Opmærksomheden henledes paa den Gnistfare, der kan opstaa ved de med mekanisk Kraft drevne Blæsere og den dermed i Forbindelse staaende Fare for Antændelse af brændbart Støv i Luftkanaler m. v.
7. Anbringelse af Ildslukningsapparater paa et passende Antal Steder og effektivt Tilsyn med, at Apparaterne altid er i brugbar Stand. Anvendelsen af disse Apparater forudsættes at blive gjort til Genstand for fornøden Instruction overfor de Personer, der i paakommende Tilfælde skal betjene dem, indtil Brandvæsenet kan komme til Stede. Ogsaa Slinger af større eller mindre Diameter, anbragte paa Vandhaner og af forskellig Længde, vil være af Værdi.
8. Anbringelse af den fornødne brandsikre Adskillelse mellem Taarn og den øvrige Del af Bygningen og Tilvejebringelse af Foranstaltninger til Hindring af, at en opstaaet Ild kan brede sig som Følge af fri Træk gennem de forskellige Bygningsled. Til Modvirkning af fri Træk vil det være heldigt at have kontrabalancerede Brandlemme eller døre, hvor saadanne skønnes nødvendige. Saadanne Lemme og Døre vil ikke kunne hindre den Luftfornyelse, der maa anses for nødvendig til Modvirkning af Husbukke m. v., idet saadan Luftfornyelse vil kunne iværksættes fra Tid til anden under Iagttagelse af den fornødne Forsigtighed.
9. Nødvendigheden af at have Opmærksomheden henvendt paa, at Varmeinstallationerne er tilstrækkeligt paalidelige, herunder ogsaa at de enkelte Steder forekommende direkte Gulvaabninger mellem Kirkerummet og Varmekælderen kan undgaaes, samt at en eventuel opstaaet Skorstensild ikke kan brede sig til selve Bygningen ved Revner i Røgkanaler eller Skorsten.
10. Anbringelse af Traadnet foran Glasmuller og andre Aabninger i Taarne, hvor Fugle vil bygge Rede og derved samler antændeligt Materiale.
11. Regelmæssigt raadgivende Eftersyn, f. Eks. 2 Gange aarligt af særligt sagkyndige, til Konstatering og Bortskaffelse af Brandfaremomenter, som maatte være undgaaet Kirkens eget Personales Opmærksomhed. I denne Forbindelse kan det nævnes, at der ved Eftersyn i Kirker er fundet visne Grandekorationer og Juleneg samt gamle Fernisklude, netop Genstande, der under en Brand vil afgive et fortræffeligt Brændselsmateriale.

Allerede inden Skrivelserens Afsendelse havde Udvalget bragt i Erfaring, at den af Foreningen saaledes rejste Sag havde sat sine Spor, idet der i *Københavns Domkirke* og i *Helligaands-Kirken* samt i *Børsbygningen* efter Samraad med *Dansk Brandværns-Komité* var blevet indført visse brandtekniske Sikringsforanstaltninger. Og senere er ogsaa *Skt. Pouls Kirkens Taarn* blevet sikret.

Departementschefen i Kirkeministeriet udtalte paa et senere Tidspunkt, at Ministeriet paa de aarlige Finanslove vilde søge optaget Bevilling til Iværksættelsen af saadanne brandtekniske Foranstaltninger, der vil kunne bidrage til at sikre de for Bybilledet værdifulde Kirketaarne mod Ødelæggelse ved Ildsvaade. Ogsaa Indenrigsministeriet har vist Sagen stor Interesse, idet der er blevet iværksat Projektering af Sikringsforanstaltninger ved flere af de under dette Ministerium sorterende, værdifulde Bygninger, saaledes *Fredensborg*, *Kronborg* og *Fredensborg*, og senest har *Københavns Kommunalbestyrelse* bevilget et Beløb af 61,000 Kr. til Brandsikring af Raadhustaaet efter et af Brandvæsenet i Forbindelse med Stadsarkitektens Direktorat udarbejdet Forslag.

Den 11. Decbr. 1935 rettede Udvalget en Henvendelse til Kirkebestyrelserne for en Række af de i denne Sag mest betydende Kirker, idet man meddelte, at Brandchefen og Direktøren for *Dansk Brandværns-Komité* havde erklæret sig villige til uden Vederlag at være dem behjælpelige med at paapege de Foranstaltninger til Brandsikring, der maatte anses for anbefalelsesværdige. Det var da Tanken, at Kirkebestyrelserne selv ved egne Arkitekter og Ingeniører maatte lade udarbejde skitse-

mæssige Projekter som Grundlag for en Udregning af Bekostningerne ved Foranstaltningernes Gennemførelse. Man opfordrede Kirkebestyrelserne til paa deres Budgetter at optage et Beløb, der i intet Tilfælde mentes at ville overstige 1000 Kr. For Petri Kirkes Vedkommende blev der af Medlem af Udvalget, Kommunelæge V. Eilschou Holm stillet et Beløb af 1000 Kr. til Raadighed i omhandlede Øjemed.

*

En skøn Sommer-Eftermiddag — den 30. Juni 1935 — gik Rygtet ud over Hovedstaden: *Vor Frelzers Kirke brænder!* Sprøjter og Stigevogne kom susende fra alle Kanter af Byen og protsede af foran Kirken.

Lykkeligvis var det ikke Alvor. Det var *Forskønnelsesforeningen* og *Brandværnskomiteen*, der i Forstaaelse med Brandchef *Friis* havde arrangeret denne Opvisning for at demonstrere, hvorledes en Alarmering og Udrykning til Kirken finder Sted. Inden Brandvæsenets Ankomst havde Foreningens Formand, Grosserer *Christian Holm* og Brandchef *Friis* inde i Kirken holdt et Par korte Taler om Sagen, og derefter anbragte Medlem af Foreningens raadgivende Udvalg, Hans kgl. Højhed *Prins Knud* en lille Spritlampe under en af de flere Steder i Taarnet anbragte Termometer-Detektorer, der, naar Temperaturen under en opstaaet Brand har naaet et vist Punkt, træder i Virksomhed og paa en sindrig Maade, hvis Enkeltheder nærmere beskrives i Brandinspektør *Wissings* efterfølgende Artikel, automatisk alarmerer Brandvæsenet. Prøven forløb særdeles glansfuldt. Ikke 2 Minutter efter Alarmeringen var de første Motorsprøjter paa Plads, og ikke 6 Minuter efter sprøjtedes der gennem de i Taarnet anbragte Stigrør og tilkoblet Slange frit ud i Luften umiddelbart under Kuglen øverst paa Taarnet. *Selv Brandvæsenets største Stige naaede derimod ikke engang halvvejs op ad Taarnet.*

Dette Eksperiment viste med al ønskelig Tydelighed Rigtigheden af Brandchef *Friis'* foran citerede Udtalelse om, at Brandvæsenet staar magtesløst overfor en Brand i vore høje Taarne. Alene

den Omstændighed, at Brandvæsenet i Vor Frelzers Kirke kunde arbejde med dér installerede Stigrør og Sprinkleranlæg, gjorde det muligt at føre Vandet fra Motorsprøjterne op i en saadan Højde, at man kunde møde Ild med Vand helt op til Taarnets Top.

*

Men hvad vil der ske, dersom der udbrød Ild i Petri Kirke, Christianskirken, Marmorkirken eller andre af de Kirker, hvis Taarne for nogles Vedkommende igennem Aarhundreder har sat deres Præg paa vor By? Man har kaldt København „Byen med de skønne Taarne“, men hvad gør vi for at bevare disse Taarne? Selvfølgelig udvises der den største Forsigtighed! Det bør man vel i alt Fald kunne gaa ud fra! Men alligevel kan det gaa galt en skønne Dag, som det skete, da Johannes-Kirkens Taarn brændte, fordi nogle Haandværkere havde arbejdet med Blæselampe ved Bortbrænding af Svamp i Taarnets Murværk. Af Brandforhørene fremgik det, at Blæselampens Flamme ved Uagtsomhed maatte have ramt noget af Træværket, der havde taget Glød, som i Timernes Løb langsomt havde udviklet sig og antændt mere af Træværket.

Som det gik dér, vil det kunne gaa andetsteds. Og det er dette, der for snart sagt enhver Pris maa undgaas.

Det kan ikke nytte, at man trøster sig med, at „det gaar nok“, der sker — forhaabentlig da — ikke noget! Men det er forsent at handle, naar den Ulykke, vi frygter, er sket. Og vi kan ikke skyde os ind under, at vi ikke er blevet advarede.

Stat og Kommune maa — inden det bliver for silde — træffe saadanne Forholdsregler, at vi ikke skal miste noget af vore skønne Taarne, blot fordi en Blæselampe under et af de uundgaelige Reparationsarbejder ikke er blevet behandlet med den fornødne Agtpaaagivenhed.

Noget er der gjort, men endnu ikke tilstrækkeligt til, at det tør siges, at der er gjort, hvad der staar i Menneskers Magt for at bevare de skønne Taarnes fortsatte Tilstedeværelse i vor Bys Silhouet.

Beskyttelse af høje Taarne mod Brand.

Af Brandinspektør, cand. polyt. K. Wissing.

Medens man først i de senere Aar er begyndt at bygge Spir paa høje Taarne af Jernbeton, er Spirene paa alle ældre Taarne af Tømmerkonstruktioner. Ikke alene i selve Spiret, men ogsaa i dettes Forankring nede i Taarnet og i Taarnets Afstivning indgaar der en Mængde Tømmer, og naar man saa tillige har undladt at indskyde brandsikre eller brandhæmmende Etageadskillelser i Taarn og Spir, forstaar man, at dersom der først er kommen Ild deri, vil denne med rivende Fart brede sig op gennem Taarn og Spir og i Løbet af kort Tid faa en saadan Udbredelse, at det vil være en uløselig Opgave for ethvert Brandvæsen at slukke en saadan Brand.

I foranstaaende Artikel om Brandfaren for Hovedstadens Taarne er der gjort Rede for alt, hvad der kan fremkalde en Brand i disse. Jeg skal derfor her indskrænke mig til at nævne de Forholdsregler, der bør træffes for 1) at forhindre en opstaaet Brand i at brede sig, 2) hurtigst mulig at opdage en opstaaet Brand, og 3) at dæmpe en i Taarn og Spir opstaaet Brand.

Til 1) hører navnlig saadanne Bygningsarbejder som Tilmuring af Aabninger mellem Kirkerum og Taarn eller Tagrum og Taarn, eller, hvor dette ikke lader sig gøre, i disse at indsætte tætsluttende, brandsikre Døre, der altid skal staa lukkede. Derved kan man forhindre, at en i Kirken eller dens Tagrum opstaaet Brand breder sig til Taarnet. Dernæst kan man i Taarn og Spir indskyde brandsikre eller brandhæmmende Etageadskillelser, gennem hvilke man kun kan passere ad brandsikre, selvlukende Døre eller Lemme. Derved bliver man i Stand til at holde en Brand indenfor et saadant mellem to Etageadskillelser begrænset Omraade eller Afsnit, hvis Størrelse man selv har bestemt. For yderligere at hindre Branden i dens Vækst bør man gøre, hvad man kan for at hindre Luften Adgang til Taarnets forskellige Afsnit. Saaledes

bør Glamhullerne, naar Taarnet forlades, lukkes med de dertil bestemte Porte, der bør være tætsluttende og af Hensyn til Holdbarhed helst maa være kobberbeklædte. Af samme Grund bør Vinduerne holdes lukkede. Derved forhindrer man samtidig Gnister fra Skorstene eller Flyveild fra

nærliggende Brand i at trænge ind ad disse Veje i Taarnet. For at Vinduesruderne ikke skal springe under en eventuel Brand, bør de være af brandsikkert Glas og anbragt i Jernrammer.

Til at opdage og anmelde en Brand har man de saakaldte Autopyrofonanlæg. Et saadant bestaar af nogle paa Fig. 1 viste Detektorer, der anbringes under Loftet i de Bygningsdele, hvorfra de skal registrere en Brand. Gennem Detektorerne gaar der til Stadighed en ganske svag elektrisk Strøm, kaldet Hvilestrøm. Opstaar der nu Brand i det Lokale, hvor Detektoren

er anbragt, stiger Temperaturen omkring den, og den er da indrettet saaledes, at den afbryder Hvilestrømmen, dersom Temperaturen kommer op over en vis Størrelse, hvortil Detektoren er indstillet, i Almindelighed 80°, eller Temperaturen stiger meget hurtigt. Afbrydningen af Hvilestrømmen

faar gennem forskellige elektriske Relaisers dels en Faldklap paa et Tableau, som vist paa Fig. 2, til at angive, hvor i Bygningen Branden er, og dels en i eller ved Bygningen anbragt Brandalarm sat i Virksomhed, hvorved Branden samtidig anmeldes paa nærmeste Brandstation, saaledes at Brandudrykning straks kan finde Sted.

Til at dæmpe en Brand, opstaaet i et Taarn, indbygger man i dette et Slukningsanlæg,

der her i Byen er tænkt udført paa følgende Maade: Paa et Sted i saa stor Afstand fra Taarnet, at Brandvæsenets Sprøjter her kan staa i Sikkerhed for nedstyrtende Dele fra Taarnet, anbringes en saakaldt Samlingsstander, som vist i Snit paa Fig. 3, hvorefter det fremgaar, at den bestaar af en cylindrisk Overdel, der forneden gaar over i et 125 mm

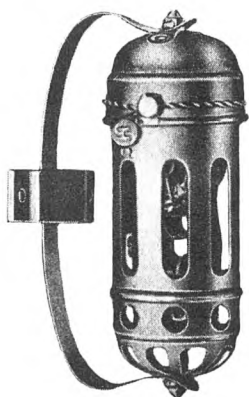

Fig. 1.

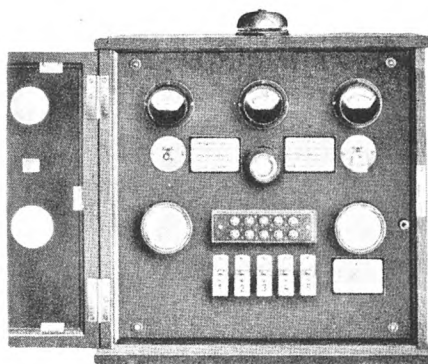

Fig. 2.

Flangerør. Standeren er 1 m høj og Overdelen er 29 cm i Diameter. Aabner man Doren paa Overdelen, kommer man til fire med Kontraklap forsynede Stutse med Koblinger, svarende til Brandvæsenets Slinger. Fra denne Stander fører i Jorden en Staalrørsledning hen til et Manovrerum, der maa ligge ved Taarnets Fod i et Rum, hvor en à to Personer kan opholde sig i Sikkerhed for nedstyrtende Dele fra Taarnet. I dette Manovrerum, hvor ogsaa det ovenfor omtalte Tableau for Autopyrofonanlægget skal have sin Plads, deler Rørledningen sig gennem et paa Fig. 4 vist Hane-register i et Stigrør til hvert af Taarnets Brandafsnit mellem de ovenfor nævnte brandhæmmende

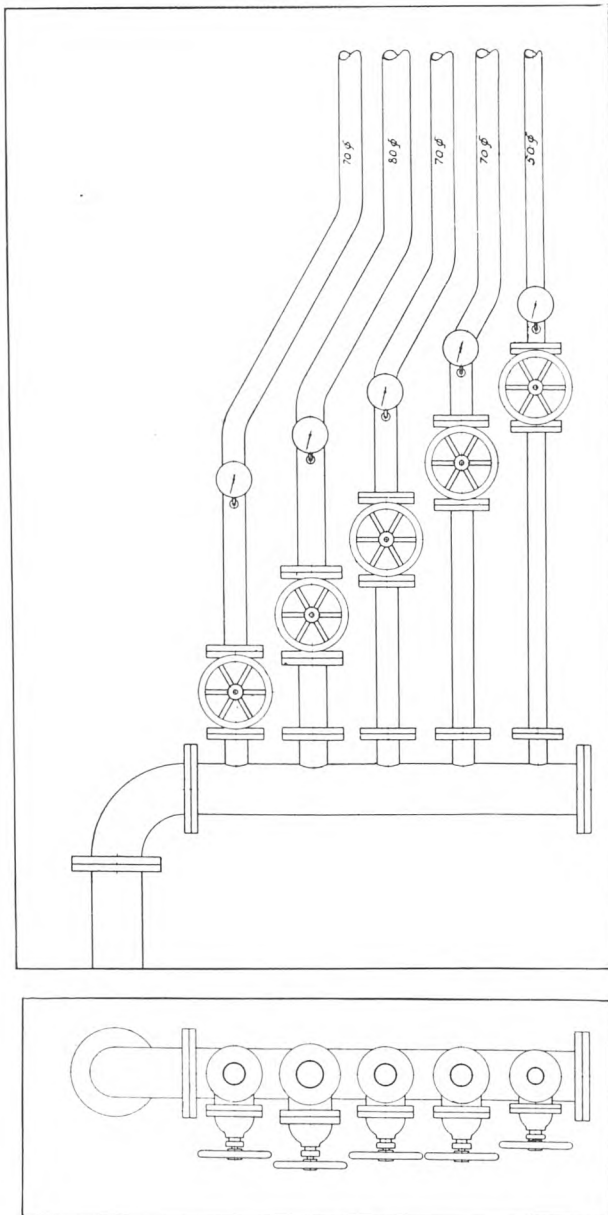

Fig. 4.

Etageadskillelser. Herfor grener Stigrorene sig i vandrette Rør, paa hvilke Vandsprederne, de saakaldte Sprinklere, er anbragt i passende Antal. Paa Fig. 5 og 6 ses to forskellige Slags Spredere, og deres Evne til at sprede Vandet ses paa Fig. 7 og 8. Vandtrykket paa Sprederne er 10 m Vandsojle, det mindste Tryk, de vil komme til at arbejde med under virkelige Forhold.

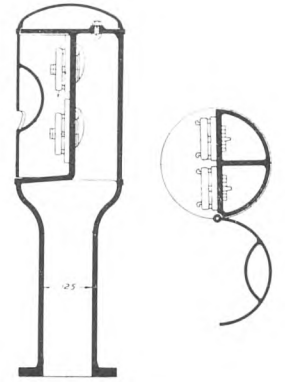

Fig. 3.

Virkemaaden af et saadant Slukningsanlæg i Forbindelse med det ovenfor omtalte Autopyrofonanlæg er da følgende: Opstaar der Ild i et af Taarnets Afsnit, alarmeres Brandvæsenet af Autopyrofonanlægget. I Løbet af 4 til 6 Min. vil de Slukningstog, der skal møde, være paa Brandstedet. Ved Samlingsstanderen kører et forud bestemt Antal Sprojter op, og fra disse lægges straks Slinger hen til Standeren, og der sættes Vand paa denne til et efter Taarnets Højde bestemt Tryk. I Manovrerummet ses det paa Tableauret, i hvilket Afsnit Branden er, og ved at aabne for den til vedkommende Afsnit hørende Hane sættes Overrislingen af dette i Virksomhed, og Branden vil slukkes i Løbet af faa Minutter. Paa det over Hanen siddende Manometer aflæses Vandtrykket, og dette maa ikke overskride en paa Manometret indtegnet rød Streg i nævneværdig Grad, idet Systemet, naar det til denne Streg svarende Tryk er naaet, afgiver rigeligt Vand.

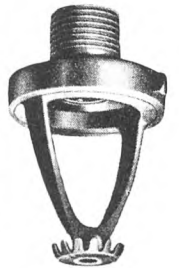

Fig. 5.

Det Slukningsanlæg, der for Tiden indbygges i Raadhustaarnet, bliver som det ovenfor beskrevne, kun med den Forskel, at der i Taarnets Kælder anbringes en elektrisk dreven Pumpe, der normalt skal forsyne Sprinkleranlægget med Vand, og for dette Pumpeanlæg skal Brandvæsenets Sprojter være Reserve.

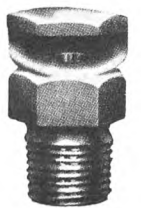

Fig. 6.

I Udlandet har man mange Steder indbygget Slukningsanlæg i Kirker. I Stockholm er det udført ved 6 Kirker. I Sct. Pauls-Katedralen i London har man indbygget Vandledninger, hvorpaa

Fig. 7. (Almindelig Spreder).

Fig. 8. (Ensidig Spreder).

Slanger med Straalerør er anbragt. Tagrummet mellem Kirkens Kuppelhvælving og Taghvælvingen er ved 8 Skillerum af brandfrit Materiale inddeelt i 8 Afsnit, hvori der ogsaa er Slanger med Straalerør. Slangerne kan forsynes med Vand fra et i Kælderen anbragt Pumpeanlæg. Aachener-

Domen er forsynet med Autopyrofonanlæg, og Taarne og Tagrum er sprinklet. Sprinkleranlægget forsynes med Vand fra en i Kirkens Nærhed anbragt, elektrisk dreven Pumpe med en Kapacitet paa 3000 Min/l. Brandvæsenets Sprøjter er Reserve for Pumpeanlægget.

Belysning af Taarne.

I Løbet af de seneste Aar er det blevet almindeligt at belyse Byens Taarne om Aftenen. For et Par Aar siden oplyste man ogsaa Rosenborg, der set gennem Gitret langs Gotersgade paa den lange Afstand i det flade Lys fuldstændigt mistede sin plastiske Form og kun saas som en flad Teaterdekoration, et — ganske vist smukt — Baggrundstæppe. Heldigvis opgav man videre Eksperimenter her.

Men Taarnene er stadig Genstand for en Festsbelysning, der naturligvis ved særlige Lejligheder kan være paa sin Plads, men som set Aften efter Aften virker som en stor Misforstaaelse. Der er vist ingen Tvivl om, at det er smukkere at ane et Taarns Forsvinden højt oppe i Mørket, end det er at fremkalde det i et kunstigt Lys og ligesom berøve det dets Plads i Tilværelsen. Det maa være tilstrækkeligt at lade det kunstige Lys udfolde sig paa Gader og Veje, hvor det fremtræder paa naturlig Maade: fra Butikernes oplyste Vinduer og Gadelygterne. Hvor et Hus' Arkitek-

tur giver en naturlig Forudsætning derfor, som f. Eks. Loggiaen paa Det kongelige Teater, vil en *indirekte* Belysning paa virkningsfuld Maade kunne fremhæve dette Led i Bygningens Arkitektur. En *direkte* Projektørbestraaling af en Bygningsfacade eller et Taarn vil derimod altid virke kunstigt, fordi man ikke kan undgaa at se ogsaa Projektørernes Lyskegler, og i samme Øjeblik er „Fortryllesen“ brudt.

Lad Projektørerne hvile til daglig, og lad dem kun træde i Virksomhed ved særlige Lejligheder, hvor Byen i øvrigt har klædt sig i Festskrud. Der ved kan Dagtimernes Udsmykning med Flag og Grønt paa naturlig Maade fortsættes over i Aften- timernes Festblus.

— — —

Vi har bedt Medlem af Foreningens raadgivende Udvalg, Maleren *Sigurd Swane* om at sige sin Mening om dette Spørgsmaal ud fra et rent æstetisk, malerisk Synspunkt, og bringer her hans Artikel.

Et Belysningssspørgsmaal.

Af Sigurd Swane.

Naar man er flyttet ud paa Landet og lever sit Liv der, opdager man atter med Undren, at Mørket igen bliver en Værdi for en, som det var det i ens Barndom.

Paa denne Aarstid er Skumringen kort. Hvad man endnu har at gøre ude, sætter man ekstra Pres paa, om man ikke kunde naa at afslutte det, inden Mørket falder. Men *naar* Mørket falder, er der en dyb Hvile og Skønhed ved det. Det er Dagens, Døgnets store Skel i ens Tilværelse. Maaske bliver det Maaneskin, og da er det et fantastisk Halvlys, der lægger sig over Verden. Man ser paa de kendte Ting, Træer, Huse, Marker, det er, som om de har faaet en helt ny Betydning, som om Nyttehensynet er strøget af dem. Nu leger Jorden og Maanen sammen. Nu er det en fortryllet Verden. Nu gælder kun Skønheden. Solen taaler vi ikke at se uden i dens slørede Opgang og Nedgang. Men Maanen, svævende i rolig Balance paa den dybe Himmel, som vi ikke ved om er lys eller mørk, viser os gennem sin egen fattelige Form selve Universet. Det er, som genoprettes noget for en eller i en, noget man maaske knap vidste, man havde mistet, en helt tabt Verden.

Eller det er en maaneløs Aften, der kommer, og maaske Skyerne skjuler Himlens Stjerner — saa er der mørkt over Veje og Marker herude. Der tændes Lys bag Ruder, der ligger et Sted paa Himlens tungt hængende Skydække et lavt Lys-skær fra en milefjern By. Op over en Bakke, bag en Gaards eller en Landevejs Træer, ovre paa den anden Side Fjorden kastes i hastigt svinde Glimt Lyskegler op i Luften fra langt borte forbisusende Biler. Men omkring os bliver Mørket tættere og tættere. Den sorte Hund er ikke længere til at skelne, dens Løb er ikke til at høre for Blæstens Susen, men med smaa Mellemlum strejfer dens bløde Snude ens Haand. Saa ved man, den er der.

Det var denne samme Tid, som eventyrligt forandrede ens Barndoms Dage i Byen. Netop nu staar vel igen Frederiksberg Haves og Søndermarkens Kastanier og Bøge og høje Linde i deres glødende Efteraarspragt. Solen har lyst over dem, og Mennesker har nu, som dengang jeg var en lille Dreng, der betaget stirrede op i det dømte Løv, indsuget deres Pragt.

Men saaledes som vi dengang oplevede Forvandlingen fra den lyse Dag til den mørke Nat, saaledes oplever hverken Born eller Voksne den nu paa disse Steder. — Hvilken Vælde der blev over de gamle Træer, naar deres Farver langsomt slukkedes i Mørket! Højt op mod de drivende Skyer fortonedes deres Kroner tungt og massivt. Der blev tæt af Mørke mellem Stammerne. Buskene ved Gangene var som bløde Puder, der forenede en hel vandrende Familie til en tæt sammenbundet Enhed — eller et mødende elskende Par til en dobbelt sødmefuld og hemmelighedsfuld Samhørighed. Fuglene puslede i Løvet — var Kragerne der allerede, eller var det kun i Decembers og Januars bladløse Kroner de larmede og skældte, mens de søgte Hvile paa de vaade eller rimkolde Grene? Kun faa, svage Lygter kastede deres Skær et kort Stykke ind i Parkerne — Valby Laggade og Fasanvejen var adskilt fra dem ved Marker og store Gartnerhaver, og *de* var selv kun sparsomt oplyst af spredte Lygter — kun faa Steder begyndte de høje Huse at trænge sig nærmere ind paa de skovagtigt susende Parker.

Ja, naar den lille Klokke klemte til Lukning, og man søgte ud til Smallegade eller Frederiksberg Allé, var Forskellen ikke saa forfærdelig stor. Der var lang Afstand mellem de beskedne Lygter. Imellem dem gik man i et Slags Halvmørke, dukkede et Øjeblik ind i deres gule Lys og følte saa hver Gang Mørket bagefter dybere og endnu indholdsrigere — hvor lyttede man saadan en Aften til de nye Fortællinger og Eventyr eller de gamle om og om begærede, som ens Far utrætteligt fortalte med en Barnehaand i hver af sine, skiftende mellem de 3—4, som lige ivrigt attraaede dem.

I Frederiksberg Allé, hvor Kirkegaarden paa den ene Side, Sommerlyst og Alleenberg paa den anden optog den første Del, og videre Villaer og gamle Landsteder endnu ret ubrudt fulgte hinanden, var der næsten ingen Butikker, hvis Lys kom Gadens Lygter til Hjælp, men selv i Gader, hvor Butikkerne laa tættere, som i Smallegade, Falkonéallé eller paa Gammel Kongevej, dog endnu delvis Villaveje med Træer langs Fortovene, var det Lys, de gav, i Reglen sparsomt nok til Oplysning af selve Vinduerne og havde ikke meget tilovers til Gaden. — Ogsaa her følte vi Himlens

svimlende Dyb over os, vi saa Træer og, hvor de fandtes, de høje Huse fortone sig op i Mørket, itegnet de sparsomt oplyste Vinduers gyldne Mønstre — ogsaa her var vi i Pagt med det Vejr, der kom over os ude fra Vest, fra det bølgende Sjælland, ja længere borte fra, eller østfra lige ind fra det friske Sund (for da var det saa friskt, at man selv ved Langebros Badeanstalt med Undren kunde staa og se en Reje med Hale og Ben udspilet af ukendte Grunde gaa paa Langfart 5 Alen nede vel, midt mellem Bund og Overflade).

Og gik man ind gennem Byen, da man blev saa stor, at man begyndte paa det — og det gjorde man tidligt, der var jo ingen Færdsel, et Barn ikke nemt kunde vare sig imod —, og man oplevede Aftenens Komme der, saa var Forskellen heller ikke her overvældende, skønt Strøgets Butikker syntes en festlige nok.

Og der oplevede man de høje Taarne. Højere end Træerne rakte de op mod den mørke Himmel, dunkle og højtidelige over de mørke Mure og Tagmasser, nogle med en gult lysende Urskive som en fastgjort Maane, privat for det nærmeste Kvarters Gader, stod de der og ligesom holdt Udkig for os Smaakravt nede i Bunden af dem. Længere end Husene hernede holdt de paa det sidste Skær af Dagen, friere end de modtog de Blæst eller Regn derude fra. Ned over deres ir-

grønne Spir spillede Maanens Straaler, eller deres mørke Silhouetter gik for Stjernernes Lys for atter at lade dem tilsyne paa den anden Side, eftersom man gik. Endnu stærkere end vi oplevede Taarnene baade Dagen og Natten — men de forstærkede vor Oplevelse af begge Dele, og rungede saa Klokker ud fra dem i Mørket, var det en betagende Kulmination af deres Liv.

Og hvad er Taarnes Betydning, hvis det ikke netop er at leve saaledes?

Hvem har egentlig fundet paa, at Taarnenes Fred og stolte, ensomme Liv skal forstyrres af et billigt (eller dyrt) reklamemæssigt Lys, naar de efter Mørkets Fald skal have Ro — og skænke os noget af den haardt tiltrængte Ro og Følelsen af at være i Pagt med noget højere og større? Skulde det være en dygtig Sælger af ProjektørLAMPER? (Hatten af for en saadan smartness!) — Men mon det ikke var paa Tide at bremse den Forretning.

Lad Taarnene komme med i Lyset, naar Byen er illumineret, naar Guldæblerne springer, naar Raketter gaar tilvejs i Omegnens Haver, og alt andet fester, fordi vi har naaet et eller andet, vi maa feste for. Men lad os ikke til daglig krænke deres Alvor og deres Væsens Art. Jo mere hele Byen hver Aften straalere som et Tivoli, jo mere værd er det, at de staa udenfor.

Malergaarden, Plejerup pr. Grevinge, Oktober 1937.

Indkik i Gaarde.

Af Direktør J. C. Petersen.

Gaa en Tur omkring i Byen, f. Eks. i City-kvarteret og dets Omegn, og faa Øjnene op for den saa udbredte, beklagelige Mangel paa Sans for velholdte Døre og smukke Indkik i Gaardene. Forholdsvis nye Ejendomme skæmmes alt for ofte af ramponerede, slet holdte Døre, og Kikket ind ad en Port aabenbarer ligesaa ofte en beskæmmende Mangel paa Skønhedssans hos den bestemmende Part. F. Eks. synes de forholdsvis nye og meget velbyggede Ejendomme i Christian IX's Gadekomplekset, for hvilke *Emil Jørgensen* var Arkitekt, svigtet af de gode Aander, thi Mage til molesterede Døre og Porte, i Særdeleshed i Gammel Mønt, skal man lede længe efter. Den forbipasserendes Indkik gennem en altid aabensstaaende Port standses af en Række Skraldebøtter, og de ødelagte Vejviserskilte ved Indgangs-

dørene rundt om i Kvarteret raaber højt om, at Ejendommene i Tidens Løb har skiftet Beboere.

I Rom og andre Steder i Italien, hvor Husene ofte gør et udvortes pauvert Indtryk, udsmykker man Gaardene ved som Pendant til Porte at anbringe Skulpturer, Brønde, Plantedekorationer, Springvand eller andre dekorative Ting, der glæder Øjet og giver Ejendommene et tiltalende Skønhedspræg til Glæde baade for Beboerne og de forbipasserende.

I Englands Storbyer, navnlig London, hvor Husenes Façader, bortset fra de meget store Nybygninger, nærmest minder om Fabriksbygninger, ofres megen Omhu paa Indgangsdørene. Kommer man rundt i Londons Periferi eller i de mange gamle Kvarterer, f. Eks. i Gaderne bag Oxford Street og i Mayfair Kvarteret, fanges Øjet ustand-

Porten til Ejendommen Graabrødretorv 16.

seligt af smukt holdte Indgangsdøre med dekorative Dørhamre, som sjældent benyttes, fordi man nu til Dags har Ringeapparater, men de smukke gamle Dørhamre bibeholdes for den dekorative Virknings Skyld. Mange Steder gaar Bestræbelserne for Bevarelse af smukke Dørpartier saa vidt, at der i Regnvejrs og stærkt Solskin trækkes farvede eller sribede Presenninger for Dørene. Saa megen Omhu ofres der paa at bevare de smukke Døre, at man med Rette kan kalde London de velholdte Døres By.

Den samme Sans for Skønhed og Renlighed præger Dørskiltene, hvad enten de sidder paa Ejendommenes Façader eller paa Dørene: altid rene og straalende blanke.

Anderledes hos os. Kik paa de mange udmærkede Mahognitavler ved Indgangsdørene til Huse med flere Virksomheder! Mærker af borttagne Skilte røber Fraflytninger; nedsivede Ir-Aflejringer, gamle Skruehuller, uensartet Skriftvalg og

solsvedne eller frønnede Træplader, som engang har kendt bedre Dage, pranger som „Reklame“ for Beboerne. København er berygtet for ramponerede Døre og Porte. Meget er der gjort i de senere Aar for at raade Bod herpaa, navnlig fra Stormagasinerne Side, men i de Ejendomme, hvor der boes „til Leje“, røbes alt for ofte manglende Forstaaelse og Interesse for denne ikke uvigtige Side af Byens Fysiognomi.

Vore udmærkede Arkitekter kunde gøre meget til Ændring af disse Forhold ved Anvendelsen af egnede Materialer. Jeg har selv bygget en Del, men naar jeg har berørt disse Spørgsmaal med Henblik paa fremmede Huse, har jeg hyppigt mødt den Bemærkning, at Bygherrerne ikke vilde bevilge Pengene. Det tør jeg ikke tro paa, thi Forskellen i Pris mellem Naturtræs døren og den malede Dør er saa ringe, at den ikke kan spille nogen Rolle for hele Bygningens Økonomi, og dog betyder den saa meget. Jeg har langt snar-

Porten til Ejendommen Sølvgade 26.

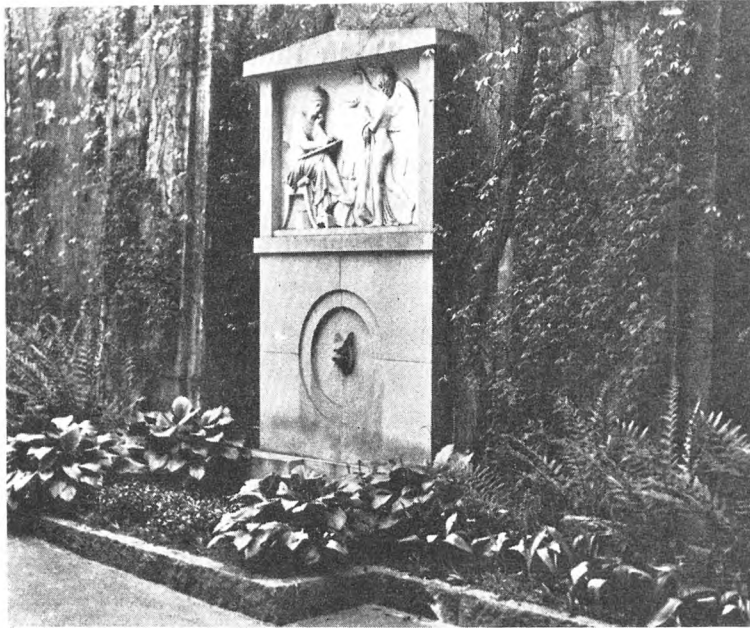
rere det Indtryk, at Tidens Jag efter Farver ganske har ladet Arkitekterne glemme den praktiske Side af Sagen, nemlig at der slides paa et Hus, og at det gælder om i saa høj Grad som muligt at anvende slidstærkt Materiale paa udsatte Steder og ikke bejle alt for stærkt til Malerens Pensel. Se f. Eks. Nyrops Raadhus og Hovedbanegaarden. Havde disses Døre og Indfatninger været malede, vilde de forlængst have været ødelagt eller ogsaa have kostet saa meget i Reparationer, at Omkostningerne derved langt maatte overskride Differencen i Anskaffelsespris. Selv om jeg under alle vore dygtige Malere det godt, fristes jeg dog til at tro, at Arkitekterne i for høj Grad kikker til Malerpotten, thi det er evident, at mangen en henrivende malet Indgangsdør næppe nok er afleveret, før den er molesteret. Lidet praktisk, og i Længden alt for kostbart! Vore fortræffelige Arkitekter bør gaa i Brechen for disse Opgavers Løsning og øge Bygherrernes Interesse for de nævnte Forhold.

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, synes jeg, vilde indlægge sig virkelig Fortjeneste ved at søge Publikums Øjne aabnet for den

Værdi, der ligger gemt i den forstandige og skaansomme Behandling af vore Døre, vore Porte og vore Vejviserskilte, thi ogsaa denne Side af Byens Ansigt præger dens Beboeres kulturelle Stade. Spadsér omkring i det indre København og se de skrækindjagende Eksempler og sammenlign dem med f. Eks. Porten i Sølvgade 26 og Graabrødretorv 16, to gamle Ejendomme, hvor Anvendelsen af forholdsvis beskedne Midler har skabt en Noblesse, som mangfoldige andre Ejendomme maa savne alene paa Grund af Portenes og Dørenes Vanrøgt. — —

Jeg vil i denne Forbindelse endnu nævne *Husenes Sokler*. Hvorfor vises der saa grænseløs manglende Forstaaelse for Anvendelsen af slidstærkt Materiale til denne Bygningsdel. Hvorfor er „cementpudset til Bunds“ saa udbredt? Er det f. Eks. ikke trist at se Nationalmuseets nye Façader og Pilastre ramponeret, som havde de staaet i Hundrede Aar. Hjørner og Kanter bærer allerede nu Præg af Slag og Slid fra forbipasserende, og saadan vil Forfaldet fortsætte, hvis ikke en meget rigelig Vedligeholdelseskonto stilles til Raadighed.

Enhver Arkitekt burde have den slidstærke og

Gaarden til Højesteretssagfører *H. H. Bruun's* Ejendom, Bredgade 38.

let vedligeholdte Sokkel paa sit Byggeprogram og aldrig fravige denne virkelig værdifulde Regel for Husbygning. At se et lækkert Stykke Smørrebrød

udstillet oven over en ramponeret Sokkel og et snavset Kældervindue, saaledes som det praktiseres adskillige Steder, er ikke tiltalende.

Fra Gaarden til Ejendommen Skindergade 27. Billedet er taget i 1908, og Udformningen skyldes Husets daværende Ejer, Maleren *Oscar Matthiesen*. (Delfinen er senere blevet erstattet med et Løvehovede).

Hvitfeldt- Monumentets Omgivelser.

Af Havearkitekt E. Erstad-Jørgensen.

Der har længe været en vis Utilfredshed med det Haveanlæg, som ved Opstillingen af Monumentet for den dansk-norske Søhelt *Ivar Hvitfeldt* ude paa Langelinie i 1886 blev foretaget efter daværende Haveinspektør *H. A. Flindts* Planer. Den kendte Mindestøtte, der højt hævet bærer *F. E. Rings* smukke Bronzefigur „Udødelighedens Genius“, blev udført efter *I. V. Dahlerups* Tegning, og er nu lige saa uløselig knyttet til en Københavners Billede af Langelinie som *Edv. Eriksens* langt senere tilkomne „Den lille Havfrue“. Begge er Gaver fra *Carl Jacobsen*, Byens store Mæcen.

Der har da ogsaa i Tidens Løb været udarbejdet forskellige Forslag til mere eller mindre radikale Omlægninger, men endnu er det blevet ved mindre Reguleringer af Gange og Græsplæner uden at røre ved det centrale, Monumentets nærmeste Omgivelser.

Ikke mindst indenfor Forskønnelsesforeningens Bestyrelse har der været Interesse for Spørgsmaalet, og hosstaaende lille Plan skulde gerne tjene til at henlede rette vedkommendes Opmærksomhed paa, at der her er noget, som maa

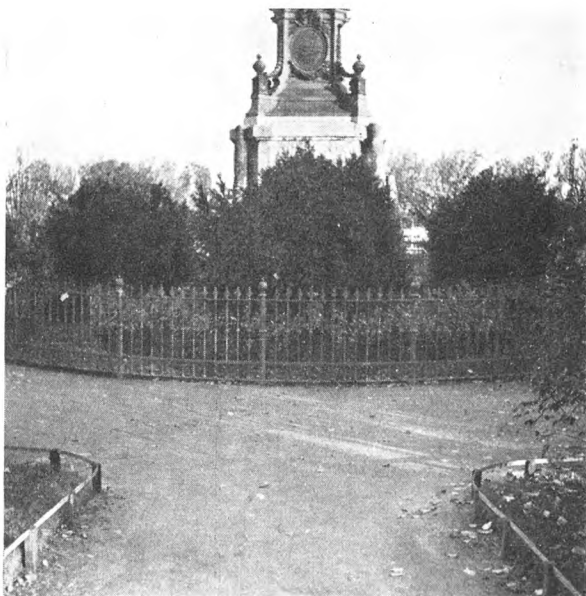
Kun selve Søjlen rager op over Syreneerne.

gøres og helst gøres snart, og samtidig vise en Løsning, der i alle Tilfælde vilde betyde en vis Forbedring af Forholdene uden at slaa mere itu end højst nødvendigt.

Som Forholdene nu er, ligger Monumentets Grundflade i Højde med Terrænet udenfor den omgivende Syrenbeplantning. Fra Sokkelens Fod til det omgivende Støbejernsstakit skraaner Jorden ca. 70 cm, Gangen umiddelbart omkring Stakitet ligger vandret, men fra Gangens Yderside stiger Terrænet igen op til samme Højde som inde ved Monumentet, og i dette Niveau ligger praktisk talt det øvrige Anlæg.

Det drejer sig altsaa ikke om store Højdeforskelle, men dog saa betydelige, at de maa kendes for at forstaa Forslaget. Det uheldige ved det nuværende Anlæg er først og fremmest de fire kæmpemæssige Buxsbomkugler, der næsten skjuler hele Underbygningen med „Dannebrog“s gamle Kanoner og Kugler, der i Halvfjerdsene i forrige Aarhundrede blev fundet i Køgebugt. De kan selvfølgelig let fjernes, men naar det sker, vil samtidig det høje Støbejernsstakit næsten kunne overses med et Blik, og derved komme til at dominere endnu mere, end det allerede gør. Hvad man ellers kan mene om Monumentindhegning, tror jeg ikke dette Mindesmærke kan stilles helt frit, dertil er de smaa Kanonkugler vist altfor morsomme for en „beget Gut“ med Nattegn.

Et nyt og væsentlig lavere Hegn, med en Hæk af tornede Berberis Thunbergi indenfor vilde dog nok kunne gøre Fyldest, og i saa Fald behøvede

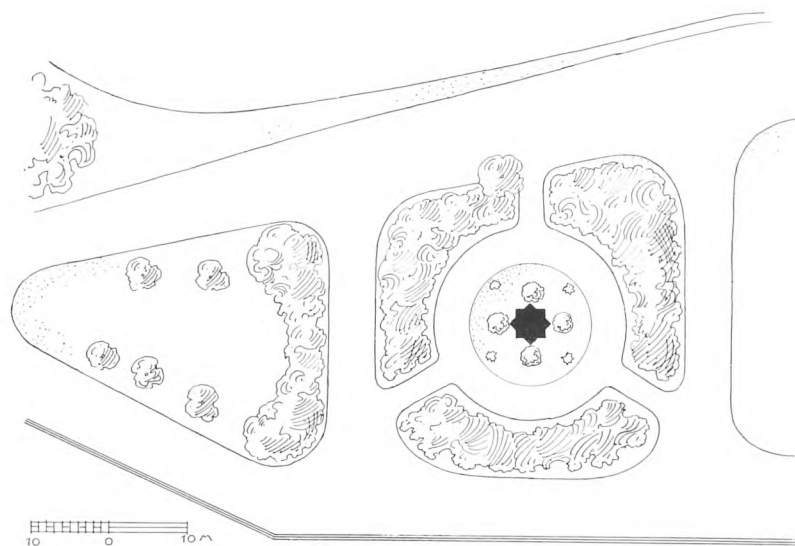
De fire Buxsbomkugler skjuler Underbygningen.

man ikke yderligere Plantevækst udover Græs eller andet Bunddække.

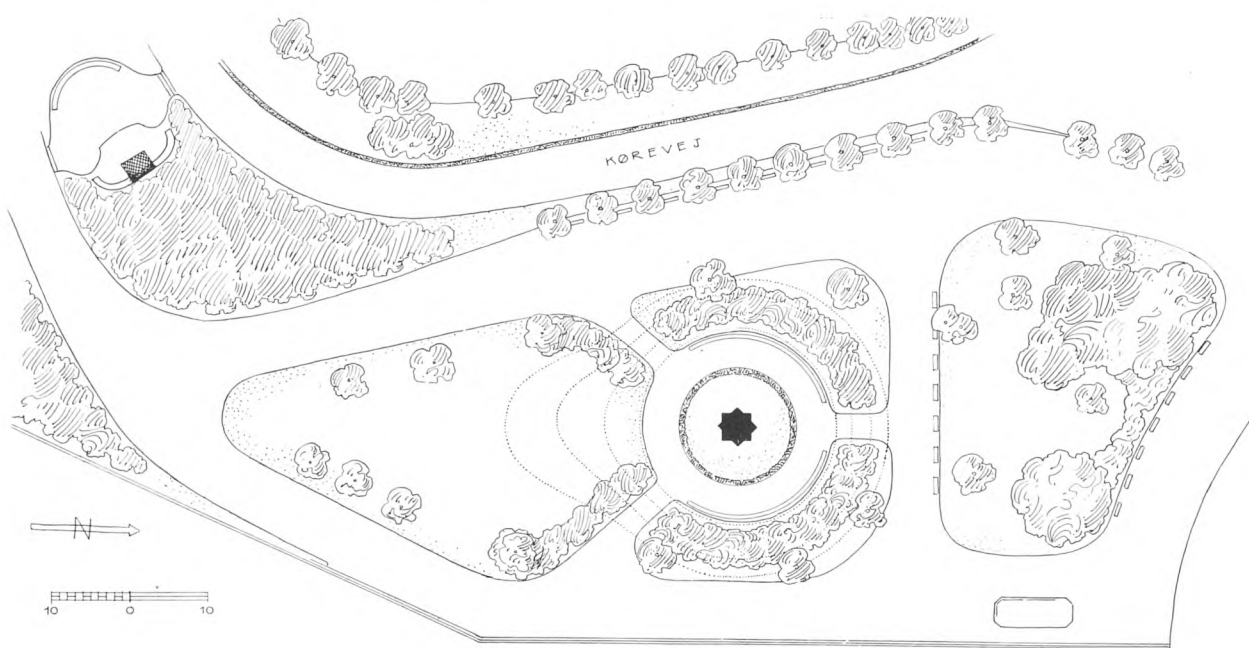
Den anden berettigede Anke mod Anlægget er, at kun selve Søjlen rager op over Syrenerne, mens dens Underbygningen kun ses, naar man kigger ned ad en af de smalle Gange, der paa ret tilfældig Vis deler Syrenindramningen i tre Dele, og for det tredie er der et kendeligt Misforhold mellem de smaa grønne Plæner og de forholdsvis store asfalterede Gangflader, og navnlig maa Tværgangen Syd for Monumentet betragtes som ganske overflødig og kun tjenende til at slaa Anlægget i Stykker.

Ud fra disse Synspunktet ligger Losningen nær. Tværgangen nedlægges, og de tre Gange ind til Monumentet flyttes som vist paa Planen. Syrenindramningen mellem de to sydligste Gange fjernes, og her føres Græstøppet ned over et skaalformet skraanende Jordsmon som paa Planen antydnet med indtegnede Højdekurver, der ligger med 20 cm indbyrdes Højdeafstand.

Anlægget vil paa denne Maade blive samlet til en Helhed, og Monumentets Frontside, der bærer Heltens Portrætmedaillon, vil herefter være synligt i hele sin Højde.

Det nuværende Anlægs Hovedlinjer.

Forslag til Ændringer i Haveanlægget.

Foreningens Diplom.

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse kan glæde sig over, at dens Arbejde for Rensning og Istandsættelse af forsømte Ejendomme er efterkommet af en Del Grundejere. Forhaabentlig er dette kun en Begyndelse, som vil medvirke til, at den offentlige Mening kræver, at Byens Ejendomme maa være rene og smukke, og at Kravet efterkommes i langt højere Grad af Husejere.

Bestyrelsens Opmærksomhed har fæstnet sig ved 2 Ejendomme, hvis Istandsættelse er udført paa en saadan Maade, at Foreningens Diplom tildeltes Ejerne paa Foreningens sidste Generalforsamling.

Den ene Ejendom, Fiolstræde Nr. 18, Hjørnet af Krystalgade, er en af de faa gamle Bindingsværksbygninger, der er tilbage fra en Tid, hvor Traditioner hindrede Opførelse af stygge Bygninger. Det ældede, lidt skæve Hus med de 3 Frontspidser fremtræder nu med brunt Bindingsværk fra Kælder til Kvist og gule pudsede Felter. Denne Ejendom tilhører Manufakturhandler *P. Madsen*.

Den anden Ejendom, Sct. Annæ Passage, omfatter en meget forskelligartet Bebyggelse om en

Ejendommen Hjørnet af Fiolstræde og Krystalgade.

Sanct Annæ Passage.

Række Gaardsrum fra Bredgade 25 til St. Kongsgade 40. Ejeren er A/S Sct. Annæ Passage.

Den velafvejede, enkle Forside mod Bredgade taaler at fremhæves med den lyse, blaagraa Farve og hvide Vinduer, Gesims og Frise, der er fremhævet ved sparsom Anvendelse af sort; hvorimod det ikke er lykkedes at forny den overlæssede Façade mod Store Kongsgade paa helt tilfredsstillende Maade ved Rensning og Maling, selv om Hovedvægten er lagt paa at dæmpe de ubeherskede Cementprydelser.

Ejendommens Nyskabelse er gennemført ved Maling af alle Gaarde og Portrum paa en varieret Maade, der svarer til den forskelligartede Bebyggelse om de uregelmæssige Gaardsrum. Virvaret af skævt sammenstødende Bygningsmasser af meget uensartet Karakter har inspireret til Anvendelse af blaat, gult, grønt og hvidt samt delvis sort med uvant stærk Farvevirkning.

Da der muligvis findes andre Ejendomme, der er istandsat eller opført paa en saadan Maade, at de fortjener at fremhæves ved Tildeling af Foreningens Diplom, vil Bestyrelsen være Foreningens Medlemmer taknemmelige for at blive gjort opmærksom paa saadanne Bygninger.

»Syge Bogstaver«.

Saa længe Begrebet „Købstad“ har eksisteret, har det været Skik, at Købmanden og Haandværkeren anbragte sit Skilt paa Façaden af det Hus, hvor han drev sin Haandtering, og enten Skiltet var et Bræt, paa hvilket Købmandens Navn og Arten af hans Forretning var malet med jævne, let læselige Bogstaver, eller det var en Gengivelse af en af de Ting, Haandværkeren fremstillede i sit Værksted — Skomagerens Støvle, Handskemagerens Handske, ja vi kan godt tage Bagerens Kringle med i denne Sammenhæng — saa stod Skiltet vinkelret ud fra Husmuren, saa det nemt kunde læses af dem, der færdedes paa Gaden.

Efter som Byen voksede, blev imidlertid ogsaa store Partier af Husfaçaderne dækkede af — som oftest dygtigt gjorde — Skilte, hvis fornemste Opgave efterhaanden blev at bortlede Opmærksomheden fra andre Skilte. Skiltene paa Byens Hovedstrøg *bortledte* til sidst virkelig Opmærksomheden fra hverandre i den Grad, at deres egentlige Formaal: at *henlede* Opmærksomheden paa den Forretning, hvor de var anbragt, i nogen Maade forfejledes. Der rejste sig da en Stemning for at faa Lov til atter at benytte Udhængsskilte, og Bestræbelserne lykkedes. Udhængsskiltene er nu stærkt i Færd med at dominere — med det Resultat, at de ligesom Façadeskiltene holder hverandre i Skak. For at opnaa den med et Skilt tilsigtede Virkning maatte der altsaa gribes til nye Midler. De Bogstaver, der anvendtes, maatte være „særprægede“, og det skal indrømmes, at der har været anvendt en Opfindsom-

hed, der var en bedre Sag værdig, for at variere Alfabetets 28 Bogstaver. Mandshøje Bogstaver, skraat opad eller nedadlobende Bogstaver, lodret over hinanden staaende Bogstaver, Bogstaver i forskellige Farver mellem hverandre — alt er forsøgt med det Resultat, at de gammeldags, forholdsvis stilfærdige Skilte med almindelig Skrift nu næsten er blevet dem, der fanger Opmærksomheden.

For Tiden gaar Moden — for det er vel som saa meget andet kun Mode — i to Retninger. Den ene excellerer i tynde, snart alt for høje, snart alt for lave Bogstaver; den anden — og den er næsten den værste — vrider og vender Bogstaverne næsten til Ukendelighed og lader, for at gøre det endnu sværere — de indvendige Partier af Bogstaverne staa udfyldte. Den første Kategori er blegstottig og degenereret, den anden klunget, vanfør og ufuldbaaren. Begges Virkning er frastrødende. Den mildeste Betegnelse for dem er „Syge Bogstaver“.

Naar man tilbagekalder i Erindringen det Arbejde, Kunstnere som *Hans Tegner*, *Kr. Kongstad* og *Knud V. Engelhardt* — for blot at nævne et Par Navne — har nedlagt i deres Bestræbelser for at rendyrke Skriftkunsten, saa Bogstaverne fremtraadte paa naturlig Maade efter den egentlige Mening med dem: at de skulde kunne læses uden at Beskueren skal have Hovedbrud med at finde ud af, hvad de forestiller, da maa man oprigtigt haabe, at det kun drejer sig om et forbigaaende Lune, og at Skriftkunsten snart atter maa blive sund og stærk.

Dette Nr. er udsendt December 1937.

FORENINGENS KONTOR er St. Kannikestræde 13, K, aabent Kl. 9—10, Telefon Byen 7162. Formandens Telefon er Byen 6348.
 REDAKTIONSUDBALG: Carl Dumreicher. Stefan Hetsch. Christian Holm (ansvarshavende). Rolf Schroeder.

FORSKØNNELSEN

UDGIVET AF FORENINGEN TIL
HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

XXI. AARG.

1938

Redaktion:

OTTO ASMUSSEN

Redaktionsudvalg:

CARL DUMREICHER

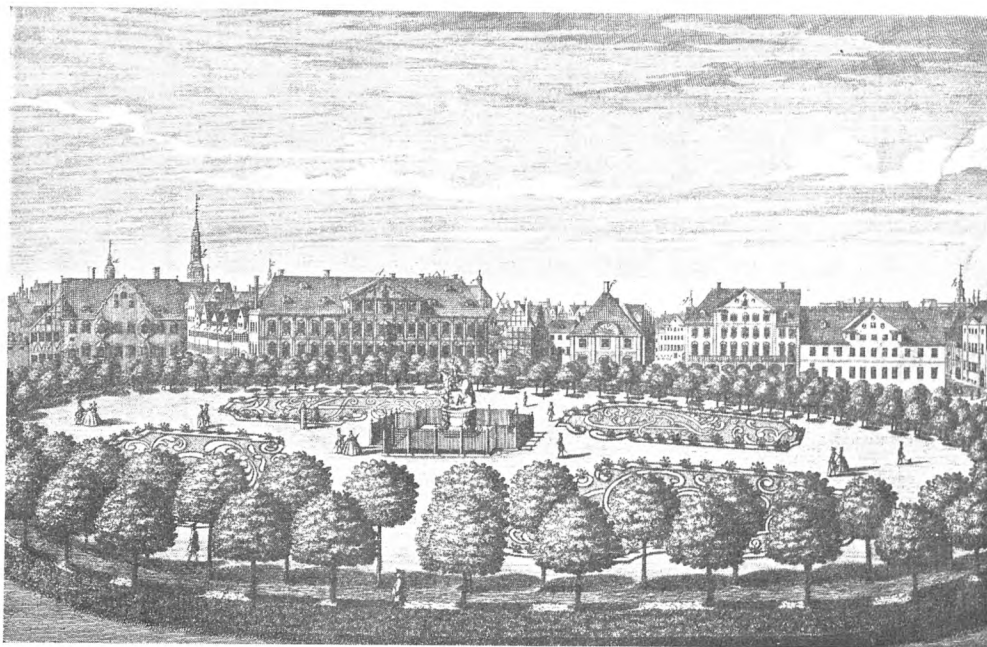
STEFAN HETSCH

CHRISTIAN HOLM

ROLF SCHROEDER

Indholdsfortegnelse

	Side
Rytterstatuen af Christian V paa Kongens Nytorv. 1688—1938. Af Overdyrlæge, Dr. phil. <i>Hjalmar Friis</i>	1
Læg Helligaandskirken fri. Af <i>Hans Rasmussen</i> , Folketingets Formand	5
Regulering, Sanering og Censurering. Af Arkitekt <i>Egil Fischer</i>	7
Industribygningen i sin nye Skikkelse.	10
Mispyrdende Skilte	11
Brandsikring af Taarne	12
Et Belysningsspørgsmaal. Af fhv. Bygningsinspektør, Arkitekt <i>Magdahl-Nielsen</i>	12
Idé-Konkurrencen om et H. C. Andersen-Mindesmærke.	12
Foreningsmeddelelser	12
Kongens Have som Byggegrund.	13
Skønhedens Samvittighed. En Provinsianers Syn paa Hovedstadens Forskønnelse. Af Folketingsmand <i>Viggo Nielsen</i>	14
Foreningens Diplom	15
Frederiksberg Bakke endnu en Gang. Af Havearkitekt <i>E. Erstad-Jørgensen</i>	18
Hvor parkere? Problemet i København og andre Storstæder. Af Overretssagfører <i>H. F. Ulrichsen</i>	19
Byens Renlighed.	21
Generalforsamlingen den 16. Marts 1938.	22
Brandsikring af Skt. Petri Kirkes Taarn	24
St. Bededags Aften paa Christianhavns Vold.	24
Udflugter for Foreningens Medlemmer	24
Storstadens Overdrev. Mens København vokser — Før og nu. Af Overretssagfører <i>H. F. Ulrichsen</i>	25
Thorvaldsens Museum. Af Arkitekt <i>Mogens Koch</i>	29
Kanalen (Frederiksholms Kanal)	33
Skæmmende Skilte og Lysreklamer.	35
„Med Lov skal man Land bygge“. Af Dr. <i>W. Jakstein</i>	37
Andreas Weidenhaupt. 1738—1805. Af Overdyrlæge, Dr. phil. <i>Hjalmar Friis</i>	41
Arkitekten F. Meldahl og København. Af Lektor, Dr. phil. <i>Vilh. Lorenzen</i>	46
De berøgtede Skilte for Nødtørftsanstalten paa Kongens Nytorv.	48
Graabrødretorv.	49
Parkeringsforholdene	50
Statens Museum for Kunst	50
Ødelæggelse af Christianshavns Kanal	51
Kystvejen.	52

Kongens Nytorv i 1746. Efter L. de Thurah: Hafnia hodierna.

Rytterstatuen af Christian V paa Kongens Nytorv. 1688—1938.

Af Overdyrlæge, Dr. phil. Hjalmar Friis.

„Les trompettes du grand-jubilé“ bør lyde ved „Hestens“ 250-Aars-Jubilæum. Urokket i sin aarhundredgamle Popularitet fortjener Monumentet Mindeord og Hyldest. „Hestens“ Historie tør efter de senere Aars Publikationer¹ og de mange Indlæg i Dagspressen forudsættes saa kendt, at det her er tilstrækkeligt i Anledning af Højtidsaaret, paa skyldig Vis, blot at anføre et Par Mindedata.

Paa Udlandsfærd 1662 blev Christian V som ung Prins betaget af Solkongens straalende Versailles-Hof og Paris' storstilede Kongerytterstatuer; da derfor Christian V efter den hæderfulde skaanske Krig (1675—79), hvori han selv havde deltaget med saa stort personligt Mod, ønskede sit Ryttermonument rejst, da stod de franske Eksempler som glansfulde Forbilleder paa majestætisk Rytterstatuekunst. Litteratur og Arkiver er faamælte med Hensyn til Statuen og dens Skaber, Franskmanden *Abraham Cæsar Lamoureux*.

Sammen med Broderen *Claude* kom *Lamoureux* 1680 hertil fra Sverige, og 26. November 1685 udnævntes han til Hofbilledhugger. Det vides, at han udførte en større Springvandsgruppe til Frederiksborg Slotssø, Haveskulpturer til Rosenborg og en Portrætmedaillon i Marmor af Christian V, men Hovedværket blev Rytterstatuen paa Kongens Nytorv. Arbejdet blev ham overdraget 1683, og det fuldførtes 1687—88. Et Statueudkast, der findes i Kobberstiksamlingen (Kbh.), viser, at det fra først af var Tanken at sætte Slaver omkring Fodstykket, saaledes som det kendtes fra *Giovanni Bologna's* og *Pietro Tacca's* Rytterstatue af *Henrik IV* paa *Pont Neuf* i Paris. *Lamoureux* døde 1692 og naaede ikke at faa fuldført disse Sökkelfigurer, der ændredes til 4 siddende klassiske Sagnfigurer: *Visdommen* (*Minerva*) og *Styrken* (*Herkules*) paa venstre Side, *Heltemodet* (*Alexander den Store*) og *Æren* (*Artemisia af Halikarnossos*) paa højre Side².

¹) Hjalmar Friis: Rytterstatuens Historie i Europa (Kbh. 1933). S. 375—385, med Kildeangivelser.

²) Patte: Monuments érigés en France à la gloire de Louis XV. Paris 1765. S. 88.

Lamoureux's Christian V-Statue er en god Repræsentant for Barokkunsten, det er vel ikke noget fremragende Skulpturværk, men som Pladsmonument virker det storladent. Figurkompositionen har en vis skulpturel Fasthed, og Hestens Holdning og langsomme Travbevægelse giver Statuen monumental Tyngde; den er stærkt bunden til den ret lille Piedestal, der snævert slutter om Hestekroppens Oval. Kongen er iført Imperator-kostume med laurbærkranset Hjelm, hvilket tyder paa, at Lamoureux har været inspireret af Daniele

ikke svarende til det Billede, man danner sig af Kongen efter Billeder og Samtidens Beskrivelser. Den engelske Diplomat Robert Molesworth beskriver Kongen som „middelstor, snarere mager end legemsfyldig“ og giver senere følgende smukke Karakteristik af Christian V: „en meget mild og naadig Fyrste, elsket snarere, end hyldet med Ærefrygt af sit Folk, som har Følelsen af, at den nuværende Regeringsform, under en streng Konge, vilde være utaalelig. Hans Motto er: „Pietate & Justitia“¹.

Kongens Nytorv i 1764. Efter E. Pontoppidan: Danske Atlas.

da Volterra's og Pierre Biard's Rytterstatue af Ludvig XIII paa Place Royale i Paris. Mandsfiguren, som Hesten tramper paa, er ikke fremstillet i det førnævnte Statueudkast og har næppe været tænkt som et Minde om den gamle Modstander hinsides Sundet, snarere er den at opfatte som en allegorisk Figur, „Misundelsen“, anbragt af teknisk nødvendige Grunde for at afstive Statuen, der støbtes i det lidet modstandsdygtige „Klumpebly“, som der staar i de gamle Tøjhusregnskaber. Dette eftergivelige Materiale er da ogsaa Aarsagen til, at Hesten er deformeret navnlig i Bringe og venstre Forben, og at Kongens højre Arm har en saa forvreden Stilling. Kongeskikkelsen er ikke flatterende, det er en bred, massiv Rytter med slappe, fyldige Ansigtstræk, vel ikke helt uden Portrætlighed, men alligevel

Blandt alle vore Konger har Christian V været en af de mest hesteinteresserede, en fremragende Skolerytter, en dristig Parforcerytter. Hans Statuehest er ikke nogen betydelig Hestegengivelse, Barokkens bløde Konturer og runde Former gør Hesten tung og klodset, paa mange Punkter viser den dog, at Kunstneren har arbejdet efter Naturen, det gælder det ret lille, levende, energiske Hestehoved, Underarmsmuskulaturen, Beslaget og en Enkelthed som Fletning af Manens lange Haar o. s. v. Statuen blev støbt i det nye Støbe- og Gjethus, der 1671—73 blev opført blandt mange andre Bygninger og Palæer paa det nyanlagte Kongetorv. Midten af Torvet henlaa som en stor Græsflade,

¹) Robert Molesworth: An Account of Denmark, as it was in the year 1692, London 1694. S. 148 f. Nyt historisk Tidsskrift I 1847. S. 479 Note.

A. C. Lamoureux: Rytterstatue af Christian V. Kongens Nytorv. København.

Fot. Nordisk Reproduktionsanstalt.

hvor der bl. a. afholdtes kongelig Karrusel og equestriske Skuespil. Statuen med dens ejendommelige Gitter af Partisaner og Espontoner blev her opstillet, efter fransk Manér, i et smukt symmetrisk Haveanlæg med Blomsterbede med sirligt plantede kongelige Navneslyng, udenom dannede Kransen med sin Dobbelttrække af kuplede Træer en fast Ramme om Midtpartiets Blomsterparterre. Kostbarheden ved dette Haveanlæg maa have været medvirkende til, at det henimod Midten af det 18. Aarhundrede sløjfedes, og Statuen kom til at staa paa en øde, trist Stenbroplads, saaledes som Prospektet i Pontoppidan's Danske Atlas (II, 1764) viser, og først i Nutiden er man vendt tilbage til det for Barokskulptur naturlige Haveanlæg.

Den gamle Rytterstatue staar som et i sin Art enestaaende Eksempel i Norden paa Baroktidens kulturelle og kunstneriske Udvikling, Monumentet bringer Nutiden Viden om betydningsfulde Begivenheder i vort Lands Historie og er et egenartet Minde om det svundne København, derfor bør Statuen pietetsfuldt bevares. Jubilæumsaaet kan passende give Anledning til Genoptagelse af de aarelange Diskussioner om en forsvarlig Restauration af „Hesten“, det er i højeste Grad paa krævet efter Aarhundreders ilde Medfart. Først og fremmest bør Statuen underkastes en kyndig, nænsom Rensning og Istandsættelse, saaledes at Jernstiverne kan fjernes, og samtidig tages 2 Gipsafstøbninger af Statuen; paa den ene Gipsafstøbning bør forsøges en Genopretning og Opmodellering af Rytter og Hest. Ved at tage disse Afstøbninger har man sikret sig, saaledes at man senere, naar det gamle Monument maa sættes paa Museum, da har Støbeformen parat til en ny Statue. Man har hidtil tænkt, at en saadan Genstøbning burde være i uforgængeligt Bronze, jeg tror dog det vil være rigtigere at genskabe i Bly. Blystøbning af stor Skulptur begyndte i Frankrig

i Midten af 17. Aarhundrede og bredte sig hurtigt til England, Tyskland, Østrig og Skandinavien. Det er derfor forstaaeligt, at Christian V, dels af Sparsommelighed, dels ogsaa af kunstneriske Grunde, lod sin Rytterstatue støbe i Bly og derefter forgylde. Blyfigurer taaler dog daarligt Vejrliget, andetsteds har man gjort de samme sorgelige Erfaringer som vi, „Hesten“ er som bekendt i Aarhundredernes Lob tallose Gange blevet repareret og overmalet. I Østrig har man for længst gjort Skridtet fuldt ud og har omstøbt Blyskulptur i Bronze, nemlig Raphael Donner's Springvandsfigurer paa Neuer Markt i Wien¹, men Resultatet var ikke tilfredsstillende, de nye Figurer savnede de opmagasinerede Blyoriginalers Patina og Finhed i Overfladen.

L. de Thurah² skriver om Christian V's Ryttermonument, at Lamoureux „bragte det i Stand Aar 1688, i hvilket Aar det og i November-Maaned er oprettet og bragt til endelig Fuldkommenhed“. Skal Statuen æres, da er det vel mest passende, at det sker ved Blomsterhyldest, saaledes at Anlægets Blomsterhave foran Statuen prydes med et Bed, hvor Christian V's Kongechiffer³ i pyntelig Buksboms og Blomsterslyng minder om Fortidens franske Havestil med Rabatter og Figurbede. En saadan Hyldest, anlagt til Hs. kgl. Majestæts Fødselsdag 15. April, vil være en Hædersbevisning strakt igennem Aaret, og vil værdigt tolke Byens Tak for denne „præchtige Statua des Gottseel: Königes/ Christiani V Glorwürdigsten Andenckens“⁴.

¹) E. Tietze-Conrat: Österreichische Barockplastik. Wien 1920. S. 19 f. Figg. 43—47.

²) L. de Thurah: Hafnia hodierna. Kbh. 1748. S. 90.

³) Se Slutvignet. Kongechiffer. Tegnet efter en Krone 1686. Efter H. H. Schou: Beskrivelse af danske og norske Mønter. Kbh. 1926. S. 235.

⁴) Hect. Gottfr. Masius: Traur-Rede bey Christiani Guldenu' Leichbegängnis. Copenhagen 1709.

Helligaandskirken, skjult bag Bygningerne paa Hjørnet af Amagertov og Niels Hemmingsens Gade.

Læg Helligaandskirken fri.

Af Hans Rasmussen, Folketingets Formand.

Tør jeg som Ikke-Københavnerv give et Ord med i Laget, naar Talen er om Hovedstadens Forskønnelse?

Maaske kan det indrømmes mig ud fra den Betragtning, at Hovedstaden er hele Landets By, og at vi Provinsfolk i fuldt Maal maa have Lov til at glæde os over de mange skønne Ting her i Staden, fordi vi ligesom føler os som Parthavere i det altsammen. Og heldigvis er der meget smukt at glæde sig ved. København maa vistnok siges at være en ganske køn By.

Men dette hindrer jo ikke, at der stadig kan være noget at gøre for at forøge Skønheden. At en saadan Opfattelse gør sig gældende, viser sig bl. a. ved Tilstedeværelsen af Forskønnelsesforeningen.

Maa jeg nævne et Spørgsmaal, der aldeles ikke er nyt, men som interesserer i store Kredse.

Mange, mange Gange, naar jeg har passeret

Helligaandskirken, har jeg spurgt mig selv: Hvorfor gør man ikke Pladsen omkring den smukke, gamle Bygning helt fri? Hvorfor fjerner man ikke Gitteret, og hvorfor søger man ikke at faa fjernet Bygningerne paa Hjørnet af Amagertov og Niels Hemmingsens Gade? Er det ugørlige Ting, jeg her nævner? Formentlig ikke. Jeg tror, at dersom tilsvarende Forhold gjorde sig gældende ude i en af vore Provinsbyer, vilde gode Kræfter hurtigt forenes om at faa taget Hensyn til det skønhedsmæssige. Selv om det vilde kræve endog ret betragtelige Ofre.

Lad mig i denne Forbindelse nævne det stolte Eksempel, der i sin Tid blev givet i Aarhus, da Byens Domkirke blev „frilagt“. Det var i mine Øjne en Bedrift. En stor Privatbygning blev brudt ned, og da der i sidste Øjeblik blev foretaget Grundudgravning til en stor Forretningsbygning tæt ved Kirken, tog brave Aarhusborgere

saa energisk fat, at man fik forhindret det paa-
begyndte Nybyggeri og fik den hele Plads ved
Domkirken belagt med en saadan Servitut, at
Domkirken i Jyllands Hovedstad i al Fremtid vil
være „frit beliggende“. Det kostede Arbejde og
Ofre, men det blev gjort. Eftertiden vil føle Tak-
nemlighed mod alle dem, som medvirkede ved
denne Lejlighed. De har fortjent en levende Paa-
skønnelse.

Jeg mindes ogsaa, hvorledes den smukke Kirke-
bygning i Assens for en Del Aar siden blev „lagt
fri“ ved Nedbrydning af ikke saa faa private
Huse i de nærmeste Smaagader. Der blev her
ydet smukke Ofre af enkelte Private, og der
blev ogsaa givet offentligt Tilskud. Resultatet er
Ofrene værd.

Og læste vi ikke fornylig om, at man i Ring-
sted havde „frilagt“ Skt. Bendts Kirke, den her-
lige Bygning med de berømte Gravminder fra
Valdemarstiden. Det er ogsaa et Resultat, jeg
beundrer og glædes over. Det kan næppe have
været helt let at faa ryddet det forholdsvis store
Areal, som nævnes i Bladene. Der er utvivlsomt
ogsaa her vist god Vilje og ydet betydelige Ofre.

De her nævnte Eksempler viser, at der kan
naas Resultater, naar der for Alvor tages fat.

*

Tilbage til Helligaandskirken: Hvorfor skulde
vi ikke kunne opleve at se Gitteret fjernet, saa-
ledes at Færdselen omkring Kirkebygningen kunde
foregaa frit? Vilde det profanere Bygningen, at
der til Eks. blev gjort Plads for Blomstersælger-
sker tæt ved Kirkemuren? Jeg synes det ikke.
Tværtimod. Det vilde være en virkelig Forskøn-
nelse af hele Pladsen.

Hvorfor i det hele taget den Indhegning?

Lad mig minde om Kongens Have i Odense,
hvor et Gitter i vel mere end Hundrede Aar hin-
drede Publikum fri Adgang til den herlige Park.
Man maatte „tutte“ gennem Gitteret eller søge
til en Laage i det fjerne. Kun faa af Byens „an-
svarsførende“ Borgere turde tænke den Tanke,
at dette Gitter ikke i al Fremtid skulde blive
staaende. Saa rejste imidlertid daværende Folke-
tingsmand *Emil Marott* Spørgsmaalet om Gitter-
rets Fjernelse. Det blev til en lang Strid med
Myndighederne. Naturligvis. Men Resultatet af
Kampen blev virkelig Gitterets Fjernelse, og
ingen af de Fremmede, der nu gæster Odense,
eller nogen af Byens egne Indvaanere kan nu
gøre sig fortrolige med den Tanke, at „Kongens

Have“ skulde indhegnes. Nogen som helst Skade
er ikke sket. Der er kun Glæde over den frit til-
gængelige Park.

Jeg kan ikke se, at Gitteret om Helligaands-
kirken tjener noget fornuftigt Formaal. Det hører
en svunden Tid til at „hegne ind“ paa den Maade.

Jeg ved, at mange gode Kræfter har været sat
ind paa at faa Gitteret væk. Men endnu staar
Gitteret tilsyneladende urokkeligt. Hvem er de
Magter, som her skal overvindes. Lad os erfare
lidt herom, for at Angrebet kan blive tilstrække-
ligt funderet. Her er en smuk Sejr at vinde.

Saa er der Forretningsbygningerne paa Hjørnet
af Niels Hemmingsens Gade: De bør forsvinde,
for at Pladsen kan blive, som den bør være.

Jeg er glad for at vide, at jeg her har gode
Meningsfæller indenfor Københavns Kommunal-
bestyrelse. Jeg læste med Interesse, hvad t. Eks.
Frk. *Gerda Mundt* udtalte, og med ikke mindre
Interesse bemærkede jeg mig det Svar, som Borg-
mester *Hedebøl* i Borgerrepræsentationens Møde
den 2. December 1936 gav Frk. *Mundt*. Borg-
mesterens Ord lod saaledes:

„.... Frk. *Mundt* nævnede Helligaandskir-
ken. Der er et Forhold vedrørende denne
Plads, som interesserer mig. Vi har nu lykkeligt
og vel sikret en Frilæggelse til sin Tid af
Sct. Petri Kirke, og jeg vil mene, det var paa
sin Plads ved passende Lejlighed at forsøge
noget lignende for Helligaandskirkens Ved-
kommende, hvor der ligger en Husblok og
skæmmer.“

Disse Bemærkninger er tydelige nok. De viser,
at der er fuld Forstaaelse af Sagen i Kommunal-
bestyrelsen. Spørgsmaalet bliver vel ogsaa her,
hvornaar man i Magistraten vil mene at turde
rejse Sagen.

Jeg hører, at man siger, at det vil blive for-
færdelig dyrt at fjerne den omtalte Husblok, og
at det iøvrigt ikke vil blive nogen let Sag at
komme uden om Spørgsmaalet: Kirkens Ejendomsret osv. osv.

Ja, svært kan det være at komme til Rette
med en Institutions Ledelse, der slaar paa „Ejendomsretten“. Paa dette Omraade har man adskillige Steder Erindringer om, hvad „Militærets Ejendomsret“ har betydet med Hensyn til at hindre eller forhale Reformen af Interesse for den almindelige Befolkning. Imidlertid er det heldigvis efterhaanden gaaet saaledes til, at sliq Pukken paa Ejendomsret bare har givet Bagslag. Det er

da heller ikke i sin Orden, at en Institution, der i større eller mindre Grad sorterer under Staten, stiller sig i Modsætning til almene Ønsker. I Spørgsmaalet om Hovedstadens Udseende burde det i første Række være Byens Kommunalbestyrelse, hvis Ønsker blev Rettesnor.

En Reform af Gadehjørnet Amagertorv—Niels Hemmingsens Gade kan vist iøvrigt godt siges at frembyde sig af færdsmæssige Grunde. Jeg tør ikke gøre mig særlig klog herpaa, men jeg mener flere Gange at have bemærket, hvorledes det ret skarpe Hjørne hindrer Trafiken fra den ene af de nævnte Gader til den anden. Mon ikke vor nuværende Lovgivning kunde bringes i Anvendelse her og hjælpe til at fremme det skønhedsmæssige. Jeg er tilbøjelig til at antage dette.

Jeg mener iøvrigt at have bragt i Erfaring, at man i Ministeriet for offentlige Arbejder vil se med Velvilje paa en Henvendelse fra Københavns Magistrat om Støtte til Sagens Gennemførelse. Jeg spejder da efter et Initiativ fra Kommunalbestyrelsens Side.

Forholdene ved Helligaandskirken har i en Aarække staaet paa Forskonnelsesforeningens Dagsorden. Spørgsmaalet bør blive staaende her, indtil det er løst. Men dette bør ikke lade vente paa sig til næste Slægtled. Vi, der lever nu, bør stille os bag Forskonnelsesforeningens Ledelse og være med til at støtte det rimelige Krav om, at Helligaandskirken kommer til at ligge frit.

Væk med Gitteret! Væk med Husblokken ved Niels Hemmingsens Gade!

Regulering, Sanering og Censurering.

Af Arkitekt Egil Fischer.

Den 13. Januar i Aar godkendte Kommunalbestyrelsen et Forslag til en ny Byggelov for Byen. Da dette for en stor Del hviler paa Principper, der første Gang er fremholdt her i Tidsskriftet (Oktober 1911), og Sanerings- og Censurspørgsmaalet er indgaaende behandlet indenfor Foreningen, vil det være naturligt her kort at nævne, hvad Forslaget gaar ind for, særlig vedrørende sidstnævnte Spørgsmaal.

Min ovenfor nævnte Artikel medvirkede muligvis til, at der i 1911 nedsattes en teknisk Kommission til Behandling af et af Kommunalbestyrelsen 1909 godkendt og 1911 til Regeringen fremsendt Lovforslag, der som Følge af den af Kommissionen fremsatte Kritik blev revideret og atter fremsendt til Regeringen i 1915 — uden dog at resultere i en Lov.

Først 1929 blev Spørgsmaalet atter taget op, idet Akademisk Arkitektforening nedsatte et Udvalg, der 1931 afgav en Betænkning om en Byggelov for hele Landet og senere ved Forfatteren heraf lod foretage en teknisk Undersøgelse af Byggelovsproblemerne. I Foraaret 1935 paabegyndte et paa Kommunalbestyrelsens Initiativ nedsat Udvalg endelig Udarbejdelsen af det Forslag, der godkendtes af denne den 13. Januar d. A. Selvom dette Forslag kun indeholder faa eksakte Regler, og det derfor henstaar noget i det uvisse, hvorledes Loven vil blive fortolket, og hvilke Re-

sultater det vil give — hvis Forslaget bliver til Lov — saa kan det siges, at Forslagets Tendens, saaledes som den udtrykkes i Bemærkningerne til det og i selve Paragrafferne, glædeligt nok synes at gaa i den rigtige Retning. Det bærer dog delvis Præg af et Kompromis mellem de mange forskellige Faktorer, der har medvirket ved dets Udarbejdelse, hvad der har bidraget til nogen Uklarhed.

Først og fremmest foreslaas der indført et smidigere System for Beregningen af de Grænser, indenfor hvilken Bebyggelsen skal holdes, og der opnaas derved rigere Muligheder for Arkitekten til at forme Huset efter de praktiske, økonomiske og kunstneriske Krav, som Opgaven stiller, end Tilfældet er nu.

For det andet vil en Lov med en Række nye Bestemmelser, som findes i Forslaget, give Byens Styre Midler i Hænde til — i højere Grad end nu — at lede Planlægningen af Byens Gadenet og Bebyggelsen i dens store Træk paa en for Helheden god Maade. Der bliver altsaa Mulighed for at undgaa mange Meningsløsheder, der nu er tilladt, og at opnaa Plan og Orden.

Nogle i dansk Lovgivning nye Bestemmelser vil tillige gøre det muligt ikke blot at rydde op i den Uorden, der hersker i Bebyggelsen af Byens ældre Kvarterer, men ogsaa at sikre betydelige hygiejniske Forbedringer.

Endelig foreslaas indført nogle *Censurbestemmelser*, der, rigtigt administrerede, kan faa Betydning for Byens Udseende.

Saneringen har her i Byen hidtil kun været gennemført paa den Maade, at hele Karréer eller Kvarterer blev eksproprierede, nedrevne og genopbyggede, hvilken Fremgangsmaade har vist sig at være meget kostbar og derfor sinkende for en til Bunds gaaende Sanering indenfor overskuelig Tid. Det vil saaledes næppe være meget forkert at regne med, at en Ombygning af de 100—200 Karréer her i Byen, der trænger til Sanering, vil koste mellem 100 og 200 Millioner, hvis Saneringen skal gennemføres paa den hidtil benyttede Maade. Tillige vil den automatisk medføre, at hele den gamle By — maaske med Undtagelse af enkelte fredede Bygninger — vil forsvinde; København vil „miste sit Ansigt“ og den store historiske og kunstneriske Charme, den besidder frem for de fleste Byer af dens Størrelse, og i Stedet blot vil blive en af de mange moderne Byer med mere eller mindre international Karakter.

Jeg har forsøgt at bidrage til Løsningen af denne Konflikt mellem de historisk-arkitektoniske og de hygiejniske Interesser ved at finde en Saneringsmetode, der kunde tilfredsstille begge Parter. I „Arkitekten“ 1926, S. 202, skrev jeg i en Artikel om Fredningssagen: „Ogsaa ved Sanering af gamle Bydele tror jeg man mange Steder kan gaa lempeligere frem, end man gjorde ved Nedrivningen af Vognmagergadekvarteret. Jeg kunde tænke mig, at man, hvor Gaden i og for sig er pæn og Forhusene i Hovedsagen brugbare, gik den Vej, at man ryddede Gaardene med deres Roderi af Baghuse og Sidehuse og lavede en samlet indvendig Gaardbebyggelse eller, hvis der skal skaffes Plads til ny Trafik, i Stedet for at udvide den gamle Gade lavede en ny Gade eller Passage midt gennem Karréen og byggede langs denne.“

Paa Studierejse i Stockholm 1933 saa jeg, at man her praktiserede dette Saneringssystem med stort Held, og Følgen blev, at Stockholms Stadsplandirektør holdt et Foredrag i Akademisk Arkitektforening, anmeldt af mig i „Arkitekten“ 1933, S. 97. Jeg har senere behandlet Spørgsmaalet udførligere i „Tilskueren“ Oktober 1933 i Tilslutning til den af Dr. Vilh. Lorenzen fremsatte Fredningsplan for Byen. Forskønnelsesforeningens Bestyrelse indsaa Sagens Betydning for Byens Udseende og bad mig foretage en indgaaende Undersøgelse af Spørgsmaalet, som jeg — som nogle af Foreningens Medlemmer maaske vil erindre —

meddelte Resultat af paa et Møde i Foreningen 1935, hvor jeg bl. a. paaviste Mulighederne for at indrette Garage-, Parkerings- og Legepladser i Karréens Indre og at gennemføre Saneringen med et Minimum af — eller uden — Omkostninger.

I Efteraaret foretog nogle af det kommunale Udvalgs Medlemmer en Studierejse til Stockholm, hvor de havde Lejlighed til at studere dette Saneringssystems Virkninger, og det nu foreliggende Lovforslag indeholder Midler til Gennemførelse af dette System.

Der er altsaa her gjort et Arbejde indenfor Forskønnelsesforeningen, et Arbejde, som viser sig ikke at have været forgæves, og forhaabentlig vil det blive til Gavn for Byens Udseende.

*

Det sidste Spørgsmaal, jeg skal berøre, er Censureringen.

Allerede i Lovforslagene af 1909, 1911, 1912 og 1915 foresloges indført Censurbestemmelser, og i „Forskønnelsen“ 1916 (Hæfte 5 og 6) startedes en Enquête om Spørgsmaalet, hvoraf jeg skal citere enkelte Udtalelser.

Kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt *Thorv. Jørgensen*: Naar Spørgsmaalet hidtil ikke er løst, ligger det mulig ikke saa meget i Uvilje imod Sagen hos Kommunalbestyrelsen som i, at det er meget vanskeligt at finde en Form for en saadan effektiv Censur. Borgerrepræsentationens og Magistratens Medlemmer kan ikke forudsættes at sidde inde med særlige Kvalifikationer til at dømme i kunstneriske Spørgsmaal, da de absolut ikke er valgte med dette Hensyn for Øje. Man henvender sig da — om man skønner det nødvendigt — til Stadsarkitekten. Om man benytter dennes Henstillinger i det givne Tilfælde, faar ingen at vide — heri ligger ikke megen Betryggelse.

Dr. *Vilh. Lorenzen*: Det er rigtigt, at Forholdene i København med voksende Vægt kræver en Ordning paa de ovenfor skildrede Omraader. Vanskeligheden ligger først og fremmest i at finde en passende Form, hvor der ikke gøres Indgreb i Kunstens Frihed, og paa den anden Side Vilkaarligheder kan forhindres. Et staaende Udvalg af kompetente Mænd kunde gøre god Fyldest. Allervigtigst er Spørgsmaalet om en fornuftig Censur overfor *Bygninger*, fordi der her daglig sker utallige Ulykker, der virker langt ned gennem kommende Tider. Særlig til Bygnings-

ger er der jo knyttet store økonomiske Interesser, man ikke maa gaa for nær. At kunne øve en sund og skønsom Censur kræver en speciel Sagskundskab til praktiske Byggeforhold.

Prof., Dr. juris *Carl Torp*: Jeg maa hovedsagelig indskrænke mig til at udtale min varmeste Tilslutning til den Tanke, at der her i Staden i høj Grad trænges til et Organ, der har til Opgave at vaage over, at Byens Ydre ikke uforment odelægges. . . .

Paa hvilken Maade et saadant Organ for god Smag bør skabes, kan selvfølgelig omtvistet. At lægge hele Myndigheden og Ansvar paa en enkelt Mand, Stadsarkitekten, forekommer mig af mange Grunde utilraadeligt. Det heldigste vilde formentlig være, at der dannes et Nævn, eventuelt med Stadsarkitekten som fast Medlem og iøvrigt bestaaende af 4 eller 6 Mænd, der særlig har lagt Indsigt og Interesse for disse Spørgsmaal for Dagen. Det vil dernæst, hvis den hele Foranstaltning skal faa større Betydning, sikkert være nødvendigt at skabe Lovhjemmel for, at der fra det offentliges Side kan skrides ind overfor private Byggeforetagender, der skønnes at ville gribe forstyrrende ind i Omgivelsernes hele Præg.

Forfatteren *Sophus Michaëlis*: En Bygningscensur, der i hvert enkelt Tilfælde har at bedømme, hvad en By som København kan tillade sig uden at krænke ikke blot kunstnerisk, men ogsaa national Velanstændighed, bør snarest oprettes i Lighed med, hvad fremmede Landes Hovedstæder har fundet fornødent, en Institution, hvor ikke blot Arkitekter, men ogsaa Borgere, hvis Kærlighed til Hovedstaden, dens Historie og dens harmoniske Vækst er uomtvistet, bør have Sæde.

Arkitekt *Carl Brummer*: Saa godt som hele Partiet langs Kanalen fra Børsen, Gl. Strand og Frederiksholms Kanal lige ned til Christian IV's Pakhus har bevaret sin oprindelige Skønhed og Harmoni.

Der er over hele dette Parti udbredt en saadan Skønhed og beskeden Fornemhed og Ro, som den moderne Arkitekt kan lære meget af at studere. Dette skønne Gadebillede er skabt med de enkleste Midler, de forskellige Tidens Bygmestre har her ikke søgt at overgaa hinanden i „originale“ Paahit, eller i overdreven Trang til at hævde deres „Personlighed“, alle Husene følger sig paa den skønneste og naturligste Maade ind i Helheden;

selv et nyere Hus, Hjørnet af Højbro og Gl. Strand, forener sig godt med de gamle.

Jeg kunde tænke mig nedsat et vejledende Raad, som dog havde Myndighed til at hindre Bygningers Opførelse, der vilde være til Skade for deres Omgivelser. I et saadant Raad kunde saa Københavns Kommune, Kultusministeriet samt de Foreninger, der særlig har vist Interesse for disse Spørgsmaal, være repræsenteret, saasom Akademisk Arkitektforening, Den frie Arkitektforening, Selskabet for dekorativ Kunst, Foreningen til gamle Bygningers Bevaring samt Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse.

*

Af „Bedre Byggeskik“s Aarsberetning 1936 skal endvidere anføres nuv. Stadsarkitekt og Direktør for Kunstakademiet *Poul Holsøe's* Udtalelse om, „at det er vigtigere, at et Hus passer til Omgivelserne og til hver Egnshævdvundne Byggemaade, end at det er en Smule bedre eller daarligere Arkitektur“.

Arkitektforeningens Byggelovsudvalg var klar over de store Vanskeligheder ved at gennemføre Censur i en Brydningstid som den nuværende. Man sluttede sig nærmest til det Synspunkt, at det først og fremmest gjaldt om ved Bestemmelser vedrørende Bebyggelsesplanernes Fastlæggelse til en vis Grad at indordne Huset under Omgivelserne, hvilket Standpunkt ogsaa er indtaget i Kommunalbestyrelsens Forslag § 58, Stk. 1—4, der tillige indeholder Bestemmelser om Vedligeholdelse:

1. Enhver Grund tillige med dens Bebyggelse, Hegning, Skiltning m. v. skal fremtræde paa en efter Magistratens Skøn net og sømmelig Maade.

2. Magistraten kan kræve, at en Bebyggelses Ydre faar den arkitektoniske Form og den Farve, som Gade- og Gaardbilledet kræver, for at der kan opnaas en god Helhedsvirkning.

3. Hvor arkitektoniske Hensyn kræver det, kan det forlanges, at en Bebyggelses ydre Fremtræden bevares i samme Skikkelse, i hvilken den forefindes eller er tilladt.

4. Skiltning, Lysinstallationer o. lign. maa ikke ved Blænding eller paa anden Maade efter Magistratens Skøn være til alvorlig Ulempe i færdselsmæssig eller anden Henseende.

*

I en senere Artikel skal jeg komme nærmere ind paa Censurspørgsmaalet.

Industribygningen set fra Fortovet foran Palace-Hotel.

Industribygningen i sin nye Skikkelse.

Foranlediget af nogle Henvendelser til Foreningens Bestyrelse angaaende Indretningen af et stort Biografteater i Industribygningen og den voldsomme Indgriben i Bygningens Ydre, som Indretningen af Teatret forvoldte, rettede Bestyrelsen i December Maaned f. A. først en mundtlig og derpaa en skriftlig Henvendelse til Industriforeningens Bestyrelse, overfor hvem man gav den ogsaa i Dagbladene fremkomne Kritik Medhold i, at Industribygningens Arkitektur og Beliggenhed paa en fremtrædende Plads i Byens Centrum burde medføre, at Ombygningen foretoges under fornøden Hensyntagen til de æstetiske Krav, saaledes at den ikke blev til Skade for Industribygningens Udseende og Gadebilledet som Helhed.

I sin Svarskrivelse udtaler Industriforeningens Bestyrelse, at den havde haft Spørgsmaalets æstetiske Side for Øje og gentagne Gange havde gjort denne Side af Sagen til Genstand for indgaaende Overvejelser. Det fremhævedes, at der forud for Beslutningen om at bygge Biografteatret var foretaget en nøje Afvejelse af de mangeartede Hensyn, der kunde komme i Betragtning — herunder ogsaa Hensynet til den fremtidige Udnyttelse af Industribygningen og af den værdifulde Grund, paa hvilken den er beliggende. Det antydedes endvidere i Svaret, at Fremtiden vilde kræve Realisation af vidtgaaende Planer for en Rekonstruktion af hele Bygningskomplekset. Den Forandring, der var foretaget gennem Indretning af Biograf-

teatret, havde — udtaltes det — derfor faaet en saadan Karakter, at den vilde kunne indgaa som et i det væsentlige uforandret Led i et nyt og større Bygningskompleks, og kun paa denne Baggrund burde man derfor bedømme de Ulemper, der mentes at være opstaaet ved den Nydannelse, der har fundet Sted, og man hævdede, at det ikke vilde være rigtigt paa nærværende Tidspunkt at fælde en Dom over en Enkelthed i en større Helhed, naar Helheden endnu ikke forelaa. Om Fremtidens Planer for Industribygningens Ombygning saa Industriforeningens Bestyrelse sig i Øjeblikket ikke i Stand til at udtale sig.

Til denne Udtalelse af Industriforeningens Bestyrelse tør det vel siges, at det — saalænge det paagældende Kompleks' fuldstændige Ombygning ikke ligger for — vilde have været bedre, om man havde givet saavel Biografteatrets Indgangsparti som det op over Bygningen ragende, kompakte Midterparti en med den øvrige Bygning harmonerende Farve. Som det nu er, virker Indgangspartiet og især den tilmed i uens Højde opførte Midterbygning uheldig sammen med Industribygningens ældre Arkitektur.

Den endelige Ombygning af hele Komplekset er efter det oplyste et Spørgsmaal, hvis Løsning muligvis vil blive udskudt i et ubestemt Aaremaal, og i den Tid skulde den stedfundne midlertidige Ombygning jo nødvendig være en daglig Kilde til Ærgrelse for de Tusinder, der daglig passerer Raadhuspladsen.

Charlottenborg set fra Bredgadehjørnet.

Misprydende Skilte.

Anbringelse af Skilte kan ske paa mange Maader. Ikke alle Maader er lige smagfulde, og Anbringelsen af de to Skilte, der viser Vej til Nødtørftsanstalten ved Nyhavn, kan vist uden Modsigelse betegnes som værende mindre smagfuld. Paa dette Sted, med Charlottenborg paa den ene Side og det gamle Kannevorff'ske Hus paa den anden Side, er der paa de to Lysmaster anbragt to store Skilte eller rettere Skiltekasser, hvis Virkning i Gadebilledet vil fremgaa af ovenstaaende Billede. Angaaende disse Skilte rettede Foreningens Bestyrelse for et Aars Tid siden — paa Opfordring fra flere Sider — underhaanden en Henvendelse til Raadhusforvalteren med Anmodning om at faa dem fjærnedede, idet man fandt, at en saa voldsom Reklamering for en Nødtørftsanstalt var lidt udenfor det i æstetisk Henseende naturlige.

Desværre er det ikke hidtil lykkedes at faa Raadhusforvalteren til at dele Foreningens Synspunkt. Hans Synspunkt er dette, at det under Hensyn til Anstaltens skjulte Beliggenhed tvært-

imod maatte anses for naturligt at publicere Anstaltens Tilstedeværelse paa en saa iøjnefaldende Maade som muligt — „ikke saa meget af Hensyn til de Mennesker, hvis daglige Vej fører dem over Kongens Nytorv, og som vel nok efterhaanden vilde faa at vide, at der her ligger en Anstalt, men først og fremmest af Hensyn til de ikke-stedkendte — Turister fra Ind- og Udland —, som kommer netop paa Kongens Nytorv, idet man er gaact ud fra, at *Hensigten med en Nødtørftsanstalt ikke alene var at anbringe en saadan, men ogsaa at gøre Publikum bekendt med dens Eksistens.*“

Raadhusforvalteren udtalte endvidere, at han var ude af Stand til at forstaa, at det, der er en naturlig Ting paa Hovedbanegaarden, nemlig at orientere Byens Gæster paa det paagældende Omraade, skulde være mindre „smagfuldt“ ved Nyhavn.

Disse Udtalelser af Raadhusforvalteren gav Foreningen Anledning til at svare, at den nævnte Henviisning til Skiltene paa Hovedbanegaarden efter Bestyrelsens Formening ikke holder Stik,

dels fordi Skiltene sidstnævnte Sted kun ved deres Indskrift adskiller sig fra den Række af orienterende Skilte dér, dels og især fordi disse Skilte ved deres Form og Farve — hvid Skrift paa sort Bund — paa en diskret, men dog tilstrækkeligt oplysende Maade fyldestgør deres Formaal. Og under Henvisning hertil henstillede vi, at man tog Spørgsmaalet op til fornyet og velvillig Overvejelse.

Desværre har disse Overvejelser — f. s. v. de har fundet Sted — ikke ført til det ønskede Resultat, og Byens Gæster — Turisterne fra Ind- og Udland! — vil derfor stadig have den Glæde at beundre dette Bidrag til Hovedstadens „Forskønnelse“. Det maa da siges at være en Lykke, at der ikke i Nærheden af Amalienborg findes nogen kommunal Nødtørftanstalt!

Brandsikring af Taarne.

Til Brandsikring af Raadhustaaet bevilgede Kommunalbestyrelsen som tidligere nævnt 61,000 Kr. paa Budgettet for 1937—38. Af de hermed forbundne Arbejder er Sprinkleranlægget med tilhørende elektrisk dreven Pumpe i Raadhusets Kælder færdigmonteret. Bygningsarbejderne og Installation af Autopyrofonanlæg og Brandalarm er under Udførelse.

Til Brandsikring af Sct. Petri Kirke er der i December 1937 til Sct. Petri Kirkekollegium indleveret et af Brandinspektør *K. Wissing* udarbejdet Projekt, hvorefter Udgifterne til Bygnings- og Ingeniørarbejder vil beløbe sig til ca. 40,000 Kr.

Bestyrelsen

afholder Møde med Det raadgivende Udvalg den 18. Februar. Paa Mødet vil der blive drøftet følgende Sager: Helligaandskirkens Frilæggelse (indledes af Folketingets Formand, Redaktør *Hans Rasmussen*), Slotsholmen (indledes af kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt *Thorvald Jørgensen*), Det nye Byggelovsforslag (indledes af Arkitekt *Egil Fischer*) samt Raadhuspladsen (Industribygningen) (indledes af Borgerrepræsentant, Materialforvalter *Rich. Lillie*).

Dette Hæfte er udsendt den 17. Februar 1938.

Et Belysningsspørgsmaal!

Af fhv. kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt *Magdahl Nielsen*.

Det i Foreningens Hæfte 4 behandlede Spørgsmaal om udvendig Natbelysning af Taarne og andre Bygværker kan jeg ikke undlade at give min fulde Tilslutning og Tak.

Som kgl. Bygningsinspektør og Medlem af særligt Kirkesyn har jeg ret ofte været nødt til at tage Stilling til dette Spørgsmaal, og jeg har gjort, hvad jeg kunde for at undgaa denne „Reklamebelysning“, som jeg mener, at der i de fleste Tilfælde kun kan siges ondt om.

Det er ikke altid lykkedes mig at forhindre Belysningen, og jeg er derfor Forskønnelsesforeningen taknemlig for Hjælpen.

Idékonkurrencen om et H.C. Andersen Mindesmærke.

I den Tid, der er forløbet siden Bedømmelsesudvalget afgav sin Indstilling til Bestyrelsen angaaende de til Konkurrencen indsendte Forslag (se „Forskønnelsen“ 1937 S. 25 ff.), har Bestyrelsen arbejdet med Sagen. For Tiden behandles Sagen i et 3 Mands Udvalg (Havearkitekt *E. Erstad-Jørgensen*, Arkitekt *Egil Fischer* og Foreningens Formand, Grosserer *Christian Holm*), der har haft Samtaler med Forfatterne af de tre, hver med 1000 Kr. præmierede og til eventuel Videreførelse indstillede Projekter. Hensigten med disse Samtaler er at tilvejebringe saa fyldige Oplysninger som muligt angaaende de paagældende Forslag.

„Forskønnelsen“.

Det hænder, at vi faar Klage over, at Tidsskriftet fremkommer i makuleret Stand. I fremtidige lignende Tilfælde bedes Henvendelse rettet til det lokale Postkontor. Saafremt Henvendelsen mod Forventning ikke skulde bære Frugt, udbedes Meddelelse derom til Foreningens Kontor.

Den aarlige Generalforsamling

afholdes Onsdag den 16. Marts Kl. 20 paa Hotel d'Angleterre (Gallerisalen).

Kongens Have som Byggegrund.

I Anledning af det i Dagspressen fremførte Forslag om at anvende et Areal af Rosenborg Have, langs Sølvgade, som Byggegrund for et paa-tænkt Skulptur-Museum har Bestyrelsen den 29. April tilstillet Bladene følgende Udtalelse:

Rosenborg Have, det ældste Haveanlæg i Byen, bør holdes udenfor enhver Diskussion om Nybygninger, ligesom den bør fritages for ethvert Arrangement, ogsaa af kunstnerisk Art, som kan svække Havens historiske Karakter. Som Haven nu fremtræder, efter den lykkeligt gennemførte Regulering, løser den paa fortrinlig Maade den dobbelte Opgave, dels at tjene Byen som Park, dels at indfatte og fremhæve Slottet paa ønskelig Vis. Arealet er derimod ikke stort nok til, at Haven skulde kunne tjene ogsaa en Nybygning paa samme Maade. Enheden, Samvirkningen af Slottet og Haven vilde gaa tabt.

Der har tidligere været fremført Planer om en Randbebyggelse, dengang langs Gothersgade; men hidtil er saadanne Anslag lykkeligt blevet afværget, og det Areal, som maatte afgives til Udvidelsen af Gothersgade, blev rigeligt erstattet ved Eksercerhusets Fald og Nedrivning af Muren langs Eksercerpladsen. Det vil være i frisk Minde, hvor befriende det virkede, da der blev givet uhindret Indblik i Haven. Skal nu det vundne tages tilbage? Allerede i den forelagte Skikkelse vil Skulptur-Museet langs Sølvgade ødelægge den harmoniske Samvirkning mellem Kasernen, Jardins fornemme Bygning, og Muren, som begrænser Haven, og den nye Afgrænsning med Bygning set mod Bygning vil være urolig og uheldig. Men dersom til kommer, at skal Nybygningen tillige rumme Afstøbningssamlingen, kan det forudses, at man vil blive nødsaget til *at fortsætte Randbebyggelsen videre hen langs Sølvgade og ned langs Kronprinsessegade*, som med Havegitteret og de smaa Pavilloner og med de gamle Patricierhuse er et af vore fineste og ejendommeligste Gadebilleder. Ogsaa dette vil dermed være ødelagt, og Resultatet af det hele vil blive, at det for bestandig vil være ude med Eventyret i Rosenborg Have.

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse ønsker ikke at blive til Hindring for Billedhuggernes berettigede Krav om forbedrede Museumsforhold.

Foreningen er klar over, at en Udvidelse af Kunstmuseet, hvorved ogsaa Billedhuggernes Ønsker kunde blive imødekommet, vil nødvendig gøre Inddragelsen af det nærmest liggende Parkareal; men Foreningen vil af al sin Evne arbejde for, at Udvidelsen sker med den mindst mulige Forringelse af Parkanlægget. Foreningen finder, at det af Arkitekt Rolf Schroeder fremsatte Forslag om en Udvidelse med en lav Tilbygning ved Nord-siden af Museet løser den foreliggende Opgave paa en Maade, som Foreningen kan anbefale i Modsætning til alle andre fremkomne Forslag. Men skal der endelig bygges en selvstændig Nybygning, ønsker man det i hvert Fald omsider slaaet endelig fast, at intet nok saa berettiget Byggekrav bør fremmes paa Bekostning af Rosenborg Have.

*

Der er i Dagspressen fremkommet Udtalelser om, at det Projekt, som Foreningen har anbefalet, er mindre godt egnet til Museumsbrug, og at Virkeliggørelsen af det vil være en Hindring for, at den af Billedhugger-Samfundet ønskede Ændring af Museets Ledelse kan gennemføres.

Foreningen ønsker ikke at blande sig i Spørgsmaal af museumsteknisk Art og især ikke i Spørgsmaal vedrørende Museets Ledelse, men kun at bemærke følgende:

Naar Foreningen er gaaet ind for Arkitekt Rolf Schroeders Projekt, som er gengivet i „Forskønnelsen“ Nr. 2/1937, skyldes det, at Terrassebygningen er indarbejdet i Terrænet paa en saadan Maade, at den ikke vil være til Skade for Anlægget og det nuværende Museums høje og frie Beliggenhed.

Foreningen var ikke gaaet ind for Projektet, dersom der ikke ved dette var blevet fremskaffet fuldt moderne Udstillingslokaler med ideelle Belysningsforhold, hvilket f. Eks. er blevet anerkendt af afdøde Museumsdirektør Dr. Karl Madsen.

Det er vanskeligt at se Nødvendigheden af at opføre et selvstændigt Skulptur-Museum i Kongens Have blot for at hidføre en Ændring af Museets Direktion, naar der kan indrettes et selvstændigt Skulptur-Museum i den projekterede Tilbygning til Museet i Østre Anlæg.

Skønhedens Samvittighed.

EN PROVINSTANERS SYN PAA HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

Foredrag holdt paa Foreningens Generalforsamling den 16. Marts 1938 af Folketingsmand Viggo Nielsen.

Ligesom alle andre Byer bærer Hovedstaden ogsaa Præg af, at der i Fortiden har været Planløshed til Stede og manglende Hensyntagen til det skønhedsmæssige, naar der blev anlagt Gader og Veje, eller naar der blev rejst Bygninger. Alt for ofte har private og egoistiske Interesser spillet den afgørende Rolle, og Resultatet er blevet, at godt og daarligt er bleven blandet mellem hinanden paa den syndigste Maade: Beboelsesbygninger og Lagerrum, offentlige Bygninger, Kirker, Fabriker o. s. v., hvorved mange — ofte skønne og monumentale Bygninger — er bleven klemte saaledes inde, at de slet ikke kommer til deres Ret i deres arkitektoniske Linier, eller de skæmmes af omkringliggende Bygninger, uskønne Gader og Pladser.

En hel Del kan dog gøres godt igen, og her har Foreningen betydelige Opgaver at varetage i Form af at søge frilagt visse særprægede Bygninger og samtidig i saa vid Udstrækning som muligt faa fjernet de Fremtoninger, der bryder Billedet og virker skæmmende paa den Kategori af Bygninger, der skulde være den dominerende. Jeg hører til dem, der hævder, at der ikke kan ofres for meget, naar det drejer sig om at bevare værdifulde Ting fra Fortiden, ikke mindst gamle, særprægede Bygninger, og jeg mener tillige, at der fra det Offentliges Side maa kunne gaas vidt, naar det drejer sig om at faa ryddet uskønne Fremtoninger af Vejen eller faa sikret Pladser og Parker, der skal fremtræde som Aandehuller eller Skønhedsaabenbaringer for Befolkningen og de fremmede, der gæster os.

Hvad der skæmmer og støder an, maa bringes til Fald, og hvad der bidrager til at skabe Skønhed og Harmoni, maa Haanden være bevarende og nænsom overfor, ligesom den maa være runddelig, naar det gælder om at skaffe Luft og Udsyn i Form af Pladser og Parker.

Det har glædet mig meget at konstatere, at Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse paa mange Maader har taget et betydningsfuldt Initiativ i den Retning, som jeg her har angivet, ligesom den paa det praktiske Omraade har opnaaet anerkendelsesværdige Resultater.

Men det er ikke alene overfor Fortiden og i Forbindelse med Fortidens Forsyndelser, der skal gribes ind. I Forbindelse med Nutiden og Frem-

tiden er det maaske af endnu større Vigtighed, at Foreningen er paa vaagen Vagt og virker som den Skønhedens Samvittighed, der altid er paa Færde, naar den tempoprægede Udvikling gaar frem med sin ofte jernbeslaede Hæl.

Her vil Dagliglivet stille Foreningen overfor mangfoldige Opgaver, der maa løses under Hensyntagen til de æstetiske Love, thi ikke alt, hvad Nutiden forer med sig, kan siges at være præget af disse Love. Alt for mange Bygninger rejses, og alt for mange Haver anlægges uden Medvirkning af den Sagkundskab, der har gjort sig til Hovedopgave at varetage Stilens Love, og alt for ofte kommer Skønhedshensynet og det sociale Hensyn i anden Række, naar der udstykkes, anlægges Gader og bygges.

Jeg har haft den Ære som Rigsdagsmand at være med i Folketingets Udvalg angaaende Naturfredning og Byplanlægning, og jeg glæder mig over, at der gennem Naturfredningsloven nu kan dæmmes op for Rovdrift og lægges en skærpende Haand paa en Række af Naturens herligste Værdier, ligesom jeg haaber, at vi kan faa noget forsvarligt ud af Forslaget om Byplaner; men jeg lægger ikke Skjul paa, at jeg kunde ønske en Lovgivning, der muliggjorde Nedsættelsen af et offentligt Raad, der skulde træde i Funktion, naar der anlægges eller rejses noget nyt, og hvis Opgave skulde være at varetage de rent skønhedsmæssige eller æstetiske Interesser. Det koster sjældent noget at tage Hensyn til det stilfulde og æstetiske, naar det gøres, *inden* man begynder paa Anlægene, medens det kan koste store Summer, naar man bagefter skal til at gribe ind.

Og lad mig her sige, at det efter min Mening ikke saa meget er nødvendigt at gribe ind herinde i selve Byen som ude i dens Udkant og Omegn.

Landets Hovedstad strækker jo nu sine Lemmer helt ud til Landkommunernes Bebyggelser, og inden mange Aar er Hovedstaden og Landkommunerne vokset sammen, men herude foregaar en Udvikling, som i høj Grad synes at mangle Plan, og som er et slaaende Bevis for, hvor nødvendigt det er baade med en ensartet Byplan og den videst mulige Hensyntagen til det skønhedsmæssige. Jeg tænker her navnlig paa

den Del, der ligger omkring Banelegemet mellem København og Roskilde. Her synes der flere Steder at være et syndigt Roderi, og naar denne Udvikling er til Ende, vil det støde Øjet hos de mange, der rejser med Toget ind til den ellers saa charmerende Hovedstad. Af stor Betydning vilde det være, om Foreningen kunde gøre sin Indflydelse gældende her saavel som andre Steder i Hovedstadens Periferi, hvor der mange Steder klampes op paa Kraft.

Men jeg vil ogsaa gerne henlede Foreningens Opmærksomhed paa det gamle Fæstningsterræn, der strækker sig fra Køge Bugt til Øresund, og som fremtræder som den herligste grønne og blomstersmykkede Bue om København. Her skulde der ikke gerne lægges Fabriker, Lysthuse, Kaninhuse og Beboelseshuse i et Sammensurium, og jeg henstiller til Foreningen, at den snarest gør sin Indflydelse gældende for at sikre dette enestaaende Terræn til Udnyttelse efter skønhedsmæssige Synspunkter.

Hvor mange Problemer der nu end er herude, saa bliver der naturligvis altid Opgaver nok at løse inde i selve Byen. Og i Forbindelse hermed vil jeg gerne henstille, at der gøres noget mere for at fremelske *Blomster* paa alle offentlige og private Steder, hvor Blomster kan gro; men jeg vil ogsaa tillade mig at pege paa, hvor stor Betydning det har for Skønheden, at Ejendomsbe-

siderne holder deres Façader i Orden. Ogsaa det indre bør naturligvis være i Orden; men det har sin afgørende Betydning, at det, der vender *udad*, fremtræder paa den skønneste Maade. Foreningen maa være som en *Projektor*, hvis Søge-lys naar ind i alle Kroge, hvor det drejer sig om at give Skønheden, hvad dens er.

Jeg har imidlertid det Indtryk, at denne Forening skulde have en langt bredere Basis, thi dens vigtigste Gerning har Betydning for hver især, da alle er interesseret i, at Hovedstaden altid fremtræder i et charmerende Antræk, og jeg tillader mig derfor at henstille, at Foreningen søger at faa kollektiv Tilslutning fra en Række Foreninger, der maa siges at være direkte interesseret i Opgaverne med Hovedstadens Forskønnelse; men jeg henstiller tillige, at man søger den stærkest mulige Føling med Tidens bedste Talerør, Pressen, og jeg kunde tænke mig, at man hver Uge i Pressen gennem smaa Notitser optraadte som Forskønnelsens Samvittighed og Talsmand. En saadan ugentlig „Gibbernak“ vilde sikkert gøre Underværker.

Ingen Anstrengelser maa undlades, naar det gælder om at gøre Hovedstaden København til den mest charmerende By i Verden, og jeg ønsker Foreningen Held og Lykke med Arbejdet i den kommende Tid.

Foreningens Diplom.

Paa Foreningens Generalforsamling den 16. Marts d. A. blev der udstedt 4 Diplomer.

Det er ikke Foreningens Hensigt at tildele Diplomer for Opførelsen af gode og smukke Nybygninger i Almindelighed, hvorimod der er særlig Grund til at fremhæve det fortjenstfulde ved, at Byen er blevet forskaanet for et outreret moderne Hus paa det fordringsfulde Sted paa Hjørnet af Ved Stranden og Holmens Kanal.

Det har været Forskønnelsesforeningen en Glæde ved Tildelingen af Diplomet at vise *Nordisk Gjenforenings Selskab* sin Taknemlighed, fordi der ved den af Arkitekt *N. P. P. Gundstrup* opførte Bygning, saavel ved Udformningen, som ved Valg af Materialer er taget Hensyn til det samlede Gadebillede.

„Lille Mølle“ paa *Christianshavns Vold* er istandsat paa en saa fortrinlig Maade, at den

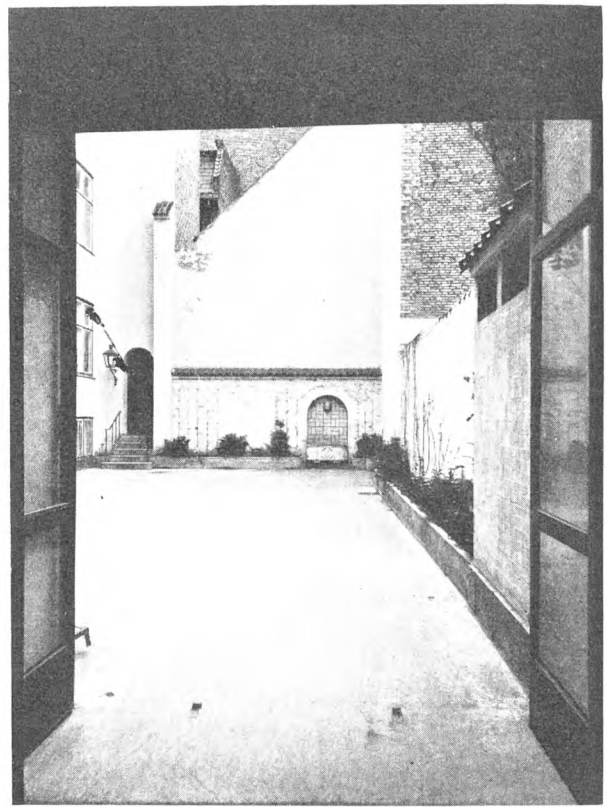
maleriske Husgruppe med sine gule Mure og røde Tage i Forbindelse med Forhaverne forøger Skønheden af Volden i en saadan Grad, at Foreningens Diplom er tildelt Ingeniør *Flach-Bundegaard*, uagtet Restaureringen, der er foretaget af afdøde Arkitekt *Landbo-Berthelsen*, har fundet Sted for flere Aar siden.

I Forbindelse med Foreningens Bekæmpelse af uryddelige og grimme Gaardspladser og dens Arbejde for at vække Interesse for, at Gaarde ogsaa bør have deres Skønhed, har Bestyrelsen ønsket at fremhæve Foreningens Taknemlighed til dem, der har støttet disse Bestræbelser ved at berige Byen ved Skabelsen af smukke Gaardinteriører.

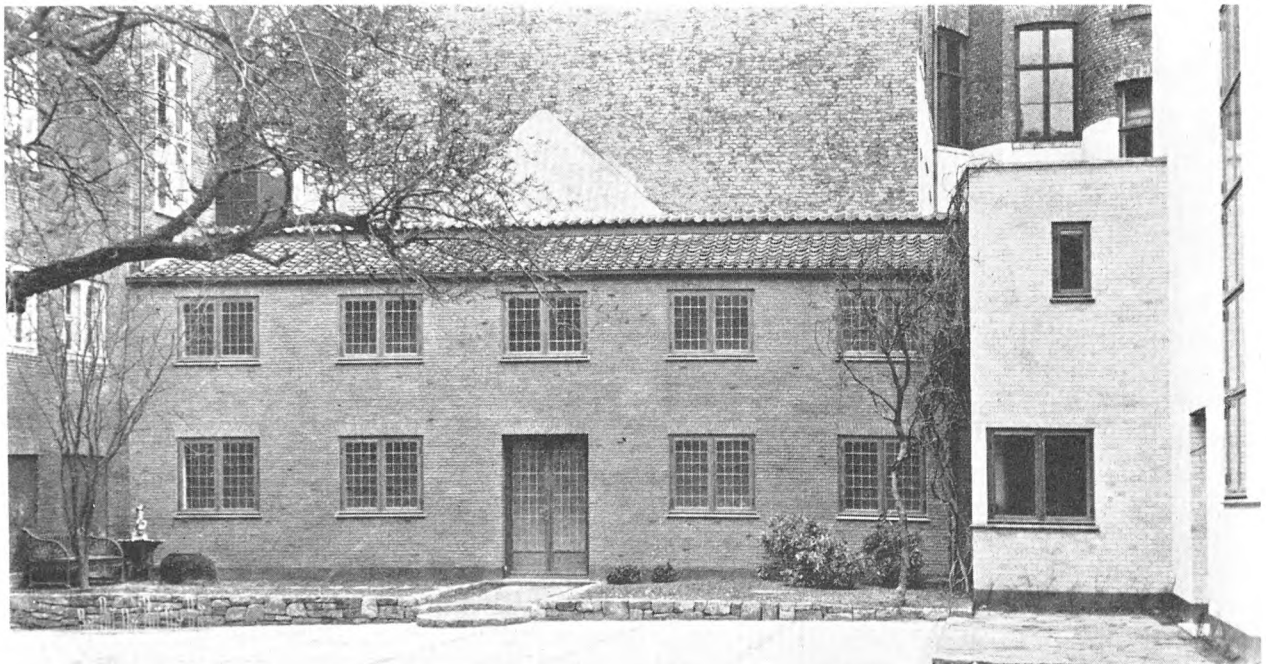
Ved Istandsættelsen af *Forlagsboghandler H. Hagerups Ejendom i Fiolstræde Nr. 10* er Gaardsrummet inddraget i Restaureringen paa en ualmindelig tiltalende Maade ved Valg af Farver, An-

Nordisk Gjenforsikrings Selskabs Ejendom paa Hjørnet af Holmens Kanal og Ved Stranden. (Arkitekt N. P. P. Gundstrup).

Gaardparti af H. Hagerups Forlags Ejendom, Fiolstræde 10. (Arkitekterne H. Arentoft og E. W. Marston).

Sidebygning i Grosserer M. V. Ludvigsen's Ejendom, St. Kongensgade 72. (Arkitekt H. P. Gyllembourg Koch).

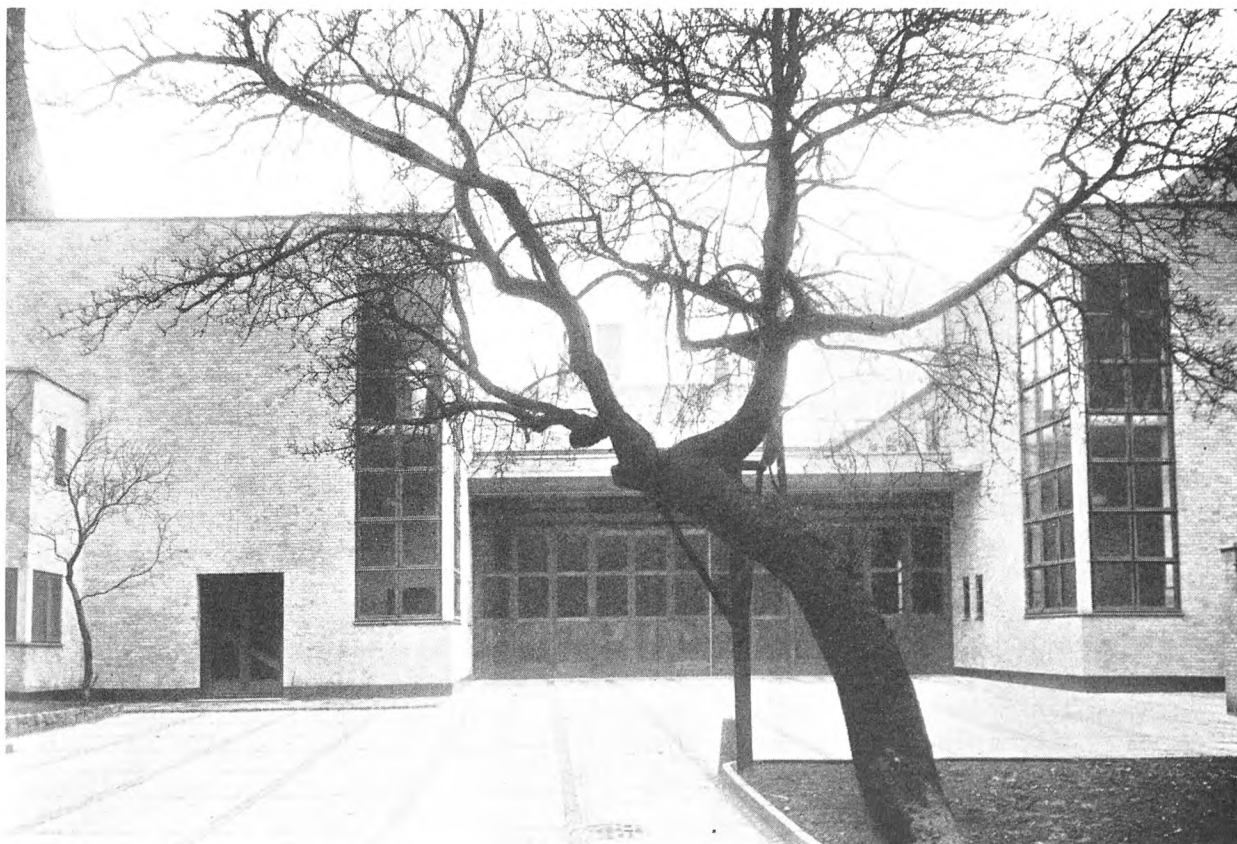
bringelse af Plantekasser med Slyngplanter op ad Murfladerne og Anbringelse af et dekorativt Vandspring ud for Indkigget gennem Porten. Ved en nøjere Gennemgang af Ejendommen erfarer man, at dens Istandsættelse, der er udført af Arkitekterne *H. Arentoft* og *E. W. Marston*, ogsaa indvendig er gennemført med Opfindsomhed og Finhed. Og det har været en Glæde at fremhæve denne pietetsfulde Istandsættelse ved Tildelingen af Forningens Diplom.

Samtidig med, at Arkitekt *H. P. Gyllembourg Koch* har opført en Bagbygning paa Ejendommen *Store Kongensgade 72*, er Friarealet mellem Bygningerne anlagt med Flisegang og Stensætning og Bede med Be-

Ingeniør E. Flach-Bundegaards Ejendom „Lille Mølle“, Christianshavns Vold.
(Arkitekt Landbo Berthelsen).

Paa Underdelen til den gamle Vindmølle (opført 1669) er opsat et af Billedhugger Elo udført Relief af Frederik III, der gav Bevillingen til Møllens Opførelse.

Bagbygning i Grosserer M.V. Ludvigsens Ejendom, St. Kongensgade 72. (Arkitekt H. P. Gyllembourg Koch).

plantning, der delvis bestaar af gamle, bevarede Træer. Modsætningen mellem de rolige, ældre 2- Etagers Rødstens For- og Sidehuse og det nye 2- Etagers Baghus, der er opført paa vor Tids Bygge- maade, er forstærket ved Anvendelsen af gule Sten

uden Skade for Helhedsvirkningen af Gaardinterioret, der ejer en saa særpræget, smuk Stemning, at Foreningens Diplom med Glæde er tildelt Grosse- rer *M. V. Ludvigsen*, der har gjort sig fortjent ved Tilvejebringelsen af det smukke Gaardinterior.

Frederiksberg Bakke endnu en Gang.

Af Havearkitekt E. Erstad-Jørgensen.

Et Par af Byens Dagblade bragte for nogen Tid siden Meddelelse om, at Frederiksberg Kommunalbestyrelse i nær Fremtid vilde faa forelagt et nyt Forslag, der skulde gøre det muligt at føre en Omnibuslinie ad Roskildevej op over Frederiksberg Bakke.

Det skulde ikke ske ved et Tunnelanlæg, men ved en Forlæggelse af Roskildevejen delvis ind i Søndermarken i Forbindelse med en Afgravning. Forslaget har endnu ikke vist sig i fuldt Dagslys, maaske har Kræfter indenfor eller udenfor Kommunalbestyrelsen stukket en Pind ind i Lovmaskineriets Hjul og endnu en Gang sat Sagen i Staa, men for alle Eventualiteters Skyld vil det dog maaske være rigtigt at oplyse Offentligheden om, hvad det er, der forberedes, inden det en skøn Dag viser sig at være et fait accompli.

Da Frederik IV byggede sit Slot paa Bakken ovenover Valbybjerg, blev det efter Tidens Skik omgivet af store Haveanlæg i nøje Tilslutning til Slottet. Den Gang var nuværende Gammel Kongevej Byens Udfaldsvej mod Vest, Vejen til Roskilde, og fra det Sted, hvor Vesterbrogade støder til Pilealléen, blev anlagt en Opkørsel til Slottet, en Opkørsel, der senere blev forlænget til Damhussøen. I Tidens Løb er denne mere direkte Adgang til Byen over Slotsbakken blevet af større og større trafikale Betydning med en stadig stærkere Deling af Slotsbakkens til Følge.

I en Tid, hvor Forstaaelsen af Baroktidens Bygningsværker var meget ringe, overdækkedes det store, smukke Bassin Syd for Slottet til Brug som Vandreservoir, og Slottet fik samtidig Lov at gaa saa temmelig i Forfald. Da Færdselen stadig er tiltaget paa Roskildevejen op over den høje Bakke, er det ikke mærkeligt, at der i den sidste Menneskealder er fremkommet adskillige Forslag til Overvindelse af den store Højdeforskel.

Nogle klarede Sagen ved en Forlæggelse af Vejen længere eller kortere ind i Sønder-

marken og mere eller mindre som Hulvej, andre fordelte Stigningen fra Pileallé til Slottets Port mere jævnt ved en betydelig Paafyldning, og atter andre foreslog at føre Vejen i en Tunnel foran Slottet. Men alle Forslag faldt døde til Jorden i Mødet med den interkommunale Skinsyge.

For et Par Aar siden skete der da det, at Københavns Vandforsyning opgav det overdækkede Bassin som Reservoir. Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse tog straks Anledning til at rejse Spørgsmaalet om Genskabelse af det gamle Bassin, og her i Tidsskriftet fremførtes et Forslag hertil sammenknyttet med Plan til en Regulering af Roskildevejens Højdeforhold ved Anlæg af en Tunnel paa Strækningen foran Slottets Sydside. „Udviklingen“ farer i Almindelighed ilde med det overleverede, og meget ofte er det en Nødvendighed, men her var for en Gangs Skyld en Lejlighed, hvor der ved Gennemførelse af en for Byens Udvikling gavnlige Foranstaltning samtidig kunde tilbageerobres store æstetiske og historiske Værdier, der var gaet tabt.

Det viste sig, at der i Frederiksberg Kommunes tekniske Forvaltning samtidig arbejdedes paa Gennemskæringsplaner med Tunnelanlæg meget nær ved „Forskønnelsen“s Forslag, og alt synes at love det bedste — og saa hører man nu, at der er udarbejdet et Forslag, der lader haant om alle skønhedsmæssige Hensyn, et Forslag, der skiller Frederiksberg Have fra Søndermarken ved en to—tre Meter dyb Dal, med en bred, omnibusstrafikeret Landevej i Bunden, raserer en Strimmel af Søndermarken for Træer, idet Vejen føres ind bag om Vandtaarnet, et Projekt altsaa, der afskærer alle Muligheder for nogensinde at faa de to adskilte Parker samlet til den Helhed, de er skabt til at være med Slottet som Centrum. Det store Bassin, som forhaabentlig bliver aabnet igen, vilde paa den Maade komme til at ligge ovenover en 2,5 m høj Skrænt, Sommertidens

glade Børneflokke med Flag og Balloner skulde fremtidig fra Frederiksberg Have løbe ned ad en 3 m høj Skraaning, sno sig over Vejen mellem strømmende Biler og igen klatre 3 m op til Søndermarken.

Det er et af de mest brutale Forslag af alle de mange, der i Tidens Løb har været fremme, og det siger en Del.

Der maa vel være en Forklaring, hvor meningsløst det hele saa ser ud, vil man maaske sige. En Ingeniør skal have undersøgt Vandforholdene i Bakken og er kommen til den Overbevisning, at der ligger vandførende Lag, som føder Frederiksberg Haves Kanaler, og at disse Vandaarer vil blive overskaaret af en Tunnel. Det er jo muligt, om end ikke sandsynligt, men helt utroligt maa det forekomme, at man ikke skulde kunne samle dette Vand ved Tunnelens Sydside, og føre

det ned til Kanalerne. Vand er jo sjældent uviligt til at løbe ned ad Bakke. Den Forklaring kan ganske bestemt ikke tages for gode Varer. Men Pengene! vil man sige, og her er det vel nok Tampen brænder. Men skulde det virkelig være saaledes, at vi ikke har Raad til at ordne Forholdene paa anstændig Maade omkring Frederiksberg Slot, den eneste Barokbygning her i Hovedstaden, der endnu ligger omgivet af sine Haver. Ikke som et Torneroseslot, der har mistet Tilknytning til Livet, men tværtimod med de mest besøgte Haver i hele Byen. Slottet selv har nylig gennemgaaet en stærkt tiltrængt Restaurering og værnes nu med stor Pietet.

Det er ikke til at forstaa, at man virkelig mener at kunne regne med Støtte fra Staten til en saadan Lemlæstelse af en af Statens skønneste Ejendomme i Landets Hovedstad.

Hvor parkere?

PROBLEMET I KØBENHAVN OG ANDRE STORSTÆDER

Af Overretssagfører H. F. Ulrichsen, M. F.

Den moderne Trafik stiller store — og stigende — Krav. Motoriseringen betyder Million efter Million til nye Veje, til bredere Gader, flere og bedre Broer. Særlig brændende er Problemet i Storbyen, hvor hver Meter Plads har Værdi. Passageren i Sporvognen tager næsten ingen, Cyklisten forholdsvis lidt Plads paa Gaden, Motormanden maa for sig have et mange Gange større Areal.

Men det er ikke blot den kørende Motorfødsel, der kræver Plads. Naar Automobilisten har naaet sit Maal, maa han have et Sted at stille sit Køretøj. De offentlige Kommunikationsmidler stiller ikke tilsvarende Krav, de anbringer deres Sporvogne og Autobusser i Remiser og Garager, byggede for Kommunens Penge, og som Regel anbragt i Byens Udkanter.

Intet Bystyre kan sidde Kravet om Parkeringsplads overhørig. Der skal saa vidt muligt skaffes Plads ikke blot til Byens egne Motorfolk, men ogsaa til dens Gæster. København besøges ikke blot af Motorfolk fra hele Landet, men ogsaa i stigende Tal af udenlandske Automobilister (tænk blot paa de mange N.-Vogne ifjor, der var den direkte Følge af de forbedrede Trafiklinier over Katttegat og Skagerak). Og Byens Gæster vil

næsten alle have Parkeringsplads i *Bycentret*, i den Bykærne, der i de fleste Byer, ogsaa i København, er tætbebygget og med begrænset Parkeringsplads langs Fortovskanterne i de gamle Gader.

Parkerende Automobilister er sjældent en Pryd. De kan live op paa store „øde“ Pladser uden særligt arkitektonisk Præg, de hører til foran en Banegaard, passer langs en bred trafikeret Boulevard. Til Gengæld er der Steder, hvor deres Anbringelse er en Helligbrøde. Man har aldrig ovovet at foreslaa Parkering paa Amalienborg Plads, ikke alene fordi det er foran Kongens Slot, men ogsaa fordi enhver forstaaer, at Anvendelsen af Nordeuropas skønneste Plads til Henstilling af Vogne vilde være en Umulighed, en Vandalisme. Et Forbud imod Parkering svarende til det for Amalienborg gælder ogsaa for Pladsen med de grønne Træer foran Indgangen til Frederiksberg Have, for Pladsen mellem Frue Kirke og Universitetet og for Indgangen til Fælledparken. Eller for at tage et Eksempel fra Udlandet: for en af Verdens skønneste Pladser, Concordepladsen. At bruge den til Henstilling af Vogne vilde betyde et Skønhedsminus, være en Blamage af Rang for Paris.

Der er andre Pladser i København, hvis Skønhed og Karakter er alvorligt truet af Parkeringen.

Den Ophobning af Vogne, der tillades foran Hotel d'Angleterre, mispryder i allerhøjeste Grad *Kongens Nytorv*. I Turistsæsonen er Fortovet foran Hotel d'Angleterre det store internationale Modested. Jeg tør vove at paastaa, at for en stor Procentdel af Byens Gæster betyder „Fortovet“ paa Kongens Nytorv mere end selv et „velassorteret“ Museum — saadan er nu Turister! Skønheds- og turistmæssigt vilde der være vundet meget, hvis man fra Fortovet foran d'Angleterre havde fri Udsigt til „Hesten“ og Krinsen. Ved en fornuftig Omlægning af Taxa-Holdepladserne skulde det ikke være umuligt at faa rommet den Del af Torvet, jeg her taler om.

Nytorv var til fornylig et Pulterkammer med Nødtørftshus og Skopuderskur, Kiosk og Parke-ring. Der er rensed ud, men æstetisk er det et Minus, at man har været nødsaget til at bevare Parkeringen foran C. F. Hansens skønne Domhus. Den Dag, Grønttorvet bliver fri, bør al Parkering fra Nørregadekvarteret henvises til dette Torv, hvor der skal være Plads til 1500—2000 Vogne. Kunde man forøvrigt ikke allerede nu ophæve Parkeringen paa Nytorv fra f. Eks. Klokkeren 1 om Eftermiddagen — fra Kl. 12 har man jo Grønt-torvet til Disposition.

Naar man i Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse er bange for en Flytning af Blomster-konerne fra Højbroplads, er Grunden den, at vi venter, at visse Dele af Motorfolkene saa straks vil kaste sig over Pladsen. At opfylde deres Ønsker vilde betyde, at Absalon-Monumentet ikke kunde komme til sin Ret og afgørende kompromittere Kigget fra Strøget over Højbro mod Slot-tet, et af Byens mest karakteristiske Gadebilleder.

Vi ønsker ikke at umuliggøre Parkering i By-centret, kun at forhindre, at Byens skønneste Pladser og Torve gøres til Opsamlingspladser for Vogne. Lad mig med det samme nævne et Sted, hvor der let kan skabes en ret stor Parke-ringsplads, der navnlig om Aftenen vilde blive meget søgt. Jeg tænker paa det kedelige Hul foran Hovedbanegaarden. Naar det overdækkes — og en Dag bliver det gjort! — vil der blive en udmærket Parkeringsplads lige ved Raadhuspladsen, de store Kaféer og Biografteatre.

Jeg ved meget vel, at Politiet med de foran nævnte Undtagelser som Regel kun har forbudt Parkering, hvor det har været nødvendigt af *færd-selsmæssige* Grunde. Megen Parkerings-Disciplin har vore Motormænd ikke, forleden saa jeg i

Skindergade 6 Automobiler holdende 3 og 3 lige overfor hinanden. I saadanne Tilfælde har Politiet al Anledning til at skride ind — og det sker ogsaa ofte. Visse Steder kunde man, de Handlendes Protester til Trods, godt prøve det franske System og henvise al Parkering (Holden) til den ene Side af Gaden, de lige Datoer den ene Side, de ulige den anden. Derimod skulde man nodig komme saa vidt som i New York, hvor i store Dele af Byen Maksimal-Parkeringstiden er $\frac{1}{2}$ Time (eller 20 Minutter) eller som i Sao Paulo, hvor man, efter hvad man har sagt mig, har forbudt al „Holden“ i Bykærnen.

Hvis Motoriseringen fortsætter i samme Tempo som hidtil, og hvis København i stadig stigende Grad bliver Maalet for udenlandske Motormænd, vil selv Inddragelsen af Grønttorvet og Overdækningen af Banegaards-Hullet ikke forslaa. Saa kommer den Dag, da man maa supplere de „naturlige“ Parkeringspladser med „kunstige“, enten ved Nedrivning af hele Karréer, ved Parkering i Gaardene (jævnfør Planerne om en Sanering af visse Karréer i den gamle By) eller ved Anlæg af underjordiske Parkeringspladser. Vi har allerede underjordiske Garager ved Vesterport og i Dronningens Tværgade, hvor den store Garage spænder over 13 Lag fra Kælder til Kvist. Flere burde følge efter. Maaske var det muligt at kombinere de underjordiske Anlæg med „Refugier“, bombesikre Rum til Beskyttelse af Civilbefolkningen under Luftangreb. Maaske kunde der ogsaa flere Steder blive Brug for Lag-Parkering over Gadens Niveau.

Alt dette er maaske Fremtidsmusik. For Tiden *kan* Problemet for de fleste af Aarets Timer løses saa nogenlunde, selvom man renser og værner de enkelte Seder, hvor Parkering i særlig Grad er uheldig og skæmmende.

Ogsaa de Storbyer, som Diktatorerne har ombygget eller er ved at ombygge med særlig Hensyntagen til Motorkrav, har eller faar deres fredshellige Steder. Mussolini tænker ikke paa at bruge Piazza Venezia foran Vittorio Emanuele-Monumentet til Parkeringsplads. I Forskønnelsesfor-eningen ønsker vi at værne Byens Skønhed, bevare dens karakteristiske Partier. Men vi arbejder med Glæde med til at skaffe Livet dets Ret. Vi finder det naturligt, at det Offentlige bevilger de nødvendige Beløb til paa rette Sted og bedste Maade at skaffe Plads saavel til Luksusvogne som til Erhvervskøretøjer, til Gavn og Glæde baade for Byens egne Børn og dens Gæster.

Byens Renlighed.

Hvad Glæde har man af, at Gaderne holdes rene, naar Snavset til Gengæld faar Lov til at hænge oppe paa Façaderne.

Den af Foreningen i nogle Aar iværksatte Propaganda for at formaa Husejere til om Foraaret at lade deres Husfaçader vaske eller rense har baaret glædelig Frugt. Byens Rengøringskompagnier og talrige private Mestre har haft fuldt op at gøre. Ogsaa i Aar skulde det gjerne være saaledes, at alle Husfaçader fik en Omgang Afvaskning (eller Afbørstning) og Reparation, hvor det tiltrænges. Men een Gang er jo ingen Gang, og den hjemlige stærke — altfor stærke — Røgplage er en arg Modstander at have at gøre med, hvor det drejer sig om at holde Byen ren. Men selv om mange af Byens Husejere i Erkendelse af, at det ogsaa er i deres egen velforstaaede Interesse, holder deres Husfaçader rene, er der aabenbart endnu et Stykke igen, inden vi kan slaa fast, at Maalet er naaet. Det er i denne Henseende ejendommeligt — og trist — at se den Forskel, der af mange Husejere gøres paa Renholdelse ude og inde. Medens vi i vore Stuer gør rent hver Dag og to Gange aarligt holder Hovedrengøring, og medens vi ikke selv, naar vi gaar ud, kunde tænke os at gaa med snavset Tøj eller tilsølede Sko, er der — desværre — endnu intet mærkeligt i, at Huse, der bag deres Façader rummer højtkultiverede Hjem, kan faa Lov til i Aarevis at frembyde sig med et tættere og tættere Lag Smuds. Og Vansens Magt er stor! De samme Mennesker, der ejer disse Huse med de snavsede Façader, bliver efterhaanden saa vant til at se paa dette Snavs, at de opfatter det som noget uundgaeligt, som noget, der nu en Gang hører til, og det ender med, at Snavset faar det fine Navn „Patina“, skont det rette Navn, naar det skal siges uden Omsvøb, er — Skidt, indtil man saa en skønne Dag, ved at Naboen eller Genboen vasker eller renser sin Husfaçade, pludselig faar Øjnene op for Renlighedens Værdi ogsaa paa vore Huse.

Gaa en Gang en Tur gennem Byens Gader med dette særlige Formaal. Gang paa Gang falder Øjet paa Husfaçader, hvis Udseende frembyder den højeste Grad af Uskønhed ved det tykke Lag af Smuds, der klæber paa Façaden. Med aargamle Kager af Støv og Sod, stribet af Regn, frembyder disse Huse et saare utiltalende

og malpropt Skue. Baade Lejerne i disse Ejen- domme og Genboerne paa den anden Side af Gaden maa faa et for den paagældende Husejer ikke videre smigrende Indtryk af hans Opfattelse af Begrebet Renlighed.

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse retter derfor ogsaa i Aar en indtrængende Opfordring til alle interesserede om ved Afvaskning især af malede Husfaçader — suppleret med nødvendigt Istandsættelse, hvor saadan tiltrænges — at bidrage deres til, at vor smukke Hovedstad nu kan vise sig ogsaa som en ren By.

Det er maaske værd at gøre opmærksom paa, at ogsaa adskillige Façader af Murstensmateriale — især af gule Sten — i mange Tilfælde vilde have godt af en Rensning; dog vil ogsaa her en simpel Afbørstning mange Steder vise sig at være tilstrækkelig.

Naar man saa derigennem har faaet Øjnene op for, hvor tiltalende Gadebilledet kan blive, blot ved Anvendelse af en Smule Vand i Forbindelse med nogle Koste og Børster, er vi tilbøjelige til at tro, at ikke ret mange Husejere vil være uenige med os i, at *Renlighed er en god Ting, ogsaa naar det gælder Husenes Ydre.*

Vi nævnede i det foregaaende *Røgplagen*. Det tør vist i denne Forbindelse uden at risikere Modsigelse betegnes som en Skandale, at Sundhedsautoriteterne ikke forlængst har paabudt saadanne Anordninger ved Skorstenene i hvert Fald i den indre By, at Røgen ikke i den Grad, som Tilfældet er, sviner Façader og Vinduer til i Løbet af utrolig kort Tid. Flere Steder i Udlandet er dette Forhold ordnet ved Lov — og burde ogsaa være det i Danmark, i hvert Fald i Byerne. I København har Røgplagen udviklet sig til at være den Faktor, der i alt overvejende Grad bidrager til at modvirke Bestræbelserne for at gøre Hovedstaden til en ren By.

Ogsaa om *Tilgrisning af vore Monumenter* er der i denne Sammenhæng Grund til at sige et Par Ord. Der har tidligere fra visse Sider været ført en Kampagne for at fjerne Indhegningerne om vore offentlige Monumenter. Dette er ogsaa sket enkelte Steder, hvor Gitret ikke fra Kunstnerens Side har udgjort et uundværligt Led i den samlede Virkning af Monumentet. Og hvad er saa blevet Resultatet? At Børn og unge Menne-

sker griser Monumenterne til med Kridtstreger og Sentenser af mer eller mindre hovisk Art, Dekorationer, der kan faa Lov at blive siddende i lange Tider, fordi der tilsyneladende ikke findes nogen, hvis Opgave det er at holde disse „frelagte“ Monumenter rene. Et godt Eksempel paa Mishandling af saadanne fritstaaende Monumenter er det lille Mindesmærke for Ewald og Wesel paa Trinitatis Kirkeplads.

Og endelig et Par Ord om *Duegriseriet*: De mange Duer griser Façaderne til i en utrolig Grad. De ruger paa fremspringende Partier over Gesimsen o. l., og deres Ekskrementer danner efterhaanden hele Pyramider paa Sokler m. v. nede under Rederne. Vi ønsker saa langt fra Duerne udryddede, men der burde træffes visse Foranstaltninger til at hindre, at de ligefrem bliver til Besvær i Dagliglivet.

Generalforsamlingen den 16. Marts 1938.

Efter at Dirigenten, Højesteretssagfører *Oskar Fich*, havde konstateret Generalforsamlingens lovlige Varsling, gav han Ordet til Formanden, Grosserer *Christian Holm*, der aflagde Beretning om Foreningens Virksomhed i det forløbne Aar.

Formanden mindedes først de i Aarets Løb afdøde Medlemmer af Det raadgivende Udvalg, Billedhugger *Andr. J. Bundgaard*, Redaktør *C. A. Clemmensen*, Professor, Dr. jur. *Frantz Dahl* og Direktør *Benny Dessau*, og udtalte derefter bl. a. følgende:

Som sagt paa tidligere Generalforsamlinger er det saaledes, at Opgavernes Tal stadig forøges og nødvendiggør flere og flere Bestyrelsesmøder, men dette er jo kun glædeligt, da det viser, at der trods de alvorlige, vanskelige og forrykte Tider, vi lever i, dog endnu er en Kreds af Mennesker, der bryder sig om at beskæftige sig med Ting, der har mere ideel Interesse.

Bestyrelsen har ogsaa i det forløbne Aar haft et frugtbart Samarbejde med Myndighederne, saavel Statens som Kommunens.

Den 10. Juni var der arrangeret en Udflugt pr. Automobile for Medlemmerne. Turen gik over *Bellahøj* og den nye *Utterslev Mose* og sluttede ved *Grundtvigs-Kirken*, hvor man besaa Arbejdet i det mægtige Kirkeskib. I Taarnkirken blev der præluderet fra Orglet og sunget en af Grundtvigs Salmer. Kirkens Arkitekt, *Kaare Klint*, var tilstede og fortalte Medlemmerne om Arbejdets Gang med Henblik paa dets antagelige Fuldførelse i 1939.

Adskillige Steder har Bestyrelsen været ude at se paa Sagerne paa selve Aastederne, saaledes *Nyhavn* (hvor der har været klaget over Roderiet paa Kajpladsen paa den ene Side af Kanalen,

samt over de famose Lysskilte ved Nødtorftsanstalten ved Charlottenborg), *Kolonnaden ved Amalienborg* (*Duegriseriet*), *Det gamle Frederiks Hospitals Bygninger* i Bredgade (der er saa stærkt forfaldne, at det grænser til det uanstændige), *Huitfeldt-Sojlen* paa Langelinje (hvor Bepantningen efterhaanden omtrent helt havde skjult Sojlen), *Bebyggelsen paa Slotsholmen* o. fl. Steder.

Ved *Rundetaarns* 300 Jubilæum lod Foreningen ophænge en stor Laurbærkrans over Indgangen. Desværre er vort Haab om at se det fattige Paptag paa Observatoriekuplen paa Taarnets Platform afløst af den mere naturlige og med Taarnets og Kirkens Arkitektur bedre overensstemmende Kobberbeklædning endnu ikke gaaet i Opfyldelse.

Hvert Foraar slaar vi til Lyd for *Byens Renlighed*, det gælder saavel Gaderne og Kanalerne som Husfaçader og Monumenter. Det er vort Haab, at den kommende Rottelov skal hjælpe paa Rottelplagen, især i Parkerne.

To af vore største Opgaver har vi stadig arbejdet paa. Den ene er *Voldenes Bevarelse* og den uhindrede Adgang til dem for Almenheden. St. Bededagsaften afholdtes der som sædvanlig en Koncert med Assistance af Københavns Politiske Orkester og Sangforeningen „Skjald“; Taler holdtes af Folketingsmand, Forfatteren *Jul. Bomholt* og Redaktør *Anker Kirkeby*. Den anden store Opgave er *Brandsikring af Byens Taarne*.

Som det vil være set af vort Tidsskrift „*Forskønnelsen*“, hvis Udgivelse det har været Bestyrelsen en Tilfredsstillelse og Glæde at kunne genoptage, sluttede den af Foreningen afholdte *Idékonkurrence om et Mindesmærke for H. C. Andersen* med Uddeling af 5 Præmier, nemlig 3 à 1000 Kr. og 2 à 500 Kr. Ifølge Konkurrencepro-

grammet er det kun de med 1000 Kr. præmierede Projekter, der kan komme i Betragtning ved en eventuel Videreføring. Der blev i Vinter nedsat et Udvalg paa 3 af Bestyrelsens Medlemmer (Havearkitekt *Erstad-Jørgensen*, Arkitekt *Egil Fischer* og Formanden) til ved Samtaler med Præmie-tagerne at skaffe oplyst, hvorvidt der fra disses Sider var mere at tilføje til de i sin Tid afgivne Beskrivelser. Herpaa staar Sagen i Øjeblikket. Bestyrelsen maa paa nærværende Tidspunkt indskrænke sig til at udtale, at den kun, hvis det er muligt at fremskaffe en Løsning, som den store Offentlighed kan samle sig om, vil gaa videre med Sagen.

Ude ved *Klampenborg* er det nye Skovløberhus ved Indgangen til Dyrehaven nu færdigt. Det var Foreningen, der tog Initiativet til, at der blev opført et nyt Hus, og at man ikke nøjedes med at flytte det gamle.

Ogsaa ved Anlægget af *Cottageparken* og Beværingen af det lille Portnerhus ved Parkens sydlige Indgang har Foreningen ydet sin Medvirkning.

Med Industriraadet har vi forhandlet mundtligt og skriftligt angaaende Indretningen af *Biograf-teater i Industribygningen*, hvor der ved dennes Ombygning desværre kun er blevet taget et yderst ringe Hensyn baade til selve Bygningens Arkitektur og til den nye Bygnings Virkning i Gadebilledet.

Smukkere Indkig i Gaarde har vi fremdraget nye Eksempler paa, og Foreningens Diplom vil paa et senere Tidspunkt blive overrakt de paa-gældende Ejendommers Ejere.

Af andre Sager, som Bestyrelsen har beskæftiget sig med, kan nævnes *Reguleringen af Gam-meltorv og Nytorv*, *Belysning af Taarne* og *Fri-læggelse af Helligaands-Kirken*. Angaaende sidstnævnte Sag har vi undersøgt Muligheden af bl. a. ved Tilskud af Vejfondens Midler at løse dette Spørgsmaal. Bestyrelsen ser gerne, at der skabes et Blomstertorv ved Kirken, men maa paa den anden Side meget beklage, hvis det skulde ske paa Bekostning af Højbroplads' Omdannelse til Parkeringsplads.

I Anledning af det forestaaende 250 Aars Jubilæum for *Christian V's Rytterstatue* paa Kongens Nytorv („Hesten“) foreligger der fra en Borger et Tilbud gennem Folketingets Formand, Hr. Hans Rasmussen, om at yde et Bidrag paa 1000 Kr. til Fjernelse af det indre Gitter omkring Rytterstatuen. Bestyrelsen er dog af den Anskuelse, at det, selv om dette Gitter ikke længere opfylder

sin oprindelige Bestemmelse, vilde være urigtigt at fjerne det, fordi det paa afgørende Maade hører med til Monumentets hele Komposition, og fordi Statuen vil komme til at synes for lille i Anlægget uden dette Gitter. Rytterstatuen maa som en Helhed ses som et Udtryk for Datidens Kunst-opfattelse.

Vi haaber stadig paa Genskabelse af *Bassinet i Søndermarken* i Forbindelse med Gennemskæringen af Frederiksberg Bakke. Vi er derfor i den allerseneste Tid blevet opskræmt ved Fremkomsten af Oplysninger om en Plan, der gaar ud paa at anlægge en helt ny, forsænket Vej paa Søndermarkens Areal. Forhaabentlig er der intet foregrebet i denne Sag, men den er i sig selv et Eksempel paa, hvor vanskeligt en Forening som denne ofte er stillet, da Sager af denne Art som Regel først kommer til Offentlighedens Kundskab, naar alle Afgørelser er truffet.

*

Efter at Formanden endnu havde omtalt en lang Række mindre Sager, hvormed Bestyrelsen havde været beskæftiget i Aarets Løb, og efter at Kassereren, fhv. Bankfuldmægtig *C. G. Jessen*, havde aflagt det reviderede Regnskab, blev Foreningens Diplom overrakt til Nordisk Gjenforsikrings Selskab (ved Direktør *Thiele*), *H. Hagerups Forlag* (ved Forlagsboghandler *Paul H. Hagerup*), *Grosserer M. V. Ludvigsen* og Ingeniør *E. Flach-Bundegaard*. Herom henvises til Artiklen andetsteds i dette Hæfte.

Folketingsmand *Viggo Nielsen* holdt derefter det andetsteds gengivne Foredrag om en Provin-sianers Syn paa Hovedstadens Forskønnelse.

I Diskussionen angaaende Aarsberetningen deltog bl. a. Kommune-læge *V. Eilschou Holm*, der takkede Bestyrelsen for dens Arbejde i det forløbne Aar og udtalte sin Tilslutning til Bevarelsen af Gitteret omkring *Christian V's Rytterstatue*. Idet han mindede om det udmærkede Forslag fra Havearkitekt *E. Erstad-Jørgensen* angaaende *Bassinet i Søndermarken* og Gennemgravningen af *Frederiksberg Bakke*, advarede han stærkt mod at følge den i de sidste Dage omtalte Plan om Anlæg af en ny Roskildevej inde i Søndermarken.

Pensioneret Opdagelsesbetjent *Knud Jakobsen* anerkendte det af Nordisk Gjenforsikrings-selskab ved Opførelsen af Selskabets nye Ejendom viste Hensyn til Omgivelserne og udtalte, at det havde været rart, om man ved Opførelse af Overfor-mynderiets nye Bygning havde taget et tilsva-

rende Hensyn. Syntes, at den offentlige Rengøring lod meget tilbage at ønske og ankede over den overhaandtagende, langvarige Parkering af Automobileer paa Gader og Pladser.

I Diskussionen deltog endvidere Arkitekt *Rolf Schroeder*, Havearkitekt *Erstad-Jørgensen*, Maleøren *Emil Krause* og Billedhugger *Carl Martin-Hansen*.

*

Til Medlemmer af Bestyrelsen nyvalgte Magister *Victor Hermansen*, Arkitekt *H. P. Gyllembourg Koch* og Billedhugger *Grev Eigil Knuth*, og til Medlemmer af Det raadgivende Udvalg nyvalgte Docent, Dr. phil. *C. Elling*, Arkitekt *Egil Fischer*, Bankbestyrer *Jean Hansen* og Fabrikant *Peter Heering*.

Brandsikringen af Skt. Petri Kirkes Taarn.

Brandinspektør *K. Wissing* har udarbejdet et Projekt til Taarnets Brandsikring i Lighed med Sprinkler-Anlægget i Vor Frelsers Kirke. Anlæggets Udførelse vil koste ca. 40,000 Kr. Torsdag den 28. April gennemgik Brandinspektøren Projektet paa Stedet i Overværelse af Medlemmer af Kirkekollegiet og Menighedsraadet, Medlemmer af Forskønnelsesforeningens Bestyrelse og af det særlige Taarnsikringsudvalg samt enkelte særligt indbudte, bl. a. Borgmester *Kaper* og Telefondirektør *C. R. Michelsen* m. fl.

Der vil nu blive indledet nærmere Forhandlinger angaaende Mulighederne for Projektets Virkeliggørelse.

Store Bededagsaften paa Christianshavns Vold.

Forskønnelsesforeningen og Voldkomiteen plejer hvert Aar paa St. Bededagsaften at arrangere en festlig Sammenkomst paa Christianshavns Vold. Naar den har gjort det, er det, fordi Voldens Regulering i sin Tid paa Strækningen fra Baadsmannsstrædes Kaserne til Skydeskolen er foretaget paa Foreningens og Voldkomiteens Initiativ

og ved Midler, der for største Delens Vedkommende er indsamlet af Foreningen og Komiteen.

I Aar paa St. Bededagsaften (den 12. Maj) vil der ved Københavns Kommunes Foranstaltning fra Kl. 18,30 til Kl. 20,30 blive musiceret af et 25 Mands Orkester, og der vil blive holdt Taler bl. a. af Folketingsmand, Overretssagfører *H. F. Ulrichsen*.

Der vil findes Vogne, hvorfra der serveres varme Pølser samt Kaffe eller The med varme Hveder.

Koncerten afholdes paa Legepladsen i Elefantens Bastion.

Udflugter for Foreningens Medlemmer med Ledsagere.

Kristi Himmelfartsdag (den 26. Maj): Der mødes Kl. 14 ved Bakkehuset, Rahbeks Allé 23, hvor Forfatteren, kgl. Ordenshistoriograf, Dr. phil. *Louis Bobé* vil holde et kort Foredrag om Bakkehuset og forevise det. Derefter begiver man sig til Frederiksberg Slot, der forevises af Officersskolens Chef, Oberst *Rolf Larssen*. Efter at have aflagt et lille Besøg ligeoverfor i Søndermarken, hvor det gamle Vandbassin forhaabentlig i en ikke for fjævn Fremtid atter vil komme til at spejle de gamle Trækroner og Frederiksberg Slot, drager man gennem Frederiksberg Have til det kinesiske Lysthus paa den ellers for Offentligheden ikke tilgængelige Ø, der for denne ene Dag ved Velvilje fra Havninspektør *Carlsens* Side er aabnet for vore Medlemmer. Her vil Forfatteren, Bibliotekar *Carl Dumreicher* holde et kort Foredrag om Frederiksberg Have og dens Betydning for dansk Digtning. Saafremt der er Stemning derfor, vil Udflugten kunne afsluttes ved en Kop The i en af de gamle Beværtningshaver i Pilealleen.

Fredag den 10. Juni: Til Husum og Sportsanlægene paa Frederiksberg. Afgang Kl. 19 fra Raadhuspladsen (ved den lille Hornblæser) med Automobileer til Husum (Rester af den gamle Landsby), derfra til Frederiksberg Svømmehal, der forevises, og til K. B.'s store, nye Hal paa Peter Bangs Vej. Efter Besøget her vil der være Adgang til at indtage en Forfriskning i Hallens Restaurant.

Dette Nummer er udsendt den 10. Maj 1938.

FORENINGENS KONTOR er St. Kannikestræde 13, K, aabent Kl. 9—10, Telefon Byen 7162. Formandens Telefon er Byen 6348. REDAKTION: *Otto Asmussen*. REDAKTIONSUDBALG: *Carl Dumreicher*, *Stefan Hetsch*, *Christian Holm*, *Rolf Schroeder*.

Udsigt mod Bellahøj. I Forgrunden Genforeningspladsen.

Hærens Flyvertropper, Eneret.

Storstadens Overdrev.

MENS KØBENHAVN VOKSER – FØR OG NU.

Af Overretssagfører H. F. Ulrichsen, M. F.

Hvad er det, der giver København dens særlige Charme? Der er tusinde forskellige Svar. De skønne Taarne, de grønne Træer, de mange Fortovskaféer, de hyggelige, gamle Gader, de raske, glade Københavnerinder, de flotte, skinnende gule Sporvogne, de røde Postbude, Rosenrabatterne i de hundrede Anlæg, de flere hundrede Tusinde Cykler, Kastellet og Bibliotekshaven, Strøget. Man kan blive ved i en Uendelighed. Men gaar man til den Fremmede, der ikke er „Specialist“ paa et eller andet Omraade, og som har haft Tid til at se ikke blot Strøget og „Seværdighederne“, men været i baade indre og ydre Kvarterer, spaseret saavel i Centrum som i Forstæder, vil Svaret i mangfoldige Tilfælde lyde omtrent saaledes:

København har ingen Slumkvarterer, højst enkelte Gader med Slumpræg, og København kan præstere en Periferi, hvis Karakter er langt mere harmonisk end de allerfleste Storstæders. —

Da Voldene faldt, og da Bygge-Spekulanterne rejste Broernes Stenørkener, blev der handlet ilde med uerstattelige Skønhedsværdier, det var kun saa som saa med Harmonien. Vor Barndoms Nørrebro og Vesterbro havde et helt andet Præg end vore Dages Forstæder. I Sidegaderne var der endnu dybe, stinkende Rendestene, dækket af halvraadne Brædder; fattige Koner i lasede Sjæler og blege Baggaardsbørn prægede Gadebilledet. Lørdag Aften slingrede fulde Mænd af Sted fulgt af hujende Drengene; mørkt var det om Vinteren, de søvnige Gasblus oplyste kun en lille Rundkreds omkring Gadelygten. Længere ude — paa Lammefælleden, ved den gamle Banelinie Syd for Vesterbro og i Lersøen, var „Bøllernes“ Land. Det flød med Affald, i Græsset laa halvfulde Biser med deres Brændevinsflasker. Det var Reversen af Medaillen, Modstykket til Strøget og Langelinie, til Parkerne i Byens Midte og til Idyllerne paa Frederiksberg.

Ogsaa i 1938's yderste København er der mørke Pletter. Vore skandaløse og svinske Skralde-vogne — jeg regner det for en af mine „store“ Fortjenester, at jeg har faaet Politiet til at paase, at disse forhistoriske Køretøjer ikke mere Dagen igennem kører forbi vore Fortovskaféer og spyr deres uhumske Indhold ned over Byens Gæster — kører stadig Læs efter Læs til Lossepladser, som er Hjemsted for Myriader af Rotter, en Væderstyggelighed for de omliggende Kvarterer. Endnu er det en Blanding af Fabrikker og gamle Rønner, Kasser fra Gründerperioden og moderne Ejendomme, der kendetegner den inderste Del af Frederiksborgvejen, en af Byens store Udfaldsveje. Men udenfor er der bygget nye Kvarterer med brede Gader og Veje, Lys og Luft, grønne Træer, Legepladser og Græsrabatter. Det har endda været lettere for Bystyret at faa Skik paa de nyskabte Bydele end paa de omliggende Dele af det København, vi allesammen kender. Tænk, hvor sendrægtigt det er gaaet med Bebyggelsen af Østerbro-Glaciets og med Stopningen af de sidste Huller i Grønning-Karréerne. Tænk paa den Skandale, at Hovedstaden Aarti efter Aarti kun et Par Minutter fra Raadhuset og lige ved Banegaarden fremviser et Barak-Kvarter, der passer til en Guldgraverlejr eller en østeuropæisk Industriby.

Byplanlægning er en ny Videnskab — selvom den i Praksis i København allerede udøvedes af en saa vidtskuende Mand som Kristian den Fjerde —, og først den helt nye Byplanlov har givet Mulighed for en rationel Løsning af mange af de Problemer, der før blev overladt til Tilfældighedernes Spil. Mangelen paa Plan til Trods er der de sidste Aartier sket mægtige Fremskridt; den sociale og den hygiejniske Udvikling har, til en vis Grad ubevidst, fremmet Skønhed og Harmoni.

Er De kommet til Paris pr. Flyver? Har De lagt Mærke til Forstæderne — banlieu'en — fra Le Bourget til det gamle Paris' Porte. Disharmoni og Uorden forøger det fattige Indtryk, gør denne Del af det nye Paris uhyggelig, uæstetisk. De fleste andre Storstæder har Forhold af omtrent samme Karakter, kør Nord fra ind i Berlin, tænk paa Budapests Overdrev!

Se saa det nye København. Kør en Tur med Periferilinen — Nr. 21 — fra Toftegaards Plads, det nye Trafikcentrum mod Vest, paa det Felt en Konkurrent til Raadhuspladsen, gennem de nye Kvarterer de 13 Kilometer ud til Pladsen ved Tuborg, hvor det nye „Landemærke“ viser, at her er Byens Ende, her mødes Bonde og Borger.

Lad være, at Hellerups Strandvej er mindst lige saa moderne Storstadsgade som Osterbrogade, Kommunegrænsen gaar stadig ved Tuborg og „Slukefter“. Eller tag den nye Linie 22 fra Husum til Enghaven, ogsaa derfra faar man et Indtryk af den nye By, af den harmoniske Maade, paa hvilken Storstaden skyder sig ud i Sjællands Bondeland.

Lad mig med et Par Ord opridse det karakteristiske i den yderste Ring af Københavns Bebyggelse.

Mellem Godsbanegaarden og Frederiksholm ligger Fabrikernes Land. Der var i sin Tid uendelige Diskussioner om Stanken fra en industriel Virksomhed paa de Kanter; om det er moderne Teknik, der har fjernet Ulempen, ved jeg ikke. Der er nu friskere derude end for nogle Aar tilbage. Omkring Linie 3's gamle Endestation ligger der stadig et Stykke Klondyke, men nye „hensigtsmæssige“ Boliger har rejst sig mellem Enghavevej og Vestre Kirkegaard omkring den smukke nye Brandstation. Der er ogsaa længere ude i Kongens Enghave mørke Punkter — Storstadens Pulterkamre — Steder, hvor man ikke forstaar Kvarterets poetiske Navn. Men langs Gammel Køge Landevej — der nu burde hedde Nye Køge Landevej — er der i det hele og store Orden. Der er, ikke mindst længere ude, paa den anden Side af Bygrænsen, en himmelvid Forskel paa Strandvejen langs Sundet, der den Dag idag har noget af Præget fra Grosserertogenes Tid, og saa den nye Vej til Brøndbystrand, Greve og Solrød. Der er ikke mange arkitektoniske Perler eller store Haver langs Køgevejen, men til Gengæld Telte og Lejrpladser, Nybyggerhuse og Ungdom i Shorts.

Ved Vigerslev Allé — som ved Godthaabsvejen og Upperslev — ligger en af de Samlinger af Husvildebaracker, der er Minde om en styg Tid. Lad os haabe den Dag snart vil komme, da Barakkerne afløses af nye og bedre Boliger.

Omkring Damhussøen er et af Byskelllets skønneste Partier. Skøn og smilende er Engdraget, Parken, der begrænser København mod Vest, selve Damhussøen er ikke reguleret og gjort kedelig som de gamle „Søer“ i Byens Midte. Engdraget Nord for Damhussøen — et vigtigt Led i det inderste, grønne Bælte — har Forskønnelsesforeningen for ikke saa længe siden besøgt. Skade kun, at der ikke er vogtet paa Engens Vestkant; grimme Plankeværker og uskønne Fabrikker skæmmer det Omraade, omkring hvilket der skal

Husum. (I øverste venstre Hjørne ses Mørkhøj; foroven tilhøjre Udkanten af Søborg).

Hærens Flyvertropper, Eneret.

skabes et Bykvarter af større Charme end det, vore Fædre anlagde omkring Peblingesøen.

A propos det grønne Bælte og i det hele taget de grønne Omraader udenom København. Der er kommet Fart i Arbejdet for at sikre en fornuftig Udvikling og bevare de store sammenhængende Arealer — Skove og Enge, Stier langs Søer og Aaer, Mosedrag og Høje — der, hvis ikke der gribes ind i Tide, let en skønne Dag gaar samme Vej som saa mange andre Skønhedsværdier og Sundhedskilder. Godt at Vestenceinten, den stærke Fæstningslinie, der for en god Menneskealder siden rejstes til Hovedstadens Værn, ikke skal lide samme Skæbne som den Del af det gamle Glacis, der blev til Nansensgade-Kvarteret! De grønne Skraaninger og de maleriske Kaponnièrer har givet Betingelser for ude mod Vest at skabe en Række blivende Skønhedsværdier i en Egn, der ellers var forholdsvis karrigt udrustet fra Naturens Haand.

Grøndals Parkvej og i det hele Omraadet langs Ringbanen er afvekslende og friskt, allevegne er der Træer og grønne Pletter. De nye Ringgader konkurrerer med den frederiksbergske Færdsels-

aare — Dalgas Boulevard —, man indtil for faa Aar siden viste frem som Stor-Københavns smukkeste Periferigade.

Bellahøj er et Kapitel for sig. Efter den imponerende Landbrugsudstilling ved hver tredje eller hver fjerde Dansker, at Hovedstaden i Bellahøj har et storslaet Udstillingsterræn, frit beliggende, storslaet i Linierne. Derfra kan man beundre Stadens skønne Taarne, derfra ser man ud over de nye Rækkehuse — vor Tids Nyboder —, Bebyggelsen paa de Arealer, der købtes til Københavns Kommune af den Finansborgmester, hvis Navn mindes i Kvarterets Hovedfærdselsaare. Parken omkring selve Bellahøj viser, hvad det betyder at bevare en gammel Gaard og dens store Have og lade den indgaa som Led i det nye Bykvarter. Bellahøjs Park er, naturligvis sans comparaison, Vest-Københavns Rosenborg Have.

Hvor er der smukt i store Dele af Brønshøj. De røde Rækkehuse og Villaer er nette, mange af dem er beskedne, kun faa er grimme. Behændigt har man udnyttet Terrænets Fald ned mod Utterslev Mose, hist og her overraskes man af nydelige Anlæg, overalt er der Plads og Luft.

Vi var fornylig med Forskonnelsesforeningen ude i Husum og saa — ikke langt fra det Sted, hvor Linie 22 nu har faaet Endestation — Resterne af det gamle Husum, Gadekær og Sprøjtehus Side om Side med Landsbyens Smaa-huse. Brønshøj Kirke og Brønshøj gamle Skole (nu vistnok Folkebibliotek) — er de eneste Min-der om det Brønshøj, der ved Aarhundredskiftet oplugtes af København. Var det ikke en Idé at bevare Resterne af Husum, gemme en gammel Landsby midt i den voksende Storstad. Det er alligevel noget andet end at stille gamle Huse op paa en Museumsplads!

Tomsgaardsvej har Københavns største og længste Huse, fra Raadvadvej ser man ud over Bygrænsen og Søborg Mose, der netop er under „Sanering“, ikke saadan at Naturen forsvinder, tværtimod, her er Københavns store Natur-Reser-vat. Vi ser over mod Grundtvigs Kirken, Var-tegnet paa Bispens Bakke, den eneste Domkirke bygget i vor Tid. Orgeltaarnet knejser over den lille nyskabte By paa Bjerget.

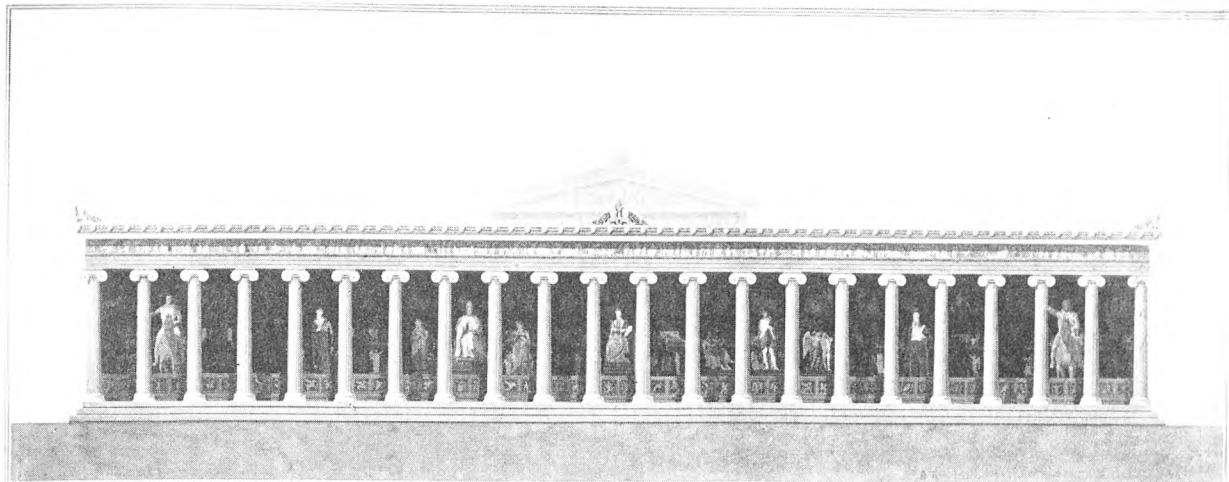
Den nordre Del af København har aldrig været egentligt Overdrev. Derude passede man paa. Der skulde der være fint. Det nye Emdrup klynger sig til Søen, langs Lyngbyvejen fortsætter Byen ud mod Nord (Rækkehusene Syd for Geelskov er en slem Vandalisme); den nye Strandvej, Blidah-Parken og Bellevues Omskabning har bragt helt nye Momenter ind i den gamle Strandvej.

Og saa er der Amager. De gamle Sundbygader — Sundbyosters og Sundbyvesters — ligger end-nu tilbage bag de nye Boligkomplekser. Ogsaa der er der Fremskridt. I den „gamle“ (alt er re-lativt) Holmbladsgades og Norgesgades inderste Del er der Eksempler paa det daarlige Byggeri fra vore Fædres Tid. Det nye er friskt og luf-tigt. —

Jeg tror, at vi Forskonnelsesfolk i det hele og store kan være tilfredse med det nye København, med Storstadens Periferi. Der er skabt rigtige Menneskeboliger, vi træffer kun lidt af det Rod og den Uhygge, der kan følge i Storstads-Skabel-sens Spor. Ikke alt hvad der bygges er skont. Der er — ogsaa Nord paa — Steder, hvor Bybil-ledet er blevet uroligt, hist og her saa uroligt, at det gør ondt i Øjnene. Der er Arkitekter, der pynter deres Murstensflader med Monstre i for-skelligt farvede Sten. Der er, efter min ringe Mening, for mange Steder, hvor man bruger Ce-mentpuds eller gule Mursten i Stedet for de røde Mure, der liver op i vort graa Klima, har gjort det nye København til de røde Murstens By. Men naar de største af vore Forgængeres Misfor-staaelser rettes, de værste Pletter vaskes af, naar Byplanlov — og for de grønne Omraader Natur-fredningslov — bruges paa fornuftig Maade, og naar den sidste Losseplads forsvinder, vil Køben-havn have et Overdrev, enhver arbejdende og voksende Storstad kan misunde den.

Aulaen i Grundtvigsskolen (Stadsarkitekt P. Holsoe).
Gennem Vinduet Udsigt mod Grundtvigs-Kirken.

Bindesbøll: Farvelagt Façade til et Projekt til Thorvaldsens Museum, sendt hjem til Akademiet fra Rom.
(Kunstakademiets Samling af Arkitekturtegninger A 1459f. 39,5×97 cm).

Thorvaldsens Museum.

Af Arkitekt Mogens Koch.

Nogle faa Breve fra Bindesbøll og nogle Udtalelser fra Thorvaldsen giver os meget klart en Forestilling om deres Samarbejde og giver samtidig Holdepunkterne i Musæets Bygningshistorie. Brevene er gengivet efter Chr. Bruun og L. P. Fenger Thorvaldsens Museums Historie, der meget omstændeligt giver Indblik ogsaa i alle de Ubehageligheder, der har været forbundet med Sagen. Thorvaldsens Udtalelser er refereret af Baronesse Stampe i hendes Erindringer, der er udgivet af Rigmor Stampe.

Allerede inden Bindesbøll rejste i 1834, udstillede han et Projekt til et Thorvaldsens Museum.

Bindesbøll var i Rom 1836—38. Den 16. Januar 1837 skriver han til Broderen:

Jeg sidder hjemme og er flittig baade tidlig og sildig. — Det seer vildt ud hos mig; her ligger saa mange Musæer, saa jeg ikke selv rigtig veed, hvor mange der er. Eet er nu færdigt og skal sendes hjem til Akademiet. Det er rigtignok sk...; men nu kan det ikke hjælpe, jeg vrøvler længer over det; det bliver dog ikke bedre. Et andet, som endnu kun er i Skitse, lover jeg mig hidindtil mere af. Det er i en Slags gammel florentinsk Stil, og skal dekoreres med Malerier, som Michel (Angelo)s og Raphaels eller i det Mindste Peruginos. Alle Kammeraterne tage hver et Værelse at dekorere. Jeg glæder mig ordentlig til at tage fat paa det. Dermed skal det ogsaa være forbi med Compositionerne; saa skal jeg igjen til at samle Studier.

Brev fra Bindesbøll til Collin:

Skjøndt Sagen „Thorvaldsens Musæum“ er gaaet lidt istaa, tror jeg dog, at det ikke vil være Onkel ukjært, at jeg indlagt sender en Skitse til et saadant. Efter Thorvaldsens eget Ønske indeholder det blot en Del større og mindre Studier til Opstilling af hans Arbejder, og over de smaa Studier en Suite af Værelser til hans Malerier og andre Kunstsager.

For større Sikkerheds og Varigheds Skyld er alt Træværk undgaaet og alle Lofts-, Gulv- og Tagkonstruktioner antydede som Hvælvinger. Det Ydre har jeg med nogle Forziringer om Vinduer og Døre søgt at give et simpelt, men dog for et saadant Monument værdigt Udseende. Den indvendige Dekoration har jeg ikke angivet, skjøndt jeg baade har tænkt og skitseret den, og det fordi der er saa forskellige Meninger om denne Sag. Derimod har jeg antydet et Par Figurers Bredde og et Par Vinduer. Lyset er omtrent saa højt og bredt som i hans store Studio. Jeg har tænkt, at man kunde opstille en Hoved- og to Bifigurer i hvert Værelse og i de to største en hel Samling, for at faae saa faa Værelser som muligt og gjøre ethvert saa lille som muligt, og dog er det blevet en stor Bygning (efter vor Maalestok). Gjerne havde jeg gjort en fuldstændigere Tegning, medens jeg endnu er her i Rom, for at Thorvaldsen kunde corrigere den. Men da det i det Allerringste vilde koste mig et halvt Aars flittigt Arbejde, saa kan

jeg ikke tænke derpaa. Desuden er Thorvaldsen kold for, og jeg kjed af denne Sag. Imidlertid har jeg gjort saa mange Forarbejder og kjender nu saa godt Thorvaldsens Mening, at jeg, naar jeg igjen faar Mod til at begynde derpaa, nok skulde tilfredsstille hans Ønsker. Thorvaldsen forestiller sig syg og siger, han troer ikke, at han gaaer denne Sygdom igjennem og faar vist aldrig mere sit Fædreneland at see, da denne skjonne Leilighed er gaaet tabt. Dog baade Lægerne og alle Andre, som see ham, ere enige i, at han er i største Velgaaende.

Dersom Onkel skulde see det Arbejde, jeg har sendt hjem til Akademiet, beder jeg Dem ikke kalde det et Musæum, men en Porticus til Fornølse for Publikum, dekoreret med Thorvaldsens Arbejder. Jeg har med Flid sat Menneskets Bekvemmelighed først og kun betragtet Kunsten som en Pryd paa Livet.

Rom, den 24de Juni 1837.

Brev fra Bindesbøll til Collin:

Jeg har været hos Thorvaldsen og meddelt ham Indholdet af Onkels Brev. Hans Svar med Hensyn til Musæumsbygningen var, at da de kolossale Statuer dog kun kunde opstilles i Gips, der er et saa forgjængeligt Materiale, syntes han ikke, at man skulde bygge saa store og kostbare Studier, som der behøvedes for at opstille dem; ligeledes at, da Christus engang var opstillet, saa behøvede man heller intet Lokale for denne Statue. Videre at af de andre Statuer som Mars, Apostlene, Jason o. s. v., der vare udførte i Marmor, kunde der gjerne staa flere i et Studium; og at sluttelig, naar man byggede alle Studierne i en Linie, alle ens store og ens udvendig, saa kunde man høre op, naar man vilde, og først bygge flere naar de vare fyldte, som vare færdige. Med Værelserne for hans Samlinger ligeledes.

Han viste mig derpaa Onkels og Committeens Breve, og taledes om sin Hjemreise, som om han endnu i denne Vinter vilde være hjemme i Danmark. Saameget er Thorvaldsens, nu kommer mit Besyv: Jeg kan ikke undvære Kolosserne, om de og kun ere af Gips, om Studiet, hvori de stode, ogsaa kun havde Træloft og Vinduer i Taget, og dersom det skal være et Musæum, saa er Lokalets Skjønighed aldeles nødvendigt. Dog lad ham derom. Kan han kun gjøre det ganske efter hans Hoved, saa bliver det nok godt. Hvem har vel mere Smag end han, og hvem har mere Interesse for Sagen end han? Selve Bygningen, arrangeret af ham,

vil være endnu et Monument mere af hans Haand.

Men han kan ikke gjøre det allene. Derfor maa man staae ham bi med hvad man kan. Jeg for min Part skal ikke sky noget Arbejde, der kan fremme denne Sag, og ikke sætte min Ære i Andet end at det maa blive ganske efter hans Ønske.

Rom, den 8de August 1837.

Deres meget ærbødige

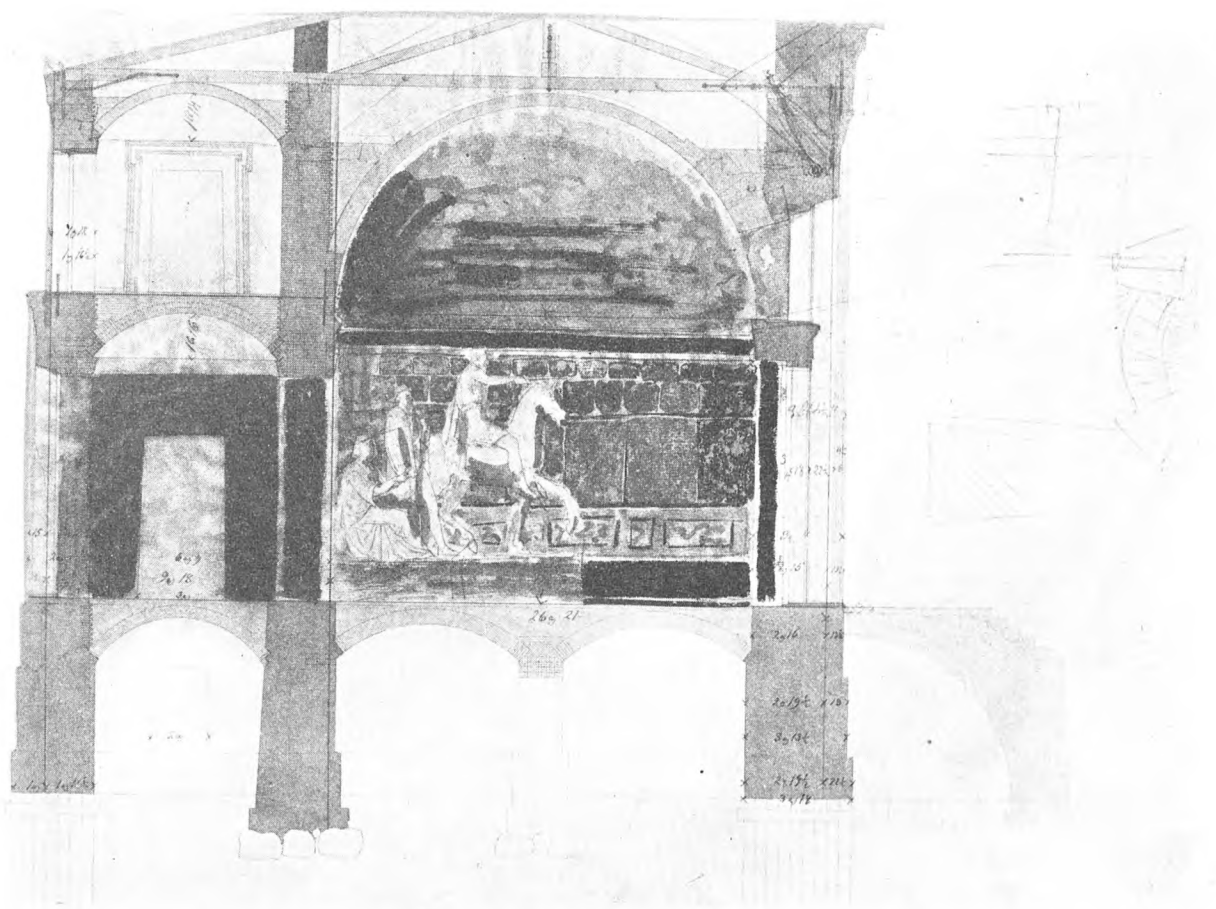
G. Bindesbøll.

Om Dagen efter Thorvaldsens Hjemkomst fra hans sidste Rejse til Rom, den 25. Oktober 1842, skriver Baronesse Stampe:

Næste Morgen blev han afhentet og bragt til Museet, hvor Magistraten var forsamlet . . . , men da han nu kom hjem og var alene med mig og smeed sig træet i Lænestolen, spurgte jeg ham: „Nu Thorvaldsen, hvordan er De fornoiet?“ svarede han af sit oprigtigste Hierte: „Jeg sværger Dem til, at jeg er saa skamfuld, at jeg ikke veed, hvor jeg skal hen, over denne Pragtbygning. For Guds Skyld, hvad skal jeg fylde disse Rum med? Hvor skal jeg kunne nogenlunde faae Noget, der er det værdigt“, o. s. v. Dog jeg forsikkrede ham, at hvert et Rum var beregnet, der ikke var en Smule Plads tilovers o. s. v. „Er De vis paa det?“ „Ja det er ganske bestemt“, sagde jeg. „Det letter en Steen fra mit Hierte, thi jeg finder Museet tusinde Gange mere, end jeg fortjener eller har ventet, jeg kan forsikre Dem, at det ordentlig nedtrykkede mig, saa jeg ikke engang kunde sige disse Herrer Noget“.

Om Dagen for Thorvaldsens Død, den 23. Marts 1844, skriver Baronesse Stampe:

Dog herfra vilde vi besøge Bispinde Müller, og netop udenfor hendes Dør opholdt Thorvaldsen sig grumme længe for at besøge Museet og gjøre mig opmærksom paa dets Skjønhed. „See engang“, sagde han, „hvor de skidne Mure griner stygt; (de griner af Hansen), nei, Museet det smiler, see engang, det er ligesom en Blomst“, og hele hans Ansigt opklaredes. Og nu kom just Bindesbøll til, som havde seet os langt fra, (thi hvor Thorvaldsen gik, var han god at kiende, og om der var nok saa fuldt i Theatret, saa kunde man skielne ham fra Vrimlen, thi han ragede frem som en Antik!); han talte længe med Bindesbøll om Dekorationer o. s. v.

Bindesbøll: Tegning til Thorvaldsens Museum. Farvelagt Tværnit gennem Forhal med den oprindelig projekterede Figurostilling. (Kunstakademiets Samling af Arkitekturtegninger A 1520, 40,5 × 58 cm).

Bindesbøll rejser 1847, da Bygningsarbejderne ved Museet er afsluttet, til Altona for at overtage det Embede, C. F. Hansen tidligere havde haft som Bygnings-Inspektør i Holsten.

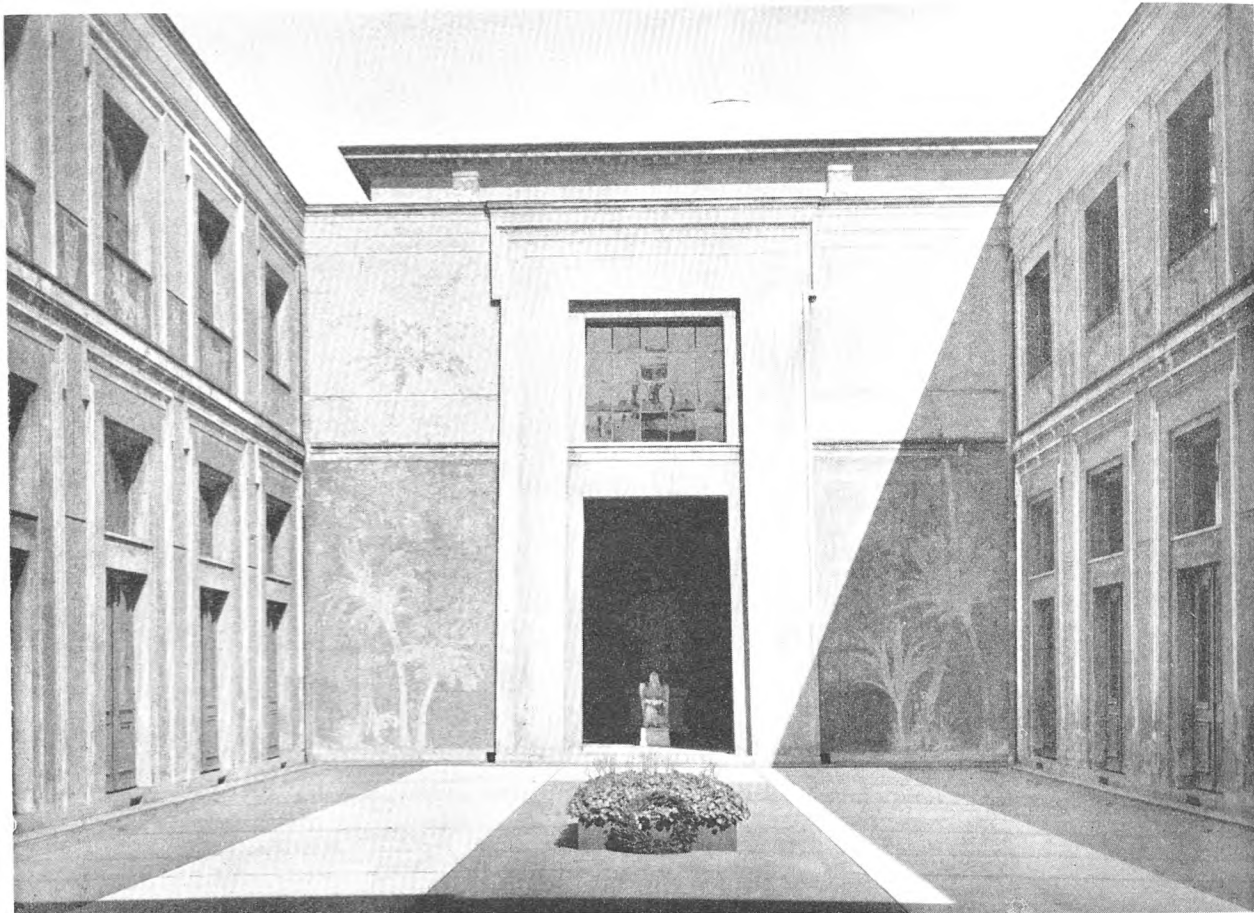
Til den ærede Committee, som skal udnævne Inspektøren for Thorvaldsens Musæum!

Formodentlig vil min Ansøgning om at erholde Inspektørposten ved Thorvaldsens Musæum snart komme til Afgjørelse. Da jeg ikke kan være tilstede i Kjøbenhavn paa den Tid, denne Sag endelig forhandles, og det heele Forhold, hvori jeg har staaet til et Thorvaldsensk Musæum, ogsaa førend den nuværende Bygning var paatænkt, næppe kan være alle de Herrer Vælgere bekendt, saa finder jeg mig opfordret til kortelig at omtale min mangeaarige Forbindelse med Musæet, da dette i min første Ansøgning ikke er berørt.

Under mit Ophold i Rom i Aarene 1834 til 1838 kom jeg jævnlig til Thorvaldsen, som dengang var levende beskæftiget med Tanken om at faae et

Musæum indrettet i Kjøbenhavn for sine Værker og Kunstsager. Jeg tegnede under hans Tilsyn og Veiledning flere Udkast dertil og blev derfor mere end nogen Anden fortrolig med hans Synsmaade om dets Indretning. En af disse Tegninger, som behagede ham bedst, men var beregnet paa en stor, fritliggende, disponibel Plads, sendte jeg til Kjøbenhavn, da jeg hørte, at Sagen begyndte der at faae Indgang. Siden kom baade han og jeg til Kjøbenhavn, og da derpaa en ældre Bygning var skjænket til et Musæum, tog jeg strax fat paa Planen til dens Restauration, udarbejdede 2 Udkast og naaede ikke uden Ubehageligheder og Krænkelser omsider Maalet, saa at det faldt i min Lod, at udføre den Plan, der havde vundet Thorvaldsens og Pluraliteten af Censorernes Bifald.

Dette Arbejde har saaledes i et Decennium været min fornemste og kjæreste Syssel, og med et tungt Hjerte forlod jeg det i forrige Aar, da jeg skulde tiltræde mit Embede her i Holsteen.

Thorvaldsens Museums Gaard set mod Kristussalen.

Atter at kunne leve for det og ved det, er derfor et naturligt og mit inderligste Ønske, som ogsaa vil behageligt skjønnes deraf, at jeg med pekuniært Tab vil ombytte min nuværende Stilling med Ansættelsen ved Musæet. Foranstaaende har jeg troet at burde forestille de ærede Herrer Vælgere, ærbødigt anbefalende mit Anliggende til Dem.

Altona, den 29de Februar 1848.

*Ærbødigt
G. Bindsbøll.*

Bindsbøll fik ikke Inspektørstillingen ved Museet.

Allerede i 1860 begyndte man at gøre Forsøg med Bevaringen af Dekorationerne paa Museets Façader, og der har siden været arbejdet med denne Sag og udført utallige Forsøg. For Tiden bliver Gaardens Façader restaureret, og man kan faa en Forestilling om, hvordan Museet har set ud, da Thorvaldsen, Dagen før sin Død, saa det med delvis færdigpudsede, friske Façader og sagde: „Museet det smiler, see engang, det er ligesom en Blomst“.

Man kan forstaa den vældige Interesse, der siden Opførelsen har været for Bevaringen af Façadernes Dekoration og alle de Anstrengelser, der er gjort; men man kan ogsaa forstaa, at man har tøvet saa længe med at skride til Arbejdet.

Kan det forklares ved, at man har haft en Respekt overfor dette Bygningsværk, som man næppe viser overfor noget andet?

Mange Ting i det Indre viser desværre, at man ikke altid er gaaet lige nænsomt frem ved Vedligeholdelsen, de gør det paa en grel Maade klart for en, hvor vanskeligt det er at reparere og gøre det endnu tydeligere, hvor fuldstændig gennemarbejdet og afklaret hele Museet har været fra Bindsbølls Haand, hvor nøje Figurernes Opstilling og deres Belysning har været gennemtænkt. Afvigelser fra den oprindelige Plan viser det.

Man kunde ønske, at de to Rytterstatuer i Forhallen blev anbragt paa tværs med Front mod Lyset, som det var planlagt. Opstillingen af Jason midt i Forhallen kan vel heller ikke være tænkt som andet end midlertidig Anbringelse af en Nyerhvervelse.

Frederiksholms Kanal, set mod Havnen.

Kanalen.

Da der i Foraaret i Dagspressen fremkom Meddelelse om Opførelse af en Tilbygning til Administrationsbygningen for Tobaksbeskatningen ved Frederiksholms Kanal, en Foranstaltning, der efter hvad der oplystes vilde betyde Nedrivning af det lille, gule „Havremagasin“, der sammen med Christian IV's gamle Bryghus paa en saa virkningsfuld Maade danner Afslutningen paa Kanalbilledet, som det ses fra Marmorbroen — et af de mest maleriske Bymotiver og derfor det af alle Turister hyppigst fotograferede —, stod det klart for Foreningens Bestyrelse, at der for den var al Anledning til at gøre, hvad den formaadede, for at bevare det paagældende Gadebillede intakt, idet den i alt væsentligt kunde slutte sig til de allerede paa dette Tidspunkt i Dagspressen offentliggjorte Indlæg fra Billedhuggeren, Grev *Eigil Knuth* samt Kunsthistorikerne, Dr. *Chr. Elling* og Dr. *Vilh. Lorenzen*.

Bestyrelsen rettede derfor en Henvendelse til Indenrigsminister *Dahlgaard*, under hvem Sagen sorterede, og fremhævede, at vor Hovedstad i Slotsholmen og Kvarteret deromkring ejer en arki-

tektonisk Værdi, som ved det tilstedeværende Samspil mellem Bygninger og Kanaler frembyder et karakteristisk Bybillede af overordentlig Skønhed, et Stykke Byarkitektur, hvortil kun faa andre Byer har noget tilsvarende. Især har Kvarteret omkring Frederiksholms Kanal altid staaet Københavnernes Hjærte nær, og det maatte derfor være med den allerstørste Beklagelse, at Offentligheden gennem den fornævnte Meddelelse erfarede, at der netop forestod — eller dog paatænkte — bygningsmæssige Ændringer, der paa afgørende Maade vilde forandre det paagældende Bybillede. Vel maatte Bestyrelsen i den Omstændighed, at Planerne for den omhandlede Bebyggelse udarbejdedes af kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt *Thorvald Jørgensen*, se en Garanti for, at der ved Bygningens Opførelse vilde blive taget videst muligt Hensyn til Omgivelserne — saaledes som der allerede var taget ved Opførelsen af den nuværende, fra Gadelinjen tilbagerykkede Bygning for Direktoratet for Tobaksbeskatningen —, men selv med denne Viden i Erindring, fuldt underbygget som den var med Arkitektens nære Tilknytning til For-

eningen gennem en lang Aarrække, maatte Bestyrelsen være af den Anskuelse, at der ved den paa tænkte Bebyggelse trods alt vilde gaa større Skønhedsværdier tabt, end der vandtes.

Da de fleste af de Bygninger, der omgiver Frederiksholms Kanal paa Strækningen mellem Stormbroen og Havneløbet, er fredede, benyttede Bestyrelsen Lejligheden til at fremhæve, at den foreliggende Sag afgav et nyt Bevis paa, at den gældende Lov om Fredning af Bygninger er utilstrækkelig, *saa længe der ikke kan blive Tale om Fredning ogsaa af de Omgivelser, i hvilke de fredede Bygninger er beliggende.* Thi er der noget Parti i det gamle København, der fortjener at fredes som *en Helhed*, maatte det formentlig uimodsagt være det heromhandlede. Endvidere mente Bestyrelsen ikke at kunne tilbageholde den Bemærkning, at det næppe af administrationsmæssige Grunde kunde siges at være uomgængeligt nødvendigt just ved Frederiksholms Kanal at placere de Forvaltningsafdelinger, hvis Virksomheder skulde udøves i den projekterede Nybygning, naar der kun paa en i byæstetisk Henseende uansturlig Maade vilde kunne skaffes Plads til den. Staten besad jo dog Arealer andetsteds i Byen, hvor Virksomheden kunde installeres, uden at Omgivelserne led nogen Skade. Med Hensyn til de foran nævnte — efter Bestyrelsens Skøn vægtige — Grunde og til, at vor Hovedstad besidder saa faa Partier af en saa egenartet Skønhed som det omhandlede, at noget Middel ikke burde lades uforsøgt for at bevare det for kommende Slægtled i det væsentlige uforandret, saaledes som vort Slægtled har modtaget dem, hen-

stillede man derfor til Ministeren at underkaste Sagen en fornyet og velvillig Overvejelse.

Det fra forskellige Sider saaledes gjorte Arbejde for Bevarelsen af det særprægede Bybillede ved Frederiksholms Kanal har lykkeligvis baaret Frugt. Allerede ved den mellem Foreningens Formand og Indenrigsminister *Dahlgaard* forte mundtlige Forhandling fremgik det, at denne sidste saa med megen Sympati paa Bestræbelserne for at bevare det smukke Kanalparti urørt, og i Juni Maaned d. A. fremkom der Meddelelse om, at Tegningerne til den projekterede Nybygning var blevet ændret saaledes, at Udvidelsen af den nuværende Administrationsbygning for Direktoratet for Tobaksbeskatningen vil ske paa den bort fra Kanalen vendende Side af Slotsholmsarcealet, hvorved der undgaas noget Indgreb i de mod Kanalen vendende Bygninger.

Men — helt er Faren for en Ændring af Kanalbilledet ikke afværget, idet de Bygninger paa højre Side af Kanalen, set fra Marmorbroen, i hvilke bl. a. Kongens Bryghus har haft til Huse, skal nedrives. Det paagældende Areal ejes hverken af Stat eller Kommune, men er paa private Hænder. Under Hensyn til den meget fordringsfulde Beliggenhed, en Nybygning paa dette Sted vil faa i Gadebilledet, tor det dog haabes, at Ejerne vil lade sig det være magtpaaliggende at sørge for, at de Huse, der skal bygges, ikke kommer til at virke forstyrrende i Gadebilledet her.

Det kan i denne Forbindelse nævnes, at der paa et Areal af den gamle Materialgaards Terræn mellem Kanalen og Vester Voldgade skal opføres en ny Bygning for Postgirokontoret. Denne Bygning vil dog ikke komme til at gøre noget Indgreb i Kanalbilledet, idet dens Hovedfacade kommer til at ligge ud mod Vester Voldgade. Opførelsen af Postgirobygningen vil ganske vist medføre Nedrivningen af de gamle Magasinbygninger, der laa — og delvis endnu ligger — her. Vi ved, at det vil berøre mange Elskere af det gamle København smærteligt, at denne gamle, gule og paa sin Vis malerisk virkende Længde vil forsvinde. Det maa dog indrømmes, at der fra Arkitekten, *Thorvald Jørgensens* Side er lagt Vægt paa, at de nye Bygninger, der kommer i Stedet for den gamle Længde — der i den seneste Tid har været reduceret til at tjene som Fragtvognscentral — paa smuk og værdig Maade vil give os Erstatning for, hvad vi mister.

Vi bringer en Tegning af Nybygningerne, som de vil tage sig ud, naar Arbejdet til sin Tid er fuldført.

Projekteret Bebyggelse i Vester Voldgade, set mod Langebro.

Skæmmende Skilte og Lysreklamer.

Dersom Arkitekt *Anton Rosen* havde levet, vilde han sikkert af al sin Kraft have nedlagt Protest mod den Maade, paa hvilken man har anbragt Lysreklamer paa Paladshotellets Taarn. Men det maa synes mærkeligt, at ikke andre paa hans Vegne har protesteret mod den „himmelraabende“ Vandalisme, som *Rosens* smukke Taarn har været Genstand for. De mange Tusinder, der daglig passerer over Raadhuspladsen, ved, hvad der er Tale om. Oppe omkring Taarnets „Vægtergang“, mellem Spiret og *Johs. Kraghs* smukke Mosaiker er der anbragt et Lysreklamestillads paa en Maade, med Hensyn til hvilken Betegnelse hensynsløs turde være den blideste. At Lysreklamen om Aftenen, naar Taarnets Masse fortøner sig op i den mørke Nathimmel, tager sig godt ud med de skiftende Farver højt oppe i Rummet, er en Sag for sig. Men om Dagen — ja da minder Arrangementet mest af alt om en Samling gamle Jærnsengestel, og der er vist ikke to Meninger om, at Arrangementet virker ganske ødelæggende paa Taarnet. Tanken med Lysreklamens Anbringelse paa dette har naturligvis været at faa Reklamen saa højt som muligt op over Hustagene, men der burde dog være Grænser for, hvad man i saa Hensende kan tillade sig. Hvor forfærdelig Virkningen om Dagen er, ses af hosstaaende Billede.

Som et nærliggende Modeksempel viser vi tilige *Bristols* Taarn („*Absalons Gaard*“). Ogsaa dette Taarn er blevet benyttet som Basis for en Lysreklame, men her har man dog paa udmærket Maade søgt at undgaa Ødelæggelsen af Taarnets arkitektoniske Virkning, idet Reklamen er anbragt paa selve Taarnets Murmasse uden at paavirke Taarnets Konturer. Reklamen kan om Dagen lige netop skimtes, naar man ved, at den er der, og den er dog saa højt oppe, at dens Formaal sker Fyldest. Endnu en Forskel paa de to her nævnte Lysreklamer bør fremhæves. *Absalons* Lysreklame har Henhold til selve den Virksomhed, der har til Huse i Bygningen, Lysreklamen paa Paladshotellet reklamerer for Virksomheder, der er Bygningen uvedkommende.

Af Skiltes ødelæggende Virkning paa Arkitektur haves ogsaa adskillige Eksempler. Der kunde nævnes en lang Række, vi maa nøjes med at fremdrage nogle faa.

Paladshotellets Taarn.

Taarnet paa Absalons Gaard („Bristol“).

Hjørnet af Nytorv og Raadhusstræde.

Christianshavns Torv.

Paa den gamle, smukke Ejendom paa Hjørnet af Ved Stranden og Højbroplads er der saaledes anbragt et Skilt i skrigende blaa Farve — for Margretheskolen —, et Skilt der paa en uheldig Maade paatvinger sig Opmærksomheden. Altsaa reklame-mæssig rigtig — vil man sige. Javel, men ødelæg-gende for Indtrykket af den smukke, gamle Byg-ning. Staar man paa den modsatte Side af Kana-len, udfør Slotskirken, har man herfra et af de virkelig smukke Bybilleder, men man har tillige den tvivlsomme Fornøjelse foruden det før om-talte Skilt at have Skiltet for Dyrbyes Kaffe-handel i skrigende rød Farve for Øje, saaledes som det hæver sig over Amagertorvs Husrække.

Paa Christianshavns Torv er Ejendommen bag Grønlændermonumentet fra Stue til Taget dækket af Reklamer i skingrende Farver, og noget lig-nende gælder Ejendommen paa Hjørnet af Ny-torv og Raadhusstræde, saaledes som denne ses fra Nygade-Frederiksberggade. I sidstnævnte Til-fælde drejer det sig om Reklame for et Firma,

der har til Huse i den paagældende Ejendom, medens Reklamen paa Christianshavns Torv ingen Tilknytning har til Ejendommen. Denne kommer derved til at virke som en kæmpemæssig Plakat-søjle.

Paa Hjørnet af Bredgade og Frederiksgade ligger der en Ejendom, der uvist af hvilken Grund ikke er fredet som Naboejendommen (Hornung & Møller) og Ejendommen paa det modsatte Hjørne (Baltica). Paa førstnævnte Ejendom er der mel-lem Stue og 1. Sal anbragt et Skilt, hvis Virkning vel i Sammenligning med de foran fremdragne Eksempler er ret neutral, men som dog vil erken-des at være til væsentlig Mispryd for den smukke, gamle Palæbygning.

Der kunde anføres mange flere Eksempler paa saadan uheldig Reklamering, men de viste Eksem-pler er formentlig tilstrækkelig til at antyde, i hvor høj Grad der vises Mangel paa Hensyn til Gade-billedets Skønhed.

Dette Nummer er udsendt Oktober 1938.

FORENINGENS KONTOR er St. Kannikestræde 13, K, aabent Kl. 9—10, Telefon Byen 7162. Formandens Telefon er Byen 6348. REDAKTION: Otto Asmussen. REDAKTIONSUDVALG: Carl Dumreicher. Stefan Hetsch. Christian Holm. Rolf Schroeder.

»Med Lov skal man Land bygge«.

Af Dr. W. Jakstein, Hamburg-Grossflottbek.

Naar jeg efterkommer Opfordringen til i et dansk Tidsskrift at skrive om Nødvendigheden af *Bygningscensur*, da fortsætter jeg kun, hvad jeg allerede har paabegyndt med mine Artikler om „Byggehjælp“ („Architekten“, November 1912) og om de store københavnske Havneplaner („Der Städtbau“ Nr. 9 og 10 1920).

De, der — selv om det kun er til Dels — har læst mine i Tyskland offentliggjorte Artikler om moderne dansk Arkitektur, kender ogsaa min positive Indstilling til den danske Bygningskunst og min Beundring for de nyere danske Bygninger i alle Udviklingsfaser. At denne Beundring deles af alle Kredse indenfor den tyske Arkitektstand, turde ligeledes være bekendt. For mit eget Vedkommende mener jeg derfor at kunne betragte dansk Bygningsvæsen udfrå et objektivt Synspunkt.

Disse indledende Bemærkninger har jeg anset for nødvendige, naar jeg fra et andet Land tager Stilling til danske Forhold. Denne Stilling maatte vel antages at kunne tillægges en vis Værdi allerede af den Grund, at mit Land som det større i Relation til det her omhandlede Spørgsmaal derfor ogsaa kan forudsættes at have en noget større Erfaring. Det maa derfor overfor en dansk Lærerkreds ikke vække Forundring, at jeg her udtrykkelig støtter mig til denne større Erfaring. Naturligvis har vi i Tyskland i vore omfattende Bestræbelser for at bringe Orden i alle de Sager, der vedrører Byggevæsenet, ikke paa langt nær endnu naaet det ønskede Maal. Men Bestræbelserne herfor bliver større Aar for Aar. Hvad alle disse Bestræbelser omspænder, kan sammenfattes i Begrebet „Städtbau“, og naar jeg i min Artikel om de store københavnske Havneplaner har stillet Krav om en samlet Bebyggelsesplan, da har jeg dermed ønsket, at man skulde forstaa andet og mere end en blot og bar Regulering af Bebyggelse og Færdsel. Begrebet „Baupflege“ omfatter iøvrigt ikke alene Gennemførelse af en Bebyggelsesplan, men udstrækker sig ogsaa til Skorstene og Reklameskilte, kort sagt til alle tænkelige Enkeltheder, der er med til at præge Bybilledet.

I Anledning af min foromtalte Artikel om Byggehjælp har man indvendt, at man i Danmark ikke ønskede noget Polititilsyn med Kunst. Desværre drejer det sig i de fleste Tilfælde slet ikke om Kunst,

men om dens absolutte Modsætning! Er der Tale om en Kunstner, trænger det Spørgsmaal sig altid paa, om det udelukkende har været i enhver Henseende uangribelige, d. v. s. naturlige, Grunde, der har været bestemmende for hans Arbejde, eller om der har været Tale ogsaa om andre, f. Eks. spekulationsmæssige Bevæggrunde. I saa Fald maa det gøres til Genstand for nøje Prøvelse, om Kunsten i sidste Instans bliver den sejrende over alle Biomstændighederne.

Men her har „Städtbau“ altsaa et Ord med i Laget, thi dens Opgave er at gøre sin Indflydelse gældende paa det samlede Bybillede, ogsaa i Begrebets rent moralske Betydning. Og det er ikke alene store Ord; der handles daglig derefter. Man tænke kun paa de gamle Synder, som Fortiden har paa sin Samvittighed ved Opførelsen af Arbejderboliger. Disse Synder er ikke glemt og gentager sig vel af og til endnu.

Naar vi nu har Love — og i Fremtiden vil faa endnu flere —, der tjener til at forhindre saadanne Forsyndelser, saa ligger der til Grund herfor ikke andet og mere end den sidste og højeste bybygningsmæssige Tanke. Love er kun Middel mod et Maal, ikke Maalet i sig selv. „Med Lov skal man Land bygge!“ Denne fornemme og tankedybe Indskrift over Københavns gamle Domhus burde slaas op paa enhver Tegnestue, da vilde Reformer være langt lettere at gennemføre.

I det følgende skal nu omtales forskellige Former indenfor dansk Arkitekturs, dansk Monumentcensur og dansk Bybygnings Omraader, saaledes som jeg kender dem og har Brug for dem i denne Forbindelse. Jeg maa dog indskrænke mig til spredte Betragtninger.

Bygningskunst.

En erfaren, ældre Tekniker, ikke Kunstner, men en Mand med aabne Øjne, skildrede fornylig for mig sine Indtryk fra en Rejse gennem Jylland. Forbavset sagde han, at enhver dér kunde bygge, som det lystede ham; at ingen af Husene lignede hinanden, at hvert Hus havde sin fra alle andre Huse afvigende Tagform og farve, og at ethvert Slags Tagdækningsmateriale var tilladt. De fleste Huse opfyldte derimod ikke engang de Fordringer, som en Bygningskole stiller til sine Elever! Alle de smaa Byer frembød derfor et kaos

tisk Indtryk. Denne Opfattelse kan jeg — desværre — ganske tiltræde, og den vil formentlig heller ikke frembyde noget nyt for en Dansker. Man behøver jo i saa Henseende kun at betragte to vilkaarlige, ved Siden af hinanden liggende Villaer i Forstæderne. Det eneste nye er maaske kun, at saadanne Betragtninger kommer fra Udlandet. Jeg er ganske vist i Løbet af de sidste Par Aar flere Gange blevet interviewet desangaaende af københavnske Dagblade, men mine Udtalelser er aldrig blevet offentliggjorte. Grundene hertil er bekendte. Men Fortielsen af mine Udtalelser er dog ret uforstaaelig, da der jo dog i København allerede findes Tilløb til Bygningscensur. Saaledes regulerer de saakaldte Servitutbestemmelser i Københavns Omegn Bebyggelsen af de enkelte Parceller efter bestemte, æstetiske Synspunkter, som ogsaa Kunstnerne (!) har at rette sig efter. I Henhold til disse Bestemmelser er f. Eks. Bygningernes Ydermures Materiale og Farve klarlagt. Da der imidlertid ikke er givet Regler for Tagformer, saa er de nævnte Bestemmelser endnu ikke tilstrækkelige til at give et smukt Bybillede, og hver eneste af de mange moderne københavnske Havekolonier frembyder et smukkere Indtryk end Gader og Veje i de velhavende Kvarterer. Men hvorfor frembyder de af Arkitekter byggede Villakvarterer et lige saa kaotisk Indtryk som hine jyske Stationsbyer, der kun er byggede af almindelige Haandværkere? Lader man to Orkestre samtidig give to forskellige Koncerter i den samme Sal? Og skal der tages mindre Hensyn til Arkitekturen end til Musiken?

Jeg kan her kun henvise til vore nyeste Love, som muliggør Indgreb i Byggeriet. Vil man imidlertid prøve paa at danne sig et Skøn i denne Henseende, maa man ikke nøjes med at studere disse Love, man maa følge Arbejdet paa selve Stedet. Lovene udøves i alle større, tyske Byer og i mange Smaabyer.

Naar jeg taler om Arkitektur, er jeg nødt til at komme ind paa et Forhold, som ikke længer taales hos os. Hvor højt vi vurderer de enkelte københavnske Kunstværker indenfor Arkitekturen, har jeg allerede tilstrækkeligt antydnet. I dem aabenbarer sig til Stadighed de danske Arkitekters rige Fantasi og Finfølelse, som vi allerede i Aarevis har anerkendt som forbilledlig. Med større Projekter, som f. Eks. Kvarterbebyggelser, Opførelse af Skoler i Forbindelse med Anneksbygninger eller Anlæg af Parker vises Evne for Kompositioner i den store Stil. Dersom Love for Bybygning vilde

kunne give Arkitekterne Mulighed for Skabelse af monumentale Værker, vilde meget være vundet.

Vor oprigtigste Hojagtelse gælder ogsaa det danske Haandværk, hvis fortræffelige Arbejde i alle Enkeltheder stadig kommer til Udfoldelse. Paa dette Omraade er vi omend ikke i alle, saa dog i mange Egne af Tyskland endnu langt tilbage.

Nu forlanger vi imidlertid i Tyskland ogsaa, at Arkitekturen skal være nationalt indstillet! Den danske Bygningskunst, der endnu for faa Aar siden paa udtryksfuld Maade her var gaaet i Spidsen, er slaaet ind paa andre Veje, ja man trækker endog paa Smilebaandet ad denne Byggemaade og anser den for antikveret. Vore Industribygninger turde i meget ligne den danske Funkisstil. Paa den sidste Verdensudstilling i Paris fremtraadte denne Stil i den Grad international, at de enkelte Bygningers Samhørighed med de respektive Hjemlande kun lod sig erkende ved, at disses Navne var anført paa de enkelte Bygninger! Jeg vilde gerne angaaende dette prekære Problem endnu anføre følgende. En dansk Forfatter skrev for et halvt Aars Tid siden, at Danske og Svenske i dybeste Forstand egentlig slet ikke forstod og i Fremtiden ej heller vilde komme til at forstaa hinanden. Fuldstændigt udelukket maa det da være, at en Dansk nogensinde skulde kunne forstaa en Neger! Der findes altsaa dog endnu noget, der hedder national Ejendommelighed, der endnu ikke er blevet udjævnet ved Hjælp af Radio og Luftfartsforbindelse. Skulde Kunsten — altsaa ogsaa Arkitekturen — derfor aldrig mere i Fremtiden tage Hensyn til denne Ejendommelighed?

Bygningsfredning.

For kort Tid siden blev paa den tyske „Denkmalpflegekongress“ talt om de fremragende Restaureringsarbejder paa de danske Kirker i Sønderjylland. Det skal dreje sig om ca. 30 Kirker. Jeg var indbudt til at tage disse Kirker i Øjesyn, men maatte desværre af Mangel paa Tid sende Afbud. Men jeg kendte fra København tilstrækkelige Eksempler, der var Vidnesbyrd om danske Arkitekters Talent og Kærlighed til denne Side af deres Kald. At jeg personlig blandt Antallet af restaurerede københavnske Bygninger endnu savner nogle, har i denne Forbindelse ingen Betydning. Kun vil jeg her henvise til de af Kai Flor fremsatte Udtalelser (Berlingske Tidende 4. Juli 1938), fordi de viser, at jeg i dette Spørgsmaal

Parti fra Gammeltorv. Fotograferet ca. 1880.

ikke staar alene. Men følgende Begivenhed giver dog Anledning til alvorlig Eftertanke. Jeg sigter til den Meningsudveksling, der er kommen til Orde i „Politiken“ i Anledning af en Nybygning paa Gammeltorv (Stellings Ejendom. Red.). Jeg har ganske vist kun set et utydeligt Billede af den paagældende Bygning. Den ligger rigtig med Hovedgesimsen, men Vinduerne falder udenfor den af Omgivelserne dikterede Maalestok. At denne Bygning er af største Betydning for de omliggende, store Bygningsmindesmærker som Domhuset og Domkirken, staar vel klart for enhver. Københavns Verdensberømmelse er paa det nøjeste forbunden bl. a. med de nævnte Mindesmærker, og ogsaa deres Omgivelser maa være sacrosancte. Derfor er ogsaa de Udtalelser af Betydning, der i Anledning af en Klage over Nybygningen paa Gammeltorv troede at burde træde i Skranken for denne sidste. Kun paa nogle af disse Udtalelser vil jeg her kunne komme nærmere ind.

„Nybygningen er i den valgte Form blevet nødvendig“ — hedder det — „fordi Grunden staar i 600 Kr. pr. m², der skal forrentes“. Dette er en Sag om Spekulation, der intet har med „Denkmalpflege“ at gøre og heller intet med Kunst. Bygningsfredning og Kunst tjener Almenheden, hvorimod Spekulationen kun kommer den enkelte til

Gode. Hvad her vindes, vil ufejlbarligt tabes andetsteds, f. Eks. i Forstæderne, hvorfra Købekraften i stedse højere Grad lokkes ind til Byens Centrum.

„Naar Gammeltorv og Nytorv engang i Tiden er blevet bebygget med moderne Bygninger, vilde de gamle Huse paa dette Tvillingtorv ikke længere være til at holde ud at se paa“. Dermed fældes altsaa Dødsdommen over det gamle Domhus!

Men nu kommer den værste Udtalelse: Menneskehedens Kærlighed til og Ærbødighed mod de gamle Bygninger betegnes som „Abekærlighed“! Jeg gider ikke ofre eet Ord paa en saadan Udtalelse. Intet vilde være lettere end at nagle en saadan Meningstilkendegivelse til Skampælen. Gik det, som de, der taler saaledes, ønsker, kunde vi med det samme udslette den samlede historiske Arkitektur i Europa og i kulturel Henseende de gradere vor Jord til en Ørken. Men betegnende er det, at den nævnte Udtalelse hidtil er blevet staaende uimodsagt, eftersom der dog i København findes Mennesker i Tusindtal, der aldeles ikke billiger den. Men maaske anser de det ikke for værd at tage til Genmæle. Maaske vil de melde sig, naar engang ogsaa Harsdorffs Hus, Gammeltorv 18, er nedrevet. Men da er det ogsaa ude med dette Torv!

I Danmark har man fredet sine historiske Bygninger i forskellige Grader. Vi er i Tyskland naaet til at beskytte *hele Bykvarterer*, ja hele Byer. Den Opfattelse, at det kun var Kirkerne og Slottene, der havde Værdi som Mindesmærker, er forlængst blevet et overvundet Stadium, og alle-rede af sociologiske Grunde var denne Opfattelse forkert. Vi venter nu en ny Lov, der ogsaa beskytter Privatbygninger, selv de mest beskedne, naar de har Værdi for Bybilledet eller for Byens Historie. Men for Gammeltorv drejer det sig ikke alene om de nærliggende store Bygnings-mindesmærker, men om et Stykke Pladskunst, der i sig selv ligeledes har Monumentalværdi. I Breslau, Danzig, Frankfurt a. M., Köln og andre Byer bliver endogsaa de i en gammel Gade eller paa et gammelt Torv senere opførte Nybygninger nedrevet og erstattet med andre, der passer i By-billedet. Og skal endelig gamle værdifulde Bygninger vige Pladsen for nye, sker det kun i de Tilfælde, hvor det drejer sig om at gennemføre en ny stor samlet Plan, der vel at mærke kan gennemføres straks og paa én Gang. Noget saadant er der tilsyneladende ikke Tale om paa Gammeltorv.

Fredningsbevægelsen i Tyskland er organiseret af Staten. Hver Landsdel, hver større By har sin egen Tilsynsførende, der sorterer direkte under vedkommende Minister. Paa aarlige Kongresser behandles Spørgsmaal af Interesse for Fredningsbevægelsen, og Forhandlingerne bringes til Offentlighedens Kundskab.

Byplanlægning.

Jeg vil ikke anse det for passende endnu engang at komme ind paa Københavns store, byplanmæssige Problemer; jeg ved ejheller, hvad der i Mellemtiden er fremkommet af nye Projekter, eller i hvor høj Grad Forholdene har skiftet Karakter. I Tyskland er Forholdene ændrede. For at belyse Begrebet „Städtebau“ er dette Ord *alene* ikke længere tilstrækkeligt. Vi har nu yderligere faaet „Landesplanung“ og „Raumforschung“ og Myndigheder, der varetager disse Interesser. De ud-givne Beretninger herom vil være den danske Sagkundskab bekendt; jeg behøver derfor ikke at udtale mig nærmere derom.

I København bestaar der en aabenbar Modsætning mellem de tiltagende Færdselsvanskeligheder i den indre By, hvorom Aviserne daglig taler, og dels den Kendsgerning, at der i City desuagtet til Stadighed opstaar som paa Transportbaand nye

og stadig større Bygninger, dels den almindelige Erkendelse, at Storbyerne maa spredes (auf-gelockert werden müssen). Dette sidste kan ske ved nye Erhvervs- og Kulturcentrer. Saaledes skal Hamburgs Regeringskvarter nu forlægges til Altona. I København vil der maaske endnu kunne afgives Plads paa Amager, om hvis planløse Bebyggelse Arkitekt *Knud V. Barfoed* fornylig udtalte sig paa ret utvetydig Maade. Forøvrigt kan jeg henvise til Professor *Vilhelm Wanschers* Kronik i „Politiken“: „Flugten fra den indre By“, en Kronik, der opruller hele Problemet. Men man stiller sig stadig det Spørgsmaal: Hvor bliver Svaret paa alle disse Klager og Forslag af?

Uvilkaarlig ser man sig om efter Hjælp hos Myndighederne. Saaledes er det i alle Lande. Men hvad kan Myndighederne gøre, naar der i Befolkningen hersker saa afvigende Meninger, som vi har set det med Tilfældet Gammeltorv. Endnu mindre kan en enkelt Embedsmand udrette noget, han vilde slide sig selv op i Stormløbet mod de andre Myndigheder og mod Vanens Magt. Om andre Magter vil jeg slet ikke tale! Det, der skulde til, var Skabelsen af en Bevægelse, som den Sverige engang har oplevet, da Folket fra Prædikestolen blev manet til at vise Ærbødighed mod de gamle Ting. Studenterne i Lund var de første, der dengang støttede denne Bevægelse, der siden-hen førte til Grundlæggelsen af Folke- og Fri-landmuseer. Men der gives jo ogsaa Mennesker, der vil lukke Museerne, maaske vil de endogsaa lukke Bibliotekerne!

Jeg er nu naaet til Slutningen af mine Betragtninger. Maaske har jeg paa enkelte Punkter kunnet sige et og andet nyt om danske Forhold. Afgørende er det naturligvis ikke, naar en Udlænding viser, at han med Opmærksomhed følger Udviklingen i København. Vigtigere er derimod de Hundrede Tusinders Mening, der hvert Aar kommer til Danmark fra Udlandet for at glæde sig over dette skønne Land og dets Byer. De spørger ikke om Grunden til, at dette eller hint sker, de omfatter det sete med eet Blik og tager Dommen over det sete med hjem. Og derfra ud-bredes den videre.

Men lige meget om Fremmed eller Indfødt: *Shaftesburys* Ord om, at intet præger vore Sjæle mere end Sansen for Orden og det rette Forhold i alle Ting, har vedvarende Gyldighed.

Gid denne Sans maa være udbredt ikke alene hos dem, der *ser*, men ogsaa hos dem, der *bygger!*

Andreas Weidenhaupt: Frontespice-Relief fra det gamle kongelige Teater (nu i Teatermuseet).

Andreas Weidenhaupt.

BILLEDHUGGER, PROFESSOR ANATOMIÆ VED KUNSTAKADEMIET

1738—1805

ET 200-AARS-MINDE OM THORVALDSENS LÆRER

Af Overdyrlæge, Dr. phil. Hjalmar Friis.

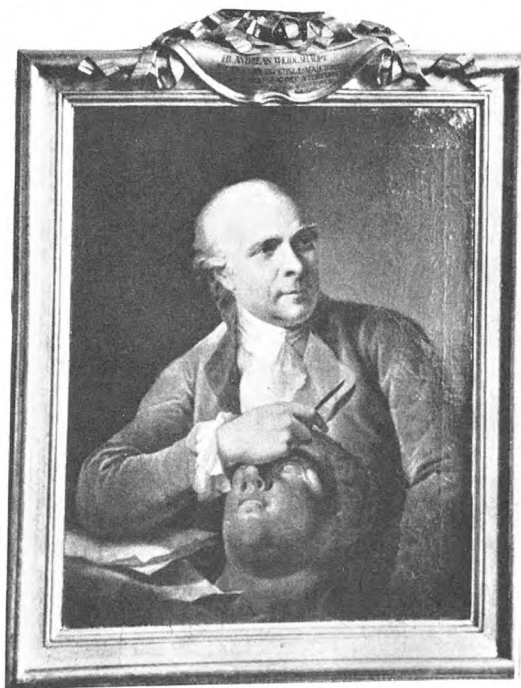
Nyklassicismen naaede Danmark i Midten af det 18. Aarhundrede, og det af Frederik V nyoprettede, Kongelige danske Skildre-, Billedhugger- og Bygnings-Academie udviklede de klassiske Principer og aabnede nye kunstneriske Perspektiver under Ledelse af betydelige udenlandske og danske Mestre. I den Kreds af Kunstnere, der blev bestemmende for den ny klassiske Stils Fremtræden i dansk Kunst, er *Andreas Weidenhaupt* et af de Navne, der fortjener at fremdrages. Der er Dobbelt-Grund til at erkende hans Ret til at mindes, idet Weidenhaupt ikke blot skabte en Række betydelige Arbejder, der smukt repræsenterer den ældre Nyklassicisme, men gennem en 34-aarig Lærergerning ved Akademiet kom han til at virke dybt og vidt til Gavn for dansk Kunstliv. Blandt hans Elever bør fremhæves *Asmus Jakob Carstens* og *Bertel Thorvaldsen*.

Weidenhaupt's Livsbillede kan i Korthed tegnes saaledes. Født i København 13. August 1738. Forældrene var Sværdfeger *Johan Christian W.* og *Catharina Maria f. Westphal*. 1750 kom den unge Weidenhaupt i Lære hos den tyske Billedhugger *Johan Christopher Petzoldt*², der i 1738 var

indkaldt af Christian VI og var Medlem af det gamle Maler- og Billedhugger-Akademi. Petzoldt fik ingen betydelig Position herhjemme, kendt er hans barokprægede Neptun- og Merkur-Stenfigurer ved Opgangen til Børsen³, han døde i Dresden 1763⁴.

De vage Forestillinger om klassisk Kunst, som Petzoldt mulig har givet Weidenhaupt, fik denne forstærket, da han snart efter blev Elev paa det nye Kunstakademi, hvor man havde „dygtige og bequemme Lærere“⁵. Først og fremmest kom Weidenhaupt under Paavirkning af den „store Billedmager og Billedhugger“ *Jacques François Joseph Saly*⁶. Blandt Akademiets Lærere var ogsaa Billedhuggeren *Johannes Wiedewelt*⁷, der efter en aarelang Roma-Færd fra 1754—58 var vendt hjem, stærkt opfyldt af det lange Samvær og nære Venskab med *Winckelmann*, hvis klassiske Tankegang havde fyldt ham med Begejstring for dansk Aand Kunst. Wiedewelt udbredte baade i Poesi og plastisk Winckelmann's kunstneriske Antik-Forkyndelse i et Skrift: „Tanker om Smagen udi Kunsten“ (1762).

Saly, der var Akademiets Direktør, krævede en grundig Skoling af Eleverne og ønskede, at de fik

C. A. Lorentzen: Andreas Weidenhaupt (Kunstakademiet).

solid Viden i Anatomi. 1758 oprettedes et Anatomiprofessorat, og en af Tidens „lærde“ Mænd, Professor, Dr. med. *Christian Johann Berger* (1724—89)⁸ blev ansat. Berger var en fremragende Videnskabsmand, kendt uden for Landets Grænser, men omtales tillige som den „virkelig store Lærer“; hans Undervisning blev af største Betydning for Weidenhaupt, der senere blev Berger's Efterfølger som Professor anatomiae.

En flink og flittig Lærling maa Weidenhaupt have været, thi 1758 vandt han baade den lille og den store Solvmedaille og det følgende Aar den lille og 1760 den store Guldmedaille. Sidstnævnte Konkurrenceopgave lod paa det gammelkendte Genremotiv: „Moses findes af Faraos Datter“⁹. Efter 12 Aars Uddannelse stod Weidenhaupt nu vel rustet til de Vandreaar, der sædvanlig ventede en lovende ung Kunstner. 5. Juli 1762 rejste Weidenhaupt paa Stipendium som „Sculpteur Pensionnaire du Roi“ til Paris¹⁰. Her arbejdede han under Billedhuggeren *Augustin Pajou* og kopierede navnlig *Edme Bouchardons* Værker, bl. a. Fontænen i Rue de Grenelle¹¹. Rejsen gik videre til Italien, og her paa romersk Grund fangedes Weidenhaupt ind af Antikkens Aand. „Her copierede han en *reliefs* Kunstens Mesterstykker fra alle Sider, og i *bosse ronde* le torso i Belvedere, den døende Fægter, som findes i Capitolium, og Laokoons Figur, som er i Vatikanet“¹². 1768 rejste Weidenhaupt hjem¹³ over Firenze og Bologna, hvor han blev Medlem af Akademierne. De forskellige Kopiarbejder sendte Weidenhaupt til København, hvor de senere udstilledes paa Salonen paa Charlottenborg 1778. Weidenhaupt blev 8. Juli 1769 aggreeret ved Akademiet. Allerede i Elevtiden paa Akademiet havde Weidenhaupt, som før nævnt, under Saly's Indflydelse faaet indpodet en dyb Respekt for Billedhuggerkunstens kunstneriske og haand-

A. Weidenhaupt: Studiehoved (Kunstmuseet).

værksmæssige Krav, Anatomien maatte man kende og kunne, og paa Stipendie-Rejsen havde Weidenhaupt flittigt fortsat Anatomistudierne¹⁴. Den grundige Uddannelse i Forbindelse med hans kunstneriske Indsats bevirkede, at Weidenhaupt 1771 ved Berger's Tilbage-træden proponeredes til at være Professor i Anatomien ved Akademiet¹⁵.

Det var en tung Arv, Weidenhaupt havde at løfte, men Akademiet var inde i en rig Udvikling med stor Elevtilgang¹⁶, hvilket medførte forbedrede Arbejdsforhold for Anatomiskolen, og Weidenhaupt's mangeaarige Studier bevirkede, at hans Lærer-Periode blev en Fremskridtstid for Anatomiuundervisningen; et Par Vidnesbyrd taler tydeligt herom. 1776 anmodede Akademiet „Justitz Raad og Professor Andreas Weidenhaupt“ om „at skaffe en nye anatomie Figur til Modelskolen“¹⁷. I Udstillingskataloget for Salonen paa Charlottenborg 1778¹⁸ staar denne Ecorché omtalt: „En staaende Anatomie-Figur i Gips. Denne Figur har Autor forfærdiget, til Academiets Brug, og for, paa samme at demonstrere Anatomien, for saa vidt den henhører til Konsten“. Denne sidste Linie giver i al Knaphed et godt Motto for Kunst-anatomiens Arbejdsfelt. Weidenhaupt's Anatomiefigur fik Betydning ikke blot for Datidens Anatomiuundervisning, men for Kunstnernes Modelstudier i det hele taget, og for en sen Eftertid var det et Værk af anatomisk og kunstnerisk Værdi, først 1866 afløste *Theobald Stein's* store og lille Ecorché Weidenhaupt's gamle Muskelmand i Akademiets Arbejdsrum og i Kunstnernes Atelier'er. Weidenhaupt's Ecorché blev i egentligste Forstand sat paa Loftet. Originaleksemplaret fandt jeg en Dag i ret medtagen Tilstand under Tagspærene paa Charlottenborgs Loftsmagasin. Det lykkedes at faa Gipsfiguren saa vidt restaureret, at kun Tabet af venstre Haand skæmmer den. Hvor udbredt og benyttet Anatomifiguren har været, faar man et bestemt Indtryk af ved overraskende hyppigt at se den optræde som Stafage paa en Række kendte Genremalerier: *C. A. Lorentzen*: Modeltegning paa Akademiet (tidl. Johan Hansen's Samling), *F. Richardt*: Malerstue (Thorvaldsens Museum), *Vilhelm Bendz*: Modelskolen paa Akademiet. 1926 (Nr. 84. Kunstmuseet) og *Alb. Kühler*: En Amagerpige vil sælge Frugt i en Malers Atelier. 1828 (Nr. 499. Kunstmuseet).

Ved Professor Carl Gustav Pilo's Afgang udnævntes Weidenhaupt 13. Marts 1773 til Professor ved Modelskolen. Foruden den dobbelte meget krævende Lærergerning varetog Weidenhaupt ogsaa Hvervet som Akademiets Kasserer fra 1777—88 og var Akademidirektør fra 1791—93¹⁹. Dette forklarer vel for en Del, at hans Indsats i Kunsten ikke blev saa omfattende. En Del Værker er sikkert gaaet tabt i Tidens Lob, men endnu kendes og bevares saa mange og betydelige

Arbejder fra hans Haand, at Weidenhaupt fortjener at drages frem i den danske Billedhuggerkreds, der bragte den hjemlige Billedhuggerkunst til selvstændig Vækst i Slutningen af det 18. Aarh. Julius Lange har i sin Bog: „Sergel og Thorvaldsen“²⁰ kort betegnet Weidenhaupt som „en ubetydelig Billedhugger“, en Dom, der maa forekomme overilet og uretfærdig, vel til Dels beroende paa Ukendskab til Weidenhaupt's Produktion. Alene de Værker, vi har Kendskab til, stiller ingenlunde Weidenhaupt ringere end hans samtidige Kunstfæller. Katalogerne fra Charlottenborg-Salon 1778 og 1794 tillader Identificering af en Række Værker, hvoraf enkelte her skal fremhæves.

I „Expositions-Salen“, der „aabnedes Hans Kongelige Majestets Allerhöjeste Födsels-Dag den 29. Jan.“ 1778, var bl. a. udstillet „No. 73. Et gammelt Hoved, overnaturlig Störrelse, i brændt Ler. Et Studium efter Naturen i Rom“. Det drejer sig her om den fortrinlige Gammelmandsbuste, der nu findes i Kunstmuseet. Weidenhaupt har i dette Arbejde vist, hvor stærkt han havde tilegnet sig fransk Stil. Pajou²¹ har udført et lignende Arbejde, for begge Kunstnere har Edme Bou-chardon's Studier²² over Oldingehoveder været forbilledlig. Weidenhaupt har levendegjort Formen paa en karakteristisk Maade, man mærker den Viden og Kunnen, der ligger bagved. Skaldepanden har givet Anledning til en nøje Gennemformning af Kraniet, Senilitets-Atrofien mærker Tindinge og Kindmuskler, men der er baade i Udformning af Hoved og Fuldsæg taget overlegent, stort og plastisk stærkt paa Opgaven. Busten indtager en særlig Plads blandt Weidenhaupt's Værker, den Friskhed, hvormed den er gjort, er ikke helt naaet i Weidenhaupt's Buster af Hof- og Livkirurgerne *Simon Crüger* og *Hans Frederik Wohlert* i Kirurgisk Akademis Amfiteater²³.

Blandt de faa større offentlige Arbejder, som det faldt i Weidenhaupt's Lod at udføre, skal først omtales Sandstensrelieffet til det trekantede Façadegavlfelt paa den Harsdorff'ske Tilbygning paa det af Eigtved i 1748 opførte Kongelige Teater²⁴. Paa

Frihedsstøtten med Wiedewelt's „Troskaben“, Dajon's „Tapperheden“ og Weidenhaupt's „Agerdyrkningen“ (til højre). Fotograferet 1909 med den originale Figur af „Agerdyrkningen“, nu erstattet af en Kopi.

Salonen 1778 udstilledes som No. 77 „Modellen af Frontespisen paa det Danske Comedie-Huus. I Midten af samme sees Apollos Lyre, med en Laurbærkrands omhængt, og oprejst paa en firkantet Socle, paa højre Side sees Tragedien, forestillet ved Melpomene, ved hvis Födder ere henlagte de hende tilhørende Attributa; paa venstre Side sidder Thalia, med musikalske Instrumenter og övrige Attributa“. I et Sekel stod den gamle Teaterbygning, og da den blev nedrevet efter det nye kongelige Teaters Opførelse 1872—74, bevarede man Weidenhaupt's Frontespice-Relief som kulturhistorisk og kunstnerisk Minde (se Titelvignet). Relieffet blev anbragt i Nationalmuseets Have, hvor det efterhaanden blev ret medtaget af Vejr og Væde. Teaterhistorikeren Robert Neiiendam fik senere udvirket, at Relieffet overførtes til Teatermuseet. Indenfor et Trekantfelts vanskelige Ramme har Weidenhaupt formaaet at give en fast, symme-

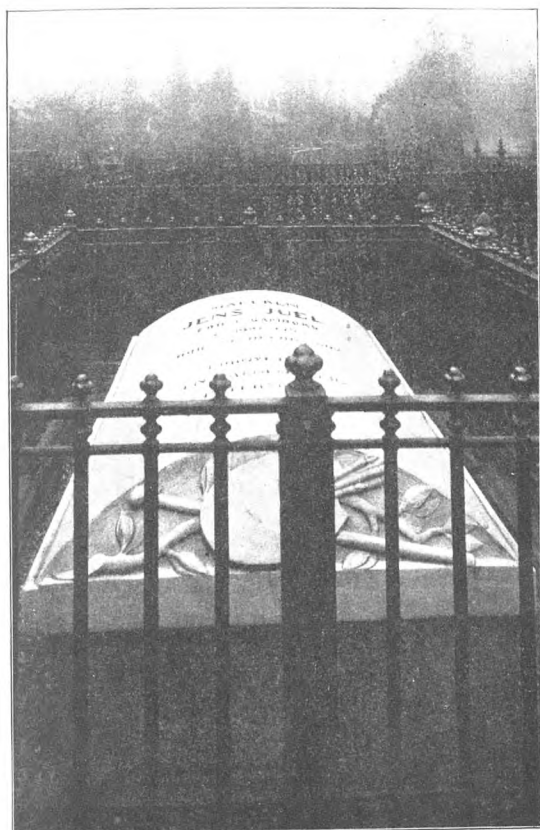
trisk Komposition med de to Kvindefigurer centralt placeret omkring Lyren; rolige, værdige Skikkelser, fint og dygtigt udformede med blødt faldende Klædebon, der i lette Folder bølger og glider mod Gavlfeltets Spidsvinkler, hvor Scenekunstens mangeartede Attributter, Strenge og Blæseinstrumenter i malerisk Uorden fylder Rummet. Fra det mangeaarige Roma-Ophold har Weidenhaupt kendt Rafael's Fresker i Stanzerne, og det har sikkert haft Betydning for Frontespice-Relieffets Opstilling og Figurstillingerne, der stærkt minder om Komposition og Motiver i Rafael's „Parnasset“ og „Lovkyndigheden“ i Camera della Segnatura.

Hovedarbejdet og Højdepunktet i Weidenhaupt's Kunstnergerning er Frihedsstøtte-Skulpturerne. Som *Nicolai Abildgaard's* Akademi-Kollega og Kunstfælle var Weidenhaupt med i den Kunstnerkreds, der førte Abildgaard's Tanker ud i Livet og skabte hans Frihedsstøtte. Ved sin smukke „Agerdyrknings“ Figur og Relieffet „Trældoms Afskaffelse“ har Weidenhaupt i saa væsentlig Grad bidraget til at gøre Frihedsstøtten til et af de skønneste Monumenter, vi har. Paa Charlottenborg-Salonen 1794 udstillede Arkitekt Mogens „Modellet af det under Arbejde værende Monument, i Anledning af Stavnsbaandets Løsning“²⁵, og i Tilslutning hertil udstilledes Weidenhaupt's, Wiedewelt's og Dajon's Modeller og Forarbejder til Frihedsstøtte-Statuer og Relieffer²⁶. I sin Abildgaard-Monografi har Leo Swane²⁷ redegjort for Frihedsstøttens Historie, hvorfor kun Weidenhaupt's Andel i Værket her kort skal omtales. Fra Abildgaard's egen Haand er bevaret Skitseforslag til Statuer og Relieffer, saaledes at Opgaverne for de tre Billedhuggere laa ret bunden, alligevel er de 4 store Hjørnefigurer stærkt præget af de udførende Kunstneres personlige Opfattelse og Stil. Det faldt i Weidenhaupt's Lod at udføre de for Monumentets Idé vigtigste Arbejder, nemlig Jorddyrkningens Beskytterinde og Frigorelsesrelieffet (se Slutvignet). Navnlig sidstnævnte synes Abildgaard at have arbejdet med i sine Skitser, og i en Sepiategning i Kobberstiksamlingen ser man, hvilken linier smuk og i Kompositionen dekorativ fast Løsning, han naaede. For Weidenhaupt lykkedes det ikke fuldt ud at genskabe i Marmoret Udkastets saa stærkt følte plastiske Form. Langt friere og selvstændigere synes Weidenhaupt at have staaet overfor „Agerdyrkningens“ Figur, symboliseret ved et antikt Plovjern, som hun hold-

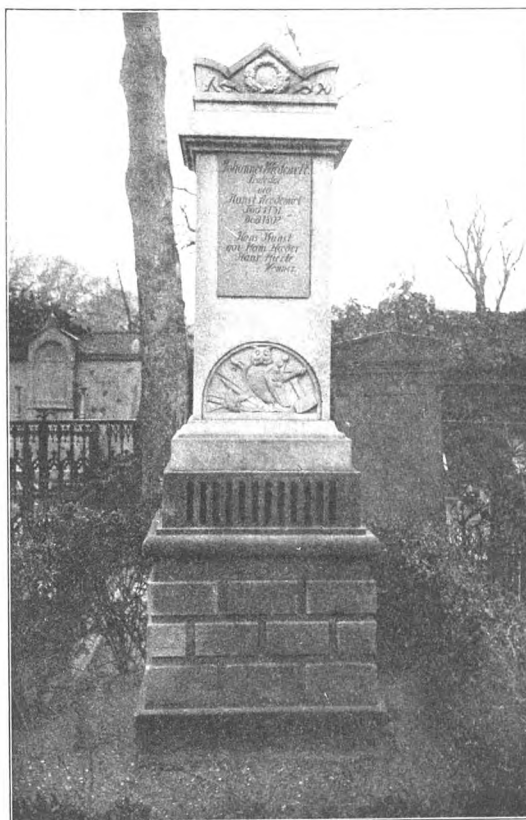
der i sin højre Haand, og Overflodighedshornet, som bæres i venstre. Denne Kvindeskikkelse er meget levende og smuk i Omridslinierne, i Konkurrence med Monumentets andre Statuer placerer den sig foran disse og maa i det hele taget regnes for et af Tidens betydeligste Værker. Fast og naturlig i sin Komposition, højt kultiveret og fornem i sin Figurstil forklarer dette Værk Weidenhaupt's Indflydelse paa sin Samtid og giver os Bevis for hans store Betydning som Thorvaldsen's Lærer. Den Rankhed i Holdning og Lethed i Udformning af Klædebonnet, der karakteriserer „Agerdyrkningens“ Kvindefigur, viser, at Weidenhaupt paa en lykkelig Maade har skabt en monumental Figur, der er befriet for det traditionelle, voluminøse, svære Draperi, der i fremtrædende Grad mærkede de Sørgegenier, Weidenhaupt udførte til Gravmælet over Grevinde Moltke f. Raben (Karise Kirke), og som ogsaa kendetegner Kvindeskikkelserne i Wiedewelt's „Troskaben“ og N. Dajon's „Tapperheden“ og „Borgerdyd“. Ved Flytningen af Frihedsstøtten 1909—11 viste det sig nødvendigt at forny „Agerdyrkningens“ (Kopien udført af Billedhugger Jens Lund). Originalen staar nu i Kunstindustrimuseets Grønnegaard, trods stærk Forvitring er der saa megen Formskønhed tilbage, at Figuren fortjener en Plads i Kunstmuseet.

Stavnsbaandsløsningens 150-Aarsdag er i Sommer blevet højtideligholdt, om faa Aar indtræffer Mindeaaret for Frihedsstøttens Rejsning, idet Monumentet stod færdigt i Efteraaret 1797. Der er da al Anledning til at henlede Opmærksomheden paa den Forsømmelighed, der af Stadens Myndigheder er vist denne Del af Byen. Frihedsstøttens Omgivelser staar i den stærkeste Disharmoni til Monumentet, der i sin klassisk-rene Opbygning kræver en værdig Pladsindramning. Frihedsstøtten er et egenartet Monument med de 4 Kvindeskikkelser som levende, lysende Kærter omkring Sten-Obeliskens strengt geometriske, skarpkantede Form, pietetsfuldt bør der værnes om dette Fortidsminde. Med Rette skriver Leo Swane: „Mishandlingen af Frihedsstøtten er imidlertid taabelig, fordi den efter dens hele karakter i eminent grad havde egnet sig til udgangspunkt ved en fornuftig ordning af kvarteret“²⁸, byplanmæssigt er det en Kæmpeopgave, der her skal tages op; man maa haabe, den maa blive løst i fuldt Omfang, saa Københavns Indfaldsport bliver en Storby værdig.

Talmæssig giver Katalogerne fra Charlotten-

A. Weidenhaupt: Gravminde over Jens Juel.
(Assistens Kirkegaard.)

A. Weidenhaupt: Gravminde over Johs. Wiedewelt.

borg-Salonerne 1778 og 1794 et godt Indtryk af Weidenhaupt's Produktion, der baade var mangeartet og højt skattet. Hoffets Bestillinger omfattede saaledes flere Figurer. Af Katalogernes 24 Numre kan en halv Snes Stykker let identificeres, og denne Række kan suppleres med mange Arbejder fra Weidenhaupt's senere Aar. Talrige var de Gravmonumenter, Weidenhaupt kom til at udføre, foruden den før nævnte Sarkofag over Grevinde Moltke i Karise²⁹ kan nævnes de anseelige Epitafier med Portrætrelieffer over General, Statsminister *H. H. v. Eickstedt* og Søn i Ringe Kirke³⁰, Historikeren, Kammerherre *P. F. Suhm* i Christianskirken³¹ og Hoftømrmester, Brandmæjor *J. P. Boye Junge* i Petri Kirke³², betydelige Værker, hvor de Afdøde dygtigt er karakteriserede i Portrætmedailloner, der tydeligt forraader nær Tilknytning til Saly's Kunst og den franske nyklassiske Kunsts blændende fornemme Portræt-skulptur (Bouchardon, Caffieri, Falconet, Pigalle).

Weidenhaupt døde 26. April 1805 og fandt sit sidste Hvilested paa Assistens Kirkegaard, hvor saa mange af Tidens betydelige Kunstnere, Videnskabsmænd, Litterater o. a. ligger begravet. Og saa til en Del af disse Grave³³ — Wiedewelt's,

Jens Juel's og Kommandør Stibolt's — skabte Weidenhaupt Monumenter og stilfærdige Gravsteler, der smukt passede ind i den veemodige Kirkegaardsstemning. Denne Kirkegaard har Krav paa Eftertidens Pietet og Omhu ikke blot for de store Navne i dansk Kunst og Kultur, men ogsaa for den Kunst, dens Gravmæler har bevaret. Trods aarelang fortjenstfuld Virke ved vort Kunstakademi og rig kunstnerisk Skaben har Weidenhaupt været halvt glemt og miskendt, ofte er hans Værker fejlagtigt blevet tillagt Wiedewelt. Maatte ovenstaaende Brudstykke af dansk Kunsts Historie minde om Weidenhaupt's Kunstnerværd og Kunstnernavn.

¹) Francis Beckett i C. F. Bricka: Dansk biografisk Leksikon XVIII, S. 361 f.

²) J. M. Thiele: Kunst-Akademiet og Heststatuen paa Amalienborg. Kbh. 1860. S. 44 f.

³) Johannes Werner: Børsen. Kbh. 1915, S. 64 f. Fig., S. 131 Fig. Den gamle Neptunfigur er nu i Raadhusmuseet.

⁴) Fr. J. Meier: Efterretninger om Billedhuggeren Johannes Wiedewelt. Kbh. 1877. S. 53 Note 2.

⁵) A. F. Büschings Historie om de tegnende skønne Kunstner. Kbh. 1783. S. 276.

⁶) Smstedts.

⁷) Fr. J. Meier: Efterretninger om Billedhuggeren Johannes Wiedewelt. Kbh. 1877. S. 27—49. P. Johansen: Før Thorvaldsen. Rom—København. Kbh. 1910, S. 77 o. flg.

⁸) Hjalmar Friis: Peter Christian Abildgaard og hans Forhold

til Lægevidenskaben. Maanedsskrift for Dyr læger. XLIX. 1937—38. S. 8—11 med Kildeangivelser.

⁹⁾ C. F. Bricka: Dansk biografisk Leksikon XVIII. S. 361.

¹⁰⁾ Akademiets Dagbog. Litr. B. S. 93 og 97.

¹¹⁾ Voyage pittoresque de Paris. Paris 1770. S. 388 Pl. 8. Alphonse Roserot: Edme Bouchardon. Paris 1910. S. 58—88.

¹²⁾ Büschings Historie. S. 279 f.

¹³⁾ Akademiets Dagbog. Litr. B. S. 315.

¹⁴⁾ Büschings Historie. S. 280.

¹⁵⁾ Akademiets Dagbog. Litr. C. S. 4—9.

¹⁶⁾ Johann Heinrich Schlegel: Sammlung zur Dänischen Geschichte. II, 3. Kbh. 1775. S. 5.

¹⁷⁾ Akademiets Dagbog. Litr. D. S. 84.

¹⁸⁾ Forklaring over det Arbejde udi Maler-, Billedhugger-, Bygnings-, Kobberstikker- og Medailleur-Konsten, som af Academiets Officiantere, Medlemmer og Agreerede er forfærdiget og til offentligt Skue udsettes paa Charlottenborg. Kbh. 1778. No. 76. S. 16 ff.

¹⁹⁾ C. F. Bricka: Dansk biografisk Leksikon XVIII 1904. S. 361 f. F. Meldahl og P. Johansen: Det kongelige Akademi for de skønne Kunster. 1700—1904. Kbh. 1904. S. 46, Bilag I. S. 99, 125 f.

²⁰⁾ Julius Lange: Sergel og Thorvaldsen. Kbh. 1886. S. 207.

²¹⁾ Victor P. Christensen: Museets danske Skulpturer fra det 18. Aarh. Kunstmuseets Aarsskrift 1919. Kbh. 1920. S. 102 o. flg.

²²⁾ Jean Guiffrey & Pierre Marcel: Inventaire général des dessins du Musée du Louvre et du Musée de Versailles. Paris 1908. S. 8 f. Nr. 844—846.

²³⁾ Katalog fra Charlottenborg-Salonen 1794. Nr. 21 og 22.

²⁴⁾ F. Weilbach: Arkitekten C. F. Harsdorff. Kbh. 1928. S. 95—101 og 216—219. Fig. 147. Relieffet er af Sandsten og ikke af Stuk, som angivet S. 97. Det kgl. Teater omkr. 1830. Akvarel af C. F. Christensen gengivet S. 65 i Julius Clausen: Omkring det Heibergske Hus. Kbh. 1934.

²⁵⁾ No. 243.

²⁶⁾ S. 7 f. No. 18, 25. S. 20, No. 134 og 135.

²⁷⁾ Abildgaard: Arkitektur og Dekoration. Udg. af Foreningen af 3. Dec. 1892. Tekst ved Leo Swane. Frihedsstøtten S. 49—60. Med Litteraturfortegnelse.

²⁸⁾ Abildgaard, Tekst af Leo Swane. S. 60.

²⁹⁾ Danmarks Kirker. Præsto Amt ved Chr. Axel Jensen og Victor Hermansen. Kbh. 1933—35. S. 484.

³⁰⁾ F. Weilbach: Arkitekten C. F. Harsdorff. 1928. S. 51. Fig. 33.

³¹⁾ Victor Hermansen og Hakon Spliid: Københavns gamle Kirker. Kbh. 1932. S. 256 og 260 f. P. Helweg Larsen: Christianskirken 1759—2. December—1934. Kbh. Fig. S. 23.

³²⁾ Hermansen & Spliid. S. 48.

³³⁾ J. Werner: Gravminder. S. 9, 14.

Arkitekten F. Meldahl og København.

Af Vilh. Lorenzen.

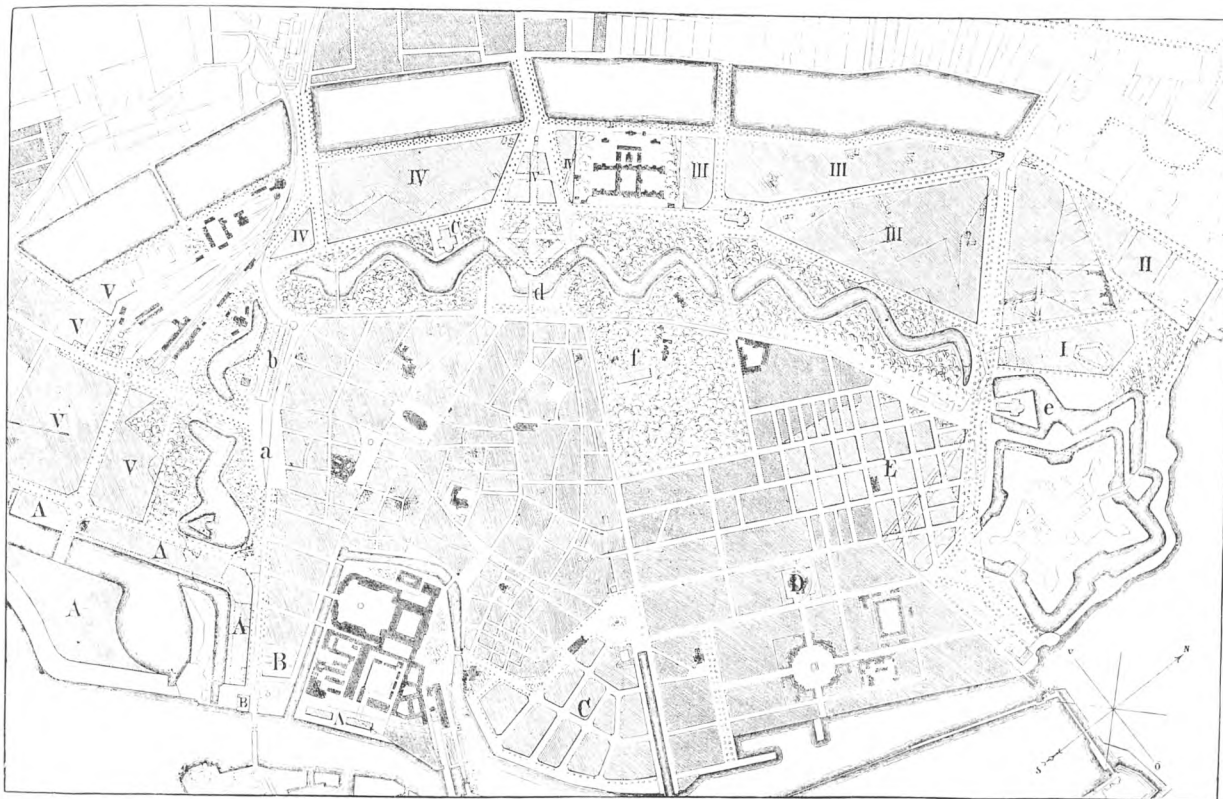
Nogle af den ældre Slægt husker endnu en slank, høj Mand med et fint, kløgtigt Ansigt — en fornem Fremtoning, hvem Kammerherretitlen passede som noget medfødt. Mod denne Titel vendte een Side af hans Væsen. Som Kunstakademiets kraftige, næsten souveræne Styrer i en Aarrække udfoldede han andre Sider af sin højtbegavede Natur, men i en Arkitekts Arbejde og Opgaver saa han sit egentlige Livskald. Det var det samlende i hans Gærning. Enhver, der lærte ham personlig at kende, følte, at det var ud fra dette Kald, hans Verden gik, selvom Bygningskunsten, som *han* dyrkede den, led Nederlag, og hans Skæbne, saaledes set, ikke var uden Tragik. En yngre Slægt delte ikke *hans* Opfattelse af „den store Kunst“ i Arkitekturen.

Manden er *Ferdinand Meldahl*, for de faa, der alene kender Navnet, en Slags Sagnfigur, men i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede og helt til sin Død, 81 Aar gammel, 1908, en stærk Realitet

i dansk Kunstliv. Som det da ogsaa til Overflod fremgaar af hans Datters, Kammerherreinde *Helga Stemmanns* 6 Binds Værk: *F. Meldahl og hans Venner*, afsluttet 1932.

Men det er navnlig paa eet Omraade, *F. Meldahls* Navn ikke bør glemmes, og allermindst her i København. Det er det Omraade — *Byplanlægning og Bybygningskunst* — han saa godt som ene Mand dyrkede i 1860'erne og 70'erne, da Byen skød Ham, de Aar, da København voksede ud af den Dragt, Christian IV over 200 Aar i Forvejen havde givet Byen — de Aar, da Befæstningen med tilhørende Demarkationslinie skulde udnyttes.

Naar ikke alt blev saa vellykket, som vi kunde ønske det, er Skylden mindre *Meldahls* end andres. Og naar f. Eks. ogsaa *Gammelholm* blev, som den blev, var det ikke *Meldahls* Skyld; at den ikke blev værre, skyldes derimod ham. Og naar mange af hans kloge Forslag faldt, da var det, fordi han kun støttedes af faa, men bekæmpedes

Professor F. Meldahls Forslag til Københavns Udvidelse.

a. Halmtorv. — b. Bedækket Halle og Axeltorv. — c. Kirkeplads. — d. Fremtidigt Torv. — e. Fremtidig Eksercerplads. — f. Museum.
A. Nye Parceller ved Kalleboderne og Havnen. — C. Gammelholm m. v. — D. Marmorpladsen. — E. Nyboder.

af mange. Som Byplanlægger og Bybygger er han selvsagt præget af sin Tid, og den stod i G. E. Haussmanns Tegn. Det var denne Mand, der som Seinepræfekt 1853—70 gennemførte en storstilet Omdannelse af Paris. Rundtom i Europa faldt Voldene omkring mange gamle Fæstningsbyer; det var Boulevardanlæggenes Tid!

Det var som Medlem af Borgerrepræsentationen, fra 1866 til 92, Meldahl fik Lejlighed til at gribe ind i Byens Udvikling — altid og først og fremmest ud fra et Skønhedskrav. Og her — netop indenfor Byplanlægning og Bybygning — havde hans fanatiske Begejstring for „den store Kunst“ Lejlighed til at gøre sig gældende, og det skal siges, at her staar han, stort set, som Sejrherrer.

I 200 Aar havde København ikke staaet overfor nogen større Opgave end den, der forelaa, da Problemet om Fæstningsterrainets Benyttelse blev rejst, og det er vel ikke utænkeligt, at det var dette Problems rette Løsning, der lokkede Meldahl ind i Borgerrepræsentationen. Aaret før, 1865, var Krigsministeriets Plan blevet offentliggjort. Den gik ud paa Sløjfning af Voldene, Opfyldning af Stadsgravene, der skulde erstattes af

smalle Boulevarder, og at hele Terrainet skulde udparcelleres. Nogen blid Modtagelse fik denne Plan dog ikke, og med sædvanlig Energi gik Meldahl i Gang med samme Efteraar at udarbejde en ny Plan, der offentliggjordes i Illustreret Tidende 14. Januar 1866 og gengives her med Meldahls ledsagende Bemærkninger.

Plan til Københavns Udvidelse.

Da Spørgsmaalet om Hovedstadens Udvidelse nu synes at gaa sin Afgjørelse imøde, bliver det Enhvers Pligt at yde sit Bidrag til, at denne Sag kan faa en moden Løsning.

Det her meddelte Udkast viser i nogle skitse-rede Hovedtræk mit Forslag. Det vil deraf ses, at jeg ikke, som i de tidligere Planer, har udparcelleret hele Fæstnings-Terrainet, men bibeholdt et ubebygget, beplantet Bælte om Byen. Denne Form vil tilstede, at der kan tages særligt Hensyn til de bestaaende Veianlægs- og Eiendomsforhold; den ældre By vil kunne faa nogle nye, velanbragte Torveanlæg, nemlig syd for Vestergab et stort udvidet Halmtorv, og nordfor samme et nyt Axel-torv, med Plads til en større, overdækket Torve-

hal. (Ved Hjelp af Sporanlæg er denne tænkt i Forbindelse med Jernbanen og Havnen). — Ved Nørregab er antydet, hvorledes der, naar Trang dertil maatte opstaa, paa dette Sted kan erhverves et stort Torv. Paa Glaciere findes Plads antydet til tre Kirker. Endvidere viser Planen, at Tivoli og Kongens Klub samt Vandværksanlæggene tænkes bibeholdt, og at samtlige Møller langs Voldlinien (Maaske med Undtagelse af de to ved Vestergab) lades urørt.

For at undgaa Misforstaaelser skal jeg til Slutning udtale, at da mit Udkast kun er en Skitse, saa er det en Selvfølge, at den i Detailler kan undergaa Endringer. Men anerkjendes det, at Hovedtanken er rigtig, da maa den senest af Militaeretaten udarbejdede Plan opgives som ubrugelig; det maa da blive et Arbejde for indsigtfulde Mænd at udkaste en ny Plan.

Den 8. November 1865.

Det er ikke Hensigten her at gøre nærmere Rede for denne Plans videre Skæbne. Noget væsentligt og værdifuldt i den er, som man straks vil se, blevet bibeholdt og virkeliggjort, andet ikke.

I Forhandlingerne om den officielle, af Kommunens Teknikere 8. Februar 1866 udarbejdede Plan, der i meget støttede sig paa Meldahls, tog denne livlig og virksom Del og kæmpede bl. a. tappert for Gennemførelse af brede Boulevarder rundt om den gamle By.

Naar jeg her har fremdraget den Meldahl'ske

Plan af 1865 — den første ud fra kunstneriske Hensyn udarbejdede Plan — til Benyttelse af de nye Arealer, da er det for derigennem symbolsk at gøre opmærksom paa den Indsats, en enkelt Mand har gjort i en af de mest kritiske Perioder i Københavns Bybygnings Historie. Thi denne Mands, F. Meldahls, Gerning i og for sin By maa ikke glemmes! I nævnte Værk om Meldahl og hans Venner er hans Kæmpearbejde her omtalt. Men i Kommunens Arkiver ligger det store Materiale, der i Enkeltheder vil kunne belyse, hvad Meldahl — i Samarbejde eller Kamp med andre — har villet, hvor han har set rigtigt, og hvor han kan have ramt ved Siden af. Det er et Stykke af Københavns Bybygningshistorie, der nok kunde fortjene at blive sagkyndigt og fyldigt belyst. Og jeg, for min Del, føler mig overbevist om, at en saadan Undersøgelse tilfulde vil godtgøre det overmaade meget, København skylder F. Meldahl, og at han er en af vore faa store Bybyggere. Hans Virke falder i en Tid, da det gjordes overmaade vanskeligt ved Udformning af de nye Bydele at redde den store Kunsts Skønhedsværdier ud af den økonomiske Liberalismes løsslupne Grundspekulationer.

Skulde der ikke findes en Mand med de rette Forudsætninger og fortrolig med et slikt Æmne, der kunde ønske at paatage sig den Opgave at undersøge og skildre den store Bybygningsperiode, der har Aaret 1865 som Forudsætning?

De berygtede Skilte for Nødtørftsanstalten paa Kg. Nytorv.

I „Forskønnelsen“ Nr. 1 for i Aar bragte vi en Gengivelse af de mispydende Lysskilte, som af Magistraten er anbragt som „Reklame“ for Nødtørftsanstalten i Nyhavn ved Charlottenborg, og vi omtalte den Henvendelse, som Foreningens Bestyrelse — forgæves — havde rettet til Raadhusforvalteren for at opnaa de nævnte Skiltes Fjernelse. Da Bestyrelsen fremdeles maatte være af den Anskuelse, at en saa paagaende Anbringelse paa en af Hovedstadens fornemste Pladser, midt mellem to saa karakteristiske Bygninger som Charlottenborg og det Kannevorffske Hus, var en Foranstaltning, der i betænkelig Grad nærmede sig det skandaløse, tilskrev den i April Maaned saavel Magistratens 2. Afdeling, hvorunder Byens Toiletter sorterer, som 4. Afdeling, under hvilken de kunstneriske Anliggender hører, idet vi henstillede, hvorvidt det ikke maatte være muligt, at

de paagældende Lys-Skilte kunde komme væk. Fra Magistratens 2. Afdeling modtoges den 18. Maj d. A. en Skrivelse, hvori det hedder, at Magistraten under Henviisning til Nødtørftsanstaltens af sides Beliggenhed maa anse det rimeligt og nødvendigt at gøre opmærksom paa Anstaltens Eksistens paa en saadan Maade, at Trafikanter paa Kongens Nytorv maa forudsættes at lægge Mærke dertil. Magistraten udtaler sluttelig, at man ikke fra Nødtørftsanstaltens Ledelses Side er i Stand til at anvise anden og ligesaa god Plads til de omhandlede Skilte, og at der til Dato ikke andet Steds fra er givet Anvisninger paa en tilfredsstillende Løsning, hvorfor Magistraten ikke mener at kunne imødekomme Bestyrelsens Henstilling.

Dette var altsaa, hvad Magistratens 2. Afdeling havde at bemærke til Bestyrelsens Henstilling. Endnu har vi imidlertid ikke hørt, hvad Magistratens

tens 4. Afdeling mener om Sagen. Og da der under denne Magistratsafdeling hører en Institution som Stadsarkitektens Direktorat, nærer vi det bedste Haab om, at Overvejelserne her vil resul-

tere i, at Skiltene bliver fjernede eller væsentlig ændrede. Overvejelserne er sikkert blot ikke afsluttede. Den endelige Afgørelse er forhaabentlig kun et Spørgsmaal om Tid og Taalmodighed.

Graabrodetorv.

Graabrodetorv afgiver et udmærket Eksempel paa, hvad enigt Samarbejde formaar. Samarbejdet begyndte i Aarene omkring Aarhundredskiftet, da Grundejerne paa Initiativ af en af dem, Overretssagfører *Fr. Wolff*, fik fjærnet de den Gang midt paa Torvet værende, grimme og ilde lugtende Slagterboder — et Sidestykke til Slagterboderne paa Nikolai Plads. Grundejerne maatte betale et Beløb af 20,000 Kr. til Kommunen for at blive fri for de nævnte Boder, til Erstatning for hvilke der anlagdes den nuværende lille grønne Plæne og plantedes nogle Træer, af hvilke enkelte senere er blevet fjærnede. Grundejerne vilde helst have haft en dekorativ Brønd opstillet midt paa Torvet, men visse tekniske Vanskeligheder, især der Omstændighed, at Niveauforskellen paa forskellige Steder af Torvet vanskeliggjorde Anlægget af en aaben Plads, gjorde, at man endte med at foretrække den grønne Plæne, ved hvilken Højdeforskellen ikke mærkedes.

I 1904 skete der saa dette, at der etableredes et Samarbejde mellem Grundejerne, hvis energiske Leder Overretssagfører Wolff stadig var, og Foreningens Bestyrelse, et Samarbejde der resulterede i, at samtlige Husfaçader paa Torvet maledes efter en Farveafstemningsplan, der var udarbejdet af Medlem af Bestyrelsen, Maleren *Jens Møller-Jensen*. Dette Arbejde fuldførtes i Løbet af Sommeren 1904, og Resultatet blev over al Maade tilfredsstillende, baade for Grundejerne og for Foreningen. Den københavnske Folkevittighed fornægtede sig naturligvis ikke. Betegnelser som „Legetøjsæsken“, „Farveladen“ og „Sildesalaten“ o. fl. lanceredes, men i Modsætning til adskillige andre Slagord af tilsvarende Art for Bygninger og Pladser andetsteds i Byen, Navne der lever den Dag i Dag — tænk blot paa Ordet „Stærekassen“ — slog de paagældende Benævnelser af Graabrodetorv ikke Rod og „visnede“ hurtigt bort. Hvad der bidrog i væsentlig Grad til, at Torvet fik en smuk Plads i den offentlige Bevidsthed, var, at ikke alene Grundejerne havde vist Sagen Interesse, men at ogsaa Lejerne af de i Husene etablerede Butiker gik med til at afstemme de af

dem anvendte Skilte efter en fælles Plan, der ligeledes skyldtes *Jens Møller-Jensen* i nært Samarbejde med Arkitekt *P. V. Jensen-Klint*.

Men Tiden staar jo ikke stille. Som Aarene gik, kom der nye Lejere og med dem nye Skilte — og nye Skiltemoder. Den Helhed, der før var over Torvet, forsvandt lidt efter lidt. Selv om Grundejerne fortsat havde Øjet aabent for Virkningen af de efter Farverne paa Naboejendommene bevidst afstemte Farvetoner, og derfor ved de af og til nødvendige Opmalinger stadig sørgede for at bevare den oprindelig Farve, saa hjalp det jo ikke stort, naar Stueetagerens Mure optoges af Skilte, hvis Farver og Udseende ganske faldt uden for Helheden, ja i enkelte Tilfælde fremtraadte som den grelleste Modsætning til denne.

Den Omstændighed, at Opbygningen af Graabrodetorvs maleriske og skiltemæssige Helhed skyldtes Foreningens Initiativ, har bevirket, at Foreningens Bestyrelse ikke har sluppet denne Sag af Syne, og da der i den seneste Tid indenfor Bestyrelsen har rejst sig en Stemning for at undersøge Muligheden for atter at tilvejebringe den Afstemthed i Malingen af Façaderne og i de paa disse anbragte Skilte, der en Gang gjorde Torvet til en Seværdighed, indbød Bestyrelsen de vedkommende Grundejere til et Møde, hvor ogsaa Maleren *Jens Møller-Jensen* var til Stede. Af Forhandlingerne paa dette Møde fremgik det, at der stadig ogsaa hos Grundejerne var Interesse for Sagen, selv om det fremhævedes, at Vanskeligheden ved Opnaelsen — og Bevarelsen — af den tilsigtede Helhed laa i den Stilling, som Lejerne af Stuebutikerne indtog. Paa Mødet nedsattes et lille Udvalg til at arbejde videre med Sagen. Dette Udvalg kom til at bestaa af Malermester *Herm. Henriksen* og Landsretssagfører *H. Hess-Petersen* som Repræsentanter for Grundejerne og Arkitekt *Rolf Schroeder* som Repræsentant for Bestyrelsen. Maleren *Jens Møller-Jensen* lovede at yde sin Hjælp som Konsulent, idet han dog betonedede det hensigtsmæssige i, at Sagens Gennemførelse — dersom der blev Tale om en saadan — overdroges til en yngre Kunstner.

Parkeringsforholdene.

Paa et Fællesmøde mellem Bestyrelsen og Det raadgivende Udvalg blev det drøftet, hvad der kunde gøres for at hindre den tiltagende Overfyldning af Byens Torve med Automobiler. Til Mødet var indbudt enkelte særligt sagkyndige paa Automobilismens Omraade. Overretssagfører *H. F. Ulrichsen* indledede med nogle Udtalelser i Overensstemmelse med hans Artikel „Hvor parkere?“ i „Forskønnelsen“ Nr. 2 for i Aar (Side 19) og betonede, at det ikke var Foreningens Opgave at regulere Parkeringen, men derimod saa vidt gorlig at forhindre Parkering, hvor denne mispryder. Noget saadant maa siges at være Tilfældet bl. a. paa Gammeltorv og Nytorv, Kongens Nytorv, Graabrødretorv, hvorimod der vilde kunne skabes en udmærket og rummelig Parkeringsplads paa Grønttorvet, naar dette engang bliver ledigt, og ved at overdække den aabne Banegrav ved Hovedbanegaarden, ligesom der var al Grund til at undersøge, om det af Arkitekt *Egil Fischer* i sin Tid fremsatte Forslag om at faa indrettet Parkering i Gaarde ikke kunde løse en Del af Problemet.

Fra de Automobilsagkyndiges Side blev det erkendt, at Parkeringsspørgsmaalet var blevet mere og mere brændende, samt at Automobilparkering

i større Omfang paa aaben Gade aldrig vilde kunne harmonere med Skønhed. Den, der kører i Automobil fra sit Hjem til sit Kontor, er naturligt interesseret i at kunne parkere Vognen saa nær som muligt ved Kontoret, selv om man ikke var blind for, at en saadan Vogn derved kommer til at fylde op paa Gaden i hele den Tid, vedkommende opholder sig paa Kontoret. Man var fra enkelt Side ikke uenig i den Betragtning, at der var noget skævt i, at enkelte Borgere derved fik en Begunstigelse i Sammenligning med dem, der benyttede Jærnbane eller Sporvogn, og som til Fods tilbagelagde Vejen fra Station eller Holdeplads til deres Kontor og Hjem.

Forhandlingerne, der kun var af orienterende Art, sluttede med en Konstatering af, at det foreliggende Problem var overmaade vanskeligt at løse paa tilfredsstillende Maade, og at Opgaven for Foreningens Vedkommende maatte blive ikke at hindre en Parkering i al Almindelighed paa aaben Gade, men at søge at opnaa, at Parkering, naar den skal finde Sted, paa saadanne Pladser og foran saadanne Bygninger, der er af en vis monumental Karakter, foregaar paa en saadan Maade, at disse Pladser og Bygninger ikke skæmmes derved.

Statens Museum for Kunst.

I flere Aar har Pladsforholdene i Kunstmuseet været et Emne, der fra forskellige Sider har været diskuteret i Dagspressen. Der er fremsat talrige Forslag til en Udvidelse af Museet, dels ved Tilbygning, dels ved Udskillelse af alle Skulpturværkerne som et særligt Museum, i hvilken sidste Henseende vi her minder om den fremkomne Plan om at lægge et saadant Museum i Rosenborg Have (se „Forskønnelsen“ Nr. 2 for i Aar, Side 13), en Tanke, som Foreningen er bestemt Modstander af.

Undervisningsministeriet har nu besluttet at foretage en nøje Undersøgelse af alle herhenhørende Forhold, idet det har nedsat et Udvalg paa 15 Medlemmer, hvilket Udvalg har faaet til Opgave at afgive Betænkning og fremsætte Forslag angaaende Museets bygningsmæssige Forhold, saaledes at de forhaandenværende, væsentlig af Pladsmangel betingede Mangler afhjælpes.

Udvalgets Formand er Departementschef i Undervisningsministeriet *Fr. Graae* og til Medlemmer er beskikket:

som Repræsentanter for Museet: Museumsdirektør *Leo Swane* og Museumsinspektør *Erik Zahle*,

som Repræsentanter for Kunstakademiet: Direktør, Stadsarkitekt *Poul Holsøe*, Maleren *Jais Nielsen* og Billedhuggeren, Prof. *Utzon-Frank*,

som Repræsentanter for Ny Carlsberg Fonden: Direktør *V. Thorlacius Ussing* og Professor, Dr. phil. *K. Friis Johansen*,

som Repræsentant for Universitetet: Docent, Dr. phil. *C. Elling*,

som Repræsentant for malende Kunstneres Sammenslutning: Maleren *Harald Hansen*,

som Repræsentant for Dansk Billedhuggersamfund: Billedhuggeren *Edvard Eggeling*,

som Repræsentant for Foreningen „Kunstmuseets Venner“: Generalkonsul *Johan Hansen*,

som Repræsentant for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse: Grosserer *Christian Holm*.

Endvidere er beskikket: Medlem af Gallerikommisionen, Departementschef i Statsministeriet *Andreas Møller* og Kontorchef i Undervisningsministeriet *Albert Michelsen*.

Fra Christianshavns Kanal. Efter Maleri af Johan Rohde.

Ødelæggelse af Christianshavns Kanal.

København ejer i Kanalerne paa Christianshavn en Skønhedsværdi, som vel er værd at bevare. Ganske vist har „Tidens Udvikling“ ført med sig, at den Stemning, der for blot 20—25 Aar siden endnu herskede ved Kanalerne og deres Omgivelser, er ved at forsvinde. Men selv om adskillige af de karakteristiske Bygninger, baade Pakhuse og Privatbygninger, har maattet vige Pladsen for en Række moderne Bygninger — Kanalerne er der dog endnu og tjener deres Formaal, at være Færdselsvej og afgive Bolværksplads for Smaaskibe og Pramme. En Side af Sagen er imidlertid, at der i de smalle Kanaler foregaar den legitime Færdsel, en anden er, at en Række Fartøjer, hvis Rolle som „Skibe“ for længst er udspillet, i Aarenes Løb har lagt sig til Hvile ved Bolværkerne for at afgive Plads for Handelsvirksomheder af den forskelligste Art. Der har saaledes dannet sig en Række flydende Butiker, hvorfra der Aaret igennem forhandles alle Slags Varer som Fisk, Ost, Iskager, Malerier, Møbler, ja for ikke lang Tid siden hørte man om, at en ved Overgaden o. V. opankret Pram var gaaet til Bunds i Kanalen; det

oplystes, at der fra denne Pram solgtes — Ligkister! En saadan Virksomhed maa siges at være i meget høj Grad til Mispryd for Kanalerne og Kanalgaderne. Det drejer sig jo om rene Karrikaturer af Skibe. Mange af dem er kun Pramme, paa hvilke der er anbragt noget, der mest af alt ligner et Kolonihave-Lysthus. En enkelt af disse Pramme — Iskageboden ved Overgaden o. V. helt nede ved Volden — har endda faaet Lov til at placere sig i Kanalen paa et Sted, hvor den komplet ødelægger den smukke Udsigt gennem Tværkanalen over mod Kvarteret paa den anden Side Havneløbet.

Nu i de allerseneste Dage forlyder det, at der i Kanalen lige ved Christianshavns Torv paatænkes henlagt en gammel Skude, der skal tjene som Restauration. Efter Forlydende drejer det sig om en Skude, der er endnu grimmere end „Constance“, der fra at have været „Skibskokkeskib“ i Kanalen ved Børsen ligeoverfor Holmens Kirke, henlevede sine sidste, triste Dage i Kanalen ved Børnehusbroen som almindelig Beværtning. Det lykkedes at faa „Constance“ væk; det vilde være uden Mening at forny Eksperimentet.

Kystvejen.

„Gud skabte Betingelserne, Absalon saa dem og udnyttede dem, Eftertiden fulgte i hans Fodspor, og vor Tid forsømte dem. København er en By ved Havet, hvor Adgangen til Havet for Byens Befolkning er indskrænket til det mindst mulige.“

L. C. Nielsen i Kapitlet „København og Havet“ i Bogen „København — som den er — og som den burde være“. 1914.

I 1907 projekterede Foreningen ved Ingeniørerne *Alex. Foss* og *O. K. Nobel* Anlægget af en ny Strandvej fra Østre Gasværk til Charlottenlund med en skitse-mæssig Antydning af en Forlængelse helt op til Bellevue. Strækningen fra Østre Gasværk til Scherfigsvej forudsattes anlagt paa Basis af den af Ingeniør, Etatsraad *N. C. Monberg* tidligere udkastede Tanke ved et Mageskifte mellem Havnevæsenet og Statsbanerne. Paa den nævnte Strækning har de private Lodsejere ingen Strandret, idet denne helt ejedes af Havnevæsenet. Og denne Del af Planen realiseredes da paa den Maade, at den Fyld, der udgravedes fra Boulevardbanen, benyttedes til den nye Strandpromenade. Nord for Scherfigsvej frembød Sagen derimod visse Vanskeligheder, bl. a. ved Tuborg Havn, hvor man enten maatte vige uden om — ind i Landet — eller bygge Bro over Arealet. Paa den anden Side Tuborg Havn skulde der da ret betydelige Opfyldninger, ca. 80 m ud i Vandet, saaledes at der ogsaa her — saaledes som Tilfældet var med Strækningen Østre Gasværk—Scherfigsvej kunde skabes nye Arealer for Villabebyggelse. Vejen skulde paa hele Strækningen — undtagen paa Broen over Tuborgs Arealer — have en Bredde af ca. 40 m eller den dobbelte Bredde af den gamle Strandvej, og yderst mod Vandet skulde Promenaden have en Bredde af ca. 10 m. Selvfølgelig maatte der ydes Erstatning til Lodsejerne, dels for den Strandret, de mistede, dels for Af-savnet af direkte Adgang til Kysten. Omkostningerne ved den Foss-Nobelske Plan ansloges til ca. 1 $\frac{3}{4}$ Million Kroner, fraregnet de Erstatninger, der skulde udredes, idet disse sidste forudsattes i nogen Grad at kunne kompenseres med de Indtægter, man kunde faa ved Salg af de indvundne Arealer.

Denne Plan vandt megen Sympati hos de interesserede Kommuner og hos Størsteparten af de paa-

gældende Lodsejere. For at der ikke skulde præjudiceres noget m. H. t. de strandretlige Forhold, tilskrev Foreningen i 1912 saavel Ministeriet for offentlige Arbejder som Landbrugsministeriet med Anmodning om, at der ved eventuelle Andragen-der om Havneanlæg eller Udvidelse af bestaaende Havne hhv. Landvindinger paa den paagældende Strækning maatte blive taget Hensyn til den store offentlige Interesse, der knytter sig til en Kystvej, saaledes at Tilladelse til Havneanlæg m. v. hhv. Opfyldninger maatte blive gjort afhængig af, at der aabnedes Adgang til en Kystvejs Gennemførelse. Denne Henvendelse har bl. a. medført, at Tilladelse til Opfyldning af et Areal Syd for Tuborg kun er meddelt paa Betingelse af, at der til sin Tid vederlagsfrit afgives Areal til Forlængelse af den paa Københavns Grund paabegyndte Strandpromenade.

Saa kom Verdenskrigen, og dermed blev alle Planer om Anlæg af en Kystvej stillet i Bero. Senere har man som bekendt begyndt Anlægget af en Kystvej fra den modsatte Ende, og just i disse Dage er det sydlige Stykke af Kystvejen fra Bellevue til Charlottenlund blevet indviet. Tilbage staar altsaa endnu Stykket fra Charlottenlund til Scherfigsvej og Vejens Tilslutning helt i Syd til Østbanegade eller Strandboulevarden.

Ogsaa om denne Sag har der været afholdt et Fællesmøde med Det raadgivende Udvalg, og her indleddedes Drøftelserne af Redaktør *Carl A. Andersen*, der i en Kronik i „Social-Demokraten“ for 12. November d. A. havde slaaet til Lyd for denne Sags snarlige Løsning ud fra baade trafikale og skønhedsmæssige Hensyn.

I Forhandlingerne deltog ogsaa Repræsentanter for de paagældende Lodsejere, og som det kunde forudses, var disse ikke ubetinget Tilhængere af en Plan, hvis Gennemførelse vilde berøve de nærmest Kysten boende Villa-Ejere deres direkte Adgang til Vandet.

Forhandlingerne om denne Sag var — ligesom de foran refererede Forhandlinger om Parkeringsforholdene — af rent orienterende Art, og Sagen er fremdeles Genstand for Overvejelser indenfor Foreningens Bestyrelse.

Dette Nummer er udsendt den 15. December 1938.

FORENINGENS KONTOR er St. Kannikestræde 13, K, aabent Kl. 9—10, Telefon Byen 7162. Formandens Telefon er Byen 6348. REDAKTION: *Otto Asmussen*. REDAKTIONSUDBALG: *Carl Dumreicher*, *Stefan Hetsch*, *Christian Holm*, *Rolf Schroeder*.

FORSKØNNELSEN

UDGIVET AF FORENINGEN TIL
HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

XXII. AARG.

1939

Redaktion:

EJVIND DRAIBY

Redaktionsudvalg:

STEFAN HETSCH

ROLF SCHROEDER

Indholdsfortegnelse

	Side
Christian IV og København. Af <i>Vilhelm Wanscher</i>	1
Christian IV's Statue i Nyboder	6
Otto Asmussen	7
Farver og Facader. Af Docent ved Kunstakademiet <i>Peder Hald</i>	8
Brandfaren i Taarnene. Skt. Petri er stadig ubeskyttet. Af Overretssag- fører <i>H. F. Ulrichsen</i>	10
Uskønt Indkig i en Gaard	12
Christian V's Rytterstatue	12
Parkering	12
Foreningens Formand	12
Christian Holm, Mindeord. Af Overretssagfører <i>H. F. Ulrichsen</i>	13
G. Lett, Højesteretsdommer, Foreningens nye Formand. Af Overretssag- fører <i>H. F. Ulrichsen</i>	15
Hesten paa Kongens Nytorv. Af Museumsdirektør, mag. art. <i>Otto Andrup</i>	16
Københavnske Mindetavler. Af Redaktør <i>Georg Nygaard</i>	19
Angaaende Gammeltorv. Af Landsretssagfører <i>Hj. Hess-Petersen</i>	22
Foreningens Diplom	23
Generalforsamlingen den 21. Marts 1939.	24
Skæmmende Plankeværk i Nyboder	24
Damhussoen og Damhusengen. Af Ingeniør <i>C. Blixencrone-Møller</i>	25
Parker og Legepladser i Storbyer. Af Kunstmaler <i>Sigurd Swane</i>	29
Vore Statuer og Mindesmærker	31
Kolonnaden paa Amalienborg	32
Restaurering af Frederiks Hospital.	32
Industrien, en Del af Byens Ansigt. Af Ingeniør <i>Henrik Halberg</i> , Stads- ingeniørens Direktorat	33
Gadenavnsskilte	38
Byen rundt: „Den lille Hornblæser“, Nødtørftanstalter, skæmmende Skilt Nyhavn 11, Brydegaard & Co.'s Skilt i Bredgade, Dyrbyes Skilt ved Højbro Plads, Forholdene paa Polititorvet, Politiets Garagebygning ved Polititorvet	40
Foreningsmeddelelser	42

Christian Holm.

Ogsaa efter at have passeret den Milepæl, man før kaldte Støvets Aar, var *Christian Holm* fuld af Energi og Initiativ, ungdommelig frisk, spænstig og rank. Et Par Maaneders svær Sygdom nedbrød hans Kræfter, fik Bugt med hans tilsyneladende ukuelige Livsmod. Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse har mistet sin Formand, sin fornemste Arbejdskraft og begejstrede Bannerfører.

Christian Holm var selvskreven til Posten som Formand for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse.

Han tilhørte en gammel, højtanset Borgerfamilie, var Sonnesøn af Jens Jacob Holm, der i det 19. Aarhundredes Begyndelse stiftede Firmaet Jacob Holm og Sonner, og fra hvem han arvede sit Borgersind, sin Lyst til at tjene Almenheden. Og han fik en alsidig Uddannelse, blev i 1889 Student, gjorde Tjeneste som Løjtnant ved Gardehusarregimentet, uddannedes kommercielt hjemme og ude — i London og Köbenhavn.

Skæbnen vilde, at det ikke blev som en af Handelens og Industriens Store, Christian Holm fik sin Plads i Hovedstadens Historie. Det blev det offentlige Liv, der tog Christian Holms Interesser, dér ydede han sin største Indsats.

Første Gang, Christian Holms Navn blev kendt i videre Kredse, var i 1909. Han var da et Par og

Fyrre, en Mand i sin bedste Alder. Hans strenge Krav til det offentlige Livs Mænd, hans Retsind og Ildhu gjorde ham til Fører for Protestbevægelsen mod J. C. Christensen i de bevægede Dage efter Alberti-Katastrofen. Som ung Student var jeg med i Protetstoget. Jeg mindes endnu den Iver og Begejstring, med hvilken han kastede sig over Opgaven som Arrangør. Siden da samlede Christian Holm mangfoldige Gange Københavns Borgere til Fest eller til Demonstration. Man vidste, at han var baade den ildnende Leder og den omhyggelige „Befalingsmand“, der tænkte paa hver eneste Detaille i Arrangementet.

1910 blev Christian Holm første Gang Formand i vor Forening. Han trak sig tilbage i 1912, beklædte igen Posten i Aarene 1920—1926 og indledede endelig i 1934 sin tredje Formandsperiode, den, der først sluttede den Dag, da hans Livs Dage var talte.

Det er saare sjældent, at en Foreningsmand tre Gange i sit Liv vælges til Formand for en stor Forening — og det endda en Forening, i hvilken Stormene har raset og om hvilken der har staaet Gny. Og end mere sjældent, at det fra alle Sider indenfor som udenfor Foreningen lyder som med een Røst: Han var Manden, Midtpunktet, om hvilket vi samlede.

Det var de Sporer, Christian Holm vandt i Forskønnelsesforeningen, og hans glødende na-

tionale Interesse, der forte ham ind paa Rigsdagen for en kortere Periode (1921—1924), og gjorde det naturligt at opstille ham som Kandidat til Borgerrepræsentantvalget. Hans Partifæller i det politiske Liv har bevaret Mindet om en selvstændig, rank og usnobbet Personlighed, men over Rigsdagspolitikens indviklede Maskineri vandt han aldrig det fulde Herredømme. Dybere blev de Spor, han satte i den danske Spejderbevægelse. Den passede til hans Karakter og særlige Evner, Tusinder af Spejderdrengene vil huske hans raske Væsen, hans glødende Interesse, hans kraftfulde Taler.

Som Aarene gik, samledes Christian Holms Interesse mere og mere om København, om Byen, som han elskede og kendte som faa. Han var Hovedstadsborgernes vaagne Samvittighed, han blæste i Luren, naar Vægterne sov. Pressen forstod ham, aabnede sine Spalter for ham i rigt Maal. Hvem husker ikke, da han protesterede mod Magistratens Mangel paa Interesse for Renholdelse af Byens Gader og Pladser. Han nøjedes ikke med Ord, men satte Folk i Gang med at feje selve Kongens Nytorv. Det Argument gjorde Indtryk, hans er en Del af Æren for, at København lidt efter lidt blev en ren By.

Jens Jacob Holm nedsatte sig i 1794 paa Christianshavn som denne Bydels første Urtekræmmer. Alle Jacob Holms Virksomheder fik Hjemsted paa Christianshavn eller Amager. Det var kun naturligt, at Christian Holm først og fremmest interesserede sig for Christianshavn, for den gamle Patriciergade, i hvilken hans Bedstefaders Firma havde til Huse, for de skønne Kanaler og de gamle Volde. Han var en af Førstemændene, da Christianshavn fejrede sit 300 Aars Jubilæum, og den selvskrevne Formand for Komitéen for Bevarelsen af Københavns Volde — der arbejdede i nær Tilknytning til Forskonnelsesforeningen. Rundhaandet var han med Bidrag som med personligt Arbejde; det lykkedes ham at gøre Spørgsmaalet om Istandsættelsen af Voldene til en virkelig Borgersag. Og det er betegnende for den Festglæde, der prægede hans Virke, at han evnede at gøre Voldene til Midtpunkt for en Række store folkelige Møder og Aftenfester.

Christian Holm blev aldrig træt af at virke for sin kære Forning. Naar det kneb med Tilgang af Medlemmer, tog han Telefonen og ringede til Venner og Bekendte, naar Kassen var tom, var han Mester for at fylde den igen. Han gjorde Landets Statsminister interesseret i Foreningens

Arbejde, fik Folk af alle Partier og alle Lag fylkede om Sagen.

Andetsteds i dette Nummer af "Forskonnelsen," har jeg gjort Rede for Christian Holms store Indsats i Arbejdet for at sikre Københavns stolte Taarne og skønne Spir mod Brandfaren. Det er ingen Overdrivelse, at uden Christian Holms Initiativ var man ikke naaet langt i denne for Hovedstaden saa betydningsfulde Sag.

Christian Holm talte ofte om den Christian, der var Københavnerkongen mere end nogen anden. En Del af hans Manddomsgerning blev gjort i Fjerde-Christians By, Christianshavn, sine sidste Aar henlevede han i Rosenborg Have, lige ved et af de prægtigste Minder om vor store Forskonnelseskonger.

Og Christian Holm fik sit Navn knyttet til Nutidens mest betydelige Bygningsværk i Stor-København, Mindekirken paa Bispens Bjerg. Som Grundtvigskirkekomitéens Næstformand viste han den samme Ildhu og Aktivitet som i Forskonnelsesforeningen. I 1920 fik Christian Holm — iøvrigt som den første — Foreningens Medalje for det store og fortjenstfulde Arbejde.

Forleden samledes i Grundtvigskirken en lille Vennekare om Christian Holms Kiste. Havde hans Hustru og hans Datter ønsket det, vilde der til hans Baare være strømmet en Vennekreds saa stor, at Kirkerummet langt fra kunde have rummet den.

Christian Holms Kiste sænkedes i Jorden i Taarbæk, paa Kirkegaarden hvis Skønhed han holdt af, og som han havde bidraget til at skabe. Fra Bispebjerg til Taarbæk gik vor Formands sidste Rejse ad nye Gader og Veje, men i det fjerne knejste Vor Frelasers Spir bag den Vold, han vogtede og værnede.

Vi, der gennem Aarene arbejdede under og sammen med Christian Holm, vil aldrig glemme hans Virkestrang, hans Energi og hans Optimisme. Han var en Mand med udprægede Meninger og med mangfoldige Interesser, Samfundets Tjener, Borgersindets fuldgyldige Repræsentant. Vanskelighederne var undertiden større end han — Optimisten — troede, nu og da, navnlig i de sidste Aar, fæstnede han sig lidt rigeligt ved Enkelhederne, ved Dagens slidsomme Smaating. Men hans Begejstring og hans faste Vilje, hans Livsmod, hans gode Hjerte og hans smukke Smil førte ham over Vanskelighederne.

Vi vil mindes Christian Holm i dyb Respekt for hans ærlige og trofaste, omfattende og betydningsfulde Arbejde. — Thi som By, saa Borger!

H. F. Ulrichsen.

Christian IV og København.

Af Vilhelm Wanscher.

Ingen dansk Konge har gjort saa meget for København som Christian IV. Han havde det store Syn paa Byens Helhed ved dens Beliggenhed og han sparede ikke paa Pengene for at give den saa gode Bygninger som muligt. København blev fordoblet af Størrelse i hans 60aarige Regeringstid (1588—1648), og den blev, i det mindste partielt, en Renaissanceby med Geometri, medens den hidtil havde været en middelalderlig krinklet By.

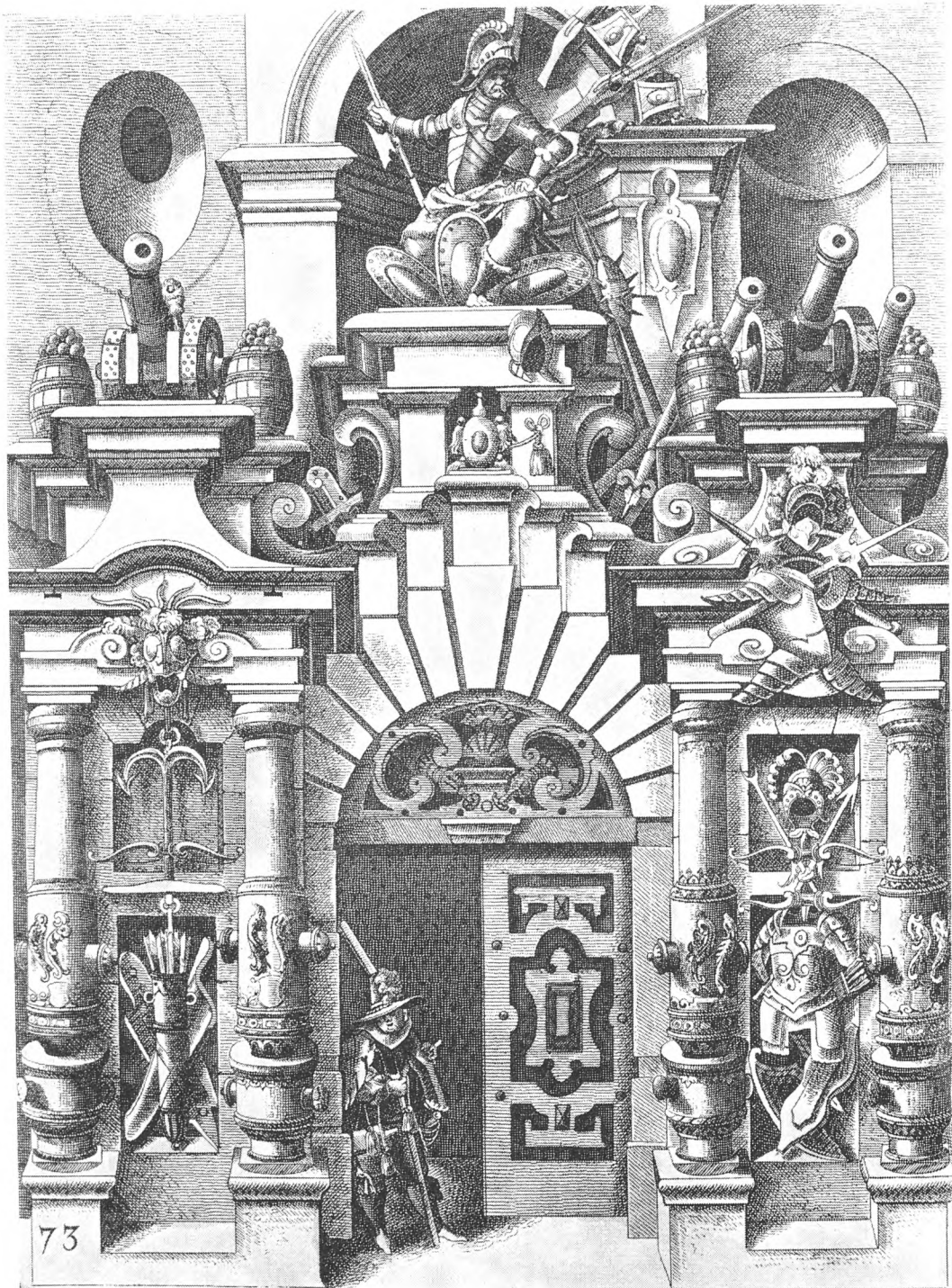
Knap 20 Aar gammel udkaster han 1596 Planen til Europas bedste *Arsenalhavn* siden Kejser Trajans Havn i Ostia, som formodentlig var hans arkitektoniske Forbillede. Det mægtige Arbejde, som krævede store Inddæmninger, var i fuld Gang 1599 og følgende Aar. Der gravedes et indre, kvadratisk Havnebassin (som var i Brug indtil 1868 og nu efter Tilfyldning danner Haven foran det Kgl. Bibliothek) med en smal Indsejling fra Syd. Ud til Søen byggedes et Hus med mægtige Hvælvinger, hvorunder Galejer kunde tilrigges, (disse Hvælvinger eksisterer endnu i det Kgl. Bibliothek). Paa Vestsiden byggedes Tøjhuset, som staar endnu med sine kolossale (3,45 M. tykke) Mure og brede Krydshvælvinger, 17 i to Rækker, i en Længde af 250 sjællandske Alen, et imponerende Værk for sin Tid, og Kongens eget, efter hvad vi kan se af Kilderne. Paa Østsiden byggedes den tilsvarende Proviantgaard, som var noget smallere. Hovedfløjen paa Nord-siden blev ikke opført; her lod han ligge et ældre Tøjhus fra Christian III. Maaske har han haft i Tankerne engang at lægge et nyt Kongeslot paa dette Sted i Forbindelse med det gamle, omtrent kredsrunde Københavns Slot, hvis Rester nu ses i Grunden under Christiansborg Slotsgaard og Forplads. Men denne Tanke opgav han, fordi han hellere vilde bygge et Sommerslot udenfor Byen paa dennes Nordside, hvorhen han vilde udvide Hovedstaden og lægge nye Volde omkring den. Det var i 1606, at Christian IV begyndte at bygge det korte lille Slot i den nye Have, hvorover senere det større *Rosenborg* blev bygget; det fik sit Navn 1624. Ogsaa her var Kongen sin egen Architect og ledede personligt alle Arbejder, hvilket særlig godt kan følges her ved Hjælp af Rentemesterens Regnskaber, men det varede længe, inden man fandt ud af denne Sag. I det

samme Aar, 1606, befaler den unge Konge Københavns Borgmestre og Raad, at de skal lade nedbryde Husene paa Raadhusets søndre Side, saa at der kan aabnes en fri Plads (Nytorv) „vor Købstad København til Ornat og Beprydelse og dens mange Borgere til Gavn og Gode“. Han vilde lade Raadhuset oppudse og tillige flytte den Brønd paa Gammeltorv „paa et belejligere Sted midt paa Pladsen, saa at alting maa og kan blive skikket og lavet udi en god Ordning Byen og den ganske Gemen til en Prydelse og endelig ikke til en ringe Genet og Fordel“. Atter her gennemførte han bevidst Renaissancens Idéer om regelmæssigt Byanlæg, og det kan ikke ses, at der var nogen, der hjalp ham heri. Han var sin egen Byarchitekt og Slotsarchitekt. Han vidste hvad han vilde, og han skiftede ikke Meninger fra et Aar til et andet. Det var det store hos denne herlige Renaissancekonger, der følte sig som et Mønster for sit Folk i ridderlige Færdigheder og i Rigernes Styrkelse og Forskønning, saa længe Lykken var ham god, og som ikke var mindre tapper og ukuelig og stor i Trang til Fornøjelse, da alt gik ham imod.

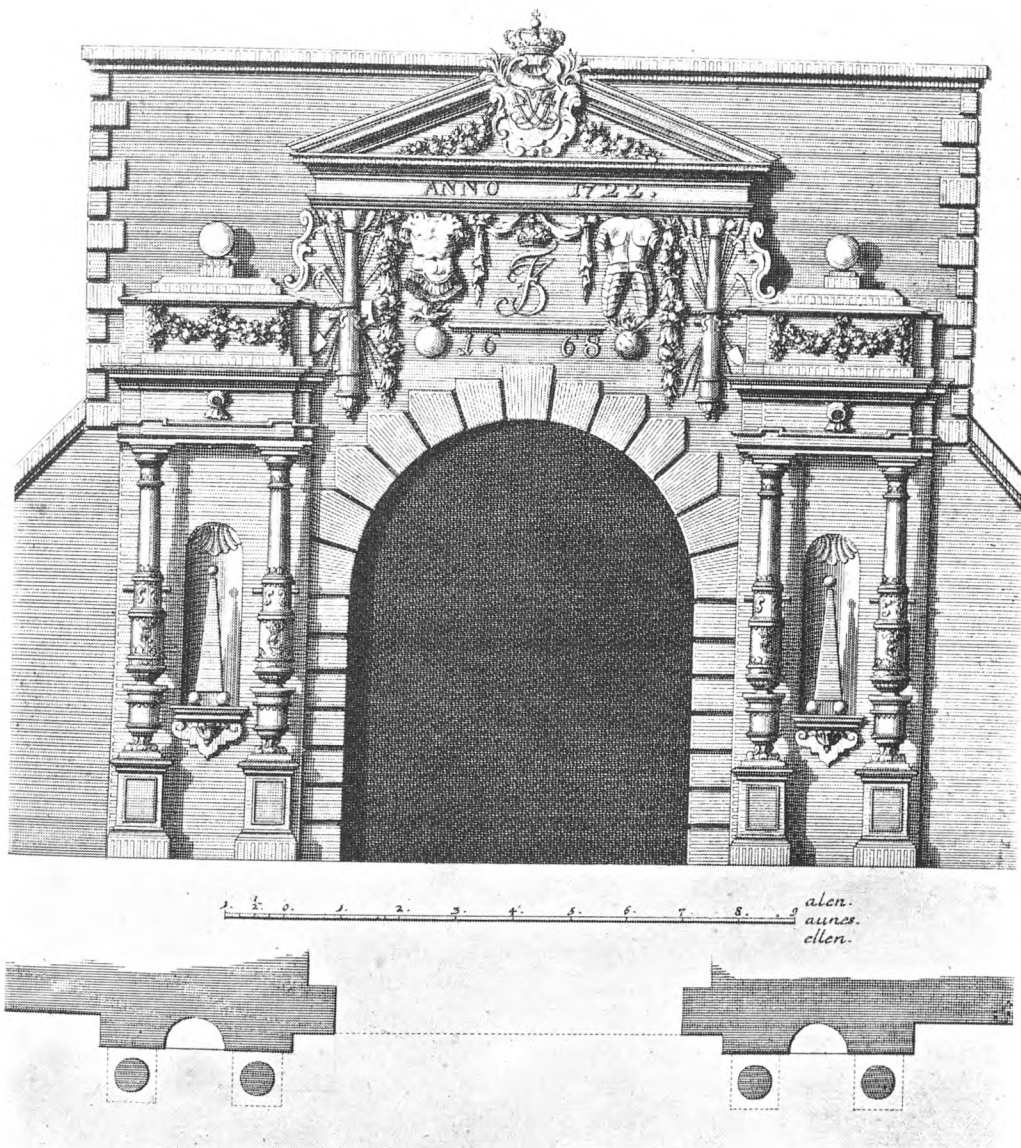
I de følgende Aar tænker Kongen mest paa Voldene og hele Befæstningen af Gammelholm og den øvrige ældre By med Anlæg af nye Porte. Saaledes blev *Østerport* (for Enden af Østergade) kontraheret den 17. Maj 1607 med Cornelis de Voss „efter den Afrids, Hans Majestæt ham derpaa givet har“, altsaa efter Christian IV's egen Tegning, en enkel Bygning med Gavle og Skiferstag, men uden Spir. En Ingeniør Schmalfeld gjorde Kontrakt 1608 om at bygge Volden langs med Holmens Kanal, „eftersom det ham er udvist“, hvilket atter betyder, at Ordren er givet ham af Kongen personlig, som den der havde tegnet den samlede Befæstningsplan⁽¹⁾. Ogsaa Dr. phil. V. Lorenzen kommer til samme Resultat: „Man kommer ikke uden om, at Christian IV personlig har haft en meget stor Andel i den Maade, hvorpaa Københavns Ombefæstning og tildels Nybefæstning fandt Sted 1606—1624“⁽²⁾. — I et enkelt Tilfælde kan vi paavise, at Christian IV har brugt et fremmed Forbillede, hvilket ikke tidligere har været nævnt. I 1616 kontraherer han nemlig

¹⁾ V. Wanscher: Christian IV's Bygninger. 1937. S. 99.

²⁾ V. Lorenzen: Christian IV's Byanlæg. 1937. S. 72.

Port i Wendel Dietterlin. „Architectura“ 1598.

Vesterport 1616 (1668), efter „Danske Vitruvius“.

med Lourens von Steenwinckell om Stenhuggerarbejdet paa den nye *Vesterport*, den med Stenkanonerne, som blev flyttet efter Københavns Belejring og genopført 1668, restaureret 1722 og af hvilken Resterne findes i Raadhusmuseet. Forbilledet for denne fantastiske Dekoration er et Billede af en Port i Wendel Dietterlin's „*Architectura*“ 1598. Det Exemplar af dette Værk, som von Steenwinckell ejede, findes paa Universitets Biblioteket. Christian IV har vel ogsaa ejet Bogen

og maaske bestemt Forbilledet. — Om *Nørreport*, der akkorderedes 1617 med Stenhuggeren Herman Rollfink, hedder det, at den skulde udføres „efter det Afrids, ham er antvordet“. Denne Port var, efter de gamle Billeder at dømme, en original Bygning med sit høje gothiske Spir og de mange Smaaspir, hvormed det var besat.

Disse Arbejder sluttes af Børsen, som Christian IV lod bygge paa en Opfyldning udfør Frederik 2.'s gamle Ankersmedje, den senere Hol-

mens Kirke, hvis høje Gavl ud til Kanalen er et smukt Værk fra 1562 Tiden, hvilket er meget tidligt for en Bygning i Barokstil i Danmark. I andre større Byer, saaledes i Amsterdam og London, var Børserne anlagt som lukkede Gaarde; men Christian IV vilde gøre sin Børs til et Varehus med direkte Adgang fra to Kanaler. Der var store Vanskeligheder med at bygge den, fordi Kælderne løb fulde af Vand; de maatte tilkastes, og Bygningen fik en anden Form, idet Christian IV resolut sænkede første Salen ned i Jordhøjde og gjorde den lavere, medens anden Salen blev en højere første Sal. Der var bestilt en Portal hos Lourens von Steenwinckell, som der nu ikke blev Brug for; den kan man finde paa Vaabenshuset til Helligaandskirken med Aarstallet „1620“, indfattet i en Dekoration fra senere Tid. Efter Lourens' Død 1619 fortsatte Broderen Hans Børsen og gjorde den nye store Portal. — Denne Omdannelse af et Foretagende, som truer med at blive en Fiasco, men som det lykkes at gennemføre paa en endnu bedre Maade ved simple Midler, er typisk for Christian IV's Ukuelighed. Han har ikke lavet alle Ornamenterne paa Børsen og Gavlene; det lod han Stenhuggerne om, men han gjorde de store Dispositioner. Ogsaa Dragespiret er vistnok hans Idé, og især kan vi bevise, at den Maade hvorpaa Spirets ottesidede Legeme er anbragt paa Tagkrydset, saaledes at Prismets Kanter rammer Tagrygningerne — hvilket er gothisk Tradition, se f. Ex. Tagrytterne paa Roskilde Domkirke — var Christian IV's og Tømrermesteren Fit Kragen's Princip, thi efter de Metoder Hans von Steenwinckell brugte, skulde Tagrygningerne have ramt vinkelret paa en af Siderne, hvilket ikke giver den samme Elegance.

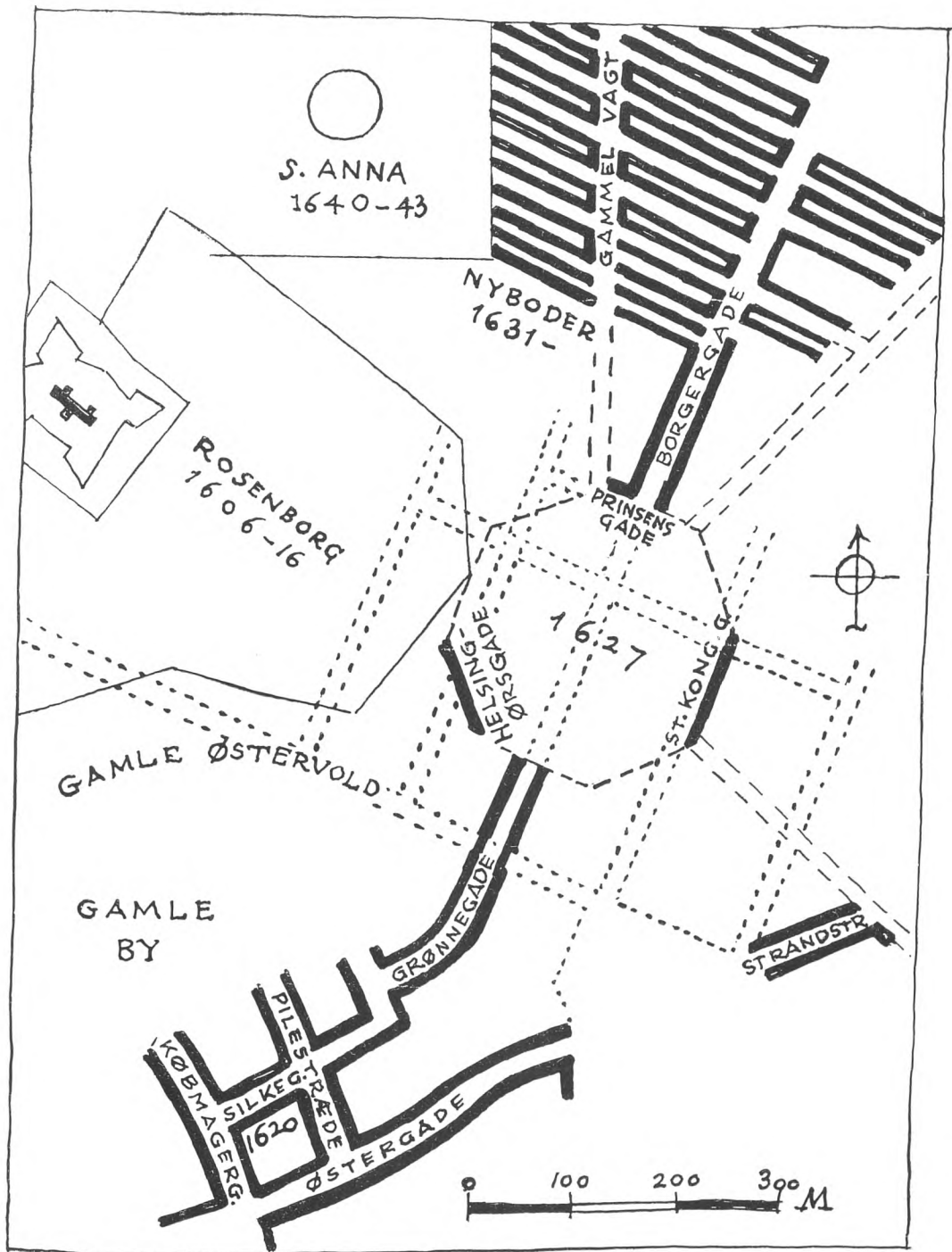
Ved samme Tid, siden 1617, anlægger Christian IV den nye Forstad Christianshavn, der skulde forsvare Havnen fra Amager-Siden; dette strategiske Formaal er med Rette betonet af Vilhelm Lorenzen („Christian IV's Byanlæg“ S. 82). Dermed gjorde han nu ikke København nogen Tjeneste. Forbindelsen af Hovedstad og Forstad over et Havneløb, som ikke maa spærres, har altid været en Vanskelighed, der føles af os med stigende Uvilje. Hele det frie Terrain af Gammelholm var ogsaa en ussel Forbindelse med Hovedstaden, der havde sine egne Volde indenfor dette.

Til Gengæld forstod han bedre at give Byen Forbindelse med det nye ydre Kvarter, der strakte sig fra Rosenborg til S. Annæ Kastel ved Stran-

den, og han begyndte her en Fornyelse i den gamle By ved Anlægget af Silkeboderne (nu „Silkegade“) 1620, hvormed Købmagergade blev forbundet med Pilestræde og fortsat med nogle Knæk og Sving i Grønnegade, som naaede den gamle Østervold (nu Gothersgade). I 1626 lader Kongen hele det nye Kvarter opmaale af en vis Jacob Rettich, og den 11.—12. Februar 1627 afstikker han med en Ingeniør's Hjælp den nye Gadeplan, ligesom han i 1624 paa faa Dage havde afstukket det nye Christiania i Terrainet ved Akershus og Oslo. Da han atter drager bort, skriver han den 12. Februar fra Roskilde til Rentesmesteren Ove Høg:

„Du skaldt tilholde den Ingeniør, athandslaar dij peel (Pæle) ieg befohll hannem, forend han drager bordt, huileke du skaldt laade sette saa fast ij Iorden, atti (at de) dennom laader staa“.

Den Grundplan, han arbejdede efter, kendes fra en Kopi i Raadstue-Archivet (V. Lorenzen, Haandtegnede Kort over København 1600—1660, betegnet her som Projekt c. 1629). V. Lorenzen, som ikke har forstaaet Betydningen, skriver (Christian IV's Byanlæg S. 99), at „vedkommende Ingeniør valgte det eneste Byplansystem, der absolut ikke kunde benyttes med Fordel paa det vanskeligt formede Terrain“, og at „Christian IV kasserede dette Projekt for faa Aar efter at paa-begynde Bebyggelsen af en Del af Terrainet efter en helt anden, men ikke mindre mærkværdig Plan — — Nyboder“. Tværtimod, Forholdet er det, at nævnte Plan er Christian IV's egen Plan fra 1626—1627, og der endnu foreligger haandgribelige Beviser for, at den blev gennemført, idet bl. a. „Helsingørgade“, der gaar efter en Vinkel paa 45° til „Borgergade“ er Resten af det store Ottekantede Torv, Kongen vilde anlægge i Midten. Den nævnte Grundplan er tegnet nøjagtigt i Maal („sjællandske Alen“ (0,64 M.). Da Rosenborgs Beliggenhed er Kontrolmiddel, kan vi identificere Planen i Terrainet. Derfor har jeg gjort Rede i min Bog om „Christian IV's Bygninger“ S. 134—141. Jeg skal her kun nævne, at den ottekantede Plads, der stødte op til Kongens Have i dens daværende Udstrækning, var fire Gange saa stor som den senere Amalienborg Plads. Store Strandstræde, der fortsætter Østergade, var tænkt som et Led i en ydre Oktagon. Ogsaa denne sidste Gade er et Bevis paa Planens Realisation, omend kun i Antydninger.

Christian IV's Byplan til Ny København 1626—1627, ved V. Wanscher.

Det vilde have givet København helt andre Værdier, om denne Plan var blevet gennemført. Men det er jo muligt, at kloge Mænd en Gang kan forstaa det.

Som slagen Mand var Christian IV stor i alt. I sine sidste Aar byggede han Rundetaarn og S. Anna Rotonda, som er af gigantiske Dimensioner, og han fuldender Holmens Kirke i Faderens

Aand. Over hele København fra Grænse til Grænse spændte hans Lyst og hans Vilje. Kun det gamle runde Slot med Blaataarn Spiret, hans første Værk, nænnede han ikke at omdanne. Hvad byggede han ikke for Kirke og Universitet — med deres Penge, hvis der var nogen — aldrig smaalig eller kedelig, men nøjeregnende, fordi han forstod sit Fag „*ex fundamento*“.

Vilhelm Wanscher.

Christian IV's Statue i Nyboder.

Den Kreds af Borgere, der i Aar 1900 lod rejse en Statue af vor navnkundige Dannerkonge, havde næppe tænkt, at Stedet i Nyboder vilde give Anledning til saa megen Diskussion, som Tilfældet har været.

Oprindeligt stod Statuen foran en Mur, der bar en Tavle med Inskription; nu er Muren revet ned og Tavlen fjernet. Gang paa Gang har forskellige Kræfter søgt at finde en anden Plads til dette Mindesmærke. Saaledes har man foreslaaet Pladsen foran Rosenborg, Amagertorv, Kongens Nytorv (for Enden af Nyhavn) o. a., men stadig holder Nyboder og Christian IV Stand.

Ved Gennembrydningen af Nyboder for 7 Aar siden forskød man Statuen faa Meter mod Vest for at give Plads for den nye Færdselsaare; samtidig gav man Statuen en lille Drejning, men Inskriptionen fik den ikke tilbage.

I Anledning af 350-Aarsdagen for Christian IV's Tronbestigelse (4. April) og paa Foranledning af Trafikinspektør Rudolf Kraft tog Foreningen sig af den unavngivne Statue og tilskrev Marineministeriet angaaende Inskriptionen. Ministeriet har ladet udarbejde Tegning over Inskriptionen, og i Løbet af kortere Tid vil vor navnkundige Konge atter træde frem for Offentligheden som den, han var.

Som Skaber af det smukke og særprægede Nyboder er det naturligt, at der ogsaa staar et Mindesmærke her, men Kongen skabte Værdier, der i langt højere Grad turde paakalde sig Offentlighedens Interesse. Naar Statuen om kort Tid har faaet Inskriptionen tilbage, bør dette derfor kun være et Skridt i den rigtige Retning; hvornaar faar København et værdigt Mindesmærke for Christian IV?

Otto Asmussen.

Det er forstaaeligt, at Postmester *Otto Asmussen*, som fornylig forlod Posthuset paa Nørrevold for at blive Chef for et nyt og betydningsfuldt Kontor i selve Centralpostbygningen i Tietgensgade, har ønsket samtidig dermed at opgive sin Virksomhed i Forskønnelsesforeningen, hvortil han nu i en Menneskealder har været knyttet.

Men det er beklageligt, fordi Postmester Asmussen efter de 30 Aars Forløb som ingen anden var inde i Foreningens Historie, fortrolig med dens velordnede Arkiv, dens mange Forbindelser og dens mange Opgaver og desuden i Besiddelse af en saa stærk og stadig Interesse for selve Foreningens Liv og Trivsel, at den saa at sige var blevet en Del af hans Tilværelse.

Gennem de 54 Aar, hvori Forskønnelsesforeningen har bestaaet, har den kun haft 3 Sekretærer: 1885—1905 Overretssagfører F. Hartmann, 1906—1908 Kontorchef i Finansministeriet M. H. Wilhelm og — fra Dec. 1908 — daværende Fuldmægtig Otto Asmussen, som til Sekretærstillingen senere føjede Hvervet som Redaktør af Foreningens Tidsskrift.

Det har været et stort og til Tider vanskeligt Arbejde, Postmester Asmussen i dette lange Tidrum har udført. Der har været Opgangstider og Nedgangstider, Fremgang og Stilstand, Forstaaelse eller Modvilje fra Myndighedernes Side, Resultater og Skuffelser, store og smaa Sager mellem hinanden. Men Otto Asmussen besad en ukuelig Optimisme, en urokkelig Overbevisning om For-

eningens ideelle og kulturelle Betydning og en usvækket Arbejdslyst, som altid fandt paa nye Veje og altid omfattede enhver Detalje med samme Interesse. Bestyrelserne skiftede, men Sekretæren blev og var efterhaanden som en levende Haandbog i alt, hvad der vedkom Foreningen, et Bindeled mellem Fortid og Nutid og dermed en fortrinlig Støtte for Bestyrelsen i det daglige Arbejde. Nævnes maa endelig, at Postmester Asmussen var Redaktør ogsaa af Værket „Kjøbenhavn, som den er, og som den burde være“ (1914).

Dog — 30 Aars trofast Virke med mangfoldige og mangesidede Spørgsmaal kan som sagt gøre Ønsket forstaaeligt om nu helt at hellige sig sin Embedsgerning.

Otto Asmussen, som fra 1. Januar er afløst af Arkitekt Ejvind Draiby, har været Forskønnelsesforeningen en god Mand, som i fuldt Maal har gjort sig fortjent til baade Bestyrelsens og Medlemmernes hjærteligste og varmeste Tak. Som et Bevis herfor overrakte Viceformanden Emil Krause paa Bestyrelsesmødet den 17. Februar Postmester Asmussen et Guldur. Forhaabentlig vil Fremtiden kunne finde en eller anden Form, hvorunder hans Viden og hans Interesse fremdeles kan komme Forskønnelsesforeningen til Gavn. Det vil sandsynligvis være til Glæde for ham selv og ganske afgjort for enhver, der har samarbejdet med ham og lært at skatte hans uselviske Ildhu for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse.

Farver og Façader.

Af Docent ved Kunstakademiet Peder Hald.

Klæder skaber Folk — ogsaa blandt Huse. En Façade bør være ren og velholdt, saa den kan gøre et godt Indtryk, skabe Respekt for de Folk, der bor i Huset og bidrage til, at Fremmede faar et godt Indtryk af en ren og velplejet By. Rensning og Maling er imidlertid ret vigtige økonomiske Spørgsmaal for Husejeren, og naar en Udbedring og Maling af Façaden forestaar, kan der være al Grund til at overveje, hvilket Materiale det vil være bedst og fordelagtigst at bruge. De benyttede Farver kan nemlig være af vidt forskellig Art og skal vælges med tilbørlig Hensyntagen til Murens Alder og Tilstand, og ikke mindst bør der tages Hensyn til den Behandling, Façaden tidligere har været ude for. Det skal være min Opgave i kort Form at give en Oversigt over de vigtigste Façadefarver, deres Art og Anvendelsesmaade.

Kalkfarver. Læsket Kalk udrørt i Vand har gennem umindelige Tider været brugt til Hvidtning af Façader. Den læskede Kalk omdannes af Luftens Kulsyre til Calciumkarbonat (Kridt) og naar derved en ret stor Vejrbestandighed. Man er ikke bundet til det rent hvide, idet mindre Mængder Farvepulvere kan udrøres i Kalken. De opnaaede Nuancer er lyse og smukke. Mørke Nuancer kan ikke opnaas, idet større Mængde Pigment ikke kan bindes tilstrækkelig fast. Lad os ogsaa nævne, at Jernvitriol i Kalken gør den optørrede Kalkfarve okkergul, medens Kobbervitriol farver den blaagrøn. Bedst holder Kalkfarver paa frisk, ren Kalkpuds. Efter mange Kalkninger kan Afskalning indtræffe. En saadan Bund bør derfor først skrubes og børstes. Som første Strygning paa Beton er Kalkfarver gode, indtil Cementen har opnaaet en saadan Alder, at Oliefarver kan holde paa den. Kalkning bør finde Sted i Graavejr, ikke gerne i stærk Varme og direkte Sol.

Silikatfarver. Naar en Vandglasopløsning stryges paa Mur, vil dens Kiselsyre hurtigt udskilles af Luftens Kulsyre, til dels vil den bindes af Kalk og andre Metaloxyder. Derfor kan Vandglas bruges som Bindemiddel for Farver paa Mur. Pigmenterne, der maa være kalkægte, udrøres i Vand, Vandglas tilsættes umiddelbart før Strygningen,

eller man fikserer de paastrøgne Farver ved Sprojtning med Vandglas. Flere Arter Mineral- og Silikatfarver hører til denne Gruppe. Farverne bruges paa god, fast Bund af Sten, Cement- og Murpuds. Der maa ikke findes gammel Oliefarve i Bunden. Det er vigtigt, at Bindemidlet tilsættes i netop rigtig Mængde, hvorfor det maa tilraades nøjagtigt at følge Farvefabrikkens Forskrift eller lade kyndige Haandværkere udføre Arbejdet. I mange Tilfælde har den Art Farver, især paa Beton, givet gode Resultater.

Cementfarver. Disse kendes paa, at Farven leveres i Pulver, og at dette efterhaanden stivner, naar det udrøres med Vand og stilles hen. Bindemidlet kan i Hovedsagen være hvid Cement dog med Tilsætninger baade af mineralske og organiske Bindemidler. Farver af den Art egner sig især til Strygning paa Murpuds og Beton, helst ny, men dog ikke helt frisk. Ofte har man iagttaget stærk Afsmitning af Cementfarver, og en Del Fabrikater indenfor denne Gruppe har ikke kunnet hævde sig, men er forsvundne fra Markedet efter kort Levetid. Man bør erindre, at Cementen til sin Binding kræver Vand, hvorfor Muren i Forvejen maa være mættet med Vand og Paastrygning i Sol undgaas. Senere Overbrugning kan ogsaa virke gavnligt. Ved Svumning forstaaer man en lignende Behandling af Muren, blot overkøstes den her med et tykkere Lag bestaaende af Cement, Sand og Farvepulver.

Oliefarver. Tørrende Olier optager Ilt fra Luften og bliver derved faste. Olie- og Lakfarver faar ved Optørringen en vis Glans og er temmelig vandtætte. Frisk Kalk i Bunden er odelæggende for disse Farver, og navnlig Beton maa have en Alder af 1—2 Aar, før den kan oliemales. Ellers kan næsten enhver tør og fast Bund oliemales. Af de lyse Façadefarver udgør Blyhvidt eller Titanhvidt ofte en stor Procentdel, men noget Kridt kan tilsættes uden Skade. Bundbehandlingen bestaar i Grundning med Oliefarve, Udspartling og Færdigstrygning 2—3 Gange. Der er fremkommet en Del nyere Façadefarver, hvori Fernis delvis er erstattet af kinesisk Træolie, og hvori ogsaa Tilsætninger af Kunstkopalier har forøget

baade Vejr- og Kalkbestandigheden. Disse Façade- farver maa henregnes til de mest bestandige, som findes. Oven paa gammel Oliefarve kan males paany med Oliefarve. De senere omtalte Emul- sionsfarver kan ogsaa ofte binde paa Oliegrund, medens Kalk-, Vandglas- og Cementfarver aldrig maa bruges, for al Oliefarve er fjernet.

Emulsionsfarver er Farver af samme Art, som bruges til røde svenske Træhuse. Af Klistet og Fernis blandes en Emulsion, hvori Farvepulveret udøres (Kompositionsfarver). De bedste Farver faas dog ved at bruge Kaseinlim i Stedet for Kli- ster. Saadanne Farver kan ogsaa faas færdig- tilberedte og kendes da paa, at de har Pastakonsi- stens og kan fortyndes med Vand. Emulsions- farver egner sig særlig til Træ, men kan ogsaa bruges paa Mur og Beton. Holdbarheden paa Beton maa dog siges at være begrænset, og Af- smitningen vil som Regel være mærkbar. Der er stor Forskel paa de i Handelen gaaende Præpa- raters Kvalitet. Iøvrigt har Emulsionsfarver en smuk mat Overflade, Paastrygningen er efter For- tynding med Vand meget let, og en lempelig Af- vaskning kan finde Sted, hvis Malingen ikke er for gammel og Forvitringen begyndt.

Valget af Bindemidlets Art er *ét* Spørgsmaal, et andet er, hvilken Kulør Huset skal have. Her maa vel i Regelen den gode Smag og Hensynet til Naboskab og Omgivelser være afgørende. Smukke Farver i Byen og paa Villavejene kan ofte berede Vandreren en uventet Glæde. Men det modsatte kan jo ogsaa hænde.

Ser vi paa de umalede Byggematerialer, vil vi erkende, at Natursten holder sig indenfor en af- grænset Skala af graalige Farver med Islæt af gul- lige og rødlig Toner, aldrig en ren og stærk Farve. Rødt kommer i Façader sjældent højere op end rød Teglstensfarve. Spektrets Farver i deres største Renhed træffes ikke, i alt Fald ikke paa hele Façader. Arkitekt P. V. Jensen-Klint sagde om den Ting, at jo renere en Farve var, i desto mindre Udstrækning maatte den anvendes. Jeg kender en lille Landsby; Købmanden opførte en større Lagerbygning ved Siden af sin Butik. Han vidste, at svenske Træhuse var røde. Imidlertid fandt han, at en rød Lakfarve var køn- nere end Engelskrødt. Den brugte han. Virknin- gen var voldsom, som en Granatekspllosion i en Præstegaardshave. Grønt kan anvendes med Var- somhed, naar Farven er brudt med graa Iblan- ding. Blaat er straks farligere. Det har hverken

Slægtskab med Træer eller de tilvante Farver paa naturlige og brændte Sten. En Façade, der i Far- ven nærmer sig lyseblaa Soldaterbukser, vil de fleste se paa med Ubhag.

Wilh. Ostwald har som bekendt opstillet et Farvesystem, som man kan læse om i hans „Far- benfibel“ og øvrige Værker. Teknol. Institut har paa dette Grundlag udgivet en Farvemappe, som baade Arkitekter og Malere kan have Glæde af. Ostwalds Maal var i første Linie at danne et Tegnsystem i Bogstaver og Tal, en Art Node- system i Farvens Verden. Derved skulde ikke blot enhver Farvenuance have sit Tegn, hvad for- øvrigt er af uvurderlig Betydning ved Aftaler om Farver, men Systemet skulde tillige kunne anvendes til Udvalgelse af Farverækker, hvis Led har- monerede med hinanden. Her skal kun nævnes, at de reneste Farver i Kred, anbragte i Spektrets Orden, tildeles Numrene 1—24. Hver af disse kan nu 1) trinvis blandes op med Hvidt. De kan paa samme Maade 2) blandes med Sort, eller 3) blandes med baade Hvidt og Sort i alle Forhold. Tallene angiver Grundfarven, to Bogstaver Hvidt- og Sortindholdet. Paa den Maade fremkommer alle Farver. Alle Afskygninger af f. Eks. en rød Farve kan afbildes i en Trekant med et rødt, et hvidt og et sort Hjørne. Inde i Figuren findes alle Blan- dinger. Alle Farvetrekanter kan dernæst indbyg- ges i en Dobbeltkegle med Toppunkter, som er hvide og sorte Poler, og alle rene Farver findes langs Omkredsen af denne fælles Grundflade. Her er Alverdens Farver i en magisk Krystal. Een Linie heri vil give en Farverække af tiltagende Lyshed, en anden af tiltagende Renhed, en tredje fortaber sig i Mørke. En Kred inde i Legemet vil vise alle Spektrets Farver, urene, men alle med samme Indhold af Sort og Hvidt, og derfor harmonisk sammenhørende, beslægtede.

Hvorfor virker Sidesalene i Thorvaldsens Mu- seum, hver med sin Farve, behageligt, harmonisk. Jo, Jordfarverne er dæmpede, de er beslægtede, dannede af Farver af tilnærmelsesvis samme Ren- hed. Hæld Farvepulvere af Okker, Engelskrødt og Umbra ud i Dynger paa en flad Bakke. Det ser godt ud. I Gadebilledet maa Farverne være beslægtede. Maaske vil man hist og her sætte koligere Farver op mod varmere; ogsaa i de helt graa Rækker findes lysere og mørkere Led, der kan passes ind. Smukke Forsøg er allerede gjort paa Graabrødretorv, pletvis i Nyhavn. Det var ønskeligt, om disse Forsøg kunde videreføres i større Omfang.

Peder Hald.

Brandfaren i Taarnene.

SKT. PETRI ER STADIG UBESKYTTET.

Af Overretssagfører H. F. Ulrichsen, M. F.

Gang paa Gang har Ilden hærget Danmarks Hovedstad. Skønne Bygninger og stolte Spir er blevet Flammernes Bytte — den 5. Juni 1795 om Aftenen styrtede Skt. Nicolai Spir ned under den store Ildsvaade, den næststørste i Københavns Historie, den 5. Sept. 1807 antændtes Vor Frues Spir af en af Englændernes Brandbomber.

Saa gik der mere end Hundrede Aar, i hvilke Ilden var skaansom mod vore Taarne og Spir. I vor Tid har vi haft to Kirketaarn-Brande, Jerusalemskirken i 1914 og Skt. Johannes Kirkes Spir Natten mellem den 5. og 6. November 1933. De to sidste Kirketaarne var ikke uerstattelige arkitektoniske Mindesmærker, men ikke mindst den sidste af de to Brande gav Anledning til alvorlige Overvejelser. Hvad vilde ske, hvis der udbrod Brand i Skt. Petris, Helligaandskirken, Vor Frelsers Kirkes eller Christianskirken Taarn.

Vor Formand, Grosserer Christian Holm, altid lige sprudlende af Energi og Virkelyst, nøjedes ikke med at slutte sig til de manges Angstraab. Han forlangte, at der skulde handles. Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse indbød til et Møde, ved hvilket der nedsattes et Udvalg, bestaaende af ham og Billedhugger Rikard Magnussen, Københavns Brandchef — det var dengang A. E. Friis —, Direktør Hafn for Dansk Brandværnskomité, Stadsbygmester Laur. J. Larsen og Arkitekt J. Chr. F. Olrik for Kirkebestyrelserne, Direktør Knud Christensen for Københavns Brandforsikring og Stadsarkitekt P. Holsøe. Udvalget tiltraadtes senere af Formanden for Foreningen til gamle Bygningers Bevarelse, Kommunelæge V. Eilschou Holm.

I Januarnumret (1934) af Tidsskriftet „Brandværn og Brandfare“ skrev Brandchef Friis en Artikel om „Sikring af høje Taarnspir mod Brandfare“, og den 17. November samme Aar sendte Brandchefen til alle de paagældende Autoriteter en Skrivelse, i hvilken han understregede, at en Taarnbrand frembyder den største Fare ikke blot for de Bygninger (Kirker), hvortil Taarnet hører, men ogsaa for de omliggende. Da Michaelis-Kirken i Hamburg brændte i 1906, foraarsagede det nedstyrtende Spir betydelig Skade i hele Nabolaget.

Dansk Brandværnskomité og Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, assisteret af Brandvæsenet, begyndte nu en energisk Agitation for at faa gennemført *for det første* for alle Kirketaarne og andre Taarne paa offentlige Bygninger en Række Forsigtighedsforanstaltninger — Eftersyn af Lynafledere og Ledninger, Fjernelse af Af-fald, Kontrol med Overholdelse af Forbud mod Tobaksrygning etc. — *for det andet* for de historiske og kunstnerisk betydningsfulde Bygningsværker de nødvendige beskyttende Anlæg (Etageadskillelser og Sprinklers).

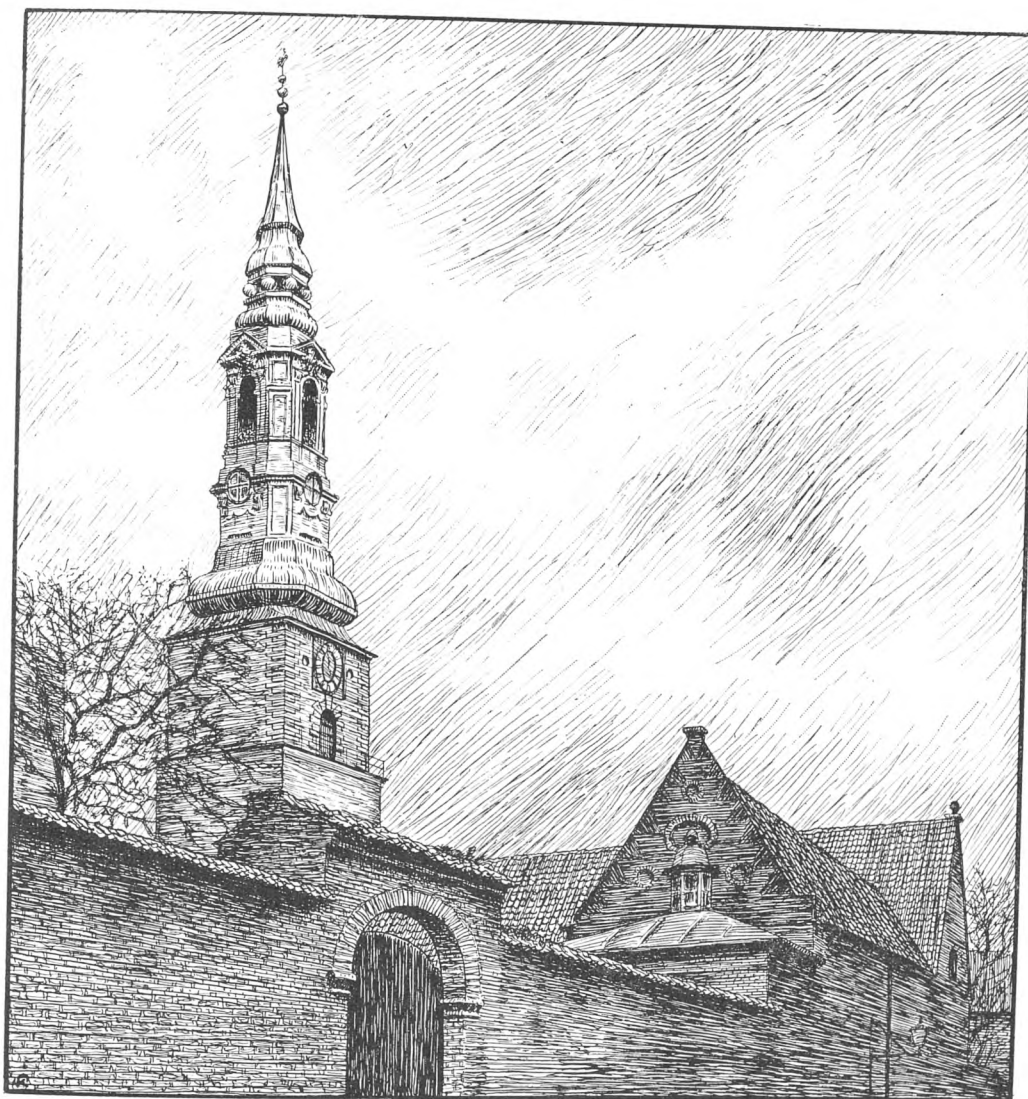
I Juli 1935 viste Brandvæsenet Udvalget og forskellige kendte Københavnerne de Sikringsanlæg, der var blevet indrettet i Vor Frelsers Kirkes Spir. En stor Ildsluknings-Prøve fangede Interessen hos Københavnerne, og Pressen tog igen fat paa Sagen. I „Politiken“ spurgtes i en stor Artikel: *Hvem giver 115,000 Kr. til Sikring af fem brandtruede Taarne?* Sikringen af Vor Frelsers Kirke havde kun kostet 23,000 Kr.!

Agitationen satte Spor i de følgende Aars offentlige Budgetter, Stats og Kommunes. Forholdene i 1939 er — heldigvis — ikke som de var i 1934. Siden Udvalget tog fat og Propagandaen begyndte, er der udført eller paabegyndt omfattende Sikringsarbejder i Raadhustaaernet, Vor Frue Kirke, Helligaandskirken, Børsen, Fredensborg og Frederiksborg. Arbejdet paa Kronborg er forberedt.

Sikringsarbejderne har gennemsnitlig kostet nogle og fyrr Tusinde pr. Taarn, for Raadhustaaernet (det blev færdigt i Foraaret 1938) 61,000 Kr. Noget dyrere bliver Arbejdet paa Marmor-kirken. I Christianskirken er der installeret Jern-døre og Beton-Etageadskillelser, og senere kommer et Overrislingsanlæg.

Men tilbage staar et af Landets allerskønneste Spir, Skt. Petri Kirkes.

„Den tyske Kirke“ ejes af den tyske Menighed, hvis Midler er sparsomme. Paa Foranledning af Brandsikringsudvalget er der af Brandinspektør Wissing udarbejdet et Sikringsprojekt for Skt. Petri Taarn. Dets Gennemførelse vil koste ca. 40,000 Kr., Planens Udarbejdelse er betalt af de 1000 Kr., som Kommunelæge Eilschou Holm skæn-

Skt. Petri Kirke.

kede til Sagen paa et Tidspunkt, da man tænkte sig Muligheden af at starte en stor Indsamling til Fremskaffelsen af de nødvendige Midler.

Det syntes paa et givet Tidspunkt, som der var Mulighed for at opnaa en Bevilling paa Kirkeministeriets Budget, men i Skrivelse af 5. Juli 1938 meddelte Ministeriet Foreningen, at det *ikke* disponerede over de fornødne Midler.

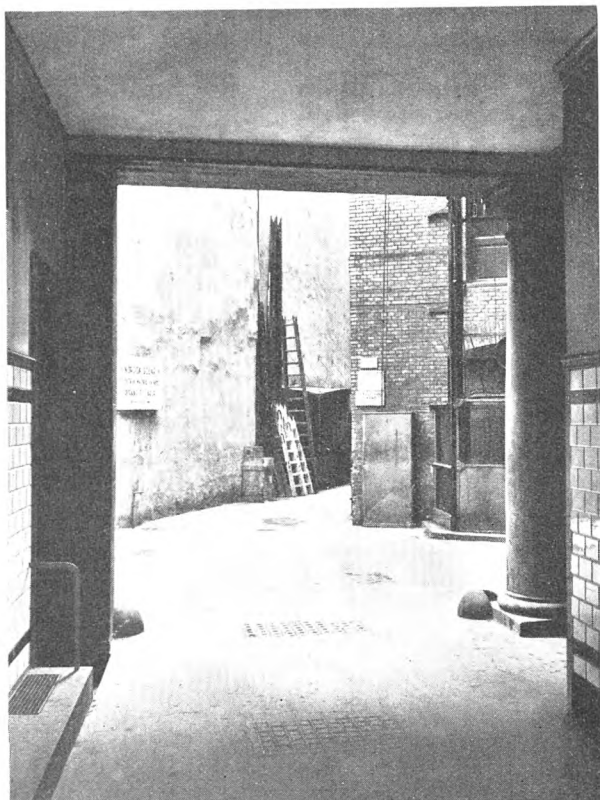
Foreningen opgiver ikke denne Sag, dertil er den for vigtig for Byen og dens Borgere.

Paa min Foranledning blev Sagen nu i Efteraaret optaget til Samraad mellem Finansudvalget og Kirkeministeren. Desværre var den Dag, Sagen kom for, alle de tre Finansudvalgsmedlemmer, der var sat ind i Spørgsmaalet, forhindrede i at del-

tage i Udvalgsrådet, og i denne Omgang blev der derfor intet Resultat af Samraadet.

Dermed er Sagen *ikke* udgaaet af Dagsordenen. Den vil blive optaget og omtalt, til den løses. Den Sum, det drejer sig om, er saa lille, at den tilfældige Kendsgerning, at Kirkens Ejere ikke disponerer over de nødvendige Midler, ikke kan standse den.

Vor Formand, primus motor i hele Agitationen for at bevare de Taarne og Spir, der har givet København sit Tilnavn, kan vist ikke tænke sig en smukkere Velkomsthilsen, naar han vender tilbage fra sit Sygeleje til Formandsstolen, end den, at Bestyrelsen stadig har arbejdet og arbejder med hans Yndlingstanke. *H. F. Ulrichsen.*

Uskønt Indkig i en Gaard.

Som et uskønt, men ganske oplysende „Mod-eksempel“ til de Eksempler, som Foreningen har fremdraget, dels i „Forskønnelsen“ Nr. 4/1937, dels tidligere i Nr. 2/1938, bringer vi her et Billede af Indkigget i en Gaard fra Skindergade. Det er ikke opmuntrende! Desto glædelige er det, at der dog er Husejere, der interesserer sig for Spørgsmaalet og har ofret adskilligt paa, at det Indkig til Gaarden, som man har fra Gaden gennem aabentstaaende Porte, er tiltalende og ordentligt. Noget saadant kan gøres med smaa Midler og med en ringe Bekostning, omend naturligvis Resultatet vil blive endnu bedre, dersom kunstneriske Kræfter tages med paa Raad.

Generalforsamlingen.

Den aarlige Generalforsamling afholdes Tirsdag den 21. Marts Kl. 20 paa d'Angleterre, Gallerisalen.

Dette Nummer er udsendt den 28. Februar 1939.

Foreningens Formand.

Vor mangeaarige Formand, *Christian Holm*, har nogle Uger maattet holde sig i Sengen, trods et Jernhelbred. Vi haaber snart at se Formanden igen ved det daglige Arbejde i Foreningen, det Arbejde, *Christian Holm* omfatter med saa umaa-delig Interesse og Energi.

Christian V's Rytterstatue.

I „Forskønnelsen“ Nr. 1 1938 skrev Overdyr-læge, Dr. phil. *Hjalmar Friis* en Artikel om *Christian V's Rytterstatue*, og slog atter til Lyd for den stærkt tiltrængte Restaurering.

Statuen rejstes 1688 og fejrede saaledes 250- Aars-Jubilæum 1938, intet Under, at der nu maa gøres noget alvorligt for at redde Statuen. Arbejdet dermed er i fuld Gang, idet der nu tages en Gibsafstøbning. Forhaabentlig vil det lykkes at indsamle den store Sum, der maa tilvejebringes for at skaffe København en Rytterstatue i Bronze.

Parkering.

Efter det tidligere omtalte Fællesmøde mellem Bestyrelsen og Det raadgivende Udvalg, der fandt Sted i December 1938, og paa hvilket der bl. a. blev drøftet Spørgsmaalet om Parkering, har et Dagblad bragt nogle Udtalelser om Mødet, hvoraf det skulde fremgaa, at Foreningen bevidst modarbejdede de moderne Fremskridt og vilde hindre den naturlige Parkering.

Dette turde siges at være en stor Misforstaaelse; dels har den paagældende Referent ikke været tilstede ved Mødet og har saaledes ikke kendt Forhandlingerne, og dels er Foreningens Program det stik modsatte, idet vi netop har slaet til Lyd for velegnede og gode Parkeringspladser — men samtidig søgt at hindre skæmmende og hensyns-løs Parkering.

Paa et Bestyrelsesmøde Mandag d. 15. Maj vedtog Foreningen at supplere sig med Højesteretsdommer *Georg Lett*, der efter enstemmig Opfordring fra samtlige Bestyrelsens tilstedeværende Medlemmer indvilgede i at overtage Hvervet som Foreningens Formand. Det er et lykkeligt Valg, Foreningen har truffet, og den har al Grund til at være Højesteretsdommeren taknemlig for den Velvilje og Ære, han har vist Foreningen ved at overtage Formandshvervet.

Højesteretsdommer Lett er ikke Københavner af Fødsel, men det er en gammel Historie, at Indflytterne til Hovedstaden ofte er de allerbedste, de „rigtige“ Københavnerne. Han har sin Gerning i selve Hovedstadens Kærne, i Højesteretssalen paa Slotsholmen, færdes de fleste af Aarets Dage i de skønneste og mest særprægede Dele af Byen.

Højesteretsdommer Lett er ikke blot en fremragende Jurist, klar, sikker i sin Vurdering af Forhold og Personer, men ogsaa en Mand med Indsigt i Dagliglivets praktiske Foreteelser. Han faar hurtigt en Ting færdig, og det siger sig selv, at alt, der har passeret ham, har den bedst mulige Form. Han er Kunstkender og Kunstelsker, har rejst

meget ude og hjemme, er en Borger af et saadant Format, at Foreningen vanskelig kunde finde en bedre Formand. Han har Dommerens Ro og Klarhed, er vant til at lede en Forhandling og er saa dejlig fri for alle Omsvøb.

Fra 1936 har Højesteretsdommer Lett siddet i Overfredningsnævnet. Hans Virksomhed der er parallel med den, han nu gaar ind til i Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse. Med Iver og Energi har han virket for de store Fredninger, han mener er af Betydning for de kommende Slægter. Særlig har han kastet sig over den betydningsfulde Opgave at gennemføre Fredningsplanen for Hovedstadens „grønne Omraader“. Som Formand for det af Statsministeriet nedsatte Udvalg vedrørende denne omfattende Fredning har han — i bedste Forstaaelse med Staten og de kommunale Myndigheder — udført et enestaaende Arbejde til Gavn for Stor-København.

En fremragende og moderne Mand med en sikker Haand sidder nu ved Styret i vor gamle Forening. Vi hilser vor nye Formand Velkommen i Haabet om godt og frugtbart Samarbejde.

H. F. Ulrichsen.

Hesten paa Kongens Nytorv.

Af Museumsdirektør, mag. art. Otto Andrup.

Der staar for Tiden et rødt Hus paa Kongens Nytorv; det slutter om „Hesten“, som i Øjeblikket bearbejdes med Alvor og Iver under det skærmende Tag. Det er ikke en Realisation af alle gode Københavneres Yndlingsdrøm, et Sommerhus midt paa Kongens Nytorv. Indenrigsministeriet, som ejer „Hesten“, lader den rense og tager Afstøbning af den, da den i Tidens Løb er blevet noget forvansket, og det indre Skelet, som bærer den, truer med at bryde sammen. Hvad der saa skal ske i Fremtiden — det er Problemet.

Naar jeg i Udlandet har mødt Folk, som har haft Tilknytning til København, Diplomater, Besøgende, Handelsfolk, kommer blandt deres lykkelige Minder om Byen altid nogle Ord om „Æsten“, som et Shibolet, der markerer deres nøje Indleven i københavnsk Aandsliv og lignende. Den er i Virkeligheden bleven som et Vartegn for Byen. Vi har altid betragtet den med et lidt muntert hoverende Smil, og den gængse Tro (Mening tør man jo ikke sige om Folk, som ingen Mening har, men alene retter sig efter, hvad der tros og menes af andre) har altid været, at det egentlig var en rædsom Statue; saa var Rytterstatuen paa Amalienborg noget anderledes kønt; det er en Rytterstatue, det andet er jo kun „Hesten“.

I Virkeligheden er det ikke noget ubetydeligt kunstnerisk Værk; den er fint gennemarbejdet i Detaillerne, absolut af en pompøs barok Holdning og ganske livfuld i Gengivelsen af Hesten. Statuen har lidt adskilligt, og det, at den gamle Forgyltning er erstattet af millimetertyk Oliefarve, har ikke bidraget til Udseendets Forbedring, mindre endnu de besynderlige Restaurationer, den i Tidens Løb har været ude for.

Det har været Skik at betragte Christian V som en meget ringe Konge. Historien skrives af lærde Folk og Professorer og afskrives af Skolelærere. Kongen var ikke af dem, der vilde naa en høj Karakter ved sin Lærdom og boglige Duelighed hos disse. Havde han staaet paa Højde med Tidens aandelige Dannelse, som Faderen, vilde man sikkert ogsaa have givet ham en daarlig Karakter og fundet hans Produkter bornerte, pedan-

tiske og kedelige. Professorer har deres Helte og selvfølgelig derfor ogsaa deres Prügelknaber. Kongen var en jævn, hjertensgod og tillidsfuld Monark, let at komme til for Menigmand, godgørende i det smaa og vindende af Væsen. Han var en rigtig Sportskonge; Legemsøvelser og Jagt drev han med Passion og viste sig dygtig deri og udholdende, som de fleste danske Konger fra den Tid, hvor de tilbragte mere Tid i Sadlen end ved Skrivebordet. Han var personlig modig og villig til at tage Felttogenes Strabadser. Skont Enevoldshersker var han af Støbning som en parlamentarisk Konge. Da Ministrene, uenige, foreslagde ham skriftligt en Sag med mange divergerende Forslag, sendte han den tilbage med Ord som: Naar I ikke vide, hvad der er det rette, hvordan skal jeg saa vide det. Maaske ikke netop en Gestus, præget af Selvherskeri, snarere af en Tanke om, hvad har man ellers Ministre til. Jævn og bramfri, med sund og ikke ukritisk, tit humorfyldt Sans, tillidsfuld, til han blev sveget, og trofast mellem Venner, naadig overfor Uvenner. Maaske lidt for god for denne Verden. Han glemte ikke, at Enevælden blev givet som Værn for de lavere Stænder; men det var ikke helt let at finde den principielle Løsning for deres Brøst.

Han glædede sig ved Jagterne, hans Hjerte var med ved Turneringerne, „Karussellerne“, Opvisning af Dygtighed i Ridning og Vaabenfærdighed. Paa Kongens Nytorv, som da var Midtpunktet i et nyanlagt Kvarter, holdtes disse Fester, naar ikke det strenge højkongelige Ceremoniel ved pludselig Landesorg kuldkastede Planerne. Ved en saadan Lejlighed, hvor Monarken som en Alexander eller Cæsar kunde ride frem i sit prægtige Følge og selv fordunkle det ved sin Glans og sit rige Udstyr, var han sikkert helt i sit Es.

Rytterstatuer var kendt fra den antikke Oldtid i Rom, Mark Aurels f. Eks., og efterlignedes i de sydlige Lande i Renaissancetiden. Med det 17. Aarh. kom ogsaa Frankrig med. Her i Norden var man lidt genert ved de skulpturelle Portrætfremstillinger; Malerier kunde efterhaanden nok gaa an, og Billedhuggerkunst paa Gravmæler og

i Kirkernes Epitafier, hvor den afbildede fremstilledes fromt knælende og beredt til den yderste Dom. Men saadan et helt verdsligt Billede af en levende Person, det smagte af Overmod og Selvovervurdering. Men naturligvis skulde Kongen og Enevoldsmagten dyrkes udover de Grænser, som gjaldt for andre.

Man besluttede, at Kong Christian V skulde have en Rytterstatue, Helten fra den skaanske Krig, hvor han død, trods den tarvelige Fred, havde vundet sig saa store Laurbær. Og man havde Kunstneren ved Haanden. Men da det hele var saadan noget foreløbigt, næsten forsøgsvist, blev Materialet det let behandlelige Bly og ikke Malm; hvem kunde vel forresten her i Landet ove denne fornemme og vanskelige Kunst at støbe i Malm i de Aar. Bly var beskednere, om Blyet end blev lueforyldt.

Der tales ikke om en Statue i Samtidens Arkivalier; men om „Bly til en Hests Lignelse“, „Et Postament, en Hest skal staa paa“, og „Arbejdet med den oprejste, kunstige Hest paa Kongens Nytorv“, som Kunstneren senere skriver i en Ansøgning om Naadepenge.

Da den skaanske Krig var forbi, blev et fornemt Gesandtskab 1680 udsendt for at føre Kongens Søster Ulrikke Eleonora til Sverige, saa at det længe aftalte Ægteskab med Svenskekongen kunde blive til Virkelighed. En af dets Ledere kom, som det synes, i Forbindelse med en fransk Billedhugger Abraham Cæsar Lamoureux fra Metz (som Leo Swane har paavist), og han, der havde levet mange Aar, fra 1669, i Sverige i Per Brahes, de la Gardies og Riksänkedrottningens Tjeneste, flyttede nu 1681 til Danmark, hvor han ventede sig federe Græsgange og straks blev Kongens Billedhugger. Han udførte 1681 det Vandspring i Frederiksborg, som forestillede en Hjort, der forfulgtes af halsende Hunde, han lavede nogle Blybilleder til Rosenborg Have og et Relief af Kongen til Rosenborg, og maaske er han Mester for den Buste af Jens Juul, Admiralens Broder, selv en fremragende Diplomat og en af Gesandtskabets Ledere, som før stod paa Juellund paa Sjælland og nu er kommet til Frederiksborg. Lamoureux har vist personlig været en lidt vanskelig Person; der er Spor af Blod og Slagsmaal om ham baade i Sverige og her, om han end selv

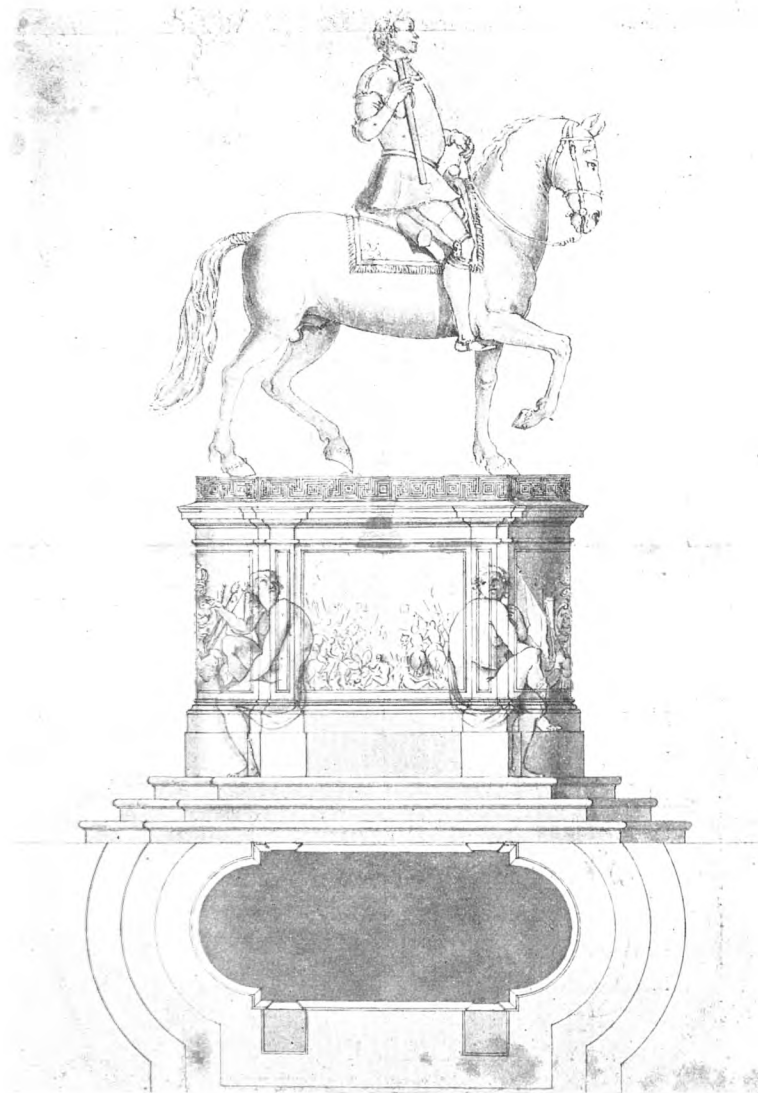
synes at være sagesløs; men han var en veludlært og evnerig Kunstner, som havde set adskilligt i sit Fædreland og var med i Tidens Strømninger; ingen, som nærmere har undersøgt Detailbehandlingen af „Hesten“, vil frakende ham Dygtighed.

Statuen eller „Hesten“ blev paabegyndt ca. 1685 og var rejst et Par Aar efter. Den placeredes i Midtaksen for Charlottenborgs Porte, og Slottets Ejer, Ulrik Frederik Gyldenløve, har vel haft sin Del i dens Tilblivelse; han var jo nær knyttet til Halvbroderen baade i Venskab og Interesser.

1692 døde Lamoureux, og da var Arbejdet ikke færdigt, der arbejdedes med Soklens Figurer, som efter italiensk og fransk Forbillede skulde have været besejrede Krigsfanger („Slaver“), hvad de vist var 1687, da Tessin saa dem, men som ændredes til Dyder, som Modet (Alexander), Styrken (Hercules), Visdommen (Minerva), Berømmelsen (Kvinden med Pyramiden).

Denne Ændring stod maaske i Forbindelse med hele Stillingen til Sverige. Efter de første Udkast har der ogsaa indsneget sig en Figur, som vrider sig under Hestens Hov. En „Misundelse“, siger man nu; i Virkeligheden, som paa franske Statuer fra Tiden, en nedkæmpet Fjende, og at Statuen har sit specielle Motiv, en Hyldest til en sejrrig Feltherre, udtrykkes ikke blot ved den klassiske Fremstilling af „Krigeren“, og ved Laurbærkansen om Hjelmen, men ogsaa ved Omskriften af den Medaille, som udsendtes 1688: Post domitos hostes, terraqve mariqve triumphos. „Efter at have betvunget Fjenderne og efter Sejre til Lands og til Vands“. Og: Arctoi fasces cum jove solus habet. „Han alene har sammen med Gud Magten i Norden“. Om de ret ringe, men ogsaa ilde medhandlede Figurer, som findes paa Fodstykket, er gjort af Abr. Cæsar Lamoureux eller efter hans Død af Broderen Claude, som 1686 kom herind for at arbejde under Broderen, faar staa hen.

Paa selve Statuen har Kunstneren trykt sit Præg, som den der var uddannet i Frankrig (Henrik IV's Statue af Giovanni di Bologna og Pietro Tacca (1611) — Ludvig XIII's af Pierre Biard (1639) paa Volterras gamle Hestefigurer fra 1564; selv Hesten paa Girardons 1687 færdige Rytterstatue af Ludvig XIV synes ikke at være Kunstneren ukendt), men ogsaa fra Sverige har Lamoureux medbragt

Lamoreux' Udkast til Rytterstatuen af Christian V.

Erfaringer og Indtryk (Carl XI's Billede paa Lund-Medaillen har delvis betinget Kongens Hovedbeklædning).

Igennem en Aarrække har Statuen lidt ved Vejr- liget, ved dens upraktiske Konstruktion, ved Tidens Tand og Blyets Forgængelighed og Stats- magtens forskellige Bestræbelser for at bevare den samt onde Menneskers Lyst til at pille ved den. Der er sket en Sammensynkning næsten overalt, og visse Enkeltheder er gledet ud af deres natu- rlige Forbindelser og Forhold. Pukkelrygget (lidt!) var Kongen af Naturen, men her har Hovedet formentlig forskubbet sig; det ser ud, som Rytte- ren aldrig havde lært at ride; Armen med Kom- mandostaven er tidligt, maaske umiddelbart efter

Lamoreux's Død bleven vendt; den skulde, som Medaillen viser, være udstrakt, o. s. v.

Der er mange, der har gemt paa et lille Svær- meri for Hesten. I „Fra Arkiv og Museum“, 2. Serie Bd. 1, skrev Arkivar Marquard tidligt i Ty- verne om Statuen og paakaldte Offentlighedens Hjælp; 1928 manede Dr. Hjalmar Friis i Berlingske Tidende Folk til at interessere sig for en Restau- rering, og i Juli Maaned s. A. afholdt „Politiken“ en Folkefest paa Kongens Nytorv for at skaffe Penge til dens Istandsættelse. Endelig blev Stunden efterhaanden moden. Fabrikant D. Duckert for- stod ved ivrig Agitation at vinde Tilhængere for Monumentets Bevarelse. Indenrigsministeriet lader det nu afstøbe, da det truer med at styrte sam-

men; og for kort Tid siden er der dannet en Komité til Hjælp for Monumentets Genrejsning. Indenrigsministeriets Departementschef K. Ulrich blev Formand og danner sammen med Direktør i Handelsbanken O. Hedegaard som Kasserer og Duckert som Sekretær et Forretningsudvalg for den større og meget repræsentative og indflydelsesrige Komité.

Omkostningerne ved Monumentets Genrejsning (i Bronze) vil blive godt 200,000 Kr., og deraf har man allerede indsamlet over de 100,000 Kr. Statuen synes nu altfor ødelagt til at forblive der paa Stedet, saa Billedhuggere maa paa Grundlag af Afstøbningerne og med Hensyntagen til Blyets paaviselige Forskydning opmodellere en ny Figur, der skal støbes og opstilles.

Det er sorgeligt, at det gamle er forgængeligt; men Hesten synes nu for medtaget og Skaden

umulig at rette. Helt miste „Hesten“ vilde dog være for trist og meningsløst. Der foreligger ogsaa fra autoritativ Haand Planer om en Ændring af hele Anlægget om Statuen, saa den mere kan komme til sin Ret. Jeg opfordrer derfor alle Venner af København og dets gamle Minder til at yde Komitéen deres Hjælp og Støtte. Og derfor rasler Bossen. Komiteens Postgirokonto er Nr. 54300.

Otto Andrup.

*

Det har glædet Foreningens Bestyrelse, at man nu for Alvor er gaaet i Gang med Restaureringen af „Hesten“, og som et Udtryk herfor har man vedtaget at yde et Bidrag paa 500 Kroner af Foreningens Midler, idet Bestyrelsen samtidig opfordrer „Forskønnelsen“s Læsere til i størst mulig Udstrækning at støtte Indsamlingen.

Københavnske Mindetavler.

Af Redaktør Georg Nygaard.

Københavnske Husejere synes ikke særlig tilbøjelige til at smykke deres Ejendomme med Mindetavler. Det er forholdsvis faa af Byens mindere Huse, der er forsynede med Tavler, som fortæller, at her har den eller den kendte Personlighed haft sit Hjem, eller her har en eller anden historisk Begivenhed fundet Sted.

I Paris vrimler det med Mindetavler. Det er ojsynlig med Stolthed, man fæstner et historisk Navn til Huset, selv om der af den oprindelige Bygning kun er Grunden tilbage.

I Tyskland er Ærbødigheden for de historiske Minder ikke mindre. Det gaar saa vidt, at har *Goethe* blot en Nat overnattet et Sted, er Mindet herom fæstnet ved en Mindetavle.

Det var ønskeligt, om vi herhjemme vilde indføre den gode Skik at mindes vore store Personligheder, hvor der var Anledning dertil. Der er ingen Tvivl om, at det vilde forøge Interessen for vor By, ikke mindst turistmæssigt set. Men det skal indrommes, at saaledes som det hidtil er praktiseret, er det ikke efterlignelsesværdigt.

Mange af de Mindetavler, der findes i vor By, er altfor beskedne og lidet iøjnefaldende, tilmed er de oftest i usømmelig Stand, ulæselige enten paa Grund af Smuds eller grundet paa daarlig Anbringelse.

En Undtagelse danner de Mindetavler, som for nogle Aar siden bekostedes af Stenhuggermester *Schannong*, og som tilvejebragtes efter en Konkurrence, som Forfatteren *Anker Kirkeby* foranstaltede i „Politiken“. Det var en smuk Bestræbelse, og Resultatet var al Anerkendelse værd; men Foretagendet gik hurtigt i Staa.

Tager man en Bog som *Kraks* „Minderige Huse“, vil man se, at det ikke kan have været, fordi der er Mangel paa Emner; men Interessen er aabenbart ikke stærk nok.

De Mindetavler, vi efterlyser, er navnlig dem, der vil bevare Mindet om en eller anden betydelig Personlighed.

Fra gammel Tid har vor By ikke faa Mindetavler af anden Art. Navnlig er der mange af vor Bys ældre Ejendomme, som bærer Inskriptioner til Minde om Branden 1728. Konservator *Peter Linde* har samlet flere af dem i sit lille Skrift „Minder om den store Ildebrand 1728“ og i Bogen „Vor gamle Hovedstad“ er andre omtalt.

Men det er som sagt heller ikke disse Mindetavler, vi tænker paa. Heller ikke dem, som gemmer sig indendørs, saaledes som f. Eks. Mindetavlerne i Kunstindustrimuseet for *Pietro Krohn* eller *Lorens Frølich* eller den smukke Opstilling i Telefonhusets Forhal med *H. C. Ørsteds* Buste

og Inskriptionen, der fortæller, at paa dette Sted boede H. C. Ørsted 1819—24 og at han her opdagede Elektro-Magnetismen. Vi tænker heller ikke paa Opstillingerne i Christiansborg Slots Port til Minde om Dronning Margrethe og Mindet samme Sted for Stormen paa København 1659.

For sidstnævnte Begivenhed er der forøvrigt en mere beskeden Mindetavle paa Hjørnet af Vandkunsten og Gaasegade, hvad der vistnok ikke er almindelig bekendt.

Den er i sin Tid, vistnok i 200-Aaret for Begivenheden, anbragt paa Hjørnet af Husets daværende Ejer, Konservator *Peter Herman Rasmussen*. Da Huset en Gang i 90'erne fik et ilde Ry paa sig, forlangte Offentligheden, at Mindetavlen, der bl. a. bærer et Reliefportræt af Kong Frederik III, burde fjærnes, og det skete ogsaa. Senere er Tavlen bragt paa Plads igen, desværre paa en temmelig skodesløs Maade.

Nedenfor giver vi en Fortegnelse over Byens Mindetavler, vistnok paa det nærmeste fuldstændig:

H. C. Andersen: Nyhavn 20, hvor han boede 1834—38 og skrev sine første Eventyr. — Nyhavn 67, hvor han boede 1848—60 og 1862—65.

H. C. Andersens Mindetavle, Nyhavn 67.

— Kalkbrænderivej, omtrent hvor M. G. Melchior's Landsted „Rolighed“ laa, og hvor H. C. Andersen døde 4. August 1875.

H. V. Bissen og *Vilhelm Bissen*: Materialgaarden ved Frederiksholms Kanal.

Bjørnson: Vesterbrogade 110, hvor Digteren skrev „Fiskerjenten“.

Holger Drachmann: Amagertorv 9, Digterens Fødested.

Peter Faber: Kannikestræde 15, hvor Digteren boede, da han skrev „Den Gang jeg drog afsted“.

Niels W. Gade: Borgergade 17, Komponistens Fødested.

N. F. S. Grundtvig: Prinsessegade 52. — Lille Tørborg paa Strandvejen. — Bakkhusets Sidefløj.

J. P. E. Hartmann: Kvæsthusgade 3, hvor Komponisten boede fra 1830 og til han døde 1900.

Jonas Hallgrímsson: St. Pederstræde 22.

Johan Ludvig Heiberg og Fru *Johanne Luise Heiberg*: Sokvæsthuset i Overgade oven Vandet.

Ludvig Holberg: Fiolstræde, Muren ved Stiftsprovsteboligen. — Ny Adelgade 8—10.

L. N. Hvidt og *A. S. Ørsted*: Kronprinsessegade 28 (mod Gaarden).

Fr. Kuhlau: Nyhavn 23, hvor Komponisten boede ved sin Død.

Søren Kierkegaard: Nytorv, Hjørne af Frederiksberggade 1. Den oprindelige Marmortavle, som sad i det nu nedrevne Hus, opbevares paa Bygmuseet.

Adam Oehlenschläger: Vesterbrogade, Hjørnet af Oehlenschlägersgade, hvor Fødehuset laa. — Vestergade 28, oprindelig „Farvergaarden“, hvor Digteren boede, da han skrev „Guldhornene“, „Sanct Hansaften-Spil“ m. m. — Amaliegade 22, hvor Digteren boede, da han døde 1850.

Thomas Overskou: Studiestræde 8.

Ludvig og *Louise Phister*: Rosenborggade 7.

Bertel Thorvaldsen: Aabenraa 13. Mindetavlen fra det formentlige Fødehus i Grønnegade opbevares paa Bymuseet.

Peter Tordenskjold: Strandgade 6.

Johan Herman Wessel: Graabrodertorv 3, hvor Digteren skrev „Kierlighed uden Stromper“. — Sværtegade 7. Mindetavle for „Norske Selskab“.

C. E. F. Weyse: Kronprinsessegade 36.

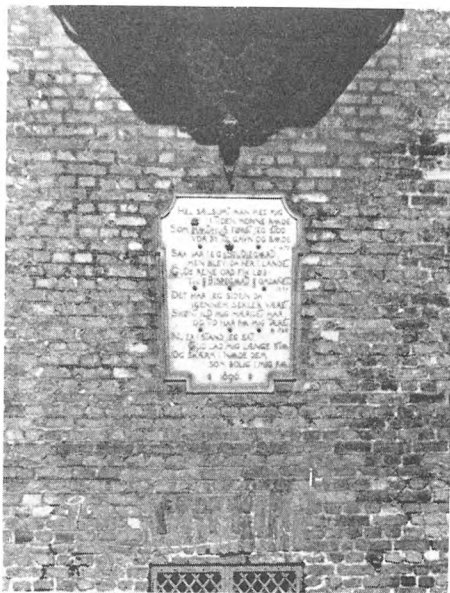
H. C. Ørsted: Studiestræde 6.

Til disse Mindetavler bør maaske ogsaa føjes *Eckersbergs* og *Johan Thomas Lundbyes* Mindesmærker i Garnisons Kirkes Mur, der ikke er Gravmæler, og *Peder Norden Søllings* i „Bombebesens“ Mur i Overgaden oven Vandet 48 C.

Gennemgaar man ovenstaaende Liste, vil man

nemt se, at der mangler adskillige Navne, som nok kunde fortjene at mindes. Enhver kan gøre sine Notater.

De her nævnte Mindetavler er højst forskellige. De fleste er ganske jævne Marmortavler med Bogstavskrift. Men selv om Løsningen ikke har kaldt paa kunstneriske Kræfter, kan Resultatet fortjene Anerkendelse. Saaledes er den simple Mindetavle for *Ludvig Holberg* paa Muren i Fiolstræde af smuk Virkning. Den er anbragt i passende Højde, let at læse, og man generer ikke de omboende ved at standse og læse Tavlen:

Ludvig Holbergs Mindetavle i Fiolstræde.

Mindetavlen for Grundtvig er anbragt altfor højt, og Mindetavlen for Niels W. Gade er ikke blot altfor ubetydelig, men den er saa snavset, at den

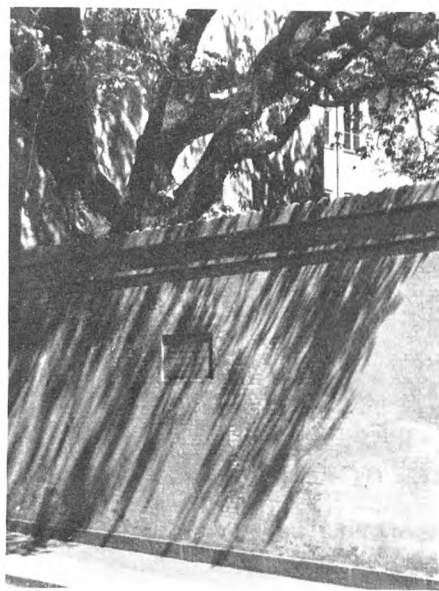

Oehlenschlägers Mindetavle paa Vesterbrogade. Det mørke Felt til venstre for Billedets Midterlinie er Mindetavlen.

er ganske ulæselig. Oehlenschlägers Mindetavle paa Vesterbrogade er paa den skændigste Maade blevet indrammet af store Reklameskilte.

Som smukke Løsninger af Opgaven maa de Mindetavler nævnes, som Schannong bekostede. De skyldes da ogsaa alle unge Kunstnere, særlig maa fremhæves Mindetavlen for *Adam Oehlenschläger* paa Vestergade.

Original og morsom er Mindetavlen for *Wessel* paa Graabrødretorv. Dens Humor og Stil er i Slægt med en 18. Aarhundredes Vignet. Den skyldes Billedhuggeren *Fritz Stæhr-Nielsen*.

Tavlen paa den gamle Bispegaard.

Til sidst bør nævnes et Par Tavler, som ikke er taget med i foranstaaende Fortegnelse. Det er Tavlen paa den gamle Bispegaard paa Hjørnet af Nørregade. Ud mod Studiestræde lod *Martin Nyrop* ved Bispegaardens Restavrering indsætte denne Tavle, der i en kort versificeret Indskrift fortæller Husets Historie. De stilfuldt formede gammeldags Vers skyldtes en Søn af Biskop Skat Rørdam. Dernæst maa som en god Løsning for en „Mindetavle“ henvises til de to Mindevægge, som findes i Politigaarden.

Ved Valget af Skriftype, en monumental Antikva, og ved Bogstavernes Placering paa Muren er her opnaaet en god Virkning. Paa den ene Væg mindes *Ole Rømer*, paa den anden de Politimænd, som ofrede Livet under Udøvelsen af deres Tjeneste.

Disse to Mindevægge bekræfter, at man uden pompøst Udstyr kan naa til et smukt Resultat.

Georg Nygaard.

Angaaende Gammeltorv.

Af Landsretssagfører Hj. Hess-Petersen.

Med en vis Tilfredshed ser jeg Hullet ved Nørregade-Hjørnet gabe Maaned efter Maaned. Ikke fordi den ubebyggede, plankeværksomgærdede Tomt i sig selv er skøn at skue, langt fra endda; men Aarsagen til Byggearbejdets Standsning er formentlig den, at man paa højeste Sted vil vente med den ny Bebyggelse, indtil alle æstetiske og trafikale Spørgsmaal er løst til Fuldkommenhed, hvilket jo kun er af det gode. Dernæst fordi „Hullet“ paa en for alle anskuelig Maade viser, hvad der skønhedsmæssigt kan opnaas ved Gadens Udvidelse, hvad enten man fra Gammel-

torv ser mod Frue Kirke eller fra Nørregade ser ned mod Domhuset. Nu, da dette større Udsyn cengang er aabnet, kan man *daarligt tænke sig det væsentligt indsnævret igen*; tværtimod — man burde rykke den østlige Side af Nørregade fra Skindergade til Dyrkøb tilbage. Sker dette sammen med den paatænkte Tilbagerykning af det modsatte Hjørne — den ovennævnte Tomt — vil ikke blot Gadebilledet vinde derved; men den gordiske Knude, som Nørregades Indsnævring paa dette Sted nu er for Færdselens, vil endelig kunne faa en acceptabel Løsning til Glæde for alle Stedets Trafikanter, ganske særlig Bilister og Vognstyrere paa Linie 5.

Men var det ikke muligt samtidig at faa Bebyggelsen paa de angivne Steder højdereguleret efter æstetiske Hensyn? Hvorvidt Stellings nye Hus er en Skønhedsaaftenbaring eller det modsatte, er det orkesløst nu at diskutere, det *ligger* der, og maa tages som det er. Og i en Henseende, nemlig Højden, mener jeg, det falder godt ind i Torvets øvrige Plan. Derimod understreger den aabne Tomt ved Siden af „Fiskehuset“ dets uhyrlige Højde; det virker som en Knytnæve i et ellers regelmæssigt Ansigt, ganske ude af enhver Balance med Husrækkens Højdelinier som det er, og det er ikke let at se, hvordan den kommende Hjørneejen-

dom ved dets Side, der ud mod Torvet kun kan faa en Facade paa nogle faa Meter, overhovedet skal kunne tilpasses til det. Det skulde da være ved at give den og de nye Ejendomme, der engang kommer paa den anden Side Nørregade, samme uhyrlige Højde, og saa Farvel Domskirketaarn!

Er der da — nu hvor dette Hjørne af Torvet alligevel er i Stobeskeen — ikke en Mulighed for at bøde paa Rædselen og naa frem til en fornuftig Højdeplan ved at *fjerne Tag-Etagen paa „Fiskehuset“*? Naturligvis vil Byggearbejdet herved og Erstatning til Eje-

ren koste en Del, men da det kun er en Tagetage, det drejer sig om, vil man vel kunne finde en for saavel Ejer som Lejer acceptabel Løsning. Det vil selvfølgelig kræve Forstaaelse og Velvilje hos Bygningens Ejer og maaske ogsaa Lejere, men mon ikke saadan Velvilje let kan opnaas, naar de paagældende bliver klar over, hvilken æstetisk Fordel hele Byen vil kunne have derved: nemlig — og som eneste Udvej — at faa skabt Betingelser for en forholdsvis lav Hjørnebebyggelse paa begge Sider af Nørregade, saa at Frue Kirkes Taarn i videst mulig Omfang kan forblive synligt og med sin Skønhed dominere Torvet.

Jeg overlader Tanken til Forskønnelsesforeningen og haaber, der maa kunne arbejdes videre med den til Opnaaelse af et gunstigt Resultat. Det vil næppe blive bestridt, at netop Gammeltorvs Nytorv er — eller dog burde være — et af de mest karakteristiske Bybilleder i København, men samtidigt et af de mest saarbare, og et af dem som Byens Borgere i deres daglig Færd oftest har for Øje. Det er derfor vigtigt, at Nyordningen nu tilrettelægges rigtigt fra Begyndelsen, og at der lægges og følges en fast, saavel praktisk som skønhedsmæssigt, tilfredsstillende Plan for hele Torve-Hjørnets Modernisering, ligegyldigt hvor meget af denne, der saa gennemføres nu.

Hj. Hess-Petersen.

Københavns Telefon Aktieselskabs Nybygning, Nørrevold 38.

Foreningens Diplom.

Paa Generalforsamlingen den 21. Marts d. A. blev der uddelt 2 Diplomer, begge for Opførelsen af nye Ejendomme, der efter Foreningens Skøn er opført paa en saadan Maade, at de passer ind i og bevarer det smukke Helhedsindtryk af Gadebilledet, samtidig med at det personlige er fremhævet ved disse Ejendomme. I det ene Tilfælde er det Brodrene Petersens Jomfrukloster, Lars Lejsstræde 9—11, Arkitekt Thorvald Jørgensen. Forstanderen for Klostret, Grosserer H. A. Schönwandt, modtog Diplomet og takkede paa Stiftelsens Vegne. Desværre lægger kun faa Mærke til

denne smukke og rolige Stiftelse, idet Lars Lejsstræde er saa smal, at man ikke kan komme paa Afstand.

Anderledes med det andet af „Diplomhusene“, Nybygningen Hjørnet af Nørrevold 38 og Lars Lejsstræde, der ejes af Københavns Telefon Aktieselskab. Denne Bygning kan ses fra begge Sider af Nørrevold, men maaske bedst fra Ørstedsparken overfor, hvorfra Billedet er taget. Telefondirektør C. P. Michelsen med Arkitekterne Ingwersen og Jepsen modtog Diplomet paa Københavns Telefon Aktieselskabs Vegne.

Generalforsamlingen den 21. Marts 1939.

Første Viceformand, Kunstmaler *Emil Krause*, mindedes Foreningens d. 27. Febr. i Aar afdøde Formand *Christian Holm*, der ved sin store Interesse for Foreningens Formaal, sin Initiativrigdom og Energi under sin mangeaarige Ledelse af Foreningen havde ofret denne et saa betydeligt idealistisk Arbejde. *Christian Holm* vilde blive husket som den gode Borger, der elskede sin By og altid søgte at værne om og fremme dens Skonhed.

Efter at Dirigenten, Hojesteretssagfører *V. Holten-Bechtolsheim*, havde konstateret Generalforsamlingens lovlige Indvarsling, aflagde Viceformanden Beretning om Foreningens Virksomhed i 1938 og mindedes det i Aarets Lob afdøde Medlem af det raadgivende Udvalg, Apoteker *N. Bjerre*.

Blandt de Sager, man særlig havde beskæftiget sig med, fremhævedes: Spørgsmaalet om Kunstmuseets Udvidelse (ingen Bebyggelse i Kongens Have), Grønlandsmonumentet paa Christianshavns Torv, Anbringelse af en Mindetavle paa Christianshavns Vold, Brandsikring af Taarne, Gennembrydning af Kastelsvolden med Anlæg af en Gangsti udenfor Volden, Inskription paa Christian den 4.s Statue i Nyboder (der nu er udført) samt Istandsættelse af Facaderne paa Graabrødretorv. Man havde endvidere protesteret imod de skæmmende Skilte paa Kongens Nytorv og andetsteds og imod forskellige uheldigt anbragte Reklamer samt søgt at bekæmpe Projektet om en Vej gennem Søndermarken.

Trafikinspektør *Rudolf Kraft* takkede Bestyrelsen, fordi den havde fulgt hans Henstilling om

at udvirke en Inskription paa Christian d. 4.s Statue. Han havde set, at adskillige af vore Statuer og Buster af kendte Mænd enten ganske mangler eller kun har ufuldkommen Inskription, og foreslog Foreningen dette Problem taget op til Behandling.

Ingeniør *Ludv. A. Nielsen*, Formand for Christianshavns Grundejerforening, fremhævede *Christian Holms* store Betydning for Christianshavn, og udtalte sig derefter imod et af Gartnerne i Dagspressen fremført Forslag om Parkering i et Hjørne af Ørstedsparken.

Efter at Kassereren, Grosserer *C. G. Jessen*, havde aflagt det reviderede Regnskab, overrakte Viceformanden Foreningens Diplom til Brødrene Petersens Jomfrukloster, som Ejer af Lars Lejestræde 9—11, ved Forstander *H. A. Schönwandt*, og til Københavns Telefon Aktieselskab som Ejer af Nørrevold 38, ved Direktør *C. P. Michelsen* og Arkitekterne *Ingwersen* og *Jepsen*.

Bestyrelsen bemyndigedes til senere selv at supplere sig med et Medlem i Stedet for den afdøde Formand.

Til Medlemmer af Bestyrelsen genvalgtes Musikdirigent *Th. Dyring*, Museumsinspektør, mag. art. *Victor Hermansen*, Grosserer *C. G. Jessen* og Billedhugger, Greve *Eigil Knuth*.

Til Medlem af det raadgivende Udvalg nyvalgtes Postmester *Otto Asmussen*.

Herefter fortalte Museumsdirektør, mag. art. *Otto Andrup* lidt om „Hesten paa Kongens Nytorv“. Efter dette interessante og morsomme Kauseri samledes man om det traditionelle Smørrebrødsbord.

Skæmmende Plankeværk i Nyboder.

Hvem har ikke undret sig over det grimme og iøjnefaldende Plankeværk, der staar paa Hjørnet af Kronprinsessegade og Krokodillegade. I det smukke Nyboder finder man overalt de gul kalkede Mure, der afgrænser Gaardene ud mod Gaderne, kun dette ene Sted har man brudt Traditionen, og hvorfor? Nogen rimelig Grund kan man næppe tænke sig, og Plankeværket bør selvfølgelig erstattes med en Mur, der anderledes harmonerer med den særegne Bebyggelse.

Dette Nummer er udsendt den 31. Maj 1939.

Damhussoen og Damhusengen.

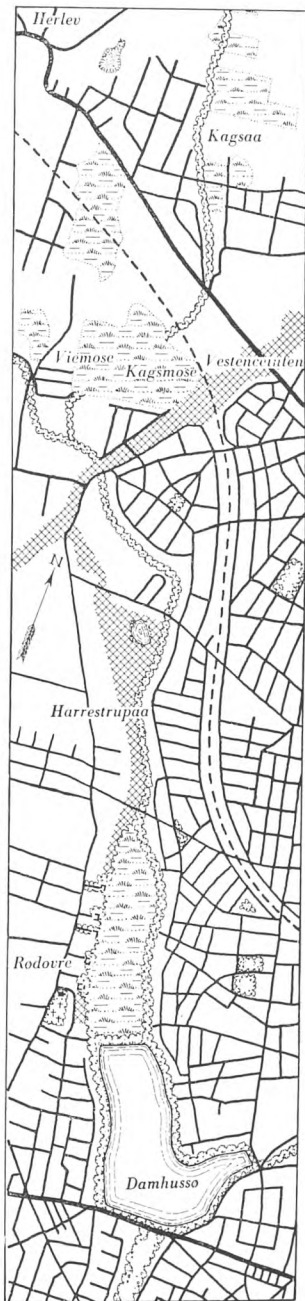
Af Ingeniør C. Blixencrone-Møller.

For mange Københavnerne og maa-
ske især Frederiksbergere har
Damhussoen og Damhusengen væ-
ret et yndet Maal for Søndagsturen
og Aftenturen; man følte sig „paa
Landet“ her, og at der længere ude
efterhaanden var vokset en stor Be-
byggelse op, kunde man ikke for-
nemme herfra, fordi den laa skjult
bag den ret anselige Træbevoksning
langs Grænsen mod Rødovre.

I den Betænkning om Københavns-
egnens grønne Omraader, som frem-
kom i 1936, fandtes beskrevet et
Forslag til et sammenhængende
Parkbælte langs hele Københavns
Vestgrænse fra Utterslev Mose i
Nord til Kalvebod Strand i Syd.
Parkbæltet følger paa den nordligste
Strækning Vestenceinten indtil Islev
Bro og herfra mod Syd den Lav-
ning, som gennemskæres af Harre-
strup Aa og Damhusaaen. Det stør-
ste af de naturlige Parkomraader,
som indgaar i dette Bælte, udgøres
af Damhussoen og den nordfor lig-
gende Damhuseng.

Forslag i Forbindelse med Damhus- soen og Damhusengen.

I den grønne Betænkning foreslog
man Damhusengen og Damhussoen
anlagt som Naturpark dog med en
gennemgaaende Gangsti og Cykle-
sti langs hele Vestsiden. Bebyggel-
sen paa de tilstødende Arealer fore-
sloges reguleret. Den paa Foranled-
ning af Dansk Ingeniørforening ud-
arbejdede Trafikliniebetrænkning af
1926 foreslog en Vej ført over Ter-
rænet umiddelbart nord for Dam-

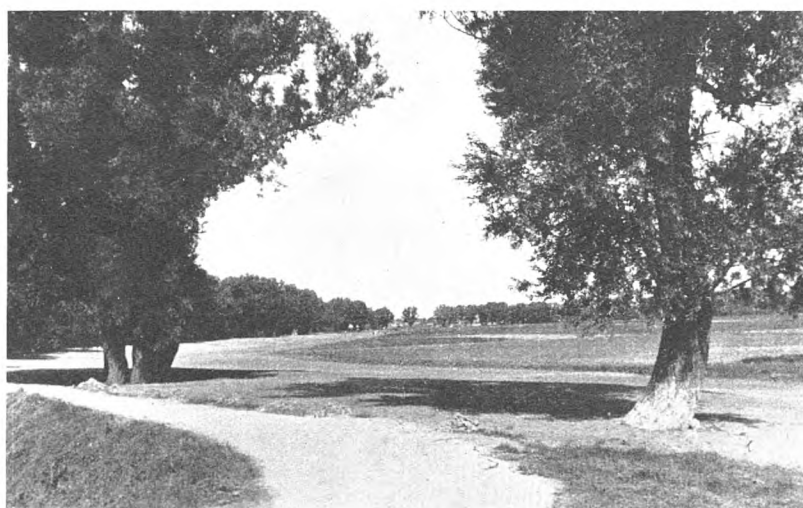
Fra „Københavnsegnens grønne
Omraader“ 1936. Forslag til Park-
bælte langs Harrestrup Aa. Kryds-
skravering angiver foreslaaede
„grønne“ Arealer i Tilknytning
til Damhussoen—Damhusengen.

hussoen. Den danner en Fortsæt-
telse af Hyltebjerg Alle og er tænkt
som en sekundær Udfaldsvej fra
Hovedstaden bl. a. til Aflastning af
Roskildevej for lokal Færdsel til
Rødovre. Den vil komme til at ligge
omtrent midt imellem Roskildevej
og den ligeledes i Trafikliniebetrænk-
ningen foreslaaede og nu anlagte
Ledagervej nord for Damhusengen.

Dette var de Forslag, som mest
vil medvirke til at præge Terrænet
i Fremtiden.

Forslaget om at udlægge Terræ-
net som Naturpark og at bevare det
i det væsentlige, som det ser ud i
Dag, er sikkert helt rigtigt. Selv-
følgelig vil Træbestanden blive
gaaet efter, nogle gamle Træer maa
nok falde og nye plantes, men om
nogen Ændring af Stedets land-
skabelige Karakter vil der ikke blive
Tale. Paa et ca. 30 m bredt Bælte
langs Engens Vestgrænse indrettes
en Plæne med kortklippet Græs,
hvor Folk skal have Lov at lejre sig.

I mange Aar har Stierne langs
Vestsiden været aabne for Gaende
og Cyklende. Samtidig med Ned-
lægningen af en Hovedkloak her er
Stierne blevet regulerede og udvi-
dede. Udfor Engen vil Gangstien
blive suppleret med en Cyklesti og
paa Strækningen ud for Damhus-
soen er Profilet af Dæmningerne
blevet ændret, saaledes at der
nu kun findes een Grøft (Harre-
strupaaen) med en Sti paa hver
Side og en Liggeplæne langs
Aaen. Dæmningen nærmest Søen
vil blive gjort noget lavere, hvor-

Damhusengen set mod Nord. Til venstre i Billedet langs Træerne ser man Planeringen af det i Artikelen omtalte 30 m brede Bælte.

ved opnaas en større Færdselsbredde.

Den foreslaede Vej langs Søens Nordende vilde det maa ske være rarest at slippe for af Hensyn til Parken, men dette lader sig næppe gøre, for eller siden vil den af færdselsmæssige Grunde blive nødvendig. Vejens Beliggenhed, der iøvrigt er fastlagt efter Samraad med Naturfredningsforeningen, vil komme til at ligge nord for Dæmningen, og begge Trærækkerne vil blive staaende. I den grønne Betænkning er Vejen foreslaet forlæn-

get som en „grøn“ Vej ud til Vestenceinten, som man haaber engang at faa aabnet for Almenheden. Ved en „grøn“ Vej forstås en Vej med aaben lav Bebyggelse og med Beplantning i Profilet, eventuelt som Adskillelse mellem Kørebane og Cykel- og Gangstierne.

Forslaget om Reguleringen af Bebyggelsen skulde gaa ud paa at sikre en aaben lav Boligbebyggelse rundt om hele Søen, i det væsentlige af samme Art som den, der allerede har fundet Sted.

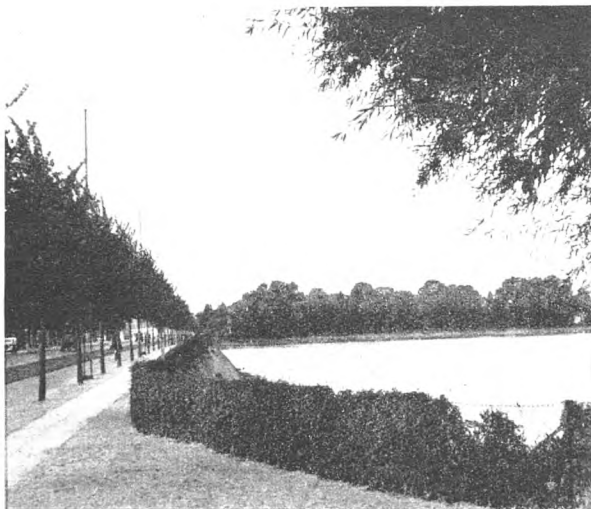

Den sydlige Del af Damhusengen set mod Vest fra Hyltebjerg Allé. Mellem de to store Træer i Forgrunden ser man Arealet, hvor Vejen fremtidig føres over. Dæmningen med Træerne til venstre i Billedet bevarer.

PLAN AF DAMHUSENGEN

Efter Tegning i Stadsingeniørens Direktorat.

Sydenden af Damhusøen med Roskildevej. Grundene til venstre for Vejen er de omtalte eksproprierede Arealer.

Der tænkes her især paa det Areal, som nu optages af Rødovre Landsby. Ret længe vil Landsbyen næppe faa Lov at ligge; naar Gaardenes Jorder efterhaanden bliver udstykkede og bebyggede, kommer Turen til Landsbyen selv, og saa gælder det om at passe paa, at den nye Bebyggelse kommer til at harmonere med den tilgrænsende Park. Nu, da der efter Byplanloven skal udarbejdes Byplaner for alle større Bebyggelsesomraader, maa man haabe, at Rødovre Kommune vil have Opmærksomheden henvendt paa dette Forhold.

Nord for Rødovre Landsby er der i de senere Aar vokset en Fabriksbebyggelse op. Kan man blot begrænse denne til det, der allerede er sket,

Regulering af Stien langs Vestsiden af Damhusøen. Fremtidig bliver der paa Voldkronen baade Cykle- og Gangsti.

Damhusøen med Roskildevej i Baggrunden. Naar Bladene er af Træerne, vil en Husfacade her være meget synlig.

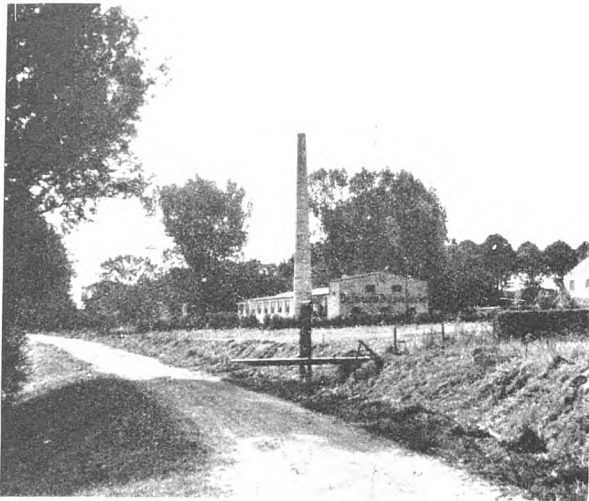
er Skaden ikke saa stor, den vil kunne afbødes ved en Beplantning mellem Fabrikkerne og Engen, der er Plads nok hertil.

Betydelig værre er de Oplagspladser med Entreprenormateriel, som findes ved den nordligste Ende af Damhusengen, de er fæle at se paa. Da der ikke er knyttet permanente Anlæg til disse, maa de kunne flyttes til et Sted, hvor de virker mindre skæmmende.

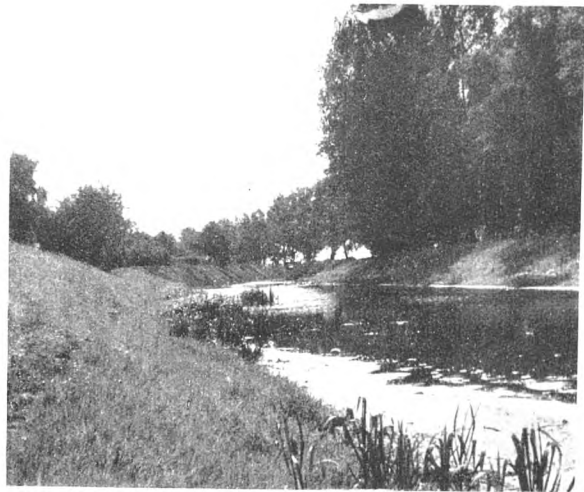
Endelig er der Bebyggelsen langs Roskildevejens søndre Side, der vil komme til at ligge meget fremtrædende for Enden af Søen. En første Betingelse for et godt Resultat maa være, at hele Bebyggelsen planlægges under eet og ikke enkelt-

Damhusengen set mod Syd. Arealet til højre langs Stien vil blive tilsaaet, saa man kan lejre sig her.

Fabrikkerne ved Engens nordvestlige Del. Der er projekteret en Beplantning mellem Stien og Fabrikkerne.

Kildevandsløbet øst for Engen set mod Syd. Den østlige Sti har længe været aaben for Gaaende og Cyklende, den vestlige vil nu blive aabnet for Gaaende.

vis for hver Grund. Den Bebyggelse, som er paa-
begyndt her ved Søens sydvestlige Ende, har vir-
ket saa afskrækkende, at Rødovre og Københavns

Kommuner i Forening har foranlediget en Eks-
propriation af hele Arealet for at hindre en Fort-
sættelse.

Parker og Legepladser i Storbyer.

Af Kunstmaler Sigurd Swane.

Enten man tager et Kort over København for sig eller man cykler, kører eller vandrer Byen igennem, vil man stadig, trods alt, hvad der i den sidste Menneskealder er gjort for at skabe Par-
ker, Lege- og Sportspladser — Aandehuller — i den store By, have en trykkende Følelse af, at det ikke paa langt nær er nok endnu. Og gaar det den voksne saaledes, hvor meget mere føles det saa ikke af Børnené, der skal vokse op i den.

At rive Huse ned og lægge Grunde ud paa den Maade er jo desværre ret kostbart. Men hvor Byen udvider sig, og hvor der endnu findes Tom-
ter, er det stadig paakrævet i videst mulig Ud-
strækning at tage Hensyn til Kravet om „Aandehuller“.

Paa dette Omraade har Københavns Kommune allerede naaet en Del, og ved Anlæggelse og Pro-
jektering af Parker og Legepladser vist, i hvilken Retning Opgaven vil blive løst.

Jeg vil gerne her gøre opmærksom paa et af de Steder, hvor jeg ved Ture i Byen har fundet et af de tidligere uudnyttede Arealer anvendt paa en god og henstigtmæssig Maade. Det er paa Arealet, hvor den gamle Nørrebro Station laa; paa de tre Sider begrænses det af Stefansgade, Nordbanegade og Hillerødgade. Her, hvor der i høj Grad tiltrængtes et Fristed for Børn og Ung-
dom, har Kommunen anlagt en rummelig Park — Stefansparken — med Legeplads, hvor Børnene tumler sig med en Livsglæde, der kun opfordrer til at fortsætte med disse Anlæg.

Hvor husker jeg paa min Barndoms Ture ud til Skov og Strand, hvor tyngende stenkolde og mørke Gader som Jægersborggade og de omlig-
gende dér var at vende tilbage til, og dog havde man vest for Banelinien endnu aabne Marker at se ud over — helt op til Bellahøjs højtragende Træer.

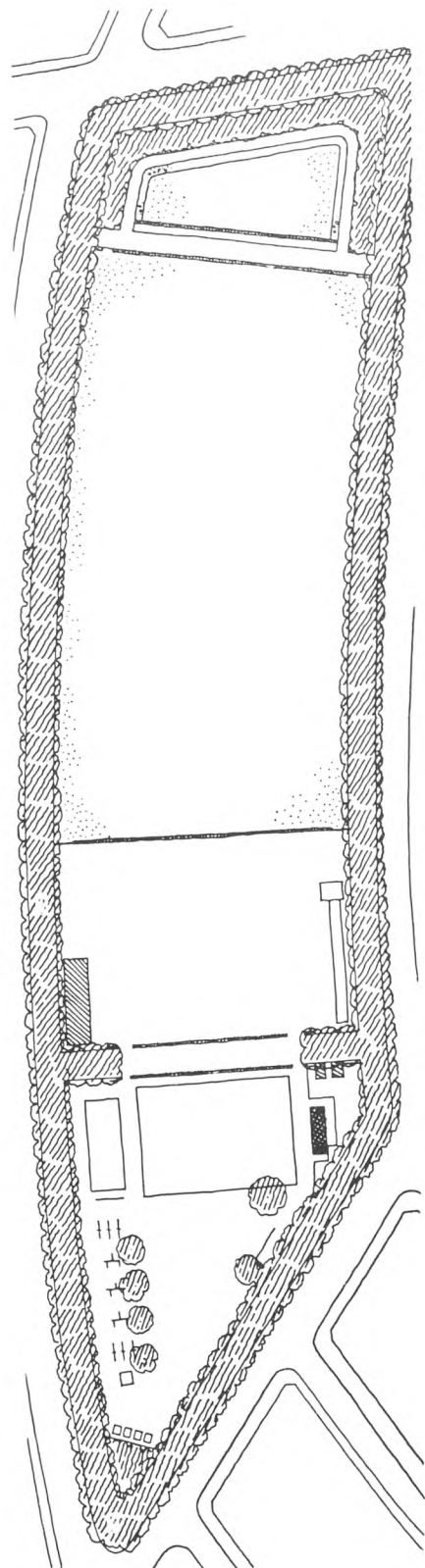
Stefansparken set fra Stefansgade.

Det formelig stemte for Brystet, naar man vendte hjem hertil, og havde man Blomster eller endog Frugt med, syntes man egentlig, at man skulde give det hele til alle de mange Børn, man mødte, som var blevet hjemme i denne Sørgelighed hele den dejlige Søndag. Først naar man nærmede sig Hjemmet i Nærheden af Allégades Haver og Frederiksberg Haves Trækroner, syntes man, Byen igen var til at holde ud.

For lignende Kvarterer som de nævnte baade paa Nørrebro, Vesterbro, Østerbro og f. Eks. Karréerne mellem Falkonéallé og Ndr. Fasanvej med deres store skønhedsforladte Kaserne og trange eller triste Gader og Gaarde vil jo ikke ofte foreligge Muligheder som de, der var tilstede ved det ovenfor nævnte Baneterræn, men det er udenfor al Tvivl, at det er en vigtig Samfundsopgave, trods alle Vanskeligheder, at bedre Forholdene i disse Bydele.

Der er, sikkert nok med Rette, megen Tale om Saneringen af den indre By, men forud for Yderkvarterer som de her fremdragne har de dog ofte, selv i deres Forfald, een Værdi, som ikke er helt betydningsløs, et Skær af den Skønhed Menneskesindet ikke kan undvære.

Sigurd Swane.

V. Fabricius Hansen: Stefansparken. 1:2000.
Tegningen laant fra Havearkitekt C. Th. Sorensens Bog:
„Om Haver“.

Vore Statur og Mindesmærker.

Fra Tid til anden bringer vore Dagblade Indlæg i Debatten om manglende Inskription paa vore Statur og Mindesmærker.

Der findes i Storkøbenhavn omkring 300 Mindesmærker — Monumenter, Statur eller Buster — for betydende danske Mænd og Kvinder, og kun et Faatal af disse Mindesmærker bærer saa fyldestgørende Paaskrift, at den almene Vandrer, endsiges Turisten, det være sig dansk eller udenlandsk, kan gøre sig nogen Forestilling i Tilknnytning til det Mindesmærke, han møder paa sin Vej i Storkøbenhavn. For hvem vil paatage sig at kunne erindre de forskellige Data til saa mange Mindesmærker, lige maaske med Undtagelse af vore Fremmedførere?

Et beskedent Oplysningsarbejde her, ogsaa med Angivelse af Kunstnerens Navn, vil kun gavne og forøge det Udbytte og den Rigdom af Indtryk, Turisterne og de Hundreder af Landets Skolebørn tager med sig hjem efter Besøg i København.

Ved Afsløringen af et Mindesmærke staar alt saa levende i de samtidiges Erindring, men hvad med de Tusinder, der passerer Stedet senere og kun ser et Navn og en Dato? Den smukke Tanke, der ligger i Rejsningen af et Mindesmærke — det være til Minde om en historisk Begivenhed eller en skattet Borger — fortjener at have Bud til flere end den maaske ret snævre Kreds, der har rejst Mindesmærket.

Her skal kun ganske kort nævnes nogle faa Eksempler fra en Rundtur i Byen.

Paa eller ved det af alle kendte Springvand

„Gefion“ finder man intet, der fortæller Beskueeren, at Billedhuggeren A. Bundgaard paa denne Maade har fremstillet Sagnet om Gefion, der pløjer Sjælland ud. Springvandet er afsløret 14. Juni 1908 og skænket af Carlsberg-Fondet med Tilskud fra Københavns Kommune.

Længere ude paa Langelinie staar Mindesmærket for de under Verdenskrigen omkomne danske Søfolk. Svend Rathsack og Ivar Bentsen har modelleret Mindesmærket, der er rejst af Dansk Dampskibsrederiforening og afsløret 9. Maj 1928. Paa Indgangsstenen til Platformen er indhugget nedenstaaende Inskription:

Dansk Dampskibsrederiforening
rejste dette Mindesmærke 1928.

Det er et Skridt i den rigtige Retning, men der burde have været fortalt endnu mere.

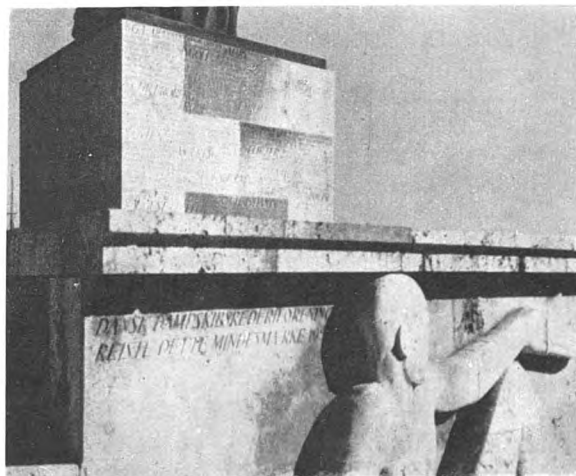
Paa Herman Triers Plads staar en Buste af Herman Trier, rejst 1936 og modelleret af Johs. Bjerg. Paa Sokkelen staar Navn, men hverken Fødsels- og Dødsaar; hvor mange vil om 25 Aar erindre Herman Trier som Pædagogen og Politiker, endsiges hvornaar han levede. Disse forskellige Data vilde fuldende dette Mindesmærke.

Hvad der gælder for Mindesmærkerne, gælder ogsaa for vor Skulptur; lad os alle blive i Stand til at glæde os over Kunsten i Skulpturen og det, der symboliseres derved.

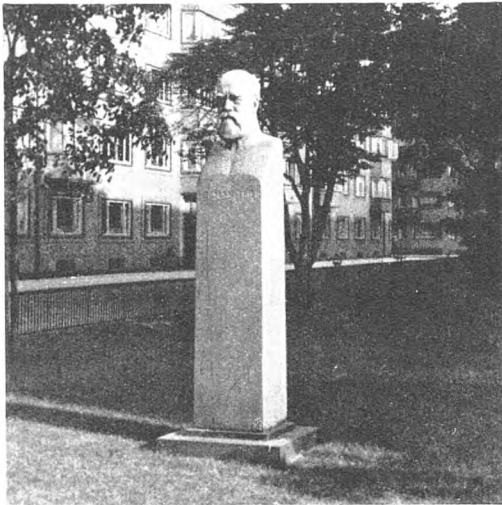
Ved den rent praktiske Løsning af Problemet skal det blot nævnes, at løst paasatte Bronzebogstaver maa anses for upraktiske, idet de let forsvinder og derved kræver stadig Tilsyn. Det

A. Bundgaard: Gefion-Springvandet, Langelinie.

Svend Rathsack og Ivar Bentsen: Søfartsmonumentet.

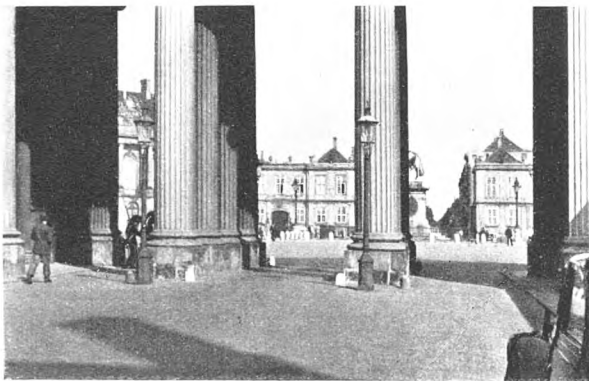

Johs. Bjerg: Herman Trier.

mest hensigtsmæssige vilde sikkert være en indhugget Inskription; den kræver mindst Pasning og forsvinder ikke.

Da mange efterhaanden er gaaet ind for denne Tanke om Inskription paa eller ved vore allerede rejste Mindesmærker, er det vel nu kun et Spørgsmaal om Tid og Penge, hvornaar det bliver udført. Men paa alt, hvad der fremtidig rejses af Mindesmærker og Skulptur, bør der findes fyldestgørende Inskription med Angivelse af Kunstnerens Navn.

Maaden hvorpaa og Omfanget af de Oplysninger, der skulde gives, maa naturligvis rette sig efter Forholdene i det enkelte Tilfælde, idet der bl. a. maa tages kunstneriske Hensyn.

Kolonnaden paa Amalienborg set fra Amaliegade.

Kolonnaden paa Amalienborg.

Umiddelbart foran Harsdorffs smukke Sojler har der gennem mange Aar staaet to Gadelygter paa begge Sider af Kolonnaden. Som det ses paa ovenstaaende Billede, staaer Lygterne lige midt for Sojlerne, og hvad enten man kommer fra Amaliegade eller fra Amalienborg Siden, tager Lygterne en Del af Sojlernes smukke Form og Udseende. Lygterne markerer Gennemkørselsaabningen i Kolonnaden og har saaledes gennem lang Tid udført en vigtig Mission, men nu burde de erstattes med en lav elektrisk Belysning i eller paa Kørebanelen udfør Sojlerne, saaledes at Udsigten til Sojlerne bliver helt fri.

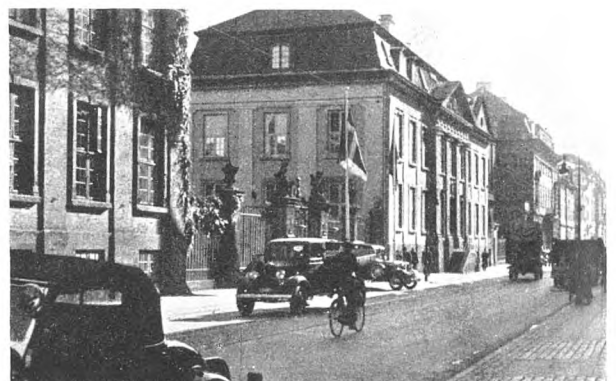
Restaurering af Frederiks Hospital.

Omkring Midten af det 18. Aarhundrede opførtes mellem Bredgade og Amaliegade Bygningerne til Frederiks Hospital. Bygningerne skyldes Eigtved, der dog ikke naaede at se dem alle fuldført.

Mod hver af de to Gader opførtes 2 Pavilloner, hvoraf den ene i Bredgade blev Hospitalets Apotek.

Nu har Façaderne til det gamle Apotek gennemgaaet en haardt tiltrængt Restaurering og fremtræder atter i Gadebilledet paa værdig Maade.

Arbejdet er udført smukt og fint, saa enhver Forbipasserende kan glæde sig over Restaureringen.

Det gamle Apotek i Bredgade.

Dette Nummer er udsendt den 24. Oktober 1939.

FORENINGENS KONTOR er St. Kannikestræde 13, K, aabent Kl. 9—10, Telefon Byen 7162. Sekretærens Telefon er Palæ 7379.
REDAKTION: *Ejvind Draiby.*

REDAKTIONSUDVALG: *Stefan Hetsch. Rolf Schroeder.*

En Del af København set fra Luften. Man ser Langelinie og en Del Industriarealer.

Fot. AERO EXPRESS.

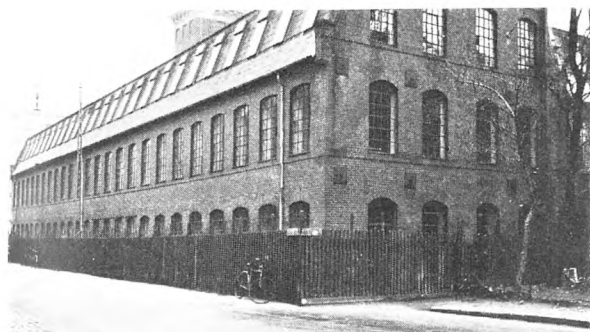
Industrien, en Del af Byens Ansigt.

Af Ingeniør Henrik Halberg, Stadsingeniørens Direktorat.

En Groft med uappetitligt, lugtende Vand i røde, gule og andre giftige Farver, er en Erindring, mange Mennesker har i Forbindelse med Begrebet Fabrik i gamle Dage. Senere forsvandt Grofterne, og man mente egentlig den hellige Grav velforvaret, indtil man rigtig begyndte at søge Luft og Strandbadet. Da opdagede man de samme Ulemper som ved Grofterne, men i værre Form!—Nu fører man Rædserne længere ud i Øresund, og saa er Graven igen forvaret.

Foruden dette Kendetegn for en Fabrik kendte man ogsaa den i sig selv triste Bebyggelse med snavsede Mure, splintrede Ruder og iøvrigt uordentlige Omgivelser, som paa et vist Tidspunkt var betegnende for en Fabrik. Denne Art af Industribebyggelse maa have været

overordentlig udbredt, for man træffer meget faa almindelige Mennesker, som hører Ordet Fabriksbebyggelse, uden at forestille sig noget grimt, noget, man daarligt kan tænke sig i velordnet Bebyggelse. — At man derved deklasserer et af de allervæsentligste Elementer i Eksistensgrundlaget for det moderne Bysamfund, viser dels den overordentlige Betydning, Syns og Lugtesansen har for Folks Bedømmelse af Ting, de iøvrigt ikke er i direkte Berøring med, dels, hvor længe en saadan Opfattelse holder sig. For det skulde efter denne almindelige Opfattelse være en meget nem Sag at finde Billeder af grim Fabriksbebyggelse her i København, men det viser sig tværtimod temmelig svært. Jeg har prøvet det, og viser her nogle Eksempler.

En Fabrik paa Østerbro.

Detailfoto af samme.

Som den triste Bygning ligger der uden det mindste opmuntrende Element, virker den deprimerende i hele Gadebilledet. Man vil se, at Gaden ikke er anlagt i fuld Bredde forbi Fabrikken. Det fremtidige Gadeareal er indhegnet med et elendigt Stakit, bag ved hvilket der findes et surt Areal til ingen Verdens Nytte. Aldrig kommer der en Menneskefødd, Ukrudt foragter denne Jordstrimmel, og kun Snavs og Støv har her et fredfyldt Sted. Hvorfor skal denne Strimmel Jord ligge hen forladt af Guder og Mennesker? Lad os faa Stakittet fjernet og Arealet reguleret.

Den anden Side af Gaden.

Paa den anden Side af Gaden ser der ganske vist ogsaa lidt underligt ud, men det anlagte Forstov virker ligefrem pynteligt i disse Omgivelser.

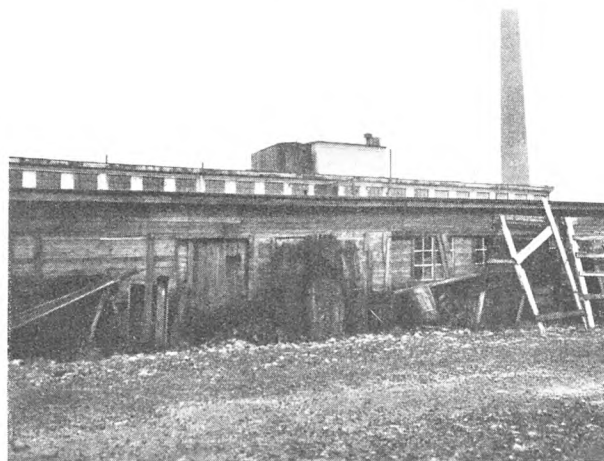

Et kommunalt Gasværk.

At et Gasværk producerer Slagger, og at et Vandhul bekvemt kan fyldes op med Slagger, maa man vel nok indrømme, men det forekommer mig synsmæssigt uforvarsomt, som det her ser ud. Det har irriteret mig daglig i 20 Aar, og

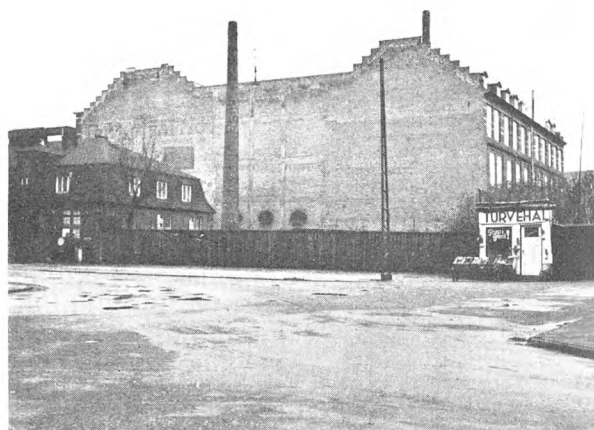
jeg har altid fundet det uanstændigt, at man bød Folk, der kører forbi i Toget, et saadant Syn.

Paa næste Billede er vist „noget“ af en Fabrik. Jeg har aldrig forstaaet, hvorfor Ruder skal være itu, og hvorfor Uorden er nødvendig.

Noget af en Fabrik.

Det er et Held for den nedenfor afbildede Fabriksgavl, at Fabrikken i Forgrunden har haft Brug for en Skorsten, idet Skorstenen dog deler Gavlen lidt. Det er ejendommeligt, hvordan et Skel bliver opfattet som Verdens Ende. Den

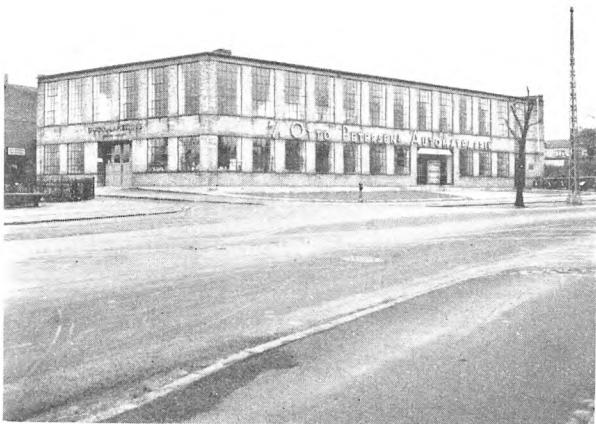
En Gavl.

Mand, der har bygget denne store Fabrik, har slet ikke forestillet sig, at der vil komme Mennesker paa den anden Side af Skellet — Mennesker med Øjne. — Grunden mellem Gavlen og Gaden er saa smal, at Udvidelse af Fabrikken til denne Side ikke vil faa Interesse. Gavlen vender mod Syd. En behjertet Mand burde forære Fabrikken for 5 Kr. Slyngplanter. — — —

Det er dog som sagt efterhaanden slet ikke let at finde den i Folks Bevidsthed „typiske Fabriks-

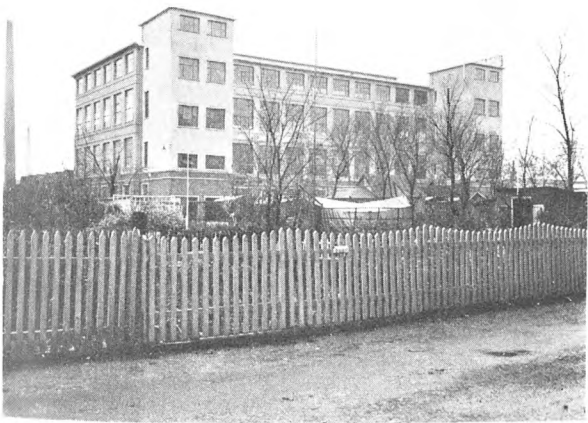
bebyggelse". Forklaringen er nok delvis de skærpede Krav om Renlighed og Orden, som Fabriks-tilsynet stiller nu til Dags, men der er for mig ikke Tvivl om, at Industrien selv har faaet Øjnene op for, hvor forholdsvis billigt og let et „net“ Udseende kan opnaas, saaledes som de følgende Billeder vil vise.

Det her skabte Gadebillede har ikke det samme melankolske Præg som mange af vore nymodens 2-Værelses Kasernehusgader — tværtimod, man kan her forestille sig interessant og livlig Virksomhed i lyse, luftige Lokaler.

En Fabrik i Utterslev.

Naar Kolonihaverne i Forgrunden engang forsvinder, vil nedenstaaende Bygning præsentere sig saaledes, at den synsmæssigt vil egne sig lige saa godt til at ligge paa Raadhuspladsen som nogle af de Bygninger, der nu ligger paa denne Plads.

En Fabrik paa Amager.

Det følgende Billede viser en Fabriksbygning, bygget til Udlejning til større og mindre Virksomheder. Lokalerne kan udvides eller indskrænkes efter hver Virksomheds Behov.

Det forekommer ofte, at det af Hensyn til fremtidige Udvidelseslinier har vist sig nødvendigt at trække Bygningen tilbage fra Gadelinien. Paa dette Billede vil man se, at Arealet mellem Gade og Bygning er forsøgt tilplantet med Smaa-

En anden Fabrik paa Amager.

graner og indhegnet af et Staalraadshegn. Et andet Sted har jeg set det tilsvarende Areal uden for en Fabriksbygning indhegnet med en velplejet Hæk. Hvorfor er saadanne Arealer udfor Fabriksker næsten altid indhegnet af kedelige Stakitter. Fabriksbebyggelse kan lige saa godt have Beplantninger og grønne Arealer som anden Bebyggelse.

En Fabrik i et Villakvarter.

Her ligger en Fabrik i et Villakvarter. Jeg synes, den kan kaldes en Pryd for Kvarteret. Det vilde have været til Held for Indtrykket af mange af vore Villakvarterer, om der til Afveksling havde ligget enkelte saadanne Fabrikker i disse.

Hidtil har det drejet sig om „neutrale“ Fabriksbygninger, og det er vist tilfredsstillende dokumenteret, at Fabriksbebyggelse udmærket hævder sig som „pæne“ Bygninger i en Gade, men

der findes nu ogsaa Industribebyggelse, der gør mere end *det* i Bybilledet.

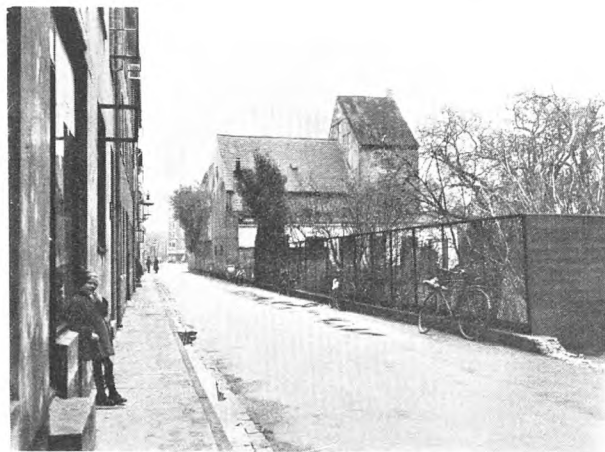
I Virkeligheden er jeg tilbøjelig til at tro, at der rent arkitektonisk maa være meget større Betingelser for at gøre en Indsats, naar det gælder Udseendet af industrielle Bygninger, end naar det gælder Beboelseshuse.

De stakkels Arkitekter maa jo have meget vanskeligt ved at arbejde med de moderne Beboelseshuse, hvor Opgaven i meget stor Udstrækning er begrænset til at indpasse flest muligt 2-Værelses Lejligheder i en Bygning med saa og saa mange Etager. I Modsætning hertil er Opgaven ved en industriel Bebyggelse i langt videre Udstrækning begrænset af Hensynet til *forskellige* Krav. Der stilles Krav af Hensyn til de Maskiner, der skal være i Bygningen, de nødvendige Arbejdsrum af forskellig Art, der skal være, og Materialetransporten mellem de forskellige Arbejdsprocesser fra Raavarernes Ankomst og Opbevaring til Færdigvarernes Lagring og Bortkørsel, hele Tiden vidt forskellige Hensyn.

Denne nødvendige Funktionalisme maa give Betingelser for at skabe noget for Øjet tiltalende.

Det viser sig ogsaa ved de gamle Pakhuse, man ser rundt om, f. Eks. ved Frederiksholms Kanal. Jeg er ikke i Tvivl om, at disse Pakhuse har tjent deres Formaal — derfor er de saa smukke.

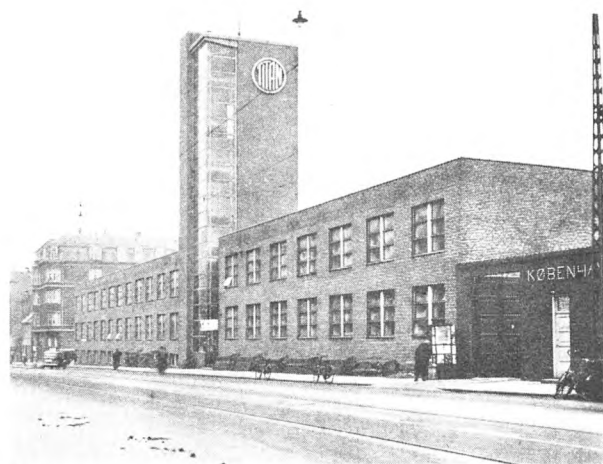
Som Kuriositet vises nedenfor en Eddikefabrik.

Eddikefabrik i Sundbyvester.

Jeg vilde gætte paa, at Eddikefabrikationen har krævet en Proces, hvor Eddiken skulde dryppe langt gennem Luften, og derfor er dette Taarn bygget. Nu fremtræder det — i hvert Fald paa Billedet — som noget af en Idyl.

Om Elevatorartaarnet paa næste Billede er Begyndelsen til den endelige høje Bebyggelse, ved jeg

En Fabrik paa Tagensvej.

ikke, men Billedet er ikke kedeligt; tænk, hvis Tagensvej kun blev bebygget med Huse som det, der ses i Baggrunden!

Et Sted paa Frederiksberg ligger den nedenfor viste Fabrik; der er næppe Grund til at beklage denne Bygnings Eksistens — tværtimod.

En Fabrik paa Frederiksberg.

Næste Billede bringes kun for at vise, hvordan Arkitekten opfattede sin Opgave omkring 1910

I den senere Tid er der ved at komme Orden i Omraadet mellem Holmbladsgade og Øresundsvej, hvor der efter Kommunens store Sundbyøster-Plan vokser moderne Bebyggelse frem. Et Smertensbarn for denne Plans Gennemførelse var Jacob Holm & Sønners Fabrik, der laa og spærrede for Udviklingen. Saa brændte Fabriken — en Hændelse, der altid har været af stor byplanmæssig Værdi — men det lod sig nu ikke i dette Tilfælde gøre at faa Fabrikken helt bort. Resultatet, mener jeg, er blevet til Held for Bydelen, hvad Billedet skulde vise.

Ganske vist har det næppe staaet Bygherren

En Fabrik i Sundbyøster.

klart, at Bygningen ligger lige for en bred Gade som „Point de vue“, men alligevel bliver det en Hvile for Øjet at mode denne Bygning for Enden af en Gade, der iøvrigt er omgivet af moderne Beboelseshuse af noget melankolsk og trykkende Karakter — der er bragt et oplivende og forfri-

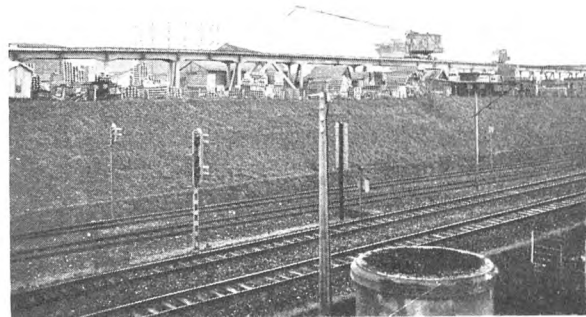
Et „Point de vue“ paa Amager.

skende Moment ind i Bybilledet. (Ser man nøje til, vil man opdage et Stillads, der paa Skinner kan køre hele Facaden rundt. Dette skal bruges til Pudsning af Vinduerne, som er faste. Der skal her nævnes, at man fra Kommunens Side af Hensyn til Støjen ønskede Vinduerne tilspigrede, og at dette ganske faldt i Traad med Fabrikkens Ønske, fordi det af Hensyn til Fabrikationen var af Vigtighed at holde ensartet Fugtighed og Temperatur i Arbejdsrummene).

Mon ikke dette Syn ved Grøndalsparken maa glæde enhver. Saaledes som Kranen i Forgrunden og Gasbeholderen i Baggrunden tegner sig paa Himmelen, er det vist en Fryd for alle Øjne.

En anden „industriel Udsigt“ har vi i Langelinie.

Langelinies Promenadeværdi bestaar jo i det storslaaede S sammenspil mellem Havn, Industri og Promenade. Burmeister & Wains Beddinger og Kulkranerne, hvem vilde undvære det?

En Udsigt over Grøndalsparken.

Der er her den Ejendommelighed, at „Industri-støjen“ er paa en saadan Afstand, at den — i hvert Fald i disse Omgivelser — kun virker som en Slags Musik. Vi har i Langelinie et Lyd- og Synsbillede, der illustrerer det København, der bekræfter Byens Livskraft og Fremtid, og som ved Tilstedeværelsen af f. Eks. Mastekranen samtidig dokumenterer sin Rod i Fortiden.

Langelinie med B. & W. i Baggrunden.

Gaar vi derfra til Bellahøjvejen og betragter Byens Silhuet, vil man erkende, at Silhuetten tabte overordentlig i Værdi, hvis Skorstenene blev fjernede. Taarnene og de slanke Skorstene, sløede af Røg, giver et Helhedsbillede af stor Charme.

I hvert Fald bærer Skorstenene direkte Vidnesbyrd om, at *Industrien er en meget væsentlig Del af Byens Ansigt.* q. e. d.

Gadenavnsskilte.

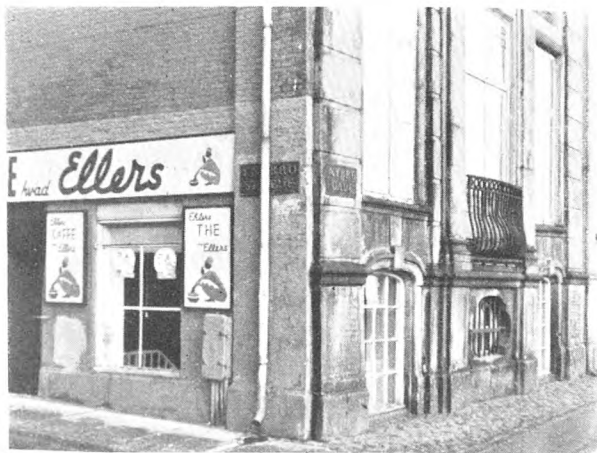
Hvem lægger Mærke til disse Skilte i den Gade, man boer i eller paa anden Maade føler sig hjemme i? Men kommer man ind — eller ud — i et Kvarter, hvor man ikke er helt bevandret og derfor maa læse sig frem paa Gadehjørnerne, saa er det, Gadeskiltet bliver af Interesse, og da er det jo højt generende, hvis man ikke kan læse, hvad der staar paa det, eller maaske slet ikke finde det. Dette sidste kan ikke alene være af den gode Grund, at der ingen Skilt er — det kan ogsaa være, at det nok findes, men af en eller anden Grund er anbragt udover Øjets naturlige Naahøjde eller paa et iøvrigt usædvanligt Sted. Begge Dele er utilladeligt, men det maa de Myn- digheder, som Navneskiltene sorterer under, tage sig af. Derimod interesserer Skiltens Udseende — som et æsthetisk Spørgsmaal — vor Forening.

Hvad nu Udseendet angaar, har Hensynet til „Skønheden“ ifølge Sagens Natur den selvfølgelige Begrænsning, at Skiltets Formaalsmæssighed kommer i 1ste Række, den æsthetiske i 2den, et Standpunkt, som Forskønnelsesforeningen da ogsaa altid har indtaget, naar den i Aarenes Løb har beskæftiget sig med denne Sag (f. Eks. i „Forskønnelsen“ 1925 Nr. 2, S. 15, hvor den senere afdøde Architect Knud V. Engelhardts fortjenstfulde Bestræbelser for Anvendelse af mere kunstnerisk formede Bogstaver omtaltes).

Medens nu de fra gammel Tid kendte Emaljeskilte med hvide Bogstaver paa blaa Grund altid i praktisk Henseende gør udmærket Fyldest og i

æsthetisk Henseende er yderst fordringsløse og langtfra spændende, maa det desværre om flere af de forskellige Forsøg, der i de senere Aar er gjort paa at indføre en i kunstnerisk Henseende bedre Behandling af Skiltene, siges, at de ikke er faldet rigtig heldig ud, idet de ikke opfylder den nævnte primære Fordring. Navnlig er Skiltene med mindre, forgyldte Bogstaver paa sort eller anden mørk Grund, anbragt i større Højde, i det lange Løb ubrugelige, fordi Guldet efter nogen Tids Forløb bliver mørkt, og det hele løber ud i Et. Dette gælder ogsaa Anbringelse af løse forgyldte Bogstaver paa en mørk Facade. Derimod tager farvede Bogstaver paa hvid eller lys Grund sig godt ud, og et saadant Skilt vil sikkert kunne gøre Fyldest gennem Tiden. En saadan hvid Tavle er fornylig anbragt paa den store nye Ejendom paa Gl. Kongevej mellem Danmarksgade og Schonbergsgade.

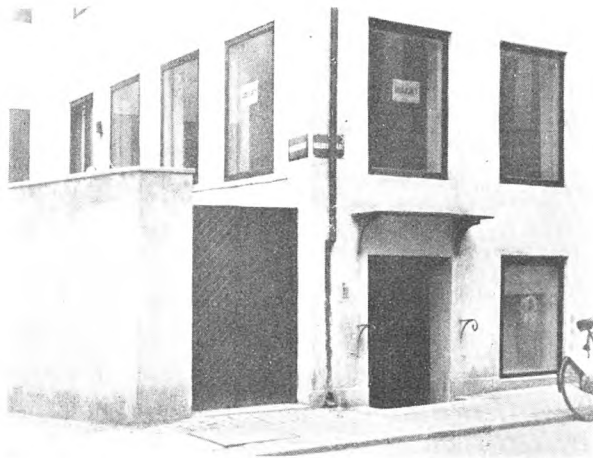
Det er Ejerne af Hjørneejendomme, der selv skal sørge for og bekoste Tavlerne og deres Anbringelse, dog under Kontrol af Politiet paa Magistratens Vegne. Mange har — for at undgaa Skiltet — ladet Gadens Navn male paa Muren, en Forholdsregel, der ikke altid er fyldestgørende, fordi Malingen i Tidens Løb skaller af. Dette er f. Eks. Tilfældet paa Hjørnet af Puggaardsgade og Niels Brocksgade. — Om mange af de nuværende Gadetavler — særlig de gamle blaa emaljerede — gælder det, at de er ulæselige, enten fordi de er delvis ødelagt af Rust, eller fordi de

Hvorfor skal dette smukke Skilt misprydes af Nedløbsrøret, — der er Plads nok ved Siden af. Her har manglet lidt Omtanke.

Forst sætter man to Lygter saaledes, at de næsten helt dækker Skiltet, og dernæst fører man en Ledning lodret ned over Skiltet!

Som det desværre ofte ses klart —

og som det kunde have været klart.

er utrolig snavsede — eller ogsaa fordi Bogstaverne er trængt altfor tæt sammen. —

Fra 1. Januar 1940 kommer der imidlertid en ny Ordning paa dette Omraade. Den nye Byggeslov bringer nemlig Forholdene ind under fastere Former. I Henhold til den skal Ejere af Hjørnegrunde anskaffe, anbringe, vedligeholde og renholde Gadenavnskilte paa hver Side af Gadehjørnet samt sørge for, at de altid er i forsvarlig og letlæselig Stand. At denne Pligt overholdes, vil fremtidig blive paaset af særlig Kontrollører. Skiltene skal være enten de blaa Emaljeskilte med hvide Bogstaver eller blaa støbte Skilte med ophøjede hvide Bogstaver. Der bliver dog Adgang til at ansøge om Tilladelse til Afbøvelser herfra i Tilfælde, hvor særlige Forhold gør sig gældende, og forhaabentlig faar vi Lov til at beholde mange af de nuværende vellykkede, sær-

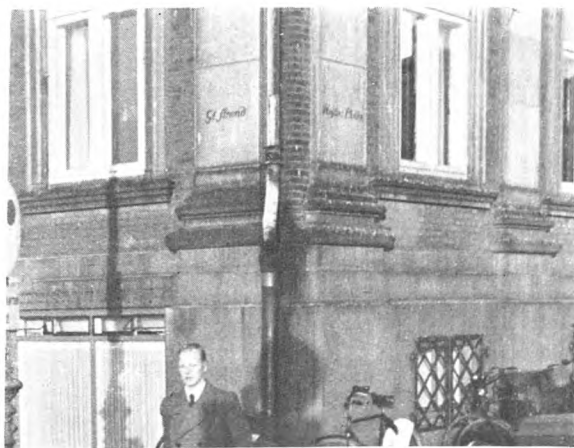
prægede Skilte, saaledes dem paa Assistenshuset, Hjørnet af Knabrostræde og Snaregade med de store forgyldte Bogstaver, ved Frederiksholms Kanal, Kejsergade m. fl.

Der skal fremtidig kun tillades Brug af latinske Bogstaver og de store skal være mindst 11 cm, de smaa mindst 8,2 cm for de mest anselige og befærdede Gader. For andre — almindelige — Gader er Højden fastsat til 8,2 cm for store og 6 cm for smaa Bogstaver.

I Byggesloven er det tillige bestemt, at Skiltene skal anbringes i en Højde af 2—3½ Meter over Fortovet. Da det i Praksis ofte vil være vanskeligt at overholde denne Bestemmelse, f. Eks. paa Grund af Vinduers Placering, foreliggende kostbare Skilte eller lign., vilde det vel nok være den bedste Ordning, hvis Skiltene ligesom flere Steder i Udlandet blev anbragt paa fritstaaende Stan-

Det havde set betydelig pænere ud, om disse to Skilte hver paa sin Side havde siddet i samme Højde.

Et i æstetisk Henseende tilfredsstillende „Skilt“ malet direkte paa Muren, der grundet paa Ulæselighed ikke bør anvendes.

Bogstaver, malet paa Zink, er ikke holdbart eller tydeligt — begge Materialer forvitrer let.

Fordi et Skilt har været Maal for ungdommelige Lyster, behøver dette ikke bæres til Skue gennem Maaneder!

dere paa Gadehjørnet, helst med Belysning om Aftenen. Dette vil naturligvis medføre en betydelig Bekostning, men den Udvej kunde maaske alligevel vise sig farbar i enkelte prekære Tilfælde.

Vi anser imidlertid den Ordning, der nu er bleven truffet, for at være et væsentligt Fremskridt

fra den hidtidige, hvor hele denne Sags Behandling er foregaaet under mindre faste Former. Det er imidlertid vort Haab, at den Ensretning, der nu agtes gennemført, ikke vil blive praktiseret med den strengeste Konsekvens, men at der i videst muligt Omfang vil blive taget æsthetiske Hensyn.

Byen rundt.

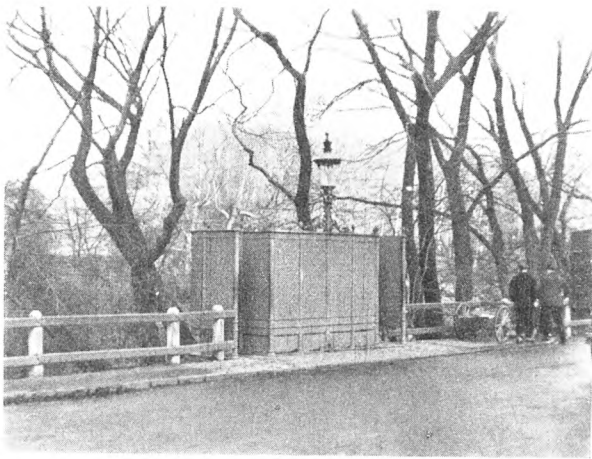
Det har saa ofte været paa Tale at flytte „Den lille Hornblæser“ fra Raadhuspladsen. De nærmeste Naboer, Kaffevoغن og Nødtørfanstalten, har vel været den oprindelige Grund til, at man syntes, Stedet efterhaanden ikke passede. Det synes dog at være andre Forhold, der tvivler „Hornblæseren“ til at flytte, idet der nu er Mulighed for, at man ved Omlægning af Trafikken faar Brug for den omhandlede Plads. Mange vil med berettiget Glæde hilse den Dag, da „Den lille Hornblæser“ har fundet sig en anden Plads i skønnere Omgivelser!

Forhaabentlig vil da ogsaa den mispydende og hæslige Nødtørfanstalt samme Sted forsvinde fra Gadebilledet. Disse aabne Jernskærme, der desværre endnu findes rundt om i Byen, pynter ikke; hvornaar er Tiden inde til at løse dette Nødtørfsspørgsmaal paa en bedre og mere tidssvarende Maade? Vi har tidligere her i Bladet

slaaet til Lyd herfor, og omend der siden er sket en væsentlig Forbedring, er der endnu mange Steder, hvor Forholdene trænger til at ændres.

Nødtørfanstalten ved Raadhuspladsen. I Forgrunden „Den lille Hornblæser“, i Baggrunden til venstre Kaffevoغن.

Nødtorftanstalten paa Hjørnet af Toldbodvej og Grønningen virker meget skæmmende i disse Omgivelser.

Det maleriske Nyhavn er nu blevet Stedet for en noget mispdyende Reklame, der maa siges at falde en Del udenfor Nyhavns sædvanlige Rammer. Det drejer sig her om det for nylig opsatte Skilt paa Ejendommen Nyhavn 11. Skiltet skal reklamere for en moderne Lampe og er — vel for yderligere at tiltrække sig Opmærksomheden — udformet som et Ur. Bygningen er fredet i Klasse B.

Nordsiden af Nyhavn set fra Kongens Nytorv. Man ser den store, cirkulære Skærm paa Taget.

Paa en meget fremtrædende Ejendom i Bredgade — Hjørnet Frederiksgade 17 — ser man ligeledes et Reklameskilt, der ikke harmonerer med de omliggende Bygninger, endsiige med Ejendommen selv. Skiltet er langtfra uskønt, men da det i dette Tilfælde drejer sig om en gammel Rococo-Bygning, der er fredet i Klasse A, kommer det saaledes ind under Loven om Bygningsfredning. Vi har tidligere paatalt ogsaa dette Forhold.

Hjørnebygningen Bredgade—Frederiksgade 17. Bygningen er fredet i Klasse A.

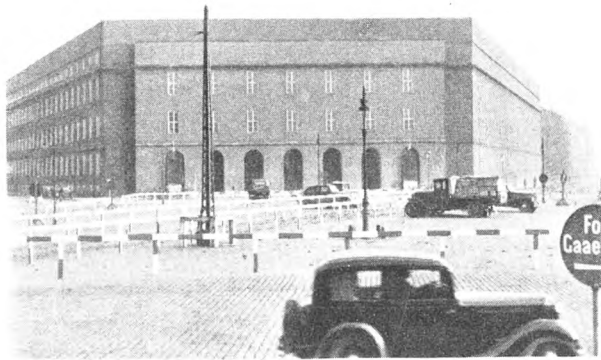
Staar man paa Højbro Plads og ser op mod Købmagergade, fanges Øjet af et mægtigt Reklameskilt for Dyrbyes Kaffe. Da man næsten ikke kan undgaa at lægge Mærke til Skiltet, maa det indrommes, at man har opnaaet den tilsigtede Virkning — reklamemæssig set. Men det virker saa skæmmende i dette Bybillede, at der her burde foretages en Ændring. Der siges saa ofte, at det er Skiltene, der bringer Liv i Facaderne og hele

Højbro Plads. I Baggrunden over Tagene ses det omtalte Skilt.

Bybilledet, og uden at kommentere dette i Detailler, er det rigtigt, at Skiltning i mange Tilfælde medvirker til at skabe Liv og Skønhed i en By — men ogsaa kun, naar Skiltene er udført paa den rette Maade!

Og netop derfor har vi saa ofte omtalt og slaact til Lyd for smuk Skiltning, og af samme Grund fremhæver vi ogsaa de Skilte, vi anser for mispdyende.

Polititorvet med „Markedspladsen“ foran.

Den skæmmende Træbygning — Politigaardens Genbo.

Gennem længere Tid har Forholdene paa Polititorvet været ret besynderlige. Ligegyldig fra hvilken Side man kommer til dette Torv, møder Øjet et Virvar af rød-hvide Stolper og Lægter, der suppleres af Skilte: „Indkørsel forbudt“, „P“ o. l. Før den nuværende Tilstand opstod, stod det enhver Trafikant frit for, hvordan han vilde krydse Torvet — diagonalt eller periferisk. Sporvognene valgte det første og stak tværs over.

Disse vilkaarlige Tilstande kunde skabe Virvar paa travle Tider og var ikke tilfredsstillende i Længden.

Naar man ser den udmærkede Maade, hvorpaa Stadsingeniørens Direktorat har reguleret saa mange andre Torve og Pladser, var det glædeligt at se, da de mange Indhegninger kom op; man tog det som de foreløbige Forsøg, der skulde gaa forud for en fuldstændig Omlægning af Torvet.

Men ak! Vi har nu set paa disse Indhegninger saa længe, og stadig foretages der intet.

Politigaarden kan ikke være tjent med, at det mægtige Torv foran ligger hen paa denne Maade, og da vi mener at vide, at Hensigten med denne uskønne Indhegning har været den bedste — nemlig til sin Tid at regulere Torvet efter de indhøstede Erfaringer — maa man ønske, at de nødvendige Midler snarest maa blive bevilget hertil.

I Polititorvets umiddelbare Nærhed og kun faa Skridt fra Glyptotheket ligger en af de mest skæmmende Bygninger i denne Bydel. Det er Texas gamle Garage, nu brugt til Garage for Politiets Vogne og som Hittegodsplads.

Der kommer saa mange Turister til Glyptotheket og Politigaarden, saa ogsaa af denne Grund kan Byen ikke have denne Bygning liggende med saa fornemme Naboer.

Til Foreningens Medlemmer.

Igennem de senere Aar har Tilgangen af Medlemmer til Foreningen været jævnt stigende. Da det for Løsningen af de Opgaver, Foreningen stiller sig, er nødvendigt stadigt at forøge Medlemsantallet, retter Bestyrelsen en Anmodning til samtlige Medlemmer om at agitere for ny Tilgang. Saalænge Oplag haves, vil hvert Medlem, der skaffer 5 nye Medlemmer, modtage 1 Eksempplar af Bogen „F. Meldahl og hans Venner“ (6 Bind), skrevet af Kammerherreinde Helga Stemann, f. Meldahl.

Dette Nummer er udsendt den 18. December 1939.

FORENINGENS KONTOR er St. Kannikestræde 13, K, aabent Kl. 9—10, Telefon Byen 7162. Sekretærens Telefon er Palæ 7379.
REDAKTION: *Ejvind Draiby.*

REDAKTIONSUDVALG: *Stefan Hetsch. Rolf Schroeder.*

FORSKØNNELSEN

UDGIVET AF FORENINGEN TIL
HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

XXIII. AARG.

1940

Redaktion:

EJVIND DRAIBY

Redaktionsudvalg:

HJ. HESS-PETERSEN

STEFAN HETSCH

ROLF SCHROEDER

Indholdsfortegnelse

	Side
Love og Æstetik. Af <i>Egil Fischer</i>	1
Hugsten i Frederiksberg Have. Af Havearkitekt <i>E. Erstad-Jørgensen</i> . . .	7
Parkbæltet langs Hovedstadens Grænse. Af Civilingeniør <i>C. Blixencrone-Møller</i>	9
Generalforsamlingen den 28. Marts 1940.	13
Fredning af Byens Parker. Af Havearkitekt <i>E. Erstad-Jørgensen</i>	17
Fisketorvet ved Havnegade. Af Havearkitekt <i>E. Erstad-Jørgensen</i>	20
Forslag til Fisketorv ved Havnegade. Af Havearkitekt <i>E. Erstad-Jørgensen</i> .	21
Amalienborg. Af KommuneLæge <i>V. Eilschou-Holm</i>	23
Havremagasinet i Frederiksholms Kanal.	24
Loven om Støtte til Istandsættelse og Forbedringer af Beboelsesejendomme — i forskønnelsesmæssig Belysning. Af Postmester <i>Otto Asmussen</i> . . .	25
Vartov. Af Billedhugger, Greve <i>Eigil Knuth</i>	28
Københavnsk Plankeværks „Kunst“. Af Landsretssagfører <i>Hj. Hess-Petersen</i>	30

Love og Æstetik.

Af Egil Fischer.

I den Række Love, der er vedtaget i de sidste Aar, findes en Del Bestemmelser, der direkte eller indirekte kan faa Betydning i æstetisk Henseende. Redaktionen har bedt mig give en Oversigt over disse Bestemmelser og at antyde nogle af de Muligheder, der nu findes for Hensyntagen til de æstetiske Værdier.

Den første danske Lov om Fredning var den ret svage *Naturfredningslov af 8. Maj 1917* (med Ændringer af 15. Dec. 1922). Kort derefter kom *Loven om Bygningsfredning af 12. Marts 1918*, der sikrer, eller tilstræber at sikre, Bevaringen af nogle af Landets smukkeste og interessanteste ældre Bygninger.

Videre turde man ikke gaa den Gang, men man var dog klar over, at det ikke gav et tilfredsstillende Resultat alene at bevare de særlig fremtrædende Bygninger, naar hele Omgivelsens Karakter blev ændret. Bevaringen af et smukt og karakteristisk Gadebillede kan ofte have lige saa stor Interesse, selvom de enkelte Huses kunstneriske eller historiske Værdi er mere beskedne. Forstaaelsen heraf har ikke ført til en Revision af Loven om Bygningsfredning, men der er ingen Tvivl om, at Nationalmusæets Ønsker gaar i Retning af større Helheders Bevaring, og Bestemmelser i forskellige nye Love, som jeg senere skal gøre Rede for, tager Sigte herpaa.

Loven om Naturfredning af 7. Maj 1937 indfører Fredning af alle jordfaste Fortidsminder som Gravhøje, gamle Befæstningsanlæg, Ruiner m. m., og giver Fredningsnævnet Ret til at hindre uheldige Ændringer af Omgivelserne indenfor en Afstand af 100 Meter. Loven er betydeligt stærkere end den tidligere Lov og indfører to vigtige generelle Regler mod Bebyggelse indenfor en Afstand af 100 Meter fra Strand og 300 Meter fra Skov. Den første Regel vil der være god Mening i at anvende mange Steder, hvor det offentlige har særlige Grunde til at sikre Publikum Adgang, men derfor behøver *alle* Danmarks Tusinder af Kilometer Strand ikke at blive offentligt tilgængelige. Værdien af om Sommeren at kunne bo umiddelbart ved Stranden er for mange saa stor, at Retten hertil ikke uden

vigtig Grund bør beskæres. Det vil derfor være rimeligt at dispensere fra den almindelige Regel, Loven giver, paa passende Steder.

Forbudet mod at bygge indenfor 300 Meter fra Skov synes betydeligt mere omdisputabelt. I mange Tilfælde virker en god Bygning berigende i Billedet af Naturen, og det vilde blive fattigere, hvis Bygningen fjernedes. Et godt Eksempel herpaa er Eremitagen, der, selvom det ligger paa en Slette, dog falder indenfor 300 Meters Grænsen. Nogle Steder virker alt det grønne i Naturen noget monotont, og der kan trænges til en Kontrastvirkning i en Komplementærfarve, f. Eks. et rødkalket Hus, en Virkning som en Blomst mellem grønne Planter. Er Naturen derimod rig nok i sig selv, kan Opgaven være at underordne Bygningen saa meget som muligt ved en Slags Camouflage, saaledes at det i Farve og Form falder sammen med Landskabet. Et Middel til at opnaa dette er at omgive Huset med Bepantning eller at lægge det mellem Træer, saaledes som Flertallet af vore Herregaarde er lagt. Hvor dette ikke kan lade sig gøre, vil det

Ødelæggende Fabrikskompleks ved nordsjællandsk Sø. (Fra „Københavnsegnens grønne Omraader“.)

ialtfald være at foretrække, at Bygningen lægges op mod en Beplantning, saaledes at den faar Træer bag sig frem for at lægge den midt paa en bar Mark som paa en Præsenterbakke. Sidste Vinter holdt den svenske Arkitekt Prof. *Asplund* et Foredrag hernede om Bebyggelse i Naturen og viste overbevisende Eksempler paa det rigtige heri, men Naturfredningsloven kæmper for det stik modsatte Princip. Saaledes hindredes den bedste Løsning af en Bebyggelse ved Horhaven syd for Aarhus, der ved Konkurrencen havde faaet 1. Præmie. Man ser altsaa, at Lovbestemmelser, der er indførte i den bedste Mening, men med manglende Forstaaelse af Sagen, kan virke mere til Skade end til Gavn. Nogen Fordel kan det vel heller ikke altid være, om Folk undlader at plante Skov for ikke at faa Arealerne indenfor en Afstand af 300 Meter diskvalificerede til Byggegrunde.

Lov om Byplaner.

Den første danske Byplanlov af 18. April 1925 viste sig hurtigt ubrugelig i Praksis og afløstes af Lov om Byplaner af 29. April 1938. Medens det selvfølgelig hidtil har staaet Kommunalbestyrelserne frit for at lade udarbejde Byplaner, har de kun i ringe Grad benyttet sig af denne Ret, og de har savnet tilstrækkelig lovlig Hjemmel til at sikre Planernes Gennemførelse paa økonomisk overkommelig Maade. Men Planløshed er uøkonomisk. Ingen dygtig Forretningsmand arbejder planløst, og det er paa Tide, at der ogsaa kræves Plan i det offentliges Styre af Byerne. Planløshed er Uorden og virker derfor forgrimmende. Alene ved at kræve Planlægning har Loven saaledes stor Betydning i æstetisk Henseende, forudsat at den benyttes i Praksis og bliver mere end Papir.

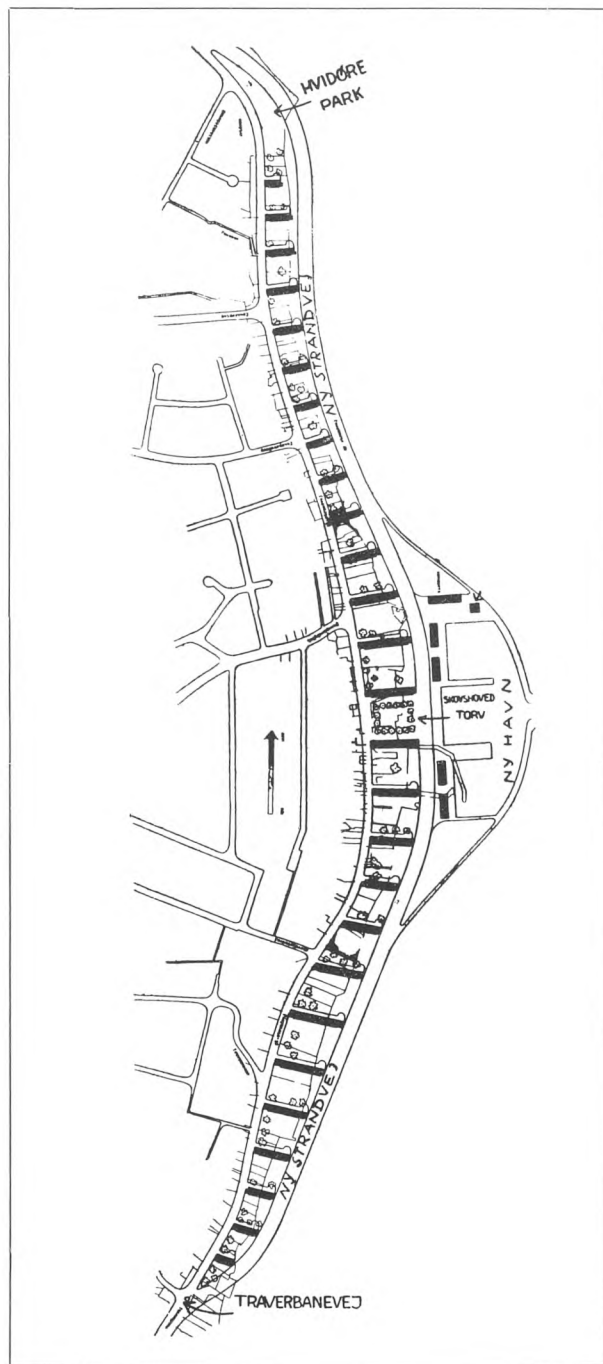
Sammenligner man den nye Byplanlov med andre Landes Byplanlove, vil man se, at der intet epokegørende er i den, men i Forhold til, hvad den danske Lovgivning hidtil har givet, betyder den et meget stort Fremskridt.

Der kan efter Loven træffes Bestemmelse om Beliggenheden af trafikale Anlæg som Havne, Flyvepladser og Spor, om Byens Inddeling i grønne Omraader, i Industri-, Forretnings- og Boligkvarterer eller Kvarterer med blandet Bebyggelse og om Bebyggelsens Intensitet.

Det kan ikke alene fastslaaes, hvor Veje skal ligge, og hvorledes de skal udformes, men det er bemærkelsesværdigt, at der nu ogsaa kan sikres Areal til Torve, Pladser og offentlige Bygninger.

Det kan bestemmes, hvorledes Grundene og Bebyggelsen skal udformes, f. Eks. med ensartede Bygningshøjder og Tagformer, og at Bebyggelsen og Beplantningen paa et Omraade skal bevares med sin hidtidige Karakter.

De Muligheder, disse Bestemmelser indebærer, er ikke ringe. Medens man hidtil ved Bedømmelse af en Gade- og Bebyggelsesplan praktisk talt

Forslag til en fornuftig ordnet Byplan for Skovshovedkysten. Man ser de gamle krogede Udstykningslinier mellem Grundene. (Kooperative Arkitekter, Arkitekt Vagn Kaastrup. 1936.)

kun havde een vigtig Lovbestemmelse, der kunde kræves respekteret, nemlig Bestemmelsen om minimal Gadebredde — der paa private Arealer i Reglen blev Maksimum — saa giver Byplanloven nu Mulighed for at graduere Gadebredden efter den Karakter og den Trafik, som Gaden kan tænkes at faa. Trafikale eller æstetiske Synspunkter kan nogle Steder tale for Anlæg af Hovedfærdsled med store Bredder, og de kan andetsteds — sammen med de økonomiske Hensyn — tale for Anlæg af smalle og fredelige Beboelsesveje. Man vil kunne undgaa den upraktiske og uskønne Monotonie, som de hidtidige Normalregler for Gadebredder har medført, hvor man ikke har opnaaet et fornuftigt Resultat ved at omgaa Loven.

Man vil kunne undgaa den hidtidige upraktiske, uhygiejniske og uskønne Sammenroddning af al Slags Bebyggelse mellem hinanden, saaledes at der i Beboelseskvarterer kun bevares de for dette nødvendige eller uskadelige Værksteder og Forretninger.

En Bebyggelse som den, der fandtes, hvor Blaa-gaards Plads senere blev anlagt, vil ikke kunne tænkes, og passende Friareal udover det trafikalt nødvendige kan sikres i Tide.

Af stor Betydning for Bybilledet er de offentlige Bygningers rette Placering og Udformning, accentuerende de vigtigste Gader og Pladser. Der er tidligere ofte blevet rejst private Bygninger paa fremtrædende Steder, der burde have været sikret til offentlige Bygninger, som i Stedet har maattet søge hen i Baggader.

Det er klart, at selvom der er udarbejdet en god Grundplan, er det ikke nok til at give et godt Resultat. Bebyggelsen maa udformes efter visse æstetiske Hensyn, som det er vanskeligt at give Regler for.

I en lige og plan Gade med omtrent lige store regulære Grunde paa hvilke der skal bygges Huse for omtrent samme Befolkningslag, dér er Ensartetheden det karakteristiske. Her kan Skønheden i det ensartede — som vi f. Eks. finder den i Nyboder — fremhæves og sikres ved Bestemmelser om samme Højder, Tagformer og Materialevalg. Men mellem de ensartede Bygninger til samme Formaal kan en enkelt større Bygning til andet Brug, som en Kirke, Forsamlingsbygning eller Skole, gøre udmærket Virkning og tjene til at understrege den øvrige Bebyggelses Ensartethed.

Hvis der skal naas et godt Resultat i æstetisk Henseende, maa man i saa høj Grad som muligt

benytte netop de kunstneriske Virkemidler, som Opgavens Karakter indbyder til at anvende.

I ovennævnte Tilfælde var det regelmæssige Reglen. I andre Tilfælde kan det ske, at det uregelmæssige bør være det. Det er ikke blot i Symmetri, som vi finder den paa Amalienborg Plads, at Skønheden findes. Se blot paa Frederiksholms Kanal. Vi kan som Eksempel tage en Gade, der snor sig opad for at overvinde et stærkt stigende Terræn. Gaden bliver da krum og Grundene af uregelmæssig Form. Det er ikke givet, at Husene her alle skal bygges parallelt med Gadelinien, og Bygningernes Façader og Bygningsmassen kommer maaske til at forskyde sig paa malerisk Maade i Forhold til hinanden. Her kan findes en anden og friere Skønhed. Det er ikke sikkert, at det smukkeste her vil være, at alle Husene faar samme Højde over Gaden foran. Maaske vil det være rigtigere at accentuere Terrainets Stigning ved at bygge højt paa Bakkens Top og lavt ved dens Fod eller at fremhæve det uregelmæssige ved at tillade varierende Hushøjder.

Der kan siges meget om disse Ting og nævnes utallige Eksempler, men jeg tror, Bladets Læsere selv vil kunne supplere de nævnte Eksempler med andre, der viser, at Problemerne og Løsningerne er mangfoldige og ikke kan indordnes under alment gældende Lovregler. De vil være umulige at skrive og meget vanskelige at administrere rigtigt. Det vil ialtfald kræve den allerstørste kunstneriske Evne og Forstaaelse. Eftertrykket bør lægges paa, at Planlægningen overdrages de bedst mulige kunstneriske Kræfter, og naar Loven stiller Krav om Hensyntagen til Skønheden, er der kun Mulighed for at sikre dette Kravs Gennemførelse ved en Bedømmelse ud fra et rent personligt Skøn udenom alle andre Regler end den, der giver Administrationen Myndighed til Censur ved de dertil udpegede særlige Sagkyndige.

Ogsaa Spørgsmaalet om ensartede Tagformer er meget vigtigt og vanskeligt i en Overgangstid som vor, hvor nogle holder paa de hidtil i Nord-europa anvendte Tagformer, der har vist sig funktionalistiske set i Forhold til Klimaet, medens andre holder paa de fladere Tage, som man Tid efter anden har søgt at indføre fra Middelhavslandene, men først nu, ved Anvendelse af nye Tækningsmaterialer og Konstruktioner, har formaet at gøre holdbare.

Der er ingen Tvivl om, at Valget af Tagformen

som oftest vil blive afgørende for Bygningens Karakter og stilmæssige Udformning, og at der kan skabes udmærket Arkitektur saavel med de ældre Former som i de mest moderne. Det værste er Sammenblandingen af Huse med vidt forskellige Hovedformer og Bygningsprincipper. Medens Befolkningen tidligere i lange Perioder havde en Fællesanskuelse om, hvorledes et Hus burde være, saa skifter Moderne nu mange Gange i Lobet af en Menneskealder, saaledes at vi næsten stadig befinder os i en Overgangstid. Det er ikke alle, der straks følger det sidste Skrig eller finder det tilfredsstillende at vælge ved at tælle paa Knapperne. Den bedste Maade, hvorpaa man hurtigst muligt kan komme igennem den uheldige Overgangstid og faa en Afklaring af Problemet, synes at være, at der foretages en rent saglig teknisk-økonomisk Undersøgelse af, hvilke Konstruktioner og Materialer der er mest hensigtsmæssige. Det vil alligevel i det lange Løb blive det afgørende, og man kan sikkert regne med, at den kunstneriske Kultivering af de nye Former saa vil komme efterhaanden.

At føje nyt til gammelt kan gøres med Takt, som da Harsdorff byggede Kolonnaden ved Amalienborg, men det kan unægtelig ogsaa gøres saa brutalt, saa det virker som en Knytnæve i Ansigtet.

Lovens Bestemmelser om Bevaring af et Omraades Karakter giver Myndighederne Ret til en Censur, som maa anvendes med stor Skønsomhed, hvis den ikke skal vække voldsom Mod-

stand, men der findes dog saa udprægede Vandalismer, som f. Eks. Bebyggelsen omkring Kristianskirken paa Kristianshavn, at det kan være heldigt, at der nu findes Mulighed for at hindre ialtfald de værste Udskejelser.

Iøvrigt maa man være klar over, at meget nyt kun virker særlig afstikkende, saa længe det er nyt, men er Bygningerne hver for sig gode, forliges de bedre, jo længere man faar deres Opførelsestid paa Afstand og faar vænnet sig til dem. Hvor forskellige Nationalmuseet og Hestgardekasernen ved Frederiksholms Kanal end er i Stilen fra Chr. 4. Pakhus, saa vilde vi dog nu ikke undvære nogen af disse Bygninger i Gadebilledet.

Den nye Lov giver ikke alene Ret og Pligt til at udarbejde Byplaner, men ogsaa Ret til at hindre enhver Udvikling paa tværs af disse Planer. Fastlæggelse af Planerne medfører ingen Udgift til Erstatninger for de Raadighedsindskrænkninger, der paalægges Grundejerne, men kun for direkte Ejendomsafstaaelse. Den Hindring, som private Grundejeres Erstatningskrav hidtil har været for Gennemførelsen af en fornuftig Byplan, er saaledes ikke længere til Stede.

Saneringslovene af 31. Maj 1939.

Ingen vil benægte Fordelene ved at indføre hygiejniske Forbedringer, men nogle kan frygte for, at Saneringen som Bivirkning vil medføre en Tilintetgørelse af arkitektoniske og historiske Værdier, som de ønsker at bevare, eller en Fjernelse af eksisterende Skønhedsværdier uden Erstatning

Kolonnaden ved Amalienborg set fra Amaliegade.

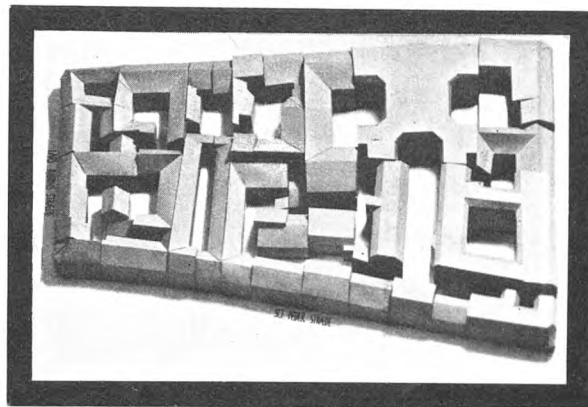
ved nye. Saaledes som Sanering hidtil har været gennemført her i Byen, har den indeholdt én Fare herfor, idet den har betydet en Rasering af alt det eksisterende, uden at man kan sige, at der er skabt større nye Skønhedsværdier — maaske lige undtaget Bebyggelsen mellem Frelsers Kirke og Volden.

Som Foreningens Medlemmer vil vide, har jeg allerede for adskillige Aar siden slaet til Lyd for nye, billigere og mere hensynsfulde Saneringsmetoder end de hidtil anvendte, nemlig hvad man kan kalde bevarende Sanering eller Gaardsanering. Princippet heri er, at man søger at bevare alt godt og brugbart, men rydder alt det daarlige væk, i Stedet for at behandle alt ens over en Bank. Selv i gamle Kvarterer kan adskillige Forhuse endnu være meget anvendelige, og deres Tilintetgørelse kan betyde Tab baade af materielle og kunstneriske Værdier og kan ændre en smuk Gades Karakter. Naar den daarlige Bebyggelse inde i Gaardene fjernes, vil de hygiejniske Forhold ofte blive forbedrede saa meget, at de bevarede Forhuse bliver upaaklagelige i hygiejnisk Henseende.

Det kan have sine Fordele at helbrede frem for at nedslagte.

Efter Saneringslovens Bestemmelser kan det forbydes at benytte uhygiejniske Bygninger til Ophold for Mennesker, men det hindrer ikke, at Bygningerne bliver staaende og benyttes f. Eks. til Pakhuse. Skal de fjernes for at faa et samlet frit Gaardareal, maa det ske ad frivillig Vej eller ved Ekspropriation. At der kommer ny Gaardsbebyggelse kan ikke hindres ved Hjælp af Saneringslovene, naar den opfylder Byggelovens almindelige Bestemmelser, men derimod ved Hjælp af Byggelovens og Byplanlovens Reguleringsbestemmelser. En Udrensning af Gaardene kan saaledes ventes automatisk at ville finde Sted efterhaanden. Skal den gennemføres med det samme, vil den kræve delvis Ekspropriation af de omgivende Ejendommers Baghuse, men den vil i alle Fald blive billigere end ved Ekspropriation og Nedrivning af hele Karréens Bebyggelse.

Selvom Foreningens Navn kun peger paa dens Interesse for at støtte Fremkomsten af nye Skønheder, saa formoder jeg, dens Formaal snarere maa siges at være at faa saa smuk en Hovedstad som muligt, og da Bevaringen af bestaaende Skønheder bidrager hertil, vil Anvendelsen af den omtalte bevarende Saneringsmetode formentlig falde sammen med dens Maal.

Karré i det tætbyggede, gamle København. (Modelfotografi).

Københavns Byggelov af 29. Marts 1939 med Byggevedtægt af December samme Aar.

I denne Lov og i Vedtægten findes en Række Byplanbestemmelser, der nogenlunde falder sammen med Byplanlovens og jeg skal, derfor ikke komme nærmere ind paa dem.

Der findes tillige nogle meget omtalte „Ordensbestemmelser“, der har lignende Formaal som de under Byplanloven sidst omtalte Bestemmelser.

Grund, Bygning, Hegn og Skiltning skal fremtræde paa sømmelig Maade. Bebyggelsens Form og Farve skal bidrage til en god Helhedsvirkning specielt paa fremtrædende Steder, og hvor Bebyggelsen frembyder særprægede Skønhedsværdier. Her kan forlanges Tegninger, der viser den arkitektoniske Tilslutning til Omgivelserne. Saa vel i ældre Kvarterer som paa nye Arealer kan fastsættes bestemte Gesimshøjder og Højdegrænseplaner, en Bebyggelses Ydre kan kræves bibeholdt, alle synlige Sider af en Bygnings Ydersider skal behandles som Façade, og der kan tillades Gesims ind over Naboskel.

Der er ingen Tvivl om, at Hensigten med disse Bestemmelser er god, men alt vil afhænge af, om de haandhæves paa en klog og skønsom Maade.

Det mest revolutionerende i Loven er vel nok den nye Maade, hvorpaa Grænserne for tilladelig Bebyggelse er bestemt, og de stærkt øgede Krav til Lys og Luft. De er gennemførte efter en lang Kamp, der indledes ved en lille Artikel af undertegnede i dette Blads Oktoberhefte 1911. De nye Præciper blev fremsat ganske kort her og nærmere behandlet i Foreningens Bog om København 1914. De vakte en voldsom Modstand i Kommunalbestyrelsen og medførte en Række personlige Angreb paa mig, men er i alt væsentlig gennemførte i det af Københavns Kommune fremsatte Forslag, der nu er Lov, efter i

„Ved Volden“. Københavns almindelige Boligselskab, Arkitekt Thyge Hvass.

(Fot. Jonals & Co.)

sin Tid at være blevet nærmere udformede og enstemmig godkendte af den tekniske Kommission af 1911 og Akademisk Arkitektforening 1931.

Det vil fore for vidt her at komme ind paa en nærmere Gennemgang af Bestemmelserne. Jeg skal kun nævne, at Hovedmomentet var at skabe Regler, der ikke alene svarede til Nutidens hygiejniske og trafikale Krav, men ogsaa gav Mulighed for en praktisk og kunstnerisk Tilpasning af Bebyggelsen og Vejanlæggene efter de mangfoldigt vekslende Opgaver som Livet byder paa.

Nogle af de vigtigste Maal, der opstilledes, var:

1. Bestemmelse af Vejbredderne efter Trafikkens Krav (i Stedet for efter Standardmaal).
2. Nogen Forbedring af Lysforholdene mod Gaden i den indre By og meget kraftig Forøgelse af Lysafstanden i de ydre Bydele.
3. Samme Lyskrav mod Gaard som mod Gade (mod hidtil kun ca. $\frac{1}{3}$).
4. Som Middel til Gennemførelsen heraf, kraftig Nedsættelse af Bygningshøjden mod Nabolskel, navnlig i de ydre Bydele.
5. Beregning af Lysafstanden for en Nybygning efter Højden af den overfor liggende — eller tilladte — Bygnings Højde i Stedet for efter Nybygningens Højde.
6. Nogen Nedsættelse af Udnyttelsesretten i den indre By og stærk Nedsættelse i de ydre Bydele.
7. Beregning af Udnyttelsesretten efter Bygnings samlede Etageareal, i Stedet for efter bygget Areal \times Etageantal.
8. Fastsættelse af Udnyttelsesretten i Forhold til Friarealet saavel foran som bagved Bygningen (altsaa til saavel Gadebredde som Grunddybde).

De, Spørgsmaalet interesserer, vil kunne studere de nævnte Artikler, Kommissions- og Udvalgsbetænkninger, hvis Synspunkter har bundfældet sig i den vedtagne Lov. De Mangler, der findes i Loven, har jeg ved forskellige Lejligheder (bl. a. i Købstadforeningens Tidsskrift Nr. 20 og 21 for 1939) søgt at paapege. De vil sikkert meget hurtigt vise sig i Praxis. *Egil Fischer.*

Hugsten i Frederiksberg Have.

Af Havearkitekt E. Erstad-Jørgensen.

Efter at et par artikler i dagbladene om forestående store skovninger i Frederiksberg Have har alarmeret denne haves mange venner, har man fundet det rigtigt at undersøge forholdene lidt nærmere for at se, om der her er noget, foreningen bør tage stilling til, inden barnet er nået helt hen til brønden.

Det kan da straks siges, at de fremkomne oplysninger har været stærkt overdrevne.

Som bekendt har vandstanden i Frederik VI kanaler i de senere år af og til været lavere end ønskeligt, og vandet har dertil været så ildelugtende, at en spadseretur i haven har været ganske forfejlet, hvis formålet var at trække frisk luft. Foranlediget af hyppige klager over disse forhold nedsatte Indenrigsministeriet for et par år siden en sagkyndig kommission for at finde midler, der kunde råde bod på skaderne. Kommissionen bestod og består da endnu, eftersom den afsluttende betænkning ikke foreligger, af følgende medlemmer:

Botanikeren dr. phil. *Boye Petersen*,
 Civilingeniør *Sverre Malm*,
 Civilingeniør *C. H. V. Pape* (Kbh. vandforsyning),
 Amtslæge dr. med. *Max Christiansen*,
 Overingeniør *Carl E. H. Dahl* (Frb. tekniske forvaltning),
 Haveinspektør *Alfr. Carlsen*.

Hvad slutresultatet af det store arbejde, kommissionen har udført, vil blive, kan altså endnu ikke oplyses i enkeltheder, men der er dog næppe tvivl om, at det blandt andet vil komme til at dreje sig om følgende punkter:

Den lave vandstand skyldes vistnok tildels den foretagne sænkning af Søndre Fasanvej og omfattende dræningsarbejder på Fasankirkegårdens areal, men efter at den Den kgl. Porcellænsfabrik ikke længere direkte bruger vandet fra kanalerne, men lader alt det indsugede vand løbe tilbage igen, er der ikke længere grund til klager i den henseende, da vandstanden i kanalerne nu er meget nær det normale.

Mere kompliceret er spørgsmålet om *stanken*. Alle er vistnok enige om, at denne hidrører fra omdannelsesprocesser, der foregår i vandet uden tilstrækkelig ilttilgang. Noget lignende kender man fra voldgrave i herregårdshaver og andre stillestående og lavbundede vandsamlinger.

I Frederiksberg Have er der i alle tilfælde *to særlige grunde* til denne iltmangel, og desuden særlig store mængder af stof at omsætte.

Den årsag, der lettest falder i øjnene, er forholdet til *Den kgl. Porcellænsfabrik*, som har en gammel overenskomst med Indenrigsministeriet om tilladelse til at benytte kanalernes indhold som kølevand. Alle kender det hjørne nærmest ved fabriken, hvor vandet til glæde for svaner, gæs og ænder aldrig fryser til, og her er det, at de to ledninger munder ud i kanalen, en der suger, og en anden der tilbageleverer det lånte vand, efter at dets temperatur er sat op til c. 40°, og efter at det er berøvet næsten hele sit iltindhold.

Den anden årsag stammer fra den altfor *store bestand af svømmefugle*. Alt hvad ænderne kan nå af vandplanter, fortærer de, og det, der ligger dem for dybt, tilfalder svanerne med det resultat, at vandet i kanalerne helt berøves den iltkilde, der under naturlige forhold opretholder ligevægten i ferske vande, skaffer ilt til fiskenes åndedræt og til omdannelse af de forskellige affaldsstoffer.

Vandet i kanalerne afiltet altså ad kunstig vej ved opvarmning, og berøves samtidig den vigtigste kilde til fremstilling af ilt. Og hvorfor opretholder man dog disse mere end tusinde ænder, der også roder vandbredderne ned ved deres søgen efter orme. Er det da ikke langt kønnere at se et enkelt andepar komme sejlene med sine ællinger end disse horder af snadrende fugle, der farer om imellem hverandre og skræpper op værre end Anders And i biografen?

Ænderne giver også deres store bidrag af *affaldsstoffer*, og mon disse ikke spiller en nok så stor rolle som den mere synlige: *de visne blade*.

Og det visne løv er under alle omstændigheder en ulempe, der må regnes med i en have af den karakter, der her er tale om. Om efteråret drysser det visne løv fra alle træer, og vinden fører det hid og did, men alle de blade, der når ned på vandfladen, de kommer ikke længere men bliver våde og synker til bunds. Og tid efter anden danner der sig et tykt lag mudder over bunden, der må renses op, og det hvad enten der hugges lidt mere eller mindre ud i bevoksningen.

Og nu kommer vi til det alarmerende! Det siges, at kommissionen har foreslået at hugge alle de træer, der rækker deres grene ud over kanalerne, men så galt er det nu ikke. Haveinspektøren oplyser på forespørgsel, at der er mærket c. 10 % af disse træer og navnlig på de strækninger, hvor de i den grad lukker lyset ude, at jorden ligger nogen langs kanalens bredder. Det er imidlertid et spørgsmål, om denne foranstaltning virkelig er så påkrævet.

Selvfølgeligt er det lidt pretentiøst at ville gøre sig klogere end den sagkyndige kommission, men i et demokratisk land har vi jo alle lov at snakke med, og jeg vil derfor ikke tilbageholde den mening, at en radikal begrænsning af fjerkræets antal, ophør med at anvende kanalernes vand industrielt og derefter at sørge for en kraftig vegetation af iltfrembringende undervandsplanter som tusindblad og hornblad skulde være i stand til i løbet af et år eller to at klare hele misøren, og at det derfor ikke skulde være nødvendigt at hugge træer med dette formål for øje. Noget helt andet er det, at en kraftigere udtynding af træerne i Frederiksberg Have og Søndermarken overhovedet kun vilde være af det gode. Der skoves mere og samtidig mere målbevidst under den nuværende styrelse end tidligere, og enhver vil kunne se, at det allerede har virket til gavn for de to kønne, gamle parker, men skal der mon ikke et endnu lidt kraftigere tempo til for at nå det helt rigtige?

E. Erstad-Jørgensen.

Generalforsamlingen.

Den aarlige Generalforsamling afholdes Torsdag den 28. Marts Kl. 20
paa d'Angleterre, Gallerisalen.

Dette Nummer er udsendt den 29. Februar 1940.

FORENINGENS KONTOR er St. Kannikestræde 13, K, aabent Kl. 9—10, Telefon Byen 7162. Sekretærens Telefon er Palæ 7379.
REDAKTION: *Ejvind Draiby.*

REDAKTIONSUDVALG: *Hj. Hess-Petersen, Stefan Hetsch, Rolf Schroeder.*

Parkbæltet langs Hovedstadens Grænse.

Af Ingeniør C. Blixenchrone-Møller.

Tanken om at udnytte Arealerne langs Københavns Grænse mod Nord og Vest til Park gaar langt tilbage i Tiden. Efter Indlemmelsen omkring 1900 af en Række omliggende Kommuner i København udskrev Københavns Kommune en Konkurrence til en Byplan for de indlemmede Distrikter, som den Gang kun var tyndt bebyggede. Flere af Konkurrencedeltagerne, deriblandt Forstærmiøtageren, havde lagt stor Vægt paa det grønne i Planen og foreslaaet et sammenhængende Parkbælte som „Afslutning“ paa Byen ude langs den nye Grænse.

Med Henblik paa Forslagets Gennemførelse foretog Københavns Kommune i de følgende Aar Opkøb af Arealer langs Kommunegrænsen, efterhaanden som Lejlighed gaves. Nogle af Arealerne, som allerede tilhørte Københavns Kom-

mune, idet de indgik som Led i Drikkevandsforsyningen, er, efterhaanden som deres Betydning for Vandforsyningen svandt, overgaaet til Stadsingeniørens Direktorat, under hvilket Anlæg og Administrationen af Parker henhører. Dele af Parkbæltet er i de senere Aar bragt til Udførelse, og Arbejdet hermed agtes fortsat, saaledes at man inden længe vil have hele Parkbæltet anlagt.

Tilvejebringelsen af dette meget anselige Parkbælte kan tages som et følgeværdigt Eksempel paa et bevidst Byplanarbejde paa langt Sigt. Ved i Tide at erhverve Arealerne har det ikke blot været muligt at holde dem fri for Udstykning og Bebyggelse, men ogsaa at sikre sig dem til en Pris, som ligger mange Gange under de Priser, som nu maa betales paa disse Kanter.

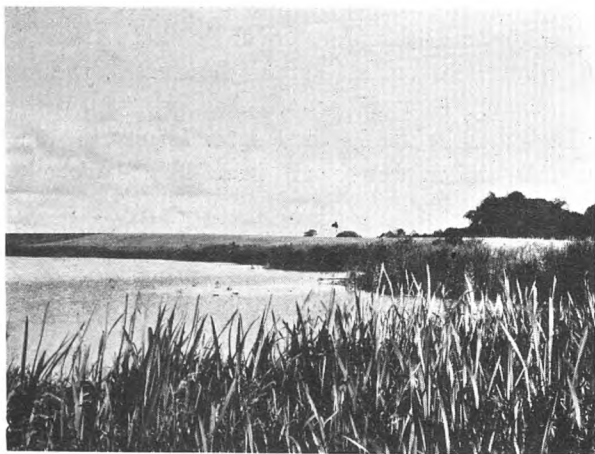
Parkbæltet og dets Beliggenhed i Forhold til Byen er vist paa Planen. Det udgøres af en Række store afrundede Arealer forbundet med Arealstriber. De enkelte Arealer er saaledes af vidt forskellig Størrelse og tillige meget forskellige i topografisk Henseende. De største af Arealerne er mod Nord: Utterslev Mose, Brønshøjholm og Kirkemosen, mod Nordvest: Kagsmosen, mod Vest: Damhusengen, Damhussoen og Vigerslevparken, mod Sydvest: Valby Fælled. Arealstriberne, som danner de parkmæssige Forbindelser mellem de store Arealer, er Vestencienten, Terrænet langs Harrestrup Aa og Terrænet langs Damhussoen, jfr. Kortet. Tilsammen udgør Parkbæltet ialt ca. 500 ha. (Til Sammenligning tjener, at Fælledparken er ca. 60 ha).

Arbejder af vidt forskellig Art, saavel i Marken som paa Tegnestuerne, har været og er stadig i Gang for at gøre Arealerne egnede til deres Formaal. Pladsen tillader ikke at gaa i Detailler, men nogle Hovedpunkter skal nævnes:

Utterslev Mose: ca. 205 ha.

I Utterslev Mose paabegyndte Københavns Vandforsyning i 1937—38 en omfattende Oprensning af Mosen, og fornylig er paabegyndt en naturmæssig Istandsættelse af de til Mosen grænsende Arealer, der ialt udgør ca. 70 ha, og desuden skal det ca. 19 ha store Areal, som udgør Brønshøjholms Jorder, ligeledes parkmæssig udformes. Der vil blive anlagt Cykle- og Gangstier langs Mosens Yderkanter og tværs over Mosen i den nordøstligste Del samt over Brønshøjholms Jorder med Tilslutning til de allerede anlagte

Stier i Brønshøj Kirkemose. Disse Stianlæg har en samlet Længde paa ca. 16.500 løbende m. Utterslev Moses storslaaede Karakter — de vide Udsigter, den naturlige Vegetation og det rige Fugleliv (108 forskellige Fuglearter holder til i Mosen) — tænkes fuldt ud bevaret. Kun langs de Veje, der ligger ved Mosen eller fores over denne, plantes Pile, Birke og Ellekrat; paa enkelte Steder plantes Piletræer og Popler for derved at sløre den Bebyggelse ud for Mosen, der paa visse Steder er meget iøjnefaldende, og som virker forstyrrende i Landskabsbilledet. Paa de stedvis forekommende Skrænter plantes Tjørn, Slaaen e. l. Buske, der kan danne levende Krat til Ly for Sangfugle. Langs Gangstierne opstilles Bænke, og paa de Steder, hvor Parkarealets Bredde fra Veje til Mosen er tilstrækkelig stor, anlægges Græsarealer, der i Sommertiden gøres tilgængelige for Publikum. Brønshøjholms Jorder, der ligger mellem Brønshøj Kirkemose og Utterslev Mose, er en meget smuk Jordformation og af overordentlig stor Virkning i det smukke Landskab. De tænkes derfor bevaret uændret; kun paatænkes foretaget noget Jordarbejde paa den sydvestlige Del af Terrænet til Anlæg af to Boldbaner, ligesom kun det nødvendige Jordarbejde for at gennemføre Veje og Gangstier over Arealet fra Pilesvinget til Hovedvangen tænkes udført. Hele det øvrige store Areal af Brønshøjholms Jorder, der er saaledes beliggende, at det er synligt fra store Dele af Utterslev Mose og det omliggende Kvarter, tænkes ikke omformet, men gjort frit tilgængeligt udlagt med Græs kun tilplantet med nogle faa fritvoksende Træer, saaledes at den enestaaende Udsigt over det store Moseterræn herfra bevares.

Parti fra Utterslev Mose.

Parti fra Brønshøjholms Jorder.

Vestenceinten.

At nedlagte Fæstningsværker kan udnyttes som Parker haves talrige Eksempler paa fra gamle Fæstningsbyer. I København er som bekendt nogle af vore mest søgte Parker, Ørstedsparken, Østre Anlæg, Kastellet, Kristianshavns Vold m. fl., gammelt Fæstningsterræn. Vestenceinten staar paa ingen Maade tilbage for disse Arealer med Hensyn til at egne sig til Park — tværtimod. Vestenceinten er lukket for Almenheden, dog med Undtagelse af den ca. 300 m lange Strækning mellem Mørkhøjvej og Frederikssundsvej, der er lukket op for nogle Aar siden. Nu da Stianlægene i Utterslev Mose og i Kagsmosen (se senere) er ved at komme i Orden og aabnes, maa Tiden vist være inde til at fortsætte med Aabningen af Vestenceinten, saaledes at hele Strækningen fra Utterslev Mose forbi Kagsmosen til Islevbro blev tilgængelig.

Kagsmosen, ca. 14 ha.

I Kagsmosen, der er beliggende i Husum mellem Vestenceinten og Grænsen mod Herlev Kommune, er for Tiden Arbejde i Gang med Græsbesaaning paa de til Friluftsliv egnede Arealer og Anlæg af Gangstier m. m. Den midterste Del af Mosen vil i det store og hele, paa samme Maade som Utterslev Mose, blive bevaret uændret med

den nuværende Vegetation. Til Kagsmosen slutter sig Viemosen i Rødovre Kommune. Udstykningen her har allerede begyndt at brede sig ud i Mosen paa skæmmende Opfyldninger. De bør hurtigst muligt standses, og iøvrigt vil Mosen med Henblik herpaa blive foreslaet optaget paa Fredningsplanen for Københavnsegnen, i saa Tilfælde vil det første Skridt til Mosens Bevarelse være gjort.

Harrestrup Aa.

Fra Kagsmosen og Vestenceinten sydefter til Damhusengen er det Harrestrup Aa med Vandforsyningens Kanaler og Dæmninger, som danner Basis for den parkmæssige Forbindelse. Københavns Kommune har paa sin Side foretaget supplerende Jordkøb, og paa Rødovresiden har Rødovre Kommune opkøbt Arealer, som for Tiden er under Regulering med en større Idrætspark for Øje.

Damhusøen og Damhusengen, ca. 15 ha.

For disse Arealer og omliggende Terræn er der gjort rede i „Forskønnelsen“ Nr. 3, 1939.

Vigerslevparken, ca. 8 ha.

Syd for Damhusøen, paa den anden Side af Roskildevejen, fortsætter Parkbæltet i den for

Parti fra Vestenceinten.

(Fra „Københavnsegnens grønne Omraader“).

nogle Aar siden anlagte Vigerslevpark, og Fortsættelsen sydefter indtil Valby Fælled skal der efter følge Lavningen langs Damhusaaen.

Mellem Vigerslevparken og Arealerne sydefter maa den parkmæssige Forbindelse, grundet paa Vestbanernes høje Dæmning, indskrænke sig til en Stiforbindelse for Fodgængere og Cyklister. Med Stiforbindelsen for Øje blev Gennemløbet for Damhusøen, der for nylig er blevet ombygget, indrettet til samtidig at danne Underføring for Stien. Gennemløbet blev bygget i 2 „Etager“ og saa rummeligt, at der i øverste Etage blev tilstrækkelig Plads til Gennemførelse af Stien.

Langs Damhusaaen, ca. 50 ha.

Her vil Parkbæltet faa Plads dels paa de af Københavns Kommune opkøbte Arealer paa Københavnsiden, dels paa Arealer, som ved Overenskomst med Ejerne er udlagt som frit Areal for de stedfundne Bebyggelser. Paa Hvidøvsresiden vil nogle endnu frie Arealer blive foreslaaet optaget paa Fredningsplanen for Københavnsseggen med Henblik paa en Udvidelse af Parkbæltet til større Bredde, som sine Steder nok kunde tiltrænges.

Damhusaaen indgaar som et vigtigt Led i Høvedstadens Kloaksystem og var indtil for nogle Aar siden, da den blev suppleret med en lukket Kloakledning, stærkt forurenat af Kloakvand. I Løbet af de kommende Aar vil den blive reguleret og udvidet til stor Bredde og kun komme til at føre Regnvand, saaledes at den ikke vil kunne genere Parken.

Valbyparken, ca. 52 ha.

Paa Valby Fælled vil der blive anlagt en Folkepark og et Idrætsanlæg. En Del af Folkeparken, beliggende paa den tidligere Losseplads ud mod

Stranden, er anlagt og aabnet for Almenheden. Idrætsanlægget, for hvilket der i 1939 udskrevs en Konkurrence (se „Arkitekten“ Nr. 29, 1939), er ligeledes under Udførelse. Det vil blive Nordens største samlede Idrætsanlæg og vil, foruden Stadion for den frie Idræt og for Svømning, komme til at rumme Baner for Tennis, Fodbold, Skydning o. s. v.

Parkbæltet anlægges i væsentlig Grad som Nødhjælpsarbejde i Henhold til Lovene om Beskæftigelse af Arbejdslose og om Ungdomsforanstaltninger. Pengene er godt givet ud, de afhjælper Arbejdslosheden og skaffer Befolkningen Mulighed for at faa dens stigende Trang til at dyrke det sunde Friluftsliv tilfredsstillet.

Jeg kan ikke slutte denne Gennemgang uden at henlede rette Vedkommendes Opmærksomhed — (det maa vist være Kommunalbestyrelserne paa begge Sider) — paa, at en Række Svømmebassiner i Parkbæltet vilde være en god, tiltrængt og naturlig Foranstaltning. Beboerne herude har langt til Stranden og skal først igennem Byens befærdede Gader for at naa dertil. Tænk, hvad Beboerne kunde spare af Tid til Fordel for Badet, naar det kunde tages i Nærheden af Hjemmet.

Om Formiddagen vilde Svømmebassinerne kunne anvendes af Skolebørnene — der ligger ikke mindre end 19—20 store Skoler indenfor 1 km fra Parkbæltet — og flere er projekteret. At skaffe Vand synes ikke at volde særlige Vanskeligheder her, hvor 6—7 Hovedvandledninger fra Vandindvindingsomraaderne mod Vest og Nordvest skærer ind over Parkbæltet.

Skønhedsmæssig set er et Svømmebassin med det dertil knyttede Liv efter min Mening af smuk Virkning og en tiltalende Form for „Parkudsmykning“.

Vigerslevparken.

(Fra „Københavns grønne Omraader“).

Generalforsamlingen den 28. Marts 1940.

Efter at Dirigenten, Højesteretssagfører *V. Holten-Bechtolsheim*, havde konstateret Generalforsamlingens lovlige Indvarsling, aflagde Formanden, Højesteretsdommer *G. Lett*, Beretning om Foreningens Virksomhed i det forløbne Aar.

Blandt de Sager, der har været behandlet, omtaltes Reguleringen af Graabroretorv. Dette Torv har siden 1904 haft Foreningens Interesse, idet man dengang ved et Samarbejde med de daværende Grundejere fik malet Ejendommens Facader afstemt efter hinanden. Parkeringsforholdene paa Torvet har længe været meget uheldige, og om kort Tid forelægger Foreningen Grundejerne paa Graabroretorv en Plan, der giver et smukkere Torv og en mere hensigtsmæssig Parkering, ligesom Trafikforholdene herved bliver bedre. Planen har dog endnu ikke været forelagt Magistraten.

Ogsaa i det forløbne Aar har Foreningen interesseret sig for Opgaver udenfor det gamle København, idet vi gennem Ingeniør *C. Blixencrone-Møller* har bragt en Artikel i „Forskønnelsen“ om Damhussøen og Damhusengen. Denne Artikel er et Led i en Række Artikler, der vil komme om „De grønne Omraader“ i og ved København.

Ved en anden Artikel har Ingeniør *H. Halberg* skrevet om Industribygninger og den Betydning, de har for Københavns Udseende, et Omraade, man ikke tidligere har skænket megen Tanke.

Ingeniør Halberg viser, hvor udstrakt Industribebyggelsen i København er, og i hvor høj Grad den bidrager til at præge Bybilledet og er en Del af dette.

Til Genrejsningen af *Christian V.s* Rytterstatue paa Kongens Nytorv har Foreningen bidraget med et Beløb paa Kr. 500.

Vi har søgt at skabe Interesse for at faa etableret Inskription paa Statuer og Mindesmærker, idet denne Opgave økonomisk set er saa stor, at den næppe kan løses ad privat Vej. Ideen blev udkastet paa Generalforsamlingen 1939 af et af Foreningens Medlemmer, og vi har saaledes straks taget Sagen op og kan meddele, at en Del af den sikkert var bragt til Udførelse, hvis ikke Efteraaret 1939 havde givet andet at tænke paa.

Ligeledes har vi søgt at skabe lidt Interesse for Vedligeholdelsen og Rensningen af vore mange Mindetavler over betydende danske Personligheder. Et Utal af disse Tavler er ganske ukendte, fordi man ikke lægger Mærke til Tavler og Inskriptioner, der er dækket med Snavs og derfor falder sammen med Omgivelserne.

I det sidste Hæfte i 1939 bragte vi en Artikel om Gadenavnsskiltene og viste her, hvordan Tilfældigheden og Ulæseligheden prægede disse københavnske Skilte. Fra 1. Januar 1940 er der imidlertid kommet en ny Ordning paa dette Omraade,

Ejendommen Nørrevoldgade 30—32—34.

idet den nye Byggeslov ogsaa bringer dette Forhold ind under fastere Former, saaledes at der fremtidig skal overholdes visse Krav om Størrelsesforhold.

I vort Arbejde for at hindre skæmmende Skiltning er vor Myndighed oftest kun af henstillende Art, hvorfor man vanskeligt kan opnaa store Resultater paa dette Omraade. Vor Opgave her misforstaas ofte, idet mange er af den Opfattelse, at vi vil Reklameskiltene til Livs; dette er ikke mindre end en fuldstændig Fejltagelse. Vi anerkender fuldtud Skiltene som et værdifuldt Middel til at skabe Liv i vor By — og et nødvendigt Middel for vore Forretningsdrivende — men ogsaa indenfor Skiltene er der Forskel paa godt og daarligt. Der er vel næppe noget andet Fag, hvor der „fuskes“ saa meget som indenfor Reklamekunsten, saa kunde man naa saa langt, at man her kun søgte de virkelige Kunstnere og dygtige Reklamefirmaer, var meget allerede naaet. Vi gaar meget gerne ind for Reklamering, men kun for god Reklamering!

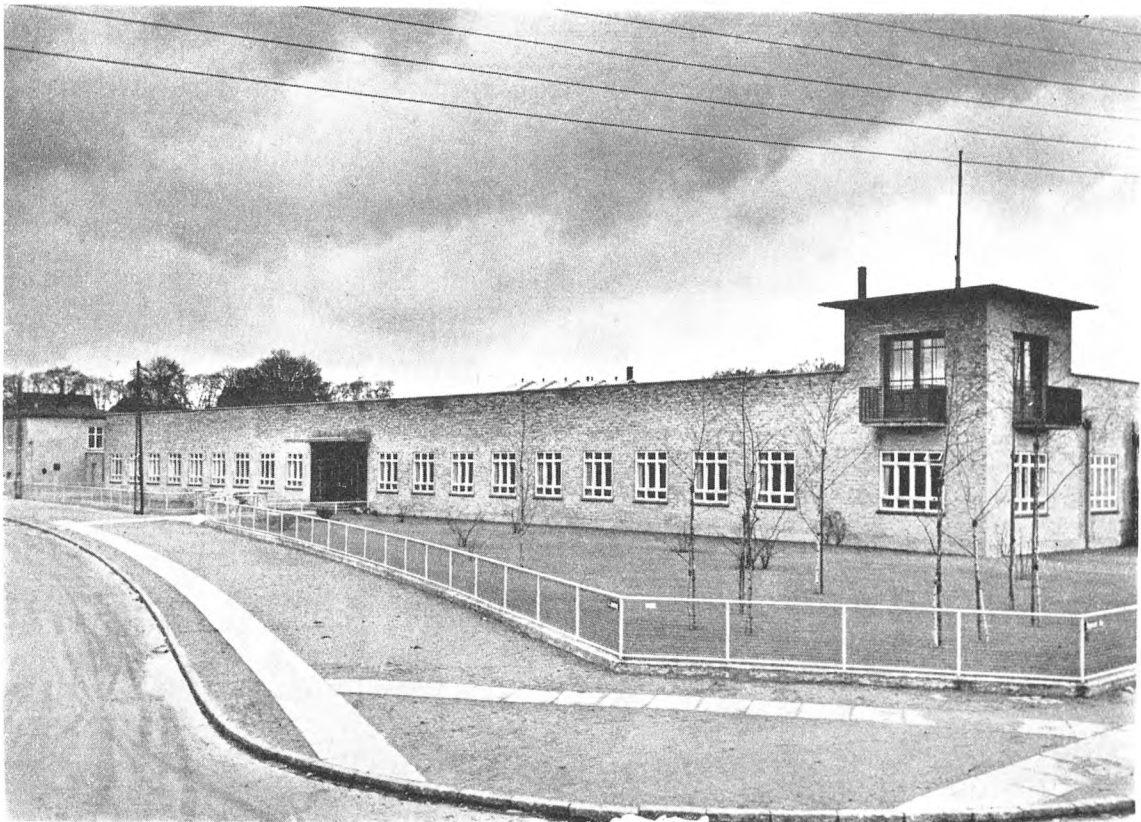
Til vor Tidsskrift „Forskønnelsen“ er der nu entreret med et nyt Annoncebureau, Københavns Annonce-Bureau, Købmagergade 38.

Til Slut rettede Formanden en Tak til Hr. Grosserer *C. G. Jessen*, der gennem flere Aar havde varetaget Hvervet som Foreningens Kasserer, men nu havde ønsket at trække sig tilbage. Ligeledes rettedes en Tak til Foreningens Revisorer, Arkitekt *Marke*, der ønskede at fratæde, og til Landsretssagfører *Hj. Hess-Petersen*, der havde overtaget Kassererhvervet samt til Revisorsuppleanterne, Redaktør *V. Berggreen* og Assurandør *Chr. Strøbech*.

Efter at Formanden havde afsluttet Aarsberetningen, udtalte Dr. *V. Eilschou Holm* sin Beklæggelse over de i Dagspressen nu fremkomne Meddelelser om Nedrivning af Vartov og henstillede til Foreningen at tage denne Sag op.

Hertil oplyste Udvandringschef *H. F. Ulrichsen*, at Foreningen tidligere havde arbejdet for at bevare Vartov, nemlig i 1936, da man dels paa eget Initiativ, dels i Samraad med Kunstakademiet rettede en Henvendelse til Magistraten, hvorfor Bestyrelsen sikkert ogsaa nu kunde gaa ind for Sagen.

Det reviderede Regnskab blev fremlagt af Kassereren, Grosserer *C. G. Jessen*, og godkendtes enstemmig af Generalforsamlingen.

Trikotagefabrikken Gartnerivej 5.

Herefter gik man over til Uddelingen af For-
 eningens Diplom, der i Aar blev givet til 3 Ejen-
 domme: en *Forretningsejendom*, en *Industribebyg-*
gelse og en *Beboelsesejendom*.

For Ejendomsaktieselskabet Nørrevoldgade 32
 m. fl. (Industrifagene og Jern- og Metalindustriens
 Sammenslutning) modtog Direktør *M. A. Westh*
 et saalydende Diplom:

*Dette Diplom som Anerkendelse af,
 at der ved Opførelsen af den smukke
 Ejendom Nørrevoldgade 30—32—34, Matr.
 Nr. 161 Nørre Kvarter, er taget Hensyn
 til Kvarterets ældre Bebyggelse paa en
 saadan Maade, at Skønheden i det sam-
 lede Gadebillede bevarer.*

Arkitekt *Povl Baumann* har forestaaet Opførel-
 sen af Ejendommen.

Hr. Fabrikant *Jul. Hansen* modtog som Ejer af
 Trikotagefabrikken Gartnerivej 5 et saalydende
 Diplom:

*Dette Diplom som Anerkendelse af, at
 Trikotagefabrikken Gartnerivej 5, Matr.*

*Nr. 129 m. fl. Emdrup, er opført paa en
 hensynsfuld og smuk Maade, saaledes at
 Bygningen danner Overgang og Bindeled
 mellem et udpræget Villakvarter og en
 Industribebyggelse.*

Arkitekterne *Ingwersen* og *Jepsen* har fore-
 staaet Opførelsen.

For Dansk Financia A/S modtog Direktør *F. C.
 Boldsen* og Professor *E. Thaulow* som Ejer af Be-
 boelsesejendommen „Ved Volden“ et saalydende
 Diplom:

*Dette Diplom som Anerkendelse af, at
 den smukke Bebyggelse „Ved Volden“,
 Matr. Nr. 534 Christianshavn, Ved Vol-
 den 1—13, er opført paa en saadan Maade,
 at Udsigten fra Amagerbrogade til Vor
 Frelsers Kirke er bevaret.*

Arkitekterne *Tyge Hvass* og *Henning Jørgen-*
sen har været Ejendommens Arkitekter.

I Anledning af Diplomet takkede Professor *E.
 Thaulow* og Direktør *F. C. Boldsen* og redegjorde
 for den Indstilling, Københavns almindelige Bolig-

„Ved Volden“, Københavns almindelige Boligselskab, Arkitekter Thyge Hvass og Henning Jørgensen. (Fot. Jonals & Co)

selskab havde overfor det moderne Byggeri. Herunder omtalte Dir. Boldsen specielt den ændrede Indstilling og Opfattelse af Foreningens Arbejde, han nu maatte anlægge, idet han i Modsætning til tidligere nu havde faaet Øje for de Opgaver, Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse gennem sit idealistiske Arbejde søgte at skabe Interesse for, et Arbejde, som Direktør Boldsen maatte anerkende.

Til Bestyrelsen genvalgtes Højesteretsdommer *G. Lett*, Kunstmaler *Emil Krause*, Billedhugger *Rikard Magnussen* og Statsminister *Th. Stauning*. Endvidere indvalgtes som surnumerært Medlem, Landsretssagfører *Hj. Hess-Petersen*, der som nævnt vil overtage Hvervet som Foreningens Kasserer.

Formanden mindedes afdøde Medlem af Det raadgivende Udvalg, Toldinspektør *Ivar Berendsen*. Tre af Raadets Medlemmer ønskede at

trække sig tilbage for Arbejdet i Raadet nemlig, Malerinden Fru *Bertha Dorph*, Bibliotekar *Carl Dumreicher* og Direktør *Percy Ipsen*. Raadets øvrige Medlemmer genvalgtes.

Malerinden Frøken *Sonja Sløk* slog til Lyd for Afholdelse af Fællesture og for Medlemspropaganda og udtalte sin Forundring over, at Raadet ikke havde været sammenkaldt i længere Tid.

Til Revisorer valgtes Redaktør *V. Berggreen* og Assurandør *Chr. Strøbæch*; til Revisorsuppleanter valgtes Bankbestyrer *Jean Hansen* og Direktør *Aage L. Rytter*.

Efter Generalforsamlingen holdt Professor ved Kunstakademiet, Arkitekt *Steen Eiler Rasmussen* et interessant og levende Foredrag om det aktuelle Emne: *Æstetik og Byggeslov*, belyst ved Lysbilleder. Foredraget fulgtes med megen Interesse.

Herefter samledes man om det traditionelle Smørrebrødsbord i Palmehaven.

Dette Nummer er udsendt den 21. Maj 1940.

FORENINGENS KONTOR er St. Kannikestræde 13, K, aabent Kl. 9—10, Telefon Byen 7162. Sekretærens Telefon er Palæ 7379.
 REDAKTION: *Ejvind Draiby*.
 REDAKTIONSUDVALG: *Hj. Hess-Petersen, Stefan Hetsch, Rolf Schroeder*.

Fredning af byens parker.

Af Havearkitekt E. Erstad-Jørgensen.

Alle interesserede har antagelig fulgt Sommerens livlige pressekampagne angående den beklagelige beslutning, Københavns magistrat havde truffet om bygning af en salgshal og lagerbygning inde på Ørstedsparkens areal.

Attentater på byens små parker og åbne pladser har jo desværre været jævnlig tilbagevendende tildragelser, og vor forening har ligeså regelmæssigt raabt vagt i gevær, og har næsten i alle tilfælde kunnet regne med velvillig støtte af hovedstadens presse som oftest med gunstigt resultat.

Det kom os derfor i høj grad belejligt, at Danmarks Naturfredningsforening foreslog vor forenings bestyrelse et samarbejde i anledning af det påtænkte indgreb, og man enedes om indsendelse til Københavns kommunalbestyrelse af en skrivelse under 10. Maj med følgende ordlyd:

Til

Københavns Kommunalbestyrelse.

Foranlediget af den af Københavns Kommune vedtagne Plan om Opførelse i Ørstedsparken af en Salgshal for Grønttorvet tillader vi underskrevne Foreninger: „Danmarks Naturfredningsforening“ og „Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse“ os herved at rette nærværende Henvendelse til den ærede Kommunalbestyrelse:

Placeringen af denne meget store Hal i Ørstedsparken paa det vedtagne Sted vil betyde et meget alvorligt Indgreb i Parken, idet denne ikke alene formindskes med det Areal, som Hallen vil optage, men paa Grund af Terrænets stærke Fald ned mod Søen vil den ca. 83 m lange og ca. 8 m høje Facade blive synlig fra Størstedelen af Parken. Træbestanden vil — selv i Sommerhalvaaret — kun i ringe Grad kunne virke dækkende. Ørstedsparken har hidtil været helt omgivet af Torv eller brede Gader, saaledes at ingen Bygninger dominerer set inde fra Parken, en Ting, der netop er karakteristisk for dette Anlæg.

Denne helt grønne Indramning bliver nu brudt, og vi føler os overbevist om, at det vilde blive til stor Skade for Parkens Udseende, saalænge Salgshallen faar Lov at blive staaende, og at der vil medgaa en lang Aarrække efter den Tid, inden nye Træer vil formaa at lukke det brede, aabne Gab.

At det ligeledes vil blive en stor Forringelse af Torvet, naar den smukke Træbevoksning langs hele den ene Side ombyttes med en stor Bygning, vil næppe bestrides af nogen.

Kommunalbestyrelsen vil sikkert give os Ret i, at det er forkasteligt at betragte den indre Bys meget sparsomme Parkarealer som Arealer, der kan angribes i en vanskelig Situation fremfor Arealer, som nu opføres af Bebyggelse. For den indre By vil det næppe være muligt at sætte en for høj Pris paa Parkarealerne, og det vilde efter vor Formening i Virkeligheden være en billigere og naturligere Løsning at nedrive noget af den ældre Bebyggelse omkring Torvet fremfor at benytte en Del af Ørstedsparken.

Til nærmere Belysning af dette Standpunkt skal vi tillade os at anføre følgende:

Hvad der i høj Grad medvirker til at give vort Lands Hovedstad Præget af en usædvanlig smuk gammel Kulturbymiljø er ikke alene dens mange skønne og særprægede Bygningsværker fra de svundne Aarhundreder og lige op til vore Dage, men ogsaa i ganske særlig Grad dens prægtige gamle Parker, hvis Betydning for Københavnerne som Hvile- og Vederkvælgelses-Områder ikke kan overvurderes. Der er derfor Grund til at paaskønne, at saavel vore Statsparker som Københavns Kommunes Parker er saa velholdte, ja ofte mere velplejede end mange af de andre europæiske Storbyers Parker. Der er ogsaa for os alle Grund til at paaskønne det Storsyn og Fremsyn, hvormed Københavns Kommune af i Dag har planlagt og sikret Ringparkerne foruden en Række andre Parkområder i det moderne Københavns Forstæder, en Indsats af meget høj Værdi.

Men hvor meget der saa anlægges og plantes i Forstæderne, maa vi ikke desmindre erklære os fuldtud enige med de mange og berettigede Klager, vi stadig modtager over de i Aarenes Løb gentagne Indgreb i de gamle københavnske Park-Områder saavel fra Statens som fra Kommunens Side ved Opførelse af en Række offentlige Bygninger, nu sidst ved det vedtagne Indgreb i Ørstedsparken samt de truende Forslag om en betydelig Udvidelse af Kunstmuseet i Østre Anlæg og de i Fjor fremsatte Planer om Opførelse af et Skulpturmuseum i Kongens Have.

Af tidligere ødelæggende Indgreb i de københavnske Parkområder skal vi ganske særlig minde om *Aborre-parkens* totale Nedlæggelse ved Boulevardbanens Anlæg og de mange store Byggeføretagender, Polyteknisk Lærestalts og Mineralogisk Museums Opførelse i Park-Området ved *Botanisk Have*, Kunstmuseets og Hirschsprungs Museums Opførelse i *Østre Anlæg*, Rigshospitalets Opførelse paa de grønne *Fælledområder*, der forøvrigt gav Anledning til Gennemførelsen af Overpræsident Jensens udmærkede Forslag om Oprettelse af *Fælledparken*; men ogsaa her er der sket Indgreb ved Opførelsen af det store Fysiologiske Institut.

Der er i denne Forbindelse Grund til at fremhæve, at det københavnske Parkområde indenfor de ældre Bydele er langt mindre i Omfang end tilsvarende Områder i flere andre europæiske Storbyer.

Ligeledes er der Grund til at nævne, at man i Byen New York har gennemført Fredning af Byens største Parkomraade „Central-Park“ paa Manhattan indenfor Verdens kostbareste Byggegrunde. Dette er netop sket paa Grund af de stadige Indgreb, som denne store Park har været udsat for gennem Aarene ganske paa samme Maade som de københavnske Parker.

Under Henviſning til det anførte, tillader vi os overfor den ærede Kommunalbestyrelse at rejse Spørgsmaal om en Fredning af alle de betydeligere, Københavns Kommune tilhørende Parker, ligesom vi over for Staten vil rejse det tilsvarende Spørgsmaal for de Staten tilhørende københavnske Parker.

Med Hensyn til den nærmere Gennemførelse af en saadan Fredning kan der formentlig være Spørgsmaal om forskellige Fremgangsmaader. Vi kunde eventuelt tænke os den Vej, at det af de vedkommende Myndigheder besluttedes og overfor Befolkningen erklæres, at man vil frede Parkerne og bevare dem mod fortsatte Indgreb, der forringer Parkernes Størrelse og Skønhed til Fordel for andre Formaal.

Vi andrager imidlertid om, at man fra Kommunens Side vil vise os den Imødekommenhed at give os Adgang til en mundtlig Forhandling om Spørgsmaalet, derunder om den Maade, paa hvilken en betryggende Ordning af dette for vor By saa livsvigtige Spørgsmaal bedst kan løses, og vi vilde sætte megen Pris paa, om en saadan Forhandling kunde finde Sted saa snart som muligt.

Til yderligere Belysning af Sagen vedlægger vi en af Danmarks Naturfredningsforenings naturvidenskabelige Udvalg afgiven Betænkning.

Med Ærbødighed

FORENINGEN

TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

sign. *E. Erstad-Jørgensen*, sign. *Greve Eigil Knuth*,
Havearkitekt. Billedhugger.

sign. *H. F. Ulrichsen*, sign. *G. Lett*,
Udvandringschef. Højesteretsdommer, Formand.

DANMARKS

NATURFREDNINGSFØRENING

sign. *Vinding Kruse*,
Professor v. Københavns Universitet, Dr. juris,
Form. for det juridiske Udvalg.

sign. *Knud Jessen*,
Professor v. Københavns Universitet, Dr. phil.,
Form. for det naturvidenskabelige Udvalg.

sign. *Ejvind Møller*,
Højesteretssagfører, Form. for det tekniske Udvalg.

sign. *Erick Struckmann*,
Hovedbestyrelsens Formand.

Magistraten stillede sig imidlertid på det standpunkt ikke at svare, og da der var forløbet et par måneder, benyttede Danmarks Naturfrednings-

forening sig af sin ret til at rejse spørgsmålet som en fredningssag. Fredningsnævnet for København består af byretsdommer K. Sinding som formand, borgmester Arne Sundbo og redaktør H. P. Sørensen. Da Socialdemokratens redaktør på forhånd havde sagt god for magistratens beslutning, og da borgmester Sundbo måtte antages at ville indtage samme standpunkt, var der ingen udsigt til at få en virkelig fredningskendelse afsagt, og Naturfredningsforeningen anmodede derfor kun fredningsnævnet om at tage sagen op til behandling for at søge tilvejebragt en for alle parter acceptabel forligsmæssig løsning.

Ved det andet møde den 16. Juli opnaaedes et forlig, hvorefter Danmarks Naturfredningsforening tilskrev fredningsnævnet følgende:

Til

Fredningsnævnet for København.

I Tilslutning til det den 15. d. M. afholdte Nævnsmøde vedr. den projekterede Grønttorvshal i Ørstedsparken samt eventuel Fredning af de Københavns Kommune tilhørende gamle Parkomraader, hvorunder Medlem af Nævnet, Borgerrepræsentant, Chefredaktør H. P. Sørensen gav Løfte om, at han i Borgerrepræsentationen vilde anbefale Forhandling om en samlet Fredningsplan for de københavnske Parker, er der i Dag afholdt et Møde mellem Repræsentanter for Københavns Kommunalbestyrelse og Danmarks Naturfredningsforening, hvorunder man er enedes om følgende Udtalelse:

„Ved en Forhandling den 16. Juli 1940 paa Københavns Raadhus mellem Repræsentanter for Københavns Kommune, nemlig Raadmand Ib Kolbjørn, ledsaget af Administrationschef Sigurd Thorsen og Arkitekt T. Rue og Repræsentanter for Danmarks Naturfredningsforening, nemlig Dommer John Knox, Havearkitekt C. Th. Sørensen, Fuldmægtig Vagn Jensen og Arkitekt Ole Wanscher er det blevet oplyst overfor nævnte Forening

1. at det første Projekt til Grønttorvshallen ved senere Omarbejdning i Forbindelse med den afholdte Licitation er blevet reduceret med 1,30 m i Højden og 10 m i Længden, og
2. at Bygningen kun er vedtaget som midlertidig og derfor indrettes saaledes, at den bliver flyttelig, samt at Spørgsmaalet vil blive optaget til Nybehandling i Kommunalbestyrelsen efter Forløbet af en 5-Aars Periode, hvorunder Magistraten, hvis Bygningens Forbliven til den Tid skulde være ønskelig, vil give Danmarks Naturfredningsforening Lejlighed til at udtale sig i Sagen, og
3. at Bygningen fyldestgør de foreliggende Forsøgsbehov til en Salgshal med Hensyn til Omfang, saaledes at der ikke bliver Tale om yderligere Udvidelse af Bygningen paa Parkomraadet, og

4. at man vil medvirke til, at Spørgsmaalet om Fredning af de Københavns Kommune tilhørende gamle Parkomraader efter Foreningens Ønske optages til Forhandling med denne, samt
5. at Kommunens Teknikere arbejder med Spørgsmaalet om den parkmæssig bedste Udformning enten ved Dækning med Bepantning eller ved Udnyttelse af Bygningens Muligheder til Berigelse af Parken med nye Værdier.

Paa dette Grundlag tilbagekalder Danmarks Naturfredningsforening den for Københavns Fredningsnævns indbragte Sag“.

Under Henvisning hertil tillader Danmarks Naturfredningsforening sig herved at begære nærværende Skrivelse optaget i Nævnets Protokol, hvorefter den rejste Sag for Danmarks Naturfredningsforenings Vedkommende kan betragtes som afsluttet.

For Hovedbestyrelsen
i Danmarks Naturfredningsforening:

sign. *John Knox.* sign. *Vagn Jensen.*
sign. *Erick Struckmann.*

Ovenstaaende tiltrædes

For Københavns Kommune:
sign. *Ib Kolbjørn.*

Sagen om indgrebet i Østedsparken er dermed sluttet på en efter omstændighederne ikke helt dårlig vis, og næsten af størst betydning må det i fjerde punkt givne løfte om optagelse af forhandling om en fredning af byens gamle parker siges at være.

Det kan nemlig ikke blive ved med at gå som hidtil, at man hver gang, stat eller kommune søger byggeplads for en eller anden offentlig institution, da først og fremmest søger en plads i en af byens parker eller en til formålet egnet åben plads. For der er allerede altfor få åbne pladser i byen indenfor søerne og altfor sparsomt parkareal, og man ved jo af erfaring, at der tid efter anden fremstår *tvivgende* grunde for at beskære disse små oaser.

Tænk blot på boulevardbanen, der jo var nødvendig for hele baneordningen og som kostede Østervold og en sønderlemmelse af Østreanlæg, eller udvidelsen af Gothersgade på Kongenshaves bekostning. Da man ikke havde været forudseende nok til at trække de kostbare nybygninger tilbage med en fremtidig gadeudvidelse for øje, var en beskæring af Kongenshave nødvendig, og tabet kompenseredes dengang ved nedrivning af det gamle ridehus, og parken blev samtidig istandsat. Der er som helhed ingen grund til at kritisere autoriteterne og deres embedsmænd,

som virkelig i de senere år har gjort umådelig meget for byens hensigtsmæssighed og skønhed, men vi vil jo allesammen helst springe over, hvor gærdet er lavest, og selv folk, der i al almindelighed har stor veneration for parker og åbne pladser (herunder også kanaler) — når de rider paa deres p. t. kæphest, svinder alle andre hensyn ind til intet.

Se nu til vore billedhuggere f. eks. Når lige undtages havearkitekter er der vel ingen, som skulde have mere forståelse af parker og offentlige anlæg end netop billedhuggerne, og som til daglig brug også har det, men nu, hvor de arbejder på at få et selvstændigt skulpturmuseum, er intet andet dem helligt, og de udsøger sig koldblodigt den bedste, mest solbeskinnede plads i Kongenshave. Der skal deres museum absolut ligge.

Og hvor mange eksempler har man ikke set af lignende art? Den udmærkede arkitekt Jensen Klint var yderst tilfreds med, at Christianshavns volde blev restaureret og bevaret for fremtiden, men da han søgte en byggeplads for Grundtvigskirken, var Elefantbastionen ham ikke for god. Også Dybbøl bakke kastede han eller andre på hans vegne deres øjne på. Og noget ganske lignende fandt sted, da Fredericia byråd i sin tid havde købt byens volde og grave af staten for at kunne frede og bevare dette enestående, næsten intakte fæstningsværk for al fremtid. Gik de så ikke et par år senere hen og byggede Købestævnets hus på en af bastionerne, og nu formerer Gundlach Pedersens kønne hus sig ved knopskydning til alle sider. Og sådan er vi mere eller mindre alle sammen; men netop derfor er det nødvendigt, at autoriteterne under en eller anden form underskriver en håndfæstning, hvori de forpligter sig til aldrig at bygge i parker og på åbne pladser i byen indenfor søerne eller på anden måde at indskrænke disse arealer, hvor det ikke er *tvivgende* nødvendigt. Hvis der så samtidig kunde blive tilføjet: og i intet tilfælde uden at der samtidig udlægges åbent areal af samme størrelse i samme bydel, vilde det være helt i orden.

Det var derfor af meget stor værdi, at magistraten ved forliget med Danmarks Naturfredningsforening erklærede sig villig til at optage en realitetsforhandling om fredning af byens gamle parker, og den, der kender Erick Struckmann, tvivler ikke om, at en forhandling vil komme i stand, og at den ikke ender uden resultat for vor fælles sag.

E. Erstad-Jørgensen.

Fisketorvet ved Havnegade.

Foreningen følger med største Interesse de Bestræbelser, der gøres for at skaffe Fisketorvet bedre Muligheder, og vi søger i Tide at pege paa de Planer, der vil virke ødelæggende paa Byens historiske Partier. Gennem mange Aar har man diskuteret „Fisketorv“, og flere Planer har set Dagens Lys, uden at der endnu foreligger nogen Afgørelse om Torvets fremtidige Skæbne.

Det maa naturligvis hilses med Glæde, at der ogsaa fra privat Side fremkommer Forslag til Løsning af Problemet. Gennem Dagspressen blev Offentligheden saaledes i Juni Maaned i Aar gjort bekendt med et Projekt til nyt Fisketorv ved Havnegade, hvis Skaber, Ingeniørfirmaet Mønsberg & Thorsen har tilsagt Kommunen financier Støtte til Projektets Udførelse. Teknisk set er Projektet uden Tvivl udmærket, herfor borger Firmaets Navn, men desværre er der ikke taget Hensyn til de historiske Værdier, der hel eller delvis vil gaa tabt, naar Fisketorvet med tilhørende overdækket Hal skal opføres som Genbo til Børsen og paa delvis Opfyldning af en i Forvejen stærkt angrebet Kanal.

Den 17. Juni sendte Foreningen derfor nedenstaaende Indlæg til Dagspressen:

De københavnske Torveplaner volder Byens Autoriteter megen Besvær; det skal ogsaa villigt indrømmes, at de rigtige Løsninger af Problemerne er vanskelige at finde paa Grund af de mangeartede Hensyn, der nødvendigvis maa tages. Der er økonomiske og praktiske Hensyn, og dertil kommer som det ikke mindst vigtige: Hensynet til Bevarelsen af Byens Skønhedsværdier.

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse har i Samarbejde med Naturfredningsforeningen nylig foretaget en Henvendelse til Magistraten for muligt at forhindre Opførelsen af en Torvehal i Ørstedsparken, hvilket vil være Offentligheden bekendt. Men det nu af Borgmester Kaper i et Magistratsmøde den 10. ds. forelagte Forslag om et nyt Fisketorv ved Havnegade, for hvilket der nylig har været gjort Rede i Dagspressen, maa paany kalde Forskønnelsesforeningen frem, ikke, fordi den har sat sig til Maal at spænde Ben for samtlige Løsninger af de københavnske Torveproblemer, men fordi denne nye Fisketorvsordning ganske analogt med Tilfældet Ørstedsparken kun kommer i Stand ved Inddragelse af et „frit Areal“, — her blot Kaj og Vand i Stedet for Park —, hvorved der lades haant om saavel bymæssige som naturmæssige Skønhedsværdier.

Forskønnelsesforeningen har straks paa et Bestyrelsesmøde drøftet Forslaget og ønsker gerne, medens

Sagen endnu er i frisk Minde blandt Byens Borgere, at fremsætte sit Synspunkt for om muligt at forhindre, at et af de mest særprægede københavnske Bybilleder, Kanalpartiet ved Børsen, ødelægges. Christian den Fjerde har med Børsens lave Længe, fuld af lodrette Kviste, tækket med Kobber og kronet af det morsomme Dragespir skabt et saa levende Samspil mellem Arkitektur og Kanal, at noget tilsvarende ikke kendes andre Steder fra, og det er i den specielle københavnske Stil blevet et Vartegn for Byen.

Forstaaelsen og Paaskønnelsen heraf har ikke været synderlig stor; først fjærnedede man ved Opfyldning Vandet i Slotsholmsgade, saa Skibe, Hav og Børs ikke længere kunde mødes i broget Forening dér. Saa nedrev man de karakteristiske gamle Handelshuse, de seks Sostre, helt ned mod Kalvebod Strand og byggede i Stedet for en Kæmpeborg i imiteret Chr. IV's Stil, som for yderligere at hævde sig overfor den fine, levende Børsbygning belyste sit højt over Dragespiret svævende Kobbertag om Natten. Man gennemførte trods Protester den halvhøje Knippelsbro og dermed en Hævning af Gadeplanet ned langs den lave Børs, som saaledes yderligere blev dukket.

Gennemføres nu Projektet med et overdækket Fisketorv inclusive en 100 m² stor Administrationsbygning, vil det ikke blot sige, at Vandfladearealet, som Børsen lever og aander ved, formindskes i ganske betydelig Grad, men det betyder faktisk, at der intet Steds mere fra den modstaaende Kaj bliver Lejlighed til at se Chr. IV's Bygning saaledes, som den er tænkt af sin Bygmester. Kun ved Passage af de to Broer, Børsbroen og Holmens Bro, vil man have Lejlighed til at nyde Synet, som ellers vil være forbeholdt de faa Privilegerede, der har Lejlighed i Havnegade ovenover den foreslaaede Fiskehals Tag. Alle udenlandske Turister kender Børsen ved Kanalen fra Brochurer, og igennem mange Aar har det været fast Tradition, at de har søgt ned til Havnegade for at fotografere Bygningen gennem Riggen af Skonnerten „Ingrid“, der som den sidste Skude i den tidligere her saa smukke Samling af Sejlskibe, endnu lægger til her. Dette er blot et tilfældigt Træk blandt mange, der fører det i og for sig unødvendige Bevis for, at Havnegadeprojektet vil gøre København en turistmæssig Attraktion ringere.

Foruden at blive det sidste Led i Udestængslen af Børsen vil Bebyggelsen imidlertid ogsaa blive sidste Led i den Afskæring fra fri Udsigt til Vansket, som Københavnerne har maattet lide under, fordi Frihavn, Toldbod, Havnebygninger og Ankomsthaller har sluttet Kreds omkring hele dens Søgrænse. Man faar altid, naar man kommer fra Stockholm til København, en stærk Følelse af denne Misère; hvor man der overalt møder Vandet med dets friske Naturpust, træffer man her kun Cement og Brosten; det giver en Fornemmelse af Indespærring, og man maa helt ud paa Langelinie for at mærke, at man ogsaa i København befinder sig i en By ved Havet. Hvorfor skal gamle Synder i denne Henseende fortsættes?

En anden Side af Sagen er endelig det trafikale, som ganske vist ligger udenfor Forskonnelsesforeningens Rammer, men som afgjort maa tale imod Planens Gen-nemførelse. Torvebygningen paa den udvidede Kaj vil ikke blot bevirke Indsnævring i Indløbet til Kanalen omkring Slotsholmen, men den vil ogsaa blive en Spærreklods for Trafikken paa Land. Havnegade er paa den paagældende Strækning under normale Forhold en meget stærkt belastet Færdselsaare, især fordi den giver Vej for Fragten til og fra Bornholmsdamperne, en Fragt, der kræver Plads til to holdende Vognrækker. Efter de offentliggjorte Planer vil det overdækkede Torv brede sig ind imod Husrækken og æde væk af Gaden, saa der kun levnes en Passage paa 13 m for Vogne og Fodgængere mod 29 m nu. En Om-lægning af Tilkørslen til Bornholmsdamperne bliver altsaa nødvendig.

Var en af Motiveringerne for den halvhoje Knippelsbro ikke desuden den, at Gaden under Broen paa Københavnsiden engang skulde kunne faa sin Fortsættelse ved en Bro tværs over Kanalen, saaledes at der i Fremtiden kunde etableres Kørevej langs hele Havnen? Skont en saadan Plan maaske kun bliver af tvivlsom Skønhedsværdi, vil i alle Tilfælde Fisketorvet komme til at ligge i Vejen.

Det er maaske forstaaeligt, at man gerne ser et overdækket Fisketorv anlagt paa et centralt Sted, men det

er vanskeligt at forstaa, at Placeringen midt paa en Gade skulde være den eneste mulige.

Det ser ud til, at man er ved at gøre sig skyldig i den Fejltagelse, at de fællesborgerlige Skønhedsværdier er Begreber, der kan negligeres, fordi de ikke paa staaende Fod lader sig opgøre i Penge og derfor ingen Betsvær volder. Imod denne Opfattelse maa vi nu som før hævde som vor, den, at en Løsning som den foreslaaede, der ikke blot altid vil synes irregulær, men ogsaa for stedse vil skade den Værdi, Byen som Helhed repræsenterer, vil være den ubetinget dyreste Løsning.

Foreningen til Hovedstadens Forskonnelse

<i>I. Lehn-Scholer,</i>	<i>G. Lett,</i>	<i>Eigil Knuth,</i>
Overretssagfører.	Højesteretsdommer, Foreningens Formand.	Billedhugger.

Havearkitekt E. Erstad-Jørgensen, Medlem af Foreningens Bestyrelse, har ogsaa beskæftiget sig med Planerne for et nyt Fisketorv. Forslaget, der paa en Gang løser Spørgsmaalet om central Beliggenhed uden at der gaar æstetiske Værdier tabt, samtidig med at der skabes Muligheder for en bedre Forrentning, bringes nedenfor frem for Offentligheden:

Forslag til Fisketorv ved Havnegade.

Af Havearkitekt E. Erstad-Jørgensen.

Få uger efter at Kommunalbestyrelsen havde besluttet sig til det meget beklagelige indgreb i Ørstedsparken, fremkom der meddelelse om planer, som hvis de gennemføres, vil betyde en forgrimmelse af byen i endnu højere grad end den tidligere vedtagne grønttorvshal; det drejede sig nemlig om forslag til anlæg af et fisketorv i Havnegade lige overfor Børsen!

Forslaget går som bekendt ud på at foretage en betydelig udfyldning i Børsgraven foran Havnegade, hvorved vandgraven får en bredde af 30 m ved Børsbroen og kun 36 m ved overgangen til havnen, der hvor den nu er 63 m bred. Allerede ved anlæget af den nye Knippelsbro indskrænkes gravens bredde med 17 m foran Privatbanken, og nu vil man altså gøre den endnu 27 m smallere. Allerede dette vil betyde en meget væsentlig forringelse af det smukke billede set fra Børsbroen, men hertil kommer yderligere planen om at bygge et 1600 m² stort, tagpapdækket skur helt ud til bolværket, hvilket ikke alene vil skjule Børsen set

fra Havnegade, som samtidig indskrænkes til 13 m bredde, men som yderligere vil indsnævre det tidligere åbne udsyn over havnen.

Der *må* derfor findes en anden løsning af dette spørgsmål, og som et bidrag hertil skal jeg tillade mig at fremsætte følgende forslag:

De tre ejendomme på hjørnet af Havnegade og Niels Juelsgade, der på omstående plan er mærket A, B og C, købes, nedrives og genopbygges et eller andet sted i byens udkant, og på deres tomt opføres en betonbygning, hvis stue- og kælderetage indrettes til salgshal m. m. for fisk, medens de øvrige 5—6 etager anvendes til kontorer, beboelse eller andet, og de i Monberg & Thorsens projekt foreslåede bassiner fra Børsgraven føres under Havnegade til nybygningens kælder.

Der vil efter denne plan hverken ske indskrænkninger af vandarealet eller af Havnegades areal, og der vil ikke være brug for skæmmende skure. Den eneste forandring i det ydre vil være

den, at der i stedet for tre ikke særlig fremragende huse bliver bygget et enkelt, stort, moderne hus.

Spørgsmaalet er selvfølgelig så, hvad vil det koste? Ejendomsskyldvurderingen for A er 200,000 kr., for B 340,000 og for C 315,000 kr., ialt altså 855,000 kr. Heraf er 307,000 kr. Grundværdien, således at selve bygningernes værdi altså er vurderet til 548,000 kr.

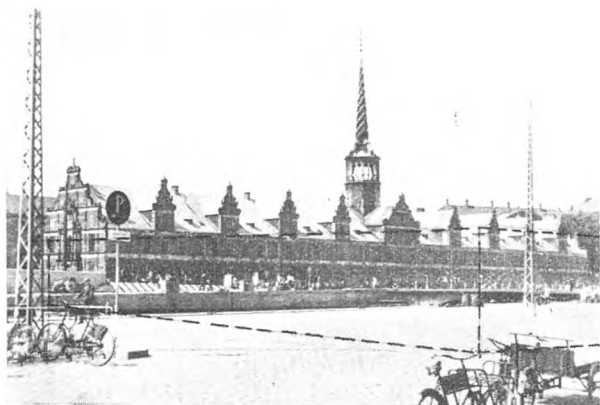
Arkitekt Troels Smith har for nylig i bladet *Arkitekten* fremsat forslag om at flytte bagbygningerne fra Saksogadekvarteret ud til nyere kvarterer af byen, og han regner med, at udgiften til genopbygningen ved brug af materialerne fra de nedrevne bygninger kan reduceres med $\frac{1}{3}$, og den kendte entreprenør Lauritz Hansen, der har foretaget de fleste af de senere års nedbrydninger, erklærer, at $\frac{1}{3}$ af værdien i alle tilfælde ikke er for meget sagt. Efter dette skulde man antagelig kunne regne med, at de tre pågældende huses

materialer vil repræsentere en værdi af mellem 1 og 200,000 kr.

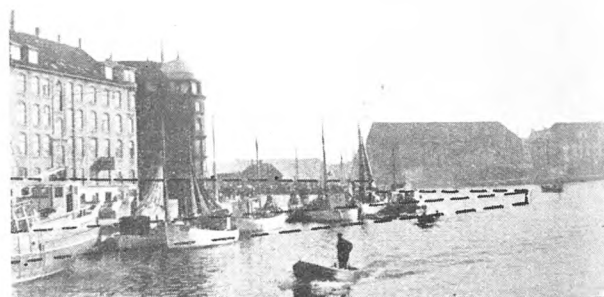
De tre byggegrundes samlede areal er godt 1800 m², altså 200 m² større end det projekterede skur, og hvis der ønskes åbne stadepladser, er der jo mere end rigelig plads på den 29 m brede Havnegade. Endvidere vil denne plan give langt bedre tilkørsels- og parkeringsforhold, to problemer, fiskehandlerne har anket over.

Hvis noget sådant ikke allerede har været foresøgt og af en eller anden grund har vist sig urealisabelt, vilde det være i høj grad ønskeligt, om det pågældende ingeniørfirma vilde underkaste tanken en nærmere prøvelse, ganske særlig fordi det vilde befri os alle for de sidste års mæredridt, som tanken om udfyldning i kanalerne, bygning af store skure på offentlig gade eller hævedning af arealerne ved Gammelstrand må siges at være.

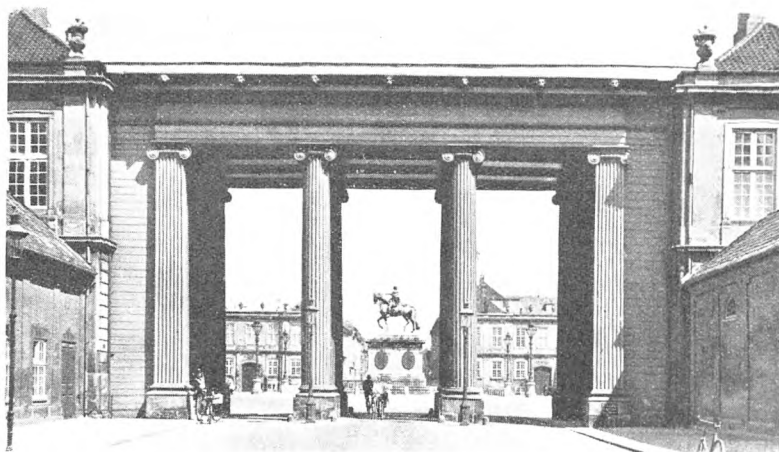
E. Erstad-Jørgensen.

Udsigten fra Hjørnet af Niels Juelsgade og Havnegade. Den punkterede Linie angiver den projekterede Fiskehal.

Udsigten fra Børsbroen mod Havnen. Den projekterede Hal og Opfyldningen er vist med punkteret Linie,

Amalienborg.

Det var den sorgelige Brand, som den 26. Februar 1794 lagde Christian den VI's pragtfulde Christiansborg i Aske, der blev Anledningen til, at Harsdorff kom til at skabe Amalienborgs skønne Kolonnade.

Kongefamilien stod efter Branden husvild i sin egen Hovedstad, og Tanken vendte sig som naturligt var til Amalienborg Palæerne, som blev købt og ombyggede af Harsdorff, der forbandt Midterpalæerne med Endepalæerne ved at sætte en Etage paa de lave Forbindelsesbygninger, og som ved sit Mesterværk Kolonnaden skabte den ønskede Forbindelse mellem Repræsentationslokalerne i Christian den VII's Palæ og Kongefamiliens daglige Lokaler i nuværende Christian den IX's Palæ.

Kolonnaden er som bekendt bygget af Træ, Omkostningerne maatte holdes indenfor 19.000 Rdlr., derfor blev Fundamenterne lagt med kaserede Sandsten og svættede, forbrændte og iøvrigt ubrugelige Mursten fra Christiansborgs Skorstene, og Taget blev tækket med Blik. Bygningslevetid var kun beregnet til 10—12 Aar, og allerede i November 1794 stod den færdig. (Den fylder saaledes om et Par Maaneder 146 Aar). Fra Christiansborg Slotsplads flyttedes 20 Glaskuglelygter til Amalienborg, og disse Lygter tændtes i Modsætning til alle andre Lygter i Hovedstaden, hvad enten det var Maaneskin eller ej. Efter Billeder at dømme har disse Lygter bestaaet af en søjleformet Basis af Sandsten, hvorfra et Metalstativ med „Glaskuglen“ rejste sig i Vejret. Disse Lygter har utvivlsomt harmoneret fortræffeligt med Barokbygningerne, de har sikkert været fordelt med 4 foran hvert Palæ og 4 omkring Ryt-

terstatuen. — Mon Amalienborg Plads ikke har været allerskønnest dengang!

Omkring 1856 blev Tran afløst af Gas, og andre Lygteformer blev anbragte ganske ude af Palæernes Stil.

Aarene gik, og i 1886 tegnede Herholdt de store Kandelabre, som nu kranser Rytterstatuen, de blev opsatte i 1900, og vistnok samtidigt tegnede Herholdt Mosaikmønsterbrolægningen, som smykker Pladsen langs Palæerne og omkring Rytterstatuen. Endelig blev der — vel paa Grund af den stigende Trafik igennem Kolonnaden, hvor al kørende Frædsel skal ske gennem Midtaabningen, — anbragt 4 Gaslygter lige foran de skønne joniske Søjler, de to mod Pladsen og de to mod Amaliegade; de nuværende Lygter har staaet der siden 1911. At de virker i høj Grad skæmmende paa Bygningsværket, maa enhver sikkert erkende, de bør snarest fjernes og erstattes med et elektrisk Belysningsarrangement, som ikke griber forstyrrende ind i Arkitekturen.

For kortere Tid siden maatte Sandstensbaserne for de store Kandelabre om Rytterstatuen erstattes med Bremersandsten, da de oprindelige var ganske forvitrede, og samtidig blev Mosaikbrolægningen repareret; Reparationen er dog uhyre skødesløst udført, idet baade gule og røde Sten er drysset ud i de Partier, hvor Stenene skal være hvide.

Man maa haabe, at Lygterne ved Kolonnaden snarest fjernes, og man maa ønske, at de øvrige Lygter paa Pladsen bliver erstattede af andre i Stil med Palæerne, dette gælder ogsaa de store Kandelabre, som næsten knuser Rytterstatuen, og endelig maa Mosaikarbejdet bringes i sømmelig Orden. V. Eilschou Holm.

Frederiksholms Kanal, set mod Havnen, Havremagasinet ses paa den venstre Kaj.

I 1938 forlød det, at den lille, gule Bygning, „Havremagasinet“ i Frederiksholms Kanal, skulde rives ned. Mange Røster lod sig i den Anledning høre og med det Resultat, at Bygningen blev ligegende. I Begyndelsen af September i Aar blev der atter Røre om den lille Bygning, der nu for Alvor skulde fjernes, og denne Gang skulde det ske i Løbet af faa Dage! Dagspressen bragte i denne Anledning en Del gode Indlæg, hvor Forfat-

terne gik stærkt ind for Bevaring af Bygningen og fremhævede det meningsløse i at rive den ned.

For endnu engang at søge „Havremagasinet“ reddet blev der den 11. Sept. til Indenrigsministeren rettet nedenstaaende Henvendelse, og man kan glæde sig over, at den lille Bygning endnu ligger urørt ved Siden af sin mægtige Nabo, Christian IV's gamle Pakhus, som den ved sin Lidenhed netop saa udmærket fremhæver.

Da man erfarer, at Nedrivningen af Havremagasinet paa Slotsholmen nu i al Stilhed er forberedt og efter Forlydende skal foregaa en af de nærmeste Dage, retter undertegnede herved en Henstilling til Indenrigsministeren om at øve sin Indflydelse paa Sagen og derved standse den Vandalisme, som Nedrivningen af denne Bygning vil være.

I 1938, da Nedrivningen af Havremagasinet var paa Tale, rettede *Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse* en Henvendelse til den daværende Indenrigsminister med det for os alle glædelige Resultat, at vi fik Lov at beholde Bygningen, der paa en saa smuk Maade indgaar i Kanalbilledet og hører med til dette. Hvorfor skal et af de smukkeste bevarede Bybilleder forringes, naar der absolut ikke ligger nogen acceptabel Aarsag til Grund derfor?

De Argumenter, der allerede dengang saavel i Dagspressen, bl. a. ved Kunsthistorikeren Professor C. Elling og Dr. phil. Vilh. Lorenzen samt Billedhuggeren Grev Eigil Knuth, som af Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse blev gjort gældende, er saa fuldgyldige i Dag, som da de blev fremsat i 1938, saaledes at vi kun stærkt kan understrege disse Argumenter, idet vi haaber, en Henstilling paa rette Sted endnu engang vil være medvirkende til at bevare et af vore smukkeste Bybilleder.

København, den 11. September 1940.

sign. *V. Eilschou Holm,*

Foreningen til gamle Bygningers Bevaring.

sign. *Eigil Knuth,*

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse.

sign. *Tyge Hvass.*

sign. *Anne Marie Carl Nielsen.*

sign. *Vilh. Lorenzen.*

sign. *C. Elling.*

Dette Nummer er udsendt den 23. Oktober 1940.

FORENINGENS KONTOR er St. Kannikestræde 13, K, aabent Kl. 9—10, Telefon Byen 7162. Sekretærens Telefon er Palæ 7379.
 REDAKTION: *Ejvind Draiby.* REDAKTIONSUDBALG: *Hj. Hess-Petersen, Stefan Hetsch, Rolf Schroeder.*

Loven om Støtte til Istandsættelse og Forbedringer af Beboelsesejendomme — i forskønnelsesmæssig Belysning.

Af Postmester Otto Asmussen.

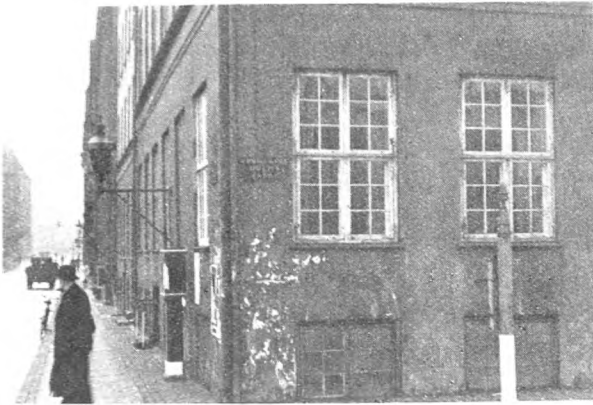
En Bys Udseende og det Indtryk, dens Gader og de Bygninger, der danner Gadernes Vægge, gør paa de forbipasserende, er i højeste Grad betinget af, hvorledes disse Gader og Bygninger er renholdte og vedligeholdes. Det er et Forhold, der i mange Aar har beskæftiget Foreningens Bestyrelse.

I 1937 benyttede man saaledes Regeringsjubilæet som Anledning til at iværksætte en omfattende Propaganda i Forstaaelse med de Laug, der i særlig Grad havde med Husenes ydre Vedligeholdelse at gøre — Malerlauget, Stenhuggerlauget, Tømmerlauget, Blikkenslagerlauget m. fl. —, fordi det maatte forekomme ønskeligt at kunne vise København som en ren By for de mange tilrejsende, der netop den Sommer kunde ventes til Byen. Det var glædeligt at se, hvor forstaaende mange Husejere efterkom Foreningens Opfordring til at vaske, male eller paa anden, efter Omstændighederne paakrævet Maade udbedre Husfaçaderne, hvor saadan Udbedring tiltrængtes. Det var den Gang i første Række den simple Afvaskning af de mange malede Façader, der toges Sigte paa under det maaske lidt maliciøse, men med Sandheden overensstemmende Motto: „Hvad Glæde har vi af, at Gaderne holdes rene, naar Snavset til Gengæld faar Lov til at sidde op ad Murene?“ Afvaskning af Façaderne var den Form for Rengøring, der medførte de færreste Udgifter og var lettest at iværksætte; de væsentligste Udgifter var jo Stillads og Arbejds løn, Materialerne kunde i de fleste Tilfælde indskrænkes til en Kost og en Vandspand. Maling vilde i talrige Tilfælde aldeles ikke være paakrævet hvert Aar.

At imidlertid udover almindelig Renholdelse og saa egentlig *Istandsættelsesarbejde* i mangfoldige Tilfælde er paakrævet, behøver man ikke at gaa ret mange Skridt ned ad en Gade for at finde Eksempler paa. Der har hos adskillige Husejere været en Tilbøjelighed til at lade Husenes Façader skøtte sig selv i Tillid til, at Regnen, hvad Afvaskningen angik, nok skulde vaske Façaderne rene, og hvad egentlige Reparationer angik, lod man un-

der Pres af Tidernes uomtvistelige Vanskeligheder Façaderne vente og indskrænkede Istandsættelsesarbejderne til Beboelseslejlighederne, væsentligst ved Lejerskifte, helst til det mindst mulige, og man saa ikke med Uvilje paa, at Lejerne selv betastede Reparationerne — ja nogle Steder siges dette ligefrem at have været en kontraktlig Betingelse for Lejemaalet. Hvad den ydre Istandsættelse af Huset angik, skulde der ligefrem Nedstyrtning af Gesimser, Skorstene eller Brudstykker af Balkoner til, for at en Husejer blev klar over, at nu maatte der gøres noget. Det er klart, at en saadan i Aarevis fortsat Negligering af den ydre Vedligeholdelse (af „Tag og Fag“) i det lange Løb er en mislig Handling. Naar Vind og Vejr, Regn og Frost Aar efter Aar faar Lov til at indvirke paa en Façade, er det indlysende, at denne efterhaanden faar et forfaldent Udseende til Skade for Husejeren selv og til Ærgrelse for dem, der gaar paa Gaderne. Jeg har hørt om en Husejer, til hvem der blev rettet en Henstilling om at lade sin (olie-malede) Husfaçade vaske ren for det tykke Lag „Støvpatina“, der dækkede den, og nødtørftigt udbedre Façaden paa Steder, hvor Pudset var faldet af og Murstenene stak frem, men som blankt afviste Henstillingen om at gøre noget. „Det er godt nok, som det er,“ sagde han, „det er mit Hus, og jeg bestemmer selv, hvornaar det trænger til at vaskes.“ Det er en Betragtningssmaade, man har mødt nogle Gange før. Det er nok rigtigt, at det er *hans* Hus, men det er lige saa rigtigt, at det er *os andre*, os der færdes paa Gaden, der skal se paa det, og for os kan det blive et næsten til Lidelse voksende Ubchag at se et saadant snavset og halvforfaldent Hus liggende mellem to maaske særdeles vel vedligeholdte Ejendomme.

At det i det lange Løb ogsaa er et økonomisk Fejlgreb at lade et Hus forfalde, er der heller ingen Tvivl om. Grellest vil Følgerne af en saadan Forsømmelse vel nok træde frem i en Tid som den nuværende, hvor et Istandsættelsesarbejde, der er blevet udsat Aar efter Aar, nu ikke kan udføres uden en Udgift, der ligger langt over, hvad

Det betaler sig ikke at lade Façaderne forfalde, Skaderne bliver kun større. Lad Reparationerne foretage nu

det kunde have været udført for, dersom det var blevet sat i Gang, før Priserne gik i Vejret.

Det er for at bøde paa saadanne Vanskeligheder og for samtidig under de forhaandenværende Forhold at skaffe Beskæftigelse til ledig Arbejdskraft indenfor Byggefagene, at Regeringen har faaet vedtaget en Lov, ved hvilken der kan gives Tilskud og ydes Laan til Istandsættelse og Forbedring af Beboelsesejendomme ikke alene i Stor-København og Købstæderne, men ogsaa i saadanne Byer paa Landet, hvis Indbyggerantal ved Folketællingen i 1935 var over 1000. Ved denne Lov er der i stor Udstrækning aabnet Adgang for Husejere og saadanne Lejere, hvem Vedligeholdelsespligten paahviler, til at faa deres Ejendomme sat i Stand, dels i det ydre — hvad der i særlig Grad har Interesse og Betydning i rent æstetisk Henseende —, dels i det indre ved Forbedringer af forskellig Art.

Ved Loven stilles der dels et Beløb paa indtil 30 Millioner Kr. til Raadighed som Tilskud til almindelige Istandsættelsesarbejder samt til Varmeisoleringsarbejder og andre Bygningsforbedringer, dels et Beløb paa indtil 10 Millioner Kr. til Raadighed til Finansiering af Udgifter til saadanne Arbejder af den sidstnævnte Kategori, som udføres med Tilskud efter denne Lov, alt saafremt de paagældende Arbejder er paabegyndt senest den 15. April 1941 (i ganske særlige Tilfælde kan Indenrigsministeriet bestemme, at Tilskud kan ydes til Arbejder, der paabegyndes efter Fristens Udløb, men dog inden den 15. Maj 1941). Tilskudsberettiget er kun Arbejder, der foretages i Ejendomme, som efter foretagen Istandsættelse maa antages at være egnede til Beboelse gennem et længere Tidsrum og iøvrigt er i forsvarlig Stand, ligesom det er en Forudsætning for Ydelse af

Støtte, at Ejendommens Beliggenhed ikke vil vanskeliggøre en ønskelig Regulering eller Sanering af det paagældende Kvarter.

Af det til Anvendelse som Tilskud afsatte Beløb paa 30 Millioner Kr. skal Staten (Indenrigsministeriet) udrede de 27 Millioner, de forskellige Kommuner 3 Millioner. De bevilgede Tilskud — hvorom Ansøgninger inden Aarets Udgang skal indgives til vedkommende Kommunalbestyrelse (i København Magistraten) — andrager 30 pCt. af de af Kommunalbestyrelsen godkendte Udgifter til Arbejdet, dog kan Tilskudet ikke overstige 1 pCt. af vedkommende Ejendoms Ejendoms-skyldværdi, for saa vidt angaar almindelige *Istandsættelsesarbejder* (Reparationer), og ikke overstige 2 pCt., for saa vidt angaar Varmeisoleringsarbejder og lignende *Bygningsforbedringer*.

Som nævnt kan den i Loven omhandlede Støtte ydes til Arbejder over hele Danmark — i Forhold til Antallet af Beboelseslejlighederne indenfor de enkelte Omraader —, men saafremt det beregnede samlede Tilskudsbeløb til de godkendte Arbejder ikke udgør det for vedkommende Omraade beregnede Størstebeløb, vil det saaledes ubrugte Beløb kunne stilles til Raadighed for andre Omraader. Skulde det omvendte være Tilfældet — at det for de enkelte Omraader afsatte Beløb ikke strækker til, og der ikke haves ubrugte Beløb til Raadighed andetsteds fra —, kan de mindst betydende af de senest anmeldte Arbejder udskydes efter Ministeriets nærmere Bestemmelse. De ydede Tilskud er ikke skattepligtig Indtægt.

I det foregaaende er omtalt den Side af Lovens Bestemmelser, der omhandler *Tilskud* til Arbejder af forskellig Art. Loven hjemler som nævnt ogsaa Ydelse af *Laan* — indtil et Beløb af 10 Mill. Kr. — til Finansiering af Udgifter ved Varmeisolerings-

arbejder og andre Bygningsforbedringer, der udføres med Tilskud efter denne Lov. De enkelte Laan kan ikke overstige 35 pCt. af den af vedkommende Kommunalbestyrelse godkendte Udgift til Arbejdets Udførelse, og sikres ved Panteret efter allerede eksisterende Prioriteter indenfor en Laanegrænse af 90 pCt. af Ejendomsskyldværdien. Laanenes Amortisering sker ved, at der af Laanets Hovedstol svares en fast årlig Ydelse af 10 pCt., hvoraf 4,5 pCt. af den til enhver Tid skyldige Restgæld er Rente, 0,2 pCt. af Hovedstolen Bidrag til en Reserve- og Amortisationsfond og Resten Afdrag. Pantebrevene er stempelfri og tinglyses uden sædvanlig Afgift til det offentlige.

Og hvilke Arbejder falder saa ind under Loven som berettigede til at opnaa Støtte i Form af Tilskud eller Laan? Som *almindelige Istandsættelses- og Vedligeholdelsesarbejder* betragtes i Korthed sagt saadanne Arbejder, hvorved den paagældende Ejendom sættes i tilsvarende Stand som tidligere, som f. Eks. Maling og anden Istandsættelse af Façaden, Reparationer af Taget, udvendige og indvendige Trapper o. l. Som *Bygningsforbedringer* — hvortil der foruden Tilskud ogsaa kan opnaas Laan — henregnes Arbejder af mere varig Karakter som Isoleringsarbejder, Tætning af Vinduer og Døre, Udskiftning af utidssvarende Varmeledninger (ogsaa med Henblik paa Overgang til Brug af indenlandsk Brændsel), Opsætning af brændselsbesparende Ovne, Installation af Vand og Gas, Omlægning af Vandrør (for at undgaa Frostbeskadigelse), Installation af W. C., Udbedring af daarlig Fundering, Ombygning af Butiker til Beboelseslejligheder, men derimod ikke f. Eks. Installation af Elevator, der vel kan siges at være en Forbedring, men anses som faldende udenfor Lovens Hensigt. Ligesom der som foran nævnt er en Grænse opad for, hvad der kan opnaas Tilskud og Laan til at udføre, er der en Grænse nedad, idet det udtrykkelig siges i Loven, at der af Ministeriet kan fastsættes visse Grænser, hvorved Smaaarbejder undtages fra at opnaa Tilskud eller Laan. Det maa ogsaa nævnes, at der til almindelige Istandsættelsesarbejder (Reparationer) efter Loven kan erholdes Tilskud, men ikke Laan.

Kontrollen med de Arbejder, til hvis Udførelse der er blevet bevilget Støtte, føres af de respektive Kommunalbestyrelser efter nærmere af Ministeriet fastsatte Regler.

Ved egentlige Bygningsforbedringer vil der alt-
saa kunne regnes med Støtte baade i Form af Tilskud og Laan til Udførelse af Arbejder, der vil

kunne gøre den paagældende Ejendom driftsmæssig mere rentabel, men det er iøvrigt i Loven fastsat, at en Ejers Adgang til Lejeforhøjelse begrænses, for saa vidt angaar Forandringer, hvortil der er ydet Støtte efter Loven, til alene at angaa 70 pCt. af Udgifterne til Forbedringerne. Ved almindelige Istandsættelsesarbejder (Reparationer), til hvilke der som nævnt i Henhold til Loven kan opnaas Tilskud, men ikke tillige gives Laan, maa den ydede Støtte forstaaes som en Hjælp til delvis Dækning af de Meromkostninger, som nu ved Prisstigningerne melder sig, fordi de paagældende Arbejder har været udskudt.

At mange Husejere vil gøre Brug af den ved denne Lov hjemlede Adgang til at faa deres Ejendom sat i Stand, tør anses for hævet over enhver Tvivl. Det er en betydelig Samfundsopgave, man her vil bidrage til at faa løst. Samtidig med, at Foranstaltningen tilsigter at skaffe Arbejde, vil den i hygiejnisk Henseende kunne blive til stor Fordel for mange og i æstetisk Henseende til Glæde for endnu flere. Maaske vil vi ved denne Lovs Hjælp kunne blive forskaanet for at skulle se paa de mange miserable Façader, der i Øjeblikket skæmmer vore Gader, og maaske kunde det Arbejde, der her paabegyndes, give Stødet til, at det ved Lov fastsloges som en Pligt ved Afvaskning, Maling eller paa anden Maade at holde de mod offentlig Gade vendende Façader i sømmelig Stand.

Det vil muligvis kunne indvendes, at dette sidste er en egoistisk betonet Betragtning, ikke helt stemmende med Tidens Alvor. Hertil maa svares, at den heromhandlede Lov jo nu engang efter sin Ordlyd ikke selv lægger Skjul paa, at den tager Sigte ogsaa paa Bygningernes Ydre, og netop Husenes Ansigt ud mod Offentligheden er et Forhold, der i særlig Grad kalder paa denne Forenings Interesse, samt at det vilde være ret meningsløst at give offentlig Støtte til de paagældende Arbejder, dersom Husenes Ydre ganske stille kan faa Lov til at forfalde, hvorved et Beløb paa 30 Millioner Kr. for dette Punkts Vedkommende vilde være ofret forgæves. Almindelig Vedligeholdelse af Husfaçader er nu engang ingen Statsopgave. Dette Arbejde maa paahvile den enkelte Husejer, og den Lov, der nu er ført ud i Livet, bør ikke opfattes som en Pude, paa hvilken man kan lægge sig til Hvile i Fortrøstning, til, at der, naar Façaderne næste Gang trænger til Maling, igen vil blive vedtaget en Lov, der stiller 30 Millioner til Raadighed i heromhandlede Øjemed. *Otto Asmussen.*

Façade af Vartov efter „Danske Vitruvius“ 1746.

Vartov.

Af Billedhugger, Greve Eigil Knuth.

At gamle, faldefærdige Bygninger gaar al Kødets Gang og erstattes af nye, tidssvarende, er der i Almindelighed ikke noget at sige til og især ikke, naar Erstatningen giver nye Værdier, baade praktiske og skønhedsmæssige i Stedet for de tabte. Naar man alligevel imødeser Vartovs bebudede Nedrivning med Ængstelse og gerne saa den undgaaet, har det sine triste Grunde; der er faret haardt frem mod det gamle København gennem Tiderne og gøres det stadig. Nybygninger er skudt op paa det Gamles Plads paa en Maade, der ofte viste sorgelig Mangel paa Plan, og Nybygningerne selv virkede forstemmende ved at afsløre Brister paa de simpleste arkitektoniske Skønhedslove, paa den i god gammel Haandværkstradition nedarvede Sans for Materialers Anvendelse, for Proportionering og Profilerung, ja selv paa det allermost elementære og hovedsagelige: Følelsen for Volumenet i Bygningen med, hvad dertil hører andragende Mures Højde og Bredde, Tagets Hældning og Vinduers Anbringelse, kort sagt, Fornemmelsen af selve *Huset*, — den Grundenhed, som alle primitive Folk er født med at have Forestilling om i en eller anden Skikkelse, ligesom Fuglene har Fornemmelse for Højde, Bredde, Dybde og øvrige Konstruktion af deres Rede.

Mod den Planløshed, som det ihærdigt „moderniserede“ København frembyder alt for talrige Eksempler paa, ligger Vartov der som en Rest fra en Tid, hvor man vidste at praktisere Byplanlægning, hvor man kunde bygge ensartet, roligt og smukt, og hvor man — og det var netop en af Grundene til det foregaaende — endnu vidste,

hvad et Hus var. Vartov er ikke noget større Kunstværk, kun vores altfor udbredte Uformaaenhed hæver den i Vejret; det er en ganske jævn og ligefrem Karrée, men bygget med alle gode Traditioner i Behold. Den omgærder smukt og ukunstlet med sine Længer den Grund mellem tre Gader, som er blevet den tildelt, gør ingen Forsøg paa at hævde sig eller være intelligent ved Siden af, men er tilfreds med sin Mission, at hvile i sig selv og paa sin Grundtegnung, det fornuffigste og fornemste, en Bygning kan gøre. Og saa er Vartov alligevel langtfra glædesløs; — der er Rythme og Æstetik i dens lange Vinduesrader.

Hvornaar er den bygget?

I Thurahs „Danske Vitruvius“ fra 1746 staar at læse om bemeldte Wartow-Hospital: „Iblandt de mange herlige Stiftninger, som ere i Kiøbenhavn, for at underholde Fattige, Enker, Fader- og Moderløse, og vanføre Mennesker eller Krøblinger, er dette Wartow-Hospital et med af de anseeligste. Stiftningen er gammel, men Bygningen er for faa Aar siden gandske nye fra Grunden opført; og har den Ære, at høysalig Kong CHRISTIAN den Siette med egen Haand, som den gang værende Cron-Printz, har lagt den første Steen til dets Grundvold.“ Dette skete efter andre Kilder den første Maj 1726.

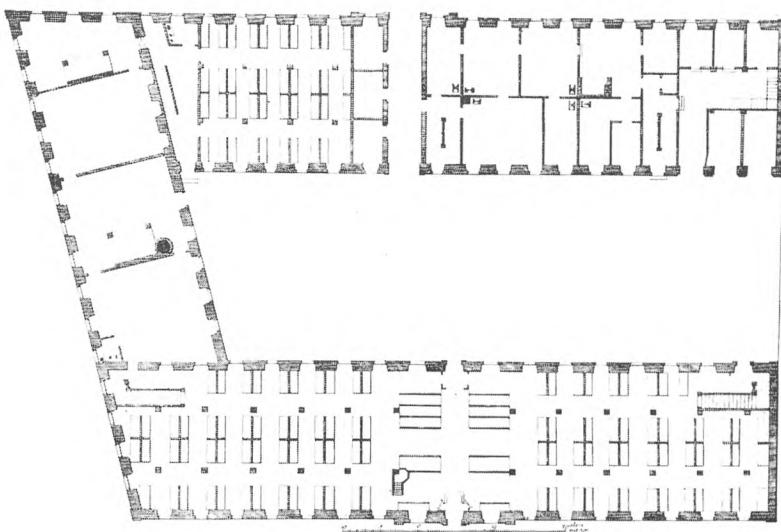
Stilen var den ny i hine Tider; siden 1670-erne havde den hollandske klassificerende Barok (ifølge Professor Elling) været dominerende i Monumentalbygningen, men efter den store nordiske Krig begyndte den mere holdningsfulde italienske Barok at vinde Indpas, fremført af Tessin, og den

kom især til at præge Opbygningen efter den store Ildebrand i 1728, hvor henved 1500 Bygninger lagdes i Aske. En ny Periode havde dermed holdt Indtog i Hovedstadens Arkitekturhistorie, hvoraf Frugten blev Holbergtidens „disciplinerede“ Gadeprospekter, som vi kan glæde os over paa samtidige Kobberstik og i høj Grad har Lov til at misunde. Vartov, hvis Hovedopførelse kom til at foregaa efter den store Brand, blev et smukt Stykke Inventar fra dette i arkitektonisk Henseende ordensprægede Holbergtidens København.

Arkitekten var Overlandbygmester *Johan Cornelius Krieger*, en Hollænder, som blandt andet har bygget Moltkes Palæ i Bredgade og haft Overopsynet med Opførelsen af Fredensborg Slot, hvor han helt og holdent selv var Mester for „Nebenbygningerne“, Marskalhusene, Slotskirken og Staldene. Samme Mand holdt stærkt paa Fastholdelsen af de hævdundne Gavlkviste under Nyopførelserne i København og standardiserede denne Hustyper i sin Bog: „Berechnungen und Desseins auf drei differente grundgemauerte Gebäude“ (1729). Paa Vartov saa han da ogsaa sit Snit til at faa et Par af Holberggavlene anbragte.

Bygningens Fløj mod Løngangsstræde er den ældste, og heri var en Kirke, som ombyggedes ved Stiftelsens Udvidelse 1754—55, 10 Aar efter at Fløjen mod Farvergade med Forstander- og Præstebolig fuldendtes. Saa sent som i 1840 foretages den sidste Tilbygning, den fjerde Fløj inde i Gaarden. Det vigtigste og eneste bemærkelsesværdige ved Vartovs senere Historie er som bekendt Grundtvigs Præstegerning i Kirken, der strakte sig fra 1839 til hans Død.

Foruden Vartov kan den danske Vitruvius og Thurahs anden Københavnskildring fra 1748, „Hafnia hodierna“, opregne og afbilde en Række offentlige Bygninger, alle hæderlige, harmonisk samstemmende Huse, som satte deres umiskendelige Præg paa Holbergtidens København: Raadhuset mellem Gammel- og Nytorv, Vaisenhuset paa Nytorv, hvor Domhuset nu ligger, Børne- eller Tugthuset paa Lagkagehusets Plads paa Chri-

Stueplan af Vartov efter „Danske Vitruvius“ 1746.

stianshavns Torv (der omtales som „indeholdende over 500 vanartige Personer af begge Kion“), Komediehuset og Giethuset paa Kongens Nytorv, Sotatens Bygninger og mange andre. De fleste af disse offentlige Institutioners Huse er forsvundne, og andre, f. Eks. en Del af Adelspalæerne, fremtræder nu i en saa mishandlet Skikkelse, at de svært lader sig genkende, berøvede deres selvstændige Tage, forhøjede og udlignede med Gaden øvrige triste Facadehuse, — eller, som det nu karakteristisk nok paa københavnsk Dialekt hedder, „Ejendomme“. Dette gælder meget fine Palæer som det Dannekiold-Laurvigskes i Store Kongensgade (Nu Forsikringsselskabet London), det Holsteinske Palais i Stormgade (Landbygningernes alm. Brandforsikring), det Lercheske i Slotsholmsgade. Gid man havde Raad til at tage de øverste Etager af dem igen og sætte deres tabte Tage paa Plads; de vilde hver for sig blive en Pryd for Byen.

I Stedet for nogle af Barokhusene har vi faaet Empirens og Klassicismens Nyvindinger, men siden Klassicismens Dage, med al Respekt for hæderlige Beboelseshuse i nyeste Tid som f. Eks. Lagkagehuset paa Christianshavn, — hvem kan pege paa uomtvistelige Gevinster, som skønhedsmæssig set fuldtud har kunnet opveje, hvad der gik tabt? Man har klemt, man har trykket, man har forsiret, man har afskræillet og man har konstrueret; men det selvfølgelig, klare og indlysende Skønne, det, som bringer Øjet Ro og Glæde, saa man føler, at det kunde ikke være anderledes og bedre gjort, — hvor er det blevet af?

Med god Grund kan man ønske, at Vartov maa faa Lov at blive staaende, saalænge vi ikke sikkert kan vente at faa noget bedre i Stedet. Det ligger som en Lise for Øjet midt i Raadhuspladsens Disharmoni, et Minde om et svundet København, der kunde bygge rigtige Menneskehuse selv

i Karréeform og havde god Byggeplan. Lad det ligge, om ogsaa det koster noget at gøre det i Stand, — vi kan lære af det, maaske kan det hjælpe os til ny Forstaaelse af Byggeskik og Klarhed, saa vil Pengene være særdeles vel anvendte.

Eigil Knuth.

Københavnsk Plankeværks-»Kunst«.

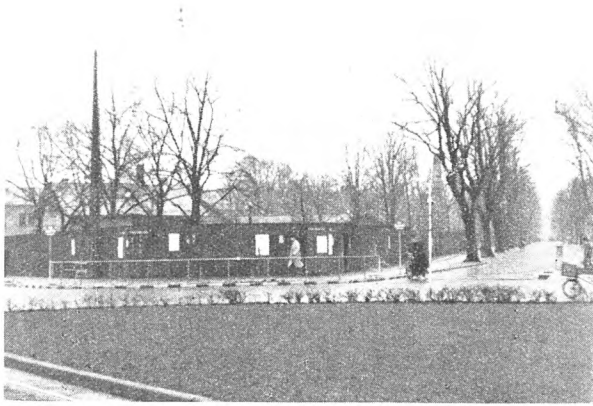
Af Landsretssagfører Hj. Hess-Petersen.

Paa ens egne Enemærker vil man gerne kunne indrette sig og færdes, eller drive og dase uden andres — ogsaa selv nok saa behagelige Naboers — Indblanding eller Medviden. Altsaa lukker man sig inde bag Mure og Hække, levende Hegn, Raftehegn, Stakitter og Plankeværker; jo højere, tættere og solidere des bedre — synes man selv, men Hegnet vender ogsaa udad, eller ind mod Naboen, og denne, henholdsvis Trafikanterne paa Vejen, er ofte af anden Opfattelse. Problemet Indhegning, der er af overordentlig Betydning for en Bys Udseende og rejser sig for baade de private og det offentlige, i Byens Centrum saavel som i Forstæder og Villakvarterer, bør derfor nøje overvejes efter Forholdene „paa begge Sider af Plankeværket“. Og det, der her interesserer mig, er netop Plankeværker — den højeste, grimme, tætteste og fladeste Form for Hegn, der eksisterer — og nærmere betegnet Plankeværkerne omkring offentlige Bygninger.

Der var engang, vel sagtens for en 30—40—50 Aar siden, da Plankeværker var særdeles god Latin i København. Man byggede da i Udkanten af Byen det ene Hospital efter det andet og lukkede dem, bortset fra Façadebygningerne, inde bag Plankeværker i kilometervis. Se f. Eks. paa Kommunehospitalets Bagfaçade ud mod Søerne og mod Gammeltoftsgade; se paa Blegdamshospitalet: fra Blegdamsvej langs Tagensvej omkring Hjørnet ved Frederik Bajers Plads og ind ad Nørre Allé er der i ubrudt Stræk ca. 700 m straalende kedeligt Plankeværk. Videre over paa den anden Side af Nørre Allé til „De gamles By“: her var andre 3—400 m trist og graat Panser omkring grønne Haver. Og længere ude af Tagensvej møder vi det militære Epidemi-Sygehus med sin Palisaderække.

Nu er det selvfølgelig nemt blot at kritisere, og man har tilsyneladende forholdsvis let Spil overfor netop den forrige Generations Værker, der

ifølge en eller anden mystisk Naturlov ofte er udsat for Ringagt hos den efterfølgende Generation — for saa ofte senere at faa en fortjent Renaissance i Anseelse. Jeg vil dog vove den Paastand, at de Værker, vi her taler om, altsaa Plankeværkerne, ingensinde vil stige i Anseelse igen; de vil kun blive hæsligere og „graa'ere“ og mere forfaldne fra Aar til Aar; ikke just fordi de er af Træ — Harsdorffs Kolonnade paa Amalienborg er ogsaa af Træ og hævder sig stadig overlegent —, men fordi de aldrig har været andet end blot praktiske „Indretninger“, med, naar det gaar højt, et Minimum af overfladisk Illusions „Kunst“. Man har efter Tidens Skik ment at maatte lukke sig inde — eller andre ude — og har gjort det effektivt ved bemeldte Plankeværker. Men mon man selv har ment, at disse skulde være Evighedsværker? Antyder ikke netop det valgte Materiales ret for-gængelige Art, at Plankeværkerne kun har været tænkt som forholdsvis midlertidige „Indretninger“, hvis Erstatning med anden Indhegning maatte være senere Tider forbeholdt? Maa ikke de indhegnede Arealers byplanmæssigt forrykkede Placering — de ligger nu alle ved saakaldte „grønne Gader“ — tages i Betragtning, og staar Plankeværkernes Højde, Længde og absolutte Mangel paa Skønhed i noget rimeligt Forhold til de Værdier, der skjules for eller undrages andre end de indviede? Jeg mener Nej og tror tværtimod, at Tiden er i høj Grad inde til at foretage en Revision af disse triste Plankeværkskilometre. Jeg bestyrkes i denne min Tro ved det lille Eksperiment, der fornylig blev foretaget ude ved „Frederik Bajers Plads“, Rundkørselen i Krydset Tagensvej—Nørre Allé ved „De gamles By“. Paa Hospitalsforvalterens Initiativ blev der her af en død Plankeværksørken og et Hospitalsgartneri skabt et smukt Parkanlæg for de gamle, som siddende eller gaaende mellem Roser, Stenhøjsplanter og Stauder kan nyde ikke blot Anlægget selv,

Blegdamshospitalets Plankeværk mod Frederik Bajers Plads.

men Livet udenfor, nemlig gennem det Fletværks-gitter med hvilket man erstattede Plankeværket ud mod Bajers Plads. Det er den rene Idyl baade for de gamle og for Passanterne, der ikke kan andet end glæde sig over de gamles Puslen og Nyden indenfor Gitteret, — indtil man pludselig, hvis man kommer ude fra Tagensvej, næsten bogstaveligt bliver spiddet paa Plankeværkshjørnet lige overfor paa Blegdamshospitalets Grund! Det er intet mindre end hæsligt og gaar vistnok længere frem i Gadelinien end Pladsens Rand-Indhegning iøvrigt, er plakat-„smykket“ efter Aarstiden, og ovenud stikker nogle fikse smaa Blik-Røghætter fra Skure indenfor. Naa, men det er jo hellig Hospitalsgrund, siger man til sig selv, endda Tumbleplads for væmmelige Baciller; det kan der selvfølgelig ikke røres ved. Indtil man tager sig den Frihed at staa op paa en af Bænkene op mod Plankeværket, vover det ene Øje over dette og konstaterer, at der indenfor ikke er Hospital, ikke i højtidelig kittelklædt Forstand i hvert Fald, men kommunale Arbejdsskure og Oplagsplads og med ca. 30 Meter til nærmeste Bygning!

I et Interview med Stadsgartner J. Bergmann i „Socialdemokraten“ for 7. Aug. 1940 udtaler denne — „med Udgangspunkt i den Sukces, som vi havde paa Frederik Bajers Plads“, jfr. ovenfor — at man „har optaget en samlet Bestræbelse paa at skaffe Byen af med andre skæmmende Plankeværker, der kan undværes.“ Stadsgartneren bør styrkes og støttes stærkt og afgørende i denne Bestræbelse, ja saa stærkt, at denne fra Almenhedens Side gøres til et *Krav*. Fortsæt Sukces'en Herr Stadsgartner! Lad Resten af Plankeværket omkring de gamles Have ud mod Nørre Allé falde, og bryd det famøse Hjørne paa Blegdamshospitalets Grund lige overfor med et smukt Hjørneanlæg, saaledes at Nørre Allé, der paa dette Sted nu er

Frederik Bajers Plads. Man ser Anlægget mod „De gamles By“.

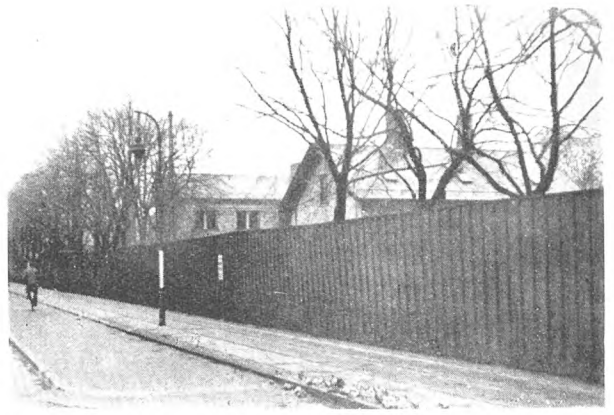
et Plankeværks-Mareridt, kan vide sig ud som en smuk Indgang til den iøvrigt saa tiltalende og moderne Frederik Bajers Plads. En halv Snes Meter, inden Alléen munder ud i denne, staar der en gammel smuk Milesten. Lad den komme fri af sit triste Naboskab som en lille Milepæl i Kampen mod Grimheden!

Og hvorledes med Blegdamshospitalets Hjørne nede ved Blegdamsvejen, lige overfor Finsenmonumentet? Kan ikke ogsaa her Plankeværket trækkes tilbage, saa at Beplantningen lægges udenfor, altsaa ikke blot som nu — iøvrigt meget fortjenstfuldt — i Form af en enkelt Række Syrener langs med Plankeværket, men i et lille Anlæg af virkeligt Format, svarende til det brudte Hjørne ved Finsenmonumentet vis a vis?

Og saa Kommnehospitalets Plankeværker mod Øster Søgade. Er de virkelig nødvendige for „Hospitalets Fred“? Kan der ikke i det mindste blive Raad til at trække dem noget tilbage — og skære dem ned — saaledes at der kunde blive noget grønt udenfor? Søgaderne er i det hele saa skønhedsforladte og stedmoderligt behandlede „paa Landsiden“, at der ikke burde skyes nogen Anstrengelse for at forskønne dem, hvor det er muligt. Videre paa Øster Farimagsgade: her pranget ogsaa paa en længere Strækning Plankeværker og Træskure som uværdig Indhegning af Holmens Kirkegaard. Og i Kongens-Have findes ind mod Rosenborg Eksercerplads et Plankeværk, der formentlig griner mod de ellers saa smukke Omgivelser, som man hæger om af al Evne og fra alle Sider. Gaa engang ad den meget benyttede Gangsti langs med dette Plankeværk en graa, vaad Decemberdag: paa den ene Side Parken med grønne Plæner og store Træer og fortonende sig mellem disse Randgadernes Façadebygninger; paa den anden Side og umiddelbart op ad en den absolutte

Kommunehospitalets Plankeværk mod Øster Søgade og Gammeltoftsgade.

Blegdamshospitalets uendelige Plankeværk mod Tagensvej.

Trostesløshed og aandelige Mørklægning. Er saa megen Hæslighed virkelig nødvendig til Beskyttelse af den populære Garde? Kunde Beskyttelse ikke tilvejebringes lige saa virkningsfuldt ved Busketter eller lignende?

Jeg har i det foregaaende trukket forskellige grelle Eksempler paa Plankeværks-Rædsler frem; de kan suppleres i alle Kvarterer af Byen, der er altsaa nok at tage fat paa for den, der vil reformere paa dette Punkt. Reformere er muligvis paa Trapperne, men da de i hvert Fald endnu ikke kan ses, har jeg ønsket at holde Problemet aabent og bringe det ind i bestemte, konkrete Baner, overbevist om at mange vil støtte mig i Kravet om, at der virkelig sker noget paa dette Felt: Bort med *alle* de skæmmende Plankeværker, hvor ikke absolut tvingende indre Nødvendighed for Afskærmning er til Stede. Og i saa Fald, kan de da ikke erstattes med noget andet, som i sig selv kan have æstetisk Værdi? Jeg er fuldt klar over, at Sagens Løsning kræver en vis økonomisk Indsats; men er det ikke trods alt mest *Arbejdsindsats*, der er paakrævet? Og Arbejdskraft er der jo desværre ikke mindst nu Overflod af.

Til Slut en lille Bemærkning af mere forebyggende Karakter: Norre Fællend er for Tiden i Støbeskeen ved den nye Universitetsbys Anlæg. Traditionen tro er der rejst Plankeværk omkring hele Byggepladsen, hvilket her vil sige hele den hidtil ubenyttede Del af Fællenden, skønt det kun er paa en mindre Del af denne, der bygges. Hvis disse Plankeværker skal blive staaende, til hele Fællenden

er bebygget, vil ikke blot vi selv, men ogsaa vore Born faa megen Glæde af dem. (I Parantes bemærket: er det forbudt at tænke æstetisk ved selv midlertidige Plankeværkers Anbringelse? Sparekassen for København og Omegn gav ved sin Ombygning af Sparekassens Hovedsæde for et Par Aar siden et smukt Eksempel paa en skønhedsmæssig Udformning og Behandling af et rent midlertidigt Bygge-Plankeværk. Kommunen kunde passende gaa videre ad denne Vej, naar den — hvilket dog snart maa ske! — gaar i Lag med Opsætningen af et nyt Plankeværk omkring Byggetomten paa Hjørnet af Gl. Torv og Nørregade). Men det var den nye Universitetsby, jeg kom fra. Hvilke Planer har man m. H. t. Indhegning her? Norre Allé er paa denne Strækning vel nok den smukkeste og flotteste Allé-Gade, Byen overhovedet har. Den maa ikke odelægges af generende Indhegning. Da Statens Gymnastikinstitut for ca. 10—15 Aar siden blev bygget, forsynedes det med massive Fangarms-Mure ud fra Façademuren. Det var muligvis opportunt den Gang, da Omgivelserne var lutter Prærie; nu synes de mindre motiverede og har allerede gjort direkte Skade, idet det nye Universitets-Bibliotek har benyttet den sydlige „Fangarm“ til op ad denne at anbringe forskellige primitive Træbygninger til Cykler, Redskaber etc., der betænkeligt nærmer sig til den ovennævnte forhistoriske Plankeværks-„Kunst“, som skæmmer baade Bibliotek og Institut, og som lige saa godt kunde have været anbragt længere tilbage paa Grunden. Sporene skræmmer; lad dem ikke brede sig!
Hj. Hess-Petersen.

Dette Nummer er udsendt den 18. December 1940.

FORENINGENS KONTOR er St. Kannikestræde 13, K, aabent Kl. 9—10, Telefon Byen 7162. Sekretærens Telefon er Palæ 7379.
REDAKTION: *Ejvind Draiby.* REDAKTIONSUDBALG: *Hj. Hess-Petersen, Stefan Hetsch, Rolf Schroeder.*

FORSKØNNELSEN

UDGIVET AF FORENINGEN TIL
HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

XXIV. AARG.

1941

Redaktion:

EJVIND DRAIBY

Redaktionsudvalg:

HJ. HESS-PETERSEN

STEFAN HETSCH

ROLF SCHROEDER

Indholdsfortegnelse

	Side
Byplanlægning og Borgergade-Kvarteret. Af Byplanarkitekt <i>Egil Fischer</i> ...	1
Christianshavns Vold. Af Havearkitekt <i>E. Erstad-Jørgensen</i>	5
Raadhuspladsen. Af Arkitekt, M. A. A. <i>Curt Bie</i>	9
Omkring et Margrethetaarn. Af Landsretssagfører <i>Hj. Hess-Petersen</i> .	14
Langelinie, projekteret Bygning ved Karantænestationen ..	16
Generalforsamlingen den 31. Marts 1941 .	17
H. F. Ulrichsen in memoriam .	19
Udryddelseskrigen mod Vandet. Af Billedhugger, Greve <i>Egil Knuth</i> .	20
Raadhuspladsen. Af Slotsarkitekt <i>Thorvald Jørgensen</i>	24
Slotsholmsplanerne	25
Hjørnet Gammel Torv—Nørregade.	26
Regulering af Kongens Nytorv. Forslag af Arkitekt <i>Jean Deleuran</i> og Civil- ingeniør <i>N. M. Plum</i>	27
Istandsættelse af Façader	28
Lundeskoven	28
Strandvejsudvidelsen ved Øregaardsparken	28
Slotsholmsplanerne og vore Kanaler	29
Kongens Nytorvs Æstetik. Af Billedhugger, Greve <i>Egil Knuth</i> .	32
Gammel Torv—Nørregade. Af Landsretssagfører <i>Hj. Hess-Petersen</i> ..	35
Præmierede Huse (Københavns Kommune)	36
Idékonkurrence om Udformning af Raadhuspladsen .	37
Istandsættelse af Ejendomme, Tilskud til	37
Lundeskoven	38
Meddelelse til Foreningens Medlemmer ..	38

Byplanlægning og Borgergade-Kvarteret.

Af Arkitekt Egil Fischer.

Vor Tids Byplanlægning i Danmark indledtes i 1898 med daværende Stadsingeniør Ambts og kgl. Bygningsinspektør Kampmanns Forslag til Byplan for Aarhus, et fremragende Arbejde, om hvilket Bladet „Arkitekten“ sagde: „Vi ønske Aarhus til Lykke med sit nye Projekt. Og vi haabe, at København i Tide vil tage vare paa sit eget Tarv“.

I de siden forløbne 42 Aar har forskellige Provincesbyer ladet afholde Byplankonkurrencer og Københavns Kommune udskrev i 1907 en Konkurrence om Planer for de indlemmede ydre Distrikter, ved hvilken et maadeligt tysk Projekt fik 1. Præmie. En samlet Byplan for hele København eksisterer ikke og Borgerrepræsentationens, Pressens og Borgernes stadigt gentagne Raab paa en Byplan, er der endnu intet Hensyn taget til, til Trods for, at det havde været naturligt, om København gik i Spidsen, og skønt vi har faaet en Byplanlov, der kræver Byplaner inden to Aar for alle Bebyggelser med over 1000 Indbyggere. Den sidste Motivering for, at en Plan ikke foreligger, er, at man vil afvente Resultatet af Forhandlingerne med Omegnskommunerne om Indlemmelser. Man regner derfor med, at der vil gaa et Par Aar for Byplanens Udarbejdelse kan paabegyndes. Rimeligere end at vente var det snarest muligt at udarbejde en Plan, der omfattede baade det nuværende København og den nærmeste Omegn og at forhandle med Omegnskommunerne om deres Godkendelse af den Del af Planen, der vedrørte dem. Hvis nogle af Kommunerne af lokale Grunde modsætter sig dens Gennemførelse og passende Participering i Udgifterne derved, vil Planen saa kunne anvendes som Motivering for en Indlemmelse. Naar man gaar udenom Udarbejdelsen af en saadan Byplan, maa det enten være fordi man savner Interesse for de store Linier i Byens Udvikling, eller fordi man mangler den fornødne faglige Hjælp. Men saa kan man jo søge den udenfor Embedsmændenes Række enten ved en Konkurrence, eller ved at henvende sig til en eller flere private Byplanlæggere om Hjælp til Planens Udarbejdelse.

Men har imidlertid tilsyneladende indenfor Københavns Styrelse det lidet demokratiske Synspunkt, at alt, hvad der ikke fremkommer

fra Kommunens Side, bør slaas ned, hvadenten det er godt eller daarligt, og selvom det er fremsat af uegennyttig Interesse for Byen og dens Vel. Langt fra at paaskønne saadanne Bidrag ser man skævt til alle, der vil „blande sig i Byens Sager“, og da de fleste af Byens Arkitekter og Ingeniører er mere eller mindre afhængige af Styrets Velvilje, naar de skal have Arbejder godkendt, støttet eller tildelt, har Styret saa kraftige Midler til at hindre Kritik, at meget faa af rent forretningsmæssige Grunde vover at fremkomme hermed.

Fremsættes der udefra en ny Tanke, der gaar imod det gængse Syn paa Sagerne, ties den ihjel eller behandles „in absurdum“. Der gaar saa 20—30 Aar med Modstand mod den, men en skønne Dag, naar Ophavsmændene til Tanken er glemt, tages den op af Embedsmændene og gennemføres, og de høster Virak for deres Fremsyn.

Store Fejl er begaaet, fordi der ikke forlængst har foreligget en Hovedretningsplan for Byens Udvikling. Ting, der for 30 Aar siden kunde gennemføres med ringe Bekostning, er nu umulige at gennemføre, og det vil koste Millioner blot at rette de værste Fejl.

I Begyndelsen af Aarhundredet lykkedes det at samle Hoved-, Nord-, Holte- og Klampenborgbanen paa eet Sted. Men Amager- og Slangerupbanen byggedes uden Mulighed for Omstigning til de andre Linier, og da det gamle Banegaards-terræn blev ledigt, og der var Lejlighed til at forbinde disse Baner med Hovedbanen, forsømtes det.

I Stedet for at udbygge en Østhavn ved Drogdens dybe Sejlrende fortsatte man med at lægge Million efter Million i en Nordhavn, der spærrede Strandpromenaden og Badeanstalten inde og i en Sydhavn med et Par Fods Vanddybde, øgende Vandtrafikkens Konflikt med Landtrafikken til Amager.

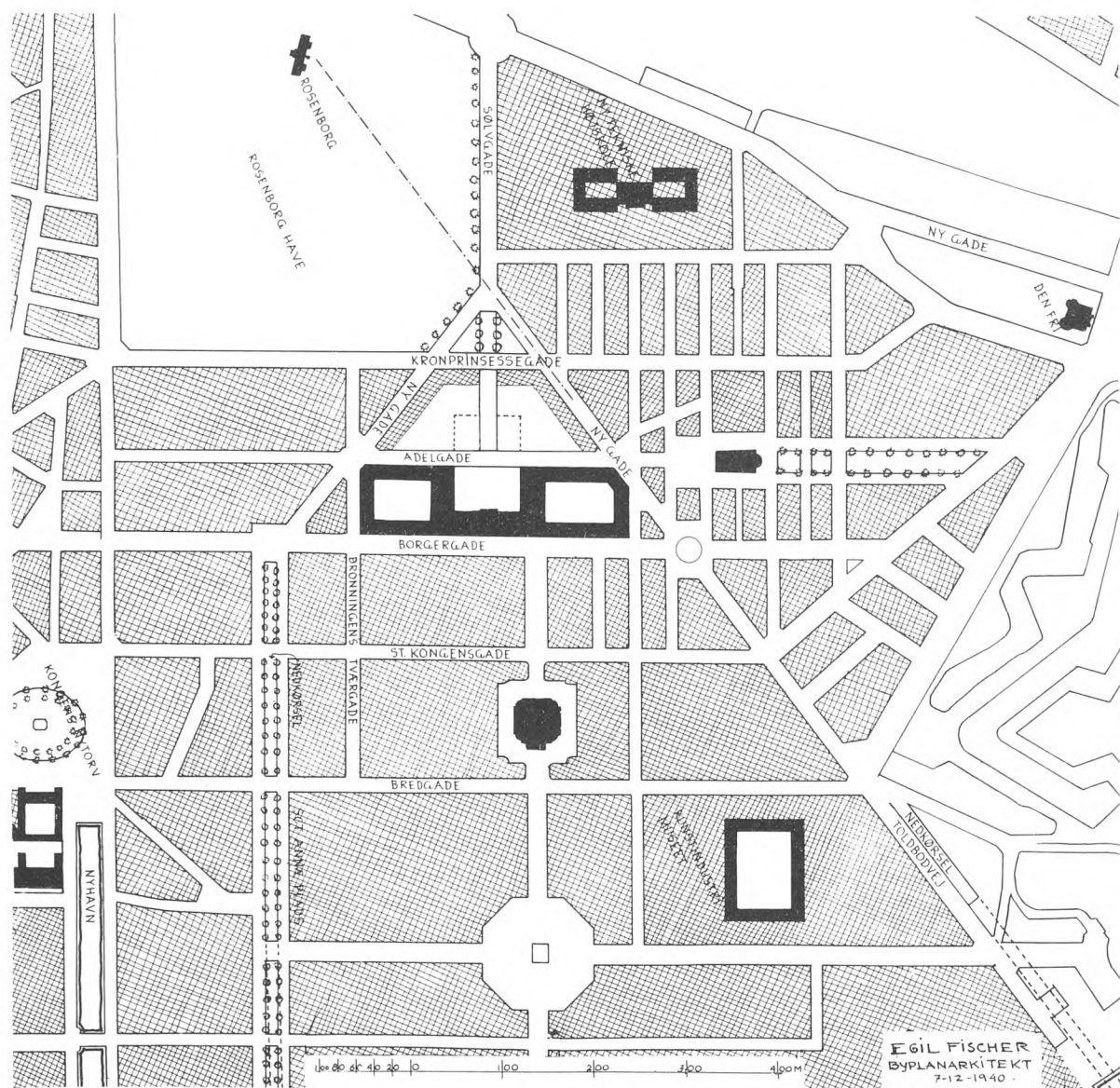
I Stedet for at lede den gennemgaaende Trafik udenom den gamle Bys snævre Gader udvidedes Radialvejene til det gamle Trafikcentrum ved Højbroplads, saaledes at Trafikken, naar normale Forhold indtræder, snart kan ventes at sprænge den gamle By. Man har ikke forstaaet, at naar Byen udvider sig mod Nord, Vest og Syd, men mod Øst er begrænset af Øresund, maa

Byens Tyngdepunkt og Trafikcentrum flytte sig mod Vest til Kvarteret ved Raadhuspladsen.

Man har ikke i Tide indset det meningsløse i, at Vejene til Byens Udflugtssteder gaar, hvor Bebyggelsen strækker sig længst ud i Landet, medens der burde have været lagt „grønne“ Udflugtsveje ind mod Bykærnen over de Arealer mellem de gamle Udfaldsveje, der i Aarhundredets Begyndelse endnu ikke var bebyggede. Man er kommet for sent til at kunne gennemføre en rationel Losning med rimelig Bekostning, som ved Strandvejen til Køge, der, da den første Gang blev foreslaet, havde kunnet gennemføres uden Bebyggelse paa Strandsiden i hele sin Længde for mindre Udgifter, end den nuværende

Vej har krævet, skont der nu kun er enkelte Aandehuller.

Ogsaa nu, da en hel Bydel som Borgergade-Kvarteret skal ombygges, er man kommet for sent med Byplanlægningen, skont der har været tredive Aar til at overveje Sagen i. Naar der nu kun foreligger en Tilbagerykningsplan, der længst muligt er søgt holdt hemmelig, er det naturligt, at det kritiseres, at der ikke er udarbejdet en Plan, som tilfredsstillende byplanmæssige Krav. Hvis Saneringen sinkes, fordi Kommunen nødsages til at lade udarbejde en bedre Plan, saa ligger Fejlen ikke hos Kritikerne, men hos Kommunen, der ikke har ladet det gøre i Tide. Taktikken at lempe en mangelfuldt for-

Byplanarkitekt Egil Fischers Forslag til Hovedlinjerne i Borgergadekvarteret.

beredt Lov eller Sag igennem ved Argumentet at det haster, er lidt for misbrugt. Er det tilladeligt at søge gennemført en saa vigtig Sag udenom Borgerrepræsentationen og Byens Borgere?

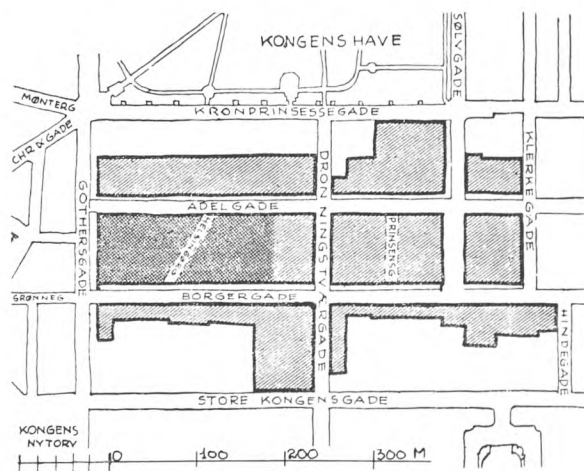
Under nogle Aars Arbejde med en Afhandling om Saneringspørgsmaalet tog jeg forskellige Eks-
 empler frem til Undersøgelse, blandt andet Bor-
 berggade-Kvarterets Sanering. Jeg mente derunder
 at have fundet nogle brugbare Idéer, og da
 man ikke paa Forhaand kunde gaa ud fra, at
 Kommunen vilde fremkomme med den helt rig-
 tige Plan, var jeg for to Aar siden med til at
 foreslaa Akademisk Arkitektforening at arbejde
 for en Konkurrence. Henvendelsen blev gentaget
 for et Par Maaneder siden, og da Resultatet var
 negativt og en snarlig Afgørelse i Sagen vente-
 des, fremsendte jeg den 2. Decbr. et Uddrag af
 mine Tanker om Sagen til „Politiken“ til Offent-
 liggørelse, medens der endnu var Mulighed for,
 at det kunde gøre Nytte. Af gammel Erfaring
 ved jeg jo, at naar Kommunen først har offent-
 liggjort sine Planer, er det vanskeligt at faa dem
 ændrede. Jeg skal ikke gentage, hvad der har
 staaet i mine tre Artikler i „Politiken“ af 30. Dec.,
 9. Jan. og 8. Febr. og i Interviewet af mig i
 „Ekstrabladet“ af 18. Jan., men ganske kort frem-
 sætte en Kritik af den forelagte Plan og nojes
 med en Motivering af de angivne Hovedlinier i
 denne, selvom jeg mener i det væsentlige ogsaa
 at have klaret Detaljerne i den.

Trafiklinierne.

Betragter man Byens Plan vil man finde, at de
 gamle „Broer“ giver en smuk Fordeling af Ho-
 vedvejene til Byen. Fra Østerbro ved den ene
 Ende af Søerne gaar Trafikken ind gennem det
 gamle Strøg til Vesterbro ved Sydenden af Søerne.
 Fra Frederiksberg gaar Trafikken ad Gylden-
 lovesgade over Langebro til Amager og fra Nørre-
 bro ad Dronning Louises Bro til Knippelsbro.
 Kun Trafiklinien fra Tagensvej over Fredensbro
 ender blindt ved Adelgade.

Der var god Grund til at aflaste Nørrebrogade,
 Købmagergade, Slotsholmen og Amagerbrogade
 ved at føre noget af Nørrebro-Trafikken til Ama-
 ger udenom den ældre Del af Byen, og det er
 ialtfald meningsløst, at Trafikken fra Nordsjæl-
 land, Østerbro og Frihavnen til den østlige Del
 af Amager skal køre en stor Omvej paa 1 à 1½
 Kilometer. Det vilde være naturligt at føre
 Sølgade igennem til Christianshavn vinkelret
 paa Kvarterets Gader, men de mange fredede

Bygninger i Bredgade-Kvarteret umuliggør dette.
 Den logiske Losning er derfor at dele Gaden
 gaffelformigt, saaledes at Trafikken til Amager
 føres udenom, dels gennem en Tunnel ved Told-
 boden og dels ad en sydligere Tunnel eller Bro.
 Færdselen til Kongens Nytorv maa i Øjeblikket
 følge tre vinkelrette Knæk, og til Nyhavn fire, til
 Gêne for Trafikken og specielt for Sporvognene.
 Ved en Diagonalgade til den forlængede Set. An-
 næplads ændres de to vinkelrette Knæk til Drej-
 ninger under 45 Grader, og skarpe Knæk for
 Trafikken til den nye Parallelaare Borberggade-
 Grønnegade og over Havnen ved Set. Annæplads
 undgaas. Medens Ingeniører i Reglen først og
 fremmest tænker paa Trafikkens Krav, naar de
 skal planlægge en Vej, og Arkitekterne først og
 fremmest tænker paa at faa Karréer, der er lette
 at bebygge, maa Byplanlæggeren søge at gøre Ret
 og Skel ved at lade Vejføringen være det afgø-
 rende, hvor det drejer sig om en Hovedtrafik-
 aare, og at lade Grundformerne være det afgø-
 rende, hvor det drejer sig om rene Udstyknings-
 gader. En haardkogt Gennemførelse af et
 kvadreret Gadenet har i alle store Byer vist sig
 uholdbar i Praksis, og man er blevet nødsaget
 til senere at gennembryde Diagonalgader. Ogsaa
 de ældste Veje her og Christian den Fjerdes op-
 rindelige Gadeplan for Kvarteret havde Diagonal-
 gader. Det kan klares her lige saa vel som i Lon-
 don, Paris, Washington og andre Storbyer. Da Be-
 byggelsen absolut skulde være sluttet og parallel
 med Gaden — som det tidligere var almindeligt
 at kræve — kunde det give uheldige Lysforhold i
 Gaarde paa trekantede Grunde, men nu, hvor
 man foretrækker en aaben Bebyggelse og at lægge
 den skraat i Forhold til Gaden, selvom der ikke

Kommunens Grundsølsplan.

er væsentlig Begrundelse derfor i Hensynet til Solretningen, skulde Grunde med mindre regulær Form ikke medføre afgørende Ulemper. Selv trekantede Grunde kan bebygges smukt og hensigtsmæssigt, f. Eks. med en Vinkelbygning.

De hygiejniske Forhold.

Et overbefolket, indelukket Kvarter trænger først og fremmest til bredere Gader, Pladser eller Anlæg, der kan bringe Luft ind i Kvarteret. En Gennemførelse af Sølgade til Borgergade og en Udvidelse af disse Gader og af Gothersgade til 20 Meter vil ikke give tilstrækkelig Udluftning og af Hensyn til de fredede og mange dyre Ejendomme i Gothersgade, vil det antagelig være at foretrække i Stedet at gennemføre en Parallelaare ad Ny Østergade over Ny Adelgade til Kongens Nytorv. Det vil være meget ønskeligt, at der midt inde i „det mørke Fastland“ udlægges et større Areal til Plads, Anlæg eller fritliggende lavere offentlige Bygninger og at den brede Sct. Annæplads brydes igennem til Borgergade, saaledes at den friske Havluft kan føres ind i Kvarteret. Men Pladsen bør ikke føres saa vidt som til Rosenborg Have, da den smukke gamle Bebyggelse mellem Gothersgade og Dronningens Tværgade derved vil blive ødelagt. Medens Toldbodvejens Forlængelse til Sølgade vil faa Rosenborg Slot som Point de vue, ligger Slottet ikke i Sct. Annæplads' Akse, og en Plads som denne kan man af arkitektoniske Grunde ikke knække.

Kommunens Saneringsplan har ikke alene Mangler set i Forhold til Kvarteret som Helhed, men ogsaa med Hensyn til Bebyggelsen af de enkelte Grunde. En af de vigtigste Opgaver ved en Sanering er at gennemføre en Regulering af Grundenes Dybde, og det er særlig paakrævet her, hvor der er et urimeligt Misforhold mellem Grunddybderne, f. Eks. ved Store Kongensgade og Borgergade. Dybe Grunde giver mange Bagbygninger, og ringe Grunddybde giver daarlig Lysafstand for Forhuse med normal Dybde. Nogle Steder vil den paatænkte 6-Etages Bebyggelse saaledes ikke kunne faa den af Loven forlangte Lysafstand, saa der maa dispenseres fra de hygiejniske Bestemmelser, og det var vel egentlig ikke Meningen med Saneringen.

De arkitektoniske og æstetiske Hensyn.

Disse synes at være overset ved Udarbejdelsen af Kommunens Salgsplan. I det foregaaende er

nogle af Spørgsmaalene berørt. Her skal kun nævnes, at Kvarteret bør oplives af Synet af Marmorkirken, hvorfor Frederiksgade bør forlænges til Borgergade. Ved at forlænge Gaden helt til Rigensgade, ved at udvide Gaden til en stor Plads og ved at fritlægge Kirken, vil den blot tabe i Monumentalitet og Størrelse. Ved Placering af anseelige offentlige Bygninger paa rette Sted i Kvarteret og ved at sammensmelte det saa meget som muligt med det smukke Bredgade-Kvarter vil dets Kvalitetsværdi hæves.

De økonomiske Hensyn.

Naar den størst mulige Økonomi skal varetages, maa man søge at opnaa saa stor en Grundværdistigning som mulig ved Forbedring af Kvarterets Niveau og ved at gennemføre nye Færdels-gader, der kan øge Forretningsmulighederne. I Kommunens Plan synes der intet Hensyn at være taget hertil, idet Sølgadelinien stadig ender blindt i Stedet for at blive fort videre til Amager, hvorved den indre By samtidig vilde blive skaanet for Nedrivning af trafikale Grunde. Efter Sigende har Kommunen udbudt alle Grundene til samme Normalpris, hvad der fra et forretningsmæssigt Synspunkt synes uforstaaeligt, naar man ved, at Grundpriser ofte varierer kolossalt indenfor ganske korte Afstande. Og ved man det ikke, kan man konstatere det ved at kaste et Blik paa de officielle Grundværdikort.

Resumé.

I trafikal, hygiejnisk, arkitektonisk og økonomisk Henseende synes Kommunens Plan uheldig. Det havde været en stor Fejl at gennemføre den i Hemmelighed, og Argumentet at det haster, og at der ikke er Tid til nu at udforme en byplanmæssig Løsning, kan kun tjene til at paavise, at man har forsømt i Tide at lave en Byplan, eller ialtfald at klare saa meget af Planen, som vedrører Borgergadekvarteret eller influerer paa dets Udformning.

Udarbejdelsen af en Byplan, hvori der tages Hensyn til alle vigtige Faktorer, bør derfor nu fremmes mest muligt, saaledes at alle de enkelte Problemer, der fremkommer, kan underordnes og behandles med Henblik paa den samlede Plan.

17. 2. 1941.

Egil Fischer.

Christianshavns Vold.

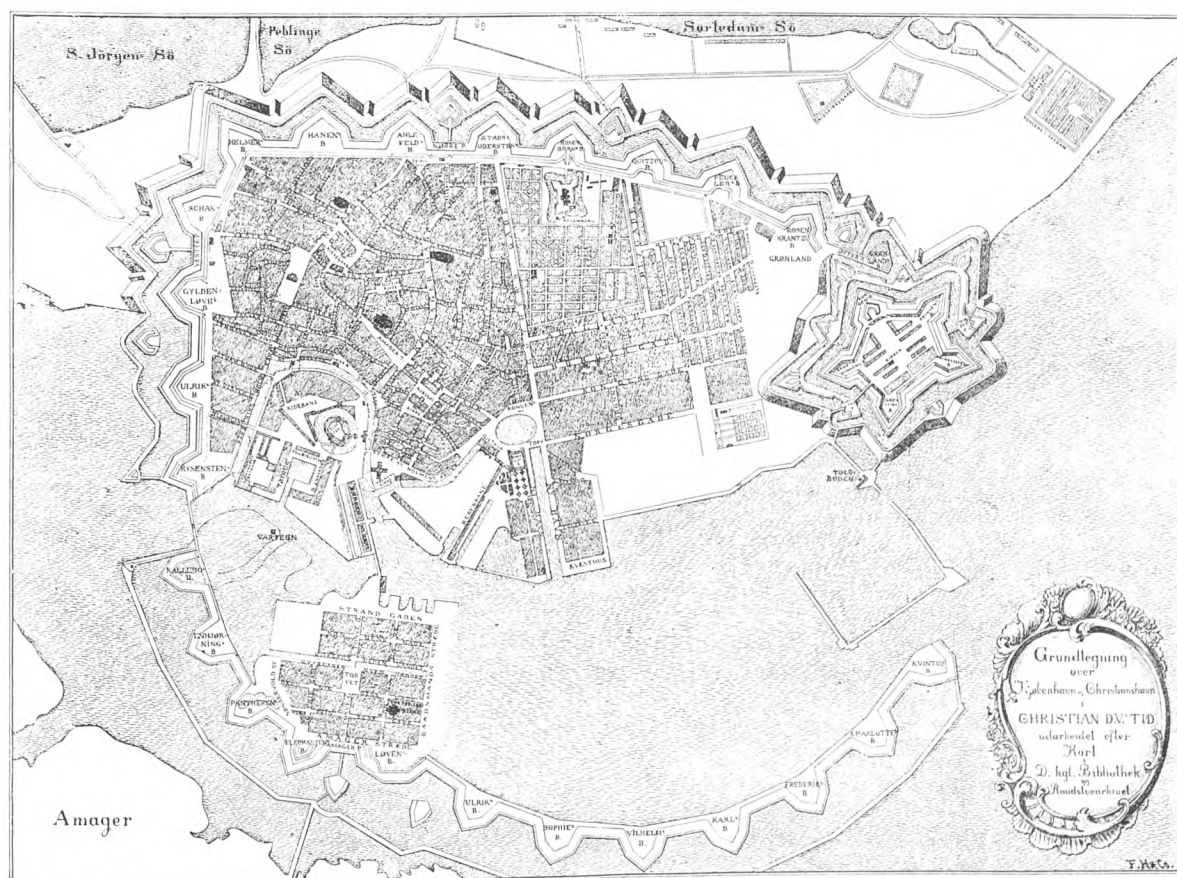
Af Havearkitekt E. Erstad-Jørgensen.

Det er i år et kvart århundrede siden, istandsættelsen af Christianshavns volde blev påbegyndt. „Er det virkelig så længe siden“, vil en og anden nok tænke, men endnu flere vil vistnok undre sig over, at volden ikke altid har set ud, som den gør nu, og det vil måske derfor ikke være upåkrevet her i „Forskonnelsen“ at minde om det store arbejde til byens forskonnelse, som den gang blev udført på initiativ af Foreningen til Hovedstadens Forskonnelse af grosserer Christian Holm, der i tre perioder på tilsammen 13 år var formand i foreningen.

Af de efter tidens forhold betydelige fæstningsværker, der under Christian IV og Fredrik III anlagdes til hovedstadens forsvar, ligger alene Kastellet med Smedelinjen tilbage vest og nord for havnen, medens hele fæstningsanlægget fra Kastellet i en bue udenom den gamle bys vestside til Søndre havn ikke længere findes i sin oprinde-

lige form, men dog er bevaret dels som friluftsbælte i form af parker: Østre Anlæg, Botanisk Have, Ørstedsparken og Tivoli, og dels som boulevardlinje med dens træer og mindre blomsteranlæg.

Tivoli blev anlagt 1842—43, Ørstedsparken 1869, Botanisk Have og Østre Anlæg 1871—74. Anderledes med voldene om Christianshavn, der for hovedvoldens vedkommende er bevaret indtil vor tid ligefra Langebro til den nordlige ende af Orlogsværftet. På strækningen fra Langebro til Amagerbrogade er dog udenværkerne omdannet til Amager Boulevard og et smalt græsbelte langs vandet, men iøvrigt ligger hele fæstningsanlægget intakt i den oprindelige form med sine 12 bastioner, sine raveliner, redaner og lynetter, sådan som Frederik III og Niels Rosenkrands i året 1667 videreudviklede Christian IV's lille befæstningsanlæg omkring selve Christianshavn, og sådan

Plan af København og Christianshavn i Christian V Tid (Carl Bruun; Kjøbenhavn)

som de nærmest følgende konger havde fuldstændiggjort værket.

Hosstående kort over byen og Christianshavn i Christian V tid viser tydelig de 12 bastioner: Kalvebods-, Enhjørnings-, Pantherens-, Elefantens-, Lovens-, Ulriks-, Sophies-, Vilhelms-, Karls-, Frederiks-, Charlottes- og Kvintus-bastion. De sidstnævnte syv, de bedst bevarede, er stadig lukket land for byens borgere, men alle, der har haft lejlighed til at komme indenfor gitterportene, er sikkert enige om, at byen ikke har en promenade, der kan måle sig med turen under voldkronens træer med herlig udsigt over vand og land til begge sider. Forhåbentlig er den tid ikke altfor fjern, hvor de der magasinerede sprængstoffer bliver flyttet eller tilintetgjort, så også denne del af volden kan blive offentlig tilgængelig.

Vest for Amagerbrogade var volden delvis frit tilgængelig. På Kalvebod bastion havde og har dog stadig „Hjælpekorpsset“ et større afspærret areal, hvor rekonvalescenter efter tuberkulose kan færdes i sol og frisk luft, og Pantherens bastion er ligeledes afspærret af hensyn til den der beliggende skydeskole. Det indre af Kalvebods og Enhorns bastionerne er i tidens løb taget i brug til opførelse af forskellige fabrikker, lagerbygninger o. l. Iøvrigt lå volde og grave hen så godt som uden opsyn særlig yndet af tvivlsomme eksistenser, den gang brændevin ikke kostede stort mere, end hvidtøl koster idag. Regn, børn, hunde og rotter havde i menneskealdre arbejdet sammen på at bringe mest mulig jord nedad til skrænternes fod. Træernes rødder lå fortrampede over jorden, gamle kulkasser, støvler, døde katte og andre rariteter fandtes spredt i vandkanten, tjørn, mis-

handlede hyld og selvsæede elme dannede uhumske krat, og kun ganske enkelte steder voksede lidt ukrudt på den ellers nøgne og fortrampede jord.

Når disse tilstande virkelig blev tålt, var det, fordi volden nærmest var at betragte som ingenmandsland. Den sorterede endnu dengang under Krigsministeriet, der for længst havde opgivet fæstningsværket som sådant, og i forsvarsloven af 1909 var det forudsat, at dette terræn, når visse nye forsvarsanlæg på Amager blev fuldført, skulde afhændes for et beløb, der var anslået til 3 millioner kroner.

Sådan lå landet, da „Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse“ tog sig for at vække interessen for bevarelse af dette historiske mindesmærke, der samtidig kunde blive af den aller største betydning som friluftareal for den tætbefolkede bydel. Slotsarkitekt *Thorvald Jørgensen* var den gang foreningens formand, og i bestyrelsen sad grosserer *Christian Holm*, der gennem sin virksomhed og sin slægt var stærkt knyttet til Christianshavn, og som var besjælet af en aldrig hvilende trang til at gavne og forskønne sin fødeby.

Det første, foreningen foretog sig i denne sag, var at opfordre to af Københavns kommunes embedsmænd, afdelingsingeniør *O. K. Nobel* og nuværende afdelingsarkitekt *Holger Rasmussen*, til at udarbejde en plan til udnyttelse af voldens nærmeste omgivelser på en sådan måde, at det gamle fæstningsterræn i videste udstrækning vilde blive bevaret som folkepark. Det var i efteråret 1913, og den 16. Juni 1916 modtog foreningen et forslag fra de to herrer, der vel ikke var tænkt som en endelig plan, men som rummede udmær-

Voldgaden set fra Lille Mølle ved Sct. Annægade.
(Efter Foto 1910).

Den nedtraadte Vold med Lille Mølle i Baggrunden.
(Efter Foto 1910).

kede enkeltheder og kastede et klart Lys over de mange muligheder, det pågældende terræn frembyder.

Denne plan blev indgående og yderst velvilligt drøftet i dagspressen og hjalp i høj grad til at stimulere kravet om voldens bevarelse.

For nu at smede medens jernet var varmt, besluttede foreningens bestyrelse at søge en mindre del af volden reguleret for derved at godtgøre, at der virkelig her var et taknemmeligt materiale at arbejde med.

Foreningens egne midler var ikke store, og da man hverken kunde vente, at stat eller kommune vilde bekoste arbejdets udførelse, besluttedes det at iværksætte en offentlig indsamling, hvor man i særlig grad mente at kunne regne med det christianshavnske borgerskabs støtte. Med dette for øje dannedes Voldkomiteen, hvori to af foreningens bestyrelse, formanden, slotsarkitekt *Thorvald Jørgensen* og grosserer *Christian Holm* fik sæde, af foreningens rådgivende udvalg medtoges havearkitekt *E. Erstad-Jørgensen*, papirhandler *A. Levison* og apotheker *Victor Pedersen*, endvidere de to folketingsmænd, toldinspektør *Ivar Berendsen* og møllermester *Chr. Hansen*, og som repræsentanter for det Christianshavnske borgerskab: etatsråd *Martin Dessau*, politiassistent *C. Hald*, grosserer *Harald Heering*, overretssagfører *Axel E. Lemming* og direktør, dr. med. *Thorvald Madsen* samt de ovennævnte forfattere til planen, afdelingsingeniør *O. K. Nobel* og arkitekt *Holger Rasmussen*. Senere supplerede komiteen sig med følgende herrer: generalkonsul *P. Nørgaard* (senere udtrådt), oberstløjtnant *E. J. C. Rambusch* (senere udtrådt), kammerherre *A. de Richelieu* og medl. af Folketinget, fh. minister *Th. Stauning*.

Langs Christianshavns Voldgade. Den fortrampede Jord med Træernes blottede Rødder. (Foto 1920).

Christian Holm var selvskreven som formand. Indsamlingen sattes straks efter det første møde (den 19. Maj 1915) i gang, og kort efter rådede komiteen over så mange penge, at den, efter forud indhentet tilladelse hos krigsministeriet, kunde begynde istandsættelsen af strækningen fra Amagerbrogade til Lille Mølle, og efter ny tilladelse umiddelbart fortsætte indtil hegnet ind til ridebanen ved Baadsmannsstrædes kaserne. Den 12. Juli 1916 åbnedes dette voldstykke i reguleret stand for offentligheden.

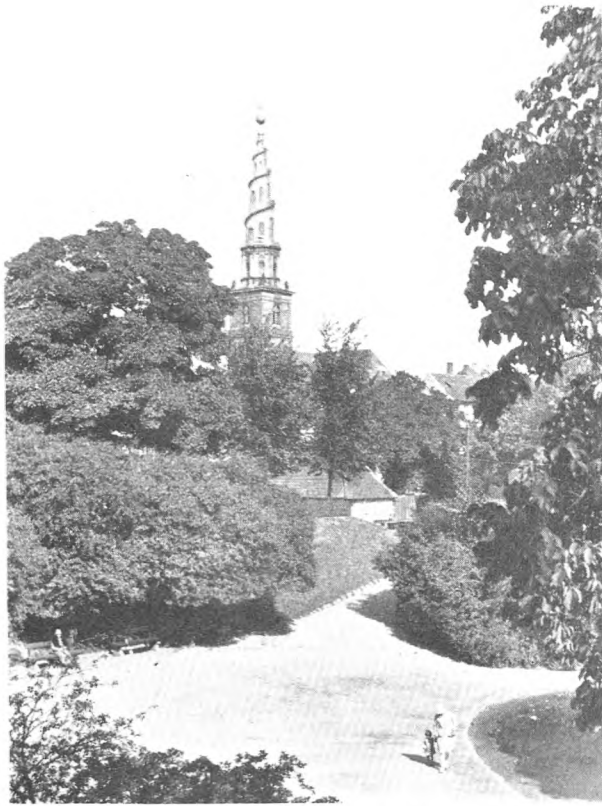
Verdenskrigen var i fuld gang, og store penge gled gennem mange hænder til held for den første indsamling, men snart efter voksede arbejdsløsheden foruroligende, samtidig med at arbejdsløningerne søgte at holde nogenlunde trit med de stigende varepriser. Det allerede udførte reguleringsarbejde var derfor gennemført forholdsvis billigt, og hvis komiteen havde forudset de vanskeligheder, den, og ganske særlig *Christian Holm*, vilde komme ud for, vilde man vel nok have ladet det være godt med denne første prøve, selv om formanden var aldrig så opsat på at gennemføre sin plan: Volden indtil Langebro.

Men hvem var forudseende i 1916?

Det var lykkedes *Christian Holm* at få istandsættelsens betydning slået fast i den almindelige bevidsthed, og såvel statens som kommunens tilidsmænd viste stor interesse for en fortsættelse af reguleringen, der jo gav arbejde til mange hænder, som ellers vilde være ledige. Endnu den gang var det ikke altfor vanskeligt at få frivillige bidrag ind, og i efteråret 1917 tog man fat på strækningen fra Amagerbrogade til Skydeskolen, der afleveredes færdig den 29. Oktober 1918.

Mange og ret pinlige var de forhandlinger, der førtes mundtlig og skriftlig mellem komiteen, Finansministeriet, der havde fået Volden overdraget af Krigsministeriet og senere afhændede arealet til Kommunalbestyrelsen, og denne sidste, men i 1926 lykkedes det tilsidst at tilvejebringe en for alle parter tilfredsstillende ordning, hvor Kommunalbestyrelsen supplerede de 68.703 kr., der ialt var indkommet ved private bidrag, med 63.500 kr. hvorefter denne selv fuldførte arbejdet ved efter de foreliggende planer at regulere strækningen fra Skydeskolen til Langebro.

Når et nedlagt fæstningsværk som det, der her var tale om, ikke skal sløjfes, men bevares til gavn og glæde for byens befolkning, kan det gøres på forskellig måde alt efter forholdene. I Fredericia, der som bekendt har bevaret et fæstnings-

Vor Frelsers Kirke set fra Volden ved Amagerbrogade.
Efter Istandsættelsen.

anlæg langs hele landsiden, med høje volde og dybe, men forholdsvis smalle grave, har det været muligt i det store og hele at bibeholde de oprindelig fortifikatoriske linjer, fordi det her drejer sig om en by, hvis areal ikke er meget større end selve fæstningsarealet, og hvor slidet derfor ikke er af væsentlig betydning. Helt anderledes stillede sagen sig på Christianshavn. — Voldenes miserable tilstand her viste bedst, hvor umuligt det vilde være at gennemføre et lignende princip under disse forhold, ikke alene fordi der var tradition for, at her var alt tilladt, men endnu mere, fordi voldene her er væsentlig lavere, og menneskenes, særlig børnenes, antal betydelig større.

Nationalmuseets daværende direktør, dr. phil. *M. Mackeprang* lod derfor også hurtigt ved et besøg på åstedet de indvendinger, der fra museets side var fremsat overfor komiteen, falde og indrømmede det umulige i at genfremstille hele det

system af enkeltheder, der karakteriserer et fæstningsanlæg fra baroktiden, med noget håb om at kunne holde dem i hævd, når der skulde være uhindret adgang for alle. Det blev således anset for nødvendigt at trække hegn langs skrænternes overside, og på steder, hvor stigningsforholdene tillod det, at lægge ramper ned på voldens yderside, hvad næppe nogen fæstningsbygger har følt sig opfordret til, men en nødvendighed nu, for at undgå en for græsvæksten odelæggende forcering af skrænterne.

Der er blevet sagt og siges af og til endnu meget ondt om „dem, der rev voldene ned“ for ca. 80 år siden, men er det ikke med urette? Den ringvej af boulevarder, byen der kom i besiddelse af, har dog vist sig at være et betydeligt gode, blandt andet for ordningen af jernbaneværket, og den kunde ikke godt være lagt andre steder end netop der, hvor volden blev sløjftet. Og når man anker over, at de parker, der fremstilledes langs boulevarden, blev anlagt i landskabelig stil, så må der for det første til landskabsgartner Flindts undskyldning siges, at ingen den gang, heller ikke andre steder i Europa, fulgte andre principer, men dernæst også, at en bevaring af fæstningskarakteren af de stumper voldgrave, der tilfaldt hver af parkerne, vistnok ikke vilde have ført til et nær så smukt resultat som det, han og anlægsgartner Høeg-Hansen opnåede ved deres landskabsgartneriske fremgangsmåde.

På de christianshavnske volde vilde den landskabelige stil derimod ikke have været anvendelig; for her drejede det sig om en hel række bastioner, der ligger som et halssmykke i en yndefuld bue føjet sammen led i led. At udslette den karakter vilde selv en fjern eftertid, hvor den landskabelige havestil nok igen kommer på mode, ikke have kunnet tilgive.

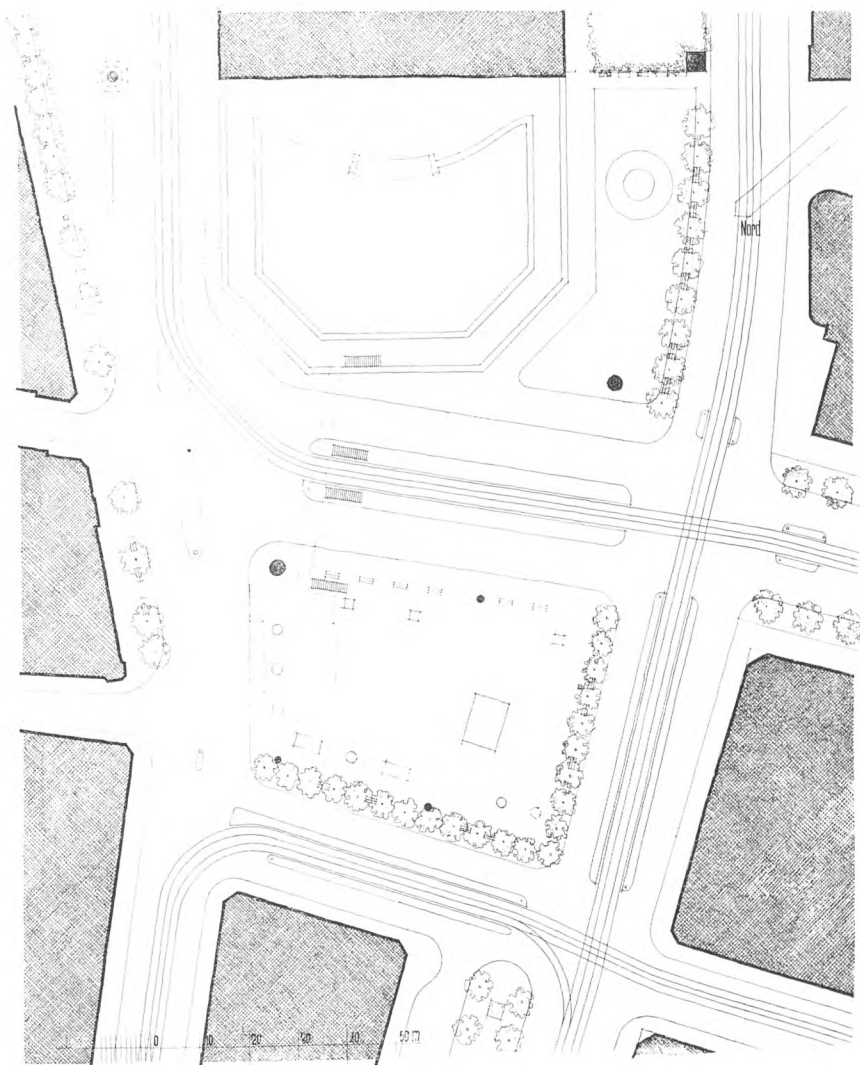
Det forekommer mig, at byen skylder afdøde grosserer *Christian Holm* en varm tak for det initiativ, han den gang tog, og for den udholdenhed, hvormed han trods alt fik sin tanke gennemført. Hvem ved, om der uden ham ikke havde ligget gader og huse der, hvor voldens træer og grønne skrænter nu spejler sig i vandfladen.

E. Erstad-Jørgensen.

Generalforsamlingen. Den aarlige Generalforsamling afholdes Mandag den 31. Marts Kl. 20 i Nationalmuseets Foredragssal, Indgang Ny Vestergade 10.

Dette Nummer er udsendt den 3. Marts 1941.

FORENINGENS KONTOR er St. Kannikestræde 13, K, aabent Kl. 9—10, Telefon Byen 7162. Sekretærens Telefon er Palæ 7379.
REDAKTION: *Ejvind Draiby.* REDAKTIONSUDBALG: *Hj. Hess-Petersen, Stefan Hetsch, Rolf Schroeder.*

Raadhuspladsen.

Af Arkitekt M. A. A. Curt Bie.

Det gamle Spørgsmaal om, hvordan Raadhuspladsen egentlig skal være, er igen blevet brændende. Spørgsmaalets særlige Aktualitet i Øjeblikket skyldes, at Kommunen har besluttet at bygge en Nødtorftsanstalt under Pladsen, i hvilken Anledning man forventer, at denne snart bliver befriet for nogle Elementer, som man længe har set skævt til, Trafikmestervagten paa den store Helle og de to Nødtroftsskure ved Den lille Hornblæser. Men Forventningen herom har givet yderligere Appetit, og man kræver nu hele Pladsen ordnet paa en Maade, „som Byen kan være bekendt“. Man kræver tilmed, at det sker snart, i hvert Fald, at der snart bliver fastlagt en „Plan at gaa efter“.

Ikke mindst dette Krav om hurtig Ekspedition kan synes noget optimistisk, sammenholdt med den Kendsgerning, at Diskussionen har staaet paa i over en Menneskealder og for en stor Del stadig drejer sig om de samme Ting, hvilket jo maa tyde paa, at Sagen er vanskelig.

Da dette synes at være Tilfældet, og der nu er forlangt en Løsning, kunde det maaske være hensigtsmæssigt at faa Sagen stillet systematisk op. Dette er i det følgende forsøgt gjort paa den Maade, at nogle Forhold og Problemer vedrørende Pladsen, ordnet efter Emner, er belyst ved Gennemgang af hidtil fremkomne Udtalelser og Forslag, s. e. & o., hvorefter det anførte er omsat i nogle Spørgsmaal.

Raadhuspladsen 1941.

En Egenskab hos Pladsen, som intet har med dens Karakter som Plads eller Rum at gøre, betragtes af mange som dens vigtigste og tilmed bedste Karaktertræk. Der er endog dem, der vurderer denne Egenskab som en Dyd saa stor, at de for dens Skyld næsten tilgiver alle Udyder. Det drejer sig om den Omstændighed, at det er en meget *levende Plads*. Mange har i Tidens Løb givet Udtryk for Glæde over det „stærkt pulserende Liv“, Menneskemylderet, Cyklehæren, de mange Biler og Sporvogne etc., hvilket altsammen, siges der, giver et — altsaa behageligt — Indtryk af Storstad. Med Hensyn hertil er der næsten idel Tilfredshed, dog ærgrer man sig over, at en Del af Pladsen, Muslingeskallen, ikke er levende nok, og ønsker i det hele snarest Livet paa Pladsen yderligere potenseret (herom og om Muslingeskallen senere i andre Forbindelser). Men der er dog ogsaa noget af det, som betinger dette Liv, og er en Del af det, som af og til har voldt Knuder og givet Anledning til Kritik, fordi der alligevel var for meget af det: *den kørende Trafik*, og selvom der paa dette Punkt vistnok ikke har været Klager efter den fulde Gennemførelse af Trafikreguleringen i 1931, som iøvrigt var imødeset med megen Skepsis og ogsaa straks ved Modtagelsen blev betegnet som en komplet Fiasko, saa kan der maaske alligevel være Grund til at spørge:

Er Trafikforholdene paa Pladsen og den Del af Byens Trafikforhold, som spiller ind herpaa, ordnet og, ogsaa med Henblik paa den fremtidige

Udvikling, tilrettelagt saa gunstigt for Pladsen og Livet der som muligt og under andre Hensyn forsvareligt?

Det, der i første Række betinger en Plads' Karakter som Plads betragtet, er dens *Størrelse, Linjer og Indramning*.

Raadhuspladsens Størrelse har man tilsyneladende i Almindelighed taget til Efterretning uden at tænke paa, om der her kunde være noget at bemærke. Ved enkelte Lejligheder har der dog været anstillet Betragtninger derom, saaledes har Professor Utzon-Frank fornylig udtalt, at Pladsen er „for lille til at være en stor, monumental Plads, for stor til at være en lille, intim Plads“.

Han foreslog selv, ved samme Lejlighed, Pladsen gjort mindre, idet han mente, at Raadhuset isaafald maaske vilde kunne hævde sig bedre, end det gør nu. Det kan ogsaa nævnes, at „Politiken“, i 1912, beklagede, at Helmershus var blevet opført, og at Pladsen ikke var blevet holdt aaben længere mod Nord.

Med Hensyn til Linjerne har det været beklaget, dels at Pladsen er skæv, dels at en sig paatvingsende Midtaksefølelse føles meget ubehagelig, idet Aksen, som mærkes udgaaende fra Raadhusets Midte, preller af paa et af Helmershus' Hjørner, hvis man da ikke skal tænke sig den knækket omtrent midt paa Pladsen.

Forslag særlig tilsigtende at afhjælpe disse Forhold har vistnok ikke været fremført.

Selve Rammen er man meget utilfreds med. Den siges at være ufast, urolig, med Gadeindmundinger saa brede, at rigtig Rumfornemmelse ikke faas, tilmed uharmonisk og for en stor Del bestaaende af i sig selv uskonne, smagløse eller — i Forhold til Raadhuset — lovlig anmassende Elementer. Raadhuset omtales dog med Respekt, ofte med Stolthed, man er interesseret i, at det skal præsentere sig saa værdigt og smukt som muligt, Vartov med udpræget Sympati, men for det meste som noget under Synsvinklen Raadhuspladsen ret underordnet, fra en enkelt Side, Direktør Poul Nør-lund, dog som noget ogsaa for Raadhuspladsen meget værdifuldt, Dagmarhus, Industriforeningens Bygning (den Del, der har bevaret sit oprindelige Udseende) og enkelte andre Bygninger med Anerkendelse eller Venlighed. Men ellers kritiseres Rammen meget strengt, typisk er en Udtalelse af Professor C. Elling gaaende ud paa, at Pladsen er umulig, og at, for at der skulde kunne komme noget ordentligt ud af den, det meste af Randbebyggelsen maatte rives ned.

Misfornøjelsen med Rammen er af gammel Dato, men først i den senere Tid har man beskæftiget sig nærmere med Tanken om dens Forbedring. Arkitekt Egil Fischer har foreslaaet den trukket haardere op ved at bygge i Højden, Professor Utzon-Frank har betegnet det som ønskeligt at faa Industriforeningens Bygning erstattet med et „rigtigt Hus“ og — i Forbindelse med Forslaget om at gøre Pladsen mindre — skitseret Muligheden af at opføre et „ikke for højt Hus“ paa den store Helle, iovrigt tænker man sig vist for det meste, at det, der kan være Tale om at gøre med Rammen, er, at de eksisterende Bygninger „barberes“ og harmoniseres. For nogle Aar siden foreslog en Stenhuggermester at iklæde dem grønlandsk Marmor.

I Tilknytning til de omtalte Betragtninger og Forslag vedrørende Raadhuspladsens Form, Linjer og Indramning kan f. Eks. spørges:

Vilde det være en Fordel for Raadhuset, om Pladsen blev gjort mindre? Kan Københavnerne tænke sig denne Mulighed?

Vilde det være en Fordel for Pladsen at blive forlænget mod Nord. Vilde det være heldigt med Henblik paa Raadhuset?

Er det vigtigt at faa Skævheden i Pladsens Yderlinjer rettet, helt eller i nogen Grad? Er det vigtigt at faa Akseforholdet forbedret, f. Eks. ved Opførelse af et bredere Hus paa Helmershus' Plads?

Er det vigtigt at faa Rummet sluttet bedre?

Hvis det er det, er det saa bedst at søge det opnaaet ved Indskrænkning af Gadebredder eller ved Højbebyggelse? Hvilke Gadebredder kan man af Hensyn til Pladsvirkningen særlig ønske indskrænket?

Hvis man, uden at ændre Pladsens Form eller Gadebredderne, ændrer selve Randbebyggelsen, kan der saa være vundet nok derved m. H. t. Hovedforholdene?

Kan Højbebyggelse gaa an af Hensyn til Raadhuset?

Skal man, enten man bevarer og ændrer eller nedriver og bygger fra nyt, tilstræbe Ensartethed i Udformning og Udstyr eller tillade rigt Spille- rum for individuel Udformning?

Skulde der kunne opnaas Fordele ved i Stedet for at styrke Rammen tværtimod at opløse eller bryde den, f. Eks. aabne foruden mod Nord, som allerede nævnt, ogsaa mod Tivoli?

Er Ændringer af Randbebyggelsen noget, som af Hensyn til de med en eventuel Regulering forbundne Udgifter eller Besværligheder maa vente paa lejlighedsvis privat Initiativ?

Indtrykket af en Plads er foruden af de hidtil nævnte Hovedfaktorer ogsaa afhængigt af, hvad der findes inden for Rammen.

En Plads, og navnlig en befærdet Plads som Raadhuspladsen, maa nødvendigvis have noget *Inventar*, og det bør naturligvis ikke mispryde, tværtimod saa vidt muligt pryde Pladsen, dog kan man roligt gaa ud fra, at hvis en Plads paa Forhaand er umulig eller ringe som Følge af noget, der har med Hovedfaktorerne, Størrelse, Linjer og Ramme, at gøre, saa kan man ikke ophæve dette ved Hjælp af Inventaret.

En Del af Inventaret paa Raadhuspladsen er blevet kritiseret som misprydende. Værst er det ganske vist gaaet ud over Trafikmestervagten og de to Nødtøftsskure, som nu snart ventes fjernet, men der er ogsaa klaget over andet: Salgsboderne findes stygge, klodsede og uheldigt anbragte, de gør Billedet af den store Helle forvirret og uordentligt, og Udsynet fra Hellen — til Raadhuset f. Eks. — odelægges baade af Boderne og af Kiosker og Plakatøjler. Ogsaa Cykleparkeringen paa den store Helle har man kritiseret som værende af en uordentlig og grim Virkning.

Kritiken af Inventaret har af og til kunnet forekomme lidt voldsom i sine Udtryk — maaske i nogen Grad fordi det er saa nemt at bruge nedsettende Ord om Skure og lignende — og det er

Raadhuspladsen 1941.

maaske, hvis man indrømmer, at der maa være Boder paa Pladsen, lidt meget forlangt, at der saa ogsaa overalt skal være frit Udsyn til Raadhuset.

Forslag til Ændring af Inventarforholdene, udover ved Fjernelse af Trafikmestervagten og Nødtortfsskurene, har vistnok ikke været fremført. Derimod har der været et Par Forslag af anden Art, hvis Virkeliggørelse nok kunde ændre Billedet noget, og blandt andet ogsaa give Anledning til en Slags Inventar, som man gerne vil se noget af. Der har allerede for ca. 30 Aar siden været Tale om et Blomstertorv i Muslingeskallen, som der nogle Gange har været vendt tilbage til, og Stadsarkitekten foreslog ved Omordningen af Pladsens Trafikforhold i 1931 at anvende den store Helle til Blomstertorv og udkastede i et senere Forslag samme Aar Tanken om en Sommerrestaurant sammesteds. Ingen af Delene er foreløbig blevet til Virkelighed, men Tanken om Blomstertorvet dukker stadig op, og Muligheden af en Restaurant blev atter fornylig nævnt i Borgerrepræsentationen.

Blomstertorvets Forkæmpere tilsigter navnlig at tilføre Pladsen Liv og Festlighed og dvæler gerne ved Tanken om Blomsternes Farveprægt og de kulorte Parasoller, som de tænker sig anbragt ved Staderne. En Slags Prøve, som blev afholdt paa Børnehjælpsdagen for nogle Aar siden, viste ogsaa, at der ad denne Vej kan opnaas en udmærket oplivende Virkning, og en saadan maa ogsaa kunne opnaas med Sommerrestauranten.

I Forbindelse med Inventarspørgsmaalet og Forslagene til Pladsens Livliggørelse kan spørges:

Kan Salgsboderne gøres mindre og fikserere?

Kan Antallet af dem nedsættes og Opstillingen ordnes principielt bedre?

Kan Cyklestativerne fjernes fra den store Helle og Cykleparkeringen henlægges til de tilstodende Gader eller andetsteds?

Kan ikke i det mindste enten Blomstertorvet eller Sommerrestauranten blive til Virkelighed?

Kunde der, uden at komme ind paa de tidligere Skønvirkeformer, være Tale om paa Raadhuspladsen at anvende Master og Standere af fornemmere Typer end de sædvanlige?

Kunde der faas noget mere festligt ud af Belysningen?

Raadhuspladsen har, indenfor Rammen, foruden sit Inventar ogsaa sin *Beplantning*, en Række Kastanietræer, som følger Rammen i hele dens Udstrækning bortset fra Raadhusets Facade. Træerne er populære, men har haft Fjender blandt Beboerne i Randbebyggelsen, hvad der har bevirket, at nogle af dem har maattet falde. Deres Virkning er, at de — man kan maaske sige: i al Stiltfærdighed — mildner Rammen og gør Pladsen venlig. Kritik og Forslag til andre Former for Beplantning har vist ikke været offentlig fremsat, dog har Emnet været strejft og betegnet som mulig Indebærer af store Chancer.

Det kan nævnes, at Stadsarkitekten ved Reguleringen af Trafikforholdene i 1931 først foreslog at beplante den store Helle med to Rækker klippede Linde omkring et Areal, hvor Blomsterorvet, som blev foreslaaet ved samme Lejlighed, skulde have været. Tanken var blandt andet at tage Konsekvensen af og netop understrege et Forhold, som næppe er til at komme helt udenom, og som sædvanlig opfattes som en Skavank, nemlig at Pladsen — af Kørebanen mellem Frederiksberggade og Vesterbrogade — er delt i to Dele af forskellig Karakter, den forholdsvis stille Raadhus-side og den af Trafikgader omgivne store Helle. Man foretrak dog den Form for Beplantning, som nu findes, og som ogsaa blev foreslaaet af Stadsarkitekten, fordi man ønskede at bevare Karakteren af samlet Plads. Men det sidste Forslag indeholdt en lille, men nok ikke helt betydningsløs Detalje, som blev udeladt ved Udførelsen, maaske fordi man befrygtede, at den vilde svække Karakteren af samlet Plads: et Par Trægrupper i Nærheden af Kørebanen mellem Frederiksberggade og Vesterbrogade, som maaske kunde have givet Billedet af Raadhuset, set fra Hellen, en Charme og Dybde, som nu mangler.

Med Hensyn til Beplantning kan følgende Spørgmaal være nærliggende:

Skal man prøve at opnaa en Virkning ved Hjælp af flere Træer ude paa Pladsen? Eventuelt en virkelig kraftig Virkning med store Træer?

Skal man ikke, især hvis væsentlig Forbedring med Hensyn til Form og Ramme ikke opnaas, give Pladsen alt, hvad den som stærkt befærdet Byplads kan bære af Beplantning, for at Manglerne dog kan mildnes og Pladsen blive saa venlig som muligt.

Med *Kunstværker* burde Pladsen efter manges Opfattelse være noget bedre forsynet. Man vil gerne smykke den med Springbrønde e. l. og ogsaa gerne benytte dens Betydning og centrale Beliggenhed til ved Opstilling af et Monument for en særlig fremragende og fortjenstfuld Mand at give ham den Ære, der tilkommer ham for hans Indsats, og samtidig fastslaa den Ære, der tilkommer Nationen eller Byen for at have fostret ham, og endelig har der ogsaa været fremsat Forslag om at forsøge at hæve Pladsen op i et højere Plan ved at gøre den til Bærer af et helt storslaaet Monumentanlæg med Værker af flere Kunstnere.

I denne Forbindelse kan spørges:

Hvis Pladsen iøvrigt ikke ændres væsentligt, kan den saa reddes ved Hjælp af et storslaaet Monumentanlæg, og kan den bære et saadant Anlæg?

Og med Hensyn til de mindre storslaaede Muligheder; skal man ikke vente lidt og se? Skulde det ikke kunne tænkes, at der, ved Hjælp af enkelte Kunstværker, eventuelt samarbejdet med Beplantning, kan fremkomme et Resultat, som baade kan kaste et forsonende Skær over en utilfredsstillende forelobig Tilstand og indgaa smukt i en bedre endelig Helhed?

Et Forhold, som synes at have vakt Misfornøjelse, saalænge Pladsen har bestaaet, og om hvis Rimelighed selv dets Skaber, Martin Nyrop, skal have tvivlet, er, at Pladsen nærmest Raadhuset, *Muslingskallen*, er hul. Det omtales almindeligt som besværligt, grimt og medvirkende til, at denne Del af Pladsen er forholdsvis død. Det er blevet anført, at Muslingskallen tager Fodfæstet fra Raadhuset, men dog ogsaa, at den bidrager til at gøre Raadhuset anseligt. Borgmester P. J. Pedersen har engang sagt, at han havde stor Lyst til at ændre Forholdet, men manglede det fornødne Mod.

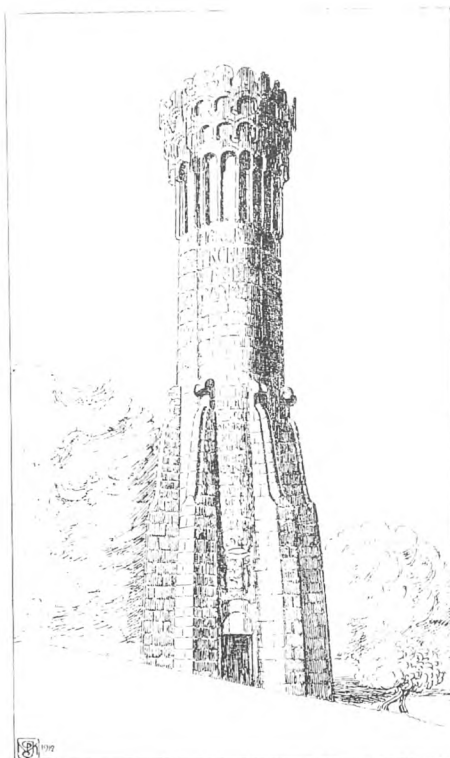
Her kan f. Eks. spørges:

Er Muslingskallen til Gavn eller Skade for Virkningen af Raadhuset? Har den oversete eller for lidt paaagtede Fordele? Vil Opfyldning af den medføre, at der bliver „Balance“ i Livet paa Raadhuspladsen? Hvis ikke, skal man saa hellere bevare den, som den er?

Kan man ikke faa Stemningen opklaret saa vidt, at man kan se, om der er noget at være bange for?

Naar man skal overveje, hvad der er at gøre ved Raadhuspladsen, kan man naturligvis ikke nøjes med at behandle dens Problemer stykkevis ud fra sin Opfattelse paa de enkelte Omraader, man maa tillige vurdere dem i Forhold til hinanden ud fra sin Sans for og Forstaaelse af, hvad der er væsentligt, rimeligt og gennemførligt, eventuelt herunder tilpasse de forskellige Krav efter hinanden. Først ved denne sammenfattende Bedømmelse, og saa iøvrigt naturligvis ved at tage Fantasien, sin egen eller andres, til Hjælp, kan man finde ud af, hvilken Slags Løsning man vil hælde til, om det vil være noget i Retning af Kejserens nye Klæder (med behagelig eller ubehagelig Overraskelse), Columbus' Æg, Augias' Stald eller den gordiske Knude.

Curt Bie.

Omkring et Margrethetaarn.

Af Landsretssagfører Hj. Hess-Petersen.

For nylig fremkom i Dagspressen et Projekt om Opførelse af et Margrethe-Taarn som et Nordens Vartegn. Taarnet skulde opføres efter en efterladt Tegning af Grundtvigskirkens Bygmester, afdøde Arkitekt P. V. Jensen Klint og efter en Skitse, der findes afbildet over denne Artikel; det er projekteret c. 50 m højt og tænkt opført i Dyrehaven, eventuelt i Søndermarken. Planen har bl. a. været forelagt for den samlede Hovedstadspressen paa et Møde, og der er startet en Indsamling til Tilvejebringelse af de til dens Udførelse nødvendige Midler; første Bidrag, Kr. 5000, er allerede tegnet! Det kan vel saaledes fastslaas, at det ikke drejer sig om blot løse Tanker, men at man staar overfor noget, der faretruende nærmer sig Realiteter. Naar jeg siger faretruende, er dermed min egen Indstilling til Projektet givet; jeg finder det meget uheldigt og vilde betragte det som noget af en Ulykke, om det skulde blive gennemført, og derfor ønsker jeg offentligt at opponere mod det, idet jeg opstiller følgende Hovedpunkter:

1. Hvad er det for en mærkelig Trang, vi Danske har til at ville bygge Taarne? Som Padderhatte gror de frem: Odinstaarn, Rollotaarn, Sjolundstaarn, Himmelbjergtaarn og Ejer Baunchoj-Taarn. Vil vi gøre os selv højere derved eller er det Nysgerrigheden, der driver Værket? Den sidste tilfredsstilles langt mere effektivt fra en Flyvemaskine, og med Hensyn til det første, vil vist ikke selv ti Taarne gøre det; tværtimod, de vil blot yderligere understrege vort Lands manglende Proportioner i Højden — som for øvrigt slet ikke er noget minus, naar man da tager Sensations-Brillerne af. „Ved Jorden at blive, det passer os bedst“ er paa samme Tid en Kæmpe-Floskel og en dyb Sandhed.

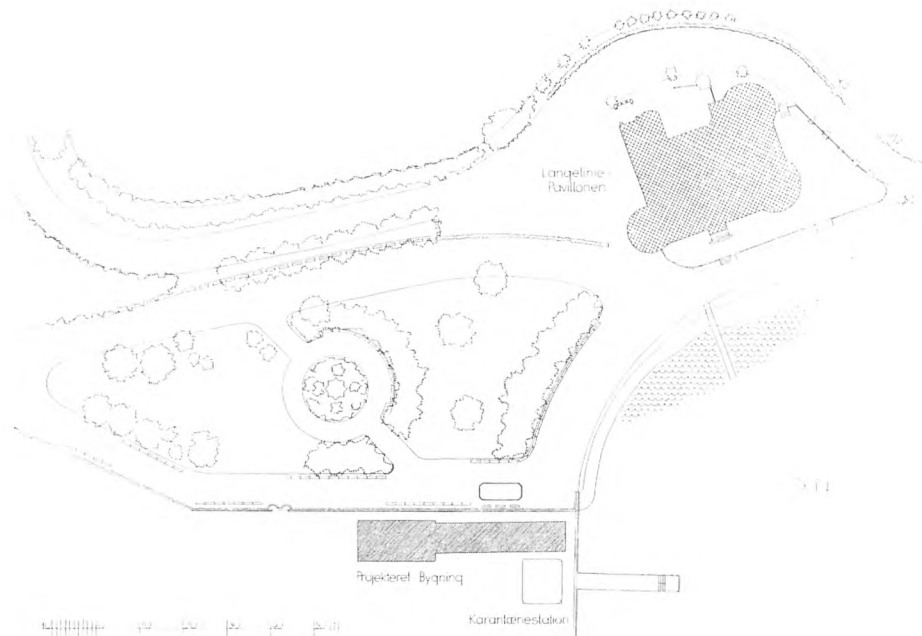
2. Hvad er det, man vil rejse et Monument for? Kalmar-Unionen, som forenede Skandinavien under een Krone. Hvor længe varede den, og var den lige saa stor og velset en Begivenhed set med norske og svenske Øjne som med danske? Er den med andre Ord rigtigt tænkt som et Symbol for den fælles nordiske Tanke; den, der — lyrisk — dukker frem i Betegnelsen „Brødrefolkene“,

følelsesmæssigt i Skandinavers Glæde over at træffe hinanden udenlands og føle sig som en Enhed i Modsætning til alle andre og — praktisk og faktisk — paa alle Dagligdagens Omraader: naar Politikere og Jurister søger at ensarte de tre Landes Love, naar Sprogforskere kæmper for at nærme Sprogene til hinanden eller dog at hindre dem i at fjerne sig fra hinanden, naar skandinaviske Ingeniører slutter sig sammen om Kæmpearbejder i det fremmede, naar skandinaviske Studenter spiller Komædie for hinanden, naar Norden samles i fælles Sportsunioner o. s. v. o. s. v. Mon ikke de Monumenter, som Tiden saaledes sætter sig selv uden Tanke paa Højde, Takker og Tinder, er af betydelig større Værdi end dem, Menneskene bevidst bygger op af Sten, Cement, Jern og smukke Ord? Hvad om man f. Eks. byggede et Dronning Margrethe-Institut ved Göteborg eller omkring Frederikshald i Norge som fælles Sprog-, Sæd- og Skik-Højskole for de tre skandinaviske Folk, hvis Ungdom blandet sammen her paa kortere eller længere Kursus kunde lære hinanden at kende for Alvor. Eller en Margrethe-Union mellem samtlige skandinaviske Forlæggere om den Idé: ingen Oversættelse fra det ene skandinaviske Rigssprog til det andet, kædet sammen med skandinaviske Sprogkursus i alle tre skandinaviske Radio'er og tvungen skandinavisk Undervisning i Skoler, Højskoler, Arbejdsløshedsskoler o. s. v. Saadant vilde paa længere Sigt aabne Grænser og fjerne Skranker af Betydning langt henover og udover et Margrethe-Taarn i Dyrehaven eller paa Valby Bakke.

3. Hvad er det saa for et Taarn, man vil rejse? — Ja, venligst betragt Skitsen. Er Ordet „Attrap“ for stærkt? Jeg synes det ikke; min Tanke blev i hvert Fald ved første Blik ført hen paa Borgene i min Barndoms Dukketeater. Taarnet angives at skulle bygges af tilhuggede Rullesten(!) som tre forbundne Stammer; indeni skal der være Plads til to Stentræpper og en Elevator. Stammerne bliver altsaa fra deres første Kim hule, og det samme gælder det hele Arrangement; det er og bliver hult og forlorent lige fra Sokkel til Krone og indbefattet Indskriften, der lyder saaledes: „Margrethe, Waldemars Dotter, Dronning, forenede Nordens tre Riger 1397, Danmark, Norge og Sverige“. Den er muligvis helt eller delvis citeret fra et eller andet middelalderligt Dokument, men den lyder skruet og sær i et moderne Øre og paa et Mindesmærke af i Dag.

4. Saa er der Hensynet til den afdøde Mester, Arkitekt Jensen Klint. Ja, netop af Hensyn til ham bør Planen skrinlægges jo for jo hellere. Jensen Klints Skitse angives at være fra 1904—05 (og er stærkt præget deraf!), men yderligere er i Dagspressen oplyst, at Sagen senere — i 1911 — af Jensen Klint har været tillagt overordentlig stor Betydning, idet han i et Brev fra dette Aar bl. a. skriver om Monumentet: „... jeg anser det for mit eget Hovedværk; derfor maa jeg kæmpe til det yderste ...“. Jeg ved ikke, om Jensen Klint paa den Tid allerede havde undfanget Idéen til Grundtvigskirken; dybere inde i den resultatrige Realisation af denne Idé har han i hvert Fald ikke været, og da først Kirken er flyttet fra Planernes til Realiteternes Verden, er det i Arbejdet for den, han gaar op med Liv og Sjæl. Det er den, Grundtvigskirken, der bliver hans Livsværk. Hvorvidt han ogsaa fra Tid til anden har taget Taarn-Idéen op igen, ved jeg ikke, men da det ikke har været oplyst, vil jeg være tilbøjelig til at tro, at Jensen Klint selv forlængst har set, at det ikke var det døde Margrethe-Taarn, men den levende Grundtvigskirke, der skulde blive hans Hovedværk, og derfor har indstillet enhver Kamp for Taarnet. Jeg har som ung Sagførerfuldmægtig været i Forbindelse med ham i en Sag angaaende en af ham foretaget Gibsafstøbning af en Detail fra Kirken, der var kommet paa urette Hænder; det var da aldeles aabenbart, at Grundtvigskirken var hans et og alt. Men iøvrigt er man jo oftest en daarlig Dommer i egen Sag, og det afgørende er slet ikke, hvad Jensen Klint mente (specielt i 1911!) om hele dette Spørgsmaal, men hvad hans Samtid og Eftertid mente og mener, og da bliver der slet ikke Tale om noget Valg, men om enstemmig Kaaring — af Grundtvigskirken, ikke blot som Jensen Klints, men som en hel Tidsperiodes Hovedværk.

Hvad jeg her har anført af Kritik mod Margrethe-Taarns-Forslaget, maa ikke ses som Kritik af Jensen Klint, men kun som Kritik af et enkelt svagt, tidspræget Arbejde af denne, som en Eftertid vil tage op under tidsmæssige og tekniske Vrang-Forudsætninger. Jensen Klint har skabt sin Tid og sin By, ja gennem Kirkens Navn sit Land et Vartegn synligt til Søs i Miles Afstand og ikke blot faktisk, men arkitektonisk ragende saa højt op i Danmarks Himmel, som Menneskeværk nu engang kan naa. Han har vist, at han mestrede den helt store Stil; skal vi saa ikke lade ham hvile — og leve — i denne. *Hj. Hess-Petersen.*

Langelinie.

I Foraaret blev Offentligheden gjort bekendt med, at Havnebestyrelsen havde vedtaget at opføre en Bygning paa Nordre Toldbod lige udenfor Gitteret til Langelinie ved Hvidtfeldts-Søjlen og Karantænestationen. Bygningen skulde rumme Lokaler for saavel Lodsvæsenet som det nyoprettede Sopoliti, der sorterer under henholdsvis Marine- og Justitsministeriet.

Det maa anerkendes, at der fra Havnebestyrelsens Side var lagt Vægt paa, at Bygningen, som var tegnet af Arkitekt Thomas Havning, fik et smukt og velproportioneret Udseende. Set fra Havnen vilde det hele antagelig have taget sig meget pænt ud, og man havde ved Planlægningen ogsaa haft for Øje ikke at beskære Udsigten fra Langelinie altfor brutalt. Den projekterede Bygning var imidlertid 48 m lang og delvis i 2 Etager, saa det kunde ikke undgaas, at Udsigten fra Langelinie mod Havnen, Mastekranen og Nyholmsvagten vilde blive i høj Grad forringet.

Da vor Forenings Bestyrelse blev klar over, at der her trods alle gode Hensigter var Tale om et uopretteligt Indgreb i de Skønhedsværdier, vor berømteste Promenade rummer, henvendte den sig til Havnebestyrelsen med Henstilling om en Forhandling, og skønt Arbejdet stod foran sin Paa-begyndelse, indgik Havnebestyrelsen beredvilligt herpaa. Vor Bestyrelse var af den Mening, at en Bygning overhovedet ikke vilde kunne placeres paa det paagældende Sted uden afgørende Skade for Udsigten fra Langelinie. For ogsaa at høre Me-

ningen i videre Kredse gjorde man Pressen bekendt med Sagen, og alle Presseudtalelser støttede Foreningens Standpunkt.

Ved de Forhandlinger, der herefter fortes mellem Havnebestyrelsen og Bestyrelsen for vor Forening, paatog Havnebestyrelsen sig at rette en fornyet Henvendelse til Marine- og Justitsministeriet om Rejsning af Bygningen andetsteds i Havnen. Kort efter forelaa den nødvendige Tilladelse hertil, hvorefter Havnebestyrelsen tog Bestemmelse om ikke at opføre Bygningen paa Nordre Toldbod udfor Langelinie.

Efter dette for alle saa gode Resultat af Foreningens Henvendelse er der derfor al Grund til at paaskønne den Forstaaelse, Foreningens Bestyrelse i denne Sag har mødt hos Myndighederne.

Og medens man har Opmærksomheden fæstnet ved Stedet, kan man fortsætte lidt til. Hvornaar bliver Københavnerne befriet for Karantænestationens lidet pyntelige Bygning? Netop paa Baggrund af de smukke Omgivelser trænger Bygningen til Fornyelse — eller til fuldstændig at fjernes. Et andet Ønske, der maaske er ret uopnaeligt foreløbig, gaar ud paa at forøge Langelinie med det Areal, der ligger ved Nordre Toldbod udfor Hvidtfeldts-Søjlen. Ved en saadan Udvidelse af Langelinie vil den i højere Grad blive knyttet til Havnen, og med de Planer, der er fremme for Udvidelse og Forlæggelse af en Del af Havnen, er det vel ikke utænkeligt, at den nu saa stærkt benyttede Kajplads ad Aare kan stilles til Raadighed.

Generalforsamlingen den 31. Marts 1944.

Efter at Dirigenten, Højesteretssagfører *V. Holten-Bechtolsheim*, havde konstateret Generalforsamlingens lovlige Indvarsling, aflagde Formanden, Højesteretsdommer *G. Lett*, Beretning om Foreningens Virksomhed i det forløbne Aar.

Blandt de Sager, Bestyrelsen havde beskæftiget sig med i Aarets Lob, nævnedes Formanden kun Sager af større Betydning. Ved Bebyggelsen i *Ørstedsparken* havde Foreningen desværre ikke været i Stand til at hindre Opførelsen af Salgshallen, men ved et Samarbejde med Naturfredningsforeningen havde man opnaaet at faa Tilsagn fra Kommunen om en Drøftelse af Mulighederne for en Fredning af de københavnske Parker. En Henvendelse til Indenrigsministeriet angaaende Statsparkerne vilde ske.

Angaaende *Havremagasinet ved Frederiksholms Kanal* havde Foreningen grebet ind, da det forlod, at Magasinet skulde rives ned; der var i den Anledning rettet en skriftlig Henvendelse til Indenrigsministeren medunderskrevet af en Del private interesserede samt af *Foreningen til gamle Bygningers Bevaring* med det Resultat, at Forarbejderne ved Nedrivningen blev standset, og nu var der truffet Bestemmelse om, at Facaden mod Kanalen skulde forblive urørt, medens den indadgaaende Floj skulde nedrives.

Angaaende *Ryssenstengades Gennemføring* til Frederiksholms Kanal, hvorved en Del af Bissens gamle Atelier vilde blive nedrevet og det smukke Kanalbillede brudt, havde Bestyrelsen ogsaa rettet en Henvendelse til vedkommende Myndighed, nemlig Københavns Kommune og Indenrigsministeriet; fra Kommunen var der svaret, at Sagen ikke var aktuel endnu. I Spørgsmaalet om Etablering af et *nyt Fisketorv* havde Bestyrelsen gaaet skarpt imod det af *Monberg og Thorsen* foreslaaede Projekt, der forudsatte en delvis Opfyldning af Kanalen udfør Havnegade, og Havearkitekt *Erstad-Jørgensen* havde i „*Forskønnelsen*“ bragt en Artikel med et Forslag til anden Anbringelse af Fisketorvet, saaledes at Kanalen blev bevaret. Heller ikke denne Sag var bragt til Afslutning endnu.

Vartovs Skæbne var kommet ind i en ny Fase ved Borgmester *Bindsevs* Forslag om at benytte Bygningen til Bymuseum, Begravelsesvæsenets Kontorer o. a., hvorved Bygningen vilde blive bevaret; dette Forslag havde Bestyrelsen givet sin Tilslutning.

Endelig havde Bestyrelsen faaet Henvendelse fra *Jens Møller-Jensen* angaaende Foreningens Medvirken ved Rejsningen af et *Mindesmærke for H. C. Andersen*. Bestyrelsen var gaaet ind for Tanken under den Forudsætning, at man ved offentlig Udstilling af Modellen blev klar over Tilslutningen i videre Kredse. Imidlertid var der forskellige Hindringer i Vejen for en saadan Udstilling, hvorfor Bestyrelsen havde meddelt Møller-Jensen, at man ikke videre kunde støtte hans Tanke om Rejsning af den af ham foreslaaede Stele.

Herefter meddelte *Rolf Schroeder*, at man allerede i længere Tid havde arbejdet med Tanken om et Mindesmærke for *Christian Holm*, og at der havde været ført Forhandlinger med Københavns Kommune derom. Det første Sted, man havde valgt, nemlig Skraaningens ved Amagerbrogades Gennemskæring af Volden, var forkastet af Kommunen, hvorefter man var enedes om et Sted paa Elefantens Bastion. I Øjeblikket arbejdedes der paa to forskellige Forslag til Mindesten, og naar Udvalget havde tilendebragt sit Arbejde, vilde Sagen formentlig blive forelagt Raadet.

Foreningens Kasserer, Landsretssagfører *Hj. Hess-Petersen*, aflagde herefter Foreningens Regnskab, der godkendtes enstemmig af Generalforsamlingen.

I Anledning af Aarsberetningen nævnte Trafikinspektør *Rudolf Kraft* *Christian IV's* Statue og dennes Omgivelser, hvor et *Plankeværk af Træ* stadig skæmmede Pladsen. Han henstillede, at Foreningen stadig arbejdede for at faa dette Plankeværk erstattet med en Mur som de øvrige ved Nyboder. Videre takkede *Rudolf Kraft*, fordi man havde fulgt hans Forslag angaaende Opsætning af forklarende Skilte ved forskellige Statuer i københavnske Parker, et Arbejde, der var blevet delvis gennemført ved Stadsarkitektens Foranstaltning, men endnu ikke var fuldført i tilstrækkeligt Omfang. Sluttelig haabede han, at man kunde foranledige de Træer, der stod ved *Reformert Kirke*, beskaaret, saaledes at de ikke tog Udsigten til Rosenborg fra Købmagergade.

Herefter anmodede *Jens Møller-Jensen* om Ordet og udtalte bl. a., at Bestyrelsen saavel som Møller-Jensen selv havde ønsket den 2 Meter høje Model offentlig udstillet, inden der blev foretaget videre i Sagen. Da en saadan offentlig Udstilling havde modt Hindringer, havde Bestyrelsen med-

delt, at den ikke fortsat kunde medvirke, da Forudsætningerne var bristede. Dette beklagede Møller-Jensen meget og meddelte nogle Udtalelser om Mindestøtten og viste 2 Lysbilleder af Forslaget samt anmodede Medlemmerne om at udtale sig.

Bogtrykker *Chr. Christensen* fandt ikke Forslaget godt. Det havde ikke været Tanken med Konkurrencen i 1936 at naa frem til endnu en Statue eller Støtte, det var en Idé, man søgte. Møller-Jensen havde tænkt sin Stele rejst ved Nyhavn, men dels var Stedet uheldigt og dels søgte man ikke en Statue til Minde om *H. C. Andersen*, Statuer var der i det hele taget nok af i Byen. Han efterlyste en god Idé til at gøre Byen festlig og smuk, og henstillede, at man søgte andre Veje for at naa dette Maal.

Formanden overrakte herefter Foreningens Medaille og Diplom til Byplanarkitekt *Egil Fischer*.

Diplomet bar følgende Ordlyd:

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse
har tildelt
Byplanarkitekt *Egil Fischer*
Foreningens Medaille som Anerkendelse og
Paaskønnelse af hans Indsats som Foregangs-
mand i Arbejdet paa dansk Byplanlægning
og af hans stadig utrættede og uegennyttige
Virke paa dette Omraade.

FORENINGENS MEDAILLE,
ca. 1/2 Størrelse.

Dette Nummer er udsendt den 19. Juni 1941.

Til Bestyrelsen genvalgtes Overretssagfører *I. Lehn-Schioler*, Direktør *H. H. Schou*, Arkitekt *Rolf Schroeder* og Udvandringschef *H. F. Ulrichsen*; Landsretssagfører *Hj. Hess-Petersen*, der i 1940 blev indvalgt som surnumerært Medlem af Bestyrelsen, indvalgtes i Kunstmaler *Emil Krauses* Sted, idet denne havde anmodet om at maatte træde ud af Bestyrelsen.

Det raadgivende Udvalg genvalgtes.

Til Revisorer valgtes Redaktør *V. Berggreen* og Grosserer *Chr. Strobech* med Suppleanterne Bankbestyrer *Jean Hansen* og Direktør *Aage Rytter*.

Herefter holdt Byplanarkitekt *Egil Fischer* Foredrag om Emnet *Byplanlægning og Sanering*, hvortil Bestyrelsen havde indbudt en Del af Kommunens og Ministeriets Embedsmænd samt en Del Repræsentanter for Foreninger og Sammenslutninger.

Foredraget viste bl. a. en stor Del af *Egil Fischer's* ældre Forslag til Byplan for København og fremhævede Manglerne ved ikke i Tide at fastlægge Byplaner for større Byer; som Arkitekt *Fischer* udtalte: „Det er dyrere at byplanlægge bagefter“.

Efter Foredraget samledes man om det traditionelle Smørrebrødsbord. I Diskussionen om *Byplanlægning og Sanering* tog mange ivrig Del, og det blev sent inden man brød op.

H. F. Ulrichsen in memoriam.

Ved Udvandringschef, Overretssagfører *H. F. Ulrichsens* Død den 22. Juni i Aar har Foreningen lidt et smerteligt Tab. Den er ikke blot blevet en særpræget Personlighed fattigere, men ogsaa et Initiativ og en Virkekraft af usædvanligt Format. *H. F. Ulrichsen* var som selvskrevet til Arbejdet for Byens skønhedsmæssige Udvikling: Københavner af Sind og Skind, men samtidig gennem Rejser og Ophold i Udlandet fyldt af Impulser udefra og i Stand til at gøre disse frugtbare paa de hjemlige Omraader. Turistsagen var et af hans Hjerteborn, og nær knyttet til den var Arbejdet for Forskønnelsen af hans egen By, saa den kunde glæde Borgeren i hans daglige Færd og virke tiltrækkende paa den tilrejsende. *Ulrichsen* kom ind i Foreningens Arbejde som Revisor i 1920. I 1934 blev han Medlem af Bestyrelsen, og indenfor denne avancerede han med Stormskridt: 2. Viceformand i 1936, 1. Viceformand i 1940. Sine store repræsentative Evner stillede han beredvilligt til Foreningens Disposi-

tion. Hans Personalkundskab gjorde ham til et uundværligt Mellemlid ved mangen Lejlighed, hvor det netop for Sagens Skyld gjaldt at komme i Kontakt med de rette Personer, ikke mindst naar disse fandtes i Regerings- og Rigsdagskredse eller indenfor Bystyret. Hans uselviske og stærke Virketrang gjorde ham til en støt, saglig Medarbejder i det daglige, og da „Forskønnelsen“ genopstod i 1937, blev han med sin let flydende Pen en skattet Medarbejder ved Bladet og Medlem af Redaktionsudvalget. Som Medlem af Overfredningsnævnet var han en betydelig Kraft i Arbejdet for Bevaring af Naturens æstetiske og kulturelle Værdier, og rent selvfølgelig blev han derfor ogsaa en af de ivrigste Forkæmpere for de københavnske Parkers Uantastethed. Gennem alt hans Arbejde i Foreningens Tjeneste gik som en rød Traad hans livlige Færd og venlige Væsen; der var Fest og Smil i hans Spor bredende sig til hans Omgivelser i let og frugtbart Samarbejde. Hans Plads bliver vanskelig at udfylde.

Hj. Hess-Petersen.

Udryddelseskrigen mod Vandet.

Af Billedhugger, Greve Eigil Knuth.

Vender man efter et Ophold i Stockholm tilbage til København, føler man sig gjerne i de første Dage noget indeklemt her i Byen; der er noget, man savner, og dette noget er det friske Pust fra Soen, det frie Udblik, som Stockholm overalt byder paa. Der er Albuerum i den svenske Hovedstad, hvor som helst man naar til Vejs Ende i en Gade, aabner der sig vide Perspektiver, og Havet melder om sin Tilstedeværelse paa mange Maader: Lugt af Tang og Tjære, skrigende Sofugle, Skibstrafik, hvor fremmede Flag vækker Dromme om fjærne Lande. Med Soen kommer Himlen ind i Byen og et godt Kvantum Soluft, som styrker Lungerne og ved Morgen og Aften faar de forskellige Bydele rundt om paa Skærene til at forstøne sig, saa Stockholm bliver en Verden i Stedet for en Provinsby.

I København er man sammenlignet hermed muret inde, og Chancerne for at skabe en virkelig Storby, der fornemmes ved sit Anlæg i Rummet, sin Samhøighed med Omgivelserne, er forspildt. Byen kommer ikke ud over den provinsielle Hygge, som stemmer med det magelige, men ogsaa lidt smaatskaarne i Danskernes Karakter. Indemuringen er sket gradvist gennem Aarhundreder lige fra Absalons Tid og sandsynligvis stadig under Protest fra Borgerne, en Protest, som man regnede for en ligesaa uskadelig og uafvendelig Lyd som Fugleskriget ved Stranden, og som kun blev en munter Opsang til næste Indhug fra Styrelsens Side. Endnu den Dag i Dag protesteres der og forelægges derefter straks nye Planer til et andet Fremstød for at faa fyldt Sand og Brosten paa den sidste lille Stribe synligt Vand i Byen.

Naturligvis kan Københavns Beliggenhed paa flade Næs og Øer ikke ganske sammenlignes med Stockholms i en Skærgaard, og ej heller kan Sjælland som Opland levere strømmende Vand i Lighed med Udløbet fra Mälaren, men der har dog været et friskt og smukt Møde mellem Sø og Land her i gamle Dage, aabne Udsigter overalt over et mange Gange bredere Havneløb til Smaa-

øer, som man förstod, horte med i Sceneriet. Man kan ikke lade være med at tænke sig, at Pladsen til Skibe og hele Byens Kapacitet som Handelscentrum kunde have været ganske anderledes storslaact, hvis man i Stedet for konsekvent at snævre alle Løb ind og fylde op havde uddybet dem, som de var, og gravet Kanaler og Bassiner ind i Kysten, saadan som Christian den Fjerde og hans nærmeste Efterfølgere gjorde. Nu tvinges man til at bygge kunstige Kystlinjer i Form af Moler og Pakhusgrunde *udefter* ved stadig flere Opfyldninger af det Vand, der er tilbage. Det var en Plads med usædvanlig gunstige Naturbetingelser, der lokkede Byens første Beboere til Stedet, — i den tidlige Middelalder kunde dens Storbylinjer anes, dens Navn blev slet og ret *Havn*, fordi den mere end andre Steder var en Havn, og Absalon byggede sin Borg ved Havn, men i vore Dage, da Storbybyggeriet stod for sin Realisering, tog man til Byggegrunde for Beboelse flere og flere af Havnearealerne i Stedet for at bygge paa de store Oplande bagude i Øst og Vest. Man byggede paa Havn, kvalte Stedets Livsnerve og savede omhyggeligt den Gren over, man selv sad paa.

De forskellige Smaaøer — Slotsholmen, Gammelholm, Bremerholm — voksede sig allerede i gammel Tid store, men det var med Bevaring af et naturligt Ligevægtsforhold mellem Vand og Land, saaledes at Byen paa Hollænderen *van Wicks* kendte Prospekt fra 1611 stadig ligger havomspundet paa et Næs og ventileret paa Kryds og tværs af brede Farvande (de senere Kanaler), hvorigennem Skibe kunde trænge ind og opnaa Kontakt med de centrale Bydele. Gammel Strands Gavlhuse har vel dannet et Søhandelskvarter dengang i Lighed med Tyskebyggen i Bergen. Christian den Fjerdes Opfyldning til Børsen og til Christianshavn var nødvendig for med Datidens tekniske Hjælpemidler at skabe Landforbindelse med Amager, og den sørgede stadig for et lige ligt Forhold mellem Vand og Land: Den nu opfyldte Kanal i Slotsholmsgade, Tøjhushavnen,

Kanalerne paa Christianshavn. Han anlagde og udgravede Kanaler, hvor vi nu fylder dem op! Bebyggelserne, der opstod de paagældende Steder: Børsen, de 6 Søstre, Husene i Strandgade og Overgaderne blev allesammen Bygninger, der havde Relation til Handelslivet, Sejlladsen til de fjærne Kolonier: Ostindien, Vestindien og senere Færoerne, Island og Grønland.

De store Opfyldninger, som lukkede Byen ude fra Søen og gjorde den til en Brostens- og Asfaltorken, kom først helt op til vore egne Dage, da man dog skulde have kunnet forvente Forudseenhed, og da Tekniken ellers nok skulde have kunnet støtte den. Endnu i 1856 — som det ses af det her gengivne Fugleperspektiv — er Grundtrækkene i den oprindelige Naturplacering, Byen paa Øer, bevaret. Netop dette Perspektiv peger saa fristende hen paa en Tanke, der ofte melder sig for den, der betragter et Københavnskort: Havde det ikke været noksaa fremsynet og stor-slaaet, om man i Stedet for at indsnævre og udfylde den ene maritime Trafikaare, vi besidder, havde etableret en ny ved at uddybe „Søerne“ og sætte dem i Forbindelse med Havet mod Nord og Syd (som det delvis var Tilfældet, da de indgik i Forsvarsanlægget under Københavns Belejring)? Tænk, hvilken Balance i Byens Bebyggelse, Liv og Trafik, det vilde have frembragt, hvilke rige Muligheder i enhver Henseende. Som Frugten deraf kunde man ogsaa have høstet store æstetiske Gevinster: Undgaaelse af Overbelastning og Ødelæggelse af den gamle Bydel, som nu maa bære al Foretagsomhed og Raseringslyst, og Afhjælpning af den Kedsommelighed og det Dødvande, der præger Rosenvænget, Østerbros og Nørrebros haabløse Sidegader, fordi Frihavns Spærregitter satte dem i Fængsel.

Frihavnen kom i Halvfemserne og afskar Københavns naturlige Udsyn til Sundet mod Nord. Man gjorde dengang Vrovl over, at den laa saa langt fra Byen, men den burde have ligget meget længere og vel et andet Sted. Den fik som sagt ikke blot æstetiske Følger, men Trafikforhold og Liv i Østerbros gamle Strandkvarterer blev for senere Slægter ødelagt. Alle de mange Gader, som tidligere førte Befolkningen til Stranden, en-

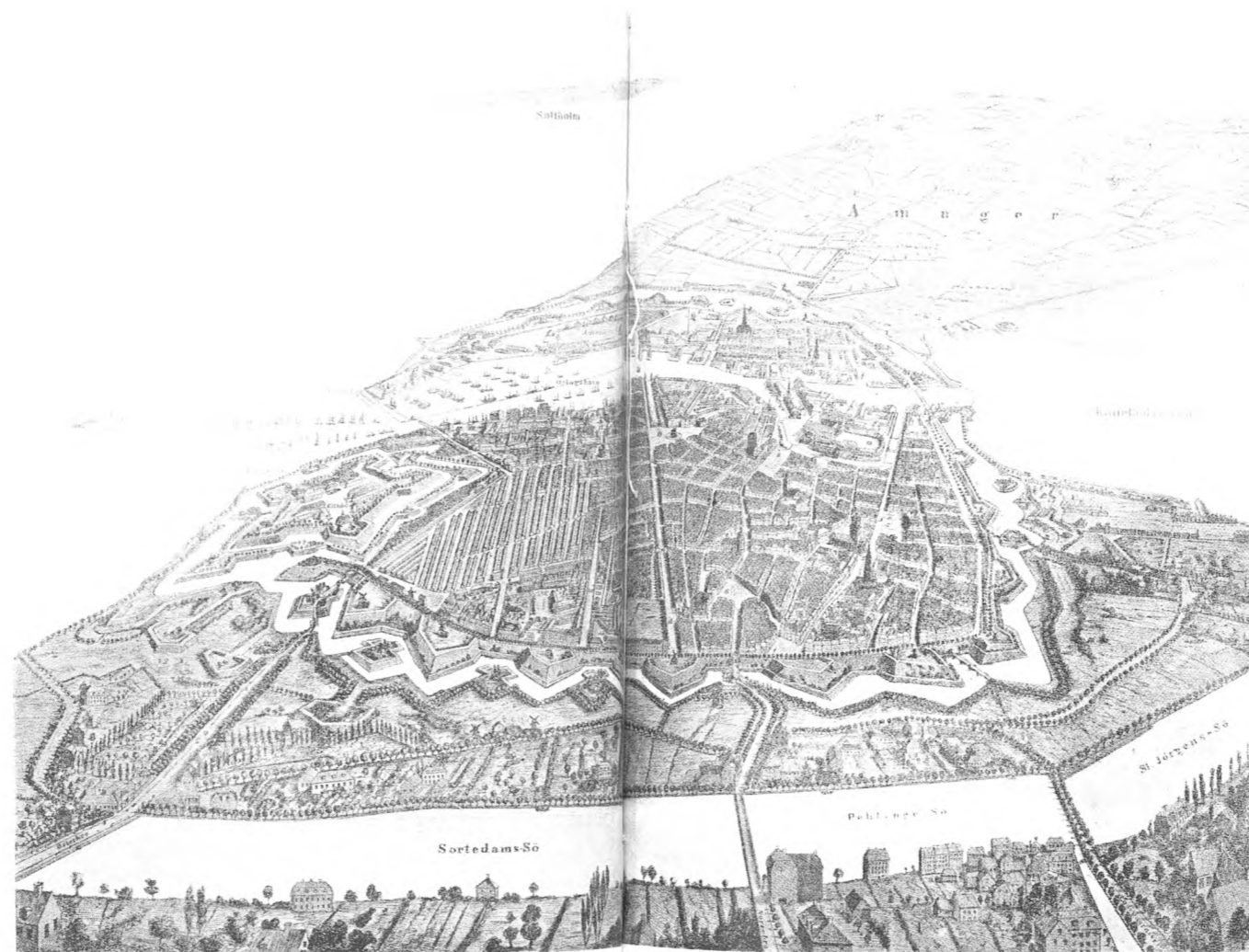
der blindt, et af Byens friskeste Kvarterer fik lutter Baggader. Ogsaa Langelinie mistede meget af sin Skonhed og blev en kunstig Promenade, hvor Frihavnen ved nordre Toldbod begyndte at skyde sig frem med sit Fængselsgitter. Men Frihavnen tog dog Sigte paa Sofarten; mærkeligere var de Opfyldninger, der i 1904 skete sydpaa ved Østsiden af den gamle „Kalvebod Strand“, hvor der „indvandedes“ 570 Tdr. Land, som bebyggedes *ikke* med Fabriksanlæg eller Havnebygninger, men med Beboelseshuse — det store aandsforladte Kvarter bag Islands Brygge, hvis Gader bærer stolte Saganavne. Der siges, at fremmede Søfolk med Undren saa disse Beboelseshuse skyde frem langs Kajerne, ligesom de vel tidligere havde undret sig over lignende lidet somæssige Fremtoninger i Havnegade.

Vandarealerne var nu betydeligt formindskede baade i Nord og Syd, og samtidig havde man gjort, hvad man kunde for at fylde Kanalerne op i Byens Hjærte. Tidligt — i 1749 — var Kanalerne omkring Amalienborg i Bredgade, Toldbodgade og Sct. Annæ Plads blevet sløjfet, men disse Kanaler havde ingen Forbindelse haft med Søen. Værre var den Aktion, som fulgte i 1860-erne: Først tilkastedes Holmens Kanal (Beg. af 1860), et Stykke af Christian IV.s Stadsgrav, som førte fra Børsen bagom Holmens Kirke forbi nuværende Landmandsbank op til Kongens Nytorv (Hallandsaas) og med Forlængelse i en anden Kanal i Peder Skramsgade afgrænsede hele Bremerholm. 1866 sløjfedes Borskanalen i nuværende Slotsholmsgade, og de følgende Aar 1867—68 opfyldte man Tøjhus havnen mellem Tøjhusets og Proviantgaardens Længer, hvor nu Bibliotekshaven er. Endnu eksisterer Gudskelov Nyhavn, som Christian den Femte i Fortsættelse af Bedstefaderens Storsyn lod Oberst Niels Rosenkrants udkære 1671—73, og man kan glæde sig over at se Skibe laste og losse ved dens Kajer tæt ind til Byens Centrum.

Samtidig med Voldenes Fald kom Tilkastningen af Stadsgraven i 1870-erne, saaledes at der af disse Vandarealer kun er smaa Rudimenter tilbage i Parkerne. Ifølge *Zachariaes* Tidsskrift „Før og Nu“ skal der samtidig med Befæstningsanlæg-

gets Nedlæggelse have været Planer om at kaste Slotsholmskanalen mellem Holmens Bro og Stormbroen til for at spare et nyt Bolværk, ja, der fremsattes endogsaa Planer om at rasere hele Holmen og bebygge den à la Gammelholm. Saa pietetsløse er vi vel ikke i Dag, men de sidste Par Aar har dog desværre set mange Projekter, der vilde fremture med den københavnske Vandudryddelseskrig. Den nye Knippelsbro tog en god Bid af Kanalindløbet og berovede os de lange Rækker Oste-, Pære-, og Kartoffelskuder, som laa med deres brogede Sejl ved Borsgaden og gav et Stykke Bybillede og en Kontakt med Soens Folk, vi holdt af, fordi de viste os Sostaden København levende endnu. Hvorfor kan de Skuder dog ikke komme tilbage igen nu, da den lave Gade giver saa udmærkede Betingelser for Handel uforstyrret af Færdslen over Broen? Det vilde være dobbelt kært som oplivende Moment foran den kedelige Granitrampe.

I Fjor vilde man skære yderligere bort af Kanalen ved Udfyldning til Fisketorv paa Havnegadesiden, og nu er det Kanalstykket foran Slottet, man har forset sig paa med et Projekt, hvis Begrundelse ikke er mindre tragikomisk end den nævnte Begrundelse for Projektet om at sløjfe Kanalen helt. For det første er der Plads at tage af paa selve den døde Del af Pladsen foran Slottet, og for det andet — og det er langt væsentligere — burde man snart forstaa, at de fleste trafikale Problemers Afhjælpning i København for eller senere kræver een Ting gennemført: Sporvognenes Afskaffelse og Erstatning af Omnibiler, der ikke spærrer Færdslen, men glider smidigt ind i den. De mange Sporvognslinjers Snoninger gennem den gamle Bys snævre Gader er en Umulighed i moderne Færdsel, og Slotsholmen bag dens fire Broer som Krydsningspunkt for et Utal af Hovedlinjer er Umulighedens Triumf. Det første, som Udviklingen efter Krigen vil kræve her hjemme, er Sporvognenes hele eller delvise Aflysning af Omnibiler, og saa vil der være rigelig Plads paa Slotsholmen baade uden at man fylder op i Kanalen og uden at man flytter Frederik den Syvende. I Rom skete Overgangen fra Sporvogne til Biler paa en eneste Nat.

Fugleperspektiv over København 1850.

Fra „For og Nu“.

Da Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse for nylig gjorde Indsigelse mod Opførelsen af den paatænkte Lods- og Havnepolitistation paa nordre Toldbod, som vilde forstærke dennes Indelukning af Langeliniepromenaden, mødte man Gudskelov stor Imodekommenhed og Forstaaelse hos Havnebestyrelsen, men under Forhandlingerne ymtedes der fra anden Side om, at en saadan Protest var Hysteri. Den skildrede Udvikling viser dog tydeligt, hvordan Langelinie er det sidste lille Aandehul, hvorfra den nu millionstore Bys Indbyggere i Fred og Ro kan opfriske halvglemte Minder om, at København er beliggende ved Sundet. Lad dem, der taler om Hysteri blot betænke, at Langeliniepavillonen er Københavns eneste Restauration ved Vandet — lyder det ikke utroligt — og at man skal helt ud til Bellevue, før man finder den næste.

Var det projekterede Lodshus blevet opført, kunde man i Traad med Traditionerne have al Grund til at frygte, at kommende Havnebestyrelser med mindre Forstaaelse end den nuværende engang gav sig til at forlænge nordre Toldbods Kaj med det knugende Gitter hen foran Pavillonen. Lad os i Stedet haabe, man bliver saa tidsforstaaende, at man fjerner dette Bur og indlemmer den brede Mole i Anlægget, som slet ikke vilde blive for stort eller smukt af den Grund. De to Dampere, som lægger til ved Kajen, maatte der nok kunne skaffes Plads til andetsteds.

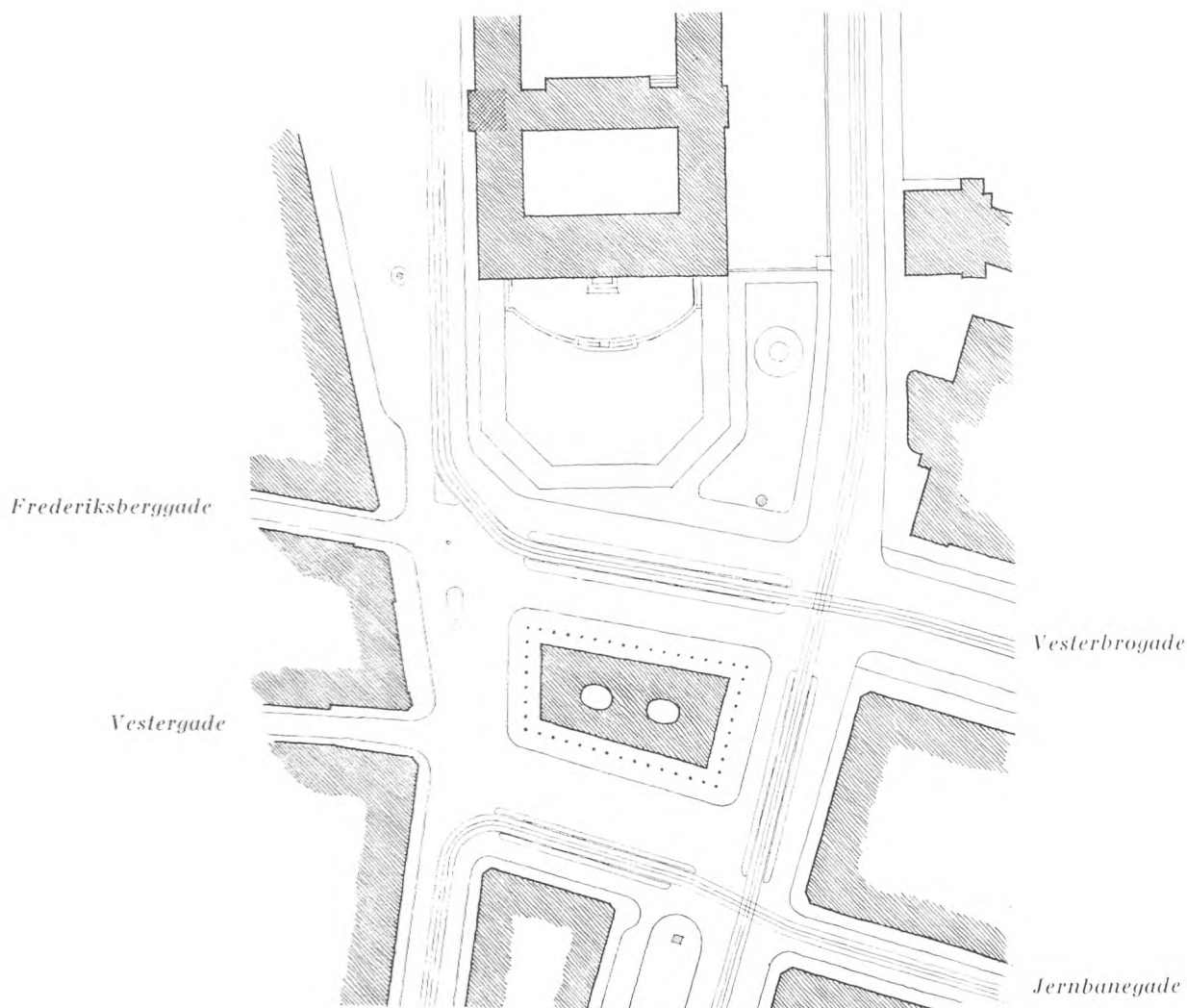
Som ved Lodsstationen saadan vil det ved Spørgsmaalet om de 4 Meters Udfyldning i Slotsholmskanalen foran Kirken se ud som en Bagatel, naar man kun retter Opmærksomheden paa den ene, aktuelle Kendsgerning og ikke ser Sagen med

dens Perspektiver bagud og fremad i Tiden. Fire Meter her og fire Meter der, — Kanalerne er meget nær ved at være ufarbare og umulige at navigere i allerede; tilsidst har man kun et Par Rendestene tilbage, og der kan saa komme det Bystyre, som dækker de unyttige Rendestene til, uden at der mere er Basis for at kunne protestere derimod.

Langeliniepavillonen som Storbyen Københavns eneste Spisested ved Sundet taler med symbolsk Tydelighed om Torlægningens Effektivitet og Problemet Alvor. Udenlandske Turister, som kommer for at nyde Sommerferien i Byen ved Sundet og beundre de lyse Nætter, hvad byder vi dem? — et Logi paa Raadhuspladsen eller Vesterbros Passage og en Aften i Tivoli, altsammen midt i Asfalmekanikken. Ikke et eneste Hotel ejer København ved Vandet, skont der ellers er Grunde nok i Havnegade, ved Knippelsbro, Langebro og i Svanemøllebugten. Selv vor saa lovpriste og skønne Amalienborg Plads med Kongens Residens har vi lukket ude fra Soen med et Gitter. Var det ikke en værdig Opgave nu at tage dette Gitter bort, saa Amalienborganlægget kunde knyttes til Soen ved en smuk Trappe, hvor Lastbiler, Pakkasser og Skrammel veg Pladsen for Kongeskibets naturlige Anlægssted.

Og da vi nu har vendt os fra Fortidens Fejl til Fremtidens Drømme, saa skal jeg i Tilknytning til denne amalienborgske Nyordning udtale endnu et Ønske, selvom det er et lille Sidespring fra Historien om Vandudryddelsen. For at fuldende Aksen fra den nye Tilgang til Pladsen fra Soen og op til Marmorkirken ser jeg i Aanden den danske Stat købe og nedrive de to Beboelseshuse paa Frederiksgades Nordside og opføre to Kolonaderækker mellem Amalienborgpalæernes Pavilloner og de to Palæer i Bredgade, det „Bernstorffske“ og det „Dehn'ske“. Først da vilde man have fuldendt Værket, som blev begyndt i Tider, da man endnu forstod at lægge Byplan, og først da vilde man have gjort sin Skyldighed overfor en af de skønneste Pladser i Verden, der tillige bør kunne fornemmes, som det, den nu er og har saa gode Betingelser for at være: En sofarende Nations Kongebolig.

Eigil Knuth.

Raadhuspladsen.

Af Slotsarkitekt Thovald Jørgensen.

Arkitekt Curt Bie skriver meget rigtig i sit Indlæg om Raadhuspladsen i sidste Nummer af „Forskønnelsen“, at Diskussionerne om dennes endelige Ordning har staaet paa i en Menneskealder. Ak ja! Saa sandt — saa sandt.

Da jeg fra gammel Tid daglig har passeret Terrainet — ogsaa „Halmtorvet“ — har min Interesse stadig været hæftet ved Stedet. Jeg har set Dagmarteatret, Helmerhus, Bristol, Palace Hotellet og endelig Raadhuset og Muslingskallen blive til.

Der er ingen Tvivl om, at Nyrops Idé til Muslingskallen er opstaaet ved at se Sienas Raadhusplads, der ogsaa rummer en Muslingeskål, som er hul i sin Form. Raadhuset dér har omtrent samme Façadelængde som Københavns Raadhus, men Muslingeskallen i Siena er mere end dobbelt saa stor som den københavnske og bruges i det

daglige som Færdselsforbindelse i Byen. Kun én Gang om Aaret — jeg har selv oplevet det — er der Hestevæddeløb og Optog paa Pladsen. Den er omkranset af ret høje Huse — altsaa et sluttet Hele.

Kunde vi opnaa en nogenlunde tilsvarende Virkning vilde meget være vundet. Som det nu er, flyder det Hele ud.

Jeg har for mange Aar siden udarbejdet en Skitse, som i nogen Maade frembragte den attraaede Helhed. Jeg viste den til Nyrop, som greb den med Interesse — men det blev kun til en Række Træer fra Vesterbro til Frederiksberggade, som senere er fjernede.

Mit skitserede Forslag, der medfølger her, gaar ud paa at opføre en lav Murstensbygning omgivet af Søjlegange, hvorfra man i Ro kunde nyde Raad-

huset, samt skaffe Venteplads for Sporvogns- og Omnibuspassagerer. I Stueetagen kunde indrettes Vagtmesterrum, Kiosker, Oplysningskontorer m.m. Herover en Mezzanin til Kontorer og overst en Restaurant med fladt Tag og Adgang til Platformene ovenpaa Søjlegangene.

I Kælderne kunde der i den østre Ende indrettes Toiletter og Cycleparkering i den vestre.

En saadan Bygning vilde skærme for Udsynet til Helmerhus og dele Pladsen paa en naturlig Maade. Om Bygningen skulde have den Form og Højde, der her er antydet, er en Detaille. Mulig

kunde Bygningen udvides i Retning af Bristol, hvorved der skaffes samme Facadelængde og Faginddeling som paa Raadhuset, mulig skulde den være smallere for at give mere Gadeareal paa Nordsiden, hvor der kunde blive Autoparkering samt yderlig udvidet Passage fra Jernbanegade til Vestergade.

Jeg er ganske enig med Professor Utzon-Frank, naar han om den nuværende Raadhusplads siger:

„Pladsen er for lille til at være en stor monumental Plads, og den er for stor til at være en lille intim Plads“.

Thorvald Jørgensen.

Slotsholmsplanerne.

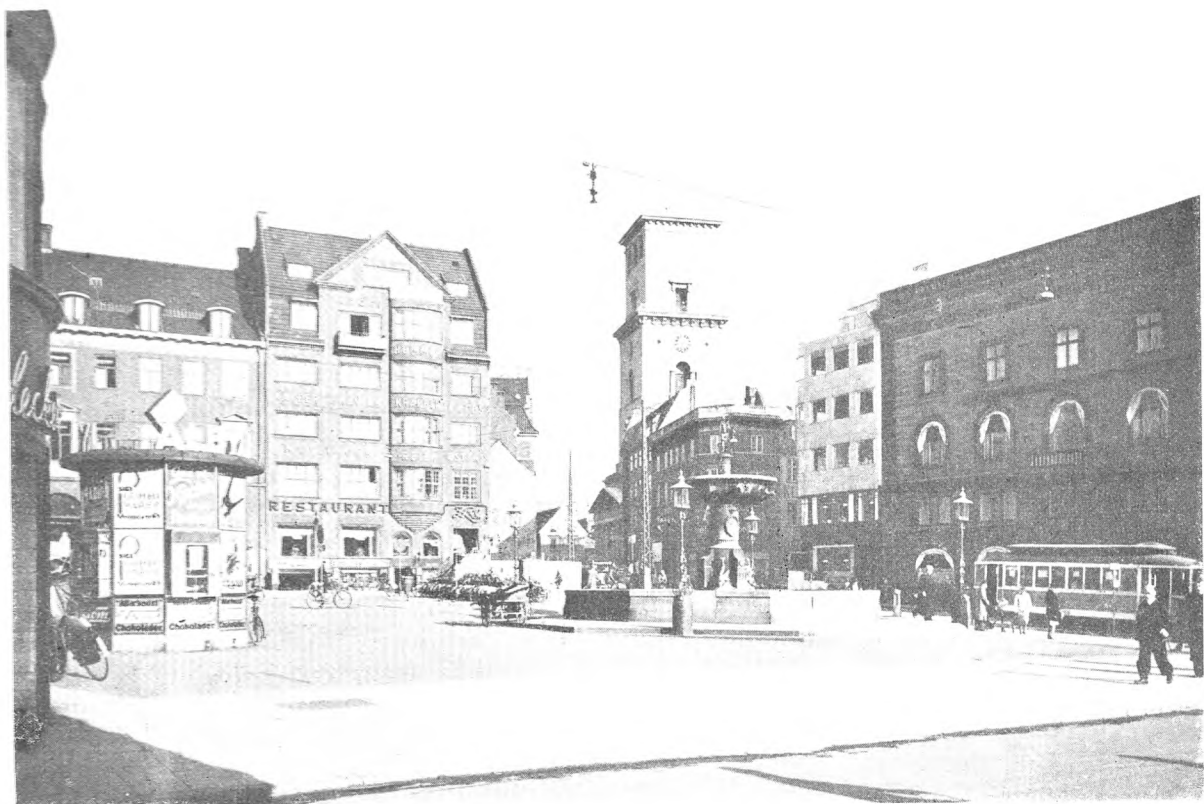
Siden Foraaret har det puslet om Slotsholmen. Efter Borgerrepræsentationsmødet den 26. Juni vidste man, at der skulde foregaa store Ting, men først henimod Slutningen af August blev man klar over, hvor Angrebet skulde sættes ind, nemlig mod Kanalen. Kommunens Planer for en ny Gadeføring foran Christiansborg nødvendiggjorde, hævdedes der, en Udvidelse af Kørebanen, og for at skaane Promenoiret foran Christiansborg og for at skaane vor historiske Kanal foreslog Magistratten at tage en Bid af hver!

Magistratens Forslag foreligger nu fuldt belyst og har været forelagt for Havnebestyrelsen og meddelt i den københavnske Presse og har begge Steder mødt den Modstand, man kunde vente. Torsdag den 16. Oktober kom Planerne for i Borgerrepræsentationen og som ventet, gik Sagen i Udvalg. Forinden havde vor Forening den 10. Oktober rettet en indtrængende Anmodning til Københavns Magistrat og til Borgerrepræsentationen om at skaane Kanalerne, og i en Henvendelse til Pressen af 11. Oktober gjorde vi Rede for vore Synspunkter.

Det er egentlig ufatteligt, at Kommunen atter kan stille Opfyldning af en Kanal i Forslag, thi saa sent som i Foraaret 1940, da der var et Forslag fremme om Opfyldning af Kanalmundingen foran Havnegade for at skaffe Plads til et nyt Fisketorv, viste de mange Udtalelser, denne Sag gav Anledning til, at Københavnerne ikke taalte mere Jord i Kanalerne.

Borgmester Sundbo har imidlertid udtalt, at Forslaget kun er et Udtryk for Forsøg paa at skabe bedre Forhold paa Stedet og ingen tvivler paa Oprigtigheden heri, da Borgmesteren ved tidligere Lejligheder har udvist stor Interesse for Byens æstetiske Værdier.

Ikke alene fra Foreningens Medlemmer, men ogsaa fra andre københavnske Borgere, har vi modtaget Anmodning om at søge Planerne ændret saaledes, at Kanalerne bevares, og vi tager gerne imod enhver Henvendelse af denne Art. Og ser man paa det Kort over København, der er afbildet Side 22—23, vil man erkende, at det er paa høje Tid at standse enhver Plan om Opfyldning af vore Vandarealer.

Hjørnet Gammel Torv—Nørregade.

Man kunde næsten sige, at Københavnerne havde vænnet sig til Hullet paa Hjørnet af Gammel Torv og Nørregade, saa længe siden er det, at Kommunen lod Hjørneejendommene nedrive.

I de sidste Maaneder er der atter kommet Liv paa den omstridte og dyre Grund, Gravemaskiner har larmet, og Fundamenter er ved at rejse sig til en stor Forretningsejendom.

Det havde været Foreningens Haab, at Kommunen ved Planlæggelsen af den nye Hjørnebygning havde taget den i Københavns nye Byggelov af 29. Marts 1939 hjemlede Ret til Bestemmelse af Façader og Bygningshøjder i Brug. Det var ingen lykkelig Løsning for Helheden af denne Del af Torvet, da Ulrik Plesners Hus i sin Tid blev opført — hvilket forøvrigt allerede dengang satte Diskussionen om Højden igang — ganske uden Hensyntagen til Vor Frue Kirke. Spørgsmaalet er nu, skal Hensynet til Plesners Hus — den Krogske Ejendom — veje tungere end Hensynet til Vor Frue Kirke?

Da Bestyrelsen erfarede, at det var bestemt at opføre en Hjørnebygning i 6 Etager + Tag, rettedes en Henvendelse til Københavns Magistrat og de private Bygherrer, ligesom man rettede en Henvendelse til den københavnske Presse saaledes:

6.—10.—41.

„Bestyrelsen for vor Forening har med Interesse fulgt Udviklingen af Bebyggelsesplanerne for Hjørnet Nørregade-Gammel Torv. Gennem Dagspressen erfarede man for kortere Tid siden, at der skulde opføres en Bygning i en Højde svarende til den Krogske Ejendom, Gammel Torv 10—12.

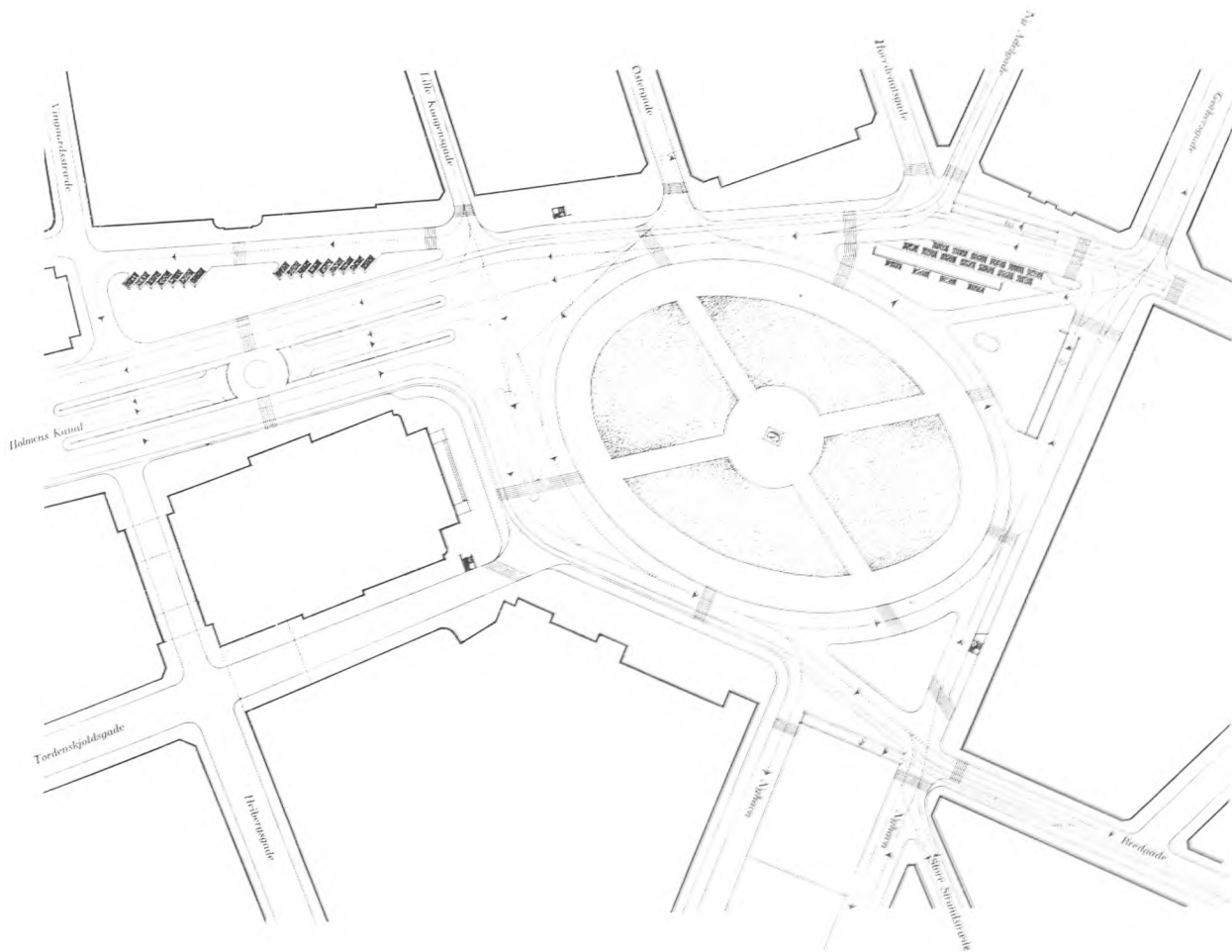
Da Bestyrelsen er af den Opfattelse, at Opførelsen af en saa høj Ejendom sammen med den Krogske fuldstændig vil dominere denne Side af Torvet og derved helt tage Kraften af Udsigten til Vor Frue Kirke, har Bestyrelsen rettet en Henvendelse til Københavns Magistrat med Forslag om Sænkning af Tagetagen paa den Krogske Ejend-

dom og Opførelse af Hjørneejendommen som en Bygning med 5 Etager + Tag istedet for som meddelt i 6 Etager + Tag.

I Henvendelsen er vort Forslag nærmere motiveret bl. a. derved, at Gammel Torv 14, 18 og 22 er fredet, den først nævnte i Klasse B de to sidste i Klasse A, saaledes at man vanskelig kan tænke sig disse Ejendomme forhøjet, medens den mellemliggende, Nr. 16, der ikke er fredet, vil kunne bygges højt. Det vil da blive en ubehagelig og

uskon Række at se paa, medens man ved Gennemførelsen af vort Forslag opnaar en lavere og mere ensartet Taghøjde og derved skaber Præcedens for, at der ved denne Del af det gamle Torv tages Hensyn til de æstetiske Værdier."

Henvendelsen til Pressen var bilagt med ovenstaaende Fotografi samt en Redegørelse ved vort Bestyrelsesmedlem, Landsretssagfører Hj. Hess-Petersen.

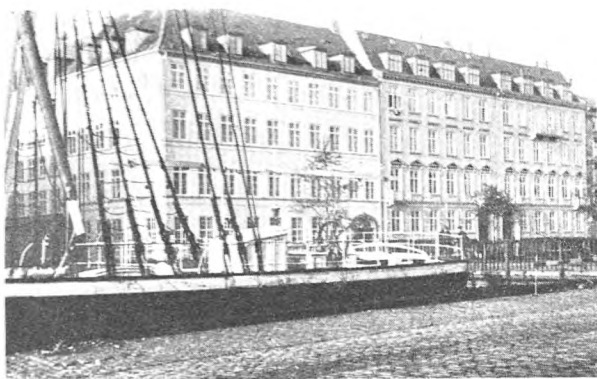
Regulering af Kongens Nytorv.

Forslag af Arkitekt Jean Deleuran og Civilingeniør Niels M. Plum.

Foreningen har fra Forfatterne modtaget et Eksemplar af det i Dagspressen og Fagskrifter tidligere omtalte Projekt til Regulering af Kongens Nytorv. Der er her rørt ved et meget vanskeligt Problem og nye Tanker er kastet ind i Diskussionen om den kære gamle Plads.

Gennem de mange Indlæg i Pressen føler man,

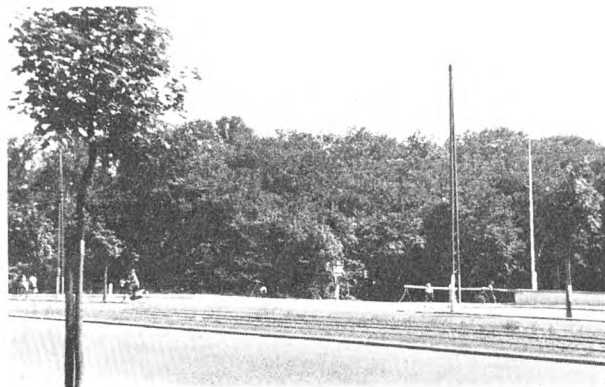
at Træerne er gaaet ind i Københavnerens Bevidsthed som noget selvfølgeligt, og noget man nødig vil undvære, men om man gaar ind for Forslagets Idé eller ej, skal det siges, at det er et vel rettelagt og gennemtænkt Projekt, der i sig selv er et værdigt Indlæg i Striden om vor smukke Plads.

Istandsættelse af Façader.

I Anledning af „Loven om Støtte til Istandsættelse og Forbedringer af Beboelsesejendomme“ bragte vi i „Forskønnelsen“ Hæfte 4/1940 en Artikel af Postmester Otto Asmussen om Istandsættelsesarbejdernes Betydning — baade for de respektive Ejendomme og for hele Bybilledet.

Artiklen var tænkt som et Opraab til Husejerne om at istandsætte Ejendommene, og et Eksempel paa saadan Istandsættelse af Façader kan ses i Ejendommene Frederiksholms Kanal 16, 18 og 20, hvor Foreningen har medvirket ved Istandsættelsen. Ejendommene Nr. 16 og 20 ejes af Overretssagfører Aage Rold Lundbye og Nr. 18 af Enkefru E. Christensen. Vi bringer ovenfor et Billede af Ejendommene.

Lundeskoven.

Den mindre Samling af Træer — halvt Park, halvt Skov — Lundeskoven, der er beliggende paa Grænsen mellem Københavns og Gentofte Kommuner, var i Foraaret 1940 Genstand for vor Forenings Interesse. Skoven paa Københavns-Siden henlaa i upaaagtet Tilstand, medens den Del, der laa paa Gentofte-Siden, var anlagt og plejet.

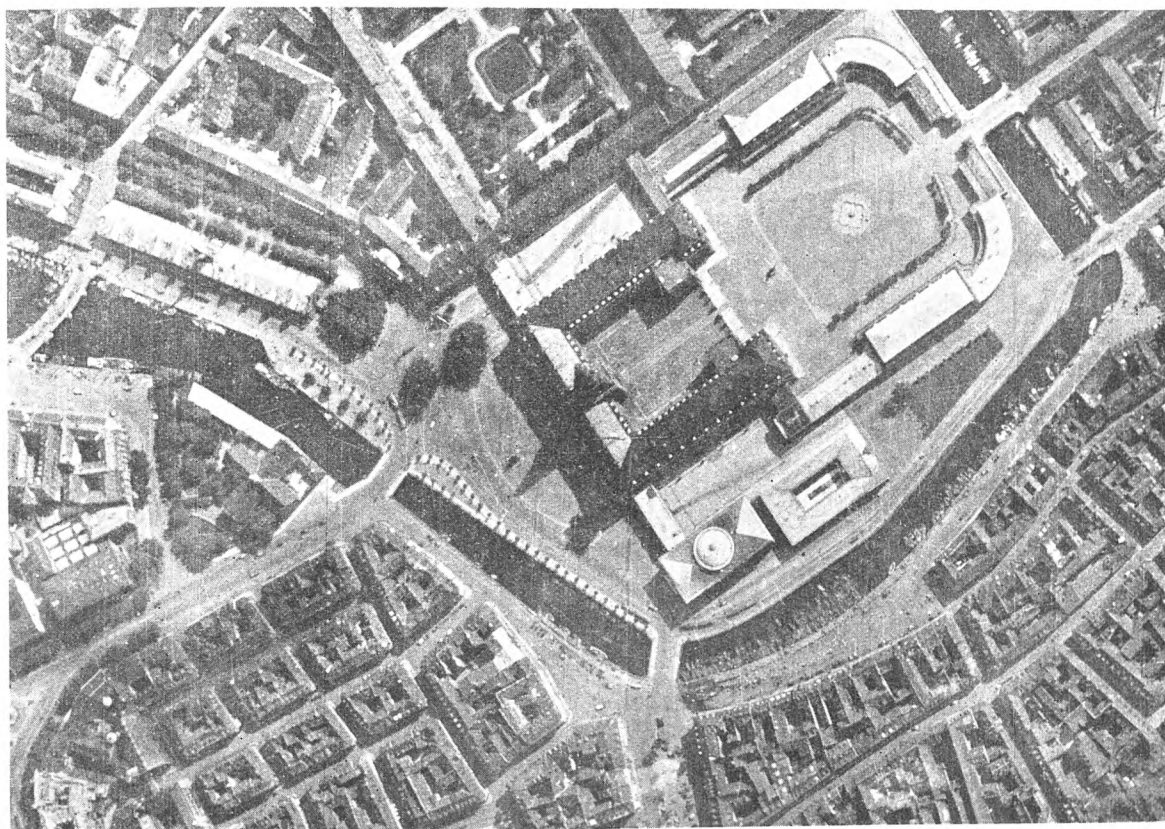
Efter Henvendelse fra Foreningen til Kommunen blev Forholdet rettet og Skoven anlagt og passet. Beboerne i det omliggende Kvarter kan smukke Træer, henstillede vort Udvalg, at denne Forbindelse med det eksisterende endog er ret stort af Omfang og giver Børnene Plads til at tumle sig.

Strandvejsudvidelsen ved Øregaardsparken.

Til den paatænkte Vejudvidelse af Strandvejen udfør Øregaardsparken i Hellerup forelaa to Planer til Sagens Løsning. Paa det paagældende Stykke ønskede man anlagt en Cyklesti, og her ved viste det sig nødvendigt enten at forlægge Fortovet helt ind i Øregaardsparken eller blot at afskære 1 m af Parken. Et Udvalg bestaaende af Medlemmer af Bestyrelsen for Danmarks Natur-

fredningsforening og vor Forening havde Lejlighed til paa Aastedet at se paa Forholdene. Om end den sidstnævnte Plan, hvorved der skulde afgives 1 m af Parken, krævede Fældning af en Del smukke Træer henstillede vort Udvalg at denne Plan fulgtes, idet man ansaa dette Forslag for at betyde det mindste Indgreb i Parken.

Dette Nummer er udsendt den 30. Oktober 1941.

Luftfoto af Slotsholmen omkring 1930.

Geodætisk Institut Eneret.

Slotsholmsplanerne og vore Kanaler.

Ved Borgerrepræsentationsmødet d. 26. Juni d. A. fremkom Meddelelse om, at der var Planer om Regulering af Trafikforholdene omkring Slotsholmen. Dette betød, at Kanalerne skulde afgive et Areal til en paatænkt Udvidelse af Kørebanen. Allerede ved denne første Forelæggelse af Sagen, mødte den Modstand, idet der i Borgerrepræsentationen toges til Orde for en Bevarening af vore Kanaler, et Standpunkt der, efter at Sagen nu har været under Overvejelse i ca. et halvt Aar, stadig har vundet mere Terræn. Ved Borgerrepræsentationsmødet d. 16. Oktbr. gik Sagen i Udvalg, og da en Betænkning fra dette Udvalg grundet paa Sagens alvorlige Karakter ikke kan foreligge endnu, og vore Medlemmer ikke direkte har haft Lejlighed til at følge Foreningens Handlinger i denne Sag, er det naturligt her at bringe en kort Gennemgang af Sagen, da adskillige af Medlemmerne har anmodet os om at gribe ind for at standse en Opfyldning. Dette er forlængst gjort, og der tør haabes paa et godt Resultat.

Efter ovennævnte Borgerrepræsentationsmøde i Juni tog Foreningen sig af Sagen og rettede Henvendelse til Københavns Magistrat for at blive bekendt med Planerne. I Oktober forelaa de færdig udarbejdede Tegninger til Slotspladsens Regulering, og da man erfarede, at Kanalen mellem Højbro og Holmens Bro ved dette Forslag vilde blive indtil 4 m smallere, rettede Bestyrelsen en Henvendelse til Københavns Magistrat, Borgerrepræsentation og Københavns Havnevæsen for at foranledige, at Kanalerne forblev urørt. Samtidig sendtes en Meddelelse til Pressen om vor Stilling, som fandt Optagelse i en stor Del af den københavnske Presse. Paa Foranledning af en Anmodning fra vor Bestyrelse deltog vort Udvalg i et Møde med et Udvalg af Københavns Havnebestyrelse d. 17. Oktober, og efter at Borgerrepræsentationen ved Mødet d. 16. Oktober havde ladet Sagen gaa i Udvalg frembragte vi Foreningens Stilling til Sagen for dette Udvalg ved et Møde paa Raadhuset d. 31. Oktober. Efter denne mundtlige Forhandling

med Borgerrepræsentationens Udvalg sendtes skriftlig Redegørelse til Udvalgets Medlemmer.

I Mellemtiden havde vi haft Lejlighed til at forelægge Sagen for Slottets Arkitekt, Thorvald Jørgensen, der i sin Tid havde tegnet Pladsen mellem Slottet og Kanalen, og Slotsarkitekten fandt det rigtigst at ændre Pladsen og lade Kanalerne være urorte.

Ovennævnte Redegørelse til Borgerrepræsentationens Udvalg havde følgende Ordlyd:

København, d. 7. November 1941.

Til Borgerrepræsentationens Udvalg angaaende Omordning af Trafikforhold m. v. paa Christiansborg Slotsplads.

I Tilslutning til den stedfundne mundtlige Forhandling med det ærede Udvalg angaaende Magistratens Forslag til en Omordning af Trafikforhold m. v. paa Christiansborg Slotsplads tillader Foreningen sig herved at fremhæve Hovedlinierne i vor Argumentation imod den foreslaaede Plan.

Hvad vi først og fremmest gør gældende, er dette, at *Kanalerne*, der i Tidens Løb har maattet lide Indskrænkninger og Indsnævninger, nu bør bevares uden yderligere Beskæring. Lad være, at der i tidligere Tider er begaaet Forsyndelser paa dette Omraade, men hvad der er tilbage af Kanalerne, og ikke mindst Kanalerne omkring Slotsholmen, giver dog det paagældende Bykvarter en egenartet Skønhed og Ynde af meget stor Værdi, som ikke maa forringes.

Kanalerne er ikke meget brede og deres Vandareal ikke meget stort, og det vilde derfor efter vor Opfattelse være forkasteligt at opfylde Kanalen foran Slottet som foreslaaet, saa indtil 4 m af Kanalen forvandles til Gade.

At en saadan Opfyldning ikke vil give Kanalen en mindre Bredde end den i Øjeblikket har ved Holmens Bros vestlige Side, er efter vor Mening intet Argument: det havde maaske været ønskeligt om Kanalen Vest for Broen saavel som andre Steder havde været bredere, men selv om dette nu maa være, som det er, er der dog ingen æstetisk Grund til at indsnævre det eksisterende Kanalareal — tværtimod kan det vel siges, at Uregelmæssigheden i Kanalbredden virker smukt.

Vi kan sammenfatte dette Afsnit af vor Redegørelse derhen, at de æstetiske Hensyn efter vor

Mening vejer saa tungt, at Kanalerne bør betragtes som urorlige, og at der ved Løsningen af de foresaldende praktiske Opgaver bør gaas frem paa samme Maade, som om det af naturmæssige eller økonomiske Aarsager var helt umuligt at inddrage Kanalarealet. Kanalen er ikke et ledigt Areal, der kan omdannes til Gade eller andet.

Dernæst maa vi fremhæve, at vi anser det for en Fejltagelse at tro, at der ved det foreslaaede Projekts Gennemførelse vil skabes nye Skønhedsværdier til Erstatning for de mistede.

At Slotspladsen efter den foreslaaede Ændring skulde opnaa en heldigere Form, kan vi ikke anerkende. I Øjeblikket beskriver Kajmuren fra Holmens Bro til Højbro en ret Linie, der staar meget godt til den eksisterende Linieføring paa Pladsen, men efter Magistratens Forslag bliver Linien fremtidig *to rette Linier ca. 70 m lange*, der mødes udfor Boldhusgade under en svag Krumning. Vi kan ikke give Magistraten Tilslutning i den æstetiske Betragtning, at denne „buede“ Linie skulde harmonere bedre med Promenoirets Form, saa meget mindre som der kommer de lange lige Sporvognsheller imellem.

Det er ogsaa anført, at Udflytningen af Kajmuren vil betyde en Forøgelse af Pladsen til Slottets Fordel, men omend vi naturligvis ikke kan bestride, at Pladsen bliver større, naar der lægges indtil 4 m til, maa vi bestride, at dette kan faa nogensomhelst æstetisk Betydning ved de store Dimensioner Pladsen har, nemlig ca. 90×200 m.

Nogen mere harmonisk Løsning opnaas ikke, og om nogen Ændring af Pladsens Orientering kan der ikke være Tale, thi det kan ikke spille nogen Rolle for en Plads af disse Dimensioner og denne Form, at der lægges en smal Strimmel til i den ene Ende.

Vi tror, det maa erkendes, at selve Pladsen som Plads betragtet ikke vil opnaa nogensomhelst Gevinst ved Projektets Gennemførelse.

Det er naturligvis ikke vor Sag at udarbejde nye Projekter, der kan løse de tilstedeværende Vanskeligheder uden at fylde op i Kanalen, men vi vil dog gerne pege paa de to andre Muligheder, der foreligger.

I. Yderligere Inddragelse af Promenoiret i Gadearealet.

Det ligger jo nær at spørge, om man ikke kunde rykke Kørebanen længere ind mod Slottet og altsaa tage det fornødne Areal af Promenoiret. Foreningen har siden sit Foretræde for Udvalget søgt en Forhandling med Slottets Bygmester, Arkitekt *Thorvald Jørgensen* og spurgt denne, hvad han mener herom. Slotsarkitekten har under denne Forhandling udtalt, at ogsaa han foretrækker at skære mere af Promenoiret fremfor at fylde op i Kanalen, og Arkitekten har udarbejdet vedlagte Skitse, der viser, hvorledes det kan gøres. Iøvrigt føjede Arkitekten til, at der ikke var nogen Betænkelighed ved eller nogen teknisk Hindring for, om fornødent, at rykke Statuen lidt tilbage mod Slottet. Som det ses af Ridset, tænkes Trægrupperne rykket noget tilbage og en saadan Flytning af de eksisterende Træer kan saavel efter Arkitektens som efter vor Mening meget vel lade sig udføre uden urimelig Bekostning.

Det følger af sig selv, at disse Meddelelser om Arkitekt *Thorvald Jørgensen's* Udtalelser gives med hans Tilladelse.

Iøvrigt føjer vi til, at hvis det ved en nærmere Gennemarbejdning af Projektet maatte vise sig ønskeligt at føre Kørebanen helt ind til Statuen, vilde en saadan Ordning ikke af æstetiske Grunde være utilraadelig.

Ved vort Foretræde for Udvalget spurgte Hr. Arkitekt *Henning Hansen* om vor Stilling til den paatænkte Afskæring og Runding af Trappen til Slotskirken. Hertil maa svares, at naar vi ikke tidligere har bemærket denne foreslaaede Ændring, skyldes det, at vi jo ikke har haft Detailplaner og Beskrivelse til Gennemsyn, men vi finder dette Forslag, der er et Brud med *C. F. Hansens Stil*, uantageligt. Saavidt vides, findes der i klassisk Kunst — hvoraf *C. F. Hansens Stil* er udsprunget — ikke et eneste Tempel, hvis Søjler hviler paa en Trappeordning med runde Hjørner. Det henstilles derfor, at man søger at finde en bedre Løsning af dette Spørgsmaal.

II. Deling af Færdslen med ensrettet Kørsel.

Vi er forøvrigt tilbøjelige til at tro, at den bedste og vel ogsaa den billigste Løsning vilde faas ved at lede Trafikken fra *Holmens Bro* til Stormbroen ad Gaderne paa *Byens Side*, medens kun den modgaaende Færdsel føres over *Slotsholmen*.

Det er i Magistratens Indstilling nævnt, at Politiet har peget paa en saadan Mulighed.

Der har i mange Aar været talt om Flytning af *Fisketorvet*, og om faa Aar vil Flytningen antagelig blive en Realitet. Det maleriske i *Bybilledet*, *Fiskekonerne*, kan udmærket bibeholdes, idet Salget fra disse foregaar fra *Fortovet*, og *Engros-Torvet*, der snarest er en Ulempe for *Kvarteret*, maa jo, som nævnt, forudsættes flyttet i nær Fremtid. Det vilde da efter vor Mening ikke stemme med god Plan nu at fylde til i Kanalen, fordi Trafikken ikke kunde ledes over *Fisketorvet*, og saa flytte *Fisketorvet* om faa Aar.

De trafikale Vanskeligheder, den her omhandlede Ordning vil medføre, særlig ved *Stormbroen*, er formentlig ikke af en saadan Karakter, at de udmærkede Teknikere, der staar til *Kommunens Raadighed*, ikke skulde være i Stand til at løse dem.

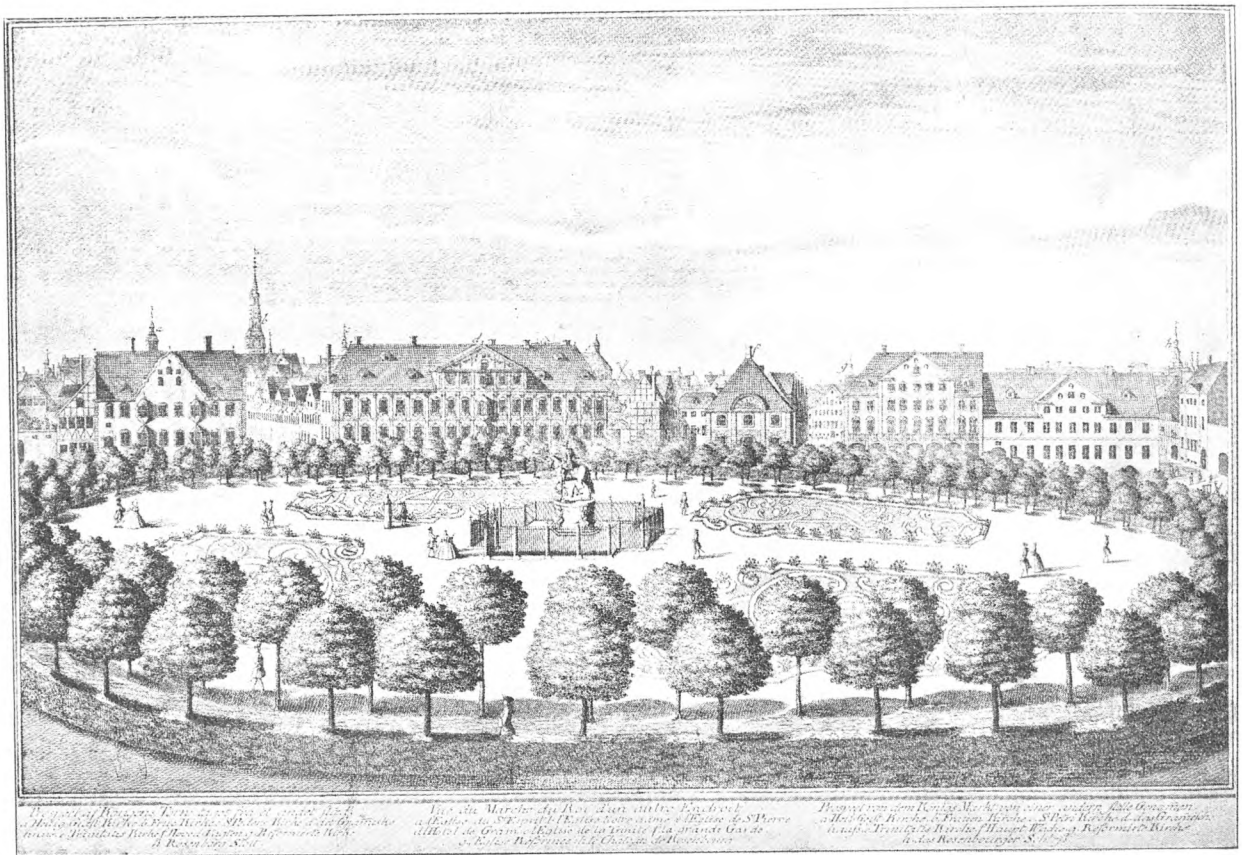
Den ved vort Foretræde nævnte Mulighed at flytte *Kajmuren* ind paa *Bysiden* udfør *Fortunstræde*, saaledes at der opnaaedes en Slags Erstatning for en eventuel Opfyldning, har vi nu haft Lejlighed til at drøfte. Vi paaskønner naturligvis den deri liggende gode Tanke, men vi maa dog mene, at det kun vil kunne blive en ret ringe Flytning, da *Hjørnebygningen* ved *Højbro Plads* ellers vil komme for nær til Kanalen.

Angaaende det nu fremkomne Forslag til Udflytning af *Kajmuren* overfor *Gammel Strand* er vort Standpunkt ganske som for *Stykket Højbro — Holmens Bro*.

Den foreslaaede Flytning af *Holmens Bro* til en Beliggenhed saa tæt op ad Kirken maa stærkt fraaades. En Beliggenhed nærmere end saaledes, at *Kronometertrappen* kan bibeholdes, maa vi fraaades.

Vi henstiller herefter til det ærede Udvalg, at der søges andre Veje for at løse de trafikale Problemer end den af Magistraten foreslaaede, idet vi fastholder det Standpunkt, at en Opfyldning i Kanalerne, i Fremtiden saavel som nu, bør være udelukket.

Saavidt vides, er der ikke truffet nogen Afgørelse i *Sagen* endnu, men der er Grund til at tro — efter den store Tilslutning vor Henvendelse for at bevare Kanalerne har faaet i vide Kredse — at man vil og kan finde anden Udvej til Trafikkens Løsning end ved Udflytning af *Kajmuren*.

Kongens Nytorv 1746. Efter „Danske Vitruvius“.

Kongens Nytorvs Æstetik.

Af Billedhugger, Greve Eigil Knuth.

Samtidig med, at Spørgsmaalet om Raadhuspladsens Nyordning gøres til Genstand for en Konkurrence, har der været Planer fremme om Indretning af Garageanlæg under Kongens Nytorv, Planer, som ogsaa vilde medføre betydelige Ændringer i dette andet københavnske Hovedtorvs Udseende. Kongens Nytorvs Omlægning er ikke aktuel, de omtalte Planer stilledes kun som Forslag af de Herrer Arkitekt *Jean Deleuran* og Civilingeniør *N. M. Plum*, men for saa vidt som Planerne berørte Udformningen af Anlægget i Midten, der i Aarenes Løb uophørlig har været diskuteret, og som utvivlsomt snart ved Opstillingen af den ny Rytterstatue vil blive sat under Debat igen, har Sagen dog en vis Aktualitet, og der kan være Grund til i Tide at gøre visse Betragtninger gældende.

Den underjordiske Parkering med Nedkørsel mellem Teatret og Magasin du Nord skulde om-

fatte hele Pladsens Areal bortset fra en Pille som Fundament under „Hesten“, og rent teknisk set maa Projektet siges at være overordentlig smukt og klart løst. Ovenover Jorden paa selve Pladsen vilde det betyde, at Træerne maatte forsvinde enten delvist eller helt, eftersom Midterpillen under „Hesten“ gjordes tykkere eller tyndere, samt at den nuværende Brolægning blev erstattet af Asfalt, medens et ellipseformigt Anlæg blot uden Træer maatte bibeholdes for Færdselens Skyld. Forslagsstillerne bruger naturligvis de æstetiske Argumenter, der kan findes til Undskyldning for Fjernelse af Træerne, medens de klogelig lader Spørgsmaalet om Asfalteringens æstetiske Fordele ligge, — et Spørgsmaal, der næsten er ligesaa vigtigt som Spørgsmaalet om Beplantningen.

Om Anlægget, som det fremtræder i Dag, bemærker Deleuran og Plum i Projektet følgende: „Græsset og de med Aarstiden vekslende Blom-

ster virker naturligt og festligt, hvorimod de fire Grupper af høje Træer slører Indtrykket af Statuen og virker sammen med den ydre Krans af Træer til at danne en separat Plads paa Pladsen, som ganske bryder Helheden og skaber en Parkvirkning, der ødelægger Muligheden for at faa et samlet Indtryk af Tilknytningen til Statuen og det gamle Slot og af Torvet som Helhed.

Det beplantede Areal i sig selv virker sikkert smukt paa mange Mennesker, men det forekommer af Hensyn til Helheden forkert at kæle for et enkelt lille Areal og saa lade Resten henligge baade æstetisk og færdselsmæssigt usammenhængende."

Lignende Argumenter mod Træerne er brugt for saavel af Folk, der blot vilde have de ydre Trærækker, „Krindsen“, fjærnet, fordi de dækkede Udsigten til Husene eller stod i Disharmoni med de 4 indre Trægrupper, som af Folk, der vilde have Pladsen helt aaben og raseret. Da Protesterne mod Plantningen af de ydre Trærækker rejste sig ved Omlægningen af Pladsen i 1914—15, kunde man kun teoretisk og med Støtte i gamle Billeders Virkning tilbagevise dem, men nu stiller Sagen sig anderledes, efter at vi gennem 25 Aar har indlevet os med Pladsen, som den er i Dag, — ret overensstemmende med det kendte Stik fra „Den danske Vitruvius“ (se ovenfor). Og det forekommer mig da, at de æstetiske *Erfaringer* understøtter de æstetiske *Teorier*, bygget paa Pladsens Historie og Stilhistorie, saaledes, at Argumentationen i Deleurans og Plums Forslag klinger falsk.

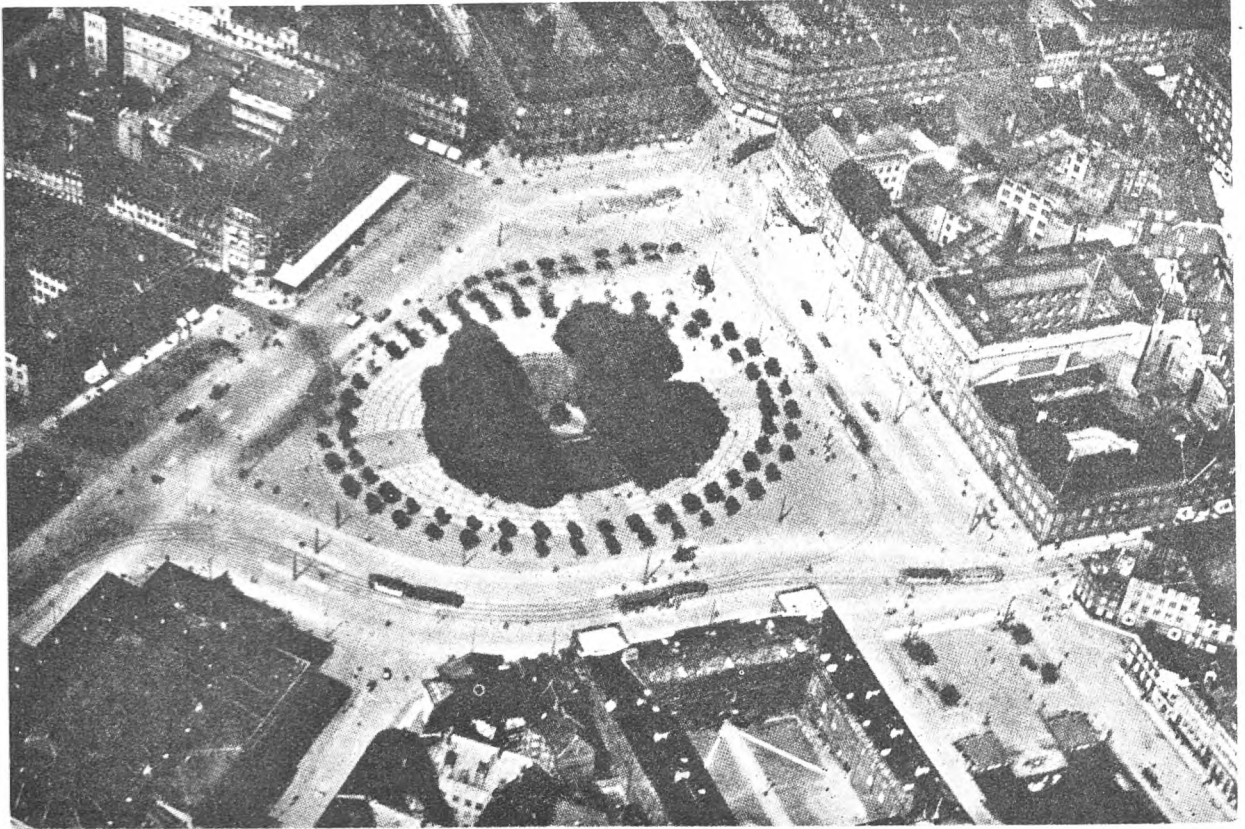
Saa tværtimod at *bryde* nogen Helhed, forekommer det mig, at Anlægget med Træerne og endda ganske særlig den ydre Krans af Træer bidrager til at give Pladsen den Samling og det Stilpræg, der udmærker Kongens Nytorv fremfor nogen anden Plads og gør, at man skal søge langt — helt til Paris og Padua — for at finde noget lignende. Den strængt geometriske Anordning i Midten — de ellipseformige Kredse af Træer — var et Udslag af Baroktidens geniale Sans for at skabe Fasthed og Sammenhold i Byplanlægningen; for dette store Hjul blev indskrevet i Pladsens Mangelkant, havde det ny Torv endnu meget af det gamle Hallandsaas' Øde over sig; Husene var for lave til og laa paa Grund af Pladsens irregulære Form for spredt

til, at de kunde raabe til hinanden over det store Areal og give Torvet noget Helhedspræg.

Med Ellipsen i Midten blev det aabenbart, at Pladsen alligevel havde sin strænge Regelmæssighed, en simpel Grundfigur, hvortil samtlige Gadehjørner og mere eller mindre skæve Facaderækker kunde sættes i Relation, medens Slottet — Charlottenborg — laa med sin Akse gennem Porten til Anlæggets Centrum og ligesom forankrede hele Maskineriet, gik i Borgen for den nyvundne Stillefasthed paa Pladsen. Trækransens Mission, efterhaanden som den voksede til, blev den, at gøre Ellipsen fornemmelig ikke blot i en Grundplan paa Torvets Gulv, men midt i selve dets Rum som det faste Solsystem med Planetbaner, hvorom det øvrige grupperede sig. At det ikke dengang disharmonerede med Pladsens Randbebyggelse, der med alle Husfacaderne bygget efter strænge Ensrettingsforordninger udtrykte samme barokke Aand, som Anlægget bar Præg af, ses bedst af Billederne i Vitruvius. Men i vore Dage har Anlægget faaet en noget anden og paa en vis Maade større Mission, idet Krindsen med forøget Styrke maa holde sammen paa Stumperne i de ødelagte Husrækker og hævde Pladsens barokke Karakter.

Tidligere løste den store Krans af Træer sin Op-gave i Helhedens Tjeneste derved, at den gjorde Rummet levende, skabte det ellers øde og tomme Torv om til et Samspil af mange smaa Prospekter, hvis Samhørighed fornammes ved Rundgangen under Træerne, der successivt oprullede de nye Perspektiver, og ved den saa virkningsfulde Anelse af Arkitekturen mellem Trækronerne og Stammerne — forskellig alle Aarets Dage og Døgnets Timer i Solskin, Taage eller Snevejr. Saaledes er det ogsaa i Dag, men dertil kommer saa det dobbelte Plus ved, at den ydre Trækrans forhindrer Overblikket, forhindrer i at opfatte de for Barokanlægget skæmmende Nybygninger i deres ødelæggende Samspil med det gamle, skiller den moderne d'Angleterre-Side fra Charlottenborg og Nyhavn, skiller Magasin, Teatret og „Størekassen“ fra den nordlige Husrække.

Deleurans og Plums Forslag mener, det er forkert, at „Krindsen“ spiller saa stor en Rolle, men Sandheden forekommer mig snarere saaledes, at den i Øjeblikket er og maa være det vigtigste i

Kongens Nytorv 1930.

hele Kongens Nytorvs Ansigt. Skal nogle af Træerne bort, fordi der kan være et Misforhold mellem den stiliserede Krinds og de fritvoksende „Naturtræer“ i Midten, eller fordi man ønsker at genindføre den oprindelige Tilstand, hvor man frit kunde spadsere helt ind til Rytterstatuen, saa maa det være Naturtræerne, der viger Pladsen. Jo mere Kongens Nytorvs barokke Karakter i Randbebyggelsens Facader udviskes — og man imødeser i denne Henseende med Ængstelse Magasin du Nords Ombygning af Karréen mellem Østergade og Lille Kongensgade —, jo større Betydning faar Bevaringen og Fremhævelsen af Krindsen som det, der endnu myndigt og smukt fastslaar Barokaanden og opsuger alle de smaa Mislyde i sine rene Kurver. (Se Flyverbilledet).

Skal Forslaget om den underjordiske Parkering betyde Krindsens Fjernelse, maa det derfor tilraades, at man søger Parkeringsspørgsmaalet løst paa anden Maade og i Forbindelse med Saneringen af Adelgade-Borgergade-Kvarteret. Selv en Asfaltering af Torvet bør saavidt muligt undgaas, thi

med døde Asfaltflader ved deres Fod vil de smukke Barokpalæer ikke længere kunne faa den intime Kontakt med Pladsen, som de har endnu i Dag. Er det ikke netop Kongens Nytorv, smukt og levende, som det er, med Stil og Farver, Sol og Skyggespil gennem Trækronerne omkring „Hesten“, raderingsfine Linjer i de sorte Grene om Vinteren, — er det ikke netop den, der ved sin Personlighed og sin Sjæl, i *Kraft af Modsætningen* faar os til at føle, hvor aandsforladt og nogen, Raadhuspladsen er? Vi laver Konkurrence for at bebygge eller beplante Raadhuspladsen, saa der kan bødes paa dens Tomhed — en højst haabløs Bestræbelserne, i hvert Fald et Torv, vi alle er glade for og føler os opløftede ved, — hvis vi gav os til at ødelægge det og gjorde det fra at være et Torv i god gammeldags Forstand til en ny Raadhusplads, en ny asfalteret Ørken med Udsigt til et Utal af gabende Gadeudmundinger? *Eigil Knuth.*

Gammel Torv 1941,

Gammel Torv – Nørregade.

Af Landsretssagfører *Hj. Hess-Petersen.*

I sidste Nummer af „Forskønnelsen“ blev om-
talt Foreningens Henvendelse til Københavns
Magistrat angaaende den under Opførelse værende
Hjørneejendom paa ovennævnte Sted, konklude-
rende i et Forslag om af Hensyn til den ældre Be-
byggelse paa Stedet og Frue Kirkes Taarn at re-
ducere Højden af saavel Nybygningen som den
tilstødende Kroghske Gaard. Magistraten har den
20. Okt. 1941 besvaret Henvendelsen saaledes:

„.... Foreningens Skrivelse har været forelagt
Stadsarkitekten, der har udtalt sig saaledes:

Som Resultat af forudgaaende Forhandlinger er
Hovedgesimsen som Afslutning paa 5' Etage holdt
i Højde med de gamle Bygninger ved Gammel
Torv. Herover er 6' Etage trukket saa langt til-
bage, at den næppe vil gøre sig gældende i Facade-
flugten, og Tagetagen er trukket yderligere tilbage,
saaledes at der ved disse Foranstaltninger er op-
naaet en vis Balance med det Stellingske Hus.

Hvorvidt det vil være rigtigt at ændre den øver-
ste Del af den af Arkitekt Plesner opførte Kroghs-
ske Ejendom, Gammel Torv Nr. 12, bør man for-
mentlig vente med at tage endelig Stilling til, indtil
Hjørnebygningen er opført, idet Muligheden dog
er holdt aaben ved den ovenfor nævnte Tilbage-

rykning af Etagerne over Hovedgesimsen paa det
nye Hus.

Mod Nørregade er Hovedgesimsen holdt i
samme Højde, og Tilbagerykningen af den paa
Forhaand tilladte 6' Etage er gjort saa stor som
mulig, selv om den ikke er trukket saa meget til-
bage som mod Gammel Torv.“

Af dette Svar, sammenholdt med de Planer for
Nybygningen, paa Basis af hvilke Foreningen rej-
ste Sagen, fremgaar det, at der i nogen Grad er
taget Hensyn til Foreningens Synspunkter, idet der
nu udover en Tilbagerykning af Bygningens 6'
Etage ud mod Torvet, der allerede var med i det
oprindelige Projekt, ogsaa bliver Tale om en vis
Tilbagerykning af denne Etage i den meget læn-
gere Facade ud mod Nørregade. Selvom dette Re-
sultat af Foreningens Initiativ maa noteres med
Tilfredshed, kan denne dog kun blive stærkt be-
tinget: den nu projekterede ringe Tilbagerykning
af 6' Etage ud mod Nørregade vil ikke være til-
strækkelig til at tilvejebringe *det* rigtige Resultat,
som Stedet i Kraft af sin centrale Beliggenhed og
bybillede-mæssige Betydning har Krav paa. Det
vides da ogsaa, at man fra Bygherrernes Side op-
rindelig har paatænkt en meget videregaaende og

virkeligt betydende Tilbagerykning af overste Etage, men at dette er strandet paa manglende Bevilling af Jern til at bære den saaledes tilbage- trukne Overbygning.

Det kan undre, at en Sag af saa stor Betydning for Bybilledets hele Karakter og med saa vidtræk- kende tidsmæssige Konsekvenser — en moderne Jernbetonbygning vil faa en lang Levetid! — skal lide under de rent øjeblikkelige Vanskeligheder, og dette saa meget mere, som Jernet menes at være til Stede. Skulde mon de forskellige og dog meget betydende „rette vedkommende“ ikke være i Stand til ved Forestillinger overfor Bevillingsnævnet at faa Spørgsmaalet løst paa det rigtige Grundlag?

Hvad angaar Reducering af Taghøjden paa den Krogske Ejendom bliver Spørgsmaalet herom iflg. Magistratens Skrivelse udskudt, til Hjørneejen- dommen er opført. Dette maa beklages, i Følge det

gamle Ord gælder det at smede, mens Jernet er varmt, og dette vilde sikkert være klogt ogsaa i dette Tilfælde. Naar først Byggeriet paa Ejen- dommen er færdigt, vil det forekomme som et meget større og besværligere Foretagende at gaa i Gang med den gamle Tag-Etage som et selv- stændigt Arbejde. Foreningen maa derfor stadig fastholde som sin Overbevisning, at Arbejdet bør tages op nu. Kan dette imidlertid ikke opnaas, maa vi nøjes med nu at notere, at Muligheden for Sa- gens Løsning er holdt aaben, og saa siden sørge for at holde Spørgsmaalet levende til snarest mulig lykkelig Løsning.

Det har fra anden Side været gjort gældende, at den Krogske Gaard ikke forstyrrede Gadebilledet; derfor dette nye Billede af Bygningen taget en face. Taler det ikke for sig selv?

Hj. Hess-Petersen.

Præmierede Huse.

Københavns Kommune har i Efteraaret i Lig- hed med tidligere Aar præmieret en Del Byg- ninger. Under Beboelsesejendomme fik Arkitek- terne Professor Kay Fisker og C. F. Møller 1000 Kr. for *Vestersøhus* ved Sct. Jørgens Sø. Arkitek- terne K. K. Søndergaard og C. Milthers fik 1000 Kr. for Rækkehusene *Hasselvænget* ved Damhus- søen.

Under Forretningsejendomme eller Bygninger til offentlig Brug faldt 1000 Kr. til Arkitekt Povl Baumann for *Industrifagenes Bygning*, Nørrevold 32 og 1000 Kr. til Arkitekterne H. Ortmann og V. Berner Nielsen for *Havemanns Magasin*, Vester- brogade 74—76. To Ejendomme tilhørende Køben- havns Kommune nemlig *Skolen ved Sundet* og *Efterslægtsselskabets Skole* ved Hyrdevangen nød Paaskønnelse for den smukke Løsning, den først- nævnte opført af Professor Kaj Gottlob, den sidst- nævnte af Arkitekt Henning Hansen. Under Smaahuse fik Arkitekt Tyge Hvass 250 Kr. for en Villa for Murermester Ravn paa Clausholmsvej og Arkitekt Eske Kristensen 250 Kr. for en Villa paa Liden Gunversvej for Buntmager Holm Pe- tersen.

Under Ombygning af ældre Ejendomme fik Pro- fessor, Arkitekt Kaj Gottlob 1000 Kr. for Om- bygningen af Reitzels Boghandel i Nørregade.

Som omtalt i „Forskønnelsen“ Hæfte 2, 1940 fik en af ovennævnte Bygninger nemlig *Industrifa- genes Bygning*, Nørrevold 32, opført af Arkitekt Povl Baumann Foreningens Diplom paa General- forsamlingen i Marts 1940.

C. A. Reitzels Boghandel, Nørregade.

Industrifagenes Bygning, Nørrevoldgade 30—32—34.

Idékonkurrence om Udformning af Raadhuspladsen.

Som tidligere meddelt i Dagspressen er den omtalte Idékonkurrence om Forslag til Udformning af Raadhuspladsen nu udskrevet og enhver, der har Tid og Lyst — og naturligvis har en god Idé — kan frit lufte sine Idéer og endog med Chance for at vinde en af de udsatte Præmier.

Program for Konkurrencen kan afhentes paa Raadhuset og følgende Præmier er udsat: 1. Præmie Kr. 5000, 2. Præmie Kr. 3000 og 3. Præmie Kr. 2000. Endvidere er der Mulighed for Indkøb af to Projekter for 1000 Kr. hver.

Konkurrencen bedømmes af: Stadsingeniør *O. Forchhammer*, kgl. Bygningsinspektør, Professor *Kaj Gottlob*, Stadsarkitekt *Poul Holsøe*, Sporvejsdirektør *A. Juel-Hansen* og Stadsbygmesteren, Arkitekt *Svend Møller*. Afleveringsfristen er 1. Marts 1942.

Istandsættelse af Ejendomme.

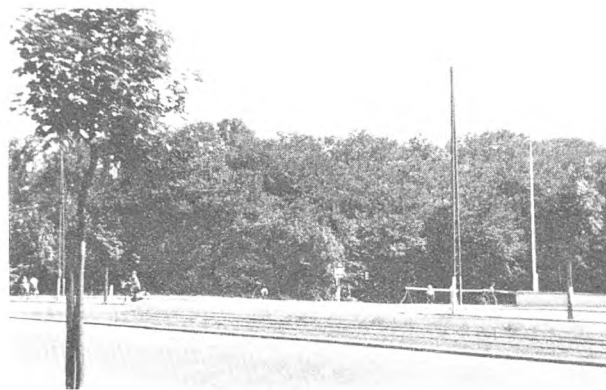
Loven om Støtte til Istandsættelse og Forbedringer af Ejendomme af 31. Okt. 1940., der efter nogle Vanskeligheder i Starten har faaet enorm Succes, paatænkes atter forlænget med ny Bevilling, idet Indenrigsministeren har fremsat Lovforslag om yderligere Bevilling af 14 Mill. Kr. i Tilskud til Bygningsreparationer i Byerne, medens Bevilling til Laan tænkes forøget med 1 Mill. Kr. Med den nye Bevilling, som har Mulighed for snart at blive vedtaget, sker der noget nyt paa dette Omraade, idet Loven er udvidet til ogsaa at omfatte Butiksinventar dog kun for et samlet Beløb af 2 Mill. Kr. Herunder kan Inventar, der tilhører Ejendommens Ejer, istandsættes og fornyes med 35 pCt. i Tilskud.

Idet vi henviser til vor Artikel om Istandsættelse af Ejendomme Nr. 4/1940, haaber vi, Loven fortsat maa blive benyttet af de københavnske Husejere.

Nye Bøger.

A. Michelsen og dansk Solvsmedekunst 1841—1941 ved Ole Wanscher. Tekst af Erik Lassen og Ole Wanscher. Fischers Forlag 1941. Pris Kr. 8,50.

Paa en levende og dygtig Maade behandles dansk Solvsmedekunst gennem de sidste 100 Aar og berettes om Firmaet A. Michelsens Indsats paa dette Omraade. Erik Lassen fortæller om Tiden 1841 til 1925 og Ole Wanscher om Tiden fra 1925 og til nu.

Lundeskoven.

I „Forskønnelsen“ Nr. 3 1941 bragte vi en Meddelelse om Lundeskoven. Under Trykningen er der sket en beklagelig Ombytning af en Del af Linierne, saaledes at Meddelelsen fik et uforstaaeligt Indhold. Vi bringer derfor Artiklen igen.

Red.

Den mindre Samling af Træer — halvt Park, halvt Skov — Lundeskoven, der er beliggende paa Grænsen mellem Københavns og Gentofte Kommuner, var i Foraaret 1940 Genstand for vor

Forenings Interesse. Skoven paa Københavns Siden henlaa i upaaagtet Tilstand, medens den Del, der laa paa Gentofte Siden var anlagt og plejet.

Efter Henvendelse fra Foreningen til Kommunen blev Forholdet rettet og Skoven anlagt og passet. Beboerne i det omliggende Kvarter kan saaledes glæde sig over et smukt Anlæg, der i Forbindelse med det eksisterende endog er ret stort af Omfang og giver Bornene Plads til at tumle sig.

Til Foreningens Medlemmer.

Som et Led i Foreningens Arbejde vil der i Vinterens Løb blive afholdt en Række Møder og Foredrag, Excursioner o. l. Saavidt muligt afholdes et Møde hver Maaned. Af Emner, der vil blive søgt behandlet, kan nævnes:

Københavns gamle Kirker. Foredrag med Lysbilleder.

En Stilvandring gennem København. Foredrag med Lysbilleder.

Københavns Parker, Kanaler og andre Friarealer. Foredrag med Lysbilleder.

Besøg i historiske Anlæg.

Excursion til Parkbæltet om København.

Meddelelse vil tilgaa hvert enkelt Medlem 8 Dage før Afholdelsen af hvert Møde.

Dette Nummer er udsendt den 20. December 1941.

FORENINGENS KONTOR er St. Kannikestræde 13, K, aabent Kl. 9—10, Telefon Byen 7162. Sekretærens Telefon er Palæ 7379.
REDAKTION: *Ejvind Draiby*, Palæ 7379. REDAKTIONSUDBALG: *Hj. Hess-Petersen, Stefan Hetsch, Rolf Schroeder.*

FORSKØNNELSEN

Medlemsblad for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse

XXV AARGANG

1942

Redaktion:

EJVIND DRAIBY

Redaktionsudvalg:

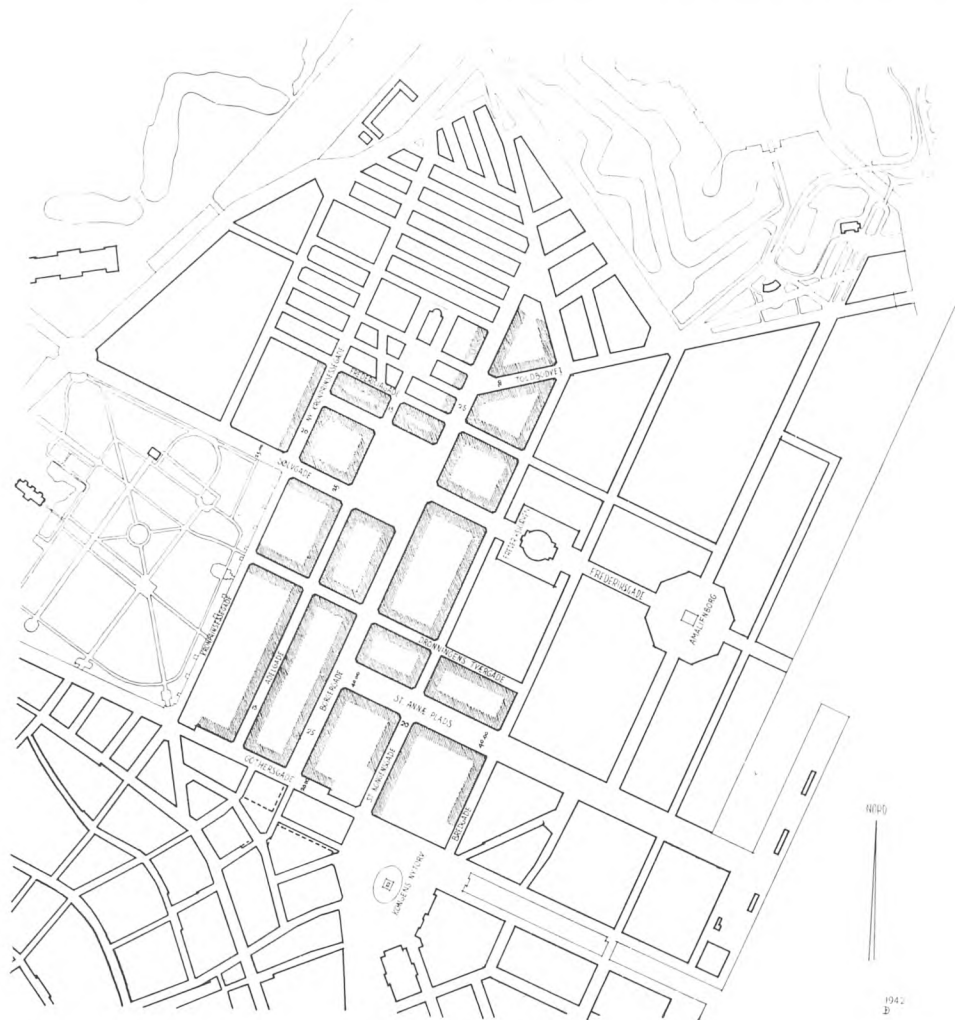
HJ. HESS-PETERSEN

ROLF SCHROEDER

Indholdsfortegnelse

	Side
Saneringen af Adelgade-Borgergade-Kvarteret	1
Frederiksberg Bakke	6
Foredragsaftenen d. 2. Marts, <i>Oldtidsminder i København</i>	8
<i>Th. Stauning</i> in memoriam	9
Frederiksberg Bakke	10
Generalforsamlingen d. 30. Marts 1942	11
Holmens Kirkegaard	16
Frederiksberg nedlægger en Park	17
Foredragsaftenen d. 4. Maj, <i>Middelalderminder i København</i>	17
Raadhushuset	18
Eksercerhus ved Rosenborg	18
Bog anmeldelse. <i>Vilh. Lorenzen: Haandtegnede Kort over København</i>	18
Frederiksberg Bakke. En Redegørelse og et Forslag	19
Meddelelse om Foreningens Foredragsrække Vinteren 1942/43	32
Hesten paa Kongens Nytorv	33
Ekskursionen til Utterslev Mose d. 22. Juni	34
Ruinerne under Christiansborg Slot, Medlemstur	34
Foredragsaftenen d. 29. Oktober, <i>Christian IV's København</i>	34
Graabrødretorik gennem 700 Aar. Af Konservator <i>Peter Linde</i>	35
Frederiksberg Bakke. Uddrag af Fag- og Dagpresse	39
Fremstilling af 2 Prospektkort	42

Saneringen af Adelgade—Borgergade-Kvarteret.

Den vedtagne Byplan for Adelgade—Borgergade-Kvarteret.

Planlægningen af Saneringen af Adelgade-Borgergade-Kvarteret har staaet paa i 5 Aar. Ved Borgerrepræsentationsmødet den 21. Januar 1937 forelagde Magistraten en Gadeplan over Kvarteret, og Sagen blev henvist til et Udvalg. Den 26. Februar i Aar vedtog Borgerrepræsentationen den ændrede Gadeplan, hvorefter man kan forvente, at den egentlige Sanering: Nedrivning og Genopbygning vil tage Fart.

I Tiden mellem de nævnte to Møder har Saneringssagen ført en omtumlet Tilværelse og været Genstand for megen Omtale og Diskussion. Det er ikke Tanken her i „Forskønnelsen“ at repetere hele denne omstridte Sag, men vi vil kort omtale enkelte Forhold af særlig Betydning.

Baggrunden for hele Sagen: Beskæftigelsesmomentet, er saa udmærket rigtigt, og man maa derfor haabe, at Materiale manglen ikke vil hindre Opførelsen af det nye Kvarter. I denne Forbindelse er det værd at lægge Mærke til, at man allerede er i Gang med Nedrivningen af en Del Ejendomme i Kvarteret uden at man endnu har Sikkerhed for, at nye Materialer er tilstede. Der er endnu ikke faldet en konkret Udtalelse om, at de og de Kvanta er til Raadighed, man taler endnu kun om Haab og Formodning om Tilstedeværelsen af Materialerne. Det burde være et Krav, og det kan ikke understreges kraftigt nok, at Nedrivningen ikke gennemføres før Materialerne er sikret — og det maa naturligvis ikke være paa

Bekostning af andet Byggeri, for saa falder Beskæftigelsesmomentet til Jorden. *Vi kan ikke i Aarevis se paa Ruinhobe eller græsklædte Byggepladser i Byens Midte*, og for udenforstaaende er det saa ufatteligt, at man fra offentlig Sted endnu i 11. Time hører Udtryk som: „En Risiko for Fremskaffelsen af Materialer er der naturligvis, den kan ikke undgaas“.

Et andet Forhold forbavses man i ligesaa høj Grad over: hvorfor har man ikke gennem en offentlig Arkitektkonkurrence „hort“ vore mange dygtige Arkitekter? Om der skulde gaa nogle Maaneder mere eller mindre nu, hvad betyder det i Sammenligning med Sagens Betydning, vort Aarhundredes Værk, som skal gaa i Arv til kommende Slægtled. Det, som blev givet os for ca. 250 Aar siden ved den daværende Udførelse af Kvarteret, har vi haft Grund til at værdsætte som noget forbilledligt og værdifuldt — at senere Tider har ødelagt Kvarteret, og at Tiden og Smagen er løbet fra det, er rigtigt, men kommer ikke selve Opgaven ved — og paa lignende Maade skal det, vi her er i Færd med at lægge Grundstenen til, ses i Perspektiv langt frem i Tiden.

Det har til Forsvar for, at Arkitektkonkurrence ikke har været afholdt, været fremført, at den fornødne Henvendelse fra Arkitekterne har manglet. Dette benægtes dog i Arkitektkredse, men selvom en saadan Henvendelse ikke var sket fra Arkitekternes Side, kunde den være sket fra Mynighedernes til Arkitekterne.

I den nye Byggelov er der vidtgaaende Muligheder for helt at forlade den gamle Karréform med dens lukkede Gaarde og gaa over til friere Planlægning. Det er naturligvis ikke givet at fritliggende Blokke, eller hvordan Udformningen nu kan blive, vil være det eneste rigtige, men det er i lige saa høj Grad ikke givet, at den traditionelle

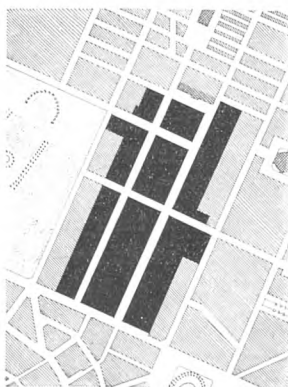
Karréform er den saliggørende. Vi kender alle Skonheden ved Karréformen, men vi kender ogsaa det Ode, der kan præge disse Blokke, derimod kender vi endnu ikke den friere Bebyggelse, den moderne Udformning, maaske giver den os noget smukt? Det var dog et Forsøg værd at prøve denne Mulighed! Uden i Øjeblikket at gaa ind for hverken den ene Byggeform eller den anden maa vor Forening pege paa, at *alle Muligheder maa undersoges, og intet Middel, selv om det koster Tid, maa undlades* for at faa det smukkeste mulige skabt i dette Kvarter, derfor maa vi haabe paa, at det Arkitektudvalg, der nu er nedsat, kan finde Vej ud af det nuværende SaneringsVirvar. Vi ved, at Udvalget gør sit for nu i 11. Time at samle Traadene, og helt utænkeligt er det vel ikke, at Udvalget henstiller, at der gennem en Konkurrence kastes lidt Lys over de mange Muligheder i Kvarteret. Det vil da blive hilst med Glæde i mange Lejre.

„Forskønnelsen“ har henvendt sig til Borgmester *Sundbo*, Færdselschef *N. C. Bach* og Byplanarkitekt *Egil Fischer* og bedt om nogle Udtalelser, som vi bringer nedenfor.

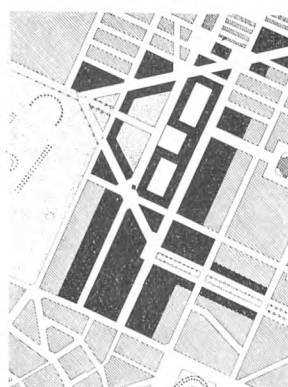
Borgmester *Sundbo*:

Den 21. Januar 1937 blev en af Magistraten udarbejdet ny Gadeplan for Adelgade-Borgergade Kvarteret forelagt for Borgerrepræsentationen. Planen byggede paa samme Gadeføring som den eksisterende, blot med en Udvidelse af Borgergade og med en Forlængelse af Solvgade til Borgergade.

Forslaget blev af Borgerrepræsentationen henvist til et Udvalg. Siden har der været arbejdet med Planerne for Saneringen, men det maa des-

Magistratens oprindelige Plan.

Byplanarkitekt *Egil Fischers* første Plan.

værrer siges, at helt saa glat som tænkt og forudsat er det ikke gaaet. Der har været mange Hensyn at tage, byplanmæssige, trafikale og økonomiske.

Den Plan, der den 26. Februar i Aar blev vedtaget af Borgerrepræsentationen, byder efter min Mening paa en væsentlig trafikalt Forbedring i Forhold til den førstnævnte Plan, nemlig ved Gennemførelsen af Set. Annæ Plads til Borbergade, der samtidig gøres 25 m bred. Vel skal Trafikken følge Gaderne i Sving paa 90°, men Gaderne er gjort saa brede, at det ingen Ulempe volder. Der har været Forslag bl. a. fra Byplanarkitekt Fischer om Skraagader, og personlig har jeg intet imod saadanne, de afvikler Trafikken paa en naturlig Maade og den ofte omtalte Gæne med de skraat afskaarne Byggegrunde anser jeg ikke for farlig, tværtimod kan en Bebyggelse maaske endnu smukkere indordnes, naar Regelmæssigheden bliver brudt; men det kræver en særlig Tilrettelægning baade af Byplanlægger og Arkitekt, og det synes et Dogme, som alle Myndigheder, ogsaa Kommunalbestyrelsen, for Tiden anerkender, at det ikke kan gøres tilfredsstillende.

Angaaende Deres Spørgsmaal om det Arkitektudvalg, der er foreslaaet til at varetage Interesserne i det nye Kvarter, kan jeg kun udtale, at Borgerrepræsentationens Udvalg har indstillet, at der blev nedsat et centralt Organ med den Opgave at tilrettelægge Bebyggelsens harmoniske Udformning og give Forskrifter herfor, vejlede saaledes, at Bebyggelsen udføres i Overensstemmelse med de af Udvalget fastsatte Retningslinier. Til Udvalget er foreslaaet Arkitekt, Professor Steen Eiler Rasmussen, Arkitekt Povl Baumann, Stadsarkitekt Holsøe og Stadsbygmester Svend Møller.

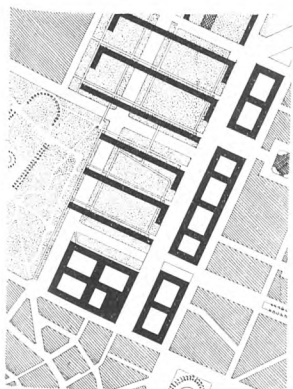
Parkeringsproblemerne anser Kommunen sig ikke pligtig at løse, det er en privat Opgave, som Kommunen ikke har Midler til. Kommunen har i

det nye Kvarter udlagt brede Gader og Pladser, mere kan vi ikke gøre. Naar De spørger om Grunden til, at Kommunen har fulgt det gamle Princip med lukkede Karréer i Stedet for fritstaaende Blokke, som der er Lovhjemmel for i den nye Byggeslov, vil jeg personligt udtale, at jeg tror, at en Blokbebyggelse, der gik i Højden kunde være smuk paa dette Sted, naar den blev udført med tilpas Hensyntagen til Rosenborg Have og Marmorkirken, men jeg har dog Betænkelighed ved Blokke i det hele taget; det blæser altid omkring dem, og man har ikke som ved Karréformen den Fornemmelse af Hygge ved at være i sin egen Gaard, lukket ude fra Støj og Færdsel; og i hvert Fald for Børn har den lune Karré-Gaard sin Berettigelse.

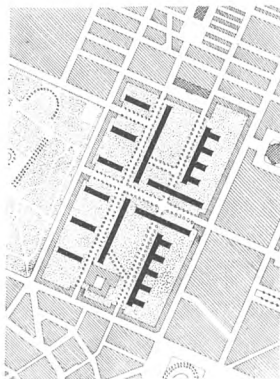
Angaaende Højden af Bygningerne har jeg ikke selv været bange for at gaa i Højden, men der har overvejende været den Opfattelse, at man derved generede Marmorkirken paa utilbørlig Maade. I nogle af de Forslag, der fra private Arkitekter har været fremsat, har der været interessante Idéer med Hensyn til Højbebyggelse, Taarne o. l., men jeg tror ikke, man herhjemme endnu kan sætte sig ud over den tilvante, halvhøje Form; vi hygger os i det dagligdags og tør ikke forsøge det nye.

Naar De udtaler, at Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse havde haabet paa en Arkitektkonkurrence om denne Sag, maa jeg sige, at der jo fra flere Sider har været peget paa denne Mulighed, ogsaa indenfor Magistraten, men det har ikke været tilstrækkelig kraftig fremsat. Det vilde naturligvis være udmærket at kunne modtage en god Idé, hvor den end kom fra, men Borgerrepræsentationens Udvalg har nu udtalt, at Tiden er for fremskreden til at udskrive en Konkurrence.

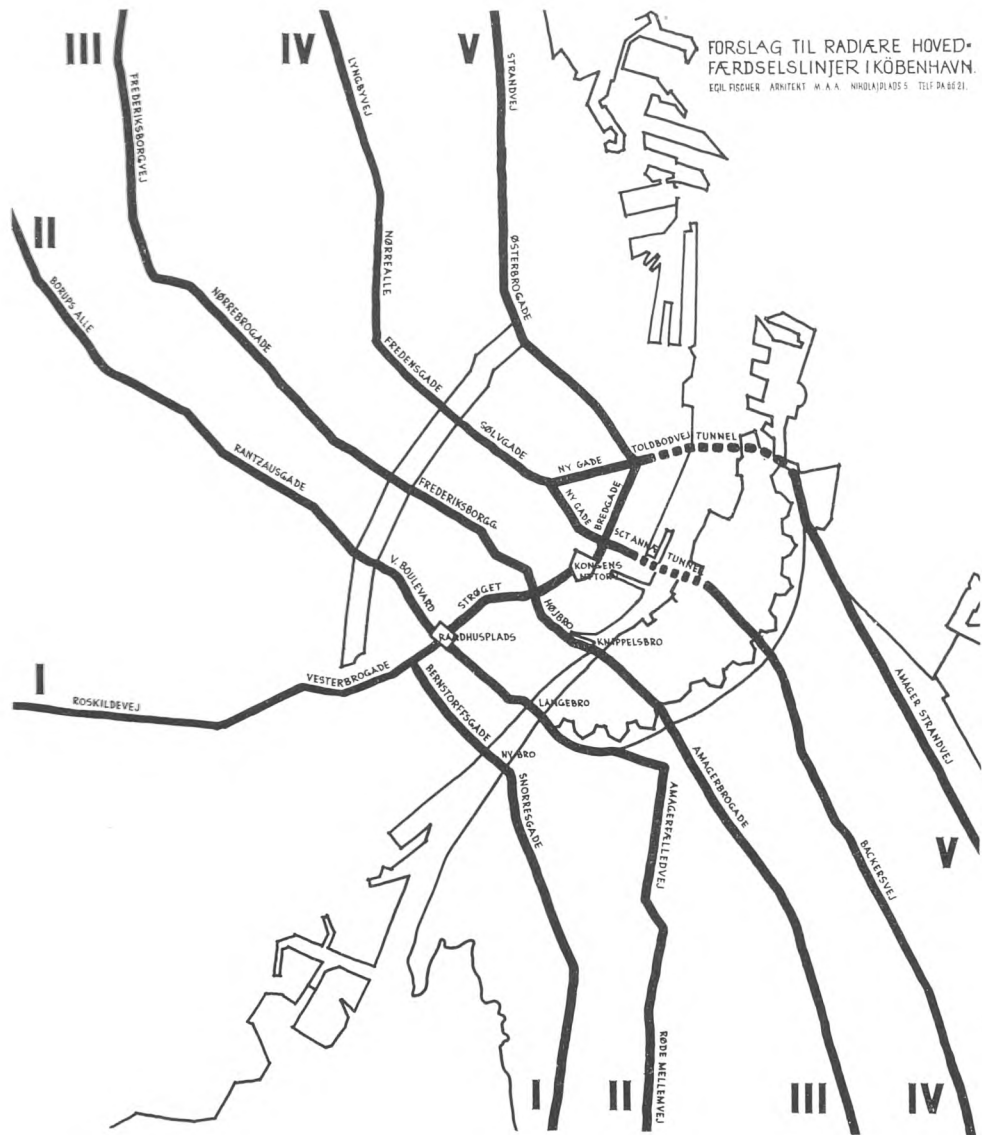
Arkitekt Fischers Forslag med Skraagader fra Sølvgade er udmærket, men har ikke kunnet gen-

Arkitekt Erik Holsts Plan.

Arkitekterne Orla Dietz og Peder Skole Overgaards Plan.

Arkitekt *Egil Fischers* Forslag til Hovedfærdselslinier i København.

nemføres, dog har vi fra dette Forslag optaget Idéen med Forlængelse af Toldbodvej til Borgergade.

Færdselschef *N. C. Bach:*

Man maa gøre sig klart, at Trafik er noget værdiskabende, noget man derfor maa tage Hensyn til ved Anlæggelsen af enhver Bydel eller ethvert Kvarter.

Der er her Tale om en Bydel, der gennem Aarene er blevet mere og mere krævende i færdselsmæssig Henseende, og Politiet sætter derfor sin Lid til, at der ved den planlagte Omlægning af Kvarteret vil blive taget størst mulig Hensyn til dette Forhold, herunder i særlig Grad Parkerings-

forholdene ikke alene for Vogne, men ogsaa for Cykler. Sammenhobning af Vogne og Cykler paa de egentlige Vejbaner rummer nemlig en stor Fare for den almindelige Færdselssikkerhed.

Byplanarkitekt *Egil Fischer:*

Naar jeg skal udtale mig om mit Syn paa den vedtagne Sanering af Adelgade-Borgergade Kvarteret, vil jeg holde mig til den Gadeplan, der af Magistraten blev forelagt Borgerrepræsentationen den 26. Februar i Aar og vedtaget med visse Ændringer.

Hæfte 1/1941 af „Forskønnelsen“ bragte en Artikel om Byplanlægning og Borgergade-Kvarteret, hvori jeg omtalte et Forslag til Løsning af de

trafikale og bebyggelsesmæssige Forhold. Sammenligner jeg denne Plan med Kommunens første Plan og den vedtagne Plan, Nr. 12217, kan jeg konstatere, at sidstnævnte har nærmet sig stærkt til min Plan, idet Skraagaderne dog er bortfaldet med Undtagelse af Toldbodvejs Forlængelse til Borgergade.

Til Kommunens Ønske om at udvide Solvgade til 25 m har jeg intet at bemærke udover, at det er mit Haab, at Muren mod Kongens Have atter opføres efter Udvidelsen; denne Mur giver en lun og eftertragtet Plads i Kongens Have og giver en bedre rumlig Begrænsning af Gaden og Haven end et Gitter.

Borgergade skal udvides til 25 m fra St. Kongensgade i Nord til Gothersgade i Syd, men her stoder den efter Kommunens Plan paa den nordre Side af Grønnegade, der kun er foreslaaet udvidet til ca. 15 m. Skal Borgergade udvides, maa det forudsætte en Videreførelse af Trafikken sydpaa. Jeg kan ikke se nogen fornuftig Begrundelse af en Udvidelse af Borgergade mod Øst, som det ogsaa er foreslaaet, men ikke blev vedtaget, Udvidelsen mod Vest er den rigtige.

Saafernt Højderne af de nye Ejendomme i Adelgade afpasses efter den ret smalle Gadebredde — udvidet til 15 m — ser jeg ingen Betæneligheder i trafikal Retning, da denne Gade neppe kan blive nogen Trafikaare, men kun skal tjene lokale Formaal.

Sct. Annæ Plads har jeg jo i mit oprindelige Forslag vist forlænget til Borgergade, og dette er nu vedtaget af Borgerrepræsentationen, dog med den Forskel, at medens jeg lod Trafikken videre følge en Skraagade i nordlig Retning til Solvgade, skal den nu ledes ad Borgergade til Solvgade. Det havde været uheldigt i Stedet at forlænge Pladsen — der forøvrigt snarere maa kaldes en kort Boulevard — til Kronprinsessegade, saa der blev trukket yderligere Trafik til denne, og at søge opnaaet at faa Rosenborg Slot som Point de vue for Enden af Sct. Annæ Plads ved at give denne en „ganske ringe Drejning mod Nord af Pladsens Akse“ som foreslaaet, strider mod dens arkitektoniske Karakter.

Gothersgades Udvidelse til 20 m paa den nordlige Side vil ikke betyde nogen væsentlig Fordel,

der sidder nemlig en „Prop“ i begge Ender: Hjørnet ved Kronprinsessegade og ved Kg. Nytorv! Kommunen har derfor ogsaa antydnet en anden Losning — som vist paa min billigere Plan — nemlig at aflaste Gothersgade ved at lede den østgaaende Trafik, Linie 7 iberegnet, gennem en Parallelgade, der opstaar ved at forbinde Ny Østergade og Ny Adelgade i lige Linie.

Stadsingeniør Forchhammer har omtalt en eventuel Tilbagerykning af Husrækken i Forlængelse af Gothersgade til Havnen for at give Plads for Trafikken fra Gothersgade til Kvæsthusbroen, men da denne naturligere føres ad den udvidede Borgergade og Sct. Annæplads til Kvæsthusbroen, er den blotte Tanke om at ofre Nyhavn ganske urimelig.

Udlæggelsen af et nyt Gadeareal i Frederiksgades Forlængelse ses ogsaa paa min Plan og er nu optaget paa Kommunens nye Gadeplan.

Toldbodvejens Forlængelse til Borgergade er Resterne af mit Forslag om en Forlængelse til Solvgade, og det er beklageligt, at man ikke har gjort Skridtet fuldt ud.

Om Udvidelsen af St. Kongensgade til 20 m paa Strækningen Kg. Nytorv—Sct. Annæ Plads kan jeg bemærke, at denne Udvidelse er til liden Nytte, naar den ikke gennemføres i St. Kongensgades hele Længde; Trafikken vestfra og nordfra klares jo af Gothersgades og Borgergades Udvidelser.

Det forbavser mig, at der er projekteret en Afløser for Klerkegade — en Gade, der er ganske unødvendig, ja snarere skader den nye Plads.

Paa min Trafiklinieplan, som vises her, har jeg søgt klart at fremstille de Krav, der stilles til de store Radialveje, og naar man ser, hvor smukt disse Færdselsaarer føres ind over „Broerne“ forbavses man over at se, hvor daarligt man har skaffet „Aflob“ for Frederikssundsvej (Tagensevej).

I en Sag som denne maa der arbejdes paa langt Sigt, og det er ikke tilstrækkeligt at løse Byens og Bydelens Krav til det nye Kvarter, der er større og vigtigere Forhold at tage i Betragtning. Skulde det fremtidig vise sig, at man ikke har taget tilstrækkeligt Hensyn til disse Forhold, er der naturligvis den Udvej at rive ned, men „Det er dyrere at byplanlægge bagefter“.

Frederiksberg Bakke.

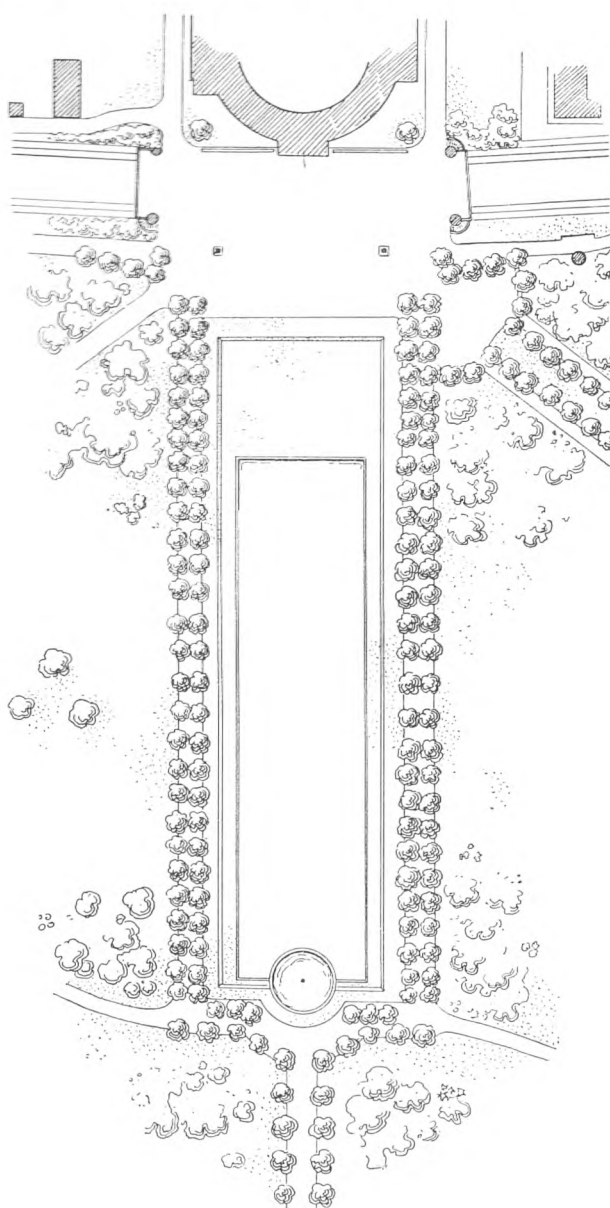
Frederiksberg Bakke er atter blevet aktuel! Den har gennem mere end et halvt Aarhundrede beskæftiget Sindene og mange er de Forslag, der i Tidens Løb er stillet for at komme Bakken til Livs — men den ligger der stadig, og er ikke blevet mindre med Aarene. Det er vore Medlemmer bekendt, at Frederiksberg Kommune i 1938 arbejdede med Planer for en Forlægning af Vejen ind i Søndermarken, og at vor Forening fordømte denne Løsning. Sagen blev dengang ikke til noget grundet paa den megen Modstand,

den modte, men for kort Tid siden dukkede Projektet igen frem. Foreningen indsendte da straks en Henvendelse til Indenrigsministeriet, hvorunder Søndermarken sorterer, og til Arbejds- og Socialministeriet, der grundet paa Sagens beskæftigelsesmæssige Karakter skulde tage Stilling til Ombygningen af Vejen. Vi bringer her vor Henvendelse:

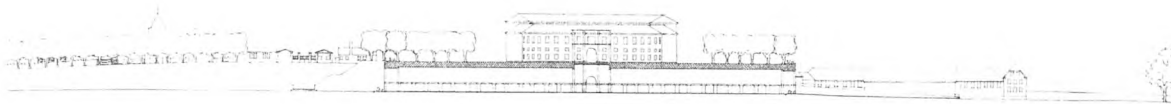
Efter Forlydende har Frederiksberg Kommunalbestyrelse nu igen til Ministeriet indsendt det Forslag til en Omlægning af Roskildevej paa Strækningen fra Pilealle til Fasanvej, som første Gang indsendtes i 1938, og som den Gang baade af vor Forening saavel som af den samlede Presse blev mødt med enstemmig Fordømmelse, som en baade trafikalt og navnlig i æstetisk Hensende højst uheldig Plan.

Takket være det høje Ministerium nød Sagen den Gang ikke Fremme, og vor Forening vilde se det med den største Beklagelse, hvis de ekceptionelle Forhold, hvorunder vi lever, nu skulde medføre en ændret Stilling fra Ministeriets Side.

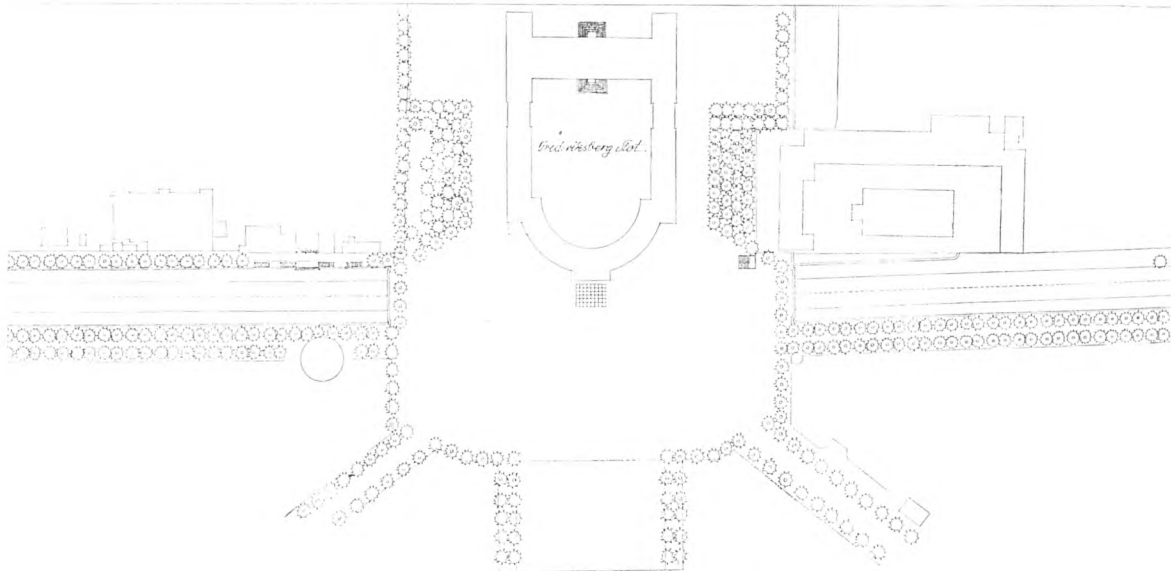
Det er nu c. 60 Aar siden de første Forslag til en Sænkning af Vejen over Frederiksberg Bakke fremkom. De fleste gik ligesom Kommunalbestyrelsens Forslag ud paa en Kombination af Afgravning øverst oppe og en Opfyldning ned imod Pilealle, men i 1898 bragte Tidsskriftet „Ingeniøren“ N. Chr. Schouboes Plan til en Sænkning af Vejen saa dybt, at der blev Mulighed for at overdække den paa Strækningen foran Slottet. Der har senere været forskellige Projekter af begge Arter under Ventilation, af hvilke navnlig et, udarbejdet af Arkitekt Charles I. Schou, maa fremhæves som meget smukt gennearbejdet, men dog maaske ret kostbart. I 1933 blev det bekendt, at Københavns Vandvæsen havde opgivet det i tidligere Tid overdækkede store Bassin i Søndermarken ret foran Slottet som Vandreservoir, og et Medlem af vor Forenings Bestyrelse, Havearkitekt Erstad-Jørgensen, udarbejdede en skitseret Plan til Genfremstilling af det skønne gamle Bassin i Forbindelse med en Sænkning af Roskildevej med Strækningen foran Slottet overdækket, hvorved den efterhaanden stærkt trafikerede Landevej ikke længere paa en saa uheldig Maade vilde virke adskillende mellem Søndermarken og Frederiksberg Have, idet disse tværtimod ved denne For-

Havearkitekt E. Erstad-Jørgensens Forslag 1933.

Strøet "Kongens Nytorv" og "Søndst. Plads" (Søndst. Plads og "Kongens Nytorv")

Arkitekt *Charles I. Schous* Forslag 1921.

anstaltning igen vilde blive den Eenhed, som de oprindelig har været.

Det viste sig, at Frederiksberg tekniske Forvaltning under Direktør, Civilingeniør Svend Koch næsten samtidig havde udarbejdet et lignende Forslag til Vejens Regulering; men bedst som man mente, at Sagen var i god Gang slog Kommunalbestyrelsen om og indsendte det meget uheldige Forslag, der nu igen føres frem.

Imod Forslaget taler først og fremmest det betydelige Indgreb i Sondermarkens Areal, hvor den nye brede Vej føres indenom Vandtaarnet.

Foran Slottet er det Meningen at lægge Vejen i en 2—3 m dyb aaben Udgravning. Dette vil ikke alene medføre det uheldige Forhold, at al Passage fra Park til Park maa foregaa ad Ramper eller Trapper ned til Vejen, over to Fortove, to Cyclestier og to Kørebaner paa Danmarks mest trafikerede Vej, og igen op paa den anden Side ad Trapper eller Rampe.

Allerede under de nuværende Forhold er denne krydsende Færdsel forbunden med store Ulemper, men det er dog intet i Sammenligning med de Forhold, der nu foreslaas. Og dette uheldige Forhold vil ikke kunne afhjælpes uden at føje endnu en uheldig Foranstaltning til i Form af en Gangbro

over Vejbanen, da en Fodgængertunnel, for at komme under den sænkede Vej, vil blive 2—3 m dybere end Fodgængertunneler i Almindelighed er.

At den krumme Vej i sin Udgravning i æstetisk Henseende vil virke fuldstændig ødelæggende for Slottets Forhold til det foranliggende System af Alléer i Baroktidens strænge Stil, skulde det være unødvendigt at pege paa.

For at faa rimelige Stigningsforhold paa Strækningen fra Slottet til Pileallé er det Hensigten at give Vejen jævnt Fald, hvilket i høj Grad vil fjerne de trafikale Vanskeligheder i Krydset ved Pileallé, og den højtliggende Vej vil samtidig medføre væsentlige Indskrænkninger i Anvendelsesmulighederne for Statens Jordarealer paa Vejens Nordside.

Dette er i Korthed de væsentligste Anker mod det foreliggende Projekt; men dertil kommer, at man ved at gennemføre Forslaget, gaar Glip af de store Fordele, der efter Foreningens Forslag saavel som efter det af Frederiksberg Kommunes tekniske Forvaltning i 1933 udarbejdede Projekt til en Tunnel vilde kunne opnaas saavel i praktisk som skønhedsmæssig Henseende.

Vejen føres lige igennem. Den sænkes saa dybt, at Stigningen bliver betydelig ringere (1:40). Der

bliver gode Korselsforhold til Slottet op langs Zoologisk Haves Hegn, og de to Parker kommer i direkte Forbindelse med hinanden uden krydsende Færdsel. Slottet kommer igen til at ligge som det naturlige Centrum for de to Parker, hvor til det er bygget.

Det er yderst sjældent, at der ved Gennemførelse af de nødvendige færdselsmæssige Krav bliver Lejlighed til samtidig at opnaa store æstetiske Forbedringer ved et af Landets historiske Monumenter, hvorfor det vilde være nedslaaende, hvis man ikke benyttede sig af Lejligheden, men i Stedet odelagde enhver Mulighed for nogensinde at tilvejebringe en god Ordning.

Der blev i 1938, da Projektet første Gang var paa Tale, fremført den Paastand, at en dyb Afgravning paa Bakkens Top vilde overskære visse vandførende Lag med en Udtørring af Frederiksberg Haves Kanaler til Følge, hvilket imidlertid maa bero paa en Misforstaaelse. Bakketoppen ligger mindst 12 m højere end Kanalerne, og selv med en Afgravning paa 7 m Dybde, vil der altsaa

blive 5 m Fald fra Bunden til Kanalerne, hvorfor det umulig kan støde paa særlig store Vanskeligheder at lede muligt tilstedeværende Kildevanded ned. Der har været arbejdet med denne Opgave i to Menneskealdre uden at føre til noget Resultat. Det vilde derfor være glædeligt, om beskæftigelsesmæssige Grunde nu kunde give Stødet til Handling, men vi maa paa det mest indtrængende tilraade, at alt sættes ind paa at tilvejebringe den rette Løsning, nemlig en Overbygning over Vejen foran Slottet.

I „Forskønnelsen“ for 1933 og 1938, der følger som Bilag, har Sagen været behandlet henholdsvis paa Side 3 og Side 18, hvortil vi tillader os at henvise.

En Gepart af nærværende Skrivelse er samtidig tilsendt Arbejds- og Socialministeriet.

I Ærbødighed

P. B. V.

(sign.) *G. Lett.*

Foredragsaftenen for Medlemmerne den 2. Marts.

Museumsinspektør, Dr. phil. *Therkel Mathiasen*, indledte Foreningens Foredragsrække og talte om *Oldtidsminder i København*. Mange af Foreningens Medlemmer og en Del indbudte, deriblandt fra „Historisk-topografisk Selskab“, var mødt. Dr. Therkel Mathiasen førte sine Tilhørere ved et fængslende og interessant Foredrag gennem et Tidsrum paa 11 000 Aar begyndende ca. 10 000 f. Kr. og sluttende ved den historiske Tid. Man kunde vente, at en By som København totalt

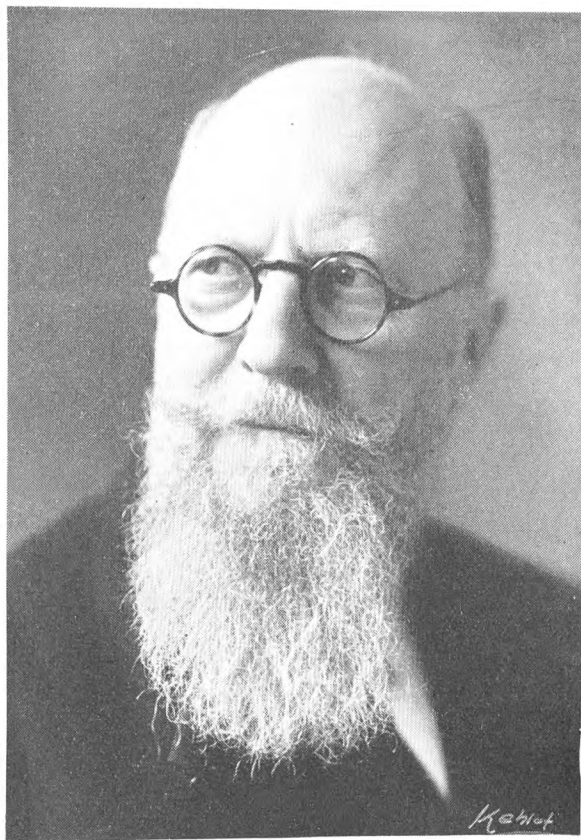
havde udslettet Minderne fra Fortiden, men det er ikke helt Tilfældet. Da Foredragsholderen sluttede, var man klar over, at mange interessante Fund var draget frem i og ved vor Hovedstad, og København og Omegn er ikke forfordelt paa Oldtidsminder. Fundene blev udmærket illustreret ved Lysbilleder.

Næste Foredrag i Rækken afholdes omkring Midten af April. Meddelelse tilgaar Medlemmerne.

Generalforsamlingen.

Den aarlige Generalforsamling afholdes Mandag den 30. Marts Kl. 20 i Nationalmuseets Foredragssal, Indgang Ny Vestergade 10.

Th. Stauning in memoriam.

Statsminister *Stauning's* Død, der indtraf i et Øjeblik, da det danske Samfund kun daarligt kan undvære ham, betyder ogsaa for „Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse“ et smerteligt Tab. I Sammenligning med, hvad Statsministeren iøvrigt betød for Land og Folk, kan det naturligvis siges, at hans Virke i vor Forening hørte til det mere underordnede. Men det var jo netop en af den afdøde Statsministers ejendommelige Karakteregenskaber, et Vidnesbyrd om hans Personligheds Storladenhed, at han, samtidig med at han røgtede det ansvarsfulde Hverv som Regeringens Chef, havde Lyst til aktivt at deltage i Arbejdet for specielle Samfundsopgaver, som havde hans Interesse. At de Opgaver, for hvilke „Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse“ virker, hørte her til, var ikke mærkeligt; Staunings Kærlighed til sin Fødeby og hans levende Skønhedsglæde

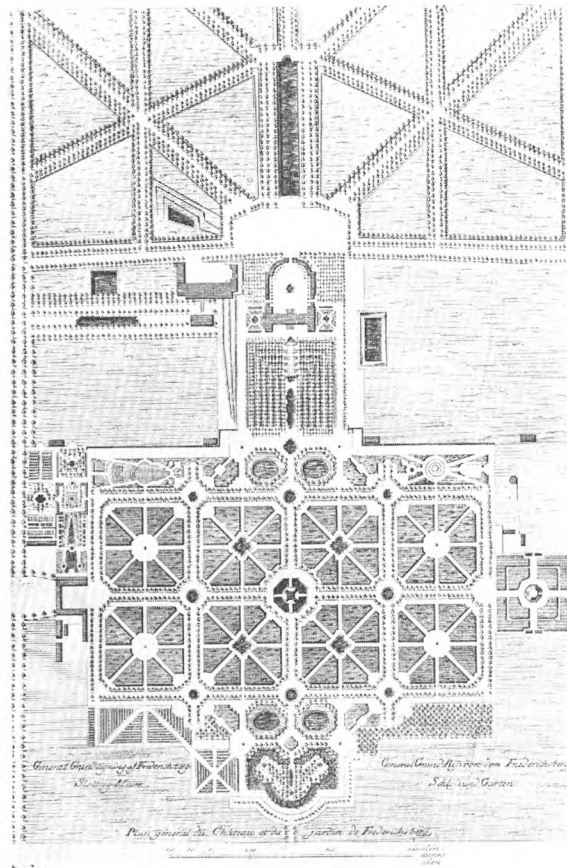
maatte næsten selvfølgelig føre til, at Hovedstadens Forskønnelse laa ham paa Sinde.

Statsminister Stauning var Medlem af Foreningens Bestyrelse fra 1934 til sin Død, og han sad der ikke bare til Pynt, men tog, saavidt hans Tid tillod det, ivrigt Del i Arbejdet, mest naturligvis for saadanne Sager, som særligt paakaldte hans Interesse.

Foreningen vil savne ham dybt ikke alene fordi det altid er af Betydning at have en saa indflydelsesrig Mand i sin Styrelse, men mest dog for den personlige Indsats han ydede i Bestyrelsens Forhandlinger. Og Bestyrelsen vil mindes ham som den afholdte og vennesæle Kollega, der forstod Samarbejdets Kunst og som uden Krav om særlig Hensyntagen til sin Person satte sig ved Bestyrelsesbordet og deltog i Drøftelserne med Klogskab og Lune.

G. Lett.

Frederiksberg Bakke.

I „Forskønnelsen“, Hæfte 1/1942, bragte vi en Artikel om Frederiksberg Bakke og gengav heri en Henvendelse til Indenrigsministeriet, hvori Foreningen tog skarp Afstand mod det af Frederiksberg Kommunalbestyrelse fremsatte Projekt til en Forlægning af Roskilde-Vejen ind i Søndermarken. Akademiraadet har ogsaa udtalt sin Mening om det foreslaaede Projekt, og paa en saa utvetydig Maade, at man havde troet, at Styrelsen paa Frederiksberg ikke vilde have underkendt en Udtalelse fra dette Raad, der af andre betragtes som højeste Sagkundskab i kunstneriske Anliggender. Akademiraadet har stemplet Forslaget som „en i kunstnerisk Henseende saare diletantisk Plan“, men alligevel staar Kommunalbestyrelsen fast paa det af Forvaltningen udarbejdede Projekt.

Det er yderst sjældent, at man samtidig med Opnaelsen af trafikale Fordele kan vinde noget i skønhedsmæssig og arkitektonisk Retning, men dette er Tilfældet, saafremt man følger det af Arkitekt Charles I. Schou udarbejdede Forslag til

en Tunnel. Efter dette opnaar man, at de to Parkeer, som Slottet oprindeligt er komponeret sammen med, ja som oprindeligt var een Park med Slottet i Midten, Frederiksberg Have og Søndermarken, atter forenes efter at Trafikken nu i en meget lang Aarrække har sonderdelt det smukke Anlæg.

Frederiksberg Kommunalbestyrelse har ganske vist udtalt, at Forlægningen af Vejen ind gennem Søndermarken er den eneste Form for Vejregulering, hvorunder Kommunen kan deltage i Udførelsen, men der er dog andre Myndigheder, der har et Ord at sige, og andre og mere vitale Interesser end kun frederiksbergske Lokalinteresser, der staar bag denne Sag.

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse vil derfor fortsat arbejde henimod en Løsning, der i trafikal, æstetisk, kulturhistorisk og arkitektonisk Henseende tilfredsstillende Krav, en By som København kan og bør stille til Løsningen af denne saa vigtige Opgave.

Generalforsamlingen den 30. Marts 1942.

2. Viceformand, Overretssagfører *I. Lehn Schiøler*, bød Forsamlingen Velkommen og meddelte, at Formanden var forhindret i at være tilstede paa Grund af Sygdom.

Viceformanden mindedes afdøde Udvandringschef, Overretssagfører *H. F. Ulrichsen*, der siden sidste Generalforsamling var afgaaet ved Døden. Viceformanden udtalte:

Den 22. Juni 1941 mistede Foreningen en af sine bedste Støtter og ihærdigste fortalere, idet Foreningens 1. Viceformand, Udvandringschef *H. F. Ulrichsen* afgik ved Døden. Siden 1920 var *Ulrichsen* som Revisor knyttet til Foreningen og siden 1934 som Medlem af Bestyrelsen, hvor han hurtigt avancerede til 1. Viceformandspladsen. *Ulrichsen* var en glimrende Forhandler indtil i Bestyrelsen, hvor hans klare og skarpe Blik hurtigt viste ham, hvor Kernepunktet i en Sag maatte ligge for Foreningen. Men ogsaa udadtil var hans sjældne Forhandlingsevner til stor Gavn for Foreningen, ikke mindst paa Grund af hans store Personalkendskab indenfor Regering, Rigsdag, kommunale Myndigheder, kort sagt alle de Autoriteter, Foreningen saa ofte staaer overfor ved alle vigtige Sagers Løsning. Bestyrelsen har savnet ham og vil stadig savne ham. Vi ønsker derfor i Aften sammen med Foreningens Medlemmer at udtale et: *Ære være hans Minde*.

Efter at Dirigenten, Højesteretssagfører *V. Holten-Bechtolsheim*, havde konstateret Generalforsamlingens lovlige Indvarsling, aflagde Viceformanden Beretning om Foreningens Virksomhed i det forløbne Aar. — Viceformanden udtalte:

„I Midten af April 1941 blev Bestyrelsen bekendt med, at Havnevæsenet var i Færd med Forarbejderne til Opførelsen af en Bygning til Havnepolitiet og Lodsvæsenet udfør Hvidtfeldts-Søjlen ved Langelinie. Bygningen var projekteret ca. 50 m lang, og ved dens paatænkte Anbringelse fra Kantænestationen og hen langs Gitteret vilde den dække Udsigten til den historiske Mastekran, Nyholmssvagt og en Del af Havnen og vilde forstedse lukke Langelinie ude fra Havnen paa dette Stykke. Foreningen saa det som sin Opgave at søge Langelinie gjort saa fritliggende som mulig og rettede derfor Henvendelse til vedkommende Myndigheder, i første Række Københavns Havnebestyrelse. Vi skylder Havnebestyrelsen og de Ministerier, der skulde benytte Bygningen, Tak for

den Forstaaelse, der blev vist Foreningens Synspunkter. Uanset at Arbejdet paa Stedet havde taget sin Begyndelse, lykkedes det at faa Byggesagen standset.

Samtidig erfarede man, at der var Planer om Opførelse af et Eksercerhus og Magasinbygning paa Rosenborg Eksercerplads. Ogsaa her mødte vi Myndighedernes Forstaaelse, idet vi fik Krigsministeriets Tegninger til Gennemsyn. Den projekterede Bygning skulde opføres vinkelret paa Gøtthersgade og langs Plankeværket ind mod Kongens Have. Det har altid været vort Haab, at Pladsen engang kunde indlemmes i Haven, hvorfor Bestyrelsen meget beklagede, om Bygningen blev opført. Vor Skrivelse til Krigsministeriet havde følgende Ordlyd:

„Til Krigsministeriet.

Vedr. Eksercerhus paa Rosenborg Eksercerplads.

Hermed tillader Bestyrelsen sig at tilbagesende de udlaante Tegninger med tilhørende Beskrivelse vedr. et projekteret Eksercerhus, idet man udtaler sin bedste Tak for den Imødekommenhed, der af det høje Ministerium er vist Foreningen ved det skete Udlaan.

Bestyrelsen skal samtidig udtale, at omend man beklager, at der overhovedet opføres Bygninger paa Rosenborg Eksercerplads, anerkender man, at hvis Nødvendigheden kræver Opførelsen af et Eksercerhus paa Pladsen, kan det næppe udføres med skønsommere Hensyntagen til Omgivelserne end her projekteret“.

Det er saaledes stadig Foreningens Hensigt saa vidt mulig at hindre en Opførelse af et Eksercerhus det paagældende Sted, men skulde Forhold, som vi ikke er Herre over, alligevel kræve en Bygning, kan den ikke ønskes bedre end projekteret.

Det er beklageligt, at enkelte Dagblade har opfattet vor Stilling til Sagen paa en forkert Maade.

Angaaende *Regulering af Kg. Nytorv* havde Foreningen fra Arkitekt *Deleuran* og Civilingeniør *Plum* faaet tilstillet en Kopi af det fra Dagspressen kendte Forslag til Regulering af Kg. Nytorv og Etablering af underjordisk Garageanlæg. En Trafikregulering er vist i høj Grad paakrævet og Fremskaffelse af Parkeringsplads nødvendig. Med Hensyn til Parkeringsproblemerne haaber vi, at den i Forslaget paaviste Mangel paa Parkering i

den indre By vil gøre sit til, at de Myndigheder, der har Ansvaret for Planlægning af Adelgade-Borgergade Kvarteret, vil forstaa, at det er nødvendigt at skaffe Parkeringsplads i det nye Kvarter. Det er ikke alene Parkering for selve Sænkingskvarteret, der skal løses, men ogsaa for de omliggende Kvarterer. Skønt Bestyrelsen anerkendte, at det Forslag, som Deleuran og Plum havde udarbejdet, var vel gennemtænkt og i visse Henseender godt, maatte man dog tage bestemt Afstand fra det, da det skønhedsmæssigt vilde betyde en væsentlig Forringelse af Kg. Nytorv.

Siden Planerne til *Regulering af Trafikforholdene omkring Slotsholmen* kom frem i Foraaret 1941 har Bestyrelsen fulgt dem med Interesse. Borgmesteren for Magistratens 4. Afdeling gjorde velvilligt Foreningen bekendt med de af Magistraten for Borgerrepræsentationen fremsatte Forslag. Da det viste sig, at der var foreslaaet en delvis Opfyldning af Kanalen for at skaffe bredere Kørebane, rettede Bestyrelsen en Henvendelse til Københavns Borgerrepræsentation, hvori vi gjorde det Synspunkt gældende, at skulde Trafikken forbedres, maatte det gøres, uden de nuværende æstetiske Værdier blev yderligere forringet.

Angaaende Kanalernes æstetiske Værdi har vi i „*Forskønnelsen*“ Nr. 3 og 4 1941, bragt et Par Artikler. I denne Sag henvendte vi os til Slotsarkitekt *Thorvald Jørgensen*, der ganske delte vor Opfattelse og selv foreslog skaaret af Promenoiret foran Slottet istedetfor at fylde op i Kanalen. En Afrunding af Slotskirkens Trappe for at skaffe bedre Kurve for Sporvognen tog vi ligeledes Afstand fra som lidet foreneligt med C. F. Hansens Arkitektur, og den foreslaaede Flytning af Holmens Bro til umiddelbart op ad Kirken ansaa vi for meget uheldig. Herom er der endnu ikke truffet nogen Bestemmelse. Angaaende Opfyldningen i Kanalen havde vi et stærkt Indtryk af, at den københavnske Befolkning, ja selv en Del af de høje Myndigheder, delte vort Synspunkt. Vi tør derfor gaa ud fra, at vor Henvendelse skal bære Frugt.

Angaaende *Fisketorvet ved Havnegade* blev denne Sag nævnet paa Generalforsamlingen 1941, men var ikke afsluttet paa det Tidspunkt. Foreningen gik stærkt imod det af Firmaet *Monberg & Thorsen* udarbejdede Projekt til et Fisketorv, fordi Projektet forudsatte en kraftig Opfyldning af Kanalen ved Havnegade. Man tør nu regne med, at denne Sag er skrinlagt.

Om den meget omstridte *Hjørnegrund ved Gl.*

Torv—Nørregade kan kort nævnes, at da Bestyrelsen blev bekendt med de godkendte Tegninger til en Hjørnebygning, henstillede vi, at denne blev udført med Hensyntagen til den øvrige Bebyggelse paa Torvet, og at Den krogske Ejendoms Tagkonstruktion blev sænket for at skabe mere Harmoni i den samlede Bebyggelse. Det synes, som om vor Aktion ogsaa her har baaret Frugt, idet det er oplyst, at Bygherrerne ligger med Planer om Regulering af Den Krogske Ejendom.

Angaaende den store Sag, som Foreningen tidligere har arbejdet med, nemlig en Sikring af *de københavnske Parker* — saavel dem, der horer under Staten som under Kommunen — er at meddele, at Foreningen har haft en Række Moder med *Naturfredningsforeningen*, og man har i Fællesskab udarbejdet en Plan for en saadan Sikring. Denne Plan er tilsendt Statsministeriet, der under de foreløbige Forhandlinger har stillet sig velvilligt. Da Sagen endnu er paa et forberedende Stade, kan nærmere ikke for Tiden meddeles.

Paa sidste Generalforsamling rejste Bogtrykker *Christensen* Spørgsmaalet om Udsmykning af Facader ved Blomsterkasser o. lign. Bestyrelsen har nedsat et Udvalg til Overvejelse af, hvad der kan gøres. Men det maa vist erkendes, at det under de nuværende Forhold vil være vanskeligt at faa noget rigtigt ud af den Sag, som bedre Tider sikkert vil bringe mere Fart i.

Ligeledes ved sidste Generalforsamling blev der af Trafikinspektør *Kraft* stillet Forslag om Beskæring af Træerne ud for Reformert Kirke, idet Forslagsstilleren mente, Grenene dækkede for meget for Udsigten til Rosenborg Slot set fra Frederiksborggade. Bestyrelsen har undersøgt Sagen, men kom til det Resultat, at Træerne havde en vis æstetisk Virkning, og at man derfor ikke burde foretage sig noget i Sagen.

Et Medlem har skrevet og anmodet Foreningen om at skride ind overfor de mange iturevne og lasede Plakater, der findes overalt, ogsaa paa offentlige Bygninger. Vi havde allerede forinden Henvendelsen rejst Sagen overfor Politiet, og dette har lovet at gøre, hvad det kan, omend det var ugørligt at forny eller afvaske alle de afrevne Plakater.

Ved sidste Generalforsamling meddelte Bestyrelsen, at man havde arbejdet med Forslag til Rejsning af en *Mindesten paa Christianshavns Vold* til Minde dels om Voldens Istandsættelse, dels om den Indsats i denne Sag, der var gjort af Foreningens tidligere Formand, Grosserer *Christian Holm*.

Forslaget er nu tilstillet Københavns Magistrat, der skal godkende Forslaget inden Udførelsen. Mindsteningen tænkes rejst paa Elefantens Bastion, den er tænkt udført af Granit og indarbejdet som et Led i Volden. Forslaget er udarbejdet af Arkitekt *Helge Holm*. Bestyrelsen nedsatte et sagkyndigt Udvalg, hvori foruden nogle af Bestyrelsens Medlemmer Professor *Chr. Elling* og Arkitekt *Egil Fischer* havde Sæde til Bedømmelse af de foreliggende Udkast, og dette Udvalg valgte *Helge Holms* Projekt, der derefter af Bestyrelsen vedtoges indstillet til Magistraten.

Med Interesse har Bestyrelsen fulgt *Sanerings-sagen*. Vi bragte i Hæfte 1 1941, af „*Forskoennelsen*“ en Artikel af Byplanarkitekt *Egil Fischer*: „*Byplanlægning og Borgergade-Kvarteret*“. Arkitekt Fischers Plan, der var gengivet i Artiklen, bragte gode Løsninger ogsaa for Trafikken, og en Del er optaget paa den nu vedtagne Byplan for Kvarteret. Desværre er der ikke afholdt Arkitektkonkurrence om Kvarterets Bebyggelse, vi finder en saadan Konkurrence uhyre værdifuld, navnlig fordi den vilde belyse Sagen udfra saa mange forskellige Synspunkter, at der altid vilde være gode Ideer. Vi kan ikke se rettere, end at Magistraten har forspildt en Chance til at faa noget virkelig godt. I „*Forskoennelsen*“, Hæfte 1 fra i Aar, der lige er udkommet, omtaler vi i en Artikel Sagen og giver Udtryk for bange Anelser i Retning af, at vi skal se paa nedrevne Bygninger eller i bedste Fald ubeboede Huse i længere Tid paa Grund af Materialeangel.

I Anledning af, at den af Amtsvejvæsenet paa-tænkte Udvidelse af Strandvejen gennem en Del af Hellerup vil medføre et Indgreb i Øregaards-parken, havde Formanden et Møde med Repræsen-tanter for Vejvæsenet og Gentofte Kommunalbe-styrelse. Et Udvalg af Bestyrelsen besigtigede Forholdene. Da det af Myndighederne blev fremhæ- vet, at man kunde nøjes med at skære 1 m af Par-ken, kom man til det Resultat, at denne Løsning var at foretrække fremfor at lægge Fortovet ind gennem Parken, hvilken Løsning ogsaa havde væ- ret overvejset.

Sagen om *Frederiksberg Bakke* er ikke af ny Dato. I 1933 og sidst i 1938 var den fremme og i 1938 grundet paa det Forslag til Omlægning af Kørebanen, som af Frederiksberg Kommune var indsendt til Ministeriet. Forslaget gik ud paa at føre Vejen i en Udgravning i en Bue ind gennem Søndermarken, hvorved Slottet og Parken kun yder-ligere vilde adskilles. Dengang — i 1938 — nød Sa-

gen heldigvis ikke Fremme, men nu har Frederiks-berg Kommune udfra et Beskæftigelsessynspunkt indsendt Sagen igen. Straks, da Bestyrelsen blev bekendt hermed, rettede vi en Henvendelse til ved-kommende Ministerier, med Protest imod Angre-bet paa Søndermarken, og foreslog den tidligere foreslaaede Gennemgravning og Overdækning af Vejen, der vil bringe Slottet og Parken tilbage til den oprindelige Kontakt. Vi har Grund til at regne med, at Angrebet paa Søndermarken ogsaa i denne Omgang er afværget.

Til Slut bragte Viceformanden en varm Tak til de to Bestyrelsesmedlemmer, der afgik efter Tur ved denne Generalforsamling og ikke ønskede Genvalg, nemlig Billedhugger *Rikard Magnussen* og Overretssagfører *Stefan Hetsch*. Rikard Mag-nussen havde været Medlem af Bestyrelsen siden 1928, som Formand fra 1929—1934 og som 2. Vice-formand fra 1935—1936. Stefan Hetsch havde væ- ret Medlem af Bestyrelsen fra 1907—1928 og fra 1931—1942 og som Revisor fra 1928—29.“

Herefter meddelte Formanden for Propaganda-udvalget, Landsretssagfører *Hj. Hess-Petersen*, at Foreningen havde paabegyndt en *Foredragsrække for Medlemmerne*. Det første Foredrag blev af- holdt den 2. Marts i Aar, hvor Museumsinspektør, Dr. phil. *Therkel Mathiassen* havde talt om *Old- tidsminder i København*. Foredragsrækken havde vakt Interesse hos Medlemmerne, og næste Fore- drag vilde blive i Slutningen af April. Saavidt mu- lig vilde der blive afholdt 1 Foredrag i hver af Vintermaanederne, og naar Vejret tillod det, vilde der blive arrangeret Ture for Medlemmerne. Naar Emnet tillod det, vilde Foredragene afholdes sam- men med „*Historisk-topografisk Selskab*.“

I Begyndelsen af 1942 havde Foreningen paabe- gyndt en *Agitation for at skaffe nye Medlemmer*, idet Medlemsantallet grundet paa Forholdene var dalet en Del. Agitationen fandt Sted paa den Maade, at der til dette Formaal var trykt en lille „Folder“, der fortalte lidt om Foreningens Arbejde, og denne Tryksag blev da sammen med et Hæfte af „*Forskoennelsen*“ tilstillet forskellige Borgere i København med Anmodning om at indtræde som Medlem. De mange betydningsfulde Sager, For- eningen havde løst i 1941, havde skabt forøget In- teresse om Foreningen, og Formanden for Udvalget sluttede med at opfordre alle Medlemmerne til at hjælpe med i denne Agitation.

Foreningens Kasserer, Landsretssagfører *Hj. Hess-Petersen*, fremlagde herefter Foreningens Regnskab.

A/S Nordisk Fjerfabrik's Nybygning, Strandboulevarden 30—Østbanegade 55.

I Anledning af Aarsberetningen havde følgende Ordet:

Fhv. Trafikinspektør *R. Kraft* takkede Bestyrelsen, fordi den havde fulgt hans Anmodning om at undersøge Forholdene ved Træerne ved *Reformert Kirke*, der efter Krafts Mening dækkede Udsigten til *Rosenborg Slot*. Han beklagede, at Bestyrelsen ikke havde fundet Anledning til Indgriben. Angaaende Bronzebogstaverne paa *Chr. 4. Statue* i Nyboder meddelte Kraft, at disse Bogstaver alle var fjernede, muligvis stjaalne, og henstillede, at man sørgede for, at de kom op senere.

Et Medlem havde tidligere henstillet, at Kommunen fremfor at rive ned i Adalgade-Borgergade Kvarteret bebyggede nogle af de ledige Grunde i København, men naar dette af Grunde, der ikke tilstrækkeligt var oplyst, ikke kunde lade sig gøre, ansaa han at en Konkurrence om Saneringskvarterets Bebyggelse for det rigtigste.

Kunstmaler *Theander* var utilfreds med den Maade, hvorpaa Kommunen havde reguleret og beplantet *Utterslev Mose*, og henstillede til Bestyrelsen, at den undersøgte dette Forhold.

Byplanarkitekt *Egil Fischer* anerkendte de store og gode Resultater, Bestyrelsen havde opnaaet i det forløbne Aar, men udbad sig nærmere Forklæ-

ring om Sagen vedr. Regulering af Trafikforholdene ved Christiansborg. *Egil Fischer* haabede, at det vilde lykkes Foreningen at foranledige *Frederiksberg Bakke* gennemgravet, saaledes at den urimelige Ødelæggelse af *Søndermarken* ved en Omlægning af Vejen ind i denne kunde undgaas.

Herefter gik man over til Uddeling af *Foreningens Diplom*.

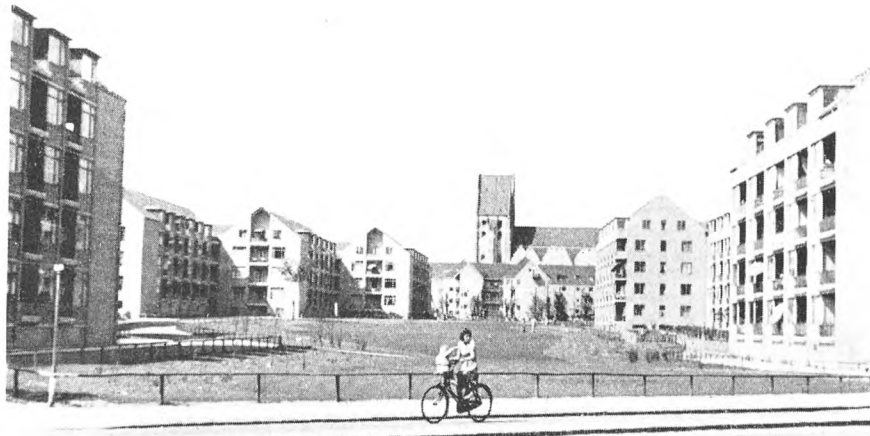
Bestyrelsen havde ønsket at give Diplom for *A/S Nordisk Fjerfabriks Nybygning, Strandboulevarden 30, Østbanegade 55*, af hvilken en Del var opført som Kollegium.

Diplomet havde følgende Ordlyd:

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse har tildelt

Nordisk Fjerfabrik A/S dette Diplom som Anerkendelse af, at Ejendommen Matr. Nr. 5075 Udenbys Klædebo Kvarter, Strandboulevarden 30 og Østbanegade 55, er opført med smukt Ydre til alle Sider og fremtræder som en harmonisk Bygning saavel mod Gade som mod Gaard og er gennemført med smukke Detailler.

Ejendommens Arkitekt er *H. J. Kampmann*.

Foreningen Socialt Boligbyggeri's Ejendomskompleks „Bispeparken“ ved Tagensvej.

Paa Nordisk Fjerfabriks Vegne modtog Underdirektør K. T. Nielsen Diplomet.

Bestyrelsen havde videre ønsket at give Foreningens Diplom til *Foreningen Socialt Boligbyggeri* for den smukke Ejendom kaldet „Bispeparken“, beliggende ved Tagensvej, hvor der ved Planlægningen af den samlede Bebyggelse og ved de enkelte Ejendommers Udførelse var taget Hensyn til den fælles Helhed.

Diplomet havde følgende Ordlyd:

*Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse
har tildelt*

„Foreningen Socialt Boligbyggeri“ dette Diplom som Anerkendelse af den smukke Planlægning og Gennemførelse af Ejendommen „Bispeparken“, herunder den Frilægning af Arealer til parklignende Anlæg og Bygningernes indbyrdes smukke Beliggenhed.

Ejendommens Arkitekter har været følgende: *Kooperative Arkitekter: Edvard Heiberg, Karl Larsen, Harald Petersen og Ole Buhl*, af hvilke Arkitekt Edvard Heiberg særlig bør fremhæves som den, der har lagt den grundlæggende Plan for hele Bebyggelsen, og videre Arkitekterne *Knud*

Hansen, Kaare Klint, Vagn Kaastrup, M. Stephensen & K. Thorball og Frederik Wagner.

Paa *Foreningen Socialt Boligbyggeris* Vegne modtog Formanden for Bestyrelsen, Direktør *Orla Buhl* Diplomet.

Til Bestyrelsen genvalgtes Havearkitekt *E. Erstad-Jørgensen*, Arkitekt *H. P. Gyllembourg Koch* og Borgerrepræsentant *Rich Lillie*, samt nyvalgtes Kunstmaler *Flemming Bergsøe* og Arkitekt *Charles I. Schou*.

Det raadgivende Udvalg blev genvalgt, og til Revisorer og Revisorsuppleanter genvalgtes henholdsvis Redaktør *V. Berggreen* og Assurandør *Chr. Strøbech*, Bankbestyrer *Jean Hansen* og Direktør *Aage L. Rytter*.

Efter Generalforsamlingen holdt Professor, Dr. phil. *C. Elling* Foredrag med ledsagende Lysbilleder om Emnet: *Paris—København, Betragtninger over Hovedstadens Forskønnelse i det 18. Aarhundrede*. Foredraget omhandlede det 18. Aarhundredes Nyanlæg og Projekter til saadanne i København og Paris og blev hilst af Forsamlingen med berettiget Bifald.

Efter Foredraget samledes man i Nationalmuseets Restaurant til det traditionelle Smørrebrødsbord.

Holmens Kirkegaard.

Gennem flere Aar har Foreningen arbejdet for at befri København for skæmmende Plankeværker og i en Artikel i Hæfte 4/1940 kom vi nærmere ind paa dette Spørgsmaal. I Artiklen, der var skrevet af Landsretssagfører Hj. Hess-Petersen, blev som Eksempel paa skæmmende Plankeværker nævnt Indhegningen af Holmens Kirkegaard mod Øster Farimagsgade.

Det var derfor med udelt Glæde, vi for kortere Tid siden bemærkede, at Københavns Kommune selv havde taget Spørgsmaalet op til Drøftelse og ved Kommunalbestyrelsens Møde den 30. Marts 1942 gav Udtryk for Kommunens Ønske om Ændring i Kirkegaardens Facade.

Foreningen har den 16. Maj til Styrelsen for Holmens Kirkegaard rettet nedenstaaende Henvendelse:

Til Styrelsen for Holmens Kirkegaard.

Efter den af Københavns Kommunalbestyrelse indtagne Stilling til Spørgsmaalet om Holmens Kirkegaards Fremtid maa det vel kunne forventes, at Kirkegården vil blive liggende og fortsat benyttet som saadan til 1. Jan. 1980. Efter denne Afgørelse, og naar henses til, at Kirkegården altsaa endnu i henved 40 Aar fremefter vil komme til at præge det lokale Bybillede, maa Tidspunktet være kommet til at tage dens Fremtræden udadtil op til Revision. Kirkegården, som er beliggende op til en meget befærdet Trafikaare, Øster Farimagsgade, burde være en Pryd for denne, men er det desværre saa langt fra, at tværtimod dens Facade paa den sydligste Del af Gadestrækningen med sine triste, kedelige Plankeværker og Skure og kun daarligt skjulte Affaldspladser m. m. frembyder et direkte uskont Gadebillede. Ligeledes kunde Blomsterforretningen og Monumentforretningen uden-

for selve Kirkegården — om de skal bevares — gøres ganske anderledes tiltalende og tiltrækkende end Tilfældet er nu, og sikkert til lige stor Glæde for Indehavere som for Passanter.

Forholdene har været gjort til Genstand for Omtale i „Forskønnelsen“, Hæfte 4/1940, af hvilket man tillader sig at vedlægge et Eksemplar. Dengang kunde der imidlertid ikke gaaes videre, da Kirkegaardens fortsatte Benyttelse ikke var afgjort; nu da denne Afgørelse er truffet, og da det nævnte lange Aaremaal fremefter fuldt motiverer de sikkert ikke særligt store Ofre af økonomisk og anden Natur, som en æstetisk Sanering af Forholdene maatte medføre, maa det være en berettiget Forventning hos Borgerne, at Forholdene nyordnes paa en tiltalende, for Byen saavel som for Kirkegården værdig Maade.

Vor Forening har derfor med Glæde set, at Kommunalbestyrelsen samtidig med sin Vedtagelse vedrørende Forlængelse af Kirkegaardens Benyttelsestid har henstillet til Magistraten at søge optaget Forhandlinger med Kirkegaardsbestyrelsen om Ændring af de nævnte uheldige Forhold, og man tillader sig derfor ved denne Henvendelse til den ærede Kirkegaardsbestyrelse at understrege Sagens Betydning og at støtte Magistratens Bestræbelser i nævnte Henseende.

En Genpart af denne Skrivelse er tilsendt Magistraten.

København, den 16. Maj 1942.

G. Lett.

Senere er det blevet bekendt, at ogsaa Kirkeministeren er stemt for en Ændring af Facaderne. Der er saaledes saa mange interesserede Parter i denne Sag, at man tør haabe paa en snarlig og god Udvikling.

Frederiksberg nedlægger en Park.

De Gange, Foreningen har søgt at gøre sin Indflydelse gældende, naar det gjaldt Bevarelsen af en Park eller blot et Stykke af en Park i Storkøbenhavn og Frederiksberg er utallige, og hver Gang staar Offentlighedens Mening bag Foreningen, saaledes at de „angribende“ Parter snart maatte vide, hvordan Stemningen var blandt Befolkningen.

Det er derfor mærkeligt, at Frederiksberg Kommunalbestyrelse atter, paa Trods af kraftige Protester, gennemfører Nedlæggelsen af en Park, Trekanten ved Sønderjyllands Allé, denne Gang til Fordel for Opførelsen af en Kirke, et Formaal, som Foreningen naturligvis kun kan anerkende — naar det blot ikke bliver paa Bekostning af en offentlig Park.

Den 4. Maj har Foreningen tilstillet Kommunalbestyrelsen for Frederiksberg en saalydende Skrivelse:

Frederiksberg Kommunalbestyrelse.

Det er med megen Beklagelse, vor Forenings Bestyrelse erfarer, at den ærede Kommunalbestyrelse paatænker at anvende den sidste Rest af det lille lilla Parkanlæg ved Sønderjyllands Allé som Byggeplads for en Kirke, efter at Broderparten allerede ifjor beslaglagdes til Bygning af en Skole.

Vi finder det ganske selvfølgelig, at en Kirke saavel som en Skole fortjener en smuk og hensigtssvarende Plads indenfor Kommunens Omraade, men selv under denne Forudsætning maa vi finde det højst uheldigt, naar et af Kommunens altfor faa og smaa offentlige Haveanlæg, uden tvivgende Grund bringes som Offer. Der findes dog endnu ubebyggede Arealer til Raadighed paa Frederiksberg, ligesom der findes mindre værdifulde Beboelsesbygninger, hvor det næppe vilde være uoverkommeligt at skaffe den fornødne Plads til en smuk Kirke.

Det Anlæg, vi her skriver om, var vistnok Frederiksberg Kommunes næststørste Haveanlæg, og hvis der fortsattes som begyndt, vil alt grønt Areal være beslaglagt i Lobet af ganske faa Aar, og Beboernes Born vil være henvist til Nabokommunens Parker og Legepladser. Vi tillader os derfor at henstille, at der findes en passende Plads til den paatænkte Kirke udenfor de en Gang til Park, Blomsteranlæg, Legeplads eller lignende udlagte Arealer, og at den ærede Kommunalbestyrelse ogsaa i senere paakommende Tilfælde vil fastholde det Princip, at et offentligt Haveanlæg ikke betragtes som ledigt Areal, men haandhæves som et værdifuldt og urørligt Element i Byen.

G. Lett.

Den 11. Maj erfarede man, at Kommunalbestyrelsen havde vedtaget at skænke den omtalte Grund til Kirkebebyggelsen, saaledes at Parken vilde blive nedlagt og benyttet som Byggegrund. Da man i sin Tid opførte Beboelsesejendomme omkring Parken, var det saare skont altsammen, Kommunen havde tænkt baade paa Boliger og Friluftsarealer, og en Mængde Mennesker flyttede ind med Bevidstheden om, at her vil der aldrig „ske noget“. Men ak! Der gaar nogen Tid, de gode Forsætter glemmes, man søger Byggegrund til en Skole og tager den største Del af Parken; saa gaar der atter nogen Tid, og den lille Stump Park, „Trekanten“, som den kaldes, betragtes mere som et uheldigt Rudiment end som Park og skænkes bort til Bebyggelse! Saadan er det gaaet før, og saadan vil det fortsat gaa, hvis der ikke en Dag bliver sat kraftig Stop gennem Byplanlovgivning eller paa anden Maade. Men heldigvis er der Røster paa Frederiksberg, der har sagt sin Mening i denne Sag, og de vil sikkert ogsaa fremtidig — og forhåbentlig med mere Held — tale Parkernes Sag.

Foredragsaftenen for Medlemmerne den 4. Maj.

Museumsinspektør, Magister Chr. Axel Jensen, der holdt det andet Foredrag i Rækken for Medlemmerne, forstod at holde Interessen fangen hos Tilhørerne ved sit levende Foredrag om *Midaldersminder i København*. Foredraget, der var en Fortsættelse af Museumsinspektør, Dr. phil.

Therkel Mathiassens Foredrag: *Oldtidsminder i København*, havde samlet næsten fuldt Hus i Nationalmuseets Foredragssal, og Forsamlingens varme Applaus til Foredragsholderen viste klart, i hvilken Grad det havde fængslet Tilhørerne.

Magister Chr. Axel Jensen fortalte udførligt om

Absalons Borg, der som det første sikre Spor af København blev grundlagt paa den nuværende Slotsholm, om de mange Stridigheder, denne Borg har været Genstand for, om dens trodsige Rejsen sig igen efter forbigaaende Udslettelse og om dens Udvikling i Anlæg og Betydning fra Epoke til Epoke. Ogsaa vore gamle Kirker blev levendegjort i Magisterens Foredrag, ligesom Byens skiftende middelalderlige Fortifikationer og dens indtil i Dag bevarede Linieføring af de vigtigste Gader. Ogsaa

den gamle middelalderlige Bygning i Vingaardsstræde 6 blev nævnet og gav Landsretssagfører *Hess-Petersen*, der som Propagandaudvalgets Formand ledede Aftenen og takkede Foredragsholderen, Anledning til at udtale, at der forhaabentlig kunde skaffes Udvej for en værdig Bevaring af dette gamle i sin Art nu næsten enesteaaende Middelalder-Minde.

Næste Gang Medlemmerne samles, bliver ved en Excursion i Juni Maaned, se foran.

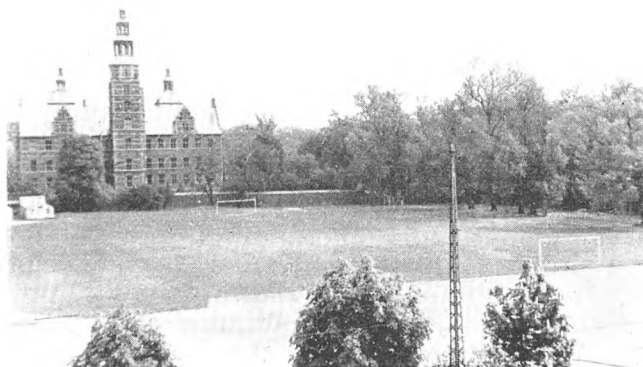
Nye Bøger.

Vilh. Lorenzen: *Haandtegnede Kort over København 1660—1757*. Einar Munksgaards Forlag. Pris Kr. 25,00. København 1942. I Anledning af Borgerrepræsentationens Hundredeaarsjubilæum 1940 har Kommunalbestyrelsen udgivet et Værk over haandtegnede københavnske Kort fra Tiden 1660—1757, der fortsætter det tidligere udgivne Kortværk fra Tiden mellem 1600—1660 og naar op til Geddes Kort over København for 1757. Det er et interessant og værdifuldt Værk enhver Elsker af København bør eje.

Raadhuspladsen.

Idé-Konkurrencen om Raadhuspladsens eventuelle Fremtid er endt, og de kommende Maaneder vil vise, om Resultatet svarer til Anstrengelserne, og om vi muligvis er kommet et Trin videre i Diskussionen om den omstridte Plads. Det er umuligt her at komme ind paa en Gennemgang, end sige antyde Foreningens Stilling til de forskellige Projekter, dertil er Sagen for omfattende og har været ude for tilstrækkeligt Blæsevejr i Dagbladene og Fagskrifter.

Eksercerhus ved Rosenborg.

Paa Foreningens Generalforsamling den 30. Marts d. A. blev der under Aarsberetningen givet Meddelelse om Foreningens Standpunkt til det projekterede og meget omstridte Eksercerhus paa Rosenborg Eksercerplads.

Foreningens Standpunkt er ganske klart imod Opførelsen af en Bygning til hvilket som helst For-

maal i elier ved Eksercerpladsen, et Standpunkt vi efterhaanden har taget saa ofte, naar det drejede sig om Angreb paa Parker eller lignende Friarealer, at Offentligheden tilstrækkelig tydelig paa Forhaand kender Foreningens Stilling i en saadan Sag.

Iøvrigt henvises til Generalforsamlings-Referatet andetsteds i Bladet.

FREDERIKSBERG BAKKE

En Redegørelse og et Forslag.

Frederiksberg Bakke, Frederiksberg Slot og Frederiksberg Have er for alle Københavnerne et Begreb med lyst og festligt betonet Indhold. Det er en Arv fra Fortiden til stadig Gavn og Glæde i Nutiden og maa for enhver Pris bevares for Fremtiden.

I trafikal Henseende kommer Frederiksberg Bakke imidlertid i Konflikt med Byens Liv. Da den i sin Tid blev taget ind af Frederik IV til Slots- og Parkformaal, laa den langt uden for København. Det var en Lands- og Sommerresidens for Kongen, der blev etableret, og Datidens Trafikaare vestpaa gik udenom ad nuværende Valby Langgade, der først ved Damhussøen mandede ud i Roskildevejen. For omkring 150 Aar siden førtes denne imidlertid *over* Bakken, og dermed lagdes Kimen til det Problem, der i Dag, da Bakken ligger indenfor den bymæssige Bebyggelse, har voldt saa mange Bekymringer og megen Besvær: De offentlige Trafikmidler — Sporvogne og Omnibusser — kan paa Grund af Stigningen ikke føres over Bakken. Kvartæret udenfor denne bliver derfor, saa nær det end ligger Byen, offentligt trafikalt afskaaret fra denne. De Tusinder af Cyklister, som dagligt skal forcere Bakken, er afgjort denne meget uvenligt stemt, og Nutidens stærke Trafik over Bakken skærer det oprindelige, samlede Anlæg i Stykker paa en Maade, som man i 1776 næppe havde tænkt sig. Derfor opstod Problemet: en Gennemskæring af Frederiksberg Bakke eller en Forlægning af Vejen over denne.

Problem.

Hovedidé.

I Erkendelse af paa den ene Side hele Slots- og Parkanlæggets æstetiske og kulturelle Værdi og paa den anden Side Nødvendigheden af at fjerne Frederiksberg Bakke som Trafik-Hindring, har *Foreningen til Hovedstadens Forskoneelse* taget Sagen op og ladet udarbejde det Projekt, som herved præsenteres for Offentligheden. Dets Hovedidé er i Overensstemmelse med det udviklede, at en Løsning af Trafikproblemet maa forudsætte den højeste Grad af Pietet overfor Slot og Park og kun maa ske paa en saadan Maade, at Slots- og Parkanlæggets historiske og æstetiske Værdi fuldtud bevares eller eventuelt forøges.

Historisk Fremstilling.

For at forstaa de Modsætninger, der gør sig gældende i Diskussionen om den fremtidige Ordning af Stedets Trafikproblem, er det nødvendigt at klare sig de Forudsætninger, udfra hvilke denne Diskussion fores, og som nødvendigvis maa have hele Slotsanlægget og dets Historie som Baggrund. Forinden Fremsættelsen af Foreningens Projekt skal derfor først gores Rede for denne historiske Baggrund og bl. a. med følgende Kilder:

Kilder.

Thurah: „Den danske Vitruvius“, 1746.

Ejnar Dyggve: „Frederiksberg Bakke“, *Architekten* 1921.

Frederik Weilbach: „Frederiksberg Slot og Frederiksberg Have“, 1936.

A. Wagner-Petersen: „Frederiksberg Bakke“, *Nationaltidende* 7.—6.—42.

E. Erstad-Jørgensen: „Frederiksberg Bakke“, *Politiken* 10.—6.—42.

Frederiksberg Slots Opførelse omkring Aar 1700.

Frederiksberg Slot, der danner Midtpunktet i det storslaaede Anlæg Frederiksberg Have-Søndermarken, blev opført af Frederik den Fjerde omkring Aar 1700. Det er et af de faa Slots- og Parkanlæg af europæisk Format, vort Land besidder. Med Forbilleder i de italienske Landslotte har man søgt Udløsning for en arkitektonisk Idé, hvis Gennemførelse var betinget af Stedets naturlige Forhold.

Parkanlæggets oprindelige Karakter.

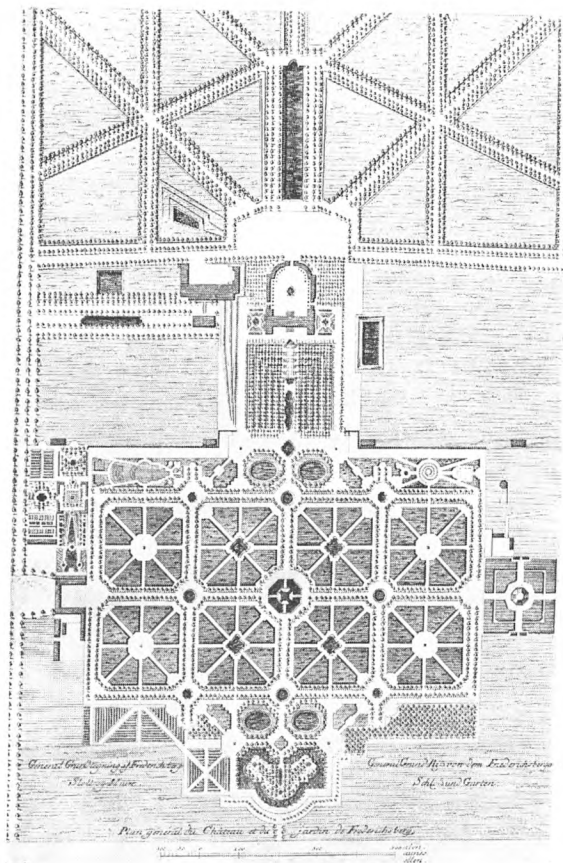
Valby Bakke eller Solbjerg, som det dengang hed, stiger nogenlunde jævnt fra Syd, Øst og Vest, medens den mod Nord falder temmelig brat ned mod et næsten vandret Areal. Paa Bakkens Top placeredes Anlæggets centrale Element, Slottet, fra hvilket hele Anlægget udfoldede sig til alle Sider omkring den gennem Slottet fra Nord til Syd gaaende Hovedakse. Medens Hovedinddelingerne i den senere Frederiksberg Have forløb rektangulært, var Søndermarksanlægget karakteristisk ved en vifteformet Udstraaing af Alléer, der konvergerede mod Slottets Port. Foruden Hovedaksen, der er understreget ved det langstrakte Vandbassin i Søndermarken — som nu er overdækket —, pegede fra hver Side en kraftigt markeret Dobbeltallé ind mod Slottet og samledes i en stor Plads foran dette (se hosstaaende Plan hos *Thurah*).

Af disse Alléer forefindes endnu Alléerne omkring Bassinet og disses Fortsættelse mod Syd ligesom Alléen fra Slotspladsen til Halls Statue ved Pileallé, og i Frederiksberg Have er bevaret det meste af Alléerne ved Slottets Sider og Linderækkerne ned over Terrasserne; desuden findes der endnu Rudimenter af det gamle arkitektoniske Anlæg spredt rundt om i Haverne, og paa ældre Kort over København findes hele Anlægget i det væsentlige angivet saa sent som omkring 1850.

Endelig var Tværetningen vinkelret paa Hovedaksen gennem Slottet og tangerende dettes Portbygning markeret ved to Alléer, som fra Øst og Vest førte op mod Slotspladsen, men af hvilke den vestlige, som det fremgaar af

Thurahs Plan, var lukket ud mod denne. „Det er bemærkelsesværdigt“, skriver Wagner-Petersen l. c., „at skønt den ene af disse Alléer, den nærmest Byen, dannede Tilkørsel til Slottet, havde den sammenlignet med de skraa Dobbeltalléer, en ganske ringe Valens i Kompositionen, helt modsat Datidens Tendens til Markering af Tilkørselsvejen i lignende Anlæg. Virkningen er med Forsæt neddæmpet, fordi den kraftigere betonet vilde have skadet Helheden“.

Syd.

Thurahs Plan.

Nord.

Ogsaa Arkitekt Ejnar Dyggve skriver l. c. om disse Alléer: „Det er fuldt bevidst, at den egentlige tilkørsel ikke er kompositionelt udtalt, noget, som staar i direkte modsætning til de pompøse og aksefaste adgangsforhold, som udformningen af et kongeligt *residensslot* ellers krævede. Et blik paa kortet over det gamle anlæg viser, hvor vanskeligt det er at paapege adgangen. Slotets portbygning er et tyngdepunkt i kompositionen, men det er et maal for flere tilledende veje og taaler ikke at tangeres af en stærkere ensidig bevægelse. Gør man forsoget og tænker sig en stærkt accentueret trafikvej *forbi* portbygningen, bliver resultatet en fuldstændig fremmed virkning, en sprængning af enheden i slotsparken“.

Men det var netop en saadan Sprængning af Enheden i Anlægget, der skete. Begyndelsen blev gjort i 1717, da den nuværende Vesterbrogade blev forlænget og Vejen gennem den østre Tværalleé ført op ad Bakken til Slots-

Parkerne adskilles ved Roskildevejens Forlængelse til Byen (1776).

porten. Men det afgørende Brud paa den arkitektoniske Tankegang skete i 1776, da Vejen blev fortsat til Damhuset. Med denne Forlængelse var Roskildevejen, som Hovedtrafikaare, gledet ind i Byens System af Tilforselsveje paa trafikmæssig rigtig Maade. *Men der var samtidig slaaet et odelæggende Skaar i Frederiksbergslotsanlæggets storslaaede Komposition.*

Krav om Sænkning af Vejen i Slutningen af det 19. Aarh.

De trafikale Krav syntes nu tilfredsstillet i mere end hundrede Aar. Men i Slutningen af det 19. Aarhundrede, da Byens Trafik paa alle Punkter var i stærk Stigen, og helt nye Trafikmidler var taget i Brug, opstaa Tanken om Trafikforbedring ved Udvidelse af Vejen, Regulering af Stigningsforholdet eller Sænkning af Vejens Niveau ved Gennemgravning af Bakken. I Begyndelsen er det især Ønsket om at kunne føre Sporvej ud ad Roskildevejen, der gør sig gældende, senere kommer Hensynet til Automobiltrafiken, og tilsyneladende allersidst kommer Hensynet til de æstetiske Værdier: Arkitekt Dyggve har l. c. gjort følgende træffende Bemærkninger til Tidens Indstilling til BakkeSpørgsmaalet:

„Man ommer sig rent a priori, naar der fremsættes forslag til ændring af de nuværende forhold; man har fundet sig til rette med bakkens tilfældige landevejskarakter, som nu og da faar benævnelsen „landskabelig“, maaske som en sidste refleks fra professor Hirschfeld's for den ældste slotshave saa skæbnesvangre teorier. — Man har *glem*t, at den nuværende landevejsbakke skyldes et brutalt overgreb for godt 100 aar siden paa et af de ædlest og mest fuldendt gennemførte, arkitektoniske anlæg i Danmark“; . . . og videre skriver Dyggve: „*Problemet er i virkeligheden dobbelt, og kun den løsning er rigtig, som videst muligt bøder paa de tabte værdier og samtidig godtager færdselens berettigede krav*“ (fremhævet af os).

En Gennemgang af de Forslag, der er fremsat i Tidens Løb, viser imidlertid, at det i Hovedsagen kun har drejet sig om at „godtage færdselens berettigede krav“, og dette til Trods for, at Problemet Roskildevejens trafikale Passage gennem Slotsterrænet rummer Mulighed for — rigtigt løst — at genoprette al den Skade, der overgik det i 1776. Det første Forslag blev fremsat i 1899 (se „Ingeniøren“ 1899). Det gik ud paa at gennemskære Bakken i en Bue udenom Slottet. Derved vilde Roskildevejen komme til at ligge i en aaben Grav, som skærer stærkt ind i Søndermarken, en Tanke, der, som man vil se, under forskellige Former vender tilbage med Aars Mellemløb.

Første Forslag til Gennemskæring med Bue ind i Søndermarken (1899).

Første Forslag til Tunnelering (1899 ved N. Chr. Schouboe).

I samme Aar (se „Ingeniøren“ 1899) fremkom et andet Projekt, der var udarbejdet af N. Chr. Schouboe. Hovedformalet i dette var at nedbringe Bakkens Højde saa meget, at en Sporvejslinie kunde føres igennem fra Vesterbro til Damhuset, dels ved en Afgravning af Bakken saa meget, at det ønskelige Stigningsforhold 1 : 40 blev opnaaet, dels ved en Tunnelering af Vejstrækningen foran Slottet i en Længde af ca. 110 Meter. Det var det første Forsøg paa at genoprette Anlæggets i 1776 sønderrevne Helhed. Imidlertid var den nærmere Udformning meget ubehjælpelig, stærkt præget af „landskabelige“ Hensigter, og de arkitektoniske Muligheder, Overdækningen indebærer, er ikke udnyttede, maaske næppe erkendte. —

Projektets Forhistorie er forøvrigt interessant dels derved, at det var afledt af et Tilbud fra et Konsortium, der mod Koncession paa en Sporvognsline over Bakken m. m. vilde bekoste dennes Gennemgravning, og dels ved,

at frederiksbergske Grundejere stod bag Projektet. Lokalinteressen var altså bleven vakt, og Finansen har ganske ligefrem sporet Penge i Foretagendet, fremfor blot at betragte dette som en Udgift!

Tyve Aar senere, i 1919, blev et Forslag i Lighed med det først omtalte — med Buen ind i Søndermarken — fremsendt til Indenrigsministeriets Arbejdsudvalg, og da det dengang, ligesom nu, væsentlig gjaldt Hensynet til Beskæftigelsesmulighederne, frygtede man med Grund at se Projektet gennemført. Imidlertid indleverede Professor Carl Petersen m. fl. en Protestskrivelse til Indenrigsministeriet, som havde nedsat et Udvalg til Behandling af Forslaget, i hvilket Udvalg Københavns daværende Stadsingenior Voigt allerede havde fremhævet, at Forslagets praktiske Følger ikke opvejede den æstetiske Ødelæggelse, som Virkeliggørelsen vilde føre med sig. Sagen nød herefter ikke Fremme. I 1921 forsøgte Forslagstilleren atter at faa Projektet frem, hvilket fremkaldte en ny Protestskrivelse, denne Gang understøttet af en i samme Retning gaaende Udtalelse fra Kunstakademiet, og Faren drev igen over. —

Andet Forslag til Gennemskæring ved en Bue ind i Søndermarken (1919).

Nu tog Københavns nye Stadsingenior, A. C. Karsten, Initiativet til, at Spørgsmaalet Frederiksberg Bakke blev taget op til en gennemarbejdet Behandling, og det blev i 1921 overdraget Arkitekt Charles I. Schou, der paa det Tidspunkt var Stadsingeniørens Konsulent i Byplanspørgsmaal, at udarbejde et Projekt til Sagens Løsning (findes gengivet i Tidsskriftet „Forskønnelsen“, Hæfte 1/1942).

Andet Forslag til Tunnelering (1921 ved Charles I. Schou).

For at forstaa dette Projekt, der i Dagspressen er blevet sammenlignet med Via due Macellis' Fortsættelse under Qvirinalets Haver i Rom, maa man erindre sig den foran givne Karakteristik af Slotsanlægget, som det tog sig ud i sin oprindelige Skikkelse: to Plateauer, af hvilke det højestliggende bærer Anlæggets centrale Element Slottet, netop paa det Sted, hvor Overgangen til det lavreliggende sker gennem Terrasseanlæg.

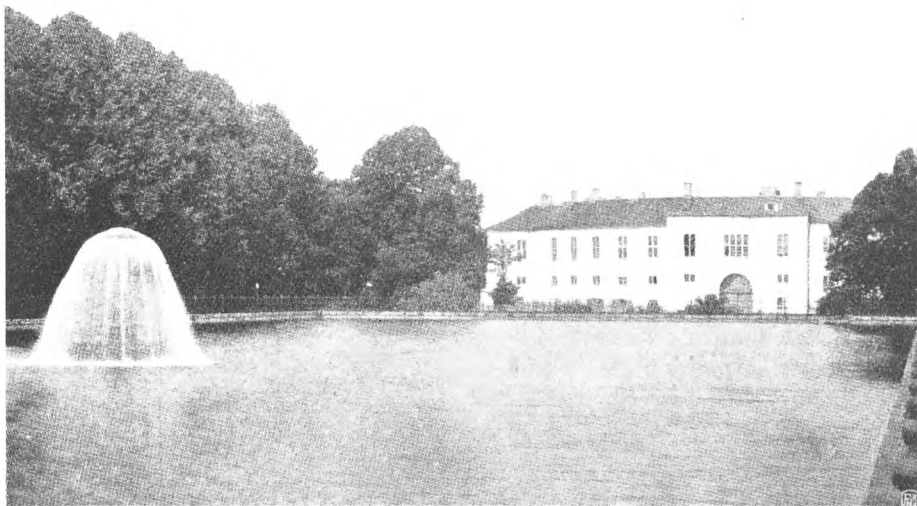
Det drejede sig derefter om den dobbelte Opgave: at gennemføre Roskildevejen paa den trafikalt set bedst mulige Maade og samle det splittede Anlæg til et Hele. Det er det, der er sket i Arkitekt Schou's Forslag af 1921. Dyggve skriver herom: „Lodret under den nuværende vej indkapsler Arkitekt Schou færdselen i en ca. 150 m lang tunnel, hvori niveauet ved Fasanvejen føres igennem. Derved er den trafikale side af sagen løst i overensstemmelse med den tendens, som udviklingen har medført landet over, at nærme vejene mest muligt til vandret plan. Den utaalelige hindring for færdselen, som bakken betyder, er fjernet. Men hvad der er endnu vigtigere — ialt fald for den, som ikke skal følge et flyttelæs opover — er, at adskillelsen bliver hævet mellem Frederiksberg have og Søndermarken, og enheden i slotsanlæggets grundtanke genoprettet ved indførelsen af det ubrudte plateau foran slottets sydside. Dette plateau med den søndre have, paa hvilket slottet skyder sig frem mod den lavere nordre have, er saaledes funktionelt adskilt fra den forsænkede Roskildevej. Tunnelmundingen vil virke omtrent som en adgang til en by, og oppefra vil man — som fra en ny Vesterport — have en fri udsigt til begge sider“. Skønt Københavns Kommune tilbød at bære en Del af Udgifterne ved Projektets Gennemførelse, blev det dog henlagt efter langvarige Forhandlinger. —

Forslag til Genfremstilling af Bassinet og tredje Forslag til Tunnelering (1933 ved E. Erstad-Jørgensen).

I 1933 kom Sagen ind i et tildels nyt og meget lovende Spor, idet det da blev bekendt, at Københavns Vandvæsen havde opgivet det store overdækkede Bassin i Søndermarken som Vandreservoir. Dette gav Havearkitekt E. Erstad-Jørgensen Anledning til at fremsætte et skitseret Forslag til Genfremstilling af det gamle Bassin, der, som omtalt, var et fremtrædende Led i det oprindelige Anlæg. I Forbindelse dermed foreslog Erstad-Jørgensen en Sænkning af Roskildevejen saa meget, at de to Parker kunde forenes ved en Forbindelse over Vejen udfor Slottet (se Tidsskriftet „Forskønnelsen“, 1933 og 1942).

Medens Bassinets Retablering givet vil styrke Kompositionen, var Forbindelsen, som var smallere end Overdækningen i Schouboe's Projekt fra 1899 og i Charles I. Schou's Forslag, ikke bred nok til at gengive Anlægget

Som Bassinet saa ud ved Aarhundredskiftet. — Efter Foreningens Forslag sænkes Bassinet noget, og Fontainen flyttes til Sydenden af Bassinet.

Fjerde Forslag til Tunnelering (1933 ved Frederiksberg Kommune).

den Kraft, det mistede i 1776; men forøvrigt kom det Erstad-Jørgensenske Forslag ikke længere end til den nævnte Skitse, muligvis fordi der omtrent samtidig fremkom endnu et Forslag, denne Gang udarbejdet af Frederiksberg Kommunes tekniske Forvaltning ved daværende Direktør, Civilingeniør Svend Koch. Dette Forslag var paa Linie med de sidstnævnte, altsaa et Tunnelforslag med Slotspladsen frigjort fra al Vejtrafik. Som fremsat af Frederiksberg Kommune og med det efterhaanden fra alle Sider anerkendte Princip som Ledetraad syntes Forslaget at have gode Betingelser som Arbejdsgrundlag; men bedst som man mente, at Sagen var i god Gang, slog Kommunalbestyrelsen om og forelagde et nyt Forslag af den uheldige Type, nemlig med Vejforlægning ind i Søndermarken. Sagen kom imidlertid ikke videre og hvilede til 1938, da Frederiksberg Kommune igen arbejdede med lignende Vejforlægnings-Planer. Disse stødte nu som før paa megen Modstand og blev atter henlagte, men dukkede atter op i Begyndelsen af indeværende Aar (1942) og nu i Form af et endeligt Forslag, ledsaget af en Model.

Tredie Forslag til Bue ind i Søndermarken (1934 ved Frederiksberg Kommune).

Samme Forslag genopstaar 1938 og 1942.

Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse fandt dette Forslag meget uheldigt og indsendte derfor følgende Henvendelse af 27. Januar 1942 til Indenrigsministeriet, hvorunder Søndermarken sorterer, og til Arbejds- og Socialministeriet, der grundet paa Sagens beskæftigelsesmæssige Karakter skulde tage Stilling til Ombygningen af Vejen:

Protest mod Frederiksberg Kommunes „Bue-Forslag“ (27. Januar 1942).

„Efter Forlydende har Frederiksberg Kommunalbestyrelse nu igen til Ministeriet indsendt det Forslag til en Omlægning af Roskildevej paa Strækningen fra Pileallé til Fasanvej, som første Gang indsendtes i 1938, og som den Gang baade af vor Forening saavel som af den samlede Presse blev mødt med enstemmig Fordømmelse, som en baade trafikalt og navnlig i æstetisk Henseende højst uheldig Plan.

Takket være det høje Ministerium nød Sagen den Gang ikke Fremme, og vor Forening vilde se det med den største Beklagelse, hvis de exceptionelle Forhold, hvorunder vi lever, nu skulde medføre en ændret Stilling fra Ministeriets Side

Imod Forslaget taler først og fremmest det betydelige Indgreb i Søndermarkens Areal, hvor den nye, brede Vej føres indenom Vandtaarnet.

Foran Slottet er det Meningen at lægge Vejen i en 2—3 m dyb, aaben Udgravning. Dette vil ikke alene medføre det uheldige Forhold, at al Passage fra Park til Park maa foregaa ad Ramper eller Trapper ned til Vejen, over to Fortove, to Cyklistier og to Kørebaneer paa Danmarks mest trafikerede Vej, og igen op paa den anden Side ad Trapper eller Ramper.

Allerede under de nuværende Forhold er denne krydsende Færdsel forbunden med store Ulemper, men det er dog intet i Sammenligning med de Forhold, der nu foreslaas. Og dette uheldige Forhold vil ikke kunne afhjælpes uden at føje endnu en uheldig Foranstaltning til i Form af en Gangbro over Vejbanen, da en Fodgænger-tunnel, for at komme under den sænkede Vej, vil blive 2—3 m dybere end Fodgængertunneler i Almindelighed er.

At den krumme Vej i sin Udgravning i æstetisk Henseende vil virke fuldstændig ødelæggende for Slottets Forhold til det foranliggende System af Alléer i Baroktidens strænge Stil, skulde det være unødvendigt at pege paa.

For at faa rimelige Stigningsforhold paa Strækningen fra Slottet til Pileallé er det Hensigten at give Vejen jævnt Fald, hvilket i høj Grad vil forøge de trafikale Vanskeligheder i Krydset ved Pileallé, og den højtliggende Vej vil samtidig medføre væsentlige Indskrænkninger i Anvendelsesmulighederne for Statens Jordarealer paa Vejens Nordside.

Dette er i Korthed de væsentligste Anker mod det foreliggende Projekt; men dertil kommer, at man ved at gennemføre Forslaget gaar Glip af de store Fordele, der efter Foreningens Forslag, saavel som efter det af Frederiksberg Kommunes tekniske Forvaltning i 1933 udarbejdede Projekt til en Tunnel, vilde kunne opnaas saavel i praktisk som i skønhedsmæssig Henseende.

Vejen føres lige igennem. Den sænkes saa dybt, at Stigningen bliver betydelig ringere (1 : 40). Der bliver gode Kørselsforhold til Slottet op langs Zoologisk Haves Hegn, og de to Parker kommer i direkte Forbindelse med hinanden uden krydsende Færdsel. Slottet kommer igen til at ligge som det naturlige Centrum for de to Parker, hvortil det er bygget.

Det er yderst sjældent, at der ved Gennemførelse af nødvendige færdselsmæssige Krav bliver Lejlighed til samtidig at opnaa store æstetiske Forbedringer ved et af Landets historiske Monumenter, hvorfor det vilde være nedslaaende, hvis man ikke benyttede sig af Lejligheden, men i Stedet ødelagde enhver Mulighed for nogensinde at tilvejebringe en god Ordning.

Der blev i 1938, da Projektet første Gang var paa Tale, fremført den Paastand, at en dyb Afgravning paa Bakkens Top vilde overskære visse vandførende Lag med en Udtørring af Frederiksberg Haves Kanaler til Følge, hvilket imidlertid maa bero paa en Misforstaaelse. Bakketoppen ligger mindst 12 m højere end Kanalerne, og selv med en Afgravning paa 7 m Dybde, vil der altsaa blive 5 m Fald fra Bunden til Kanalerne, hvorfor det umulig kan støde paa særlig store Vanskeligheder at lede muligt tilstedeværende Kildevand derved. Der har været arbejdet med denne Opgave i to Menneskealdere uden at føre til noget Resultat. Det vilde derfor være glædeligt, om beskæftigelsesmæssige Grunde nu kunde give Stødet til Handling, men vi

maa paa det mest indtrængende tilraade, at alt sættes ind paa at tilvejebringe den rette Løsning, nemlig en Overbygning over Vejen foran Slottet.

I Tidsskriftet „Forskonnelsen“ for 1933 og 1938, der følger som Bilag, har Sagen været behandlet henholdsvis paa Side 3 og Side 18, hvortil vi tillader os at henvise“.

Efter at Projektet havde været forelagt Frederiksberg Kommunalbestyrelse og var blevet vedtaget af denne, og efter at vor Forenings Bestyrelse havde haft Lejlighed til efter Indbydelse at bese Modellen til Kommunens Forslag, fandt man sig foranlediget til i en ny Henvendelse til Ministerierne — nu ogsaa Trafikministeriet — at gentage sin Anmodning om at hindre Gennemførelsen af Frederiksberg Kommunes Forslag. Henvendelsen, der var dateret 10. Juni 1942, lød saaledes:

Fornytt Henvendelse til Ministerierne med Protest mod Frederiksberg Kommunes Bue-Forslag (10. Juni 1942).

„I Skrivelse til Indenrigsministeriet af 27. Januar 1942 rettede Foreningen en Anmodning om at forhindre Gennemførelsen af det Forslag til en ændret Vejføring af Roskildevejen over Frederiksberg Bakke, som af Frederiksberg Kommunes tekniske Forvaltning allerede paa det Tidspunkt var blevet indsendt til Ministeriet.

Efter at dette Projekt nu har været forelagt Frederiksberg Kommunalbestyrelse og er blevet vedtaget af denne, har Foreningens Bestyrelse efter Indbydelse haft Lejlighed til at bese Modellen til Kommunens Forslag. Dette har haft den Virkning, at Bestyrelsen tværtimod at ændre noget som helst i den i Foreningens omtalte Skrivelse til Indenrigsministeriet fremførte Opfattelse end mere er blevet bestyrket i, at de af os fremførte Betragtninger er rigtige og berettigede. Som nærmere i vor Skrivelse til Indenrigsministeriet anført munder disse ud i, at Roskildevejen bør forblive i sin nuværende Beliggenhed, men at den sænkes saa dybt, at den paa en Strækning af ca. 150 Meter udfør Slottet, nemlig svarende til den oprindelige Slotsplads, overdækkes. Ved Hjælp af Overdækningen vil der skabes Forbindelse mellem de to nu adskilte Parker over en stor Plads foran Slottet, saaledes som det var Tilfældet engang i For tiden i Overensstemmelse med hele Slots- og Parkanlæggets oprindelige Plan.

Ved saaledes at sænke Roskildevejen vil Stigningsforholdet paa Strækningen fra Pileallé til Slottet kun blive ca. 1 : 60, medens Vejen fra Slottet til Fasanvejen vil blive næsten vandret. Et betydeligt Kraftspild vil blive undgaaet, Vejen føres retliniet igennem, faar ingen krydsende Færdsel, og — hvad der er af største Betydning — der opnaas en overordentlig værdifuld Gevinst, idet Slottet atter kommer til at ligge som Centrum i hele det samlede Anlæg.

I denne Forbindelse skal man igen pege paa det ønskelige i at faa det gamle, nu overdækkede Bassin i Søndermarken genskabt, saaledes at det kan gængives sin Betydning for den samlede Komposition af Arkitektur, Havekunst og Vand-Virkning. Her stiller det sig tilmed saa heldigt, at det underjordiske Bassin vil kunne aftage en væsentlig Del af Jordfylden fra Udgravningen til Vejen, da det fremtidige Bassin kun behøver en ganske ringe Dybde.

Mod det af Frederiksberg Kommunes tekniske Forvaltning udarbejdede Forslag maa det indvendes:

1. Roskildevejen bliver behæftet med to afgørende trafikale Fejl, nemlig den Bue, Vejen vilde komme til at slaa ind i Søndermarken, og den tværgaaende Fodgænger- og Barnevogns-Trafik fra Park til Park.
2. Forslaget betegner et brutalt Indgreb i Parken.
3. Efter Forslaget sænkes Vejen kun ca. 2 Meter paa det højeste Sted. Dette vil, ved Paafyldning paa en Strækning af den nærmest Byen vendende Del, give et Stigningsforhold paa 1 : 28, altsaa stadig en stor og meget følelig Stigning.
4. Indhegningen af Parken foran Slottet, som ikke kan undgaas — nemlig mellem den nye Vej og Søndermarken — vil stadig virke skæmmende og skillende.
5. Kraftledningerne til Sporvogne eller Trolleyvogne og Masterne til disse vil virke meget uheldigt og yderligere danne Skel mellem Slot og Park. Dette vil yderligere understreges af den krumme Form, Vejen faar, og derved at Vejen endnu er i Stigning foran Slottet.
6. Ved Paafyldningen Øst for Slottet vil endelig de nedenfor dette liggende Bygninger, den saakaldte Lakajgaard, komme til at ligge endnu mere i et Hul, end det nu er

Tilfældet, ligesom Tilkørselsforholdene til denne og til Statens frie Arealer paa Strækningen fra Lakajgaarden til Pileallé bliver vanskelige.

Det kan herefter fastslaaes, at man, for at opnaa den anførte ringe og utilstrækkelige Sænkning af Vejen (nemlig ca. 2 Meter) vil forværre samtlige trafikale Forhold i betydelig Grad, og at Forslagets Gennemførelse vil betyde en Ødelæggelse af Slottets Omgivelser. Disse faa Kommentarer maa være tilstrækkelige for bare at antyde det praktisk uhensigtsmæssige og i æstetisk Henseende forfejlede i Forslaget.

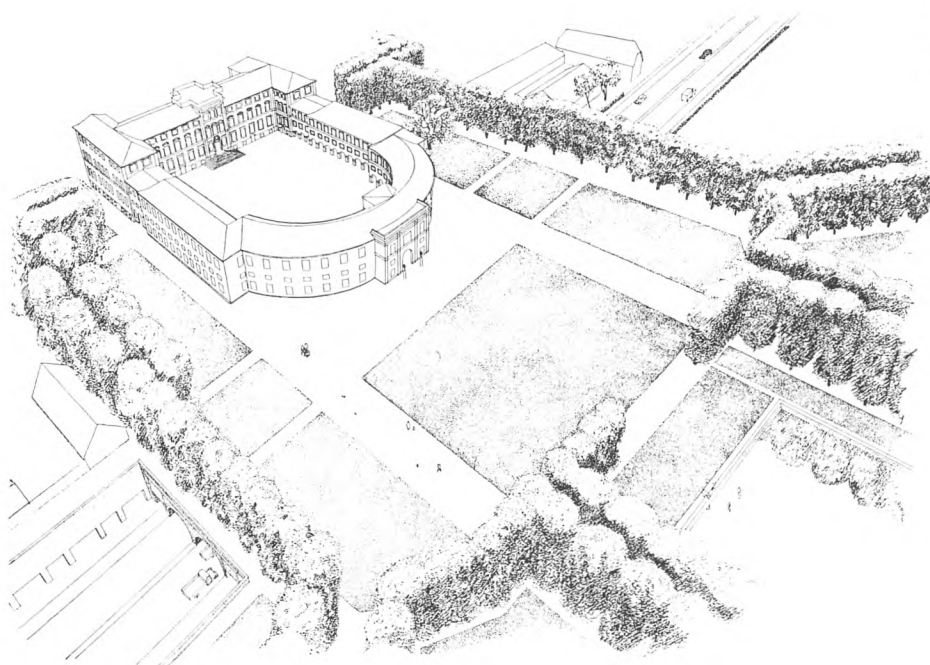
Det vilde være glædeligt, om beskæftigelsesmæssige Grunde nu kunde give Anledning til den rigtige Løsning af de trafikale og æstetiske Problemer, der knytter sig til den fremtidige Ordning af Vejformningen over Frederiksberg Bakke, hvilken vi fremdeles ser i en Sænkning af Vejen med Overbygning foran Slottet paa den af os ovenfor antydede Maade.

Det er sikkert yderst sjældent, at der ved Gennemførelsen af nødvendige færdselsmæssige Krav bliver Lejlighed til samtidig at opnaa store æstetiske Forbedringer, og dette endda ved et af Landets fremragende arkitektoniske og historiske Monumenter; men naar denne Lejlighed — som her — tilbyder sig, mener vi, den bør gribes og udnyttes til Bunds og ikke forspildes ved Gennemførelse af et Forslag, som er ude af Kontakt med saavel moderne Vejanlægs-Principper som med det eksisterende Monumental-Anlæg.

Samtidig gør vi opmærksom paa, at Foreningen arbejder med et Forslag til anden Løsning af Reguleringen af Frederiksberg Bakke, idet vi tillader os at henstille til det høje Ministerium, at der ikke tages endelig Stilling til det af Frederiksberg Kommune stillede Forslag, for vor Forening har haft Lejlighed til at forelægge vort Modforslag“.

Som man ser, indeholder disse Henvendelser dels en Række kritiske Betragtninger overfor Kommunens uheldige Forslag, men desuden en Række Betragtninger over, hvorledes Problemet om Roskildevejens Løsning bør foretages. I disse Betragtninger har man i Hovedsagen henholdt sig til Arkitekt Charles I. Schou's i 1921 for Københavns Magistrat udarbejdede og ovenfor berørte Projekt. Senere er ogsaa Akademiraadet i en Skrivelse til Ministeriet gaaet ind for denne Løsning, ligesom Sagkundskaaben i Almindelighed har givet denne sin Tilslutning, saaledes som det fremgaar af Tidsskrifter og Dagspressen.

Akademiraadet støtter Charles I. Schous Tunnel-Forslag.

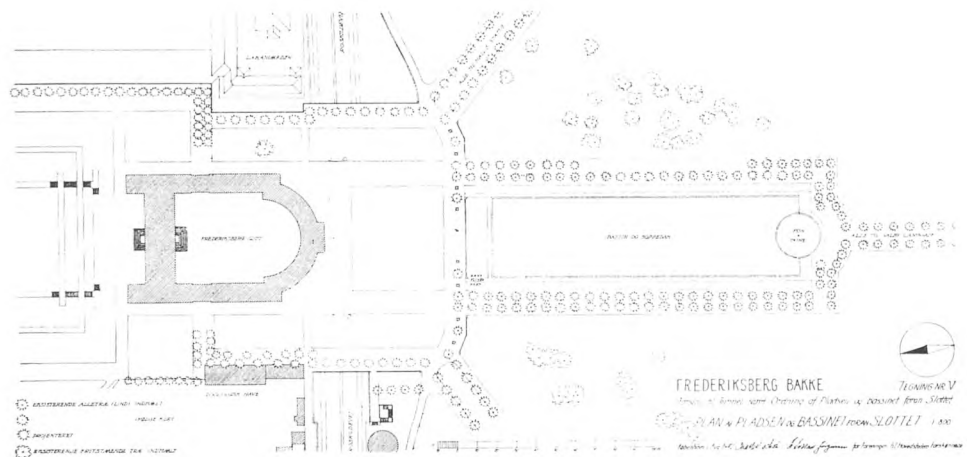

Fugleperspektiv af Slotspladsen efter Foreningens Forslag.

Femte Forslag til Tunnelering (1942 ved Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse).

Vor Bestyrelse nøjedes imidlertid ikke med denne kritiske og raadvigende Stilling men havde allerede tidligt paa Aaret besluttet at tage Sagen op paa positiv Basis og med den dobbelte Motivering at hindre en uheldig Nyordning og at søge gennemført en rigtig Losning af Problemet, som tog Hensyn til baade Trafik og Skønhedsværdier, og som engang for alle kunde fjerne Faren for en Vrangløsning af Sagen. Man havde derfor nedsat et snævrere Arbejdsudvalg og anmodet Arkitekt Charles I. Schou om med sit i 1921 udarbejdede Projekt som Grundlag paany at gennemarbejde Opgaven, blandt andet under Hensyn til den siden 1921 skete Udvikling i trafikal og anden Henseende. Samtidig anmodede man Havearkitekt E. Erstad-Jørgensen om nærmere at udarbejde og redegøre for sit Forslag til Genfremstilling af Søndermarks Bassinet og Nyordningen af Slotspladsen, saavel som at samarbejde den sænkede Vej med de omliggende Have-Anlæg. Begge har beredvilligt taget Sagen op og har udarbejdet det Forslag, som Foreningen hermed tillader sig at fremsætte.

Det øvre Plan efter Foreningens Forslag.

**Foreningens Forslag:
I. Det øvre Plan.**

Pladsen foran Slottet genskabes.

Roskildevejen, der tænkes udvidet til en Bredde af 25 m, forbliver i sin nuværende Beliggenhed, men sænkes saa dybt, at den paa en Strækning af ca. 140 m udfor Slottet tunneleres med Vejens Overside i Kote 21,0. Koten foran Slottet er nu 31,0. I denne sidste Højde genfremstilles den store Plads, der i Fortiden knyttede de to Haveanlæg sammen til en Helhed og dannede Folie for Slotsbygningen. Enhver Fare hidrørende fra den paa visse Dage meget store Færdsel fra den ene Park til den anden falder bort, og Slottet kommer igen til at ligge som det Centrum i et samlet Anlæg, hvortil det er skabt. Pladsen foran Slottet tænkes anlagt med Plæner.

Bassinet genskabes.

Som et yderligere, vigtigt Led i Bestræbelserne for at genfremstille det oprindelige Barokhaveanlæg, der sluttede sig til Slottet, fjernes de Plantninger, der nu i Strid med Anlæggets Stil er anbragt midt i det af Sidealléer indesluttede Haverum Syd for Slottet, og her afdækkes og genskabes det der liggende, men nu overdækkede Vand-Bassin, som i enestaende Grad vilde forhøje Slottets og Parkens Skønhedsvirkning og desuden tjene praktiske Formaal.

Naar de to Arbejder udføres i Tilknytning til hinanden, vil en meget væsentlig Del af den ved Tunneleringen afgravede Jord kunne faa Plads ved delvis Opfyldning af dette 4—5 m dybe Bassin, idet det nye Bassin kun skal have ganske lav Vanddybde. Det skulde ikke indhegnes, men tværtimod gøres tilgængeligt for Ungdommen, dels som Soppedam, dels til Brug for Sejlen med Modelskibe, og om Vinteren som en ganske ufarlig og ideelt beliggende Skøjtebane.

Det nuværende cirkelrunde Springvandsbassin anbringes ved det store Bassins søndre Ende, dér hvor Alléen fra Valby Langgade munder ud i Haverummet, og hvor en enkelt Springvandsstraale vil være af udmærket Virkning fra begge Sider set. Afløbet fra Springvandet vil samtidig tjene til Fornyelse af Vandet i Soppedammen.

Alléernes Linde stammer næsten alle fra det oprindelige Park-Anlæg. Til Trods for at de altsaa stærkt nærmer sig 250 Aars Alderen, er de endnu fuldtud levedygtige, dér hvor de har faaet Lov til at staa frit. Men senere Tidens romantiske Indstilling overfor Træer og Haver og meget ringe Forstaaelse af Baroktidens Værker har medført, at en meget stor Del af Søndermarkens Allétræer er blevet kvalt af nærstaaende Bøge, Elme og andre Skovtræer. Det vil derfor være et nødvendigt Led i en æstetisk forsvarlig Restaurering af de to Parkers centrale Del, at Alléernes Trærækker suppleres, samtidig med at der plantes de viste nye Trærækker omkring den projekterede Slotsplads. Ialt drejer det sig om 97 Linde, og for nogenlunde hurtigt at tilvejebringe den Ensartethed, der er af saa stor Betydning i et Anlæg af denne Karakter vil det være rigtigt at efterplante med forholdsvis gamle Træer, der allerede har en nogenlunde svær Stamme. Naar der samtidig foretages en Tilbageskæring af Kronerne paa de tilstedeværende Træer, vil man opnaa, at de gamle og de nye Eksemplarer kommer til at følges ad i Udviklingen af deres Kroner. Det vil ikke være vanskeligt at fremskaffe dertil egnede Plantemateriale fra Statens egne Omraader uden Skade for de paa-gældende Lokalteter.

Udvidelsen af den sænkede Roskildevej til 25 m Bredde vil medføre, at der maa tages en Strimmel paa ca. 3 m Bredde af Søndermarkens Areal, og for at undgaa alt for stejle Skrænter vil det yderligere være nødvendigt at rydde et mindre Antal Træer indenfor Parkens Skel mod Vejen. Da der imidlertid staa forholdsvis mange veludviklede Træer paa hele Strækningen, vil det paa ingen Maade skade Parken, og det vil ikke være vanskeligt at give Skrænterne et tiltalende Udseende, med græsklædte Partier og enkelte fritstaaende Træer og Buske.

Supplering af Parkens Træer.

Mellem Muren omkring Fasankirkegaarden og den store Hjørneejendom paa Hjørnet af Roskildevej og Sdr. Fasanvej er Roskildevej 24,15 m bred, medens Gadebredden i Vesterbrogade er 20 m. Vort Forslag regner med en gennemført Vejbredder paa 25 m. Bestemmende for Vejføringen bliver følgende fire Punkter: 1) Vesterbrogades Midte, 2) Slottets Sydfacade, 3) Vandtaarnet i Søndermarken og 4) Roskildevejens Fortsættelse mod Vest. Indenfor disse Rammer er Opgaven løst ved at føre Vejen retlinet frem fra Vesterbrogade i Forlængelse af denne Gades Midtakse til Tunnellen, hvorigennem Over-

II. Det nedre Plan.

Vejens Forløb.

gangen til Vejens vestlige, retlinede Del formidles ved Hjælp af en ganske svag Bue gennem selve Tunnelen.

Fra Tunnelen, der er vandret i Kote 21,0, skraaner Vejen mod Pileallé med en Hældning af 1 : 150, medens Hældningen mod Fasanvej bliver 1 : 320. Vejens Karakter af Bakke vil være helt elimineret og et meget betydeligt Slid og Kraftspild for alle Trafikgrene blive undgået.

Vejens Tværprofil.

Vejens Tværprofil er tænkt udført med to Kørebaner som vist af 7,5 m Bredde og adskilt ved en 1,5 m bred Rabat; endvidere to Cyklestier paa hver 2,8 m og to Gangstier af relativt ringe Bredde — 1,6 m hver —, idet der regnes med, at Fodgængerfærdselen paa Vejen er ringe, da den væsentligste Del vil foregaa ad den Gangsti, der tæt indenfor Søndermarkens Hegn fører op over Bakken og Slotspladsen.

Adgang til Slot, Park og Zoologisk Have.

Til Slottet og Zoologisk Have skaffes der Køreadgang ad en ca. 5 m bred Vej, der fra Hjørnet af Søndre Fasanvej føres op langs Zoologisk Haves Hegn paa Resterne af den gamle, nu eksisterende Vej. Denne Vej begrænses mod Roskildevej af en Støttemur af Kampestensmurværk, der gives en svag Hældning i Højden. For Slottets Vedkommende kan man desuden faa Adgang fra en Vestibule i den nordre Tunnelvæg med direkte Trappeforbindelse til Slottets Underetage. For Zoologisk Haves Vedkommende sker Adgangen for Publikum gennem den viste Tunnel — eventuelt tillige ad et Elevatoranlæg —, der sætter den viste Ventehal paa Roskildevejens Nordside i Forbindelse med et Trappeanlæg op til Haven og udmunder i en ny Indgangshal. En lignende Ventehal som den nævnte indrettes lige overfor paa Vejens Sydside til Brug for Trafiken mod Centrum. Over Slotspladsen er der Forbindelse mellem Ventehallerne, saaledes at man ikke behøver at passere Roskildevejens Trafik for at komme fra den ene Ventehal til den anden. Da Søndermarken og Frederiksberg Have (der jo vil komme til at danne en Helhed ogsaa trafikmæssigt set) er lukket Park, maa Adgangen til Ventehallernes Trapper kunne spærres — f. Eks. ved en Gitterlaage —, ligesom Kørevejen til Slottet maa kunne holdes lukket for alle uvedkommende.

Forslag til Flytning af Zoologisk Haves Hovedindgang.

Hvis det, uden alt for stor Vanskelighed for Zoologisk Haves Drift og Planer, lod sig gøre at forlægge Havens Indgang til Hjørnet af Fasanvejen, vilde dette i væsentlig Grad simplificere Forholdene, og herved kunde Trappeanlægene helt undgaaes. Herom maatte der til sin Tid optages Forhandling med Havens Bestyrelse.

Bilparkering.

Parkering af Biler vil kunne finde Sted langs Kørebanens Yderkant, kun ikke lige foran Vestibulerne.

Vejsidernes Udformning.

Paa Strækningen fra Pileallé til Lakajgaarden kan den eksisterende Hegnsform (Plankeværk) bibeholdes, selvom anden og smukkere Indhegning vilde være ønskelig. Paa Strækningen langs Lakajgaarden tænkes Vejen begrænset af en lav Støttemur i Kampestensmurværk, hvorover plantes en Hæk. Paa Strækningen langs Zoologisk Have begrænses Vejen af den føromtalt Støttemur, der gives Hældning indefter. Langs den søndre Vejside mod Søndermarken anbringes en lav Støttemur med et levende Hegn, bag hvilket anbringes et Jern- eller Traadhegn. Skrænterne anlægges, som for omtalt, med Græs og enkelte, fritstaaende Træer og Buske.

Tunnelen støbes af Beton med svag Armering af Buerne. Til Opgangene anvendes ligeledes let armeret Jernbeton. Buernes Overside asfaltstryges, og i Renderne mellem Buerne lægges Drænrør, der føres til Kloak, ligesom eventuelle Vandaarer rørlægges til Kanalerne. Synlige Betonflader støbes i Masonitplade-Forskalling. Tunnelportene og Balustraden over Tunnelfacaderne udføres i Sandsten eller Granit.

III. Udførelse og Materialer.

Tunnelen.

Hovedvejen har Kørebane og Cyklestier af vibreret Beton i henholdsvis 20 cm og 12 cm Tykkelse. Der anvendes ikke Jernarmering.

Hovedvejen.

Hele Vejarealet drænes, Betonen udlægges paa et Slaggelag, Cyklestier og Fortove kantes af Granitkantsten sat i Beton. Fortovet belægges med Betonfliser. Afvandingen af Kørebane sker med Kantstensriste. Cyklestierne har Planriste fort til Kørebanedløbene. I Midderrabatten saas Græs. Skraaningerne afsluttes forneden ved Hovedvejen med en 1 m høj Mur af Granitkampesten. Støttemuren langs Zoologisk Have er tidligere nærmere omtalt.

Opkørslen til Zoologisk Have ligger i samme Højde som den gamle Vejbane. Den udføres som en 5 m bred macadamiseret Vejbane med Overtjæring. I Arealer udenfor Kantstene saas Græs. Baade denne Vej og Hovedvejen forsynes med Kloaker, der tilsluttes de eksisterende Kloaksystemer i Pileallé og Fasanvejen. Pladsen foran Slottet befæstes i fornødent Omfang omkring Plænerne.

Kørevej til Zoologisk Have.

Vejbelysningen i Tunnelen kan udføres enten alene ved elektrisk Belysning eller suppleret med Dagslys. Dagslys kan, om det maatte ønskes, skaffes gennem et passende Antal Lysskakte, der dog muligvis vil virke forstyrrende paa Slotspladsen ovenover.

Belysning.

Saadan ser Bakken ud i Dag.

I Overensstemmelse med Forslagets Hovedidé, se Side 2, giver Foreningens Projekt en rigtig Løsning af Stedets Trafikproblemer med fuldt Hensyn til bestaaende Skønhedsværdier, samtidig med at der opnaas en overordentlig stor æstetisk og kulturhistorisk Vinding gennem Genskabelsen af Slotsplads og Søndermarksbassin. Det vil blive et Værk, som Generationer fremefter vil være taknemmelige for, og som eengang udført, direkte og indirekte vil svare

Hvad opnaas ved Gennemførelsen af Foreningens Forslag.

Regning. Hvad vil der ikke samfundsøkonomisk spares Aar for Aar af Kraftspild og Slid? Hvad vil ikke *den lette Vejforbindelse* betyde for hele det udenfor liggende Kvartér, og i hvilken Grad vil ikke Slot og Parkanlæg stige i æstetisk Værdi og som Turistattraktion! At Problemets Løsning er paatrængende nødvendig, viser de atter og atter fra kommunal og anden Side opdukende Planer og Forslag, en stadig Uro, der i sig selv er meget uheldig, og som breder sig til hele Kvarteret.

Udsmykning af Haveanlægget. Endelig henviser Foreningen til Muligheden for at opnaa økonomisk Støtte til en Del af Arbejdet, nemlig det ændrede Parkanlæg, fra offentlige Fonds, specielt Carlsbergfondet. Som en i høj Grad kunstnerisk Opgave og som tilvejebringende stor æstetisk Forbedring af Forholdene maa Anlægget have gode Chancer for at komme i Betragtning i saa Henscende, ligesom der ikke maa ses bort fra de Muligheder, som Ny-Anlægget aabner for fremtidig Skulpturanbringelse, idet Stedet, naar Landevejstrafiken og de skæmmende Indhegninger er fjernet, og Slotsplads og Bassin er genskabt, maa afgive ideelle Betingelser som Ramme om og Baggrund for Skulpturværker.

Og hermed overgives Foreningens Forslag til velvillig Overvejelse hos alle vedkommende.

København, i November 1942.

FORENINGENS BESTYRELSE

Til Foreningens Medlemmer.

I Fortsættelse af den Foredragsrække, der blev paabegyndt i Vinteren 1941/42, og hvor Museumsinspektør, Dr. phil. Therkel Mathiassen talte om „OLDTIDSMINDER I KØBENHAVN“ og Museumsinspektør, Magister Chr. Axel Jensen om „MIDDELALDERMINDER I KØBENHAVN“, vil saavidt mulig følgende Foredrag blive afholdt i den kommende Sæson:

Chr. IV's København,
Holmens Kirke,
Den ældre Enevældes København,
Holbertidens København,
Besøg paa Kunstakademiet,

samt aktuelle Foredrag og Ekskursioner.

Meddelelse vil tilgaa Medlemmerne 8 Dage før hvert Møde. Som andetsteds omtalt havde Foreningen arrangeret en Tur til Ruinerne under Christiansborg Slot den 27. September, og det første af ovennævnte Foredrag, *Chr. IV's København*, blev, som omtalt paa Side 34, afholdt den 29. Oktober ved Magister Otto Norn.

✱

Medlemmerne kan bese Tegningerne til Foreningens Forslag til Tunnelering af Frederiksberg Bakke paa Foreningens Kontor Kl. 9—12, og saa længe Oplag haves, kan Tegningerne, ialt 7 Stkr., udleveres for en Pris af 6 Kr. pr. Sæt.

Hesten paa Kongens Nytorv.

Det er nu over tre Aar, siden Museumsdirektør, mag. art. *Otto Andrup* i „Forskønnelsen“ skrev om „Hesten paa Kongens Nytorv“ (se „Forskønnelsen“ 1939, Side 16). Det var paa den Tid, da der omkring Rytterstatuen var rejst et lille rødt Hus, og Statuen diskuteredes af alle. Indenfor i Huset arbejdedes der med at tage Gipsafstøbning, og da dette Arbejde var afsluttet, fjernedes Huset, og der blev atter roligt omkring „Hesten“ — udadtil, thi i Tiden fra dengang og til nu er der sket Mirakler med Statuen. Professor *Utzon Frank* har med utrættelig Iver og med Gipsafstøbninger, gamle Stik og Fotografier som Grundlag genskabt den Rytterstatue, *Lamoureux* afleverede 1688. Den var støbt i Bly og kunde i Konstruktionen ikke modstaa den uhyre Vægt, men sank sammen og blev deformeret. Det er altsammen sket lidt efter lidt, saa man næppe anede

Forskydningerne, før ca. 100 Aar efter Opførelsen, og først nu efter „Genskabelsen“ ser man, hvilken kunstnerisk Skat Kongens Nytorv har haft.

Der er Grund til at paaskønne det Arbejde, „Komitéen til Genrejsning af Monumentet“ har udført, og Professor *Utzon Frank* har med sin kunstneriske Ledelse sikret os maaske den bedste Barok-Rytterstatue i Norden — foreløbig dog kun i Gips. Man maa lykønske Komitéen og Billedhuggeren til det opnaaede Resultat og haabe, at Arbejdet med Genrejsningen af Statuen vil blive fortsat, til Komitéens Maal er naaet.

Det kan i denne Forbindelse nævnes, at Komitéen stadig med Glæde modtager Bidrag, og at Komitéens Kasserer er Bankdirektør *O. Hede-gaard*.

Ekskursionen til Utterslev Mose.

Den 22. Juni, Kl. 19, samledes en Del af Foreningens Medlemmer ved Vestsiden af Utterslev Mose for under Ledelse af Stadsgartner *G. Bergmann* at foretage en Rundtur i Mosen.

Det var en lun og skøn Sommeraften, hvor hele det storslaaede Anlæg rigtig kom til sin Ret. Stadsgartneren fortalte om Naturparkens Tilbliven og om dens Beboere — Fuglene —, der lever og yngler derude, og om de meget betydelige Summer, Naturparken har kostet i sit Anlæg og fremtidig vil koste Københavns Kommune i Vedligeholdelse. Ligeledes fik man forklaret, hvorledes Mosen indgaar som et Led i Hovedstadens „grønne Omraader“, idet den bliver Udgangspunktet for den „grønne Vej“, der fra Hovedvangens Forlængelse tværs over Mosen skal fortsætte op imod Hareskovene.

Parken er nu i alt væsentligt færdig fra Anlæggets Side; Hovedindtrykket af den er storslaaet og betagende, og den er en Berigelse for København i det helt store Format. Selvfølgelig er den især en Gevinst for de relativt faa lykkelige Mennesker, der er dens umiddelbare Naboer, men ogsaa Byens øvrige Beboere vil vide at værdsætte den Skønhed og ejendommelige Natur, som der her er rig Lejlighed til at betragte, og som i

Kraft af det fortrinlige Sti- og Vejanlæg er let tilgængelig for alle.

At det ved et Anlæg af Dimensioner som Utterslev Mose er vanskeligt at stille alle tilfreds, viste nogle Indvendinger, som fremsattes under Turen og senere ved Kaffebordet fra Medlemmer, der er Naboer til Naturparken. De gjaldt forskellige Enkeltheder, især visse Beplantninger, der forventes med Tiden at ville forstyrre den vide Udsigt udover Baglandet mod Nordvest. Kommunen, der med sit storstilede Fremsyn har sikret Naturparken som saadan, vil dog sikkert selv være paa Vagt overfor eventuelle Farer af denne Art; som Mosen i Dag præsenterer sig, synes de endvidere ikke større, end at man roligt kan overlade Spørgsmaalet til Fremtiden og Stadsgartnerens Okse, om Træerne i de plantede Grupper hist og her skulde gro for stærkt op.

Efter Turen samledes man til et fornøjeligt Kaffe bord i Emdruplund Kro, ved hvilket Formanden for Propaganda-Udvalget, Landsretssagfører *Hj. Hess-Petersen*, under stærkt Bifald takkede Stadsgartneren for hans interessante Forevisning og gennem ham Københavns Kommune for det smukke og storladne Anlæg.

Ruinerne under Christiansborg Slot.

I Tilknytning til Foredraget „MIDDELALDERSMINDER I KØBENHAVN“, som Magister Chr. Axel Jensen i Foraaret holdt for Foreningens Medlemmer, havde Foreningen arrangeret en Besigtigelse af Ruinerne under Christiansborg Slot Søndag den 27. September, hvortil 152 Medlemmer gav Møde. Grundet paa de for Tiden lidt vanskelige stedlige Adgangsforhold varede Entréen lovlig længe, men Medlemmerne var taalmodige og Besøget var Ventetiden værd.

Desværre blev Medlemmerne opdelt i 3 Hold, saaledes at kun den mindste Del hørte Formanden, Greve *Eigil Knuths* Ord ved Afslutningen af Besøget. Formanden udtalte bl. a., at naar Foreningen havde taget disse historiske Stilvandring og Foredrag op, var det ikke blot af Interesse for tidligere Perioders Arkitektur, men i Erkendelse af, at Kendskabet til denne maatte danne det naturlige Grundlag for Forstaaelse og Vurdering af den nyere Tids Arkitektur.

Christian IV's København.

Torsdag den 29. Oktober holdt Magister *Otto Norn* Foredrag for Foreningens Medlemmer om *Christian IV's København*, Magister *Norn* forstod at levendegøre Kongens Bygværker og førte Tilhørerne gennem Københavns gamle Gader og standsede saa her, saa der og fortalte om et Hus eller et større Bygningsværk, som Chr. IV havde beriget sin Hovedstad med. Man maa beklage, at det største af dem alle, Sct. Annæ Rotunda aldrig blev fuldført men nedrevet efter Krigene, da Riget manglede Midler til Færdiggørelsen.

Magister *Norn* viste ikke alene Kongen som Skaber af smukke Bygningsværker, men fortalte om hans Byplanarbejder, der viser os Kongen som den første egentlige Byplanlægger i København, hvilket ikke er almen kendt.

Gennem en Række udmærkede, gamle Stik og Tegninger blev Foredraget illustreret, og aktuelle Paralleller til Nutiden manglede ikke.

Graabrodre Torv gennem 700 Aar.

Af Peter Linde.

Graabrodre Torv har altid været omfattet med Interesse af Foreningen. Saaledes blev Facaderne i 1904 ved Samarbejde mellem Grundejerne og Foreningens Bestyrelse malet efter Forslag af daværende Medlem af Bestyrelsen Malerens Jens Møller-Jensen, og Skiltene udført efter Forslag af samme og Arkitekt P. V. Jensen-Klint.

Farverne fra dengang præger endnu Torvet, men med Skiltene staar det sløjt til. Maatte Grundejerne atter finde hinanden i enigt Samarbejde, saaledes at dette morsomme Torv langt frem i Tiden maatte bevare sit historiske Særpræg.

Og hermed giver vi Ordet til Konservator Peter Linde.

Red.

Det lille, kønne Graabrodre Torv, som ligger saa stilfærdigt og hyggeligt hen midt i det gamle København, har en Historie, som det nok er værd at efterforske og fordybe sig i. Historien om Graabrodre Torv begynder helt langt tilbage i *Valdemar Sejrs Tid*, og det er langt borte her fra Danmark, den begynder, nemlig nede i en lille By paa Skrænten af Montesubasio ved den umbriske Slette i Provinsen Perugia. I denne lille italienske Bjærgby, boede der engang en meget rig og derfor ogsaa meget anset Klædehandler, som havde en Søn, der hed *Francesco*. Samme unge Mand blev naturligvis fint og forkælet opdraget, for han skulde jo med Tiden overtage Familiens Rigdom og om muligt forøge den til sine Børn og Børnebørn.

Men det kom til at gaa helt anderledes. *Francesco* brød paa eengang pludselig af, lagde sin Tilværelse aldeles om, gik hjemmefra og tog sine Ejendele med sig og solgte det altsammen, og Pengene, han fik for Tingene, delte han ud til de Fattige i Byen, saa at han pludselig stod der, som den allerfattigste af dem allesammen. Ret beset havde *Francesco* jo bare handlet paa sin Religions Vegne, og paa hele Kristenhedens Vegne, og hans Eksempel paavirkede mange, løste bundne Tanker og uklare Drømme. Det, der lige straks havde set ud som noget forvirret og naragtigt, en Gestus, uden Mening og uden Hensigt, det blev til en Bevægelse, der fik Verdensbetydning, det blev en Vækkelse af Ægthed og Inderlighed, det blev et Skel mellem Tidsaldre, et Vendepunkt i Aandslivet af største Værdi for baade Litteratur og Billedkunst. *Francesco* sendte sine Disciple ud blandt Menneskene for at hans Evan-

gelium om den fuldkomne Fattigdom kunde naa til alle, og omsider kom de helt her op til Danmark. De havde travet hele Vejen fra det fjerne Land, hvor Druer modnedes under en hedere Sol i en mildere Luft. De trodsede alt for at forkynde ogsaa til det danske Folk Velsignelsen ved den fuldkomne frivillige Fattigdom.

Det var som sagt i *Valdemar Sejrs Dage*, og *Kroniken* fortæller, at Kongen og Klerus og det hele Folk tog imod de pjaltede, forasede Fremmede med den allerstørste Velvilje og Kærlighed.

Det Sted, som blev udset til Anlæggelse af Klosterbolig for Franciscanerne her i København, laa omtrent midt i Staden, og en Strimmel Jord gav Adgang til Stranden, dér, hvor Læderstræde senere blev anlagt, og det betød jo meget, at der kunde hentes Sild og Fisk fra Baadene, især i Fastetiden. Det var en rig Dame, en Datter af *Jakob Suneson*, som financierede hele Klosteranlægget, hun hed *Fru Ingerd af Regenstein*.

Fra første Færd er Bygningerne vel blevet opført som et firlænget Komplex af Bindingsværk, og alt som Tiderne gik, er det saa stadig blevet ombygget og udvidet, især vel nok efter *Lybækkernes* haarde Fremfærd 1248.

Saa har Københavns Indvaanere gennem 300 Aar været fortrolige med dette Kloster og dets Beboere, Klosterfolkene gik omkring ved Godtfolks Døre og tiggede sig alt muligt sammen i den Sæk eller Pose, de bar over Skulderen. Saa virkede de jo ogsaa som Sjælesørgere og Skriftefædre, og det er velkendt, at *Torben Oxe* blev fulgt til Retterstedet af Munke her fra Graabrodre Kloster.

Om selve Klosterbygningerne er det ikke til at sige ret meget, de forsvandt for 300 Aar siden;

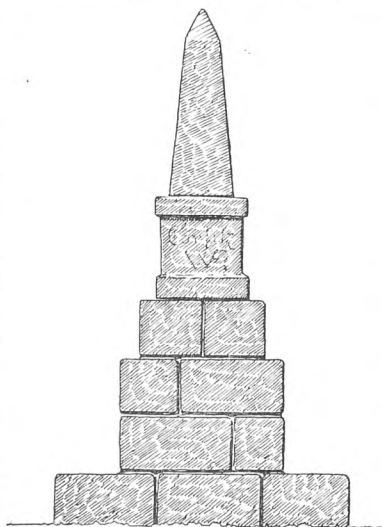

men man ved, at der var en meget stor Sal, som blev brugt til vigtige Moder og Forsamlinger; her blev for Eksempel de kongelige Retterting holdt. I denne samme Sal blev der sluttet en Fred mellem *Valdemar Atterdag* og Hansestederne, det var 1346. Salen blev ogsaa Vidne til *Christian den Anden's* ydmyge Undskyldning til en Biskop, som han havde lagt sig ud med.

Men Klosteret og det Liv, der levedes herinde, blev brat og voldsomt forbi under Revolten i 1530. Det blev droje Dage for de Munke, som kom til at bære det Had og Raseri, som Borgerne havde sparet sammen gennem lange Tider.

En Episode i Graabrodre Torvs Historie var nu til Ende, og der begyndte en ny. Gennem et lille Hundrede Aar efter Klosterets Nedlæggelse benyttede man dels noget af det gamle og dels byggede man nye Huse paa Tomten. Omkring 1620, altsaa paa *Christian den Fjerdes* Tid, ejedes det store Kompleks af en driftig Købmand, som hed *Johan Braem*; han havde tjent sin Formue ved nordlandsk Handel og Fiskeri. Af denne Mand købte *Corfitz Ulfeldt* Gaarden i 1637. Ulfeldt ejede mange Gaarde omkring i Landet, og han havde i Stilhed faaet samlet sig saa meget Gods og Rigdom, at det er som et Æventyr at læse om. I Aaret efter *Christian den Fjerdes* Død, i 1649, lod Ulfeldt sin Gaard paa Graabrodre Torv fuldstændig ombygge, og den blev efter Tidens Forhold en overordentlig prægtig Residens. Det er jo godt kendt, hvorledes det siden hen kom til at gaa *Corfitz Ulfeldt*. I 1663 afsagde Højesteret den Dom over ham, at en af hans Gaarde, nemlig den her i København, skulde nedbrydes, og siden skulde der paa Tomten af Gaarden opstilles en Pyramide, som med indhugget Skrift meddelte Samtid og Eftertid, hvorfor der var gaaet saaledes frem imod ham.

Et Aars Tid efter blev der paa Pladsen opstillet en slank Pyramide med Indskrift paa Fodstykket, og hele dette Arrangement stod løftet tilvejs paa Granittrin. Dette Stenmonument blev en Del ødelagt under Ildebranden 1728, men det blev igen delvis fornyet og saa stillet op igen, og først for netop Hundrede Aar siden blev det fjernet fra Torvet. Pyramiden er nu opstillet i Nationalmuseets Monumentgaard.

Allerede tidligt i *Christian den Fjerdes* Tid var hele Karréen mellem Helligaandskirken og det nuværende Graabrodre Torv taget i Brug som Tugthus. Tugthuset havde ligget et Par Aar i Farvergade, saa blev det flyttet her hen i 1606.

Anstalten var efter den Tids Forhold meget fornuftigt indrettet. Der var en Mængde Fagmænd, der var ansat som Lærere for de unge Mennesker, som blev indsat i Anstalten. Der blev ogsaa forfærdiget allehaande Ting, især Toj, Klæde og Tovværk; det var en yderst nyttig Indretning.

Kongen blev imidlertid opmærksom paa, at de stakkels forældrelose Born, der var sat ind i Anstalten, siden hen stadig væk fik at høre, at de var Tugthuslemmer, og derfor bestemte Kongen, at Anstalten skulde deles i et Tugthus og et Børnehus, og der blev beskikket en Foged, som skulde holde Øje med, at alting gik ordentligt og retfærdigt til.

De Grunde, som horte til denne Anstalt, og som nu vedkommer Graabrodre Torv, er altsaa hele Husrækken i Flugt med Løvstræde, Torvets Gadenumre fra 1 til 21; det var Grunde, som i endnu ældre Tid havde tilhørt *Knud Urne* og Fru *Anne Basse*.

Fra Begravelseskapellet ved Helligaandskirken førte et smalt Stræde hen til Torvet omtrent ved Gadenummer 17.

Det fremspringende Parti, Numrene 1 til 11, var en 75 Alen lang Bindingsværksbygning, hvori der arbejdede Silkevævere. Den historisk bekendte *Dina Vinhofer's* Stedfader var jo Silkevæver her i Børnehuset. Der blev ogsaa vævet Lærred i denne Bygning; det var den Slags, som i „*Erasmus Montanus*“ kaldes Klosterlærred.

1728 gik hele Kvarteret til Grunde, det laa jo midt i Flammehavet. Et Par Aar efter var det genopbygget, og næsten hele Husrækken med de første ulige Numre staa den Dag i Dag, som det blev opført dengang. Af *Holbergs* Komedier faar man at vide, at der paa Graabrodre Torv, som dengang hed Ulfeldts Plads, var opstillet to Træmære, altsaa to Eksemplarer af det kendte Strafferedskab Træhesten, og der var ogsaa Udlejning af Portechaiser, det nødvendige Befordringsmiddel i Parykernes og Fiskebensskorternes Tid.

Saa kom Ildebranden 1795, den sparede Graa- brodre Torv; men faa Aar efter, under Bombar- dementet i 1807 blev der odelagt 8 af Torvets Huse. Fra mange af de brandlidte kom der Bøn- skrivelser til Magistraten om Hjælp til Genop- førelse.

Men nu kunde man tage Husene i Rækkefølge, og nævne lidt af den Historie, der knytter sig til vedkommende Hus. Vi begynder ved Nummer 1, Hjørnet af Niels Hemmingsensgade.

Det smukke Firefags-Hus har Spidsgavl mod Niels Hemmingsensgade og en kraftigt profileret Kvistgavl ud mod Torvet. Over Gadedøren er der indmuret en Stentavle af den Slags, der saa hyppigt blev opsat efter Ildebranden 1728. Tav- len her bærer Indskriften:

Den første Steen jeg haver lagt
Hvorfor jeg siger Herren Tak
Hvad Ilden har fortæret
Har Gud igen beskjeret
Anno 1732.

I hvert af Tavlens Hjørner er der desuden ind- hugget en pyntelig Blomst i et rundt Felt.

Nr. 3 er ogsaa et kont Firefags-Hus med Kvist- gavl; det var her *Johan Herman Wessel* boede dengang han skrev „Kærlighed uden Stromper“, men han har boet her temmelig længe, for han flyttede ind kort efter, at han var blevet Student. For faa Aar siden blev der paa Facaden af Hu- set indsat en Tavle med en Indskrift, der fortæl- ler om Wessels Tilknytning til Huset, foruden Indskriften er der paa Tavlen en morsom Deko- ration med to Englebørn. Det hele er modelleret af Billedhuggeren Stær-Nielsen.

Det var i Kælderen til dette Hus, at der en- gang blev sat et Skilt op med den endnu huskede Ordlyd: „Her er den rigtige gamle Sæbekælder, hvor de rigtige gamle Sæbekælderfolk bor“. — Skiltet blev naturligvis sat op for at imødegaa en anmassende Konkurrence fra en nyere Sæbe- kælder.

Nr. 5 har en smuk rundbuet Gadedør med en yderst elegant, konsolformet Slutsten. Man har imidlertid ikke megen Glæde af denne fine Arki- tektur, idet den er næsten dækket med moderne Skilteflader.

Det var her i dette Hus, at *Niels Nielsen*, Pram- mand, boede. Det var hans Kone, som udmær- kede sig ved et storartet Mod og en kraftig Be-

slutsomhed i Februarnatten 1659, da Svenskerne forsøgte at storme Hovedstaden. Da hendes Mand gik til Volds for at indtage sin Post, svøbte hun sit spæde Barn godt ind i Uldklude og satte det saa alene hen i en Krog, saa satte hun vældige Kedler fulde af Beg og Tjære over Ilden, og da de kom i Kog, fik hun sine Piger til at hjælpe sig med at bære det grusomme Vaaben paa lange Stager op paa Volden, hvor hendes Mand stod Vagt. Da Svenskerne ved Nattetid forsøgte at rende Storm mod Volden hældte hun saa det kø- gende Tjære ned over dem. Hun havde paa den Maade sin store Del i det tilbageslaaede Angreb.

Nr. 11 er det store gule Hus, der danner et Hjørne inde paa selve Torvet. Huset gemmer endnu i sit Murværk betydelige Rester fra æld- gammel Tid, fra dengang Husrækken herfra og hen til Klosterstræde hørte med til Klosterkom- pletset, selvom det laa udenfor selve Klosterfir- kanten.

Kort efter Reformationen boede den bekendte Bogprenter *Hans Vingaard* her, og efter ham boede her en anden bekendt Bogtrykker *Lauritz Benedict*. 1619 beboes Stedet af kongelig Maje- stæts Montmester *Johan Post*. 1623 overtog Tugt- huset Ejendommen og brugte den til Fængsel, men kort Tid efter blev den indrettet til at være Tugthusets Kirke. Man har ment, at de gamle Hvælvinger i Kælderen skulde være selve Fange- kælderen fra Tugthusets Tid, men endskont det hele ser meget ejendommeligt og romantisk ud, er det vist blot en særlig solid Undermuring for en Skorsten, der er gaet op gennem Bygningen.

Ildebrands-Sten paa Graabrodre Torv.

I *Bernhard Severin Ingemann's* *Levnedsbog* fortæller Digteren, at han som Dreng kom til at bo hos en Fætter, medens han var paa Besøg i Hovedstaden; det var just i dette Hus, at denne Fætter boede, og de to Drengene var indlogerede i Portkammeret. Herfra kunde man se Ulfeidt-Støtten; den stod nemlig lige her ud for Huset, omtrent midt paa Torvet. Ingemann skriver, at det var med en besynderlig Gru, han dengang stirrede paa det mærkelige Monument.

Mellem Nr. 11 og de følgende Gadenumre, som ligger trukket et Stykke tilbage for de foregaaende, er der en lille Smøge, som ud mod Torvet er lukket med en Mur med en Port i. I det røde Murværk over Porten er der indsat et smukt Sandstensornament med en Blomst. Det er vist kun et Brudstykke af en større Ting, og det er vel kommet for Dagen ved Gravning i Jorden lige her i Nærheden, og det er jo en smuk og passende Anbringelse, det har faaet. Smøgen har fra gammel Tid ført ind i Ejendommens bageste Del.

Nr. 13 er igen et gammelt Hus med Kvistgavl. Paa Christian den Femtes Tid var her Bolig for Helligaandskirkens Organist.

Saa er vi naaet til Nr. 15. Her boede for 100 Aar siden en Mand, som i Kraft af sin polytekniske Eksamen søgte at blive Medlem af Tømmerlauget uden at have gjort Mesterstykke. Et Par Aar igennem maatte han kæmpe mod gamle Vedtægter og personlig Modstand, saa fik Manden sit Ønske opfyldt. Manden hed *Kayser*, og mon det ikke er efter ham den lille Gadestump,

Kejsergade, er opkaldt. Ingen har kunnet sige, hvorfra Gaden havde sit Navn, men den ligger jo lige ud for Kaysers Bopæl, og han har jo nok været en Personlighed, som Tiden lagde Mærke til.

Et mere kendt Navn er dog ogsaa knyttet til denne Ejendom, Maleren *Exner* boede her nemlig et Aarstid i Halvtredserne i forrige Aarhundrede. Det var medens han malede det kendte og kære Billede „Besøg hos Bedstefar“ og „Bondegildet i Hollænderbyen paa Amager“.

Nr. 17 er et kønt Hus fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede. Det er pyntet med et Reliefbaand, som løber hen over Facaden, en Frise med nydelige Palmetter i antik Smag.

Nr. 19—21—23 er nu een stor, ret moderne Ejendom. Før i Tiden var det tre Huse, og i et af dem har Dr. *Dampe* boet. Denne Mand blev født i Vognmagergade 1790. Han blev theologisk Candidat med bedste Karakter og han vandt Universitetets Guldmedaille. 1812 fik han Doktorgraden for en Afhandling, der forudsatte en grundig Indsigt i arabisk Sprog. Han havde ernæret sig med en beskedet Lærerplads i Slagelse, men nu kom han til Hovedstaden, hvor han kom til at prædike i Helligaandskirken, men gjorde det paa en Maade, saa Biskoppen blev fortørnet. Saa gav han sig til at holde nogle Møder i en Sal i Lille Kongensgade, og saa gik det galt for ham. 1821 faldt Dommen, *Dampe* skulde paa Livstid under streng Bevogtning hensættes i Fængsel paa Christiansø. Tyve Aar varede hans Fængselsop-

hold. 1848 fik han fuld Amnesti; han tog til København, hvor han levede af en aarlig Understøttelse.

I det Hus, der laa paa Hjørnet af Torvet og Klosterstræde fødtes *Peter Faber*, og det var her, „Den tapre Landsoldat“ blev til. Det vil sige, Faber gik og digtede Visen paa Gaden. Hver Gang, han havde et Vers færdig, gik han ind hos Komponisten *Hornemann* og nedskrev det. Visen blev jo ikke alene en Folkesang og vore Soldaters Kampsang, den blev for Danmark, hvad Marseillaisen var for Frankrig.

Saa gaar vi over paa den anden Side, til Nr. 6. Her har „Bombebossen“s Stifter *Sølling* boet.

I gamle Dage var Nr. 6, Nr. 8 og Nr. 10 een stor Ejendom, som i sin Tid blev opført af en

Ceremonimester *Gersdorff*. Da Grunden blev gravet ud for *Gersdorffs* Gaard, stedsede man ved at finde en Masse Menneskeskeletter. Det var Graabrødrenes Kirkegaard, man var truffet paa.

Der er nu kun Grund til at nævne, at i Nr. 16 boede *Christian Winther*, i de bevægede Aar, da han pint af Næringsssorger rendte hjemmefra og flakkede fortvivlet om i Nordsjælland. Fra Vin- duerne her paa første Sal kiggede hans Kone længselsfuldt efter, om han skulde vise sig, men saa døde jo hans rige Svigerfader, og saa var Situationen reddet.

Ja, det var en lillebitte Smule af Graabrødre Torvs Historie gennem 700 lange Aar.

Peter Linde.

Frederiksberg Bakke.

Foreningens Forslag til Tunnelering af Frederiksberg Bakke, der blev offentliggjort i sidste Nummer af „Forskønnelsen“, har i vide Kredse vakt Interesse. Dag- og Fagpresse har kommenteret Forslaget, og fra næsten alle Sider er man enig om, at der bør gøres noget. Vort Forslag har høstet Anerkendelse som en baade smuk, effektiv og pietetsfuld Løsning. At Frederiksberg Kommune ikke er gaaet ind for vor Løsning, er maaske forstaaeligt, Kommunen har jo selv interesseret sig for Sagen og nogle Gange fremkommet med forskellige Forslag — vidt forskellige endda — med Yderpunkter som Kommunens Tunnelprojekt i 1933 og Forslaget med Vejforlægning ind i Søndermarken. Det er derfor ikke unaturligt, at der skal lidt Tid til, inden man paa Frederiksberg rigtig kan vurdere vort Forslag med den deri opnaaede æstetiske Vinding og de store trafikale Fordele. Men maaske har vi overvurderet de trafikale Vanskeligheder, Bakken forvolder Trafikanterne, for det viser sig jo, at vores udmærkede Sporvognsdirektør ikke er bange for at sende en Bus eller Trolleyvogn over Bakken, og at vore Motororganisationer nu siger god for Bilernes Hestekræfter. Medens man ved Drøftelsen af de hidtil fremkomne Forslag atter og atter har diskuteret Spørgsmaalet om Stigningsforholdet, synes det altsaa pudsigt nok, at dette pludselig er blevet ganske underordnet! Ved at læse Indlæggene fra Sporvejene og Motorfolkene blev vi næsten overbevist

om, at der slet ingen Bakke var og begav os ud til Slottet. Det første, der mødte os, var Synet af en Lastvogn, der i 1. Gear langsomt mavede sig over Bakken med største Fare for ikke at komme over, og dette gentog sig for hver tungtlæset Vogn; mon ikke Motorfolket har glemt Lastvognsproblemet, der dog betyder mindst ligesaa meget som Taxa- og Privatkørslen. Vi ledte samtidig efter en Trolleybusrute, den maatte da forlængst være bygget, naar Bakken ikke betød nogen Hindring, men det viste sig, at der trods alt ikke var nogen hverken Trolley- eller Busforbindelse over Bakken; det kunde maaske tyde paa, at „Forhøjningen“ trods alt i Realiteten volder Hr. Juel-Hansen et vist Hovedbrud!

Hvorfor kan Trafikanternes Fortalere ikke som vi glædes over en Løsning, der eliminerer Faremomentet ved den krydsende Trafik paa Bakketoppen, som giver Landet et enestaaende Barokanlæg med Slottet som Centrum tilbage og som skaber en let Forbindelse over Bakken? Og kan vi ikke være enige om, at hvis Frederiksberg Bakke ikke havde været saa høj, saa hostede Lastvognene sig ikke over, saa trak Cyklisterne ikke op ad Bakken, saa kørte Trækvognene ikke den lange Vej uden om over Valby, og saa havde vi forlængst set en Sporvogn eller andet Kommunikationsmiddel over Bakken. Mon ikke Storm Petersen alligevel har Ret, naar han med sin barokke Humor kalder Bakken et „helt Mont Everest“ (se B. T. 18.—11.—42).

Vi gengiver her nogle af de i Dagz og Fagpresse fremkomne Udtalelser:

Politiken, 18.—11.—42.

*En større Plæne og flere Trær
og en Tunnel under Bakken.
Her er omsider Projektet, som skær
gennem baade Bakken og Snakken.*

pi.

Arkitekten, Nr. 49, 1942.

Ved Akademisk Arkitektforenings Diskussionsmode om „Vejen i Landskabet“ foretog man ogsaa en lille Afstikker om ad Frederiksberg Bakke. Det var vel i nogen Grad Emnet uvedkommende — men Sagen er alligevel paa mange Maader *to the point* netop i en Droftelse af de æstetiske Problemer, der knytter sig til Vejføringen, og som ikke alene er blevet forsomt — men som navnlig slet ikke er blevet forstaaet af Vejspecialisterne.

Foreningen til Hovedstadens Forskonnelse har nu søgt at gøre en positiv Indsats i Spørgsmaalet om Frederiksberg Bakke — og er dermed samtidig kommet et Skridt videre end med det præventive Arbejde, som ellers har været Foreningens Linie. Man har ladet udarbejde et fuldt gennemtænkt Projekt til Ordningen af en Tunnel under Frederiksberg Bakke og en Udformning af selve Haveanlægget, saa det gamle Bassin paa Toppen retableres. Det er en videre Udformning af de tidligere Planer, som med Hensyn til Vejføringen blev fremsat saa langt tilbage som i 1921 af Arkitekt Charles I. Schou, der ogsaa har staaet for de foreliggende Planer i Samarbejde med Havearkitekt Erstad-Jørgensen.

Hele Projektet er udformet i en grundig gennearbejdet Betænkning med Planer og Tegninger, hvor der gøres Rede for hele Forhistorien og Sagens forskellige Stadier, og det er nu fremsendt til Myndighedernes Overvejelse.

Som det vil huskes, gik Akademiraadet i Foraaret stærkt ind for en Løsning som den foreliggende, og blandt alle sagkyndige er der vist almindelig Enighed om, at det vilde være lykkeligt, om den virkelig kunde gennemføres nu. Paa mange Maader er Forholdene gunstige i Øjeblikket, navnlig fordi Trafiken for Tiden er relativ lille, og en midlertidig Omlægning, mens Arbejdet staar paa, vil derfor ikke volde de samme Vanskeligheder som ellers. Derimod er Spørgsmaalet om Materialer — og navnlig Cement — til Udførelse af Tunnelen det omme Punkt, og man maa vel befrygte, at denne Vanskelighed i den sidste Ende bliver afgørende for Projektets Skæbne i denne Omgang.

Hvis det virkelig skulde gaa saa ilde, at man maa give Afkald paa Gennemførelsen af en Plan, som ellers vil kunne faa Tilslutning fra alle Sider — undtagen naturligvis fra Frederiksberg Kommune — betyder det dog ikke, at Arbejdet har været forgæves. Der foreligger nemlig nu et klart og rigtigt Grundlag for Opgavens Løsning, som man ikke vil kunne komme uden om, naar Sagen under andre Forudsætninger er moden til at virkeliggøres — og dermed har man forhaabentlig spæret Vejen for andre og mindreværdige Projekter. Alene det er Anstrengelserne værd, fordi man ellers kunde

befrygte, at de i Ly af de særlige Forhold lod sig gennemtrumfe og dermed for Tid og Evighed afskar den bedst mulige Ordning.

Det er naturligvis uomtvisteligt, at en Tunnelloøsning stiller større Krav med Hensyn til Jordarbejde, Materialer o. lign. end f. Eks. Frederiksberg Kommunes herostratisk berømte Vejføring, der slaar en Bue ind i Sondermarken. Men Ministeren for offentlige Arbejder, Gunnar Larsen, fremhævede med Rette ved Akademisk Arkitektforenings Møde, at de tekniske Vanskeligheder ikke behøver at tage Pusten fra danske Ingeniører — det kan kun blive et økonomisk Spørgsmaal. Og i dette Tilfælde har vi simpelthen ikke Raad til at vælge den billigste Løsning.

Trods alt er Cementsituationen vel ikke det alvorligste Materialeproblem i Øjeblikket, og det bør derfor nøje overvejes, om Projektets Gennemførelse ikke trods alt skulde være muligt netop nu, hvor en Række andre Forudsætninger er gunstige for Arbejdets Paabegyndelse.

Politiken 18.—11.—42.

Uddrag af Referat af ovennævnte Møde i Akademisk Arkitektforening.

Forskonnelsesforeningen jaar Stotte af Ministeren.

Saa tog Minister Gunnar Larsen igen Ordet. Han svarede Havearkitekt Tholle med et Lofte om at være opmærksom paa de paa pegede Mangler i Betænkningen om Statens Vejvæsen. Derpaa vendte han sig til Direktør Pul Møller og erklærede, at hvis han skulde udtale sig for henholdsvis Frederiksberg Kommunes og Forskonnelsesforenings Forslag vilde han ikke tage i Betænkning at give Forskonnelsesforeningen Ret, og med Hensyn til Spørgsmaalet om Flydesandet i Bakken saa havde Ingeniørerne staaet over for vanskeligere Problemer og formaaet at løse dem. Det hele maatte blive et økonomisk Spørgsmaal.

Ekstrabladet, 17.—11.—42.

Lad os faa Tunnelen.

Det var jo i og for sig ingen Sensation, Foreningen til Hovedstadens Forskonnelse korte frem med i Gaar, da den anbefalede Tunnelprojektet gennem Frederiksberg Bakke. Hvad der skete, var faktisk kun dette, at den ansete Forening sluttede sig til Akademiraadets Anbefaling af Sagen og lagde ogsaa sin Autoritet i Vægtsskaalen til Fordel for Arkitekt Charles I. Schous udmærkede Projekt.

Schous Forslag er af gammel Dato. Det stammer fra hans unge Dage, fra Tiden omkring 1921, da han endnu var Byplanarkitekt hos Stadsingeniør Karstens. Nu er Schou en Mand midt i Halvtredserne — saa der er intet forgjort endnu — han kan mageligt naa at se sit Projekt gennemført.

For vi maa jo nemlig have det gennemført. Det er et godt, et praktisk og et pietetsfuldt Forslag. Det har de ganske iøjnespringende Fordele, at det vil lette Trafiken fra den vestre til den østre Side af Frederiksberg Bakke betydeligt, samtidig med at det vil gøre Frederiksberg

Slot til det Midtpunkt, det skal være i det samlede Parkanlæg; Frederiksberg Have—Sondermarken. Slottet, som jo er en Perle arkitektonisk set, har i Aartier lidt ved at være blevet anbragt saa at sige i Vejkanten — det skal ligge mere fornemt tilbagetrukket og med en stor, grøn Plads foran Porten. Det vil det komme til efter det nye Forslag. Det nu tilkastede Bassin vil blive frigjort paa ny, og det vil blive overgivet til Børnene, saa de kan soppe deri, sejle med deres smaa Baade deri og løbe paa Skøjter paa dets farefri Is om Vinteren. Der skal nemlig være meget lidt Vand i Bassinet — saa lidt, at man skal være ualmindelig atletisk for at kunne drukne sig deri.

Smukt vil det blive, naar Pladsen foran Slottet føres tilbage i sin oprindelige Skikkelse, naar alt det senere tilkomne Kratpur forsvinder, Stakitterne tages bort og de mange gamle Stjernealléer gennem Sondermarken pludselig paa ny aabner sig og træder i direkte Korrespondance til Slottet.

Jo — Arkitekt Charles I. Schous Idé er en udmærket Idé. Den maaa vi have gennemført, og vi *kan* faa den gennemført. Det var Meningen, da Akademiraadet sidste Vinter anbefalede Tanken, at Tunnelen skulde have været gennemført Sommeren 1942 — det blev nu ikke til noget, for der er jo saa mange, der skal have lagt Hovederne i Blød ved en saadan Lejlighed, og vi har ikke ret megen Lud herhjemme. Men nu maa vi have det gjort i Somemren 1943.

Vi har Grund til at skynde os, ikke mindst fordi andre Kongstanker truende lurer i Horisonten. Der er en Direktør Poul Sørensen i Frederiksberg Kommunes tekniske Forvaltning, som ligger med et grufuldt Forslag om at fore Forbindelsesvejen mellem Byen og Roskilde mod Syd ind gennem Sondermarken.....

... Disse Rædsler maa vi have aflivet. I Øjeblikket er der en Chance saa stor, at vi tror, den kan bære os over alle Farer — vi har Akademiraadet, Forskønnelsesforeningen og alle gode Aander med os — lad os handle *nu!*

Kristeligt Dagblad. 18.—11.—42.

Nu er den gal ingen med Fredriksberg Bakke! Vi gjorde i Gaar Rede for det Tunnelforslag, som Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse havde udarbejdet, hvorved man opnaaede en betydelig Forbedring af Trafikforholdene samtidig med, at Sondermarken paany fornedes med Frederiksberg Have med Slottet som et storstilet Anlægs naturlige Midtpunkt.

Og nu raser Diskussionen!

Efter Bladudtalelser at domme er Frederiksberg Kommunalbestyrelse paa Forhaand en meget energisk Modstander af Tunnelplanen, som allerede forlængst skal være blevet slagtet med Foragt i en mere ufuldstændig Udgave. Forøvrigt har Kommunen selv udarbejdet et Forslag, som jævner Omgivelserne foran Slottet, men samtidig raserer Sondermarken ret eftertrykkeligt, idet Roskildevej — efter det kommunale Forslag — skulde føres i en Bue derigennem.

*

Naar man ikke er Medlem af Frederiksberg Kommunalbestyrelse eller af Foreningen til Hovedstadens

Forskønnelse, men blot en almindelig skatteydende Borger, som fra et neutralt Stade følger Diskussionen, saa kan man godt faa en Fornemmelse af, at der i de Standpunkter, som fremføres fra forskelligt Hold, rummes ikke saa lidt Stivsind.

Hvis *det* skulde være Tilfældet, vilde det være meget kedeligt for os allesammen. Det kan jo ikke nytte, at Tingene bremses, fordi „man“ i fordums Tid har haget sig fast i en eller anden bestemt Mening.

Naar saa udmærkede Mænd, som de der staar bag TunnelPlanen, møder op, bør deres Forslag prøves i videst muligt Omfang. Det maa være muligt at tale om Tingene. Det er jo et Projekt, som — da det gælder Landets mest trafikerede Færdselsaare — angaar langt flere Mennesker end de ærede Medlemmer af Frederiksberg Kommunalbestyrelse!

*

Efterhaanden har disse forskellige Planer været diskuteret i snart et halvt Aarhundrede, saa det kunde egentlig være passende, om man omsider naaede til et Resultat. *Nu* er Chancen der. Biltrafikken ligger næsten stille. Det store Vejarbejde kan komme i Gang uden at Landevejstrafikken lider større Afbræk. Om et Par Aar kommer der vel et nyt, vældigt Opsving i Motorkørslen, og da er det ikke saa let at skaffe „Arbejdsro“.

Lad *Handlingen* derfor komme nu! Skær gennem Aartiernes mugne Diskussion og forklagede Standpunkter. Fremskaf en Løsning, der æstetisk og trafikalt tilfredsstillende de fleste mulige, samtidig med at det historiske Slot faar, hvad det rettelig har Krav paa.

Det maa i alt Fald være muligt at fore *en Tunnel* gennem de Vanskeligheder og Fortrædeligheder, som *her* synes ophobet!

B. T. 19.—11.—42.

Sporvejsdirektoren udtaler sig.

Sporvejsdirektør Juel-Hansen udtaler til B. T.:

— Efter min Mening skulde det være ganske overflodigt i Danmark, hvor Bjerg kun er Bakke, at grave Tunneler paa Landevejene. Uden noget stort Indgreb kan man nemlig komme over Frederiksberg Bakke med en Trolleybus. Det vil ganske vist kræve lidt mere Strøm, men under normale Forhold skulde det ikke betyde noget. Den eneste Begrundelse for, at man vil grave en Tunnel under Frederiksberg Bakke, maa være den, at Slottet, der ligger direkte ved Landevej, bringes i umiddelbar Forbindelse med Parken overfor. Vejen gaar maaske lidt brutalt forbi Slottet, men ved en hensigtsmæssig Beplantning skulde sikkert de grove Konturer kunne udviskes, saaledes at Park og Slot kommer i Forbindelse. Der er ingen Anledning til at forvandle Frederiksberg Slot til et Akropolis.

— Er der ikke haardt Brug for en saadan Trolleyforbindelse?

— Jo, og Spørgsmaalet bør tages op, saa snart Forholdene paa nogen Maade tillader det. Hele det store Kvarter med den stadig voksende Bebyggelse paa Frederiksberg ved Dalgas Boulevard, i Københavns Kommune lidt længere ude og i Rodovre, venter paa, at Problemet bliver løst.

Bilisterne behøver heller ingen Tunnel.

Direktor Wittig, Forenede Danske Motorejere, er for Øjeblikket paa Rejse i Jylland. I hans Sted udtaler Kontorchef, Kaptajn I. Bengt:

— Paa Grund af Direktorens Bortrejse har vi ikke gennemgaaet Projektet, men i det store og hele synes jeg, at det ser tiltalende ud. Nærmere Undersøgelser maa imidlertid vise, om det overhovedet er gørligt at føre det ud i Virkelighed i Øjeblikket. Og hvem skal betale det? Det er et meget vigtigt Spørgsmaal for Bilisterne. Det har naturligvis stor Interesse for Sporvejene at føre en Forbindelse igennem Roskilde Landevej, men for Bilisterne betyder Bakken ikke noget Problem. Det kan maaske i Dag knibe for en eller anden ældre Lastbil at komme over Bakken, men for en moderne Vogn er den ingen Sag. Derimod er det af stor Vigtighed for de mange Beboere i det nye Kvarter derude, at de faar en bedre Forbindelse. Nu er man henvist til at benytte to Sporvejslinier, der ligger saa langt fra Roskildevæjen som henholdsvis Peter Bangsvej og Valby Langgade.

Droske Tidende 2. Dec. 1942.

... Man paastaar, at Ønsket skyldes trafikmæssige Grunde. Af Hensyn til Automobilerne skal man dog ikke ofre Millioner paa Foretagendet. Hvis det var sket for 35 Aar siden, havde der paa det Tidspunkt været Mening i det, men ikke nu.

Saa har man fundet ud af, at man af Hensyn til Arbejdsløsheden maaske kunde faa Arbejdet udført som en Beskæftigelsesforanstaltning i Henhold til den derom gældende Lov, og Frederiksberg Kommunalbestyrelse har til Ministeriet indsendt et Forslag, der gaar ud paa at føre Roskildevæjen i en Bue ind gennem Søndermarken, delvis at udgrave Bakken og tilvejebringe Forbindelse mellem Frederiksberg Have og Søndermarken ved Trappeanlæg og Ramper paa Skraaningerne. Det er et i alle Maader uheldigt Projekt, som for stedse vil skille Frederiksberg Have og Søndermarken og forhindre den Regulering af Pladsen foran Slottet, som skønhedsmæssige Hensyn burde gennemføres.

Saa er den af „Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse“ udarbejdede Plan om at føre Roskildevæjen i en

Tunnel under Bakken langt at foretrække, men den kan vel af Mangel paa Cement næppe udføres foreløbig.

Efterhaanden som der debatteres om Sagen, synes Bakken at vokse mere og mere, den er, som Storm Petersen forleden sagde, snart et helt Mont Everest. En af de vægtigste Grunde for Nedgravning af Bakken var Vanskeligheden ved at føre en Sporvejslinie over Bakken men nu siger Sporvejsdirektøren, at man uden Vanskeligheder kan føre en Trolley-Rute derover. ...

Politiken 19.—11.—42.

„Gud gav Mennesket Evne til at overvinde Naturen.“

Saaledes lyder den stolte Inskription, som de svenske Vejmyndigheder i 1879 har ladet indhugge i en Klippevæg ud for en vanskelig Vejpassage, og naar det en gang — om forhaabentlig ikke for længe — lykkes at faa gennemført Reguleringen af Frederiksberg Bakke paa forsvarlig Vis, saa de skønne Parker omkring den fornemme Slotsbygning atter forenes til en Helhed, saa bør der i Muren over Gennemkørslen under Bakketoppen indsættes en Mindeplade, hvis Tekst omtrent kan faa følgende Ordlyd:

„Selv Frederiksberg Kommunalbestyrelse lykkedes det Menneskene at overvinde“.

Og Spørgsmaalet vil være, om ikke den sidste Præstation er større end den første. Fjældets Granit, som de svenske Ingeniører havde at kæmpe med, var en kompakt Masse, hvis Styrke og Reaktionsevne man forud kunde bestemme gennem videnskabelige Beregninger, mens de Hindringer, der spærrede Vejen over Frederiksberg Bakke, er af en saa ubestemmelig Karakter, at man endog ikke kender Tidspunktet for deres Tilstedeværelse. ...

... I 1933 kom der imidlertid fra Frederiksbergs tekniske Forvaltning, der da var ledet af Civilingeniør *Svend Koch*, et nyt Forslag. Han havde projekteret en Tunnel under Bakken, og alle ventede, at nu var Øjeblikket inde til at handle, men saa slog Kommunalbestyrelsen uventet bak, og man laa stille, indtil Kommunens tekniske Forvaltning sidste Vinter mødte med en ny genial Plan om at skære en Hulvej ind i Søndermarken. ...

Til Medlemmerne.

Foreningen har ladet fremstille 2 Prospektkort visende Roskildevæjen gennem Frederiksberg Bakke efter det af Foreningen udarbejdede Forslag. Det ene Prospektkort viser Tunnellen set fra Pileallé, som den er angivet i „Forskønnelsen“, Hæfte 3, Side 19, det andet viser Slottet med Anlægget foran set i Fugleperspektiv som vist Side 27 i samme Hæfte.

Det er vort Haab, at Medlemmerne vil anvende de smukke Kort og derved støtte Foreningens Arbejde for Sagen og udbrede Kend-

skabet i videre Kredse og holde Interessen for Forslaget levende.

Kortene sælges som Prospektkort i Bundter med 10 Stk. for Kr. 1,00 pr. Bundt.

Kortene sendes portofrit mod Indsendelse af Beløbet i Frimærker eller ved Indbetaling paa vort Giro-Nummer, 874, med Angivelse af tydelig Navn og Adresse. Kortene kan ogsaa købes direkte paa Foreningens Kontor Kl. 9—12, St. Kannikestræde 13, Tlf. Byen 7162.